WYDZIAŁ PRAWA
i ADMINISTRACJI
Uniwersytet Łódzki

Monika Odrowska-Stasiak

Rektyfikacja wyroków w procesie cywilnym

Rozprawa doktorska przygotowana
w Katedrze Postępowania Cywilnego II
pod kierunkiem dr hab. Józefa Jagieły, prof. UŁ

Łódź 2020

Spis treści

Wykaz skrótów **10**

Wstęp **16**

Rozdział I Wprowadzenie **21**

1. Uwagi ogólne 21
2. Wyrok 25
3. Struktura wyroku 27
   - 3.1. Sentencja wyroku 27
   - 3.2. Uzasadnienie wyroku 33
4. Poprawność wyroku 35
5. Przyczyny wadliwości wyroku 41
6. Naprawa wadliwego wyroku 47

Rozdział II Uwagi historyczne i prawnoporównawcze **49**

1. Uwagi historyczne 49
   - 1.1. Rektyfikacja wyroków w rzymskim procesie cywilnym 49
   - 1.2. Rektyfikacja wyroków w polskim procesie cywilnym 50
     - 1.2.1. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru pruskiego 50
     - 1.2.2. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru austriackiego 52
     - 1.2.3. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru rosyjskiego 54
     - 1.2.4. Rektyfikacja wyroków po odzyskaniu przez Polskę niepodległości 56
2. Uwagi prawnoporównawcze 62
   - 2.1. Wprowadzenie 62
   - 2.2. Rektyfikacja wyroków w prawie międzynarodowym 63
   - 2.3. Rektyfikacja wyroków w prawie francuskim 67
   - 2.4. Rektyfikacja wyroków w prawie włoskim 68
   - 2.5. Rektyfikacja wyroków w prawie hiszpańskim 69
   - 2.6. Rektyfikacja wyroków w prawie angielskim 71

2.7. Rektyfikacja wyroków w prawie rosyjskim ... 72

2.8. Podsumowanie ... 74

Rozdział III Rektyfikacja wyroków ... 76

1. Pojęcie „rektyfikacja wyroków” ... 76

2. Funkcje i cele rektyfikacji wyroków ... 78

3. Charakter prawny rektyfikacji wyroków ... 79

3.1. Rektyfikacja wyroków a zasada *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasada związania sądu wydanym orzeczeniem ... 80

3.2. Rektyfikacja wyroków a sprawowanie wymiaru sprawiedliwości ... 84

4. Środki rektyfikacyjne jako środki prawne ... 88

Rozdział IV Czynności procesowe podlegające rektyfikacji ... 93

1. Uwagi ogólne ... 93

2. Wyrok ... 94

3. Inne czynności procesowe podlegające rektyfikacji ... 94

3.1. Wyrok wydany w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń ... 95

3.2. Nakaz zapłaty ... 96

3.3. Europejski nakaz zapłaty ... 99

3.4. Postanowienie ... 101

3.5. Zarządzenie ... 103

3.6. Ugoda sądowa ... 107

3.7. Ugoda zawarta przed mediatorem i zatwierdzona przez sąd ... 110

3.8. Orzeczenia i zarządzenia referendarza sądowego ... 111

Rozdział V Sprostowanie wyroku ... 117

1. Uwagi ogólne ... 117

2. Charakter wad wyroku według art. 350 k.p.c. ... 119

3. Podmiot uprawniony do sprostowania wyroku ... 121

3.1. Uwagi ogólne ... 121

3.2. Sąd w rozumieniu art. 350 k.p.c. 123

3.3. Uprawnienie sądu drugiej instancji do sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji 126

3.4. Uprawnienie sądu pierwszej instancji do sprostowania wyroku sądu drugiej instancji 130

3.5. Skład sądu 131

4. Przedmiot sprostowania 132

5. Przesłanki sprostowania wyroku 141

5.1. Uwagi ogólne 141

5.2. Omyłka 142

5.3. „Oczywistość" omyłki 143

5.4. Wady wyroku podlegające sprostowaniu 146

5.4.1. Niedokładności 146

5.4.2. Błąd pisarski 149

5.4.3. Błąd rachunkowy 151

5.4.4. Inna oczywista omyłka 154

5.5. Podmiot dopuszczający się niedokładności, błędu lub omyłki 156

6. Zakres sprostowania 159

6.1. Uwagi ogólne 159

6.2. Sprostowanie wyroku pod względem przedmiotowym 165

6.3. Sprostowanie wyroku pod względem podmiotowym 174

6.4. Skutki przekroczenia granic sprostowania wyroku 181

7. Postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku 182

7.1. Wszczęcie postępowania 182

7.2. Legitymacja do złożenia wniosku 188

7.3. Zdolność sądowa i procesowa 198

7.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o sprostowanie wyroku 211

7.5. Rozprawa ... 213

7.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 350 k.p.c. 215

7.7. Zaskarżanie postanowień i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku ... 217

7.7.1. Zaskarżanie rozstrzygnięć sądu pierwszej instancji i przewodniczącego ... 217

7.7.2. Zaskarżanie rozstrzygnięć sądu drugiej instancji ... 218

7.7.3. Termin do wniesienia zażalenia, warunki formalne zażalenia, postępowanie w przedmiocie zażalenia ... 221

8. Wniosek o sprostowanie wyroku a środek zaskarżenia ... 225

Rozdział VI Uzupełnienie wyroku ... 232

1. Uwagi ogólne ... 232

2. Wady wyroku w świetle art. 351 k.p.c ... 235

3. Podmiot uprawniony do uzupełnienia wyroku ... 237

3.1. Uwagi ogólne ... 237

3.2. Sąd w rozumieniu art. 351 k.p.c ... 238

3.3. Skład sądu ... 240

4. Przedmiot uzupełnienia ... 243

5. Przesłanki uzupełnienia wyroku ... 246

5.1. Nieorzeczenie o całości żądania ... 246

5.1.1. Żądanie ... 246

5.1.2. Sformułowanie żądania ... 250

5.1.3. Związanie sądu żądaniami stron ... 256

5.1.4. Żądania powoda ... 258

5.1.4.1. Uwagi ogólne ... 258

5.1.4.2. Żądanie główne ... 259

5.1.4.3. Żądanie zasądzenia odsetek ... 264

5.1.4.4. Żądanie zwrotu kosztów postępowania cywilnego ... 269

5.1.4.5. Żądanie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności.....280

5.1.5. Żądania pozwanego.....283

5.1.5.1. Powództwo wzajemne.....283

5.1.5.2. Zarzut potrącenia.....285

5.1.5.3. Wniosek o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywrócenie stanu poprzedniego.....288

5.2. Nieorzeczenie o natychmiastowej wykonalności.....290

5.3. Orzeczenia, które sąd według przepisów ustawy powinien zamieścić w wyroku z urzędu292

5.3.1. Uwagi ogólne.....292

5.3.2. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.....293

5.3.3. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według kodeksu postępowania cywilnego.....296

5.3.4. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według innych ustaw.....320

6. Postępowanie w przedmiocie uzupełnienia wyroku.....323

6.1. Wszczęcie postępowania.....323

6.2. Legitymacja do złożenia wniosku.....324

6.3. Zdolność sądowa i procesowa.....327

6.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o uzupełnienie wyroku.....332

6.5. Rozprawa.....334

6.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 351 k.p.c. 336

6.7. Zaskarżanie orzeczeń i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku.....340

6.7.1. Zaskarżanie orzeczeń sądu pierwszej instancji i zarządzeń przewodniczącego 340

6.7.2. Zaskarżanie orzeczeń sądu drugiej instancji..... 344

7. Wniosek o uzupełnienie wyroku a środek zaskarżenia.....346

Rozdział VII Wykładnia wyroku.....349

1. Pojęcie wykładni wyroku.....349

1.1. Uwagi ogólne.....349

1.2. „Wykładnia" w ogólnej teorii prawa..... 350

1.3. Wykładnia w ujęciu podmiotowym i jej moc wiążąca.....356

1.4. Interpretacja wyroku.....360

2. Podmiot uprawniony do dokonania wykładni wyroku..... 363

2.1. Sąd w rozumieniu art. 352 k.p.c..... 363

2.2. Właściwość sądu.....365

3. Przedmiot wykładni..... 368

4. Przesłanki wykładni..... 372

4.1. Przesłanki przedmiotowe.....372

4.2. Przyczyny wątpliwości co do treści wyroku..... 379

4.3. Podmioty, u których mogą pojawić się wątpliwości co do treści wyroku..... 380

5. Zakres wykładni.....387

6. Postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku.....391

6.1. Wszczęcie postępowania..... 391

6.2. Legitymacja do złożenia wniosku..... 394

6.3. Zdolność sądowa i procesowa..... 398

6.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o wykładnię wyroku..... 404

6.5. Rozprawa..... 406

6.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 352 k.p.c. 408

6.7. Zaskarżanie postanowień i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku..... 411

7. Wniosek o wykładnię wyroku a środek zaskarżenia..... 412

Rozdział VIII Rektyfikacja wyroków a nadużycie prawa procesowego.....416

1. Uwagi ogólne.....416

2. Definicja nadużycia prawa procesowego.....418

3. Wniosek o rektyfikację wyroku złożony dla zwłoki w postępowaniu..... 420

4. Sankcja za złożenie wniosku o rektyfikację wyroku dla zwłoki w postępowaniu..... 424

5. Ocena regulacji..... 428

Wnioski końcowe..... 433

Bibliografia..... 437

Wykaz skrótów

Akty prawne

CPR	Ustawa z 10 grudnia 1998 r. The Civil Procedure Rules (CPR), 1998 No. 3132 (L. 17)
EKPC	Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284)
franc.k.p.c.	Francuski kodeks postępowania cywilnego – Code de Procédure Civile – wprowadzony dekretem nr 75-1123 z 5 grudnia 1975 r., opublikowany w Journal Officiel 9 grudnia 1975 r., wszedł w życie 1 stycznia 1976 r.
hiszp.k.p.c.	Hiszpański kodeks postępowania cywilnego – ustawa z 7 stycznia 2000 r. de Enjuiciamiento civil
k.c.	Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny (T.j. Dz.U. 2019, poz. 1145 ze zm.)
k.p.	Ustawa z 26 czerwca 1974 r. kodeks pracy (T.j. Dz.U. 2020, poz. 1320)
k.p.a.	Ustawa z 14 czerwca 1960 r. kodeks postępowania administracyjnego (T.j. Dz.U. 2020, poz. 256)
k.p.c.	Ustawa z 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (T.j. Dz.U. 2020, poz. 1575)
k.p.c. z 1930 r.	Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 83, poz. 651)
k.p.c. z 1932 r.	Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1932, nr 112, poz. 934 ze zm.) – powstały z połączenia rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. kodeks postępowania cywilnego

	(Dz.U. nr 83, poz. 651) i rozporządzenia z 27 października 1932 r. Prawo o sądowem postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. nr 93, poz. 803), ogłoszony jako tekst jednolity w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. (T.j. Dz.U. 1950, nr 43, poz. 394)
k.p.k.	Ustawa z 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego (T. j. Dz.U. 2020, poz. 30)
k.s.h.	Ustawa z 15 września 2000 r. kodeks spółek handlowych (T.j. Dz.U. 2020, poz. 1526)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483)
MPPOiP	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167)
öZPO	Austriacki kodeks postępowania cywilnego – Gesetz vom 1. August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung) z 1 sierpnia 1895 r. (RGBl. Nr 113/1895)
p.p.s.a.	Ustawa z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (T. j. Dz.U. 2019, poz. 2325)
p.u.s.a.	Ustawa z 28 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych (T.j. Dz.U. 2019, poz. 2167)
p.u.s.p.	Ustawa z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (T.j. Dz.U. 2020, poz. 365)
r.u.p.c.	Rosyjska ustawa postępowania sądowego cywilnego z 20 listopada 1864 r. (tom XVI, część I Zwodu praw)
reg. sąd.	Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141)

ros.k.p.c.	Rosyjski kodeks postępowania cywilnego – Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации z 14 listopada 2002 r., N 138-ФЗ
u.a.s.c.	Ustawa z 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (T.j. Dz.U. 2020, poz. 463)
u.e.r. FUS	Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (T.j. Dz.U. 2020, poz. 53)
u.k.r.s.	Ustawa z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (T.j. Dz.U. 2019, poz. 1500)
u.k.s.c.	Ustawa z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (T.j. Dz.U. 2020, poz. 755)
u.k.w.h.	Ustawa z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (T.j. Dz.U. 2019, poz. 2204)
u.o.p.l.	Ustawa z 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego (T.j. Dz.U. 2020, poz. 611)
u.SN	Ustawa z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (T.j. Dz.U. 2019, poz. 825)
u.zm.k.p.c. z 2 lipca 2004 r.	Ustawa z 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 172, poz. 1804)
u.zm.k.p.c. z 16 września 2011 r.	Ustawa z 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 233, poz. 1381)
u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r.	Ustawa z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469)
wł.k.p.c.	Włoski kodeks postępowania cywilnego – Codice di Procedura Civile – wprowadzony dekretem królewskim Nr 1443 z 28 października 1940 r.,

	Gazzetta Ufficiale 1940/n. 253, wszedł w życie 21 kwietnia 1942 r.
ZPO	Niemiecki kodeks postępowania cywilnego – Zivilprozessordnung z 30 stycznia 1877 r. (T.j. z 5.12.2005 r., BGBI.I s. 3202 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

BSN	Biuletyn Sądu Najwyższego
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
Głos Sąd.	Głos Sądownictwa
M.Spół.	Monitor Spółdzielczy
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1962 r. do końca 1994 r. - OSNCP)
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy (od 1994 r. do początku 2003 r. - OSNAP)
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich

OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK ZU	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego - Seria A
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PN	Przegląd Notarialny
PPC	Polski Proces Cywilny
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny.
SC	Studia Cywilistyczne
Zb. Orz.	Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego (do 1950 r.)
Zb. Urz.	Zbiór Urzędowy

Inne skróty

art.	artykuł
itd.	i tak dalej
itp.	i temu podobne
lit.	litera
m.in.	między innymi
nast.	następny (-a, -e)
niepubl.	niepublikowany
np.	na przykład
nr	numer
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
r.	rok
red.	redakcja
s.	strona (-y)

T./t.	tom
T.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
tzn.	to znaczy
tzw.	tak zwany (-a, -e)
ust.	ustęp
z.	zeszyt
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wstęp

Jednym z podstawowych uprawnień jednostki przysługujących jej w demokratycznym państwie prawa jest prawo do sądu[1]. Prawo to, nazywane także: „prawem do ochrony prawnej", „prawem do wymiaru sprawiedliwości", „prawem do drogi sądowej", „prawem do uczciwego procesu", „prawem do powództwa", „prawem do obrony przed sądem"[2] zostało zagwarantowane w art. 45 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Z przepisem tym koreluje regulacja zawarta w art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, w myśl której ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. Prawo do sądu zostało również ujęte w aktach prawa międzynarodowego – art. 10 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r., art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. i art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r.

Jednym z elementów prawa do sądu jest prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd. Oprócz wymienionego elementu, na prawo do sądu składają się prawo do uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym) oraz prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności[3].

---

[1] Z. Czeszejko-Sochacki, Konstytucyjna zasada prawa do sądu, PiP 1992, z. 10, s. 14; M. Zubik, Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, PS 2005, nr 3, s. 9; P. Tuleja, [w:] Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej, red. P. Sarnecki, Warszawa 2011, s. 168, 169; A. Łazarska, Rzetelny proces cywilny, Warszawa 2012, s. 78.

[2] K. Lubiński, Pojęcie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji RP i standardów międzynarodowych, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 2, Warszawa 2011, s. 2839. Autor zwraca uwagę, że początkowo pojęcia „prawo do sądu" używano zamiennie w orzecznictwie i literaturze przedmiotu z określeniami „prawo do sprawiedliwego procesu sądowego", „prawo do słusznego procesu sądowego" czy „prawo do rzetelnego procesu sądowego (right to a fair trial)". O wiele mniej precyzyjniej, „prawo do sądu" jest nazywane w literaturze krajowej „prawem do ochrony prawnej", „prawem do wymiaru sprawiedliwości", „prawem do drogi sądowej", „prawem do powództwa cywilnego" czy „prawem do obrony sądowej".

[3] W. Taras, A. Wróbel, Zarys koncepcji państwa prawnego w praktyce Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 1991, s. 42; A. Wróbel, Prawo do sądu – tezy referatu, [w:] Konstytucja RP w praktyce. Konferencja naukowa, Warszawa 1999, s. 219; A. Zieliński, Prawo do sądu a struktura sądownictwa, PiP 2003, z. 4, s. 20; P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005, s. 11; M. Kłopocka, Prawo do sądu w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Acta Universitatis Wratislaviensis „Prawo" Tom LXXVI, 2007, s. 80; B. Banaszak, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2009, s. 238; P. Grzegorczyk, Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych, [w:] Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010, s. 134; P. Wiliński, Konstytucyjny standard prawa do sądu a proces karny, [w:] P. Hofmański (red.), Węzłowe problemy procesu karnego, Warszawa 2010, s. 215; Leksykon prawa konstytucyjnego, red. A. Szmyta, Warszawa 2010, s. 389; A. Łazarska, Rzetelny proces …, s. 71; L. Jamróz,

Prawo do wyroku sądowego jest nazywane uwieńczeniem, ukoronowaniem prawa do sądu[4], bowiem oznacza uprawnienie do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy[5]. Wyrok jest bowiem aktem wymiaru sprawiedliwości, którym wskazany organ władzy sądowniczej wypełnia swoją podstawową funkcję realizacji konstytucyjnej zasady ochrony praw i wolności obywateli i innych podmiotów prawa[6]. Trybunał Konstytucyjny wskazuje również, że prawo do sądu oznacza nie tylko możliwość wydania skonkretyzowanego rozstrzygnięcia w danej sprawie, ale również możliwość jego wyegzekwowania[7]. Tak więc zaznacza również wykraczający poza postępowanie rozpoznawcze element w postaci przymusowego wykonania wyroków, prawo do sądu oznacza bowiem zrealizowanie potrzeb poszukującego ochrony[8].

Wyrok jako celowy akt końcowy procesu cywilnego jest wynikiem złożonego systemu decyzji sądu, które podejmowane są w stosownych procedurach. Wydanie wyroku powinno nastąpić w warunkach przestrzegania proceduralnej poprawności odnoszącej się do całego toku postępowania, prowadzącego do tworzenia, wydania i ogłoszenia wyroku[9]. Jednak pomimo odpowiednich warunków technicznych i organizacyjnych, a także profesjonalizmu i najwyższej staranności sędziów, na każdym etapie postępowania cywilnego może dojść do różnego rodzajów błędów sądu, w wyniku których wydany wyrok będzie obarczony różnego rodzaju wadami. Ze względu na dobro uczestników postępowania, jak również całego wymiaru sprawiedliwości, w kodeksie postępowania cywilnego unormowane zostały różne metody usuwania wad wyroku.

Opracowanie stanowi próbę omówienia instytucji rektyfikacji wyroków jako metody usuwania z treści wyroku wad w postaci niepełności wyroku, błędu pisarskiego, błędu rachunkowego, innej oczywistej omyłki w wydanym wyroku oraz niejednoznacznej (wątpliwej, zawiłej) treści wyroku. Te pozornie nieistotne wady w praktyce mogą stanowić przeszkodę uniemożliwiającą wykonanie wyroku, prowadząc tym samym do wypaczenia zasady prawa do sądu bowiem poszukujący ochrony prawnej, pomimo rozstrzygnięcia sporu,

---

Prawa jednostki w demokratycznym państwie prawa. Zagadnienia wybrane, red. A. Jamróz, L. Jamróz, Białystok 2016, s. 169.

[4] P. Pogonowski, Wpływ wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 r. na sądowe postępowanie cywilne, [w:] Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem, Kraków 2006, s. 232.

[5] Wyrok TK z 8 grudnia1998 r., K 41/97, OTK 1998, nr 7, poz. 117; postanowienie TK z 8 lutego 2000 r., Ts 180/99, OTK 2000, nr 1, poz. 54.

[6] E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne, red. H. Mądrzak, Warszawa 2001, s. 231.

[7] Wyrok TK z 12 marca 2002 r., P 9/01, OTK-A 2002, nr 2, poz. 14; wyrok TK z 24 lutego 2003 r., K 28/02, OTK-A 2003, nr 2, poz. 13.

[8] E. Łętowska, Głos w dyskusji, Popowo 18–19 marca 1999 r., [w:] Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, publikacja pokonferencyjna. Konstytucja RP w praktyce, Warszawa 1999, s. 232–235.

[9] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 1981, s. 48, 49.

nie zrealizuje swojego uprawnienia. Z drugiej strony nawet te wady, które stwarzają najmniejsze zagrożenie dla skuteczności prawnej wyroku są zjawiskiem niekorzystnym zarówno z punktu widzenia podmiotów uczestniczących w postępowaniu, jak i powagi wymiaru sprawiedliwości.

Decyzja co do wyboru tematu rektyfikacji wyroków w procesie cywilnym wynikła z tego, że do chwili obecnej nie opracowano tego zagadnienia w całości bądź choćby tylko co do określonego środka rektyfikacyjnego. Nie oznacza to, iż zagadnienie to nie było przedmiotem rozważań przedstawicieli nauki. Kwestią tą zajmowali się m.in. J.J. Litauer, F. Rosengarden, K. Piasecki z tym, że ich opracowania w postaci artykułów nie przedstawiają w sposób wyczerpujący tej problematyki. Problematykę rektyfikacji wyroków podejmowano również w monografiach poświęconych innym instytucjom procesu cywilnego[10], a także w artykułach, glosach, podręcznikach oraz komentarzach do kodeksu postępowania cywilnego. Także Sąd Najwyższy wielokrotnie poruszał w swoich orzeczeniach kwestię sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków. Analiza tych orzeczeń wskazuje, że pomimo funkcjonowania instytucji rektyfikacji wyroków od 1933 r., kiedy wszedł w życie kodeks postępowania cywilnego z 1930 r., na gruncie konkretnych środków rektyfikacyjnych nadal pojawiają się wątpliwości interpretacyjne co do poszczególnych pojęć ustawowych, skutkujące problemami oraz rozbieżnościami podczas stosowania tych środków.

Przechodząc do wyjaśnienia układu pracy, należy wskazać, że składa się ona z wykazu skrótów, wstępu, ośmiu rozdziałów, wniosków końcowych oraz bibliografii. Rozdział pierwszy skupia się na rozważaniach dotyczących wyroku. Punktem wyjścia dla wszelkich rozważań dotyczących tej czynności decyzyjnej jest wyjaśnienie pojęcia wyroku. W dalszej kolejności omówiona została struktura wyroku. W rozdziale tym przedstawione zostało także zagadnienie poprawności wyroku, jak również wskazanie przyczyn wadliwości wyroku oraz metod naprawy wad wyroku. Rozdział drugi zawiera rys historyczny instytucji rektyfikacji wyroków, jej źródła oraz ewolucję w polskim porządku prawnym. Istotne znaczenie ma przedstawienie kodyfikacji obowiązujących w państwach zaborczych, ponieważ z systemów prawnych tych państw zaczerpnięto wzorce dla polskiego unormowania instytucji rektyfikacji wyroków. Podjęta w tym samym rozdziale analiza prawnoporównawcza koncentruje się na omówieniu instytucji rektyfikacji wyroków w prawie międzynarodowym oraz w wybranych

[10] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 174 i n.; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych, Warszawa 2007, s. 125 i n.; A. Góra-Błaszczykowska, Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 2002, s. 150 i n.; E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009, s. 194 i n.; I. Kunicki, Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 130 i n.

europejskich systemach prawa cywilnego procesowego, tj. we Francji, we Włoszech, w Hiszpanii, w Anglii oraz w Rosji. Analiza zagadnień stanowiących materię rozdziału trzeciego ma na celu wyjaśnienie istoty rektyfikacji wyroków, co znajdzie wyraz przede wszystkim w wyjaśnieniu pojęcia „rektyfikacja wyroków". Z kolei rozważania nad celami i funkcjami rektyfikacji wyroków pozwalają ukazać znaczenie, jakie ma ta instytucja w procesie cywilnym. W dalszej części tego rozdziału uwaga zostanie skoncentrowana na kwestiach charakteru prawnego rektyfikacji wyroków, z uwzględnieniem stosunku tej instytucji do zasady *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasady związania sądu wydanym orzeczeniem, a także prawnokonstytucyjnego charakteru poszczególnych środków rektyfikacyjnych. Z kolei w rozdziale czwartym zostały omówione czynności procesowe podlegające rektyfikacji. Należy bowiem zauważyć, że oprócz wyroków, również inne czynności procesowe mogą być dotknięte wadami w postaci oczywistych omyłek, wątpliwości co do treści lub niepełności. W rozdziale tym zostało wyjaśnione, jakie czynności procesowe mogą podlegać rektyfikacji oraz została wskazana podstawa prawna zastosowania tej instytucji do poszczególnych czynności procesowych. Dopiero po tych rozdziałach, spełniających funkcję swoistego wprowadzenia, następuje charakterystyka poszczególnych środków rektyfikacyjnych, czyli sprostowania, uzupełnienia i wykładni. Każdemu środkowi rektyfikacyjnemu poświęcony jest osobny rozdział. Rozdziały dotyczące sprostowania, uzupełnienia i wykładni co do zasady skonstruowane zostały w podobny sposób. Rozpoczynają się od uwag ogólnych, po których omówiony został charakter wad wyroków usuwanych w drodze danego środka rektyfikacyjnego. Następnie rozważania skupiają się na podmiocie uprawnionym do naprawy wyroków oraz przedmiocie sprostowania, uzupełnienia oraz wykładni. W dalszej kolejności przedstawione zostały przesłanki sprostowania, uzupełnienia oraz wykładni wyroków. Wskazanie oraz omówienie przesłanek uzasadniających skorzystanie z instytucji sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków pozwala z jednej strony w sposób pozytywny wyjaśnić w jakich przypadkach należy zastosować poszczególne środki rektyfikacyjne, z drugiej natomiast w sposób negatywny określić kiedy zastosowanie tych środków jest niedopuszczalne. Należy bowiem zauważyć, że w praktyce instytucja rektyfikacji wyroków jest niekiedy używana do usuwania innych wad wyroków niż oczywiste omyłki, niepełność czy niejasność wyroku. Szczególnego znaczenia problem ten nabiera podczas stosowania instytucji sprostowania i wykładni wyroków, bowiem użyte w art. 350 i art. 352 k.p.c. sformułowania „oczywista omyłka" i „wątpliwości co do treści wyroku" mające nieostry charakter powodują komplikacje, a niekiedy nadużycia podczas stosowania tych przepisów. Z tego względu w rozdziałach poświęconych

sprostowaniu oraz wykładni poczynione zostały rozważania na temat zakresu zastosowania tych środków rektyfikacyjnych. Na koniec zostało omówione postępowanie w przedmiocie sprostowania, uzupełnienia oraz wykładni wyroków. Kończący pracę rozdział ósmy dotyczy zagadnień związanych z nadużyciem prawa procesowego. Z uwagi na nieuczciwe zachowania stron na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. zostały wprowadzone regulacje mające na celu przeciwdziałanie nadużyciu prawa procesowego, mianowicie art. 4^1 k.p.c. stanowiący klauzulę generalną oraz szczególne unormowania, tj. art. 53^1, art. 117^2, art. 186^1, art. 191^1, art. 226^2, art. 350^1, art. 394 § 1 pkt 1, art. 394^3, art. 398^2 § 4 k.p.c. oraz w art. 14a u.k.s.c. Ze względu na to, że nadużycie praw procesowych może być aktualne w również postępowaniach mających na celu rektyfikację wyroków, wprowadzono art. 350^1 k.p.c. zawierający klauzulę nadużycia prawa procesowego w odniesieniu do sprostowania wyroku (art. 350^1 § 1–3 k.p.c.) oraz do uzupełnienia i wykładni wyroku (art. 350^1 § 4 k.p.c.). W rozdziale tym zostało wyjaśnione kiedy mamy do czynienia z nadużyciem przepisów regulujących rektyfikację wyroków oraz znalazła się ocena wprowadzonych rozwiązań. W zakończeniu rozprawy doktorskiej zawarte zostały wnioski końcowe.

Rozprawa doktorska uwzględnia stan prawny na 23 września 2020 r.

Rozdział I Wprowadzenie

1st Uwagi ogólne

Postępowanie cywilne stanowi zespół czynności podejmowanych i prowadzonych w określonych przez przepisy prawa formach przez sądy i inne właściwe organy oraz występujące przed nimi strony i inne zainteresowane podmioty w celu realizacji stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i prawa pracy oraz ochrony wynikających z tych stosunków praw podmiotowych[11]. Czynności te zmierzają do osiągnięcia celu postępowania jakim jest załatwianie spraw cywilnych, przez co należy rozumieć rozpoznanie tych spraw, przymusowe wykonanie orzeczeń sądowych oraz dokonywanie innych czynności w tychże sprawach[12].

Zasadniczy cel postępowania cywilnego zostaje osiągnięty poprzez uzyskanie prawomocnego, a przez to wiążącego rozstrzygnięcia co do meritum sprawy[13]. Orzeczeniem merytorycznym, rozstrzygającym sprawę co do istoty w procesie cywilnym jest wyrok. Jak zauważa W. Siedlecki, wydanie przez sąd rozstrzygnięcia w postaci wyroku stanowi normalne zakończenie procesu cywilnego, który został wszczęty bezpośrednio właśnie w tym celu. W drodze wyroku, sąd rozstrzyga bowiem w przedmiocie sporu istniejącego między stronami, który wywołał potrzebę przeprowadzenia procesu[14]. Podobne zapatrywanie reprezentuje K. Piasecki, określając wyrok jako cel procesu, który w stosunku do niego odgrywa rolę służebną i instrumentalną[15].

Przysługujące jednostce uprawnienie do rozpoznania i rozstrzygnięcia wszelkich spraw jej dotyczących, w tym także podejmowania obiektywnych, słusznych i zgodnych z prawem wyroków jest fundamentalnym założeniem leżącym u podstaw respektowania zasady prawa do sądu[16]. Podstawową formułę prawa do sądu zawiera art. 45 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Na tak

---

[11] E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Encyklopedia prawa, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007, s. 585.
[12] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2020, s. 29.
[13] J. Gidyński, O aktach prawnych wyrokowania w sądach pierwszej instancji według kodeksu postępowania cywilnego, RPEiS 1932, nr 12, s. 155; K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej …, s. 22.
[14] W. Siedlecki, Zasady wyrokowania w procesie cywilnym, Warszawa 1957, s. 8.
[15] K. Piasecki, Postępowanie sporne rozpoznawcze w sprawach cywilnych, Warszawa 2010, s. 329, 330.
[16] L. Garlicki, Prawo do sądu (rozważanie *de lege fundementale ferenda*), Annales UMCS Sectio G, vol. XXXVII, Lublin 1990, s. 59.

ukształtowaną treść prawa do sądu miały wpływ wiążące Polskę regulacje międzynarodowe[17], przede wszystkim art. 6 ust. 1 EKPC[18] i art. 14 ust. 1 MPPOiP[19].

Obowiązująca konstytucyjna regulacja prawa do sądu nie wyczerpuje się jednak tylko w brzmieniu art. 45 Konstytucji[20]. Wśród postanowień kształtujących to prawo należy bowiem wymienić również art. 77 ust. 2 Konstytucji RP zakazujący ustawowego wykluczenia drogi sądowej w dochodzeniu naruszonych wolności i praw, art. 78 Konstytucji RP gwarantujący prawo stron do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, art. 173 Konstytucji RP zawierający postulat niezależności sądów i trybunałów, art. 177 Konstytucji RP stanowiący o domniemaniu właściwości sądów powszechnych we wszystkich sprawach z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych do właściwości innych sądów, art. 178 Konstytucji RP stanowiący o niezawisłości sędziowskiej[21] oraz art. 233 Konstytucji RP zakazujący ograniczeń w zakresie dostępu do sądu w czasie stanu wojennego i wyjątkowego[22].

W judykaturze i doktrynie podkreśla się, że prawo do sądu jest jednym z podstawowych praw jednostki i jedną z fundamentalnych gwarancji praworządności[23]. Zdaniem H. Mądrzaka prawo do sądu jest odrębnym i niezależnym od innych powiązań normatywnych prawem przysługującym jednostce wobec państwa. Prawo to przysługuje na mocy postanowienia konstytucyjnego każdemu, niezależnie od istnienia i treści stosunku materialnoprawnego i wynikających z niego uprawnień i obowiązków. Funkcją zaś prawa do sądu jest zapewnienie poszukującemu ochrony prawnej skutecznej możliwości zwrócenia się do sądu o rozpoznanie sprawy i wydanie wyroku stosownie do wyników postępowania

---

[17] Orzeczenie TK z 8 kwietnia 1997 r., K 14/96, OTK ZU 1997, nr 2, poz. 16; postanowienie SN z 11 stycznia 1995 r., III ARN 75/94, OSNP 1995, nr 9, poz. 106 z aprobującymi glosami A. Zielińskiego, Palestra 1996, z. 9-10, s. 202 i Z. Cichonia, Palestra 1996, z. 3-4, s. 252; Z. Czeszejko-Sochacki, Prawo do sądu w świetle …, s. 90; J. Gołaczyński, A. Krzywonos, [w:] Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 731; L. Jamróz, op. cit., s. 172 i n.

[18] Zgodnie z art. 6 ust. 1 zd. 2 EKPC każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

[19] Zgodnie z art. 14 ust. 1 zd. 2 MPPOiP każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych.

[20] Z. Czeszejko-Sochacki, Prawo do sądu w świetle…, s. 90; J. Gołaczyński, A. Krzywonos, op. cit., s. 730; Leksykon prawa …, s. 387.

[21] H. Pietrzkowski, Prawo do sądu (Wybrane zagadnienia), PS 1999, nr 11-12, s. 4.

[22] Z. Czeszejko-Sochacki, Prawo do sądu w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Ogólna charakterystyka), PiP 1997, nr 11-12, s. 90.

[23] Orzeczenie TK z 7 stycznia 1992 r., K 8/71, OTK 1992, cz I, poz. 5; Z. Czeszejko-Sochacki, Konstytucyjna zasada …, s. 14; M. Zubik, op. cit., s. 9; P. Tuleja, [w:] op. cit., s. 168, 169; A. Łazarska, Rzetelny proces …, s. 78.

dowodowego i zgodnie z treścią prawa materialnego[24]. Z prawem zwrócenia się do sądu skorelowany jest obowiązek podjęcia przez organ procesowy odpowiednich działań w formach przewidzianych przez prawo procesowe, dla wyjaśnienia i rozstrzygnięcia rozpoznawanej sprawy cywilnej[25].

Jak już wskazano, w orzecznictwie[26] i doktrynie[27] przyjmuje się, że na prawo do sądu składają się: prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym), prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności oraz prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd. Wskazane elementy prawa do sądu nie mają charakteru wyczerpującego, gdyż w orzecznictwie i literaturze można zauważyć tendencję do ich uzupełniania. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 24 października 2007 r., SK 7/06[28] stwierdził, że prawo do sądu obejmuje również prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy. Pogląd ten pojawia się również w nowszej judykaturze, w której wyodrębnia się cztery elementy prawa do sądu[29], tj. prawo dostępu do sądu, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, prawo do wyroku sądowego oraz prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy. Z kolei A. Młynarska-Sobaczewska wskazuje, że za element prawa do sądu należy uznać również zagwarantowanie możliwości przepadku rzeczy wyłącznie na podstawie wyroku sądowego[30].

---

[24] H. Mądrzak, Prawo do sądu jako gwarancja ochrony praw człowieka (Studium na tle polskiego prawa konstytucyjnego, prawa cywilnego materialnego i procesowego), [w:] Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 197.
[25] Ibidem, s. 197.
[26] Wyrok TK z 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK-A 1998, nr 4, poz. 5; wyrok TK z 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK ZU 2000, nr 5, poz. 143; wyrok TK z 17 października 2000 r., SK 5/99, OTK 2000, nr 7, poz. 254; wyrok TK z 8 listopada 2001 r., P 6/01, OTK 2001, nr 8, poz. 248; wyrok TK z 13 maja 2002 r., SK 32/01, OTK-A 2002, nr 3, poz. 31; wyrok TK z 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK-A 2002, nr 4, poz. 41; wyrok TK z 19 lutego 2003 r., P 11/02, OTK-A 2003, nr 2, poz. 12; wyrok TK z 7 marca 2006 r., SK 11/05, OTK-A 2006, nr 3, poz. 27; wyrok TK z 24 października 2007 r., SK 7/06, OTK-A 2007, nr 9, poz. 108 oraz wyrok TK z 4 listopada 2010 r., K 19/06, OTK-A 2010, nr 9, poz. 96.
[27] W. Taras, A. Wróbel, op. cit., s. 42; A. Wróbel, op. cit., s. 219; A. Zieliński, Prawo do sądu …, s. 20; P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu …, s. 11; M. Kłopocka, op. cit., s. 80; B. Banaszak, Konstytucja …, s. 238; P. Grzegorczyk, Stabilność orzeczeń sądowych …, s. 134; P. Wiliński, op. cit., s. 215; Leksykon prawa …, s. 389; A. Łazarska, Rzetelny proces …, s. 71; L. Jamróz, op. cit., s. 169.
[28] OTK-A 2007, nr 9, poz. 108.
[29] Wyrok TK z 6 listopada 2012 r., K 21/11, OTK-A 2012, nr 10, poz. 119; wyrok TK z 15 kwietnia 2014 r., SK 12/13, OTK-A 2014, nr 4, poz. 41; wyrok TK z 30 września 2014 r., SK 22/13, OTK-A 2014, nr 8, poz. 96; wyrok TK z 13 stycznia 2015 r., SK 34/12, OTK-A 2015, nr 1, poz. 1.
[30] A. Młynarska-Sobaczewska, Wolności i prawa człowieka i obywatela, [w:] D. Górecki (red.), Polskie prawo konstytucyjne, Warszawa 2009, s. 94.

Na gruncie powyższych uwag można wysunąć wniosek, że prawo do sądu znajduje swoje uwieńczenie w prawie do wyroku sądowego, tj. uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd[31]. Zarówno bowiem prawo do wszczęcia postępowania, jak też uprawnienie do określonego jego ukształtowania nie mogą wyczerpać istoty konstytucyjnego prawa do sądu. Ich realizacja okaże się pozbawiona znaczenia, jeśli nie będzie prowadzić do możliwości uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy[32]. Należy zauważyć, że J. Rafacz, opisując w 1925 r. dawny proces cywilny, wśród najważniejszych uprawnień strony wymieniał prawo do żądania wyroku na równi z prawem do żądania wymiaru sprawiedliwości, prawem do żądania od sądu, aby wypełniał swoje obowiązki związane z wymiarem sprawiedliwości oraz prawem do bezstronnego traktowania i pomocy w wykonaniu wyroku[33].

Prawo do wyroku oznacza, że każdy, czyja sprawa została wszczęta i prowadzona przed sądem, uzyska prawomocne, a więc wiążące rozstrzygnięcie w zakresie praw, które zostały przedstawione w tym postępowaniu sądowym. Skoro zaś jednostka ma prawnie ukształtowaną i prawnie chronioną ekspektatywę uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia, to obowiązujące przepisy powinny zapewniać skuteczne mechanizmy procesowe, obligujące organy sądowe do ostatecznego rozstrzygnięcia kwestii będącej przedmiotem postępowania.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreślone również zostało, że poza samym prawem do wyroku sądowego, konstytucyjna zasada prawa do sądu obejmuje także prawo do wykonania prawomocnego wyroku w postępowaniu egzekucyjnym[34]. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego brak możliwości wykonania wyroku czyni prawo do sądu iluzorycznym. Obowiązkiem zatem ustawodawcy jest zapewnienie obu tych elementów[35]. Również w literaturze wyrażony został pogląd, że elementem treści prawa do sądu jest prawo

---

[31] P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu …, s. 11; M. Kłopocka, op. cit., s. 66; J. Pyłko, [w:] A. Ciżyńskia, J. Karakulski, K. Kos, J. Pyłko, Prawo konstytucyjne wraz z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2017, s. 82.

[32] P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu …, s. 105.

[33] J. Rafacz, Dawny proces polski, Warszawa 1925, s. 94 i 95.

[34] Wyrok TK z 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK 2001, nr 3, poz. 54; postanowienie TK z 24 lutego 2003 r., K 28/02, OTK-A 2003, nr 2, poz. 18; wyrok TK z 27 maja 2008 r., P 59/07, OTK-A 2008, nr 4, poz. 64.

[35] Również w judykaturze ETPC utrwalony jest pogląd, że prawo do sądu byłoby iluzoryczne, gdyby wewnętrzny system prawa państwa umożliwiał to, iż prawomocne orzeczenie jest nieskuteczne ze szkodą dla jednej ze stron. Wykonanie orzeczenia powinno być więc postrzegane jako integralny element „postępowania" w rozumieniu art. 6 EKPC (por. m.in. wyrok z 28 lipca 1999 r. w sprawie nr 22774/93 Immobiliare Saffi przeciwko Włochom, wyrok z 19 marca 1997 r. w sprawie nr 18357/91 Hornsby przeciwko Grecji, wyrok z 20 lipca 2000 r. w sprawie nr 15918/89 Antonetto przeciwko Włochom).

do wyegzekwowania orzeczenia sądowego, gdyż istotny jest nie tylko sam fakt wydania wyroku, ale również wykonania jego treści[36].

Ujęcie prawa do wyroku jako elementu prawa do sądu i postrzeganie wyroku jako zwieńczenia konstrukcji prawa do sądu powoduje, że wyrok ten musi odznaczać się pewnymi cechami, które sprawią, że będzie on czynił zadość funkcji prawa do sądu[37]. Cechami takiego wyroku od strony formalnej muszą być przede wszystkim: zgodność z regułami proceduralnymi, stanowczość, precyzja co do zakresu podmiotowego i przedmiotowego rozstrzygnięcia, jawne ogłoszenie. Istotne znaczenie ma także wskazanie motywów rozstrzygnięcia sądu, przez co realizowana jest nie tylko zasada sprawiedliwego, jawnego rozstrzygania, ale także aspekt instancyjności postępowania sądowego i jego funkcja wychowawcza[38].

2nd Wyrok

Pojęcie „wyrok" pochodzi od prasłowiańskiego wyrażenia „*rekti*" oznaczającego „rzec, powiedzieć" oraz „*vy-rekti*" oznaczającego „wyrzec, wypowiedzieć"[39] i od XIX wieku jest powszechnie używane zarówno w języku aktów prawnych, jak i w mowie potocznej[40].

W obecnym stanie prawnym pojęciem „wyrok" ustawodawca posługuje się w wielu aktach prawnych, między innymi w Konstytucji RP, w ustawie z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych[41], w ustawie z 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego[42], w ustawie z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi[43], w kodeksie postępowania cywilnego oraz w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych[44]. Pojecie to nie zostało jednak zdefiniowane ani w Konstytucji RP, ani w u.u.s.p., ani w żadnym z aktów prawnych regulujących postępowanie karne, cywilne oraz przed sądami

---

[36] M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Prawo do sądu, [w:] Prawa i wolności I i II generacji, red. A. Florczak, B. Bolechów, Toruń 2006, s. 137.
[37] P. Grzegorczyk, Stabilność orzeczeń sądowych …, s. 134; P. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu …, s. 11; P. Wiliński, op. cit., s. 215; S. Pilipiec, Teoretyczno-prawne aspekty zasady prawa do sądu, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, vol. XLVII, Lublin 2000, s. 230.
[38] E. Łętowska, Pozaprocesowe znaczenie uzasadnienia sądowego, PiP 1997, z. 5, s. 3 i n.
[39] Z notatnika Jerzego Bralczyka – Wyrok, https://www.temidium.pl/artykul/z_notatnika_jerzego_bralczyka_wyrok-1016.html (dostęp: 02.04.2018).
[40] A. Zajda, Studia z historii polskiego słownictwa prawniczego i frazeologii, Kraków 2001, s. 89.
[41] T.j. Dz.U. 2020, poz. 365.
[42] T.j. Dz.U. 2020, poz. 30.
[43] T.j. Dz.U. 2019, poz. 2325.
[44] Dz.U. 2019, poz. 1141.

administracyjnymi. W piśmiennictwie spotyka się zróżnicowane podejście do określenia i sklasyfikowania wyroku. J. Rafacz opisując dawny proces cywilny określił wyrok jako wypowiedzenie przekonania sądu w sprawie rozstrzygnięcia sporu i ogłoszenie tego przekonania stronom jako wiążącego[45]. A. Miączyński wskazuje, że wyrok jest wynikiem myślowej pracy sądu, polegającej na ustaleniu stanu faktycznego sprawy zgodnie z prawdą i zastosowaniu do niego obowiązującego prawa[46]. Z kolei W. Berutowicz dzieli czynności sądowe na czynności faktyczne i „wypowiedzi", przy czym te ostatnie zawierają zarówno oświadczenie woli, jak i wiedzy. Wypowiedzi mogą mieć charakter instruktażowy albo rozstrzygający. Przyjmując za podstawę wskazane ustalenia, autor ten definiuje wyrok jako oświadczenie woli i wiedzy mające charakter rozstrzygający. Dalej podaje, że wyrok jest orzeczeniem merytorycznym w danej sprawie, co oznacza, że sąd rozstrzyga w nim w sposób stanowczy sporny stosunek prawny między stronami, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy[47]. Kolejną definicję proponuje K. Piasecki. Autor ten wskazuje, że wyrok sądowy w sprawie cywilnej jest wyposażonym w przymus państwowy aktem jurysdykcyjnym organu władzy państwowej o swoistej funkcji i kompetencji (sądu), będącym wynikiem osądzenia dokonanego na podstawie poznanych w ustalonych formach faktów i zastosowania prawa materialnego do określonego przez powoda przedmiotu procesu (sporu), poddanego rozpoznaniu i rozstrzygnięciu w określonych formach cywilnoprocesowych[48]. Zdaniem W. Broniewicza wśród czynności procesowych organów procesowych najistotniejsze znaczenie mają czynności o charakterze decyzyjnym. Autor ten definiuje wyrok jako orzeczenie sądu rozstrzygające sprawę co do istoty w procesie[49]. Podobnie definiuje wyrok Z. Resich, którego zdaniem wyrok to orzeczenie sądu rozstrzygającego w procesie cywilnym sprawę merytorycznie, a więc co do istoty. Wyrokiem ustosunkowuje się sąd do żądania pozwu i rozstrzyga o stosunku prawnym stanowiącym przedmiot procesu. Wyrok jest rozstrzygnięciem merytorycznym, którym sąd konkretyzuje obowiązująca normę prawną, a więc ustala stan faktyczny sprawy i dokonuje subsumcji[50].

---

[45] J. Rafacz, op. cit., s. 177.
[46] A. Miączyński, Struktura i funkcja orzeczeń w sprawach cywilnych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1971, Prace Prawnicze, z. 51, s. 140.
[47] W. Berutowicz, Postępowanie cywilne, Warszawa 1984, s. 231.
[48] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 139; tenże, [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 226.
[49] W. Broniewicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008, s. 234.
[50] Z. Resich, [w:] J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, Postępowanie cywilne, Warszawa 2016, s. 390, 391.

3rdStruktura wyroku

3.1. Sentencja wyroku

Wyrok w procesie cywilnym, jak wynika z kodeksu postępowania cywilnego, składa się z dwóch części, a mianowicie z sentencji i z uzasadnienia. Sentencja wyroku, zgodnie z art. 325 k.p.c., składa się z części wstępnej, zwanej komparycją albo *rubrum* oraz z rozstrzygnięcia sądu o żądaniach stron tzw. *tenor* albo formuła sentencji. W komparycji znajdują się sygnatura akt sądowych[51], nagłówek (napis) "Wyrok – W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej" poprzedzone wizerunkiem godła, ewentualnie rodzaj wyroku, jeżeli wynika on z odrębnych przepisów np. wyrok zaoczny (§ 118 ust. 1 reg. sąd.)[52], wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy. Wskazane elementy mają charakter wyczerpujący w tym znaczeniu, że sentencja wyroku nie powinna zawierać niczego więcej ani niczego mniej ponad to, co stanowi dyspozycję ustawową. Jakiekolwiek odchylenia od wymagań określonych w art. 325 k.p.c. należy uznać za niedopuszczalne[53].

W komparycji oznaczony jest sąd, który wydał wyrok. Oznaczenie sądu obejmuje nazwę sądu rejonowego, okręgowego lub apelacyjnego, ustaloną zgodnie z nazwą miejscowości stanowiącej jego urzędową siedzibę (§ 3 ust. 1 reg. sąd.). Tak podane nazwy sądów w razie potrzeby należy uzupełnić przez zamieszczenie odpowiednich dodatków określających:

- co najmniej jedną jednostkę administracyjną położoną w obszarze właściwości miejscowej danego sądu lub części obszaru miejscowości lub inny element odróżniający, jeżeli dwa lub więcej sądów ma tę samą siedzibę (§ 3 ust. 2 reg. sąd.),
- tymczasową siedzibę sądu poprzez dodanie do nazwy sądu wyrazów: "z tymczasową siedzibą w..." (§ 3 ust. 3 reg. sąd.),

---

[51] B. Bladowski, Metodyka pracy sędziego cywilisty, Warszawa 2013, s. 206; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2019, s. 634.

[52] J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Czynności sądowe w sprawach cywilnych, Wzory i komentarz, Warszawa 1959, s. 6, 7; E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2020, komentarz do art. 325 k.p.c., Legalis (dostęp: 09.05.2020); A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 634.

[53] A. Walas, Sentencja wyroku cywilnego pierwszej instancji, DPP 1949, nr 2, s. 46.

- miejscowość, w której znajduje się ośrodek zamiejscowy sądu okręgowego lub wydział zamiejscowy sądu okręgowego lub sądu rejonowego poprzez dodanie do nazwy sądu wyrazów: "Ośrodek (Wydział) Zamiejscowy w..." (§ 4 reg. sąd.).
Oprócz tak utworzonej nazwy sądu podaje się również nazwę wydziału (§ 6 reg. sąd.).

Wymienienie członków składu orzekającego ma identyfikować poszczególne osoby biorące udział w wydaniu wyroku. Ma też odzwierciedlać konfigurację ilościową sądu i jej zgodność z przepisami o składzie sądu. Jest to tym bardziej istotne, że ewentualne nieprawidłowości w tym zakresie skutkują nieważnością postępowania[54]. Wymienienie członków składu orzekającego obliguje do wpisania ich imion i nazwisk (ewentualnie inicjału imienia). Wymienia się imiona i nazwiska sędziów, którzy wyrok wydali, tzn. wzięli udział w rozprawie poprzedzającej bezpośrednio wydanie wyroku (art. 323 k.p.c.), a następnie w niejawnej naradzie nad wyrokiem (art. 324 k.p.c.). Przy nazwisku sędziego podaje się jego stanowisko służbowe, zazwyczaj przez użycie skrótów SSR (sędzia sądu rejonowego), SSO (sędzia sądu okręgowego), SSA (sędzia sądu apelacyjnego), SSN (sędzia Sądu Najwyższego)[55]. Nazwiska sędziów podaje się w kolejności ich stanowiska służbowego, przy czym nazwisko przewodniczącego zawsze wymienia się jako pierwsze[56]. Jeżeli w sprawie występują ławnicy, konieczne jest zaznaczenie tego faktu obok imienia i nazwiska ławnika[57].

W wyroku wymienia się protokolanta biorącego udział w posiedzeniu bezpośrednio poprzedzającym wydanie wyroku, natomiast nie wymienia się protokolantów biorących udział we wcześniejszych posiedzeniach. Oznaczenie protokolanta powinno nastąpić poprzez podanie jego imienia i nazwiska (ewentualnie inicjału imienia) poprzedzonych oznaczeniem wskazującym stanowisko urzędnicze protokolanta albo też informującym, że osoba sporządzająca protokół jest aplikantem sądowym lub asystentem sędziego.

Zgodnie z kolejnością przyjętą w art. 325 k.p.c., po protokolancie wymienia się prokuratora, który powinien być oznaczony poprzez podanie imienia i nazwiska (ewentualnie inicjału imienia) oraz stanowiska służbowego i określenie prokuratury, którą reprezentuje. Wymienienie prokuratora w tym miejscu sentencji następuje w przypadku, gdy prokurator wstąpił do toczącego się postępowania. Z odmienną sytuacją mamy do czynienia, gdy prokurator wytoczy powództwo w imieniu własnym na rzecz oznaczonej strony. Wtedy prokurator jest stroną, więc wskazanie jego personaliów następuje w miejscu przeznaczonym

[54] E. Gapska, Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010, s. 187, 188.
[55] J. Gudowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 538.
[56] J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, op. cit., s. 7.
[57] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424[12], red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020, s. 965.

na wymienienie stron. W takim przypadku należy jednak zaznaczyć w sentencji wyroku, że wytacza on powództwo na rzecz oznaczonej strony. Jeżeli taka strona wstąpi do postępowania, należy oznaczyć ją obok prokuratora w sentencji wyroku jako stronę[58]. Prokuratora należy oznaczyć jako stronę powodową również w przypadku przewidzianym w art. 57 k.p.c., a mianowicie jeżeli prokurator wytaczając powództwo nie działa na rzecz oznaczonej osoby[59]. Pomimo braku odrębnej regulacji w tym zakresie, wydaje się, że na zasadach, na jakich w wyroku oznaczony jest prokurator, powinny być również oznaczone inne podmioty uczestniczące w procesie na zasadach takich jak prokurator, tj. Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, organizacja pozarządowa, inspektor pracy, powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów, Rzecznik Praw Pacjenta, kierownik ośrodka pomocy społecznej, kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie, Rzecznik Finansowy, Prezes Urzędu Zamówień Publicznych[60]. W sprawach, w których występowały powyższe podmioty, w wyroku należy oznaczyć również osoby, na rzecz których powództwo zostało wytoczone[61]. Wymóg ten pozostaje niezależny od tego, czy osoby te wstąpiły do toczącego się postępowania[62]. Następnie, w myśl art. 325 k.p.c., powinno nastąpić podanie daty i miejsca rozpoznania sprawy i wydania wyroku. Układ poszczególnych elementów sentencji wymaga jednak, aby bezpośrednio po formule "W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej" nastąpiło oznaczenie daty i miejsca wydania wyroku, natomiast data rozpoznania sprawy powinna być wymieniona po elementach podmiotowych dotyczących składu orzekającego, protokolanta i prokuratora[63], a przed określeniem stron i przedmiotu orzeczenia. Data wydania wyroku i data rozpoznania sprawy podane w wyroku są tożsame, jeżeli w tym samym dniu rozprawa została zamknięta, a sentencja została sporządzona i ogłoszona. Jeżeli natomiast sąd postanowił o odroczeniu ogłoszenia wyroku, to jako datę wydania wyroku należy podać datę ogłoszenia wyroku, a jako datę rozpoznania sprawy wskazać datę zamknięcia rozprawy[64]. Natomiast jako miejsce rozpoznania sprawy należy wskazać miejsce posiedzenia bezpośrednio poprzedzającego wydanie wyroku. Miejsce rozpoznania sprawy będzie inne niż miejsce

---

[58] K. Piasecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1151.
[59] Ibidem, s. 1151.
[60] E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks …., komentarz do art. 325 k.p.c., Legalis (dostęp: 11.05.2020).
[61] E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks …., komentarz do art. 325 k.p.c., Legalis (dostęp: 11.05.2020); A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 635; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 540.
[62] E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks …., komentarz do art. 325 k.p.c., Legalis (dostęp: 11.05.2020); J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 540.
[63] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1151.
[64] T. Szanciło, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-505[39], red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 1092.

wydania wyroku w sytuacji, gdy posiedzenie bezpośrednio poprzedzające wydanie wyroku odbyło się poza siedzibą sądu[65]. Wskazane odstępstwo od zasady odbywania posiedzeń w budynku sądu przewiduje art. 151 § 1 k.p.c., zgodnie z którym takie posiedzenia sądowe odbywają się wówczas, gdy czynności sądowe muszą być wykonane w innym miejscu albo gdy odbycie posiedzenia poza budynkiem sądowym ułatwia przeprowadzenie sprawy lub przyczynia się znacznie do zaoszczędzenia kosztów.

Kolejnym elementem części oznaczeniowej wyroku jest wymienienie stron z podaniem ich imienia i nazwiska bądź nazwy (firmy) i siedziby osoby prawnej lub innego podmiotu mającego zdolność sądową i występującego w tym charakterze w sprawie. Dokładne spełnienie tego wymagania warunkuje możliwość określenia osób, w stosunku do których orzeczenie ma wywołać skutki prawne, a tym samym determinuje ustalenie granic podmiotowych powagi rzeczy osądzonej[66]. W przypadku gdy w procesie bierze udział interwenient uboczny, powinien on zostać w wyroku wymieniony obok tej strony, do której przystąpił. W sprawach z udziałem osób niemających zdolności do czynności prawnych albo mających tę zdolność ograniczoną wskazuje się, obok tej osoby, przedstawiciela ustawowego lub kuratora[67]. W komparycji nie wymienia się natomiast pełnomocników stron[68].

Ostatnim elementem części wstępnej orzeczenia jest oznaczenie przedmiotu sprawy, które wyznaczać ma granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej. Przedmiot sprawy określa się zwięźle i syntetycznie przez wskazanie dochodzonego roszczenia procesowego, bez wskazywania kwot, nazw i oznaczeń rzeczy, adresów itp. (np. o zapłatę, o zachowek, o ustalenie, o wydanie, o rozwód, o ochronę dóbr osobistych)[69].

Druga część sentencji wyroku, po części wstępnej, stanowi rozstrzygnięcie o żądaniach stron, zwane tenorem. Obie części składają się na całość sentencji, stanowiącej jedno zdanie, w którym podmiotem jest sąd, orzeczeniem natomiast treść jego rozstrzygnięcia („zasądza", „ustala", „oddala")[70]. Rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron powinno kolejno dotyczyć: żądań co do istoty sprawy, następnie co do kosztów procesu, a wreszcie o rygorze natychmiastowej wykonalności[71]. Należy wskazać, że rozstrzygnięcie w zakresie kosztów procesu objęte jest treścią sentencji tylko w razie zgłoszenia żądania w tym zakresie. Wyjątek stanowi podjęcie rozstrzygnięcia o kosztach procesu z urzędu, co następuje w przypadku, gdy

[65] B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 206.
[66] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 539.
[67] Ibidem, s. 539.
[68] Orzeczenie SN z 24 lutego 1936 r., C.III. 1195/34, Zb. Orz. 1936, poz. 429; orzeczenie SN z 27 stycznia 1947 r., C.III. 894/46, OSN 1947, nr 2, poz. 57.
[69] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 539.
[70] B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 207.
[71] J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, op. cit., s. 8, 9.

strona działa w postępowaniu bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego (art. 109 § 1 zd. 2 k.p.c.). Sąd w wyroku zamieszcza rozstrzygnięcie także o rygorze natychmiastowej wykonalności, który może być nadany z urzędu obligatoryjnie, fakultatywnie lub na wniosek. Sąd nadaje z urzędu obligatoryjnie wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności jedynie w przypadkach wskazanych w art. 333 § 1 k.p.c. tj. jeżeli zasądza alimenty, zasądza roszczenie uznane przez pozwanego lub gdy wyrok uwzględniający powództwo jest zaoczny. Fakultatywnie sąd może nadać z urzędu wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności, jeśli zasądza należność z weksla, czeku, warrantu, rewersu, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona, oraz jeżeli uwzględnia powództwo o naruszenie posiadania (art. 333 § 2 k.p.c.). Z kolei na wniosek sąd może nadać rygor natychmiastowej wykonalności wyrokowi nadającemu się do wykonania w drodze egzekucji, gdyby opóźnienie uniemożliwiało lub znacznie utrudniało wykonanie wyroku albo narażało powoda na szkodę. Tenor może zawierać również inne jeszcze postanowienia, w tym kończące postępowanie w sprawie np. umarzające postępowanie lub odrzucające pozew. Treść rozstrzygnięcia o żądaniach stron zależy z jednej strony od ujęcia żądania pozwu, z drugiej zaś od wyników przeprowadzonego postępowania.

Sentencja wyroku musi być podpisana przez cały skład sądu. Podpisanie sentencji wyroku przez cały skład orzekający jest wymogiem bezwzględnie obowiązującym[72]. Stanowi ono potwierdzenie zgodności zamieszczonego w sentencji rozstrzygnięcia z przebiegiem narady nad wyrokiem oraz wolą większości składu orzekającego[73]. Podpis powinien być własnoręczny[74] i pozwalać na indywidualizację sędziego, który go złożył. W orzecznictwie i doktrynie istnieje rozbieżność stanowisk co do treści podpisu. Zgodnie z pierwszym, podpis powinien zawierać co najmniej nazwisko, ale niekoniecznie musi być podpisem czytelnym[75], natomiast za podpis nie może być uznana parafa[76]. W myśl drugiego poglądu, za podpis

---

[72] B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 208.
[73] Wyrok SN z 4 sierpnia 1981 r., IV PR 238/81, Legalis nr 22728.
[74] Wyrok SN z 23 lipca 1998 r., III CKN 482/98, Legalis nr 43718; postanowienie SN z 17 kwietnia 1967 r., II PZ 22/67, Legalis nr 13037; K. Kołakowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1-505[14], red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 510–511; A.M. Arkuszewska, A. Kościółek, [w:] Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych, red. A.M. Arkuszewska, M. Plis, Warszawa 2014, s. 109; A.K. Bieliński, Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym, Warszawa 2007, s. 20.
[75] Orzeczenie SN z 28 października 1935 r., C.III. 402/35, Zb. Orz. 1936, poz. 231; uchwała SN z 30 grudnia 1993 r., III CZP 146/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 94; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 539; O.M. Piaskowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2020, komentarz do art. 325 k.p.c., LEX (dostęp: 22.04.2020).
[76] M. Manowska, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-505[38], red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 780.

uznać należy dowolną postać pisanego znaku graficznego, utrwalonego pod treścią dokumentu i stale używanego przez wystawcę[77]. Za trafne należy uznać stanowisko pierwsze. Przyjmując nawet dopuszczalność pominięcia niektórych liter nazwiska bądź jego końcówkę, uznać należy, że tylko taka postać podpisu umożliwia identyfikację autora wyroku.

Rozważenia wymaga kwestia skutków prawnych braku podpisu pod sentencją wyroku. Na ten temat wielokrotnie, jednak niekonsekwentnie, wypowiadał się Sąd Najwyższy. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem, brak podpisu któregokolwiek z sędziów na wyroku jest podstawą nieważności wyroku, nakazującą jego uchylenie w toku instancji[78]. Drugie stanowisko zakłada, że brak podpisów, nieusuwalny w jakiejkolwiek drodze, sprawia, że wyrok w sensie prawnym należy uznać za nieistniejący[79]. W myśl trzeciego poglądu, mimo braku podpisów pod sentencją wyrok wiąże sąd od chwili ogłoszenia i nie może być uznany za nieistniejący, ale jeżeli zostanie zaskarżony, podlega uchyleniu[80]. Obecnie należy uznać, że przeważyło drugie stanowisko, czemu Sąd Najwyższy dał wyraz w uchwale z 26 września 2000 r., III CZP 29/00[81]. W uchwale tej, odrzucając koncepcję "nieważności wyroku" i "nieważności postępowania" na skutek niepodpisania wyroku, Sąd Najwyższy uznał, że wyrok, którego sentencji skład nie podpisał, nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym także wówczas, gdy został ogłoszony. Wprawdzie Sąd Najwyższy podkreślił, że uchwała dotyczy całkowitego braku podpisu pod sentencją, jednak wydaje się, że nie ma potrzeby rozróżniania sytuacji na takie, gdy wyrok nie jest w ogóle podpisany, czy też podpisany jest tylko przez niektórych członków składu. Zapatrywanie to Sąd Najwyższy potwierdził w postanowieniu z 31 sierpnia 2018 r., I CSK 300/18[82], gdzie uznał, że wyrok niepodpisany przez wszystkich sędziów wchodzących w skład sądu nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym (*sententia non existens*) bez względu na to, czy chodzi o skład jednoosobowy czy wieloosobowy.

---

[77] Uchwała SN z 28 kwietnia 1973 r., III CZP 78/72, OSNC 1973, nr 12, poz. 207; E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 174; taż, Konstytutywne elementy orzeczenia sądu cywilnego, Rejent 2007, nr 7–8, s. 75.
[78] Wyrok SN z 27 lutego 1964 r., 2 CR 226/62, RPEiS 1965, nr 3, s. 302.
[79] Postanowienie SN z 9 kwietnia 1969 r., II CR 112/68, Legalis nr 13920; wyrok SN z 27 września 1955 r., III CR 1029/54, NP 1956, nr 1, s. 126; wyrok SN z 11 grudnia 2014, SNO 61/14, Legalis nr 1180494.
[80] Uchwała SN z 17 października 1978 r., III CZP 62/78, OSNCP 1979, nr 5, poz. 88; wyrok SN z 18 kwietnia 1979 r., III CRN 60/79, Legalis nr 21441.
[81] OSNC 2001, nr 2, poz. 25.
[82] OSP 2019, nr 4, poz. 34.

3.2. Uzasadnienie wyroku

Uzasadnienie wyroku stanowi intelektualne oraz prawne podłoże wyroku i istnieje już w chwili jego podejmowania[83], a następnie, przez jego spisanie lub wygłoszenie, podlega ujawnieniu i formalnej materializacji, stając się aktem jurysdykcyjnym[84]. Uzasadnienie spełnia wiele funkcji. Podstawową funkcją uzasadnienia jest funkcja poznawcza, rozumiana jako możliwość zapoznania się uczestników postępowania oraz sądu wyższej instancji i Sądu Najwyższego z przebiegiem procesu myślowego, który doprowadził do wydania uzasadnianego wyroku[85]. Uzasadnienie wyroku służy również wykazaniu racjonalności podjętej decyzji. Tę funkcję uzasadnienia wyroku podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale z 15 lipca 1974 r., Kw. Pr. 2/74[86], zawierającej zalecenia kierunkowe w sprawie dalszego podnoszenia poziomu i sprawności postępowania sądowego. Stwierdzono tam m.in., że prewencyjno-wychowawcze znaczenie posiedzenia sądowego znajduje też wyraz w ogłaszaniu wyroku i przytaczaniu przez przewodniczącego składu orzekającego zasadniczych powodów rozstrzygnięcia. Powinny one być przekonujące i zrozumiałe nie tylko dla stron, ale także dla osób obecnych na sali rozpraw; powinny wyjaśniać nie tylko podstawę prawną rozstrzygnięcia, lecz także jego społeczne aspekty. Przekonujące uzasadnienie ogłoszonego wyroku może nawet zapobiegać wnoszeniu nieuzasadnionych środków odwoławczych. Zadanie to spełnia także prawidłowe uzasadnienie wyroku na piśmie, wskazujące fakty, które sąd uznał za udowodnione, i dowody na których oparł swe ustalenia, oraz wyjaśniające, dlaczego sąd uznał dowody odmienne za nieprzekonujące. Uzasadnienie wskazanej w wyroku podstawy prawnej zapewnia także wyrokowi skuteczność i wychowawcze znaczenie. Nieprzestrzeganie wymienionych nakazów przy uzasadnianiu wyroków często powoduje ich zbędne zaskarżanie, a może przyczynić się nawet do uchylenia zaskarżonego wyroku. Może to nastąpić zwłaszcza w wypadkach, gdyby uzasadnienie nie wskazywało na rozważenie i ocenę przez sąd całokształtu ujawnionych okoliczności sprawy, a więc nie wyjaśniało

---

[83] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947, s. 83; K. Piasecki, [w:] System …, s. 263; S. Dąbrowski, A. Łazarska, Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym, PS 2012, nr 3, s. 32; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 542.

[84] Wyrok SN z 6 lutego 2014 r., I CSK 219/13, LEX nr 1523386.

[85] M. Zieliński, Poznanie sądowe a poznanie naukowe, Poznań 1979, s. 143; Z. Wojnicki, Funkcje uzasadnień decyzji sądowych, Studia Prawno-Ekonomiczne 1989, nr XLIII, s. 52–53; J. Gudowski, Uzasadnienie orzeczeń Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, [w:] Uzasadnienia decyzji stosowania prawa, red. M. Grochowski, I. Rzucidło-Grochowska, Warszawa 2015, s. 239; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 735.

[86] OSNCP 1974, nr 12, poz. 203.

podstaw faktycznych oraz prawnych podstawowych rozstrzygnięć objętych wydanym wyrokiem.

Przedmiotowy i podmiotowy zakres uzasadnienia wyznaczony jest przez sentencję wyroku, która w całości powinna być umotywowana pisemnymi argumentami sądu. Argumentacja ta ma więc obejmować nie tylko rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, lecz także wszelkie rozstrzygnięcia uboczne. Wyjaśnienie przesłanek uzasadniających podjętą decyzję musi nawiązywać do wszelkich stanowisk stron zaprezentowanych w toku postępowania. Z tego też względu konieczne jest odniesienie się zarówno do twierdzeń powoda, jak i ewentualnych zarzutów, czy choćby tylko zaprzeczeń pozwanego. Obowiązek ten pozostaje aktualny zarówno na etapie dokonywania ustaleń faktycznych i oceny materiału dowodowego, jak i przy wyjaśnianiu podstawy prawnej rozstrzygnięcia[87].

Zakres uzasadnienia, a zarazem jego budowę determinuje treść art. 327^1 § 1 k.p.c., który do tzw. powodów rozstrzygnięcia zalicza wskazanie podstawy faktycznej oraz wyjaśnienie podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa. Uzasadnienie wyroku powinno ograniczać się tylko do tych argumentów w zakresie ustalenia stanu faktycznego, oceny wiarogodności i mocy dowodów oraz wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku, które odpowiadają przekonaniu większości składu orzekającego i dotyczą okoliczności mających dla wyniku sprawy istotne znaczenie. Wymogi dotyczące uzasadnienia wynikające z art. 327^1 k.p.c. znajdują w pełni zastosowanie do uzasadnienia sporządzanego w trybie art. 331^1 k.p.c. tj. do tzw. ustnego uzasadnienia. Od treści uzasadnienia określonej w art. 327^1 k.p.c. istnieją dwa odstępstwa. Pierwsze dotyczące uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji reguluje art. 387 § 2^1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem uzasadnienie sądu drugiej instancji powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku. Uzasadnienie w części odnoszącej się do wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia może ograniczać się do stwierdzenia, że sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia sądu pierwszej instancji (art. 387 § 2^1 pkt 1 zd. pierwsze k.p.c.). Skrócona forma przywołania ustaleń faktycznych nie znajduje jednak zastosowania, gdy sąd drugiej instancji zmienił lub uzupełnił ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji. Zmiana lub uzupełnienie ustaleń faktycznych może być wynikiem przeprowadzenia postępowania dowodowego przez sąd drugiej instancji lub odmiennej oceny dowodów przeprowadzonych przed sądem pierwszej instancji. Jeżeli sąd drugiej instancji przeprowadził postępowanie dowodowe lub odmiennie ocenił dowody przeprowadzone przed sądem pierwszej instancji, uzasadnienie powinno także zawierać ustalenie faktów, które sąd drugiej instancji uznał za

[87] E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 228, 229.

udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. Z kolei uzasadnienie w części odnoszącej się do wyjaśnienia podstawy prawnej musi zawierać przytoczenie przepisów prawa oraz ocenę poszczególnych zarzutów apelacyjnych. W pozostałym zakresie uzasadnienie w tej części może ograniczać się do stwierdzenia, że sąd drugiej instancji przyjął za własne oceny sądu pierwszej instancji.

Kolejne odstępstwo w zakresie treści uzasadnienia przewidują art. 505^{8} § 4 i art. 505^{13} § 2 k.p.c. odnośnie uzasadnienia wyroku w postępowaniu uproszczonym. Zgodnie z brzmieniem pierwszego z powołanych przepisów, w sprawach w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 1000 zł, uzasadnienie wyroku ogranicza się do wyjaśnienia jego podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa. W takim przypadku z uwagi na niewielką wartość przedmiotu sporu ustawodawca zrezygnował z konieczności przytoczenia okoliczności faktycznych sprawy. Jednakże od uznania sądu opartego na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy zależeć będzie rozszerzenie treści uzasadnienia o pozostałą treść określoną w art. 327^{1} § 1 k.p.c. Z kolei w odniesieniu do postępowania przed sądem drugiej instancji w postępowaniu uproszczonym, zastosowanie znajdzie norma wyrażona w art. 505^{13} § 2 k.p.c., w myśl której jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego, uzasadnienie wyroku powinno zawierać jedynie wyjaśnienie jego podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa. Na podstawie art. 391 § 1 k.p.c. w postępowaniu tym należy także stosować odpowiednio przepis art. 505^{8} § 4 k.p.c.[88]

4th Poprawność wyroku

Urzeczywistnienie zasady prawa do sądu jest możliwe jedynie przy formalnej prawidłowości wszystkich elementów postępowania sądowego, a w szczególności jego uwieńczenia czyli wyroku sądowego. Jak już wskazano, realizacja prawa do sądu przejawia się w tym akcie decyzyjnym organu orzekającego, wydanym zgodnie z obowiązującymi przepisami. Poprzez wyrok sądowy podmiot domagający się udzielenia jego żądaniu ochrony prawnej i zaopatrzenia go w atrybut przymusowego wykonania uzyskuje stanowcze potwierdzenie jego uprawnienia[89]. Wyrok jako celowy akt końcowy procesu cywilnego jest

[88] M. Skibińska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020, s. 703, 704.
[89] E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych …, s. 15 i n.

wynikiem złożonego systemu decyzji sądu, które tworzone są w stosownych procedurach. Wydanie wyroku powinno nastąpić w warunkach przestrzegania poprawności odnoszącej się do całego toku postępowania, prowadzącego do tworzenia, wydania i ogłoszenia wyroku. W stosunku do orzeczeń sądowych warunki ich prawidłowości przewidziane są już w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP, a także w art. 42 p.u.s.p. Z przepisów tych wynika, że ze wszystkich orzeczeń wydawanych przez sądy w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej wyrokom nadane zostało szczególne znaczenie, które znajduje swój wyraz w ich solennej formie i jawnym ogłoszeniu. Dopełnieniem i realizacją tych wymogów są przepisy kodeksu postępowania cywilnego (art. 316-366) oraz uregulowania zawarte w § 87-89 reg. sąd. Unormowania te wprowadzają szereg warunków formalnych związanych z zasadami orzekania oraz strukturą wyroków.

Ze względu na temat rozprawy, rozważania zostaną ograniczone do analizy poprawności struktury wyroków. Rozpoczęte zostaną jednak od części oznaczeniowej wyroku, bowiem wcześniejsze elementy z reguły nie przysparzają problemów w trakcie ich redagowania[90]. Jak już wskazano, część oznaczeniowa wyroku obejmuje wymienienie stron z podaniem ich imienia i nazwiska bądź nazwy (firmy) i siedziby osoby prawnej lub innego podmiotu mającego zdolność sądową i występującego w sprawie w tym charakterze. Jak zauważa K. Piasecki[91] oraz Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 21 listopada 1950 r., C 353/50[92] sentencja wyroku powinna być jasna pod względem podmiotowym. We wskazanym orzeczeniu Sąd Najwyższy uznał, że w sentencji wyroku nie można określić strony jako „spadkobiercy X", lecz należy wymienić imiennie wszystkich spadkobierców. Należy zatem dokładnie określić strony procesu, co ma istotne znaczenie dla określenia osób, w stosunku do których wyrok ma wywołać skutki prawne[93]. Sąd powinien wymienić strony w sentencji wyroku zgodnie z materiałem zebranym w sprawie i z rzeczywistym stanem sprawy. Błąd oznaczenia strony popełniony przy formułowaniu pisma wszczynającego postępowanie powinien być naprawiony w trybie art. 130 k.p.c. przed nadaniem pismu biegu, tj. przed jego doręczeniem stronie przeciwnej lub biorącym udział w postępowaniu uczestnikom postępowania[94]. Jeśli błąd został wykryty w toku postępowania, sąd, pomijając błędne oznaczenie stron zawarte w pozwie, powinien w wyroku dokonać rzeczywistego oznaczenia

[90] Elementami tymi są sygnatura akt sądowych, napis "Wyrok – W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej", wymienienie sądu, sędziów, protokolanta, prokuratora, data i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku.
[91] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1154.
[92] OSNC 1951, nr 2, poz. 47.
[93] Uchwała SN z 9 maja 1995 r., III CZP 55/95, Legalis nr 29270.
[94] Postanowienie SN z 22 sierpnia 1974 r., II CZ 133/74, Legalis nr 18241; W. Siedlecki, Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1971, s. 25.

strony. Z uwagi na samoistność wyroku niedopuszczalne jest oznaczanie w nim podmiotów biorących udział w sprawie poprzez odwoływanie do danych zawartych w aktach sprawy. W razie zmian podmiotowych zaszłych w toku postępowania na podstawie przepisów art. 83, art. 192 pkt 3, art. 196 § 2 k.p.c., sąd obowiązany jest wskazać w wyroku tylko te podmioty, którym status strony przysługiwał w chwili orzekania[95].

Kolejnym istotnym elementem wyroku wymagającym odpowiedniego zredagowania jest oznaczenie przedmiotu sprawy. Zdaniem J. Gudowskiego przedmiot sprawy określa się zwięźle i syntetycznie przez wskazanie dochodzonego roszczenia procesowego, bez wskazywania kwot, nazw i oznaczeń rzeczy, adresów itp. Jak wskazuje ten autor, szczegółowy opis przedmiotu sprawy jest zbędny, gdyż w minimalnym stopniu może być przydatny do określenia granic osądu. Decydujące znaczenie w tym zakresie ma bowiem wydany wyrok[96]. Odmiennego zdania jest K. Piasecki, który uważa, że z punktu widzenia granic przedmiotowych powagi rzeczy osądzonej niezbędna jest większa dokładność w określaniu przedmiotu sprawy, tak by możliwa była identyfikacja pod względem przedmiotowym podstawy sporu. K. Piasecki wskazuje ponadto, że dostatecznie zindywidualizowane określenie przedmiotu sprawy ma szczególne znaczenie w przypadku wyroku oddalającego powództwo, gdyż w takim przypadku sentencja brzmi "oddala powództwo"[97]. W takim bowiem przypadku, zwłaszcza gdy nie sporządza się uzasadnienia wyroku, oznaczenie przedmiotu sprawy ma decydujące znaczenie dla wskazania granic powagi rzeczy osądzonej[98]. Ostatni argument przemawia za słusznością drugiego stanowiska. Należy jednak zauważyć, że często żądania pozwu są bardzo rozbudowane. Wprawdzie sąd nie ma obowiązku dosłownego przytaczania sformułowań użytych przez powoda, jednak w formułowaniu tej części sentencji powinien zachować szczególną dokładność i ścisłość.

Najbardziej doniosłym elementem sentencji wyroku i zarazem powodującym przy jego niewłaściwym sformułowaniu najwięcej komplikacji jest rozstrzygnięcie o żądaniach stron. Ten element decyzji sądowej powinien zatem być przedmiotem szczególnej uwagi sądu podczas jego redagowania. W judykaturze i doktrynie postuluje się, by rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron było jasne, wyraźne i dokładne, wyrażone w sposób zwięzły, ale niezbyt

[95] E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych …, s. 86.
[96] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 540.
[97] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1152; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 125.
[98] E. Gapska, Czynności decyzyjne …., s. 193.

lakoniczny, tak aby nie budziło żadnych wątpliwości co do swej istoty oraz zakresu i nie zmuszało do szukania wyjaśnienia w uzasadnieniu wyroku bądź w aktach sprawy[99].

Na znaczenie tego elementu zwracał wielokrotnie uwagę Sąd Najwyższy. W orzeczeniu z 4 marca 1953 r., I C 61/53[100] podniósł, że rozstrzygnięcie o żądaniach stron powinno być z natury rzeczy dokładnie sprecyzowane, tak aby stwarzało jasny stan prawny między stronami procesu. Podobna wypowiedzieć znalazła się w wyroku z 29 lutego 2008 r., V CSK 457/07[101]. Sąd Najwyższy wskazał w nim, że orzeczenie o żądaniach stron musi stanowić „całościową, integralną w treści i jasną w formie wypowiedź, określającą, w jakim zakresie zgłoszone żądania zostały uwzględnione, a w jakim nie".

Jasne i precyzyjne sformułowanie sentencji wyroku ma doniosłe znaczenie także w praktyce. Sąd Najwyższy wielokrotnie zwracał uwagę, aby formuła sentencji wyroku była sporządzana z uwzględnieniem przyszłej wykonalności wyroku. Podkreślił to w wyroku z 9 lipca 1971 r., II CR 220/71[102], w którym stwierdził, że formuła sentencji powinna dokładnie określać zakres rozstrzygnięcia, tak aby przy wykonaniu orzeczenia nie zachodziły trudności oraz aby sentencja umożliwiała ustalenie granic przedmiotowych powagi rzeczy osądzonej. W wyroku z 24 stycznia 1985 r., III CRN 297/84[103] Sąd Najwyższy stwierdził, że przedmiot rozstrzygnięcia w sprawie powinien być sformułowany w sposób pozwalający na wykonanie wyroku bez żadnych wątpliwości, zwłaszcza w sprawach o ochronę naruszonego lub utraconego posiadania drogi, konieczne jest określenie granic udzielonej ochrony ze wskazaniem sposobu przywrócenia utraconego posiadania. Nie wystarczy ogólnie orzec o istocie sporu przez użycie formuły "przywraca naruszone posiadanie" lecz koniecznym jest określenie na czym ma ono polegać w zależności od charakteru naruszenia. Jeśli przejazd został zniszczony przez wybranie ziemi na głębokości 1 metra nie wystarczy użycie ogólnie przytoczonego sformułowania lecz także sposobu przy pomocy którego ma nastąpić wykonanie udzielonej ochrony. Do tego problemu odniósł się również w wyroku z 9 października 1968 r., I CR 366/68[104]. Uznał w nim, że rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron powinno być tak sformułowane, by jego realizacja była możliwa na podstawie samej treści sentencji bez potrzeby dokonywania dalszych czynności, należących ze względu na swój rodzaj do postępowania rozpoznawczego. Jako przykład wskazał przypadek, gdy

[99] Orzeczenie SN z 29 kwietnia 1949 r., C 366/48, OSN(C) 1950, nr 1, poz. 11; J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, op. cit., s. 8; A. Miączyński, Struktura i funkcja orzeczeń …, s. 147; B. Bladowski, Wydanie wyroku w procesie cywilnym, NP 1983, nr 11-22, s. 35.
[100] OSNCK 1954, nr 1, poz. 17.
[101] LEX nr 471616.
[102] OSNC 1972, nr 1, poz. 19.
[103] LEX nr 8672.
[104] LEX nr 6401.

przedmiotem rozstrzygnięcia jest nakazanie dłużnikowi wydania oznaczonej *in specie* rzeczy ruchomej. Rzecz tę należy wówczas określić w sentencji wyroku w ten sposób, by jej zidentyfikowanie było możliwe na podstawie wymienionych w treści rozstrzygnięcia cech lub innych przesłanek natury obiektywnej związanych z samą rzeczą, względnie miejscem jej przechowania.

Wskazana wyżej doniosłość poprawności wyroku pod kątem jego wykonalności powoduje, że sąd powinien już na początku procesu zwrócić uwagę na sposób sformułowania żądania pozwu. Jeżeli wniesiony pozew nie zawiera sformułowania żądania w sposób jasny i zdatny do egzekucji, należy wezwać stronę powodową do uzupełnienia braku formalnego w trybie art. 130 k.p.c. na wstępnym etapie postępowania. Treścią sentencji będzie bowiem dosłowne przytoczenie treści żądania, określonego w pozwie lub zgłoszonego w toku procesu. Sąd nie jest jednak zobowiązany ściśle trzymać się zawartego w pozwie sformułowania żądania pozwu, lecz w treści sentencji wyroku może użyć odmiennego, aczkolwiek poprawnego językowo i prawniczo określenia żądania. Zmiany te mają na celu zapewnienie wyrokowi pełnej skuteczności w jego wykonaniu[105].

W orzecznictwie oraz doktrynie podkreśla się, że sentencja wyroku powinna być sformułowana pod kątem samowystarczalności, bowiem nie we wszystkich przypadkach wyrok będzie zaopatrzony w uzasadnienie[106]. W powoływanym już wyroku z 9 lipca 1971 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron powinno być tak zredagowane, żeby było zrozumiałe bez uzasadnienia wyroku, zwłaszcza że w świetle art. 328 § 1 k.p.c. nie każdy wyrok jest uzasadniony.

Pisemne uzasadnienie wyroku podlega tym samym regułom redakcyjnym, jakie mają zastosowanie do sentencji. Uzasadnienie pisemne powinno zostać zredagowane w sposób szczególnie staranny i dokładny, a jednocześnie zwięzły[107]. Podnoszony w piśmiennictwie postulat zwięzłości uzasadnienia znalazł swój normatywny wyraz w art. 327^1 § 2 k.p.c. wprowadzonym ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[108]. Uzasadniając tę zmianę, wskazano, że zwięzłość uzasadnienia, która ma za zadanie przeciwdziałanie zjawisku zwiększającej się obszerności uzasadnień, powinna być rozumiana w szczególności jako brak potrzeby powtarzania w

[105] A. Walas, op. cit., s. 46.
[106] A. Walas, op. cit., s. 44; J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, op. cit., s. 8; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1154.
[107] B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 224; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 564; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 542; W. Sanetra, Kilka uwag o uzasadnieniach orzeczeń Sądu Najwyższego, PS 2002, nr 9, s. 50.
[108] Dz.U. 2019, poz. 1469.

uzasadnieniu treści dokumentów zawartych w aktach oraz treści orzeczeń sądowych, które dziś są nieraz kopiowane *in extenso*[109]. Pod względem stylistycznym uzasadnienie, stanowiące dokument urzędowy, powinno być sporządzone językiem urzędowym i prawniczym, a jednocześnie zrozumiałym, jasnym[110] i logicznym dla każdego odbiorcy. Takie same reguły redakcyjne dotyczą transkrypcji tzw. ustnego uzasadnienia, które może być wygłoszone po ogłoszeniu wyroku, jeżeli przebieg posiedzenia jest utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk. Transkrypcja takiego uzasadnienia tj. przetworzenie jego postaci dźwiękowej (fonetycznej) do postaci pisemnej (graficznej) powinna spełniać wszystkie wymagania urzędowego dokumentu pisemnego, także w zakresie poprawności językowej i powszechnie przyjętych zasad typografii[111].

Jak już była mowa, celem uzasadnienia wyroku jest wskazanie motywów rozstrzygnięcia i ustosunkowanie się do stanowisk stron[112]. Jak wskazał Sąd Najwyższy, jednym ze środków służących uzyskaniu słusznego i odpowiadającego prawu rozstrzygnięcia jest wyczerpujące i wszechstronne uzasadnienie wyroku, a już szczególnie wówczas, gdy występują rozbieżne interesy stron, a rozstrzygnięcie musi przełożyć jeden z tych interesów nad drugi. Wówczas szczególnie istotna rola uzasadnienia leży również w tym, by przekonać stronę, że jej stanowisko w sprawie zostało poważnie wzięte pod uwagę, a jeśli zapadło inne rozstrzygnięcie, to przyczyną po temu są ważne powody[113]. Znaczenie uzasadnienia nie sprowadza się więc jedynie do umożliwienia przeprowadzenia kontroli instancyjnej orzeczenia i postępowania prowadzącego do jego wydania pod kątem działania i rozumowania sądu niższej instancji. Uzasadnienie winno mieć przede wszystkim moc przekonującą[114], albowiem od jego wartości zależy wartość rozstrzygnięcia sądu[115]. Moc przekonująca winna budzić, zarówno w subiektywnym przekonaniu adresatów wyroku, jak i w sensie obiektywnym pewność, że decyzja sądu jest bezwzględnie prawidłowa i sprawiedliwa oraz że została podjęta po wyczerpującej analizie wszystkich okoliczności

---

[109] Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 3137, s. 71, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 13.10.2019).
[110] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego …, s. 764; taż, Pozaprocesowe znaczenie uzasadnień orzeczeń sądowych, [w:] *Sine ira et studio*. Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu, red. T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz, Warszawa 2016, s. 133; S. Dąbrowski, A. Łazarska, op. cit., s. 31; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 564; B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 224.
[111] Postanowienie SN z 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15, Legalis nr 1378824.
[112] A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych, PiP 1970, z. 11, s. 748.
[113] Zob. wyrok SN z 16 lutego 1994 r., III ARN 2/94, OSNP 1994, nr 1, poz. 2.
[114] J. Jodłowski, Uzasadnienie i publikacja wyroków w sprawach cywilnych, NP 1953, nr 6, s. 6 i n.; A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, 750; E. Łętowska, Pozaprocesowe znaczenie …, s. 6.
[115] E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 225.

sprawy[116]. Biorąc więc pod uwagę znaczenie tej części wyroku, obowiązkiem sądu jest takie sformułowanie tekstu uzasadnienia, by na jego tle nie pojawiały się żadne wątpliwości.

5th Przyczyny wadliwości wyroku

Wola dokonania czynności procesowej przejawia się w pragnieniu osiągnięcia pewnego celu, w ocenie możliwości jego osiągnięcia i w postanowieniu jego urzeczywistnienia[117]. Dokonanie czynności procesowej poprzedza mniej lub bardziej skomplikowany proces psychologiczny. W toku tego procesu zajść mogą pewne wadliwości powodujące, że czynność procesowa może być dokonana wbrew woli działającego, lub wprawdzie zgodnie z wolą działającego, ale dotkniętą pewnymi wadami. Przykładem czynności procesowej dokonanej wbrew woli działającego jest dokonanie jej w roztargnieniu. Natomiast przypadek wadliwości woli dokonania czynności prawnej jest wynikiem błędu, który może pojawić się na jakimkolwiek stadium procesu psychologicznego, poprzedzającego dokonanie tej czynności[118]. Działalność orzecznicza sądu, jak każda działalność ludzka, nacechowana jest różnego rodzaju błędami. Nawet przy najwyższym poziomie wiedzy i umiejętności oraz największej sumienności sędziów niemożliwym jest całkowite wyeliminowanie błędów przy rozpoznawaniu spraw cywilnych[119]. Błędy popełniane na którymkolwiek etapie postępowania sądowego finalnie znajdują swoje odbicie w wyroku. W konsekwencji stanowią one przeszkodę na drodze do urzeczywistnienia ochrony prawnej. Jak już bowiem wskazano, warunkiem realizacji zasady dostępu do sądu jest prawidłowość wszystkich czynności podejmowanych w trakcie sądowego procesu decyzyjnego, a w szczególności prawidłowość wyroku.

Z uwagi na rozważaną problematykę, pomijając ustawowe i doktrynalne podziały wyroków, z uwagi na legalność i poprawność procesową możemy mówić o wyrokach prawidłowych i wadliwych. Wyrok prawidłowy to wyrok ważny, wydany w ważnym i zgodnie z przepisami prawa procesowego przeprowadzonym postępowaniu[120], czyniący zadość wszelkim formalnym wymaganiom stawianym przez przepisy obowiązującego prawa, zarówno w zakresie jego budowy, jak i zasad wydania. Wymagania te

[116] Ibidem, s. 225 i n.
[117] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe …, s. 593.
[118] Ibidem, s. 593.
[119] W. Siedlecki, System zaskarżania orzeczeń sądowych w kodeksie postępowania cywilnego PRL, PiP 1957, z. 6, s. 1123.
[120] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym, [w:] Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Wrocław 1967, s. 39 i 40.

W. Berutowicz[121] określa jako wskazanie właściwości czynności procesowej, które winna ona posiadać, aby była prawidłowa, a tym samym w pełni skuteczna prawnie. Jak już wskazano, w stosunku do wyroków warunki ich prawidłowości przewidziane są w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP, a także w art. 42 p.u.s.p. Definicję orzeczenia wadliwego podaje S. Hanausek. Zdaniem autorki jest to orzeczenie sądowe, którego treść lub forma odbiega od wskazanego dla danego przypadku modelu rozstrzygnięcia prawidłowego. Jest to zatem orzeczenie nieadekwatne czy to w odniesieniu do przepisów prawa, czy też odnośnie do rzeczywistych stosunków faktycznych lub prawnych, które stanowią podstawę sporu, czy też nieadekwatne tak w odniesieniu do norm prawa, jak i do rzeczywistego stanu faktycznego sprawy[122]. Każde odchylenie od modelu rozstrzygnięcia prawidłowego powoduje wadę lub wady wyroku, przy czym ciężar gatunkowy tych wad może być rozmaity, mogą więc pociągać za sobą różnego rodzaju skutki[123].

Przyczyną powstania wady wyroku jest zawsze błąd, popełniony przez jego twórcę czyli przez sąd, który go wydał[124]. W. Wolter określa błąd jako stosunek poznającego podmiotu, czyli świadomości do obiektywnej rzeczywistości wobec nieodpowiedniego odbicia tej rzeczywistości w świadomości[125]. Powoływana w definicji niezgodność świadomości podmiotu rozstrzygającego sprawę z rzeczywistością, powstała w dowolnym momencie toczącego się postępowania, może powodować wadę rozstrzygnięcia. Z kolei W. Siedlecki wskazuje na dwie definicje błędu. Zdaniem tego autora błąd w najszerszym znaczeniu tego słowa to mylne przeświadczenie o istotnym stanie rzeczy. Dalej autor doprecyzowuje, że przez błąd należy rozumieć każdy przypadek niezgodności między obiektywną rzeczywistością, a jej odbiciem w świadomości sędziego dokonującego czynności procesowej lub zobowiązanego do jej dokonania według przepisów prawa procesowego[126].

Zgłębiając charakterystykę błędu należy przybliżyć rodzaje błędów. Jak już wskazano, w nauce przyjmuje się podział błędów sądu popełnionych w procesie orzekania na błędy postępowania (*errores in procedendo)* oraz na błędy orzekania (*errores in iudicando*)[127]. Błędy postępowania (*errores in procedendo)* wynikają z działalności sądu sprzecznej z przepisami postępowania, natomiast błędy orzekania (*errores in iudicando*) występują w fazie rozumowania sądu przy wydawaniu wyroku. Pierwsze obejmują uchybienia w stosowaniu

[121] W. Berutowicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1998, s. 198.
[122] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 91 i 92.
[123] Ibidem, s. 92.
[124] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 93; W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 55.
[125] Wolter, Funkcja błędu w prawie karnym, Warszawa 1965, s. 8.
[126] W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 55.
[127] W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 6 i 7; E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych …, s. 54 i n.; J. Turek, Wady orzeczeń w sprawach cywilnych, MoP 2006, nr 17, s. 913.

przepisów proceduralnych dotyczących orzekania, utrwalania decyzji sądowych, ich ogłaszania i doręczania. Mogą one wyrażać się w niedokładnościach, nieścisłościach, niepełności wyroku, a nawet przyjęciu jego nieistnienia[128]. Drugie polegają natomiast na błędnym rozumowaniu sądu przy orzekaniu w danej sprawie. Mogą one występować w postaci błędów dotyczących elementu stanu faktycznego i polegać na przyjęciu przez sąd w orzeczeniu błędnych ustaleń, mylnych sądów ogólnych bądź błędów dotyczących elementu prawnego orzeczenia w postaci naruszenia przepisów prawa materialnego[129].

Przyjmując za podstawę podziału błędów sądu to samo kryterium, S. Hanausek wyróżniła błędy w rozumowaniu (zaliczone przez W. Siedleckiego do *errores in iudicando*) oraz błędy w działalności procesowej, w postępowaniu (zakwalifikowane przez W. Siedleckiego do *errores in procedendo*)[130]. W innym miejscu autorka ta mówi o błędach działalności sądu „zewnętrznej" oraz „wewnętrznej", przy czym terminy te są tożsame odpowiednio z *errores in procedendo* i *errores in iudicando*. Przez działalność zewnętrzną sądu, S. Hanausek rozumie bowiem formy postępowania sądu uregulowane przez przepisy proceduralne dotyczące wyrokowania, utrwalania decyzji sądu, jej ogłoszenia i doręczenia. Natomiast przez działalność wewnętrzną sądu, autorka rozumie samo rozumowanie sądu orzekającego, którego rezultatem jest treść danego orzeczenia sądowego w konkretnym przypadku[131].

S. Hanausek przeprowadziła dalszą jeszcze klasyfikację błędów popełnianych przez sąd w procesie orzekania. W grupie błędów w rozumowaniu, w zależności od tego, jakiej sfery rozumowanie to dotyczyło wyróżniła błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery prawnej - *errores iuris in iudicando* oraz błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery faktycznej - *errores facti in iudicando.* Pierwsze z błędów, *errores iuris in iudicando* powstają w wyniku błędów w procesie ustalania obowiązywania, interpretowania i stosowania norm prawnych względem ustalonego stanu faktycznego. Drugie, e*rrores facti in iudicando* powstają w procesie orzekania co do stanu faktycznego sprawy w wyniku przyjęcia błędnej podstawy faktycznej orzeczenia. Błędy te są wynikiem uchybienia procesowego polegającego na sprzeczności istotnych ustaleń faktycznych sądu z treścią zebranego w sprawie materiału lub też na niewyjaśnieniu wszystkich okoliczności faktycznych sprawy o podstawowym znaczeniu dla jej rozstrzygnięcia[132]. Wadliwość ta, przejawiająca się w

[128] J. Turek, Wady orzeczeń …, s. 914.
[129] Ibidem, s. 916.
[130] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym, Warszawa 1966, s. 26.
[131] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 95 i 96.
[132] W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 105; S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 231.

nieadekwatności wyroku w stosunku do będącego jego podstawą wycinka obiektywnej rzeczywistości[133], znajduje swoje źródło w błędnym sformułowaniu sądów o faktach ujawnionych w toku postępowania. Na drodze do prawidłowego ustalenia podstawy faktycznej wyroku zaistnieć mogą błędy związane z niezrozumieniem lub pominięciem niektórych faktycznych założeń zgłoszonego żądania, co skutkować może już na wstępie błędną kwalifikacją sprawy czy niewłaściwym zakreśleniem przedmiotowych ram postępowania. Ponadto, zadaniem sądu jest gromadzenie informacji, w tym przede wszystkim w trakcie postępowania dowodowego, mogących stanowić potencjalne źródło przyszłych, istotnych dla rozstrzygnięcia ustaleń. Błędy w zakresie podstawy faktycznej orzekania mogą być konsekwencją błędnych ustaleń faktycznych w fazie *in procedendo*, mogą też wynikać z przyjęcia błędnych ustaleń w fazie wydawania wyroku pomimo ustalenia prawidłowego stanu faktycznego sprawy.

Analogiczne rozróżnienie S. Hanausek przeprowadziła w grupie błędów w postępowaniu - *errores facti in procedendo* oraz *errores iuris in procedendo*[134]. Pierwsze, e*rrores facti in procedendo* powstają w wyniku naruszenia przepisów procesowych w procesie ustalania stanu faktycznego sprawy, np. w zakresie wyjaśniania stanu faktycznego, zbierania i rozpatrywania materiału dowodowego, oceny materiału dowodowego, sprawiając, że stan ten jest wadliwy, np. niezgodny z rzeczywistością, niepełny. Błędy te prowadzą nie tylko do niezgodności orzeczenia z rzeczywistym stanem faktycznym, lecz także w sposób konieczny muszą spowodować niezgodność orzeczenia z prawem materialnym. Drugie, *errores iuris in procedendo* polegają na naruszeniu przepisów postępowania i mogą się odnosić zarówno do samego orzeczenia sądu, jak i do poprzedzającego jego wydania postępowania[135]. Błędy co do samego orzeczenia powstają w procesie konstruowania formy lub treści wyroku.

Podział błędów sądu na *errores in procedendo* oraz *errores in iudicando* zakwestionował W. Siedlecki. Jego zdaniem do *errores in iudicando* zaliczyć można również błędy wynikające z naruszenia tych przepisów postępowania, które dotyczą samej treści rozstrzygnięcia[136]. Jako przykład podaje art. 316 k.p.c., zgodnie z którym sąd, wydając rozstrzygnięcie, ocenia sprawę według jej stanu w chwili zamknięcia rozprawy. Zdaniem W. Siedleckiego naruszenie przez sąd tego przepisu stanowi uchybienie procesowe wywołane błędem w orzekaniu, a nie w postępowaniu. Przykład ten pokazuje, że podział błędów na

[133] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 231.
[134] Ibidem, s. 23.
[135] A. Oklejak, Apelacja w procesie cywilnym, Kraków 1994, s. 14.
[136] W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 6 i 7.

errores in procedendo i *errores in iudicando* nie pokrywa się z podziałem na naruszenie przepisów prawa procesowego i naruszenie przepisów prawa materialnego. Wydaje się, że wobec dokonania dalszego podziału *errores in procedendo* na e*rrores facti in procedendo* i *errores iuris in procedendo* oraz *errores in iudicando* na *errores iuris in iudicando* i *errores facti in iudicando* zarzut W. Siedleckiego traci na aktualności. Jak bowiem powyżej wskazano, *errores facti in iudicando* mogą zostać popełnione również w fazie *in procedendo*, co pozostaje w zgodności z uwagami tego autora.

Innym kryterium podziału błędów jest moment ich powstania[137]. Według tego kryterium możemy wyróżnić trzy grupy błędów, a mianowicie błędy popełnione:

1. przez podmioty postępowania we wstępnej fazie postępowania, w szczególności w odniesieniu do przygotowania postępowania,
2. w czasie trwania postępowania,
3. w samym stadium decyzyjnym, czyli na etapie orzekania.

Przez wstępną fazę postępowania należy rozumieć całokształt czynności mających na celu przygotowanie postępowania jako całości[138]. Błędy popełnione przez sąd w tej fazie mogą polegać na niesprecyzowaniu lub nienależytym sprecyzowaniu określenia przedmiotu sporu bądź na nieokreśleniu lub nienależytym określeniu podstawy faktycznej roszczenia i całokształtu istotnych okoliczności faktycznych sprawy. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na przepisy normujące organizację postępowania tj. art. 205^1 i nast. k.p.c., wprowadzone u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r., gdyż służą one także przygotowaniu rozprawy, w szczególności na art. 205^3, art. 205^9, art. 205^{12} k.p.c. Tą samą ustawą nowelizacyjną zmieniono treść art. 208 k.p.c. regulującego przygotowanie rozprawy. Nienależyte stosowanie wskazanych przepisów może pociągnąć za sobą skutki nie tylko w postaci przedłużenia postępowania, lecz doprowadzić do utraty pewnych dowodów lub niemożności ich przeprowadzenia w późniejszym okresie[139].

W grupie błędów popełnionych w toku postępowania wyróżnić możemy z kolei błędy dotyczące toku postępowania w ogólności oraz błędy odnoszące się do postępowania dowodowego. Błędy, którymi dotknięty jest przebieg postępowania z reguły wyrażają się uchybieniami procesowymi, które mogą spowodować nieważność postępowania lub wywrzeć wpływ na wynik tego postępowania. Błędy dotyczące postępowania dowodowego mieszczą się w grupie błędów popełnionych w odniesieniu do postępowania jako całości.

[137] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 93.
[138] S. Hanausek, Przygotowanie procesu cywilnego, NP 1964, nr 2, s. 156 i n.
[139] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 94.

Wyodrębnienie ich jest celowe ze względu na szczególnie ujemne dla rozstrzygnięcia konsekwencje, których mogą być przyczyną. Błędy te prowadzą mianowicie do nieprawidłowego rozstrzygnięcia sprawy co do jej istoty[140].

Błąd zaistniały na etapie orzekania może dotyczyć bądź sposobu wydania wyroku i jego formy, bądź też samej treści rozstrzygnięcia sądowego zawartej w wyroku. Co do sposobu wydania wyroku, błąd może dotyczyć czynności spisania treści wyroku. Wśród czynności procesowych zmierzających bezpośrednio do zredagowania wyroku znajdują się we wskazanym porządku chronologicznym: niejawna narada sędziów, obejmująca dyskusję, głosowanie, spisanie, następnie podpisanie spisanej sentencji, a wreszcie ogłoszenie wyroku przez odczytanie. Ostatnim etapem procesu decyzyjnego jest sporządzenie uzasadnienia. Każde odstępstwo od powyższego ciągu czynności stanowi błąd powodujący wątpliwości co do skutków prawnych zaistniałych uchybień. Błąd co do formy wyroku ma przykładowo miejsce w przypadku, gdy w układzie elementów formalnych wyroku[141] wadliwe jest jedynie jego oznaczenie, zaś zarówno jego komparycja, jak i rozstrzygnięcie właściwe są dla odmiennej postaci lub odmiany orzeczenia. Ma to miejsce np. wówczas, gdy w orzeczeniu oznaczonym jako wyrok sąd "postanawia", jak i wtedy, gdy pomimo skorzystania z uprawnienia, lub pomimo wypełnienia powinności ustawowej wydania rozstrzygnięcia danego rodzaju w jego szczególnej odmianie, w tym np. wyroku zaocznego, częściowego lub uzupełniającego, sąd zaniechał należytego oznaczenia wyroku odzwierciedlającego jego swoisty charakter[142].

Przechodząc z kolei do błędu dotyczącego treści rozstrzygnięcia sądowego należy zauważyć, że katalog tych błędów jest szeroki i w zależności od charakteru popełnionego błędu inaczej kształtują się jego skutki procesowe. Podając przykładowo, błędem jest sformułowanie wyroku w sposób niejasny, lakoniczny, gramatycznie lub stylistycznie wadliwy, uniemożliwiający jego zrozumienie i wykonanie[143]. Błędem jest również dopuszczenie się w treści wyroku oczywistych omyłek, takich jak błędy pisarskie czy błędy rachunkowe. Błędem co do treści rozstrzygnięcia jest także nieustosunkowanie się sądu do zawisłej przed nim sprawy obejmujące zarówno brak całości lub części rozstrzygnięcia, jak również wydanie rozstrzygnięcia w przedmiocie nieobjętym zgłoszonym roszczeniem.

---

[140] Ibidem, s. 94.
[141] J. Jankowski, Wadliwa postać orzeczenia sądu I instancji w procesie cywilnym, Palestra 1987, nr 12, s. 15.
[142] E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych …, s. 135.
[143] Ibidem, s. 121, 124.

6th Naprawa wadliwego wyroku

Skomplikowany proces tworzenia wyroku, potencjalne zagrożenie dotknięcia go istotnymi wadami w procesie jego powstawania i w konsekwencji poważne skutki dla stron danego postępowania sprawiają, że w przypadkach prawem przewidzianych możliwe jest usunięcie tych wad. Usunięcie wad wyroków może nastąpić w drodze różnych środków prawnych. Zastosowanie danego środka naprawczego uzależnione jest od charakteru wady, którą wyrok został dotknięty. Korygowaniu wadliwych wyroków służy przede wszystkim system środków zaskarżenia, który stanowi podstawowy, najszerzej wykorzystywany instrument naprawczy[144]. Według kodeksu postępowania cywilnego środkami tymi są:

1) środki odwoławcze, tj. apelacja (art. 367-391 k.p.c.),
2) niedewolutywne środki zaskarżenia, tj. sprzeciw pozwanego od wyroku zaocznego (art. 344-348 k.p.c.),
3) nadzwyczajne środki zaskarżenia przysługujące od wyroków prawomocnych, tj. skarga kasacyjna (art. 398^{1}-398^{21}, 519^{1} k.p.c.), skarga o wznowienie postępowania (art. 399-416^{1} k.p.c.). Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424^{1}-424^{12} k.p.c.) jest zaliczana do nadzwyczajnych środków zaskarżenia, jednak ten środek prawny nie zmierza do wzruszenia (zmiany, uchylenia) orzeczenia wydanego przez sąd niższego rzędu, ale jej podstawowym celem jest stwierdzenie, że prawomocny wyrok został wydany przez sąd z naruszeniem obowiązujących przepisów prawa, co może dać podmiotowi skarżącemu szansę uzyskania w odrębnym procesie stosownego odszkodowania.

Przedmiotem zaskarżenia może być każda potencjalna wadliwość tkwiąca w wydanym rozstrzygnięciu, jak i w poprzedzającym je postępowaniu. Rodzaj wady wyroku determinuje kierunek badań poddanego weryfikacji rozstrzygnięcia, zakres kognicji sądu dokonującego kontroli oraz przesądza o losach zaskarżonego wyroku. W konkretnych okolicznościach podstawą wniesionego środka zaskarżenia może więc być każde naruszenie przepisów prawa, w tym np. błędy w rozumowaniu stojącym u podstaw dokonanych ustaleń faktycznych czy błędy subsumcyjne. Rezultatem zaskarżenia może być utrata mocy przez zaskarżony wyrok, jego zmiana, a w razie stwierdzenia braku wad orzeczenia - utrzymanie w mocy.

---

[144] J.J. Litauer, Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej, RPEiS 1933, nr 1, s. 1; W. Siedlecki, Podstawy rewizji cywilnej, Warszawa 1959, s. 22; tenże, Zaskarżalność orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, [w:] Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985, s. 282; J. Niejadlik, Kontrola rewizyjna postanowień poprzedzających wydanie wyroku w procesie cywilnym, Warszawa 1977, s. 11.

Za najprostszy sposób usuwania wadliwości wyroku w nauce postępowania cywilnego uznana jest odwołalność orzeczenia[145]. Usunięcie błędów w następstwie odwołania wyroku przez sąd, który go wydał, jest znacznie szybsze, prostsze i tańsze niż przez jego zaskarżenie[146]. Ustawodawca na odwołanie przez sąd własnych wyroków pozwolił jednak tylko w kilku przypadkach, a mianowicie:

1) wydania wyroku po nastąpieniu zdarzeń powodujących obligatoryjne zawieszenie postępowania z urzędu (art. 174 § 2 zdanie drugie k.p.c.),
2) cofnięcia pozwu po wydaniu wyroku, a przed jego uprawomocnieniem się i zaskarżeniem (art. 332 § 2 k.p.c.),
3) ujawnienia, po wydaniu wyroku zaocznego, istniejącego w chwili wniesienia pozwu braku zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do reprezentowania pozwanego (art. 343^1 k.p.c.).

We wskazanych wyżej przypadkach nie ma potrzeby weryfikowania wydanego wyroku w trybie środków zaskarżenia, gdyż albo nie jest dotknięty żadnym uchybieniem, albo też ewentualna wadliwość nie jest wynikiem błędnego procedowania lub rozumowania sądu. Uchylenie lub zmiana wyroku następuje tu w następstwie zaistnienia okoliczności, które z założenia nie mogły być uwzględnione przy wydawaniu wyroku, bowiem nie istniały albo nie były znane.

Kolejną instytucją, która umożliwia naprawienie wadliwych wyroków jest rektyfikacja. Obejmuje ona sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków. U jej podstaw leżą pewne zjawiska patologiczne zaistniałe na etapie wydawania wyroków, które mogą być usunięte poza środkami zaskarżenia. Rektyfikacja zmierza do nadania wyrokowi takiego brzmienia, jakie sąd pierwotnie chciał mu nadać. Jej celem jest odtworzenie prawidłowego brzmienia i właściwego sensu wyroku stosownie do woli sądu, który je wydał.

---

[145] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe ..., s. 618; A. Oklejak, Z problematyki zaskarżalności orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, SC 1975, t. XXV-XXVI, s. 216; J. Niejadlik, op. cit., s. 12; J. Turek, Procesowe skutki uchybień dowodowych sądu, cz. II, MoP 2003, nr 6, s. 255.
[146] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 341.

Rozdział II Uwagi historyczne i prawnoporównawcze

1st Uwagi historyczne

1.1. Rektyfikacja wyroków w rzymskim procesie cywilnym

W rzymskim procesie cywilnym postępowanie toczyło się w dwóch fazach - *in iure* oraz *apud iudicem.* Rozpoczynało się przed wysokim urzędnikiem – pretorem – którego zadaniem w fazie *in iure* była eliminacja sporów błahych i niedojrzałych, a następnie ustalenie zakresu, w jakim miał orzekać wyznaczony przez niego sędzia w kolejnej fazie postępowania (*apud iudicem*)[147]. Ten sędzia, prywatny, skrępowany formułką określającą zakres jego kognicji, rozpoznawał sprawę. Fazę *apud iudicem* kończył wyrok tzn. sędziowskie rozstrzygnięcie spornej sprawy[148]. Treść wyroku musiała mieścić się w granicach uprawnień sędziego. W najczęstszych przypadkach, gdy powód w skardze domagał się od pozwanego jakiegoś świadczenia, treścią wyroku było zasądzenie (*condemnatio*) lub uwolnienie (*absolutio*) pozwanego[149]. W powództwach działowych wyrok miał charakter kształtujący nowy stosunek prawny[150]. Z chwilą wydania wyroku gasła władza sędziego w postępowaniu rozpoznawczym. Z tego powodu sędzia ten nie mógł już zmienić ani poprawić swojego wyroku, zgodnie z zasadą *lata sententia iudex desinit esse iudex*[151]. Z rozwojem rzymskiego procesu cywilnego wykształciła się apelacja (*appellatio*) jako środek odwoławczy od wyroku sądu niższego do sądu wyższego[152].

Poza systemem środków zaskarżenia wyroków istniały jednak sposoby na usuwanie wad w ważnych wyrokach w postaci sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków. Przedmiotem sprostowania wyroku mogły być błędy rachunkowe[153] (*error calculi, error computationis*), gramatyczne i stylistyczne[154]. Błędy musiały mieć oczywisty charakter i były

---

[147] W. Litewski, Rzymski proces cywilny, Kraków 1988, s. 45.
[148] K. Kolańczyk, Prawo rzymskie, zaktualizował J. Kodrębski, Warszawa 2007, s. 153; A. Dębiński, Rzymskie prawo prywatne. Kompendium, Warszawa 2011, s. 115.
[149] K. Kolańczyk, op. cit., s. 154; A. Dębiński, op. cit., s. 117; W. Osuchowski, Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, red. W. Litewski, J. Sondla, Warszawa 1986, s. 117, 138.
[150] K. Kolańczyk, op. cit., s. 154.
[151] K. Kolańczyk, op. cit., s. 154; E. Szymoszek, I. Żeber, Prawo rzymskie, Wrocław 2005, s. 106; A. Dębiński, op. cit., s. 117.
[152] W. Litewski, Rzymskie prawo prywatne, Warszawa 1999, s. 419-422; W. Litewski, Wybrane zagadnienia rzymskiej apelacji w sprawach cywilnych, Kraków 1967, s. 12.
[153] W. Litewski, Rzymskie prawo …, s. 418.
[154] W. Litewski, Der römisch-kanonische Ziviprozeß nach den teren ordines iudicarii, r. I, Kraków 1999, s. 487.

prostowane przez sąd w urzędu. W wyniku sprostowania nie mógł ulec zmianie sens wyroku, ale tylko jego zewnętrzna redakcja[155].

Uzupełnienie wyroku było dopuszczalne tylko w określonym zakresie, tj. jeżeli nie zasądzono kosztów procesowych, pożytków lub odsetek, bądź nie ustalono terminu spełnienia świadczenia[156]. Uzupełnienie wyroku posiadającego *condemnatio* lub *absolutio* było możliwe, jeżeli wyrok nie zawierał wszystkich dyspozycji stanowiących konsekwencje wyroku[157]. Uzupełnienie następowało w postaci wyroku[158].

W prawie rzymskim funkcjonowała również instytucja wykładni wyroku w celu usunięcia przez sąd wątpliwości co do jego treści[159].

1.2. Rektyfikacja wyroków w polskim procesie cywilnym

1.2.1. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru pruskiego

Po utracie przez Polskę niepodległości na ziemiach polskich obowiązywało prawo procesowe państw zaborczych[160]. W prowincji Prusy Zachodnie, utworzonej w 1772 r., prawo polskie zostało bezwzględnie uchylone. W jego miejsce wprowadzono Landrecht wschodniopruski z 1721 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami[161]. W 1793 r. na terenie całych Prus została wprowadzona Powszechna Ordynacja Sądowa (Allgemeine Gerichtsordnung)[162], która obowiązywała do 1877 r.[163] Dnia 30 stycznia 1877 r. przyjęto niemiecki kodeks postępowania cywilnego Zivilprozessordnung (ZPO). Regulacje tego kodeksu obowiązywały na terenie zaboru pruskiego, a nadal obowiązują w Niemczach.

W ZPO uregulowane zostały instytucje sprostowania wyroku (*Berichtigung des Urteils*), sprostowania stanu faktycznego (*Berichtigung des Tatbestandes*) oraz uzupełnienia wyroku (*Ergänzung des Urteils*) [164]. Natomiast niemieckie przepisy procesowe nie przewidywały możliwości dokonania wykładni wyroku.

---

[155] W. Litewski, Der römisch-kanonische …, s. 487.
[156] W. Litewski, Der römisch-kanonische …, s. 487; W. Litewski, Podstawowe wartości prawa rzymskiego, Kraków 2001, s. 159.
[157] W. Litewski, Rzymski proces …, s. 95; W. Litewski, Rzymskie prawo …, s. 418.
[158] W. Litewski, Rzymskie prawo …, s. 418.
[159] W. Litewski, Der römisch-kanonische …, s. 487.
[160] E. Borkowska-Bagieńska, Historia prawa sądowego, Warszawa 2006, s. 96 i n.
[161] D. Makiłła, Historia prawa w Polsce, Warszawa 2008, s. 340.
[162] D. Makiłła, op. cit., s. 341, 372.
[163] A. Korobowicz, W. Witkowski, Historia ustroju i prawa polskiego (1772-1918), Warszawa 2012, s. 27.
[164] B. Stelmachowski, Zarys procedury cywilnej, Poznań 1923, s. 190, 191; E. Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks postępowania cywilnego (ZPO). Księga pierwsza i druga. Przepisy1-510C, Berlin 2016, s. 196.

Sprostowanie wyroku dokonywane było na podstawie § 319 ZPO. Na mocy tego przepisu sąd powinien w każdej chwili sprostować błędy pisarskie, rachunkowe i tym podobne oczywiste omyłki (*offenbare Unrichtigkeiten*), które zaistniały w wyroku[165]. Sprostowanie miało na celu usunięcie sprzeczności miedzy wolą sądu a wyrażeniem tej woli na zewnątrz[166]. Oczywistość omyłki mogła wynikać z samego wyroku lub przynajmniej z okoliczności związanych z jego wydaniem i ogłoszeniem. Omyłka miała charakter oczywisty jeżeli była widoczna na pierwszy rzut oka dla osoby trzeciej niezaznajomionej z procesem[167]. Sprostowanie mogło nastąpić z urzędu lub na wniosek. O sprostowaniu można było rozstrzygnąć bez poprzedniej ustnej rozprawy. Treść postanowienia o sprostowaniu należało uwidocznić w wyroku oraz jego wypisach. Postanowienie o sprostowaniu podlegało zaskarżeniu w drodze natychmiastowego zażalenia, natomiast nie przysługiwał jakikolwiek środek prawny wobec postanowienia o odrzuceniu wniosku o sprostowanie[168].

Drugie sprostowanie było dopuszczalne na podstawie § 320 ZPO, jeżeli stan faktyczny wyroku zawierał omyłki niepodlegające sprostowaniu w trybie paragrafu poprzedzającego, w postaci niejasności lub sprzeczności. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli stan faktyczny wyroku zawiera omyłki, niepodlegające postanowieniom poprzedniego paragrafu, w postaci opuszczeń, niejasności lub sprzeczności, można żądać sprostowania w terminie 2 tygodni, licząc od doręczenia zredagowanego w pełnej formie wyroku. Wniosek o sprostowanie stanu faktycznego można było zgłosić przed rozpoczęciem wskazanego terminu. Sprostowanie było jednak wykluczone, jeżeli wniosek nie został wniesiony w terminie 3 miesięcy, licząc od chwili ogłoszenia wyroku[169]. Pismo musiało zawierać wniosek o sprostowanie i wezwanie przeciwnika na ustną rozprawę. Sąd rozstrzygał bez poprzedniego przeprowadzenia dowodów. W rozstrzygnięciu brali udział tylko ci sędziowie, którzy brali udział przy wydaniu wyroku. W razie przeszkody ze strony któregoś z sędziów, rozstrzygał przy równości głosów głos przewodniczącego, a w razie przeszkody ze strony tego ostatniego – głos najstarszego sędziego[170]. Postanowienie sądu w przedmiocie sprostowania odnotowywane było na

---

[165] W. Kleinschmidt, Das Berichtigungsverfahren nach deutschem und österreischischem Zivilprozess, Leipzig, 1932, s. 67 i n.; E. Osterloh, Die Berichtigung gerichtlicher Entscheidungen nach § 319 ZPO, München 1970, s. 2 i n.; K. Wolter, Die Urteisberichtigung nach § 319 ZPO, Münster-New York-München-Berlin 1999, s. 3 i n.; S. Proske, Urteislberichtigung gem. § 319 ZPO, Frankfurt am Main 2002, s. 65 i n.; L. Rosenberg, K. H. Schwab, Zivilprozessrecht, München 2004, s. 379 i n.

[166] K. Schellhammer, Zivilprozess: Gesetz - Praxis – Fälle, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg 2012, s. 402.

[167] K. Schellhammer, op. cit., s. 402.

[168] Ustawa o postępowaniu cywilnem obowiązująca na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, przekład urzędowy, Warszawa–Poznań 1923.

[169] E. Tuora-Schwierskott, op. cit., s. 196.

[170] Ibidem, s. 196.

oryginale wyroku i jego wypisach. Postanowienie o sprostowaniu stanu faktycznego nie podlegało zaskarżeniu. Sprostowanie stanu faktycznego wyroku nie wywoływało skutków w zakresie pozostałej części wyroku[171].

Uzupełnienie wyroku było natomiast dokonywane na podstawie § 321 ZPO. Zgodnie z tym przepisem, wyrok podlegał uzupełnieniu jeżeli pominięto w całości lub w części roszczenie główne lub uboczne, dochodzone na zasadzie ustalonego lub sprostowanego następnie stanu faktycznego lub jeżeli pominięto punkt co do kosztów. Wyrok mógł być uzupełniony poprzez zamieszczenie na żądanie strony dodatkowego rozstrzygnięcia[172]. O dodatkowe rozstrzygnięcie strona powinna zgłosić wniosek w formie pisma procesowego w terminie 2 tygodni, licząc od doręczenia wyroku. Ustna rozprawa wyznaczana była jedynie na wniosek. Przeciwnikowi wnioskodawcy wraz z wezwaniem na termin rozprawy należało doręczyć w formie pisma procesowego wniosek o dodatkowe rozstrzygnięcie. Przedmiotem rozprawy była tylko niezałatwiona część sporu[173].

1.2.2. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru austriackiego

Na ziemiach włączonych do Austrii w pierwszym rozbiorze Polski obowiązywała uchwalona w 1774 r. ustawa regulująca postępowanie przed sądami[174]. Pierwszą ogólnoaustriacką kodyfikację procesu cywilnego wprowadzono 1 maja 1781 r. za panowania cesarza Józefa II, w formie Powszechnej Ordynacji Sądowej (Allgemeine Gerichtsordnung)[175]. Z kolei na ziemiach włączonych do Austrii w III rozbiorze, 19 grudnia 1796 r. weszły w życie specjalne przepisy procedury zawarte w Powszechnej Ordynacji Sądowej dla prowincji zachodniogalicyjskiej (Allgemeine Gerichtsordnung für Westgalizien) z mocą obowiązującą od 1 maja 1797 r. Od 1807 r. obowiązywanie przepisów tej ustawy rozciągnięte zostało także na tereny prowincji wschodniogalicyjskiej[176]. Dopiero 1 sierpnia 1895 r. wprowadzono kodeks postępowania cywilnego Zivilprozessordnung[177] i 27 maja 1896 r. ordynację o

[171] Ibidem, s. 196.
[172] K. Schellhammer, op. cit., s. 404 i n.; E. Tuora-Schwierskott, op. cit., s. 196.
[173] E. Tuora-Schwierskott, op. cit., s. 196.
[174] D. Makiłła, op. cit., s. 372.
[175] D. Makiłła, op. cit., s. 347; S. Płaza, Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część II: Polska pod zaborami, Kraków 2002, s. 25; T. Maciejewski, Historia powszechna ustroju i prawa, Warszawa 2015, s. 702; E. Borkowska-Bagieńska, op. cit., s. 97.
[176] D. Makiłła, op. cit., s. 347; S. Płaza, op. cit., s. 25; T. Maciejewski, op. cit., s. 702; A. Dziadzio, Powszechna historia prawa, Warszawa 2009, s. 450.
[177] RGBl. 1895, nr 113.

postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym[178], które w sposób całościowy ustalały przepisy o cywilnym postępowaniu procesowym[179]. Przepisy te obowiązywały na terenie zaboru austriackiego, a nadal obowiązują w Austrii.

Podobnie jak w prawie niemieckim, w austriackim prawie procesowym uregulowane zostały instytucje sprostowania i uzupełnienia wyroku[180], natomiast nie została unormowana instytucja wykładni wyroku. Sprostowanie wyroku uregulowane było w § 419 i § 422 öZPO. Zgodnie z § 419 öZPO sąd, który wydał wyrok, mógł w każdym czasie sprostować błędy pisarskie i rachunkowe albo inne oczywiste niedokładności w wyroku lub w jego wypisach lub niezgodności w wypisie[181]. Błąd musiał być sprzeczny z wolą sądu w chwili wydania wyroku oraz powinien być dla każdego rozpoznawalny z kontekstu wyroku. Sprostowanie wyroku przez sąd było dopuszczalne na wniosek lub z urzędu. Przedmiotem sprostowania mogły być zarówno wyroki nieprawomocne, jak i prawomocne. O sprostowaniu sąd mógł orzec bez przeprowadzania rozprawy. Na postanowienie sądu o oddaleniu wniosku o sprostowanie nie przewidziano odrębnego środka prawnego. Sprostowanie mogła zarządzić także wyższa instancja[182]. Natomiast zgodnie z § 422 öZPO sprostowanie, które sąd postanowił uskutecznić po myśli § 419, należało zamieścić tak na pierwopisie wyroku jak i uwidocznić na wszystkich już udzielonych wypisach wyroku, których zwrotu należy w tym celu zażądać. W razie odrzucenia wniosku o sprostowanie wyroku należało nałożyć na wnioskodawcę obowiązek zwrotu wszystkich powstałych stąd kosztów; zresztą znosiło się koszta wzajemnie[183]. Poza sprostowaniem wyroku procedura austriacka przewidywała również w § 420 i § 421 öZPO[184] instytucję sprostowania faktycznego stanu wyroku[185].

Drugi środek rektyfikacji wyroków – uzupełnienie wyroku – regulowały przepisy § 423 i § 424 öZPO. Przepisy te dawały sądowi, który przez przeoczenie nie orzekł w całości o

---

[178] Dz.U.P. nr 79.
[179] T. Maciejewski, op. cit., s. 704.
[180] A. Bàlasits, Ustawa z dnia 1 sierpnia 1895 o postępowaniu sądowem w cywilnych sprawach spornych (Procedura Cywilna) razem z ustawą zaprowadzającą z dnia 1 sierpnia 1895, Lwów 1895, s. 496.
[181] R. Holzhammer, Österreichisches Zivilprozeßrecht, Wien-New York 1976, s. 234; H. Dolinar, R. Holzhammer, Zivilprozeßrecht, t. I, Grundstudium, Freistadt 2007, s. 67; W.H. Rechberger, D.A. Simotta, Grundriss des österreichischen Zivilprozessvefahren. Erkenntnisverfahren, Wien 2010, s. 840 i n.
[182] J. Windakiewicz, Ustawa o postępowaniu sądowem w cywilnych sprawach spornych (Procedura cywilna) obowiązująca na ziemiach b. zaboru austrjackiego tudzież na Spiszu i Orawie i ustawa zaprowadzająca procedurę cywilną (ustawa wprowadzająca) w nowym przekładzie ze wszystkiemi późniejszemi zmianami tudzież z uwagami, objaśnieniami, orzeczeniami Sądu Najwyższego i dodaniem przepisów o postępowaniu w sprawach małżeńskich, przepisów polskich zmieniających procedurę cywilną i taryfy adwokackiej, Warszawa 1925, s. 311.
[183] Ibidem, s. 312.
[184] Przepisy te zostały uchylone przez czwartą nowelę o odciążeniu sądów z 17 czerwca 1922 r. Nowelą tą odstąpiono od wymogu, że stan faktyczny jest elementem składowym wydania wyroku, wprowadzając na jego miejsce protokół rozprawy (§ 207 i n. öZPO), K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 791.
[185] W. Godlewski, Austriackie prawo procesowe cywilne, Lwów 1900, s. 415-417.

roszczeniu powoda, możność uzupełnienia swego wyroku[186]. Pierwszy z przepisów stanowił, że jeżeli wyrok pomija roszczenie, o którym należało orzec, albo jeżeli w wyroku nie orzeczono o kosztach, których zwrotu strona żądała lub też orzeczono o nich niezupełnie, należy wyrok uzupełnić dodatkowym rozstrzygnięciem (wyrok uzupełniający). Wniosek o uzupełnienie należało zgłosić w terminie ośmiu dni po doręczeniu wyroku; przywrócenie do pierwotnego stanu z powodu zaniedbania tego okresu nie było dopuszczalne. Sąd rozstrzygał o uzupełnieniu wyroku po przeprowadzeniu rozprawy, tylko w przypadku, gdy uznał jej przeprowadzenie za konieczne. Rozprawę ograniczało się do niezałatwionej części sporu. Odrzucenie wniosku o uzupełnienie następowało w formie uchwały[187]. Przepisy austriackiego kodeksu postępowania cywilnego nie przewidywały na to rozstrzygnięcie środka zaskarżenia. Z kolei § 424 öZPO stanowił, że rozprawa w przedmiocie uzupełnienia wyroku nie wpływa na bieg terminu do wniesienia środka prawnego przeciw wyrokowi, którego uzupełnienia żądano[188].

1.2.3. Rektyfikacja wyroków na terenach zaboru rosyjskiego

Na terenach włączanych przez Rosję w kolejnych rozbiorach Rzeczypospolitej zachowano moc obowiązującą dawnego prawa prywatnego jakie ujęto w wersji III Statutu litewskiego z 1588 r.[189] Po uchyleniu norm III Statutu litewskiego na terenie zaboru rosyjskiego obowiązywały powszechne dla całej Rosji normy prawa procesowego cywilnego zawarte w Zwodzie Praw Cesarstwa Rosyjskiego (ZP), Swod Zakonow z 1832 r.[190] Jednak w istniejącym w latach 1807-1815 Księstwie Warszawskim recypowano prawo francuskie wprowadzając w dniu 23 maja 1808 r. francuski kodeks procedury cywilnej (*Code de procédure civile*) z 1806 r.[191] Wprowadzone w tym okresie przepisy francuskiej procedury cywilnej obowiązywały w powstałym w 1815 r. Królestwie Polskim[192]. Nowa ustawę postępowania sądowego cywilnego wprowadzono w Rosji dnia 20 listopada 1864 r. przy okazji reformy sądownictwa[193]. Ustawa ta obowiązywała od chwili jej przyjęcia na tzw.

---

[186] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 8.
[187] J. Windakiewicz, op. cit., s. 313.
[188] Ibidem, s. 313.
[189] D. Makiłła, op. cit., s. 349.
[190] S. Płaza, op. cit., s. 35; T. Maciejewski, op. cit., s. 709.
[191] T. Ereciński, Znaczenie francuskiego *Code de procédure* z 1806 roku dla rozwoju procesu cywilnego w Polsce, Czasopismo Prawno-Historyczne 2005, z. 2, s. 133.
[192] S. Płaza, op. cit., s. 148; D. Makiłła, op. cit., s. 432.
[193] E. B. Васьковский, Ччебник гражданского процесса, M., 2003. C. 8; D. Makiłła, op. cit., s. 383; S. Płaza, op. cit., s. 36 i 149.

Ziemiach Zabranych, na wschód od granicy Królestwa Polskiego po wschodnią granicę Pierwszej Rzeczypospolitej sprzed 1772 r.

Inaczej rzecz przedstawiała się w Królestwie Polskim. Kodeks francuski został tam utrzymany w mocy mimo wydania w 1864 r. ustawy postępowania sądowego cywilnego. Zmiana w tym zakresie dokonana została dopiero w 1876 r. Na mocy postanowienia cesarza rosyjskiego Aleksandra II z 19 lutego 1875 r. o zastosowaniu ustaw sądowych z 20 listopada 1864 r. do okręgu sądowego warszawskiego z dniem 1 lipca 1876 r., postanowienia ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. zastąpiły dotychczas obowiązującą francuską procedurę cywilną[194].

Rosyjska ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. regulowała instytucję wykładni wyroku, nie zawierała natomiast przepisów o sprostowaniu i uzupełnieniu wyroku[195]. Pomimo braku regulacji umożliwiającej sprostowanie wyroku, w orzecznictwie sądowym wykształciła się praktyka, że sąd może w postępowaniu incydentalnym sprostować oczywiste pominięcia i pomyłki popełnione w wyroku[196]. W orzeczeniu z 23 marca 1928 r., C 72/27[197] Sąd Najwyższy wskazał, że ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. celem zapewnienia trwałości i niewzruszalności orzeczeń sądowych wprowadziła normy, które z uwagi przede wszystkim na interes stron, oraz ze względu na porządek publiczny zabraniają sądowi, który wydał wyrok, zmieniać tego orzeczenia (art. 139^1, art. 700, art. 891 r.u.p.c.). Wskazując na racjonalną podstawę tej zasady, Sąd Najwyższy wskazał jednocześnie, że gdyby zasada ta miała być stosowana bezwzględnie w literalnym jej brzmieniu, prowadziłaby niejednokrotnie do nieusprawiedliwionego spaczenia roli sądu w przypadkach, gdy wskutek niedopatrzenia znajdzie się w sentencji wyroku dyspozycja sprzeczna z wolą i intencją sądu, czyli wówczas, gdy zaszła oczywista omyłka w redakcji sentencji. Dlatego też łagodzono powyższą zasadę dopuszczając możność sprostowania pomyłek pisarskich, rachunkowych i innych oczywistych błędów. Taka praktyka trwała do czasu nowelizacji procedury rosyjskiej, na mocy której wprowadzono do ustawy postępowania sądowego

---

[194] Судебные Уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство Литвы, Польши, России, Украины, Финляндии (к 150-летию Судебной реформы)/ Под ред. Д.Я. Малешина, s. 27, 28; P. Rylski, K. Weitz, Wpływ rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. na polskie postępowanie cywilne, PPC 2015, nr 2, s. 165.

[195] W. Miszewski, Polski kodeks postępowania cywilnego a procedury dotychczas obowiązujące na ziemiach polskich, RPEiS 1931, nr 11, s. 124.

[196] S. Goldsztein, Uwagi do projektu kodeksu postępowania cywilnego, Palestra 1931, nr 4-5, s. 164; J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 3 i n.; J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia wyroku i system ich naprawy według K.P.C., Głos Sąd. 1934, nr 1, s. 91.

[197] OSN(C) 1928, nr 1, poz. 49.

cywilnego przepisy o sprostowaniu wyroków (art. 623 – 624 r.u.p.c.)[198]. Nie została natomiast wprowadzona do wskazanej ustawy instytucja uzupełnienia wyroku[199].

Jak już wskazano, w przeciwieństwie do procedury niemieckiej i austriackiej, w procedurze rosyjskiej unormowana została instytucja wykładni wyroku. Ustawa postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. dopuszczała bowiem możliwość sporu na tle wykładni wyroku (art. 964 r.u.p.c.), czyli zezwalała sądowi na powtórne wejrzenie w osnowę wyroku i wyjaśnienie jej zgodnie z istotną myślą orzeczenia, nasuwającego wątpliwość z powodu niedokładnego lub oczywiście omyłkowego jego sformułowania[200]. Zgodnie z art. 964 r.u.p.c. spory, dotyczące wykładni wykonywanego wyroku, ulegają rozpoznaniu sądu, który wydał wyrok[201]. W myśl art. 962 i art. 963 r.u.p.c. spór o tłumaczenie wyroku powinien być zgłoszony do sądu w ciągu dwóch tygodni od czasu dokonania czynności[202].

1.2.4. Rektyfikacja wyroków po odzyskaniu przez Polskę niepodległości

Z momentem odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. na ziemiach polskich obowiązywały przepisy państw zaborczych[203]. Na ziemiach byłego zaboru pruskiego obowiązywały przepisy niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego z 30 stycznia 1877 r. Na ziemiach byłego zaboru austriackiego obowiązywały przepisy austriackiego kodeksu postępowania cywilnego z 1 sierpnia 1895 r.[204] Z kolei na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego obowiązywały przepisy rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 20 listopada 1864 r.[205] Prace nad własną, polską procedurą cywilną rozpoczęły się jeszcze w czasie I wojny światowej na terenie Królestwa Polskiego, znajdującego się pod okupacją niemiecką i

---

[198] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 3; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 792.
[199] S. Goldsztein, op. cit., s. 164; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 792.
[200] Orzeczenie SN z 23 marca 1928 r., C 72/27, OSN(C) 1928, nr 1, poz. 49; S. Goldsztein, op. cit., s. 163, 164.
[201] W. Miszewski, S. Goldsztein, W. Przedpełski, W. Żywicki, O. Federowicz, S. Frankenstein-Sieczkowski, Ustawa postępowania cywilnego obowiązująca w okręgach apelacyjnych warszawskim, lubelskim i wileńskim w przekładzie z wydania urzędowego 1914 r. z uzupełnieniami i zmianami do dnia 1/II 1926 r. z przytoczeniem jurysprudencji i ustaw związkowych oraz dodaniem przepisów, dotyczących organizacji sądownictwa tudzież skorowidza, wyd. II, Warszawa 1926, s. 475.
[202] S. Goldsztein, op. cit., s. 164.
[203] M. Allerhand, Międzydzielnicowe prawo procesowe w państwie polskim z uwzględnieniem stosunków przejściowych, Warszawa 1920, s. 1.
[204] Jedynie na należących do Polski obszarach Spisza i Orawy obowiązywał węgierski kodeks postępowania cywilnego z 1911 r., jednak rozporządzenie Rady Ministrów z 1922 r. rozciągnęło na te obszary austriackie ustawodawstwo dotyczące postępowania cywilnego.
[205] J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 2009, s. 592; E. Borkowska-Bagieńska, op. cit., s. 103; P. Rylski, K. Weitz, op. cit., s. 163 i n.

austro-węgierską[206]. Członkowie powołanej w 1920 r. Komisji Kodyfikacyjnej znaleźli się w trudnej sytuacji, musieli bowiem stworzyć jednolite prawo dla całego kraju na podstawie różniących się między sobą ustaw pozaborowych[207]. W 1929 r. ogłoszono Projekt Kodeksu Postępowania Cywilnego uchwalony przez Komitet Organizacji Prac Komisji Kodyfikacyjnej[208]. W projekcie tym uwzględnione zostały wszystkie środki rektyfikacyjne[209]. Kodeks postępowania cywilnego został ogłoszony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 29 listopada 1930 r.[210], z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1933 r.[211]

W kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. unormowane zostały wszystkie trzy instytucje rektyfikacji wyroku. Sprostowanie wyroku zostało uregulowane w art. 376 k.p.c. z 1930 r. w brzmieniu: „§ 1. Sąd może na posiedzeniu niejawnem sprostować w wyroku niedokładności, omyłki pisarskie, rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. § 2. Sąd może, w razie potrzeby, zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę. § 3. Sprostowanie wyroku umieszcza się na oryginale, a na żądanie stron także na wypisach wyroku". O uzupełnieniu wyroku stanowiły art. 377 i art. 379 k.p.c. z 1930 r. W myśl pierwszego przepisu, strona może w ciągu dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku zgłosić wniosek o jego uzupełnienie, jeżeli sąd nie orzekł o całości jej żądania lub co do natychmiastowej wykonalności wyroku. Sąd może przed rozstrzygnięciem wniosku o uzupełnienie wyroku w razie potrzeby zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę. Z kolei art. 379 k.p.c. z 1930 r. stanowił, że orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, jeżeli uzupełnienie nie dotyczy wyłącznie kosztów lub natychmiastowej wykonalności. Wykładnię wyroku regulował art. 378 k.p.c. z 1930 r., zgodnie z którym sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby się nastręczyć przy jego wykonaniu. Ostatni z przepisów stanowiących o rektyfikacji wyroków dotyczył wszystkich środków rektyfikacyjnych. Był to przepis art. 380 k.p.c. z 1930 r. Stanowił, że wniosek o sprostowanie,

---

[206] S. Gołąb, Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie — uzasadnienie — zdania odrębne, Kraków 1930, s. 1; F. Stojanowski, F. Hefter, Kodeks postępowania cywilnego: (Rozp. Prezydenta R. P. z 29/XI 1930 Dz. U. R. P. Nr. 83 z 3/XII 1930 poz. 651 i 652): wraz z przepisami wprowadzającemi, orzeczeniami wszystkich trzech izb w podobnych kwestjach proceduralnych, objaśnieniami Ministerstwa Sprawiedliwości, ustawami i rozporządzeniami pozostającemi w związku, przytoczeniem tekstu ustaw i rozporządzeń, które przepisy wprowadzające utrzymują w mocy, okólnikami Ministerstwa Sprawiedliwości w kwestjach proceduralnych, z tabelą terminów i wypadków w których zażalenie względnie środek odwoławczy nie są dopuszczalne oraz indeksem, s. 3; P. Rylski, K. Weitz, op. cit., s. 167.
[207] X. Fierich, Unifikacja ustawodawstwa. Dziesięciolecie Polski odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918–1928, Kraków-Warszawa 1928, s. 263.
[208] S. Gołąb, op. cit., s. 6, 30, 79; F. Stojanowski, F. Hefter, op. cit., s. 3.
[209] Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Postępowania Cywilnego, t. I, z. 6, Warszawa 1930, s. 68; S. Goldsztein, op. cit., s. 162.
[210] Dz.U. nr 83, poz. 651.
[211] D. Makiłła, op. cit., s. 518.

uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do założenia środka odwoławczego od wyroku.

Biorąc pod uwagę treść przepisów kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. o sprostowaniu i uzupełnieniu wyroku należy uznać, że wzorowano je na rozwiązaniach znanych w tym zakresie procedurze austriackiej[212] i niemieckiej. Z procedury niemieckiej nie przyjęto natomiast instytucji sprostowania stanu faktycznego, głównie ze względu na jej niepraktyczność, odmienną od niemieckiej koncepcję protokołu rozprawy i inne z tego względu znaczenie stanu faktycznego w treści wyroku[213]. Z kolei instytucję wykładni wyroku wzorowano na procedurze rosyjskiej[214].

Przechodząc do omówienia nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 29 listopada 1930 r. w zakresie przepisów regulujących rektyfikację wyroków należy wskazać, że przepis art. 377 k.p.c. z 1930 r. został zmieniony przez art. 1 pkt 31 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1932 r. zmieniającego niektóre przepisy kodeksu postępowania cywilnego i przepisów wprowadzających kodeks postępowania cywilnego[215] z mocą ustawy z dniem 1 stycznia 1933 r. Zmiana polegała na zastąpieniu wyrazu: "doręczenia" wyrazem: "ogłoszenia". Kolejna zmiana w zakresie regulacji rektyfikacji wyroków miała charakter techniczny. Mianowicie, na mocy obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego z 1 grudnia 1932 r.[216] zmieniła się numeracja jego przepisów w zakresie rektyfikacji wyroków z art. 376-380 na art. 369-373[217].

Uchwalenie ustawy z 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych[218] zaowocowało licznymi zmianami w przepisach kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. Zmiany nie te naruszyły jednak przepisów o sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków w procesie cywilnym. Jedynie w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z 25 sierpnia 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego[219] zmieniła się numeracja jego przepisów w zakresie rektyfikacji wyroków z art. 369-373 na art. 355-359[220].

---

[212] S. Goldsztein, op. cit., s. 163.
[213] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 4.
[214] Ibidem, s. 3.
[215] Dz.U. 1932, nr 93, poz. 802.
[216] Dz.U. nr 112, poz. 934.
[217] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 793.
[218] Dz.U. nr 38, poz. 349 ze zm.
[219] Dz.U. nr 43, poz. 394.
[220] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 793.

Z istotnych zmian wprowadzonych do kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. na mocy powołanej ustawy z 20 lipca 1950 r. w relacji do uzupełnienia wyroku należy wskazać w szczególności na wprowadzenie do art. 329 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. wyjątków od zasady, że sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, ani zasądzać ponad żądanie. Po nowelizacji tego przepisu zasada ta nie miała zastosowania w sprawach, w których:

1) powodem był Skarb Państwa lub inny podmiot podlegający państwowemu arbitrażowi gospodarczemu, a wysokość roszczeń nie została określona umową lub przepisami szczególnymi, oraz
2) przedmiotem powództwa były roszczenia alimentacyjne, ze stosunku pracy lub o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

W wyniku wprowadzonych zmian, przedmiotem rozstrzygnięcia sądu było już nie tylko przedstawione przez powoda żądanie, lecz także rozstrzygnięcie o roszczeniach wynikających z przedstawionego przez powoda stanu faktycznego. Wyjątki zawarte w tym przepisie nie zostały jednak zharmonizowane z art. 356 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r., który w tym zakresie zezwalał na żądanie uzupełnienia wyroku tylko w przypadku, gdy sąd nie orzekł o całości żądania[221]. Istniejące w tym zakresie trudności usiłowano na potrzeby praktyki rozwiązać w judykaturze Sądu Najwyższego. W uchwale Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 1957 r., I CO 40/56[222] podniesiono, że w przypadku, gdy sąd mimo istnienia obiektywnych przesłanek nie skorzysta z uprawnień przyznanych mu w art. 329 § 2 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. i nie zasądzi alimentów ponad żądanie, stronie nie przysługuje prawo żądania uzupełnienia wyroku. Sąd Najwyższy uznał, że w takiej sytuacji sąd dopuścił się uchybienia procesowego w rozumieniu art. 371 § 1 pkt 4 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r., który stanowił, że rewizję oprzeć można na innych uchybieniach procesowych, jeżeli mogły one wpłynąć na wynik sprawy. Zdaniem Sądu Najwyższego, nieorzeczenie w tym wypadku o roszczeniach strony w myśl art. 329 § 2 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. miało wpływ na wynik sprawy, skoro były podstawy do zasądzenia stronie alimentów ponad jej żądanie. W konsekwencji uznał, że z mocy art. 371 § 1 pkt 4 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. można było oprzeć rewizję na uchybieniu art. 329 § 2 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r.

[221] K. Marowski, Uzupełnienie wyroku, NP 1966, nr 7-8, s. 937.
[222] OSPiKA 1975, nr 3, poz. 58.

W projektach kodeksu postępowania cywilnego z 1955 r.[223], z 1960 r.[224] oraz z 1964 r.[225] zostały zachowane zasadniczo przepisy kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. o rektyfikacji wyroków w procesie cywilnym, choć z pewnymi zmianami[226]. Ograniczając się do odnotowania zmian i uzupełnień wprowadzonych ostatecznie do kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. należy wskazać, że na mocy art. 350 § 1 k.p.c. wprowadzono dopuszczalność sprostowania przez sąd oczywistej omyłki z urzędu. W § 2 tego artykułu dodano, że dalsze odpisy i wypisy wyroku powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu. Poza tym, dodano § 3, zgodnie z którym, jeżeli sprawa toczyła się przed sądem rewizyjnym, sąd ten mógł z urzędu sprostować wyrok sądu pierwszej instancji[227].

W przypadku uzupełnienia wyroku, w art. 351 k.p.c. dodano sformułowanie „gdy sąd uzasadnia wyrok z urzędu", a po wyrazie „wykonalności" tekst „albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Dotyczy to także wypadku, gdy w sprawie, w której zakres nie zależy od treści żądania pozwu, sąd – wbrew wynikom postępowania – nie orzekł o roszczeniu niezgłoszonym w żądaniu lub przyznał je w rozmiarze mniejszym niż należało". W ten sposób zharmonizowano przepisy o uzupełnieniu wyroku z art. 321 § 2 k.p.c., wskazującym wyjątki od zasady, że sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Poza tym z mocy art. 351 § 2 k.p.c. rozpoznanie wniosku o uzupełnienie wyroku na posiedzeniu niejawnym dopuszczono tylko w dwóch przypadkach, a mianowicie co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności. Przypomnijmy, że art. 356 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. pozostawiał sądowi we wszystkich przypadkach objętych jego dyspozycją wybór pomiędzy posiedzeniem niejawnym a rozprawą[228].

Analizując instytucję wykładni wyroku należy odnotować, że w art. 352 k.p.c. dopuszczalnością wykładni objęto wszystkie przypadki, w których zachodzą wątpliwości co do treści wyroku. Usunięte bowiem zostało istniejące w poprzednio obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego ograniczenie stanowiące, że wykładni podlegają jedynie wyroki nadające się do wykonania w drodze egzekucji. Ponadto, w art. 353 k.p.c. wyraz

[223] Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1955, s. 46.
[224] Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1960, s. 58.
[225] Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1964, s. 67.
[226] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 794.
[227] Ibidem, s. 794.
[228] Ibidem, s. 794, 795.

„odwoławczego” użyty w art. 359 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. zastąpiono wyrazem „zaskarżenia”, obejmując tym samym jego zakresem sprzeciw od wyroku zaocznego[229].

Przepisy o rektyfikacji wyroków po uchwaleniu w 1964 roku kodeksu postępowania cywilnego były kilkakrotnie zmieniane. W zakresie sprostowania wyroku wprowadzono zmianę ustawą z 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych[230]. Dotyczyła ona § 3 art. 350 k.p.c. i polegała na zastąpieniu wyrazu „rewizyjnym” wyrazami „drugiej instancji”. Wiązało się to ze zmianami w systemie środków zaskarżenia. Nowela wprowadziła system trójinstancyjny, a mianowicie sądy pierwszej instancji (rejonowe i wojewódzkie), sądy drugiej instancji (sądy wojewódzkie i apelacyjne) oraz Sąd Najwyższy jako sąd trzeciej instancji, rozpoznający kasację[231]. W miejsce rewizji wprowadzono apelację. Przedstawione zmiany przełożyły się na treść art. 350 k.p.c. Z kolei uzupełnienie wyroku zostało zmienione u.zm.k.p.c. z 2 lipca 2004 r. Zmiana polegała na usunięciu zdania drugiego w § 1 art. 351 k.p.c., które brzmiało „Dotyczy to także wypadku, gdy w sprawie, której zakres nie zależy od treści żądania pozwu, sąd - wbrew wynikom postępowania - nie orzekł o roszczeniu nie zgłoszonym w żądaniu lub przyznał je w rozmiarze mniejszym niż należało”. Zmiana ta związana była z uchyleniem tą samą ustawą nowelizacyjną § 2 art. 321 k.p.c. i powrotem do zasady związania sądu zgłoszonym żądaniem oraz zakazu orzekania ponad żądanie. Skoro został uchylony § 2 art. 321 k.p.c., zawierający wyjątki od zasady, że sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie, bezprzedmiotowe stało się cytowane powyżej zdanie w § 1 art. 351 k.p.c.

Ostatnia zmiana przepisów regulujących sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków została dokonana u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Na mocy tej ustawy z treści art. 350 § 2 k.p.c. wykreślone zostało sformułowanie „sprostowanie sąd może postanowić na posiedzeniu niejawnym”, uchylony został § 2 art. 351 k.p.c., który stanowił, że wniosek o uzupełnienie wyroku co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności sąd może rozpoznać na posiedzeniu niejawnym oraz z treści art. 352 k.p.c. skreślone zostało zdanie drugie, stanowiące, że postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku sąd może wydać na

[229] Ibidem, s. 795.
[230] Dz.U. nr 43, poz. 189.
[231] A. Zieliński, Apelacja według noweli k.p.c. z 1995 roku, Palestra 1996, nr 3-4, s. 55; S. Dmowski, Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, MoP 1996, nr 4, s. 113; T. Ereciński, Apelacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010, s. 49.

posiedzeniu niejawnym. Wprowadzone zmiany w art. 350-352 k.p.c. są wynikiem nowelizacji art. 148 k.p.c., w którym na mocy tej samej ustawy nowelizacyjnej dodano § 3 k.p.c. stanowiący, że sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. W uzasadnieniu do projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wskazano, że wprowadzenie art. 148 § 3 k.p.c. uczyniło zbędnym dotychczasowe przepisy, które kazuistycznie określały forum do wydania konkretnego rodzaju postanowienia[232]. Ponadto, na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. do kodeksu postępowania cywilnego wprowadzono art. 350^1 zawierający klauzulę nadużycia prawa procesowego w odniesieniu do sprostowania wyroku (art. 350^1 § 1–3 k.p.c.) oraz do uzupełnienia i wykładni wyroku (art. 350^1 § 4 k.p.c.), która jest przedmiotem rozważań w rozdziale VIII.

2nd Uwagi prawnoporównawcze

2.1. Wprowadzenie

Potrzeba naprawy wadliwych wyroków pozostaje aktualna nie tylko w Polsce. Również organy sądownicze innych państw podejmują próby wyeliminowania z wyroków wad w postaci oczywistych omyłek, niejasności czy niekompletności. Analizie poddane zostały rozwiązania w zakresie naprawy wymienionych wadliwości w systemach prawa procesowego niemieckiego, austriackiego, francuskiego, włoskiego, hiszpańskiego, angielskiego oraz rosyjskiego. Wybór prawa niemieckiego i francuskiego podyktowany jest ich dużym wpływem na rozwój polskiego systemu prawa procesowego[233]. Francuski kodeks postępowania cywilnego z 1806 r. obowiązywał bowiem w Królestwie Polskim do 1875 r. Wybór prawa niemieckiego uzasadniony jest również faktem obowiązywania tego prawa na terenach polskich w okresie zaborów. Z tych samych przyczyn dokonano wyboru prawa procesowego austriackiego i rosyjskiego. Obowiązywanie praw państw zaborczych nie pozostało bowiem bez wpływu na ustawodawstwo tworzone po odzyskaniu przez Polskę niepodległości[234]. W zakresie prawa procesowego niemieckiego i austriackiego, w podrozdziałach 1.2.1 i 1.2.2 zostały omówione instytucje sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków na gruncie ZPO i öZPO. Z uwagi na obowiązywanie tych aktów

[232] Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 3137, s. 157, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 13.10.2019).
[233] J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, op. cit., s. 592.
[234] A. Dziadzio, op. cit., s. 236; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, op. cit., s. 592.

prawnych w Niemczech i Austrii, uwagi poczynione na s. 50-54 są aktualne jako uwagi prawnoporównawcze dotyczące prawa niemieckiego i austriackiego. Wybór prawa procesowego włoskiego spowodowany jest wpływem tego systemu na rozwój innych europejskich krajowych systemów prawa. Wybór prawa hiszpańskiego podyktowany został potrzebą przedstawienia rozwiązań przyjętych w nowszej kodyfikacji postępowania cywilnego w tym przedmiocie. Z kolei wybór prawa angielskiego wynika z potrzeby ukazania odrębności w zakresie rektyfikacji wyroków od rozwiązań funkcjonujących na gruncie prawa kontynentalnego. Uwagi prawnoporównawcze obejmują również regulacje w zakresie rektyfikacji wyroków przyjęte w aktach prawa międzynarodowego, które normują funkcjonowanie organów sądowych na arenie międzynarodowej i te uregulowania o najszerszym zakresie stosowania zostaną przedstawione w pierwszej kolejności.

2.2. Rektyfikacja wyroków w prawie międzynarodowym

Rozstrzyganiu spornych spraw między państwami i innymi podmiotami stosunków międzynarodowych służy sądownictwo międzynarodowe. W jego ramach funkcjonują sądy międzynarodowe o zasięgu światowym, jak Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oraz o zasięgu regionalnym, jak Europejski Trybunał Praw Człowieka, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Wyroki wydawane przez wskazane organy sądowe mogą być dotknięte wadami w postaci niejasności czy niekompletności, które uniemożliwiają w pełni realizację zasady prawa do sądu. Z tego względu, w licznych aktach prawa międzynarodowego znajdują się regulacje normatywne poświęcone instytucjom sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków. Niektóre z nich wykazują daleko idące podobieństwo do polskiej regulacji w tym przedmiocie, inne zaś stanowią autonomiczne unormowania o odrębnym charakterze. Należy zatem dokonać analizy przepisów prawa międzynarodowego poświęconych tym instytucjom.

Przepisy proceduralne regulujące funkcjonowanie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, zgodnie z art. 30 Statutu MTS[235], znajdują się w Regulaminie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości uchwalonym 14 kwietnia 1978 r., obowiązującym od 1 lipca 1978 r.[236] Przepis art. 98 tego Regulaminu normuje jednak jedynie instytucję wykładni wyroku. Brak jest natomiast regulacji dotyczących sprostowania i uzupełnienia wyroku.

[235] Statut MTS podpisy w San Francisco 26 czerwca 1945 r., wszedł w życie 24 października 1945 r., Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90.
[236] Dalej jako Regulamin MTS.

Zgodnie z art. 98 Regulaminu MTS, przesłankami dokonania wykładni wyroku jest spór co do znaczenia lub zakresu wyroku. Wykładni dokonuje się na wniosek jednej ze stron postępowania, w którym należy wskazać dokładny punkt lub punkty sporne dotyczące znaczenia lub zakresu wyroku. Druga strona jest uprawniona do złożenia pisemnych uwag do wniosku o dokonanie wykładni w terminie ustalonym przez Trybunał lub przez Prezesa Trybunału, jeżeli Trybunał nie ma posiedzenia. Trybunał może ponadto w razie potrzeby umożliwić stronom przedstawienie dalszych wyjaśnień na piśmie lub ustnie. Organ kompetentny do rozpatrzenia wniosku wskazuje art. 100 Regulaminu MTS. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli wyrok, który należy interpretować, został wydany przez Trybunał, wniosek o jego interpretację rozpatruje Trybunał Sprawiedliwości. Natomiast jeżeli wyrok wydany został przez izbę Trybunału, ta ostatnia rozpatrzy wniosek o jego interpretację. Decyzja sądu lub izby w sprawie wniosku o interpretację orzeczenia wydawana jest w formie orzeczenia.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, stanowiący instytucję sądowniczą Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, składa się z dwóch organów sądowniczych: Trybunału Sprawiedliwości i Sądu. Procedury działalności obu tych organów zostały uregulowane w regulaminach. Trybunał Sprawiedliwości działa na podstawie Regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości z 25 września 2012 r.[237], natomiast Sąd na podstawie Regulaminu postępowania przed Sądem z 4 marca 2015 r.[238]

Procedura rektyfikacji wyroku Trybunału Sprawiedliwości zawarta jest w art. 103-104 (tryb prejudycjalny) oraz art. 153-155 i 158 Regulaminu TS. W trybie zwykłym mamy do czynienia ze sprostowaniem, uzupełnieniem i wykładnią wyroku. Natomiast w trybie prejudycjalnym funkcjonuje jedynie sprostowanie i wykładnia wyroku. Zgodnie bowiem z art. 104 § 2 Regulaminu TS do sądów krajowych należy ocena, czy orzeczenie wydane w trybie prejudycjalnym dostatecznie wyjaśnia sprawę, czy też konieczne jest zwrócenie się do Trybunału z ponownym wnioskiem.

W myśl art. 154 § 1 Regulaminu TS, sprostowaniu podlegają błędy pisarskie i rachunkowe oraz oczywiste omyłki w wyrokach. Sprostowanie wyroku może nastąpić z urzędu lub na wniosek strony złożony w terminie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku. Jeżeli wniosek o sprostowanie dotyczy sentencji lub motywu stanowiącego niezbędne uzasadnienie sentencji, strony, właściwie poinformowane przez sekretarza, mogą przedstawić uwagi na piśmie w terminie wyznaczonym przez prezesa Trybunału. Trybunał rozstrzyga po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego. Oryginał postanowienia o

[237] Dz.U. L 265, 29.9.2012, s. 1-42; dalej jako Regulamin TS
[238] Dz.U. L 105, 23.4.2015, s. 1–66; dalej jako Regulamin Sądu.

sprostowaniu załącza się do oryginału orzeczenia podlegającego sprostowaniu. Wzmiankę o tym postanowieniu zamieszcza się na marginesie oryginału orzeczenia podlegającego sprostowaniu.

Przesłankami uzupełnienia wyroku Trybunału Sprawiedliwości jest nierozstrzygnięcie w przedmiocie jednego z żądań lub w przedmiocie kosztów. Uzupełnienie wyroku następuje na pisemny wniosek w terminie miesiąca od doręczenia wyroku (art. 155 § 1 Regulaminu TS). Wniosek doręcza się stronie przeciwnej, której prezes Trybunału wyznacza termin na przedstawienie uwag na piśmie. Po przedstawieniu uwag przez stronę Trybunał rozstrzyga jednocześnie o dopuszczalności wniosku i o jego zasadności po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego.

Przesłanką dokonania wykładni wyroku Trybunału Sprawiedliwości są wątpliwości co do znaczenia lub skutków wyroku albo postanowienia Trybunału (art. 158 § 1 Regulaminu TS). Wykładni dokonuje się na wniosek jednej ze stron lub jednej z instytucji Unii Europejskiej, która uzasadni swój interes w tym zakresie. Wniosek o dokonanie wykładni składa się w terminie dwóch lat od ogłoszenia wyroku lub doręczenia postanowienia. Wniosek o dokonanie wykładni powinien odpowiadać ogólnym przepisom Regulaminu TS, a ponadto musi wskazywać orzeczenie, którego dotyczy oraz fragmenty, które mają być przedmiotem wykładni. Wniosek jest skierowany przeciwko wszystkim stronom w postępowaniu w sprawie, w której zapadło orzeczenie, o którego wykładnię się wnosi. Trybunał orzeka po umożliwieniu stronom przedstawienia uwag po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego. Oryginał orzeczenia interpretacyjnego załącza się do oryginału orzeczenia interpretowanego. Wzmiankę o orzeczeniu interpretacyjnym zamieszcza się na marginesie oryginału orzeczenia interpretowanego.

Wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku Trybunału Sprawiedliwości przydziela się sędziemu, który był sprawozdawcą w sprawie, której wniosek dotyczy, oraz składowi, który w sprawie orzekał. W razie wystąpienia przeszkody w wykonywaniu obowiązków odnoszącej się do sędziego sprawozdawcy, prezes Trybunału przydziela wniosek innemu sędziemu, który znajdował się w składzie orzekającym w sprawie, której wniosek dotyczy. Przesłanki i procedura sprostowania wyroku Trybunału Sprawiedliwości w trybie prejudycjalnym są tożsame z przesłankami sprostowania wyroku w trybie zwykłym. Wyłączona została jedynie możliwość zajęcia stanowiska w sprawie wniosku przez strony. Zgodnie natomiast z art. 104 § 1 Regulaminu TS, przepisu art. 158 Regulaminu TS dotyczącego wykładni wyroków i postanowień, nie stosuje się do orzeczeń wydanych w odpowiedzi na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Procedura rektyfikacji wyroku Sądu zawarta jest w art. 163-165 i art. 168 Regulaminu Sądu. Podobnie jak wyroki Trybunału Sprawiedliwości, również wyroki Sądu mogą podlegać sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni. Zgodnie z art. 164 § 1 Regulaminu Sądu, sąd może, z urzędu lub na wniosek strony, sprostować błędy pisarskie i rachunkowe lub oczywiste omyłki. Wniosek o sprostowanie składa się w terminie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku. Jeżeli sprostowanie dotyczy sentencji lub motywu stanowiącego niezbędne uzasadnienie sentencji, strony mogą przedstawić uwagi na piśmie w terminie wyznaczonym przez prezesa Sądu. Sąd rozstrzyga w przedmiocie wniosku o sprostowanie w drodze postanowienia. Oryginał postanowienia o sprostowaniu załącza się do oryginału orzeczenia podlegającego sprostowaniu. Wzmiankę o tym postanowieniu zamieszcza się na marginesie oryginału orzeczenia podlegającego sprostowaniu.

Podobnie jak przy wyrokach Trybunału Sprawiedliwości, przesłankami uzupełnienia wyroku Sądu jest nierozstrzygnięcie w przedmiocie jednego z żądań lub w przedmiocie kosztów. Uzupełnienie wyroku następuje na wniosek zainteresowanej strony. Wniosek ten składa się w terminie miesiąca od ogłoszenia wyroku lub doręczenia postanowienia, który doręcza się pozostałym stronom. Strony mogą przedstawić uwagi na piśmie w terminie wyznaczonym przez Prezesa. Po umożliwieniu stronom przedstawienia uwag Sąd rozstrzyga w drodze postanowienia jednocześnie o dopuszczalności wniosku i o jego zasadności. Przesłanki wykładni wyroku Sądu są tożsame z przesłankami wykładni wyroku Trybunału Sprawiedliwości. Tak samo kształtuje się również postępowanie w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku w przedmiocie wykładni wyroku.

Międzynarodowy sąd, jaki stanowi Europejski Trybunał Prawa Człowieka, funkcjonuje na podstawie Regulaminu Trybunału z 11 stycznia 1993 r.[239] W tym akcie normatywnym uregulowane zostały instytucje sprostowania i wykładni wyroków trybunału. Nie ma natomiast regulacji stanowiącej o uzupełnieniu wyroków.

Instytucja wykładni wyroków została unormowana w art. 79 Regulaminu ETPCz. W przepisie tym mowa jest ogólnie o potrzebie interpretacji bez wskazania, z powodu jakich wad wyrok wymaga wyjaśnienia. Wykładnia wyroku dokonywana jest na wniosek strony.

Sprostowanie błędów w wyrokach reguluje z kolei art. 81 Regulaminu ETPCz. Zgodnie z tym przepisem, przesłankami sprostowania wyroku jest wystąpienie w wyroku błędów pisarskich, błędów w obliczeniach oraz oczywistych omyłek. Sprostowanie może nastąpić z urzędu lub na wniosek strony złożony w ciągu jednego miesiąca od ogłoszenia wyroku.

[239] Dz.U.1993.61.284/1; dalej jako Regulamin ETPCz.

2.3. Rektyfikacja wyroków w prawie francuskim

Na gruncie prawa francuskiego istnieją pojęcia sprostowania (*recours pour erreurs ou ommissions matérielles*), wykładni (*récours en interprétation)* oraz uzupełnienia orzeczenia (*recours pour ommission de stater).*

Sprostowanie wyroku reguluje art. 462 franc.k.p.c. Instytucja ta daje możliwość naprawienia (*réparées*) błędów i pominięć, które mają wpływ na wyrok, nawet prawomocny[240]. Sprostowanie może być dokonane w każdym czasie z urzędu lub na wniosek jednej ze stron lub wspólny wniosek stron. Sprostowania wyroku może dokonać sąd, który wydał wyrok, lub sąd, do którego został on przekazany, według tego, co wynika z akt lub, w ich braku, zgodnie z zasadą rozsądku. Sprostowanie stanowi wyjątek od zasady zwolnienia sędziego od orzekania w danej sprawie uregulowanej w art. 481 ust. 1 franc.k.p.c.[241] Przed sprostowaniem błędu należy wysłuchać lub wezwać strony. Orzeczenie o sprostowaniu zaznacza się na oryginale wyroku oraz na jego uwierzytelnionych odpisach. O sprostowaniu wyroku strony zostają powiadomione w taki sam sposób, jak o wydanym wyroku. Nieuwzględnienie wniosku o sprostowanie podlega zaskarżeniu apelacją. W przypadku, gdy wyrok podlegający sprostowaniu ma powagę rzeczy osądzonej, orzeczenie o sprostowaniu może być zaskarżone tylko w drodze postępowania kasacyjnego.

Jeżeli treść wyroku jest niejednoznaczna, przepis art. 461 franc.k.p.c., przewiduje możliwość dokonania jego wykładni na wniosek jednej ze stron lub na wspólny wniosek stron. Złożenie wniosku o wykładnię wyroku nie jest ograniczone terminem, jednak wykładni można dokonać jedynie do momentu wniesienia apelacji przeciwko kwestionowanemu wyrokowi[242]. Wykładni dokonuje się po wysłuchaniu lub wezwaniu stron. Kompetencje do dokonania wykładni ma sąd, który wydał niejasne orzeczenie. Sąd, wyjaśniając wątpliwości co do treści wyroku, nie może dokonać jego zmiany. Funkcją wykładni wyroku, podobnie jak jego sprostowania, jest usunięcie niejednoznacznych fragmentów wyroku w celu uczynienia możliwym przeprowadzenia egzekucji na jego podstawie[243].

Główną przesłanką uzupełnienia wyroku w prawie francuskim jest nieorzeczenie o części żądania pozwu (art. 463 franc.k.p.c.). Podstawą żądania uzupełnienia wyroku może być

---

[240] R. Morel, Traité élémentaire de procédure civile, Paris 1932, second edition 1949, s. 447-448; G. Vogel, Les Pandectes – Procédure civile, 2ème édition 2018, s. 378.
[241] B. Rolland, Procédure civile, „Panorama du droit", Studyrama, Levallois-Perret 2005, s. 177.
[242] X. Vahramian, E. Wallenbrock, International Civil Procedure, red. S. Grubbs, Thr Hague London New York 2003, s. 230.
[243] P.E. Herzog, M. Weser, Civil Procedure in France, Dordrecht 2014, s. 290.

również formuła częściowo oddalająca roszczenie, jeżeli w uzasadnieniu nie znajdzie się odniesienie do tego rozstrzygnięcia. W sytuacji zaistnienia któregoś z wymienionych przypadków, sąd może uzupełnić wyrok w tym zakresie, bez naruszenia prawomocności pozostałych rozstrzygnięć. Wniosek może być złożony przez jedną ze stron, może być również zgłoszony wspólny wniosek stron. Wniosek o uzupełnienie wyroku powinien zostać złożony najpóźniej rok po uprawomocnieniu się wyroku, a w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej przeciwko temu rozstrzygnięciu, licząc od odmowy przyjęcia tej skargi. Wydanie orzeczenia w przedmiocie sprostowania następuje po wysłuchaniu stron lub po ich wezwaniu. Orzeczenie jest odnotowywane na wyroku oraz jego wypisach. O uzupełnieniu sąd zawiadamia w sposób przewidziany dla wyroku. Od orzeczenia w przedmiecie uzupełnienia wyroku przysługują takie same środki odwoławcze jak od wyroku.

2.4. Rektyfikacja wyroków w prawie włoskim

We włoskim kodeksie postępowania cywilnego zawarty jest rozdział zatytułowany „Sprostowanie wyroków i postanowień" (*Della correzione delle sentenze e delle ordinanze*). Jednak wbrew powołanemu tytułowi, oprócz instytucji sprostowania wyroków, rozdział ten zawiera również regulację odnoszącą się do uzupełnienia postanowień przygotowawczych (*integrazione dei provvedimenti istruttori*)[244].

Instytucję sprostowania wyroku przewiduje art. 287 wł.k.p.c. Zgodnie z tym przepisem wyroki, przeciwko którym nie została wniesiona apelacja oraz nieodwołane postanowienia mogą być na wniosek strony sprostowane przez sąd, który je wydał, jeżeli zawierają opuszczenia (*ommissioni*), błędy materialne (*errori materiali*) lub błędy rachunkowe (*errori calcolo*)[245]. Należy jednak odnotować, że włoski Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 10 listopada 2004 r., nr 335/2004 uznał przepis art. 287 tego kodeksu za niezgodny z Konstytucją Republiki Włoskiej z 27 grudnia 1947 r. w zakresie słów „przeciwko którym nie została wniesiona apelacja". Oznacza to, że w braku takiego ograniczenia, sprostowany może być również wyrok, który został zaskarżony apelacją[246]. W literaturze wskazuje się, że błędy będące podstawą sprostowania pojawiają się na etapie

[244] S. Satta, C. Punzi, Diritto processuale civile, Padova 2000, s. 384 i n.; C. Mandrioli, Diritto processuale civile, t. II, Torino 2009, s. 321 i n. za K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 784-785.
[245] Codice di procedura civile e leggi complementari, Dogana 2008, s. 77; S. Satta, C. Punzi, op. cit., s. 384 i n.; D. D'Adamo, [w:] L.P. Comoglio, C. Consolo, B. Sassani, R. Vaccarella, Commentario del Codice di procedura civile. III. Tomo secondo - art. 275-322, Assago 2012, s. 46; C. Consolo, Le impugnazioni delle sentenze e dei lodi, Padova 2012, s. 28.
[246] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 813.

ujawniania woli sądu, która uformowana była poprawnie, natomiast niepoprawnie została wyrażona[247].

Postępowanie mające na celu sprostowanie wyroku zostało uregulowane w art. 288 wł.k.p.c.[248] Według tego przepisu, jeżeli o sprostowanie wnioskują zgodnie wszystkie strony procesu, sąd orzeka postanowieniem (*decreto*). Natomiast jeżeli wnioskuje jedna ze stron, sąd wyznacza postanowieniem rozprawę, na którą powinny się stawić obie strony. Sąd w tym przypadku orzeka postanowieniem, które musi być odnotowane na oryginale orzeczenia. Gdy wniosek o sprostowanie jest składany po upływie roku od ogłoszenia wyroku, należy go wraz z postanowieniem o wyznaczeniu rozprawy doręczyć stronom osobiście. Sprostowane części wyroku mogą być zaskarżone w zwyczajnym terminie, który biegnie od dnia doręczenia postanowienia o sprostowaniu[249].

Z kolei instytucja uzupełnienia, jak już wskazano, odnosi się w prawie włoskim do postanowień przygotowawczych. Mianowicie, postanowienia, które nie dotyczą ustalenia rozprawy lub terminu, w ciągu którego strony powinny podejmować określone czynności procesowe, mogą być uzupełniane na wniosek strony lub z urzędu w terminie 6 miesięcy od rozprawy, na której postanowienia te zostały podjęte lub od ich doręczenia lub powiadomienia[250].

2.5. Rektyfikacja wyroków w prawie hiszpańskim

W prawie procesowym hiszpańskim przewidziano wszystkie środki rektyfikacyjne. Instytucja sprostowania (*corrección*) oraz wykładni wyroku (*aclaración*) została uregulowana w art. 214 hiszp.k.p.c., natomiast instytucja uzupełnienia wyroku (*subsanación y complemento*) w art. 215 tego kodeksu.

W myśl art. 214 § 1 hiszp.k.p.c., sąd nie może zmieniać ogłoszonych orzeczeń po ich podpisaniu, jednak jest uprawniony do wyjaśniania niedokładności (*concepto oscuro*) oraz sprostowania wszelkich oczywistych omyłek (*error material*). Postępowanie w zakresie dokonywania wyjaśnienia niedokładności zostało uregulowane w § 2 powołanego artykułu. Zgodnie z nim, wyjaśnienia mogą być dokonane z urzędu przez sędziego lub urzędnika sądowego w terminie 2 dni roboczych od dnia publikacji orzeczenia, jak również na wniosek

[247] F.P. Luiso, Diritto processuale civile, Il processo do cognizione, Tom 2, Giuffrè Editore, Milão 2011, s. 209.
[248] A. Marcheselli, Contenzioso tributario – 2014, Guide e soluzioni, s. 727.
[249] Codice di procedura civile e leggi complementari, Dogana 2008, s. 77; A. Marcheselli, op. cit., s. 727 i n.
[250] C. Mandrioli, op. cit., s. 326 za K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 833.

strony lub prokuratury złożony w tym samym terminie. Sąd orzeka w przedmiocie wyjaśnienia w formie postanowienia w terminie 3 dni od dnia złożenia pisemnego wniosku w tym zakresie[251]. Natomiast prostowanie oczywistych omyłek oraz błędów rachunkowych popełnionych w orzeczeniach może być dokonywane w każdej chwili (art. 214 § 3 hiszp.k.p.c.). Od postanowienia w przedmiocie sprostowania lub wyjaśnienia wyroku nie przysługuje środek zaskarżenia. Zakaz ten nie wpływa na uprawnienie strony do zaskarżenia orzeczenia, w stosunku do którego składany był wniosek o jego wyjaśnienie lub sprostowanie lub który był wyjaśniany lub sprostowany z urzędu.

Zgodnie z art. 215 § 1 hiszp.k.p.c. pominięcia i wady, którymi dotknięte są wyroki powinny zostać usunięte na takich samych zasadach i zgodnie z tą samą procedurą, która została ustalona w art. 214 hiszp.k.p.c. Oddzielna procedura została natomiast przewidziana w art. 215 § 2 tego kodeksu dla wyroków i postanowień, w których w sposób oczywisty pominięto rozstrzygnięcia dotyczące przedstawionych w procesie żądań. Orzeczenia te mogą zostać uzupełnione na pisemny wniosek strony złożony w terminie 5 dni od ogłoszenia orzeczenia. Wniosek ten musi być uprzednio przedłożony pozostałym stronom sporu, aby mogły w terminie 5 dni przedstawić swoje stanowisko w formie pisemnej. Sąd wydaje postanowienie, w którym orzeka o uzupełnieniu orzeczenia o pominięte żądania lub o braku podstaw do jego uzupełnienia. Uzupełnienie może być również dokonane przez sąd z urzędu w terminie 5 dni od daty wydania orzeczenia. Jednak zgodnie z art. 215 § 3 hiszp.k.p.c., jeżeli sąd zauważy w wydanych wyrokach lub postanowieniach uchybienia, o których mowa powyżej, może z urzędu w terminie 5 dni od daty ich wydania uzupełnić je w formie postanowienia, ale bez dokonywania zmian ani sprostowań co do istoty wydanego orzeczenia.

Od postanowienia w przedmiocie uzupełnienia wyroku, zarówno uwzględniającego żądanie strony, jak i je oddalającego, nie przysługuje środek zaskarżenia. Zakaz ten nie wpływa na uprawnienie strony do zaskarżenia orzeczenia, w stosunku do którego składany był wniosek o jego uzupełnienie lub który był uzupełniany z urzędu.

Podkreślenia wymaga, że ostateczne terminy na złożenie środków zaskarżenia orzeczeń zostaną przerwane w momencie, gdy wymagane będzie dokonanie rektyfikacji orzeczenia w postaci wyjaśnienia, sprostowania bądź uzupełnienia. Kontynuacja obliczania terminu na złożenie środka zaskarżenia następuje od następnego dnia po powiadomieniu o postanowieniu, w którym żądanie strony zostało uwzględnione lub oddalone (art. 215 § 5 hiszp.k.p.c.).

---

[251] F. Toribios Fuentes, Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil, Valladolid 2012, s. 362.

2.6. Rektyfikacja wyroków w prawie angielskim

W prawie angielskim wyrok jest ważny od chwili jego ogłoszenia. Aby stanowić formalny dokument wyrok wymaga sporządzenia i opieczętowania. Proces ten jest różnie określany, mianowicie jako rejestracja (*entering*), ukształtowanie (*perfecting*) lub podpisanie (*signing*)[252]. Po ukształtowaniu wyroku, uważa się, że sędzia w procesie jest uznawany za tego, który wywiązał się z obowiązku orzekania. Zmiana wyroku może nastąpić jedynie w drodze dwóch środków prawnych. Pierwszym jest kompetencja znana jako tzw. jurysdykcja Barrella. Mocą tego uprawnienia sąd może poczynić istotne sprostowania w wyroku. Jurysdykcja ta jednak może być wykonywana jedynie przed ukształtowaniem wyroku, czyli kiedy sąd posiada jeszcze władzę w sporze. W celu ułatwienia jej wykonywania rozwinęła się praktyka, w której sąd może zezwolić przedstawicielowi prawnemu na zapoznanie się z projektem wyroku przed jego ogłoszeniem, tak aby mógł on zwrócić uwagę sądu na jego błąd, póki jest to jeszcze możliwe[253]. Drugim środkiem prawnym, umożliwiającym zmianę wyroku po jego ukształtowaniu, jest instytucja sprostowania wyroku (*correction of errors in judgments*), uregulowana w regule 40.12 CPR. Zgodnie z tą regułą, sąd może sprostować w każdym czasie przypadkowe omyłki (*accidental slips*) lub opuszczenia (*omissions*) w wyroku lub nakazie. W literaturze zostało wyjaśnione, że reguła ta ma zastosowanie jedynie do błędów topograficznych, przykładowo kiedy w wyroku wskazano powoda w miejscu pozwanego, napisane zostało 70 w miejsce 7 lub styczeń 2001 w miejsce styczeń 2002[254]. Natomiast reguła ta nie może zostać zastosowana w celu usunięcia błędu w istocie wyroku, jak również nie może stanowić próby dodania jakiegoś zapisu do pierwotnej treści wyroku[255].

Do reguły 40 CPR zostały wydane praktyczne wskazówki Practice Direction 40B – judgments and orders. Należy odnotować, że praktyczne wskazówki do zasad postępowania cywilnego mają zastosowanie do sporów cywilnych w the Queen's Bench Division and the Chancery Division Sądu Najwyższego oraz do sporów w sądach okręgowych innych niż postępowanie rodzinne. W stosownych przypadkach mają one również zastosowanie do odwołań do wydziału cywilnego sądu apelacyjnego. W dokumencie Practice Direction 40B – judgments and orders w punktach 4.1-4.5 uregulowano postępowanie w przedmiocie

[252] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 815.
[253] Ibidem, s. 815.
[254] Civil Procedure, Volume I, The White Book Service 2012, s. 1228.
[255] Ibidem, s. 1228, 1229.

sprostowania wyroku. Sprostowanie może nastąpić na wniosek lub z urzędu. Wniosek o sprostowanie wyroku powinien opisywać błąd oraz wskazywać, w jaki sposób powinien on zostać sprostowany. Wniosek może być rozpatrzony bez rozprawy, jeżeli wnioskodawca tego zażąda, za zgodą stron lub jeżeli zdaniem sądu wyznaczenie rozprawy nie jest konieczne. Sąd może skierować wniosek o sprostowanie do drugiej strony lub stron. Z urzędu sąd może sprostować wyrok, jeżeli omyłki lub opuszczenia mają oczywisty charakter. Jeżeli wniosek o sprostowanie wyroku jest kwestionowany, powinien on, jeśli jest to wykonalne, być rozpatrywany przez sąd, który wydał ten wyrok.

Poza sprostowaniem, prawo angielskie nie przewiduje dla wyroków innych środków rektyfikacyjnych. Należy jedynie zwrócić uwagę na regulację zawartą w punkcie 4.5 Practice Direction 40B – judgments and orders. Zgodnie z tą regulacją sąd ma niezbywalne uprawnienie do zmiany wydanych przez siebie nakazów zapłaty, aby ich znaczenie oraz zamiar sądu były jasne. Takie uregulowanie wskazuje na istnienie w prawie angielskim instytucji wykładni nakazów zapłaty. Wykładnia ta dokonywana jest na podstawie reguły 40.12 CPR i ma na celu wskazać jaka była prawdziwa intencja sądu rozstrzygającego sprawę.

2.7. Rektyfikacja wyroków w prawie rosyjskim

Podobnie jak w prawie polskim, w rosyjskim prawie procesowym obowiązuje zasada związania sądu wydanym wyrokiem. Przepis art. 200 ust. 1 ros.k.p.c. stanowi, że po ogłoszeniu wyroku sąd, który wydał wyrok w sprawie, nie ma prawa go odwołać lub zmienić. Kodeks przewiduje jednak środki naprawy wadliwych wyroków sądowych, w postaci sprostowania (Исправление), uzupełnienia (Дополнительное) i wykładni wyroku. Regulacje w tym zakresie zamieszczone są w art. 200-202 ros.k.p.c.

Sprostowanie wyroku uregulowane zostało w art. 200 ust. 2 ros.k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sąd może sprostować w wyroku błędy w piśmie (описки) lub oczywiste błędy arytmetyczne (явные арифметические ошибки). Przez błędy w piśmie należy rozumieć nieprawidłowe napisanie oddzielnych słów, imion, nazwisk, przekręcenie słów. Natomiast przez błędy arytmetyczne należy rozumieć nieprawidłowo obliczone działanie arytmetyczne[256]. Nie można natomiast przyjąć, że błędem arytmetycznym jest niewłaściwe

[256] В.В. Яркова (ред.), Гражданский процесс: учебник, Москва 2009, s. 409; Сборник модельных определений по гражданскому процессу, ред. В. И. Нечаев, С.В. Никитин, Москва Юрайт 2012, s. 366; Применение Гражданского процессуального кодекса РФ (Сборник И. Р. Медведева), Судебне решенияи определения в практике Верховного Суда РФ, Москва 2010, s. 169.

zastosowanie prawa, przykładowo niewłaściwy wybór stawki cła czy opłaty skarbowej podlegających zapłacie[257], zasady przyznawania pieniężnego odszkodowania[258]. Sprostowanie może nastąpić z urzędu lub na wniosek osób biorących udział w sprawie. Kwestia dokonywania sprostowania wyroku jest rozpatrywana na posiedzeniu sądu. Osoby biorące udział w sprawie są powiadamiane o terminie i miejscu posiedzenia sądu, jednak ich niestawiennictwo nie jest przeszkodą w rozwiązaniu kwestii korekty wyroku. Decyzja co do sprostowania wyroku podlega zaskarżeniu.

Przesłanki uzupełnienia wyroku przewiduje art. 201 ust. 1 ros.k.p.c. Stosownie do powołanego przepisu, sąd, który wydał wyrok w sprawie może go uzupełnić jeżeli:

1) nie rozstrzygnął żądania strony, co do którego zostały przedstawione dowody i udzielone wyjaśnienia;

2) po rozstrzygnięciu kwestii prawnej, nie wskazał przyznanej kwoty, majątku podlegającego przeniesieniu ani działań, które pozwany jest obowiązany wykonać;

3) nie rozstrzygnął kwestii wydatków sądowych.

Podobnie jak sprostowanie, uzupełnienie wyroku może nastąpić z urzędu lub na wniosek strony. Wydanie uzupełniającego wyroku sądu może nastąpić jedynie przed wejściem w życie tego wyroku. Uzupełniający wyrok jest podejmowany przez sąd po rozpatrzeniu tej kwestii na posiedzeniu sądu. Osoby uczestniczące w sprawie są powiadamiane o terminie i miejscu posiedzenia sądu, jednak ich niestawiennictwo nie jest przeszkodą w rozpatrzeniu i rozstrzygnięciu kwestii wydania uzupełniającego wyroku. Zaskarżeniu podlega jedynie decyzja sądu o odmowie uzupełnienia wyroku.

O wykładni wyroku stanowi art. 202 ros.k.p.c. Przesłanką dokonania wykładni wyroku jest jego niejasność. Wykładni dokonuje urzędnik sądowy, przy czym nie może on dokonywać zmian w treści wyroku[259]. Wyjaśnienie wyroku jest dopuszczalne, jeżeli nie został wykonany i nie upłynął okres, w którym wyrok może zostać wykonany. Kwestia wykładni wyroku jest rozpatrywana na posiedzeniu sądu. Osoby uczestniczące w sprawie zostają powiadomione o terminie i miejscu rozprawy, ale ich brak nie jest przeszkodą do rozpatrzenia i rozstrzygnięcia kwestii wykładni wyroku. Decyzja co do wykładni wyroku podlega zaskarżeniu.

---

[257] В.В. Яркова (ред.), op. cit., s. 409.
[258] Гражданский процесс в вопросах и ответах. Учебное пособие, под ред. Тумановой Л.В., 2015, s. 201.
[259] В.В. Яркова (ред.), op. cit., s. 411.

2.8. Podsumowanie

W podsumowaniu rozważań o rektyfikacji wyroków na gruncie wybranych współczesnych systemów prawa procesowego, należy stwierdzić, że jedynie w prawie francuskim, hiszpańskim i rosyjskim funkcjonują wszystkie trzy środki rektyfikacyjne znane prawu polskiemu. W prawie niemieckim, austriackim i włoskim unormowane zostały sprostowanie i uzupełnienie wyroku, natomiast w prawie angielskim jedynie sprostowanie wyroku.

Co do sprostowania wyroku, podobnie jak w prawie polskim, w każdej przedstawionej regulacji ustawodawca określił organ powołany do dokonania sprostowania, przedmiot sprostowania oraz jego granice. Kompetencje w tym zakresie należą z reguły do sądu, który wydał wyrok. Jedynie w prawie francuskim istnieje możliwość rozpatrzenia wniosku o sprostowanie wyroku przez sąd, do którego wniosek został przekazany na podstawie określonych prawem przesłanek. Przedmiotem sprostowania jest wyrok, czyli orzeczenie co do istoty sprawy w procesie cywilnym. Granicę sprostowania w Niemczech, Austrii i Hiszpanii wyznaczono przez odwołanie się do cechy oczywistości omyłki czy niedokładności. W rosyjskim prawie procesowym cechę oczywistości przyporządkowano jedynie błędom arytmetycznym, stanowiąc jednocześnie, że sprostowaniu podlegają również błędy w piśmie. We francuskim prawie procesowym przyjęto, że przedmiotem sprostowania są błędy i pominięcia, które mają wpływ na wyrok. Z kolei we włoskim kodeksie postępowania cywilnego przyjęto, że sprostowaniu podlegają opuszczenia, błędy materialne lub rachunkowe. Natomiast w prawie angielskim przedmiotem sprostowania mogą być przypadkowe omyłki lub opuszczenia w wyroku lub nakazie.

Wspólną cechą prawnoporównawczą instytucji sprostowania wyroku jest to, że nie zmierza ona do zmiany lub uchylenia wyroku, w związku z czym nie może zastępować w tym zakresie środków zaskarżenia.

Porównując instytucję uzupełnienia wyroku należy stwierdzić, że wspólną cechą wszystkich przedstawionych regulacji jest przesłanka w postaci pewnej niekompletności wyroku. Niekompletność ta odnosi się najczęściej do roszczenia głównego lub roszczenia ubocznego w postaci kosztów procesu. Przedmiotem uzupełnienia jest wyrok, jedynie w prawie włoskim uzupełnieniu podlegają postanowienia przygotowawcze. Uzupełnienie wyroku może nastąpić zasadniczo na wniosek, jednak w prawie włoskim, hiszpańskim i

rosyjskim dopuszczalne jest uzupełnienie wyroku również z urzędu. W poszczególnych ustawodawstwach istnieją różnice w określeniu początku biegu oraz długości terminu do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku.

Wykładnia wyroku, jak już wskazano, funkcjonuje w prawie francuskim, hiszpańskim i rosyjskim. Przesłanką wykładni jest niejednoznaczność wyroku (Francja), wyjaśnienie niedokładności (Hiszpania), niejasność wyroku (Rosja). Wykładnia wyroku w prawie francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, odmiennie niż w prawie polskim, jest ograniczona czasowo. We Francji wykładni można dokonać jedynie do momentu wniesienia apelacji, w Hiszpanii z urzędu w terminie 2 dni roboczych od dnia publikacji orzeczenia, na wniosek strony lub prokuratury złożony w tym samym terminie, natomiast w Rosji do momentu wykonania wyroku. Wspólną cechą zarówno przedstawionych regulacji zagranicznych, jak i polskiej, jest to, że sąd, wyjaśniając niejasności, niedokładności w treści wyroku, nie może dokonać jego zmiany.

Rozdział III Rektyfikacja wyroków

1st Pojęcie „rektyfikacja wyroków”

Wyrażenie „rektyfikacja wyroków” składa się z dwóch odrębnych pojęć: „rektyfikacja” oraz „wyrok”. Pojęcie pierwsze właściwe jest dla wielu dziedzin nauki. Funkcjonuje ono, oprócz prawa, w chemii, górnictwie, kartografii, matematyce, metrologii. Pochodzi od łacińskiego wyrazu *rectificatio*, składającego się z dwóch członów: *rēct-* (*-us*) oznaczającego prosty, słuszny[260], prawy, prawidłowy oraz *-ficatio* oznaczającego czyniący, powodujący. „*Rectificatio*” w dosłownym znaczeniu należy zatem tłumaczyć jako wyprostowanie[261]. W Słowniku łacińsko-polskim dla prawników i historyków termin *rectificatio* został zdefiniowany jako sprostowanie, wyjaśnienie[262]. Drugie pojęcie tj. wyrok, jak już wskazano, pochodzi od prasłowiańskiego wyrażenia „*vy-rekti*” oznaczającego wyrzec, wypowiedzieć.

Wyrażenie „rektyfikacja wyroków” do nauki prawa procesowego cywilnego zostało wprowadzone przez J.J. Litauera, który objął jego zakresem środki prawne w postaci sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków[263] uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. J.J. Litauer wskazując na trafność wybranej propozycji terminologicznej powoływał się na ustawodawstwo włoskie, gdzie dla oznaczenia odpowiedniego rozdziału w przygotowanym projekcie włoskiego kodeksu procedury cywilnej z 1923 r. użyto terminu „*rettificazione della sentenza*”[264].

Wyrażenie „rektyfikacja wyroków” zaproponowane przez J.J. Litauera nie stało się jednak nazwą ustawową, obejmującą swoim zakresem sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków ani na gruncie dawnego kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., ani na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. W obu kodyfikacjach ustawodawca posłużył się nazwami „Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia

---

[260] Nowy słownik wyrazów obcych, red. A. Latusek, Warszawa 2003, s. 539.
[261] Słownik wyrazów obcych, red. J. Tokarski, Warszawa 1980, s. 637; Wielki słownik wyrazów obcych PWN, red. M. Bańko, Warszawa 2005, s. 1077.
[262] J. Sondel, Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków, Kraków 1997, s. 824.
[263] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 1; tenże, Komentarz do procedury cywilnej. Postępowanie sporne. Postępowanie zabezpieczające. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 1933, s. 220.
[264] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 2.

wyroków”[265]. Zdaniem K. Lubińskiego przyjęcie wskazanej terminologii i pozostawienie wyrażenia „rektyfikacja wyroków” jedynie w sferze języka prawniczego jest słuszne. Autor ten argumentuje, że ze względu na definiowanie pojęcia „rektyfikacja” jako sprostowanie, wyjaśnienie, jest ono adekwatne do określenia działalności sądu polegającej na sprostowaniu i wykładni wyroku. Natomiast nie jest ono właściwe do oznaczenia instytucji uzupełnienia wyroku w procesie cywilnym. W tym przypadku mamy bowiem do czynienia nie z działalnością sądu polegającą na sprostowaniu lub wyjaśnieniu treści wyroku, ale z podjęciem czynności orzeczniczych sądu w celu uzupełnienia niepełnego wyroku[266]. Stanowisko K. Lubińskiego wydaje się słuszne. Oprócz argumentu w postaci znaczenia pojęcia „rektyfikacja”, za poprawnością tego stanowiska przemawia także okoliczność, że rozdział „*Rettificazione della sentenza*” projektu włoskiego kodeksu procedury cywilnej z 1923 r., z którego zaczerpnięto to pojęcie, obejmował nim jedynie sprostowanie wyroku[267]. Ostatecznie jednak, we włoskim kodeksie postępowania cywilnego z 28 października 1940 r. zrezygnowano z pojęcia „*rettificazione*” („rektyfikacja”). Przepisy art. 287-288 tego kodeksu stanowiące o sprostowaniu wyroku znajdują się w dziale zatytułowanym „*Della correzione delle sentenze e delle ordinanze”* (Sprostowanie wyroków i postanowień).

K. Lubiński, pomimo kwestionowania objęcia pojęciem rektyfikacji także uzupełnienia wyroku, nie proponuje jednak nowego terminu, który obejmowałby wszystkie środki rektyfikacyjne. Wydaje się, że właściwym semantycznie pojęciem obejmującym działalność sądu polegającą na sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków w procesie cywilnym byłby termin „korygowanie wyroków”. Termin „korygowanie” stanowi formę rzeczownikową czasownika korygować, które oznacza poprawiać coś według określonych zasad; usuwać niedokładności, braki[268]; poprawiać omyłki w piśmie lub druku[269]; poprawiać według określonych zasad, ujednolicać, zestawiać, udzielać wskazówek[270].

---

[265] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 783; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020, s. 779.
[266] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 783.
[267] L. Mortara, Per il nuovo Codice della procedura civile. Riflessioni e proposte, Torino 1923, s. 92, 93.
[268] Słownik języka polskiego. Tom pierwszy, A-K, Warszawa 1978, s. 1018; Słownik języka polskiego PWN, A-K, Warszawa 1999, s. 955.
[269] Słownik języka polskiego. Tom III, H-K, red. W. Doroszewski, Warszawa 1964, s. 1028; Słownik języka polskiego. Tom pierwszy, A-K, Warszawa 1978, s. 1018; Słownik języka polskiego PWN, A-K, Warszawa 1999, s. 955.
[270] Słownik …, red. W. Doroszewski, s. 1028.

2nd Funkcje i cele rektyfikacji wyroków

Wyrokiem w procesie cywilnym sąd rozstrzyga spór istniejący pomiędzy stronami w sposób stanowczy i wiążący. Powaga wymiaru sprawiedliwości oraz interesy stron i innych uczestników postępowania wymagają, aby wyroki wydane przez sąd nie zawierały oczywistych omyłek, były kompletne, tj. zawierały wszystkie rozstrzygnięcia wymagane przez przepisy prawa oraz nie budziły wątpliwości co do swojej treści[271]. Jak już wskazano, z wyrokiem utożsamia się urzeczywistnienie szeroko pojętego prawa do sądu. Z tego względu, od sądu wymaga się zachowania profesjonalizmu i najwyższej staranności, aby wyroki były redagowane w sposób prawidłowy. Jest to tym bardziej uzasadnione ze względu na zapewnienie odpowiednich warunków technicznych i organizacyjnych do pracy sędziów przy wydawaniu wyroków. Pomimo tego, nie sposób uniknąć błędów sądu skutkujących wadliwością wyroków. Błędy te pojawiają się na różnych etapach wyrokowania i mają różną postać, czego efektem są wady wyroku o różnym stopniu szkodliwości. Wady wyroków w postaci oczywistych omyłek, niezupełności czy niejasności ich treści, ze względu na swój charakter, mogą być usunięte poza środkami zaskarżenia orzeczeń. Służy temu instytucja sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków. Każdy z wymienionych środków rektyfikacyjnych spełnia odmienne i tylko sobie właściwe funkcje procesowe. Sprostowanie służy zatem wyeliminowaniu z treści wyroku oczywistych omyłek w celu przywrócenia prawidłowego brzmienia wyroku stosownie do woli sądu, który ten wyrok wydał. Uzupełnienie wyroku ma za zadanie uczynić wyrok kompletnym w przypadku, gdy sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego rozstrzygnięcia, które według przepisów ustawy powinien zamieścić z urzędu. Uwagi na temat wymienionych przypadków uzasadniających uzupełnienie wyroku znajdują się w rozdziale traktującym o przesłankach uzupełnienia wyroku. Wykładnia wyroku pozwala natomiast na rozstrzygnięcie przez sąd, który wydał wyrok, wątpliwości co do jego treści. Dzięki tej instytucji następuje odtworzenie właściwego sensu wyroku, zgodnego z wolą jego autora, która na etapie spisania wyroku została zniekształcona.

Poprzez wskazane powyżej funkcje pełnione przez poszczególne środki rektyfikacyjne, zostaje osiągnięty cel instytucji rektyfikacji wyroków w postaci jednoznacznego, kompletnego i jasnego wyroku. Regulacja art. 350-353 k.p.c. ma więc na celu ochronę integralności i rzetelności wyroku, stanowi jednocześnie gwarancję niemożności pozaprawnej

[271] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 795.

ingerencji w jego treść. Należy dodać, że cel ten zostaje osiągnięty bez znacznego uszczerbku dla czasu rozstrzygnięcia danej sprawy cywilnej i przy minimalizacji kosztów postępowania. Można zatem uznać, że instytucja rektyfikacji wyroków realizuje postulat ekonomii procesowej, przez którą rozumie się racjonalne, właściwe gospodarowanie procesem, które oprócz przyspieszenia postępowania ma ułatwić pracę stronom i sądowi[272]. Realizacja zasady ekonomii procesowej oznacza bowiem prowadzenie procesu w sposób możliwie oszczędzający czas i środki, a tym samym nakład pracy stron i sądu[273]. Odnosząc się do oszczędności czasu, usunięcie wad wyroku w postaci oczywistych omyłek, niekompletności czy niejasności w drodze rektyfikacji nie powoduje konieczności prowadzenia postępowania wszczętego w wyniku złożenia środka zaskarżenia lub dochodzenia roszczenia w odrębnym procesie w sytuacji, gdy sąd nie orzekł o wszystkich żądaniach strony. Postępowanie odwoławcze jest bowiem przede wszystkim znaczenie dłuższe niż postępowanie rektyfikacyjne. Wiąże się to po pierwsze z przeniesieniem sprawy z sądu, który wydał wyrok, do sądu wyższej instancji. Po drugie, sąd, który wydał wyrok nie musi zapoznawać się z aktami sprawy w celu usunięcia wad, o których mowa w art. 350-352 k.p.c. Sąd wyższej instancji musi natomiast dokonać analizy akt sprawy, bez względu na charakter usuwanej wady.

Z kolei w nawiązaniu do oszczędności kosztów, należy uznać, że proces cywilny pociąga za sobą koszty w postaci nakładów państwa na funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości oraz nakładów stron na konkretne postępowanie. Zarówno w stosunku do pierwszych kosztów, jak i drugich, znacznie mniej kosztowne jest usunięcie wad wyroku w drodze jego rektyfikacji niż przez zaskarżenie wyroku. Wynika to po pierwsze z braku zaangażowania w postępowanie sądu wyższej instancji, po drugie z braku opłaty od wniosku od środków rektyfikacyjnych. Poza tym należy zwrócić uwagę na względy słusznościowe. Zaangażowanie przez stronę czasu oraz środków w postępowaniu zakończonym wadliwym wyrokiem daje możliwość usunięcia wad wyroku powstałych po stronie sądu w szybkim i nieodpłatnym postępowaniu rektyfikacyjnym.

3rdCharakter prawny rektyfikacji wyroków

[272] W. Broniewicz, Glosa do wyroku SN z 18 listopada 1971 r., II CR 218/71, OSPiKA 1973, nr 2, s. 65.
[273] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 4; W. Broniewicz, Glosa do wyroku SN z 18 listopada 1971 r. …, s. 65.

3.1. Rektyfikacja wyroków a zasada *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasada związania sądu wydanym orzeczeniem

W interesie wymiaru sprawiedliwości oraz stron leży, aby wydawane przez sądy wyroki nie były zmieniane lub uchylane przez sądy, od których pochodzą[274]. Z tego względu w nauce przedmiotu rozważana jest relacja pomiędzy rektyfikacją wyroków obejmującą sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku a zasadą *lata sententia desinit esse iudex*[275] oraz zasadą związania sądu wydanym orzeczeniem[276]. Należy zauważyć, że zasada *lata sententia desinit esse iudex* jest często utożsamiana w wypowiedziach nauki z zasadą związania sądu wydanym wyrokiem[277], odstępstwa zaś od tej zasady są utożsamiane z odstępstwami od tego związania[278]. Zdaniem I. Kunickiego, nie ma podstaw do utożsamiania wskazanych zasad i odstępstw od nich, bowiem zasadę *lata sententia desinit esse iudex* należy uznać za konkurencyjny, wobec związania sądu wydanym orzeczeniem, sposób rozwiązania problemu niezmienności wyroku przez sąd, który go wydał[279]. Rozważania na temat stosunku rektyfikacji wyroków do obu wskazanych wyżej zasad należy zatem poprzedzić wyjaśnieniem ich znaczenia.

Pierwsza z zasad, mianowicie zasada *lata sententia desinit esse iudex* wywodzi się z procesu rzymskiego. Istota tej zasady polega na tym, że z chwilą wydania orzeczenia co do istoty sprawy (*sententia*) gasła władza sędziego[280]. W konsekwencji, sędzia nie mógł już zmienić, ani poprawić swojego orzeczenia, choćby nawet chciał to uczynić jeszcze tego samego dnia[281]. Także inny organ jurysdykcyjny nie mógł zmienić orzeczenia sędziego,

---

[274] K. Piasecki, [w:] System …, s. 372.

[275] K. Piasecki, Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych, Palestra 1962, nr 9, s. 8; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 174; tenże, [w:] System …, s. 372; tenże, [w:] Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Tom 2. Postępowanie rozpoznawcze, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 564; tenże, Postępowanie …, s. 404; F. Rosengarten, Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń w postępowaniu cywilnym, NP 1971, nr 6, s. 872.

[276] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 1, 2; L. Peiper, Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Tom I. Art. 1-392, Kraków 1934, s. 768.

[277] K. Piasecki, [w:] System …, s. 256, 372; tenże, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 564; tenże, Postępowanie …, s. 350; S. Dalka, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-505[14]. Tom I, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 1880.

[278] K. Piasecki, [w:] System …, s. 372; tenże, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 564; tenże, Postępowanie …, s. 404.

[279] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 58.

[280] W. Miklaszewski, Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym, Warszawa 1885, s. 234; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; K. Kolańczyk, op. cit., s. 154.

[281] W. Miklaszewski, op. cit., s. 234 i n.; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; K. Kolańczyk, op. cit., s. 154; W. Litewski, Rzymskie prawo …, s. 423; E. Szymoszek, I. Żeber, op. cit., s. 106.

ponieważ w ówczesnym ustroju sądownictwa *iudex privatus* był jedyną instancją[282]. Jak zauważa I. Kunicki, obecnie wobec innego charakteru procesu cywilnego, zasada *lata sententia desinit esse iudex* w kształcie z okresu rzymskiego procesu formułkowego nie przystaje do wymagań współczesności. Aktualna pozostaje jednak jej istota, a mianowicie wygaśnięcie kompetencji sądów do orzekania[283]. Z kolei zasada związania sądu wydanym wyrokiem oznacza zakaz modyfikacji konkretnego orzeczenia[284]. Należy zatem uznać, że związanie sądu wydanym orzeczeniem ma inny zakres zastosowania niż zasada *lata sententia desinit esse iudex* rozumiana obecnie jako wygaśnięcie kompetencji do orzekania. Jak już wskazano, związanie oznacza zakaz modyfikacji konkretnego orzeczenia, natomiast wygaśnięcie kompetencji do orzekania oznacza pozbawienie wszystkich sądów możności orzekania tj. dokonywania jakichkolwiek czynności w danej sprawie lub kwestii proceduralnej, modyfikacja zaś jest tylko jedną z tych czynności[285].

Wracając do głównego nurtu rozważań, ze względu na powołane różnice w rozumieniu zasady *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasady związania sądu wydanym orzeczeniem, przy omawianiu stosunku rektyfikacji wyroków do tych zasad należy odnieść się osobno do każdej z nich. Uzasadnione jest to również tym, że niektórzy przedstawiciele doktryny, charakteryzując instytucję rektyfikacji wyroków, odnosili się do zasady *lata sententia desinit esse iudex,* natomiast inni do zasady związania sądu wydanym orzeczeniem.

W nauce występują poglądy, że rektyfikacja wyroków stanowi odstępstwo od zasady *lata sententia desinit esse iudex*[286] albo odstępstwo od zasady związania sądu wydanym orzeczeniem[287]. Wypowiedzi te zarówno co do stosunku rektyfikacji wyroków do pierwszej, jaki i do drugiej zasady nie zostały jednak uzasadnione. Odmienny pogląd reprezentuje I. Kunicki, który za zbyt uogólnione uznaje stwierdzenie jakoby rektyfikacja wyroków stanowiła odstępstwo od wskazanych wyżej zasad. Jak bowiem podkreśla autor, rektyfikacja wyroków nie stanowi jednej instytucji prawnej, a poszczególne jej przypadki są znacznie

---

[282] K. Kolańczyk, op. cit., s. 154; W. Litewski, Rzymskie prawo …, s. 423; E. Szymoszek, I. Żeber, op. cit., s. 106.

[283] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 106; tenże, O aktualności zasady *lata sententia desinit esse iudex* w polskim procesie cywilnym, [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin-Niechorze 28-30.09.2007 r., red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 206, 207.

[284] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 251.

[285] I. Kunicki, O aktualności zasady …, s. 214.

[286] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 174; tenże, [w:] System …, s. 372; tenże, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 564; tenże, Postępowanie …, s. 404; tenże, Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196; F. Rosengarten, op. cit., s. 872.

[287] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 1, 2; L. Peiper, op. cit., s. 768; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni orzeczeń sądu, PS 2018, nr 9, s. 58.

zróżnicowane. W konsekwencji dokonuje rozróżnienia środków rektyfikacyjnych i osobno omawia relację sprostowania i wykładni wyroku do zasady *lata sententia desinit esse iudex* oraz do zasady związania sądu wydanym orzeczeniem oraz osobno relację uzupełnienia wyroku do tych zasad[288].

Rozpoczynając od relacji sprostowania i wykładni wyroku do zasady *lata sententia desinit esse iudex,* należy przypomnieć, że I. Kunicki za istotę tej zasady uznaje wygaśnięcie kompetencji sądów do orzekania. Kompetencję sądów do orzekania autor ten rozumie zaś jako możność i powinność prawną sądów, jako organów wymiaru sprawiedliwości, do orzekania w danej (indywidualnie oznaczonej) sprawie lub kwestii proceduralnej, tj. wiążącego ustalenia istnienia lub nieistnienia normy prawnej indywidualno-konkretnej. Dotyczy to jednak nie tylko normy prawnej indywidualno-konkretnej przytoczonej w powództwie, ale także norm prawnych indywidualno-konkretnych o charakterze proceduralnym[289]. Wygaśnięcie kompetencji do orzekania następuje m.in. z chwilą wydania wyroku[290]. Pomimo wydania wyroku, a zatem po wygaśnięciu kompetencji do orzekania w sprawie, sąd może dokonać sprostowania i wykładni wyroku. Wobec braku kompetencji do orzekania w sprawie, kompetencję sądu do dokonania wymienionych czynności należy, zdaniem I. Kunickiego, potraktować jako „szczególną kompetencję sądów do orzekania", niezależną od kompetencji do orzekania w sprawie[291]. Z tego względu, środków rektyfikacyjnych w postaci sprostowania i wykładni wyroku nie można traktować jako odstępstw od zasady *lata sententia desinit esse iudex.* Do podobnych wniosków I. Kunicki doszedł rozważając relację sprostowania i wykładni wyroku do zasady związania sądu wydanym orzeczeniem. Autor ten wskazuje, że istotą związania sądu wydanym orzeczeniem jest stabilność sytuacji prawnej ustalonej w orzeczeniu wynikająca z zakazu modyfikacji tego orzeczenia. I. Kunicki uznaje, że zarówno sprostowanie, jak i wykładnia wyroku nie wkraczają w dziedzinę orzekania. Sprostowanie bowiem nie może prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia, lecz służy wyłącznie usunięciu błędów popełnionych przez sąd przy formułowaniu wyroku. Podobnie wykładnia wyroku ma na celu jedynie wyjaśnienie wątpliwości wynikających ze sformułowania sentencji, nie może zaś prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia. W następstwie sprostowania bądź wykładni nie dochodzi zatem do zmiany sytuacji prawnej ustalonej w wyroku. Sąd wkroczy w sferę orzekania dopiero wówczas, gdy przekroczy zakreślone przez ustawę granice zastosowania tych instytucji prawnych. W

[288] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 81, 82.
[289] Ibidem, s. 81, 82.
[290] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 107; J. Gidyński, op. cit., s. 165.
[291] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 131; tenże, O aktualności zasady …, s. 210.

konsekwencji autor stwierdza, że związanie sądu wydanym orzeczeniem nie stoi na przeszkodzie jego sprostowaniu i wykładni, sprostowanie ani wykładnia zaś nie stanowią odstępstwa od związania[292].

Przechodząc z kolei do relacji uzupełnienia wyroku do zasady *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasady związania wydanym orzeczeniem, I. Kunicki uznaje, że środek ten nie stanowi odstępstwa od zasady związania wydanym orzeczeniem, jest natomiast wyjątkiem od zasady *lata sententia desinit esse iudex.* Autor argumentuje, że w przypadku wydania orzeczenia niezupełnego kończącego postępowanie w sprawie, kompetencja sądu do orzekania wygasa na ogólnych zasadach. Natomiast w następstwie złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku, kompetencja ta „odżywa". W konsekwencji autor uznał, że dopuszczalność uzupełnienia wyroku to problem braku i uzyskania (reaktywizacji) kompetencji do orzekania. Na przeszkodzie swobodnemu uzupełnieniu wyroku stoi zatem brak kompetencji sądów do orzekania, nie zaś związanie sądu wydanym orzeczeniem. Ponadto nawet wówczas, gdy sąd ma kompetencje do orzekania, ze względu na jej reaktywizację, w następstwie złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku, uzupełnienie nie oznacza odstępstwa od związania sądu orzeczeniem, ponieważ w zakresie uzupełnianym nie ma rozstrzygnięcia, które mogłoby wiązać. Do odstępstwa od związania doszłoby tylko wówczas, gdyby sąd - zgodnie z wnioskiem - uzupełnił wyrok w zakresie rozstrzygniętym już w orzeczeniu uzupełnianym. I. Kunicki wskazuje jednak, że byłoby to odstępstwo niezgodne z prawem, naruszające przepisy regulujące związanie sądu wydanym orzeczeniem[293].

Poglądy co do tego, że sprostowanie i wykładnia wyroku nie stanowią odstępstwa od zasady *lata sententia desinit esse iudex* oraz zasady związania wydanym orzeczeniem podziela K. Lubiński. Autor ten wypowiedział się również w kwestii relacji uzupełnienia wyroku do zasady *lata sententia desinit esse iudex* uznając, że uzupełnienie wyroku stanowi wyjątek od tej zasady. K. Lubiński wskazał, że według zasady *lata sententia desinit esse iudex,* sąd z chwilą wydania wyroku traci też w sprawie kompetencje do uzupełnienia wyroku. Z odzyskaniem i zarazem konkretyzacją tej kompetencji w sprawie, w której sąd wydał wyrok, mamy do czynienia wówczas, gdy strona lub podmiot działający na prawach strony złoży wniosek o uzupełnienie wyroku. Innymi słowy, chodzi w tym przypadku o ponowne uaktywnienie w pewnym zakresie kompetencji do orzekania przez sąd, który wydał wyrok.

[292] I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 131, 132.
[293] Ibidem, s. 133 i n.

Reaktywizacja ta jest zdaniem K. Lubińskiego niczym innym jak odzyskaniem przez sąd kompetencji do uzupełnienia wyroku w sprawie, w której wydał wyrok[294].

Przechodząc do ustosunkowania się do problemu, należy podzielić oparty na wnikliwej argumentacji pogląd I. Kunickiego, że sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków nie stanowią odstępstwa od zasady związania sądu wydanym orzeczeniem, a sprostowanie i wykładnia wyroków od zasady *lata sententia iudex desinit esse iudex*. Jak bowiem trafnie zauważył autor, co zostanie podkreślone w dalszych rozważaniach, ani sprostowanie, ani wykładnia wyroku nie mogą prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia. Zadaniem tych środków rektyfikacyjnych jest usunięcie określonych wad wyroku, nigdy natomiast modyfikacja merytoryczna wyroku. W związku z tym, sąd dokonując sprostowania lub wykładni wyroku, nie modyfikuje go, zatem nie odstępuje od zasady związania sądu wydanym wyrokiem. Z kolei w przypadku uzupełnienia wyroku I. Kunicki słusznie przyjął, że dokonanie uzupełnienia wyroku nie stanowi odstępstwa od zasady związania sądu wydanym wyrokiem, skoro w uzupełnianym zakresie nie ma rozstrzygnięcia, które mogłoby wiązać. Orzeczenie może bowiem wiązać tylko w takim zakresie, w jakim istnieje. Nie sposób również odmówić słuszności uwagom I. Kunickiego i K. Lubińskiego, którzy jako jedyny przykład odstąpienia od zasady *lata sententia iudex desinit esse iudex* wskazują przypadek uzupełnienia wyroku. Autorzy podają, że uzupełnienie wyroku stanowi przejaw reaktywizacji kompetencji sądu do orzekania. Reaktywizacja ta, będąca odzyskaniem przez sąd kompetencji do uzupełnienia wyroku w sprawie, w której wydał wyrok, stanowi odstąpienie od zasady *lata sententia desinit esse iudex* rozumianej obecnie jako wygaśnięcie kompetencji do orzekania.

3.2. Rektyfikacja wyroków a sprawowanie wymiaru sprawiedliwości

Rozważania na temat charakteru prawnego rektyfikacji wyroków należy rozpocząć od ogólnego stwierdzenia, że środki rektyfikacyjne w postaci sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków, pomimo zrównania w zakresie celów i funkcji ich wprowadzenia do kodeksu postępowania cywilnego, mają różny charakter prawny. Różnice widoczne są z punktu widzenia prawnokonstytucyjnego. Rozważenia wymaga bowiem przede wszystkim kwestia czy działalność sądu polegająca na sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków stanowi sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Ustalenia w tym zakresie należy poprzedzić

[294] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 801.

zdefiniowaniem pojęcia sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. W celu wyjaśnienia tego pojęcia koniecznym będzie ustalenie znaczenia samego pojęcia „wymiar sprawiedliwości".

Należy zauważyć, że ustawodawca wielokrotnie posługuje się pojęciem wymiaru sprawiedliwości w przepisach Konstytucji RP i innych ustaw[295]. Pomimo tego, w żadnym z tych aktów normatywnych nie ma definicji tego pojęcia. Zdefiniowanie pojęcia wymiaru sprawiedliwości pozostawione zostało więc doktrynie prawa i orzecznictwu. Jednak ani w nauce, ani w orzecznictwie nie mamy do czynienia z jednolitym rozumieniem tego pojęcia. Sformułowano bowiem trzy rodzaje definicji pojęcia wymiaru sprawiedliwości: przedmiotową (materialną), podmiotową (formalną) oraz podmiotowo-przedmiotową (mieszaną)[296]. Definicja przedmiotowa ujmuje istotę wymiaru sprawiedliwości wyłączenie od strony treści i przedmiotu działalności zwanej wymiarem sprawiedliwości[297]. W znaczeniu przedmiotowym najbardziej rozpowszechnione są obecnie dwie definicje. Według pierwszej z nich wymiar sprawiedliwości określa się jako czynność polegającą na rozstrzyganiu konfliktów (sporów) prawnych[298] środkami przymusu prawnego (państwowego)[299]. Zgodnie z drugą definicją o charakterze przedmiotowym za wymiar sprawiedliwości uznaje się wiążące rozstrzyganie sporów o prawo, w których przynamniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny[300]. Definicja podmiotowa określa pojęcie wymiaru sprawiedliwości wyłącznie przy pomocy kryterium rodzaju podmiotu prowadzącego działalność zwaną wymiarem sprawiedliwości[301]. Zgodnie z nią wymiarem sprawiedliwości jest działalność niezawisłych sądów[302]. Natomiast definicja mieszana jest wyrazem spostrzeżenia, że czysta definicja podmiotowa jest nieprzydatna, ponieważ wyznacza zakres pojęcia wymiar sprawiedliwości zbyt szeroko. W konsekwencji definicja mieszana łączy element

---

[295] Zob. m.in. art. 1 § 2, art. 2 § 1 i art. 4 § 1 p.u.s.p.; art. 1 § 1 p.u.s.a.; art. 1 u.SN.
[296] S. Włodyka, Ustrój organów ochrony prawnej, Warszawa 1975, s. 46.
[297] Ibidem, s. 46.
[298] Wyrok TK z 13 marca 1996 r., K 11/95, OTK 1996, nr 2, poz. 9; wyrok TK z 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50; wyrok TK z 8 grudnia 1998 r., K 41/97, OTK 1998, nr 7, poz. 117. Tak też w doktrynie Z. Czeszejko-Sochacki, O wymiarze sprawiedliwości w świetle Konstytucji, międzynarodowych standardów i praktyki, PiP 1999, nr 9, s. 5; W. Pogonowski, Realizacja prawa do sądu ..., s. 3 i n.; B. Banaszak, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2010, s. 670; M. Granat, [w:] Polskie prawo konstytucyjne, red. W. Skrzydło, Lublin 2005, s. 142; S. Włodyka, Konstytucyjna zasada sadowego wymiaru sprawiedliwości w PRL, PiP 1964, z. 11, s. 666.
[299] S. Włodyka, Ustrój organów …, s. 49.
[300] L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2014, s. 322; T. Ereciński, J. Gudowski [red.], J. Iwulski, Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz, Warszawa 2009, s. 18.
[301] S. Włodyka, Ustrój organów …, s. 46.
[302] J. Skupiński, Gwarancje prawidłowości orzekania na tle sporu o pojęcie wymiaru sprawiedliwości, PiP 1972, z. 8-9, s. 83; J. Waszczyński, Ustrój organów ochrony prawnej (W zarysie), Łódź 1971, s. 16.

podmiotowy z przedmiotowym. Według niej wymiarem sprawiedliwości jest działalność sądów, która polega na rozstrzyganiu konfliktów[303].

Należy zgodzić się z K. Lubińskim, że z metodologicznego punktu widzenia prawidłowego określenia pojęcia wymiaru sprawiedliwości należy szukać w uwzględnieniu zarówno strony przedmiotowo-podmiotowej, a oprócz tego, również funkcjonalnej. Zdaniem tego autora pojęcie wymiaru sprawiedliwości należy budować przy uwzględnieniu integralnej więzi elementów wskazanych we wszystkich trzech podanych powyżej definicjach. Uwzględnienie bowiem większej liczy istotnych elementów wymiaru sprawiedliwości lepiej oddaje jego złożoną naturę, niż określania monistyczne[304]. Przyjęte przez K. Lubińskiego stanowisko podziela L. Garlicki, którego zdaniem powiązanie treści zawartych w art. 175 Konstytucji RP z konsekwencjami jej innych postanowień, zwłaszcza art. 2, art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, oraz postanowień art. 6 ust. 1 EKPC i art. 14 MPPOiP, prowadzi do wniosku, że Konstytucja RP powiązała w niepodzielną całość przedmiotowe i podmiotowe pojmowanie wymiaru sprawiedliwości[305]. Podobnego zdania jest A. Łazarska, która wskazuje, że pojęcie wymiaru sprawiedliwości nabiera mieszanego charakteru podmiotowo-przedmiotowego. Autorka zauważa, że wymiar sprawiedliwości należy postrzegać przez pryzmat jego podstawowej funkcji jaką jest rozstrzyganie sporów o prawo, czyli sądzenie. Jednocześnie podkreśla, że nie można pomijać aspektu podmiotowego wymiaru sprawiedliwości. Ostatecznie definiuje ona wymiar sprawiedliwości jako działalność państwa polegająca na wiążącym rozstrzyganiu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot i która jest wykonywana przez sądy[306].

Wychodząc z przyjętego założenia uwzględnienia zarówno strony przedmiotowo-podmiotowej oraz funkcjonalnej wymiaru sprawiedliwości, K. Lubiński zdefiniował to pojęcie jako imperatywną działalność sądów, polegająca na wymierzaniu kar lub rozstrzyganiu konfliktów prawnych lub spraw niekonfliktowych w sferze konstytutywnych wolności i praw człowieka i obywatela w celu zabezpieczenia przestrzegania i realizowania obowiązujących norm prawa w Rzeczypospolitej Polskiej[307]. Inni przedstawiciele doktryny, definiując pojęcie wymiaru sprawiedliwości, podobnie jak K. Lubiński, również zwrócili uwagę na mieszany charakter tego pojęcia. K.M. Pospieszalski wskazał, że termin wymiar

---

[303] J. Skupiński, op. cit., s. 83.
[304] K. Lubiński, Pojęcie i zakres wymiaru sprawiedliwości, Studia Prawnicze 1987, nr 4, s. 7; tenże, Pojęcie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji RP ..., s. 2828 i n.
[305] L. Garlicki, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 4.
[306] A. Łazarska, Rzetelny proces …, s. 172.
[307] K. Lubiński, Pojęcie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji RP ..., s. 2856.

sprawiedliwości jest nazwą dla stosowania prawa przez wyodrębniony strukturalnie niezawisły organ w postępowaniu kontradyktoryjnym[308]. Z kolei P. Winczorek wskazał, że wymiar sprawiedliwości to wyrokowanie w sprawach cywilnych (i pokrewnych), karnych i administracyjnych poprzez podejmowanie konkretnych decyzji władczych o prawach i obowiązkach podmiotów indywidualnych, na podstawie norm generalnych i abstrakcyjnych, zgodnie z odpowiednimi przepisami proceduralnymi i normami kompetencji (właściwości) decyzyjnej[309]. Zdaniem J. Nowackiego pod określeniem wymiar sprawiedliwości kryje się całokształt poczynań sądów zmierzających do wydania decyzji ustalającej uprawnienia i obowiązki[310].

Mając na uwadze powyższe ustalenia należy wskazać, że działalność sądu odpowiadająca wymogom pojęciowym wskazanej definicji wymiaru sprawiedliwości należy uznać za sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Bazując na tak skonstruowanej definicji sprawowania wymiaru sprawiedliwości uznać należy, że działalność sądu polegająca na sprostowaniu i wykładni wyroku nie stanowi działalności sądu tego rodzaju. Sąd, wydając postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku, usuwa jedynie oczywiste omyłki z treści wyroku. Nie rozstrzyga natomiast konfliktu prawnego, bowiem konflikt ten został już przez sąd rozstrzygnięty. Podobna sytuacja ma miejsce co do wykładni wyroku. Również w tym przypadku konflikt prawny został już przez sąd rozstrzygnięty, jednak w rozstrzygnięciu tym pojawiły się pewne wątpliwości co do jego treści. Wydając postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku są rozstrzyga jedynie te wątpliwości.

Powstaje jednak pytanie o charakter prawny działalności sądu, która nie spełnia wymogów pojęcia sprawowania wymiaru sprawiedliwości. K. Lubiński podejmując próbę udzielenia odpowiedzi na wskazane pytanie poddaje pod rozwagę dwa rozwiązania. Zdaniem tego autora aktywność sądu tego rodzaju może stanowić innego rodzaju sądową działalność jurysdykcyjną bądź czynności pomocnicze wymiaru sprawiedliwości[311]. W ramach pierwszej aktywności mieszczą się te wszystkie czynności orzecznicze, którymi sąd rozstrzyga o prawach podmiotowych w drodze imperatywnego orzeczenia o skutkach prawnych stanu faktycznego uznanego za udowodniony, ale udzielona w ten sposób ochrona prawna nie spełnia zasadniczo wymogu odpowiedniego ukierunkowania podmiotowego, ponieważ

---

[308] K.M. Pospieszalski, O znaczeniu terminu „wymiar sprawiedliwości", [w:] Księga pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego, Kraków 1971, s. 168.
[309] P. Winczorek, Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2000, s. 228.
[310] J. Nowacki, Sprawiedliwość legalna a „wymiar sprawiedliwości", [w:] P. Hofmański, K. Zgryzek (red.), Współczesne problemy prawa karnego i wymiaru sprawiedliwości, Katowice 2003, s. 313.
[311] K. Lubiński, Pojęcie i zakres ..., s. 29.

udzielna jest *in abstracto*[312]. Jako przykład K. Lubiński wskazuje ochronę prawną udzielaną w postępowaniach rejestrowych. Z kolei do czynności pomocniczych wymiaru sprawiedliwości należy, zdaniem K. Lubińskiego, zaliczyć te czynności sądowe, którymi sąd nie orzeka o prawach podmiotowych, ale podejmuje wyłącznie działania mające na celu zabezpieczenie praw podmiotowych bądź zapewnienie właściwego przebiegu postępowań głównych[313]. Biorąc pod uwagę poczynione ustalenia należy uznać, że postanowienia w przedmiocie sprostowania i wykładni wyroku nie są aktami wymiaru sprawiedliwości. Zaliczyć je należy do aktów pomocniczych wymiaru sprawiedliwości[314].

Przechodząc do rozważań na temat orzeczeń sądu w przedmiocie uzupełnienia wyroku należy wskazać, że orzeczenia te mogą mieć różny charakter. Mogą w szczególności zawierać treść merytoryczną dotyczącą żądań pozwu w przypadku, gdy sąd nie orzekał o jednym z żądań lub o części żądania. Mogą również obejmować rozstrzygnięcia w zakresie kosztów lub rygoru natychmiastowej wykonalności. W przypadku tych pierwszych należy uznać, że stanowią one akty wymiaru sprawiedliwości. Sąd rozstrzyga bowiem w sposób stanowczy i wiążący konflikt prawny między stronami tego postępowania. Z odmienną sytuacją mamy do czynienia jeśli chodzi o koszty lub rygor natychmiastowej wykonalności. Orzeczenia w tym zakresie należy zaliczyć do innego rodzaju sądowej działalności jurysdykcyjnej niż wymiar sprawiedliwości. Wskazać bowiem należy, że orzeczenie o kosztach nie dotyczy przedmiotu sprawy, lecz rozstrzyga jedynie o tym, kto i w jakim zakresie ponosi ciężar finansowy związany z prowadzeniem postępowania. Jego przedmiotem nie jest natomiast rozstrzygnięcie sporu określonego treścią powództwa. Z kolei nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności skutkuje tym, że wyrok któremu został nadany ten rygor, mimo jego nieprawomocności, stanowi tytuł egzekucyjny i może być podstawą do wszczęcia postępowania egzekucyjnego po nadaniu mu przez sąd klauzuli wykonalności. Zatem również w tym przypadku nie mamy do czynienia z rozstrzyganiem konfliktu prawnego.

4th Środki rektyfikacyjne jako środki prawne

W doktrynie podzielone są poglądy czy środki rektyfikacji wyroków należy zaliczyć do środków prawnych. Przystępując do rozważenia tej kwestii, należy w pierwszej kolejności wyjaśnić pojęcie środka prawnego. Wstępnie trzeba zauważyć, że pojęcie to znane jest kilku

[312] Ibidem, s. 29.
[313] Ibidem, s. 29.
[314] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 800.

dziedzinom prawa. Oprócz postępowania cywilnego, funkcjonuje ono w postępowaniu administracyjnym, postępowaniu sądowoadministracyjnym oraz w postępowaniu karnym. Pojęcie środka prawnego na gruncie kodeksu postępowania cywilnego ma charakter normatywny, ponieważ ustawodawca używa go w art. 424^1 § 1, art. 424^{1b}, art. 424^5 § 1 pkt 5, art. 424^8 § 2 oraz w art. 519^2 § 1 k.p.c. Jego wyjaśnienie nastąpi na podstawie pierwszego z wymienionych artykułów, a mianowicie art. 424^1 § 1 k.p.c., który reguluje przesłanki dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Zgodnie z tym przepisem, przesłanką dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest prawomocność orzeczenia zasadniczo sądu drugiej instancji[315]. Drugą przesłanką skargi jest wyrządzenie szkody przez orzeczenie sądu drugiej instancji zaskarżone skargą. Trzecią natomiast stanowi niemożność zmiany lub uchylenia prawomocnego orzeczenia w drodze przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego środków prawnych. W postanowieniu z 9 sierpnia 2007 r., I BU 1/07[316] Sąd Najwyższy uznał, że przez środki prawne, o których mowa w art. 424^1 § 1 k.p.c., należy rozumieć nie tylko zwyczajne środki zaskarżenia, czyli środki odwoławcze (apelację i zażalenie), inne środki zaskarżenia określane również mianem szczególnych, jak np. zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, sprzeciw od wyroku zaocznego oraz nadzwyczajne środki zaskarżenia, przede wszystkim skargę kasacyjną i skargę o wznowienie postępowania, ale także środki niebędące środkami zaskarżenia, umożliwiające jednak ponowne orzekanie w sprawie prawomocnie osądzonej, wniosek o wszczęcie postępowania o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku – art. 679 k.p.c., postępowanie w przedmiocie zmiany prawomocnego postanowienia sądu opiekuńczego – art. 577 k.p.c. Zdaniem Sądu Najwyższego, do kategorii środków prawnych zalicza się w pewnych sytuacjach również wniosek o przywrócenie terminu (art. 168 i n. k.p.c.), zwłaszcza gdy dotyczy terminu do wniesienia środka zaskarżenia lub do uzupełnienia braków formalnych lub fiskalnych środka zaskarżenia.

W literaturze środek prawny jest definiowany jako zagwarantowana i określona przez ustawę instytucja służąca stronom do osiągnięcia celu prawnego wskazanego w ustawie[317]. Inną definicję tego pojęcia zaproponował T. Ereciński, który uznał że środkiem prawnym *sensu largo* jest przewidziana przez prawo procesowe cywilne każda działalność określonego

---

[315] Wymóg, aby orzeczenie kończyło postępowanie w sprawie przestał istnieć na mocy wyroku TK z 1 kwietnia 2008 r., SK 77/06, Legalis nr 95372. TK orzekł w nim, że art. 424^1 § 1 i 2 k.p.c. w części obejmującej słowa "kończącego postępowanie w sprawie", jest niezgodny z art. 32 ust. 1 i art. 77 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.
[316] Legalis nr 114035.
[317] M. Manowska, Wznowienie postępowania, Warszawa 2013, s. 37.

podmiotu zmierzająca do określenia lub poprawy jego sytuacji prawnej lub faktycznej. Przez środki prawne *sensu stricte* autor ten rozumie środki przewidziane przez przepisy prawa procesowego wyrażające możliwość, a nie obowiązek uprawnionego podmiotu, wnoszone przez niego w toku postępowania lub po jego zakończeniu i zmierzające do uchylenia rozstrzygnięcia lub zmiany sytuacji prawnej skarżącego[318].

Jak już wskazano, w doktrynie podzielone są poglądy co do zaliczenia sprostowania, uzupełnienia i wykładni do środków prawnych. J.J. Litauer uznał, że wymienione środki rektyfikacyjne stanowią środki prawne[319]. Również J. Krajewski, na przykładzie sprostowania wyroku, zalicza środki rektyfikacyjne do środków prawnych[320]. Podobnie, M. Jaślikowski do środków prawnych kwalifikuje sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku, które mają na celu usunięcie określonych ustawą wad wyroku niepodlegających naprawieniu w trybie zaskarżenia[321]. M. Waligórski środki rektyfikacyjne zalicza do pewnych odrębnych sposobów reagowania na czynności procesowe, które wykazują pewną wadliwość[322]. Natomiast K. Piasecki mówi o sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków jako środkach rektyfikacji wyroków poza środkami zaskarżenia[323].

Dokonując oceny zaprezentowanych stanowisk należy stwierdzić, że wnioski o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków można zaliczyć do środków prawnych w postępowaniu cywilnym mając jedynie na uwadze ogólniejsze rozumienie tego pojęcia jako zagwarantowanej i określonej przez ustawę instytucji służącej stronom do osiągnięcia celu prawnego wskazanego w ustawie[324]. Żaden ze środków rektyfikacyjnych nie może być natomiast uznany za środek prawny w ścisłym tego słowa znaczeniu, gdyż nie zmierza do uchylenia rozstrzygnięcia lub zmiany sytuacji prawnej skarżącego[325]. Jak zauważa K. Lubiński, uprawniony do złożenia wniosku rektyfikacyjnego nie jest skarżącym w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego[326]. Do środka prawnego w szerokim tego słowa znaczeniu należy zaliczyć wniosek o uzupełnienie wyroku[327], ponieważ złożenie tego wniosku stanowi działalność zmierzającą do poprawy sytuacji prawnej wnioskodawcy.

---

[318] T. Ereciński, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 63-64.
[319] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 2; tenże, Komentarz do procedury …, s. 220.
[320] J. Krajewski, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72, OSPiKA 1973, nr 7-8, s. 335.
[321] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku w zakresie rozstrzygnięcia sądu o żądaniach stron, [w:] *Sine ira et studio*. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu, red. T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz, Warszawa 2016, s. 204.
[322] M. Waligórski, Proces cywilny. Funkcja i struktura, Warszawa 1947, s. 620.
[323] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8.
[324] M. Manowska, Wznowienie …, s. 37.
[325] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 805.
[326] Ibidem, s. 805.
[327] Ibidem, s. 805.

Dyskusyjne jest natomiast objęciem zakresem pojęciowym tak rozumianego środka prawnego wniosków o sprostowanie i wykładnię wyroku. Rozstrzygnięcie tej kwestii uzależnione jest przede wszystkim od sposobu rozumienia użytego przez T. Erecińskiego sformułowania „każda działalność określonego podmiotu zmierzająca do określenia lub poprawy jego sytuacji prawnej lub faktycznej". Jeśli uznamy, że wniosek o sprostowanie lub wniosek o wykładnię wyroku stanowią działalność odpowiadającą wymogom tego określenia, wnioski te zaliczymy do środków prawnych w szerokim tego słowa znaczeniu[328].

W literaturze wyrażone zostało stanowisko, że nie ma przeszkód merytorycznych do określenia sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków mianem instytucji procesowych czy instytucji rektyfikacji wyroków w procesie cywilnym[329]. Analizę tego zagadnienia należy rozpocząć od ogólnego stwierdzenia, że w nauce prawa istnieje duża swoboda w operowaniu pojęciem „instytucja" w odniesieniu do rozmaicie wyodrębnionych grup norm prawnych. Ocenę prawidłowości wskazanego stanowiska trzeba więc rozpocząć od wyjaśnienia pojęcia „instytucja". Przedmiotowe pojęcie pochodzi od łacińskiego *„institutiones"* co oznaczało opracowanie zawierające podstawowe informacje z dziedziny prawa mające charakter informacyjno – dydaktyczny. To z kolei pochodziło od pojęcia *„instituere"*, co oznaczało udzielanie wstępnych wiadomości osobom rozpoczynającym studia prawnicze[330]. W tym też znaczeniu zostało użyte w II w. n.e. przez rzymskiego prawnika Gaiusa w tytule słynnego podręcznika *„Institutionum iuris civilis commentarii quattuor"* - komentarz do instytucji prawa cywilnego w czterech księgach. Opracowanie to zawiera kardynalny z punktu widzenia prawa cywilnego podział systemu na cztery księgi: 1 – *personae* (prawo osobowe i rodzinne), 2 i 3 – *res* (prawo rzeczowe, spadkowe i zobowiązania) oraz 4 – *actiones* (postępowanie sądowe)[331].

Obecnie w języku prawniczym pojęcie „instytucja" ma trzy znaczenia. Jedno z nich zostało ukształtowane w związku z rozciągnięciem tytułu dzieła Gaiusa na zawartą w nim treść. W związku z dużą popularnością tego opracowania pojęcia „instytucji" zaczęto bowiem używać dla określania zespołu norm opisujących dane zjawisko. Z tego względu instytucją prawną nazywamy grupę wypowiedzi normatywnych, które stanowią pewną całość z punktu widzenia przedmiotu regulacji[332]. W drugim znaczeniu, mianem tym określa się również zespół działań wyznaczony przez wyodrębniony zespół norm. W trzecim natomiast, wskazane

[328] Ibidem, s. 805.
[329] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 805 i 806.
[330] W. Włodkiewicz (red.), Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny, Warszawa 1986, s. 74.
[331] M. Kuryłowicz, A. Wiliński, Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, Warszawa 2013, s. 43, 44.
[332] S. Ehrlich, Wstęp do nauki o państwie i prawie, Warszawa 1971, s. 99.

pojęcie może oznaczać także osobę albo grupę osób zorganizowaną i działającą na podstawie wyodrębnionego zespołu norm[333]. Ponadto w literaturze wskazuje się na funkcje instytucji, jakimi są zaspokajanie potrzeb jednostki i systemu społecznego oraz umożliwienie stabilizacji wymiany społecznej[334].

Z kolei instytucja procesowa jest to rodzaj instytucji prawnej, regulowanej przez prawo, będącej zespołem norm regulujących powstanie, zmianę lub wygaśnięcie stosunków procesowych. Mając na uwadze przyjętą wyżej definicję, podzielić wypada pogląd K. Lubińskiego, który zakresem pojęcia instytucji procesowych obejmuje sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków. Jest to bowiem uzasadnione, jeżeli zauważyć, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego o rektyfikacji wyroków zostały wyodrębnione w oddział rozdziału o wyrokach w procesie cywilnym. Przepisy tego oddziału tworzą funkcjonalną całość wyodrębnioną ze względu na ich rolę i znaczenie w usuwaniu pewnego rodzaju wadliwości wyroków poza systemem środków zaskarżenia orzeczeń.

[333] W. Gromski, [w:] Encyklopedia prawa, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007, s. 243.
[334] M. Wojciechowski, [w:] Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojęć, red. J. Zajadło, Warszawa 2007, s. 135, 136.

Rozdział IV Czynności procesowe podlegające rektyfikacji

1st Uwagi ogólne

Przepisy regulujące sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroków zamieszczone są w kodeksie postępowania cywilnego w oddziale 4 rozdziału I działu IV tytułu VI księgi pierwszej części pierwszej dotyczącym wyroków w procesie cywilnym. Lokalizacja ta wskazuje, że mają niewątpliwie zastosowanie do wyroków. Nie ulega jednak wątpliwości, że inne czynności procesowe organów procesowych również mogą być dotknięte wadami w postaci oczywistych omyłek, niejasności czy niekompletności. Wyłania się zatem pytanie, czy unormowanie dotyczące rektyfikacji wyroków można stosować do rektyfikacji innych czynności procesowych. Rozważania w tym zakresie należy poprzedzić uwagą, że czynności procesowe organów procesowych mogą mieć różny charakter, w szczególności charakter zabiegów procesowych (np. doręczenia), czynności badawczych (np. dochodzenie, przeprowadzenie dowodów) i czynności decyzyjnych (zarządzenia, orzeczenia)[335]. Analizy wymaga zatem okoliczność czy wszystkie wymienione wyżej czynności procesowe organów procesowych mogą być prostowane, uzupełniane lub interpretowane. Pomocnym przy udzieleniu odpowiedzi na postawione pytanie mogą być uregulowania, które odsyłają do odpowiedniego stosowania przepisów o wyrokach. W myśl art. 353^2 k.p.c. przepisy o wyrokach stosuje się odpowiednio do nakazów zapłaty, jeżeli przepisy kodeku postępowania cywilnego nie stanowią inaczej. Podobnie, jeżeli kodeks postępowania cywilnego nie stanowi inaczej, na podstawie art. 361 k.p.c. przepisy o wyrokach stosuje się odpowiednio do postanowień. Z kolei, art. 362 k.p.c. stanowi, że przepisy o postanowieniach stosuje się odpowiednio do zarządzeń przewodniczącego. W końcu, na mocy art. 362^1 k.p.c. przepisy o postanowieniach sądu stosuje się odpowiednio do postanowień referendarza sądowego.

Lokalizacja przepisów art. 350-353 k.p.c. w rozdziale o wyrokach oraz odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów o wyrokach do innych czynności decyzyjnych, wskazują, że unormowania te będą miały zastosowanie do tych czynności. Wyłania się jednak pytanie czy przepisy o sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków znajdą zastosowanie do wszystkich czynności decyzyjnych, a jeżeli tak to w jakim zakresie. Kwestia ta będzie poddana analizie w dalszej części niniejszego rozdziału.

[335] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 81.

2nd Wyrok

Zgodnie z literalnym brzmieniem oraz lokalizacją przepisów art. 350-353 k.p.c., przedmiotem rektyfikacji mogą być niewątpliwie wyroki. Wyroki sądowe mogą być klasyfikowane za pomocą różnych kryteriów. Przyjmując jako kryterium sposób rozstrzygnięcia sądu, można wyróżnić wyroki uwzględniające powództwo i wyroki oddalające powództwo[336]. Ze względu na rodzaj ochrony prawnej można dokonać podziału na wyroki zasądzające świadczenie, wyroki ustalające istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa oraz wyroki kształtujące stosunek prawny lub prawo. Natomiast kryterium skutków wyroków pozwala wyróżnić wyroki deklaratywne i konstytutywne[337]. Z kolei ze względu na zakres rozstrzygnięcia możemy wyróżnić wyroki częściowe, wstępne, końcowe, łączne oraz uzupełniające. Ostatnim kryterium podziału jest zachowanie się pozwanego, według którego wyodrębnia się wyroki kontradyktoryjne, zaoczne i wyroki z uznania[338]. Nasuwa się zatem pytanie, czy każdy z wyróżnionych wyżej rodzajów wyroków sądowych może być przedmiotem rektyfikacji. W literaturze przedmiotu ugruntowany jest pogląd, że przepisy o rektyfikacji odnoszą się do wszelkich wyroków wydanych przez sąd[339].

Rektyfikacji podlegają wyroki zarówno sądu pierwszej instancji prawomocne i nieprawomocne, jak i wyroki sądu drugiej instancji oddalające apelację lub zmieniające orzeczenie, uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania, uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i odrzucające pozew lub umarzające postępowanie oraz wyroki Sądu Najwyższego[340].

Szczegółowe rozważania na temat przedmiotu sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków zamieszczone zostały w dalszych rozdziałach pracy poświęconych poszczególnym środkom rektyfikacyjnym.

3rdInne czynności procesowe podlegające rektyfikacji

---

[336] H. Dolecki, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2015, s. 216.
[337] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 139; H. Dolecki, Postępowanie cywilne …, s. 216.
[338] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 163; H. Dolecki, Postępowanie cywilne …, s. 216.
[339] E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 234; P. Osowy, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2002, s. 265; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 779.
[340] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196; tenże, Postępowanie sporne …, s. 438; F. Rosengarten, op. cit., s. 873; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316-366 KPC, Warszawa 2020, s. 146, 148; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 779.

3.1. Wyrok wydany w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń normują przepisy rozporządzenia (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lipca 2007 r. ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń[341], które stosuje się od 1 stycznia 2009 r. Wdrożenie w prawie polskim postanowień rozporządzenia nr 861/2007 wymagało wprowadzenia przepisów art. 505^{21}-505^{27a} k.p.c., uchwalonych ustawą z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[342].

Zgodnie z art. 505^{21} § 1 k.p.c. wszczęcie europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń następuje, gdy spełnione są warunki określone w przepisach odrębnych, co oznacza odwołanie do przepisów rozporządzenia nr 861/2007. Warunki rozpoznania przez sąd sprawy w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń zostały wymienione w art. 2 oraz art. 3 rozporządzenia nr 861/2007. Zgodnie z art. 2 tego rozporządzenia, spór który ma rozstrzygnąć sąd w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, musi wynikać ze stosunku prawnego z zakresu prawa cywilnego lub gospodarczego o charakterze transgranicznym (bez względu na rodzaj sądu lub trybunału), w przypadku gdy wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem wszystkich odsetek, wydatków i nakładów, nie przekracza 5000 euro w momencie wpłynięcia formularza pozwu do właściwego sądu (lub trybunału). Przesłankę transgranicznego charakteru sprawy cywilnej lub gospodarczej definiuje art. 3 rozporządzenia nr 861/2007. Według tego przepisu przez sprawę transgraniczną należy rozumieć sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu rozpoznającego sprawę. Miejsce zamieszkania ustala się zgodnie z art. 62 i art. 63 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych[343]. Charakter sprawy jako sprawy transgranicznej jest oceniany według stanu z daty wpłynięcia pozwu o rozpoznanie sprawy w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń do właściwego sądu (trybunału).

Zgodnie z art. 288(2) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej[344], rozporządzenie instytucji Unii wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich[345],

---

[341] Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007, s. 1, dalej jako rozporządzenie nr 861/2007.
[342] Dz. U. nr 234, poz. 1571.
[343] Dz.U. L 351 z 20.12.2012.
[344] Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47.
[345] S. Biernat, [w:] Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe, red. J. Barcz, Warszawa 2003, s. 189.

z wyjątkiem Danii[346]. Ze względu na tę ogólną regułę należy przyjąć, że przepisy rozporządzenia nr 861/2007 stanowią główną podstawę prawną dla sądu polskiego do dokonywania czynności procesowych w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, a także po wydaniu orzeczenia[347]. Jednakże regulacja rozporządzania nr 861/2007 nie jest kompleksowa. Zgodnie z art. 19 tego rozporządzania w zakresie nieuregulowanym w wymienionym rozporządzeniu, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń podlega przepisom proceduralnym państwa członkowskiego, w którym jest prowadzone postępowanie. Regulacją uzupełniającą postanowienia rozporządzania nr 861/2007 są przepisy art. 505^{21}-505^{27a}, a także art. 795^{8}-795^{9} i art. 820^{2} k.p.c.[348] Tak więc w toku europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń przed sądem polskim niezbędne będzie równoległe stosowanie zarówno przepisów rozporządzenia nr 861/2007, jak i wymienionych wyżej przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Na podstawie art. 19 rozporządzania nr 861/2007 możliwe jest również stosowanie innych przepisów kodeksu postępowania cywilnego[349].

W europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń orzeczenie sądowe rozstrzygające sprawę co do istoty ma postać wyroku (art. 19 rozporządzania nr 861/2007 w zw. z art. 505^{26} *in principio* k.p.c.). Wyrok taki może być przedmiotem rektyfikacji na podstawie art. 19 rozporządzenia nr 861/2007 w zw. z art. 350-353 k.p.c. Jak już zaznaczono, art. 19 rozporządzenia nr 861/2007 w zakresie zagadnień proceduralnych, które nie są w nim uregulowane odsyła do przepisów prawa krajowego, a więc również do przepisów art. 350-353 k.p.c.

3.2. Nakaz zapłaty

Nakazy zapłaty wydawane są w procesie w postępowaniach odrębnych: nakazowym, upominawczym, elektronicznym postępowaniu upominawczym. Orzeczenia te, podobnie jak wyroki mają charakter wyłącznie merytoryczny[350].

---

[346] Dania, zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Danii załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, nie uczestniczy w przyjęciu rozporządzenia nr 1896/2006, nie jest nim związana ani nie uczestniczy w jego stosowaniu.
[347] R. Kulski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425-729, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 543.
[348] Ibidem, s. 543.
[349] Ibidem, s. 543, 544.
[350] M. Manowska, Postępowanie nakazowe i upominawcze, Warszawa 2001, s. 133.

Jak już wskazano, według art. 353^2 k.p.c. do nakazów zapłaty stosuje się odpowiednio unormowania o wyrokach, jeżeli przepisy kodeku postępowania cywilnego nie stanowią inaczej. Odesłanie do odpowiedniego stosowania do nakazów zapłaty przepisów o wyrokach związane jest z merytorycznym charakterem tych orzeczeń. Odpowiedni sposób stosowania do nakazów zapłaty przepisów o wyrokach oznacza[351], że pewne regulacje dotyczące wyroków można odnosić do nakazów zapłaty wprost[352], inne wymagają pewnych modyfikacji[353], niektóre zaś w ogóle do nakazów zapłaty nie mogą być zastosowane ze względu na ich bezprzedmiotowość bądź sprzeczność z przepisami dotyczącymi nakazów zapłaty[354]. Należy podkreślić, że nawet wówczas, gdy określona kwestia związana z nakazem zapłaty nie została uregulowana odmiennie, istnieje konieczność uwzględnienia specyfiki nakazów zapłaty oraz charakteru postępowań, w których są wydawane[355].

W przepisach kodeksu postępowania cywilnego dotyczących nakazów zapłaty brak jest unormowań stanowiących o ich rektyfikacji. Stąd też w tym zakresie aktualne będzie odesłanie do regulacji dotyczącej rektyfikacji wyroków, zawartej w przepisach art. 350-353 k.p.c. Podstawą prawną dokonywania rektyfikacji nakazów zapłaty będą art. 350-353 w zw. z art. 353^2 k.p.c. W przypadku sprostowania i wykładni nakazów zapłaty, regulacje zawarte w art. 350 i 352 k.p.c. nie kolidują ze szczególnymi rozwiązaniami zastosowanymi w postępowaniu nakazowym, upominawczym i elektronicznym postępowaniu upominawczym. Stąd też te instytucje w odniesieniu do nakazów zapłaty mogą być stosowane bez modyfikacji[356].

Z odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku uzupełnienia nakazu zapłaty. Również wtedy należy stosować przepisy o uzupełnieniu wyroków, jednak z pewnymi

---

[351] Bliżej na temat odpowiedniego stosowania przepisów zob. J. Nowacki, "Odpowiednie stosowanie" przepisów prawa, PiP 1964, z. 3, s. 370.

[352] Bezpośrednie zastosowanie do nakazów zapłaty znajdują przepisy o składzie sądu, prawomocności, mocy wiążącej oraz powadze rzeczy osądzonej, A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 182; M. Manowska, Postępowanie nakazowe ..., s. 135.

[353] Z modyfikacjami stosować należy art. 316 § 1 k.p.c. (zasada koncentracji materiału procesowego w chwili wydania nakazu), art. 321 § 1 k.p.c. (*ne eat iudex contra petita partium*), art. 324 § 3 k.p.c., art. 325 k.p.c. oraz art. 332 § 2 k.p.c., którego zastosowanie na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. dopuściła judykatura, por. postanowienie SN z 5 listopada 1970 r., II CZ 186/70, OSNC 1971, nr 6, poz. 111.

[354] Wyłączone jest np. stosowanie przepisów o apelacji, a to ze względu na fakt, że od nakazów zapłaty przysługują szczególne środki zaskarżenia (zob. art. 493 oraz art. 502, a także art. 505^{19} § 1 i art. 505^{35} k.p.c.).

[355] M. Manowska, Postępowanie nakazowe …, s. 135.

[356] M. Manowska, Postępowanie nakazowe …, s. 135; taż, Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010, s. 235; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 182; S. Cieślak, Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego, Warszawa 2004, s. 39; B. Karolczyk, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 672.

modyfikacjami[357]. Po pierwsze, inna będzie postać orzeczenia uzupełniającego. Uzupełnienie wyroków następuje zasadniczo poprzez wydanie wyroku. Ze względu na charakter nakazu zapłaty zasada ta nie może znaleźć do niego zastosowania. Uzupełnienie nakazu zapłaty następuje więc przez wydanie kolejnego nakazu zapłaty zobowiązującego do spełnienia świadczenia pominiętego w poprzednio wydanym nakazie zapłaty[358]. Kolejną odrębnością jest niedopuszczalność uzupełnienia nakazu zapłaty poprzez wydanie rozstrzygnięcia polegającego na oddaleniu powództwa[359]. Wynika to z faktu, że zasadniczą cechą nakazu zapłaty jest to, że jest on wydawany tylko wtedy, gdy powództwo zostanie uwzględnione. Jeżeli wniosek o uzupełnienie nakazu zapłaty nie zasługuje na uwzględnienie z uwagi na brak przesłanek do wydania nakazu co do części roszczenia, wówczas wydaje się postanowienie o oddaleniu wniosku o uzupełnienie nakazu zapłaty[360], natomiast roszczenie objęte wnioskiem o uzupełnienie nakazu zapłaty zostanie skierowane do postępowania zwykłego. Gdy w nakazie zapłaty brak jest rozstrzygnięcia o kosztach, uzupełnienie może nastąpić poprzez wydanie postanowienia o kosztach postępowania sądowego[361], a nie nakazu zapłaty tylko co do tych kosztów.

Od wydanego na podstawie art. 351 w zw. z art. 353^2 k.p.c. uzupełniającego nakazu zapłaty przysługują zarzuty w postępowaniu nakazowym bądź sprzeciw w postępowaniu upominawczym[362]. Z kolei na postanowienie o oddaleniu wniosku o uzupełnienie nakazu zapłaty przysługuje zażalenie, gdyż jest to postanowienie kończące postępowanie w sprawie. Na postanowienie uzupełniające o kosztach sądowych przysługuje zażalenie na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c., lecz bez zastrzeżenia, że tylko wtedy, gdy nie wniesiono środka zaskarżenia od nakazu zapłaty. Wynika to z faktu, że art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. dotyczy sytuacji typowej, gdy sąd orzeka o kosztach w nakazie zapłaty i wtedy wskazane zastrzeżenie ma uzasadnienie, natomiast nie wydaje się trafne w przypadku wydania postanowienia uzupełniającego o kosztach sądowych. Jest to bowiem odrębne, niezależne postanowienie od nakazu zapłaty.

---

[357] S. Cieślak, Postępowania przyspieszone …, s. 39; A. Arkuszewska, Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011, s. 241; B. Karolczyk, op. cit., s. 672.
[358] S. Dalka, Nakaz zapłaty jako podstawa egzekucji sądowej i zabezpieczenia roszczeń, Problemy Egzekucji Sądowej 1996, nr 16, s. 21 i n.; S. Cieślak, Postępowania przyspieszone …, s. 39; A. Arkuszewska, op. cit., s. 241; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 814.
[359] S. Cieślak, Postępowania przyspieszone …, s. 39.
[360] S. Dalka, Nakaz zapłaty …, s. 21 i n.; M. Manowska, Postępowanie nakazowe …, s. 135; taż, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 625; A. Arkuszewska, op. cit., s. 241; B. Karolczyk, op. cit., s. 672.
[361] S. Cieślak, Postępowania przyspieszone …, s. 39; B. Karolczyk, op. cit., s. 672.
[362] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 814.

3.3. Europejski nakaz zapłaty

Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty zostało ustanowione na mocy rozporządzenia nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r.[363]. Wymienione rozporządzenie przewiduje możliwość wydania w toku postępowania sądowego dwóch rodzajów orzeczeń, a mianowicie postanowienia o odrzuceniu pozwu i europejskiego nakazu zapłaty.

Zgodnie z art. 288 (2) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, rozporządzenie nr 1896/2006 wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich, z wyjątkiem Danii. Przepisy rozporządzania nr 1896/2006 stanowią zatem podstawę prawną dla sądu polskiego do podejmowania czynności procesowych w postępowaniu w sprawie wydania europejskiego nakazu zapłaty. Jednakże, podobnie jak w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, regulacja rozporządzania nr 1896/2006 nie jest kompleksowa. Zgodnie z art. 26 rozporządzania nr 1896/2006 wszelkie zagadnienia proceduralne, które nie są uregulowane w rozporządzeniu, podlegają prawu krajowemu. Regulacją uzupełniającą postanowienia rozporządzania nr 1896/2006 są przepisy art. 505^{15}-505^{20} k.p.c. W związku z tym należy stwierdzić, że w toku europejskiego postępowania nakazowego przed sądem polskim konieczne będzie równoległe stosowanie zarówno przepisów rozporządzania nr 1896/2006 oraz przepisów art. 505^{15}-505^{20} k.p.c.[364] W nauce podkreśla się, iż w przypadku rozpoznawania sprawy w postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty nie można także wykluczyć stosowania innych przepisów kodeksu postępowania cywilnego na podstawie przepisu art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006[365].

Postanowienie o odrzuceniu pozwu zostaje wydane w razie wystąpienia przyczyn wskazanych w art. 11 rozporządzenia nr 1896/2006. Zgodnie z tym przepisem, sąd odrzuci pozew jeśli:

- nie zostały spełnione wymogi określone w art. 2, art. 3, art. 4, art. 6 i art. 7 rozporządzenia nr 1896/2006,
- roszczenie jest oczywiście nieuzasadnione,
- powód nie przesłał odpowiedzi w terminie wyznaczonym przez sąd zgodnie z art. 9 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006,

[363] Dz. Urz. UE L 399 z 30.12.2006 r., s. 1-32, dalej jako rozporządzenie nr 1896/2006.
[364] R. Kulski, [w:] op. cit., s. 520.
[365] R. Kulski, [w:] op. cit., s. 520; A. Harast, Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Warszawa 2013, s. 72.

- powód nie przesłał odpowiedzi w terminie wyznaczonym przez sąd lub odrzucił propozycje sądu na podstawie art. 10 rozporządzenia nr 1896/2006.

Sąd wydając postanowienie o odrzuceniu pozwu posługuje się formularzem D, stanowiącym załącznik nr IV do rozporządzenia nr 1896/2006. J. Pisuliński zauważa, że rozporządzenie nr 1896/2006 nie rozstrzyga wyraźnie czy sąd powinien w jakiś sposób uzasadnić swoją decyzję. Rozporządzenie nr 1896/2006 nakazuje natomiast sądowi wskazać przyczyny odrzucenia pozwu za pomocą kodu. Obok kodu zamieszczona została wskazówka, że informacje szczegółowe sąd podaje jedynie „w razie konieczności”[366]. W opinii wskazanego autora, takie generalne sformułowanie powoduje wątpliwości co do konieczności zamieszczenia informacji o odrzuceniu pozwu. J. Pisuliński podkreśla, że co prawda od postanowienia o odrzuceniu pozwu nie przysługuje żaden środek odwoławczy, jednakże okoliczność ta nie powinna stanowić przyczyny zaniechania przez sąd uzasadnienia swojej decyzji. Powód jest bowiem uprawiony do ponownego złożenia pozwu i może chcieć uzyskać wyjaśnienia co do przyczyn odrzucenia poprzedniego, aby nowy pozew nie został również odrzucony[367]. Należałoby zatem oczekiwać, że sądy krajowe – poza sytuacjami oczywistymi – będą zamieszczać informacje o przyczynach odrzucenia pozwu.

Postanowienie o odrzuceniu pozwu, zaopatrzone w wyjaśnienie przyczyn jego odrzucenia, może być przedmiotem rektyfikacji na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 350-353 k.p.c. Jak już bowiem zaznaczono, art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006 odsyła w zakresie zagadnień proceduralnych, które nie są w nim uregulowane do przepisów prawa krajowego. W konsekwencji należy przyjąć, że w razie pojawienia się w postanowieniu o odrzuceniu pozwu wad w postaci oczywistych omyłek, niekompletności lub wątpliwości co do jego treści, sąd będzie uprawniony do wydania postanowienia o sprostowaniu, uzupełnieniu lub wykładni tego postanowienia.

Wskazana w odniesieniu do postanowienia o odrzuceniu pozwu podstawa prawna dokonania rektyfikacji tego postanowienia, będzie miała zastosowanie również do europejskiego nakazu zapłaty. Sąd wydając europejski nakaz zapłaty stosuje formularz E, stanowiący załącznik nr V do rozporządzenia nr 1896/2006. Rozporządzanie to nie określa jednak treści europejskiego nakazu zapłaty. Wskazuje jedynie, jakie informacje i pouczenia powinny się w nim znaleźć. Treść europejskiego nakazu zapłaty można natomiast ustalić na podstawie analizy załącznika nr V do rozporządzenia nr 1896/2006[368]. Jego treść wskazuje, że

[366] J. Pisuliński, Orzeczenia sądu w europejskim postępowaniu nakazowym, Europejski Przegląd Sądowy 2009, nr 1, s. 6.
[367] Ibidem, s. 6, 7.
[368] Ibidem, s. 8.

europejski nakaz zapłaty zawiera: oznaczenie sądu, oznaczenie sprawy (sygnaturę), datę jego wystawienia, podpis osoby wystawiającej nakaz, oznaczenie stron i ich przedstawicieli, sentencję rozstrzygnięcia oraz oznaczenie, czy odpowiedzialność dłużników wymienionych w nakazie zapłaty jest solidarna. W sytuacji pojawienia się niejasności bądź wątpliwości co do wymienionych wyżej elementów europejskiego nakazu zapłaty, sąd, na podstawie art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 350 i 352 k.p.c., będzie władny dokonać jego sprostowania[369] i wykładni. W literaturze wyrażona została natomiast wątpliwość co do stosowania do europejskiego nakazu zapłaty przepisów o uzupełnieniu wyroku. J. Pisuliński twierdzi, że przepis art. 351 k.p.c. nie nadaje się do zastosowania w przypadku europejskiego nakazu zapłaty. Zdaniem tego autora w sytuacji, gdy sąd nie orzekł o wszystkich roszczeniach zgłoszonych w pozwie, powód powinien złożyć nowy pozew[370]. Odmiennego zdania jest A. Harast, która opowiada się za odpowiednim stosowaniem art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006 w zw. z art. 351 k.p.c.[371] Autorka ta argumentuje, że przyjęcie pierwszego rozwiązania wywoływałoby wątpliwości co do przerwania biegu przedawnienia. Należy bowiem przyjąć, że powód wniósł o wydanie nakazu odnośnie do całego roszczenia i co do niego doszło do przerwania biegu terminu przedawnienia. Jeśli powód ponownie wniesie pozew obejmujący pominiętą w nakazie część roszczenia powstanie wątpliwość, w którym momencie dojdzie do przerwania biegu terminu przedawnienia co do tej części roszczenia, tj. w chwili pierwotnego wniesienia pozwu obejmującego całe roszczenie, czy też w chwili wniesienia nowego pozwu. Przeciwko pierwszemu stanowisku przemawia także okoliczność, że opłata byłaby uiszczana podwójnie odnośnie do części roszczenia, o którym sąd nie orzekł i które podlega uzupełnieniu. Wymienione wątpliwości uzasadniają przyjęcie stanowiska o dopuszczalności uzupełnienia europejskiego nakazu zapłaty.

3.4. Postanowienie

W postępowaniu cywilnym postanowienia wydawane są w różnych postępowaniach, takich jak proces, postępowanie nieprocesowe, postępowanie zabezpieczające, postępowanie egzekucyjne, postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, postępowanie o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych, postępowanie upadłościowe i restrukturyzacyjne. Postanowienia mogą mieć charakter merytoryczny (co do istoty sprawy) albo proceduralny.

[369] A. Harast, op. cit., s. 222.
[370] J. Pisuliński, op. cit., s. 9.
[371] A. Harast, op. cit., s. 221, 222.

Postanowienia o charakterze wyłącznie proceduralnym mogą być wydawane w procesie. W procesie sąd wydaje bowiem postanowienie, jeśli rozstrzyga kwestię, której nie może rozstrzygnąć wyrokiem lub nakazem zapłaty. Ponieważ wyrokiem sąd rozstrzyga sprawę co do istoty, zatem postanowienie wydaje, jeżeli rozstrzyga o kwestii proceduralnej. W innych postępowaniach cywilnych, które nie znają wyroku, sąd rozstrzyga postanowieniem zarówno co do istoty sprawy, jaki i o kwestiach proceduralnych[372].

W przepisach kodeksu postępowania cywilnego dotyczących zarówno postanowień o charakterze merytorycznym, jak i o charakterze proceduralnym, brak regulacji stanowiącej o ich rektyfikacji. Konieczne w tym zakresie jest zatem odesłanie do regulacji dotyczących rektyfikacji wyroków tj. do art. 350-353 k.p.c.[373] Podstawa prawna dokonania rektyfikacji postanowień jest uzależniona od tego, w jakim postępowaniu zapadnie postanowienie jej wymagające. Jeżeli zostanie wydane w procesie, podstawą dokonania rektyfikacji będą art. 350-353 w zw. z. art. 361 k.p.c.[374] Jak już bowiem zaznaczono, art. 361 k.p.c. pozwala stosować do postanowień odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej. Do postanowień wymagających rektyfikacji wydanych w innych postępowaniach cywilnych, stosuje się na zasadzie art. 13 § 2 k.p.c. odpowiednio przepisy o procesie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Z tego wynika, że do postanowień co do istoty sprawy stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach[375], a zatem także przepisy o rektyfikacji wyroków. Podstawę prawą rektyfikacji postanowień co do istoty sprawy wydawanych w innych postępowaniach niż proces stanowią więc przepisy art. 350-353 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[376] Natomiast podstawą prawną rektyfikacji postanowień proceduralnych będą przepisy art. 350-353 k.p.c. stosowane odpowiednio na podstawie art. 361 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Przepisy stanowiące o rektyfikacji wyroków w stosunku do postanowień o charakterze merytorycznym, jak i o charakterze proceduralnym należy stosować wprost[377]. Nie są bowiem

---

[372] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 249.

[373] S. Jabłoński, Czy postanowienia uzupełniające wyrok mogą być uzupełnione? PPC 1938, nr 11-12, s. 370, 371.

[374] I. Kunicki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 824; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1050.

[375] I. Kunicki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020, s. 513; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1157.

[376] I. Kunicki, [w:] Kodeks …, Tom I B, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 485; J. Krajewski, Glosa do uchwały SN z 15 czerwca 1976 r., III CZP 12/76, OSPiKA 1977, nr 2, s. 69; uchwała SN z 15 czerwca 1976 r., III CZP 12/76, OSP 1977, nr 2, poz. 26; postanowienie SN z 14 grudnia 2011 r., I CSK 138/11, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 89.

[377] A. Góra-Błaszczykowska, Postanowienia sądu …, s. 14; taż, Orzeczenia …, s. 216; taż, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego …, s. 689.

w tym przypadku konieczne żadne modyfikacje uregulowań zawartych w art. 350-352 k.p.c., dlatego też w stosunku do postanowień stosowane są w ich bezpośrednim brzmieniu.

Rektyfikacji można poddawać zarówno postanowienia sądu pierwszej instancji, postanowienia sądu drugiej instancji (art. 350-353 w zw. z art. 391 § 1 i art. 397 § 3 k.p.c.)[378], jak i postanowienia Sądu Najwyższego wydane w postępowaniu zażaleniowym, w postępowaniu ze skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 398^{21} w zw. z art. 391 § 1 lub art. 424^{12} w zw. z art. 398^{21} i 391 § 1 k.p.c.) oraz postanowienia wydane przez Sąd Najwyższy na skutek przedstawiania temu sądowi do rozstrzygnięcia zagadnień prawnych budzących poważne wątpliwości. W ostatnim przypadku Sąd Najwyższy wydaje postanowienie, gdy odmawia podjęcia uchwały rozstrzygającej przedstawione zagadnienie prawne i zwraca akta sądowi drugiej instancji, jak również gdy przejmuje sprawę do rozpoznania lub przekazuje zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego[379].

3.5. Zarządzenie

W doktrynie powszechnie przyjmowana jest koncepcja dokonywania rektyfikacji orzeczeń[380], czyli wyroków, nakazów zapłaty oraz postanowień. Obecnie dystynkcja orzeczeń od zarządzeń jest raczej oczywista i ugruntowana[381]. Wynika ona z systematyki kodeksu postępowania cywilnego, który w Dziale IV zatytułowanym „Orzeczenia" nie zawiera rozdziału poświęconego zarządzeniom. Jedynie przepis art. 362 k.p.c. stanowi, że do zarządzeń wydanych przez przewodniczącego stosuje się odpowiednio przepisy o postanowieniach. Na wstępie rozważań należy przypomnieć, że uprawnienie do wydawania zarządzeń mają: przewodniczący (art. 160, art. 362, art. 394 § 1 *in principio*, art. 398 k.p.c.), prezes sądu (art. 47 § 4, art. 134 § 1, art. 810 § 1, art. 814 § 3 k.p.c.), przewodniczący

---

[378] B. Bladowski, Zażalenie w postępowaniu cywilnym, Kraków 2006, s. 143.
[379] M.P. Wójcik, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, komentarz do art. 390 k.p.c., LEX (dostęp: 02.12.2019).
[380] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 131; tenże, Postępowanie sporne …, s. 444; J. Świeczkowski, Wykładnia orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, Problemy Egzekucji 2002, nr 21, s. 60; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń w postępowaniu cywilnym, MoP 2008, nr 12, s. 1145; I. Haÿduk-Hawrylak, Wykładnia przepisów prawnych dokonywana przy wydawaniu orzeczeń oraz wykładnia orzeczeń w procesie cywilnym, [w:] Wokół problematyki orzeczeń, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007, s. 239.
[381] K. Schulbaum, O postanowieniach i zarządzeniach według k.p.c., GP 1933, nr 5, s. 289; W. Broniewicz, W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym, NP 1972, nr 78, s. 1128-1129; A. Góra-Błaszczykowska, Postanowienia sądu …, s. 203.

wydziału (§ 80-82 reg. sąd.), wiceprezes lub wyznaczony sędzia (art. 22b § 1 p.u.s.p.)[382] oraz referendarz sądowy, z tym, że kwestia rektyfikacji zarządzeń wydawanych przez tego ostatniego będzie przedmiotem rozważań w odrębnym punkcie rozdziału.

W literaturze prawa postępowania cywilnego wyrażony został pogląd o dopuszczalności dokonania wykładni zarządzenia. Jego zwolennikami są K. Piasecki[383] i J. Świeczkowski[384]. Autorzy ci jednak nie powołują żadnych argumentów na uzasadnienie zajmowanego stanowiska. K. Piasecki wskazuje jedynie podstawę prawną, na mocy której można dokonywać wykładni zarządzeń, tj. art. 362 k.p.c. Wskazana przez K. Piaseckiego podstawa prawna wykładni zarządzenia powoduje konieczność rozważenia dwóch zagadnień. Po pierwsze, treść art. 362 k.p.c. prowadzi do wniosku, że K. Piasecki wykładnię zarządzeń ograniczył jedynie do zarządzeń wydawanych przez przewodniczącego. Po drugie, wskazany przez K. Piaseckiego art. 362 k.p.c. nie może stanowić samodzielnej podstawy wykładni zarządzeń. Można więc uznać, że autor zastosował pewien skrót myślowy. Przepis art. 362 k.p.c., jak już była mowa, stanowi o odpowiednim stosowaniu do zarządzeń przewodniczącego przepisów o postanowieniach sądu, a zatem przepisów art. 354-361 k.p.c. Stosowanie art. 361 k.p.c. oznacza zaś, że w drodze kolejnego odesłania do zarządzeń przewodniczącego mogą mieć zastosowanie także te przepisy o wyrokach, które mają zastosowanie do postanowień sądu[385]. W rozważaniach poczynionych na temat postanowień ustalono z kolei, że do postanowień znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące rektyfikacji wyroków tj. art. 350-353 k.p.c. Tym samym na podstawie podwójnego odesłania z art. 361 w zw. z art. 362 k.p.c. do zarządzeń przewodniczącego również znajdą zastosowanie przepisy dotyczące sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków (art. 350-353 k.p.c.). Trudno zatem akceptować stanowisko A. Arkuszewskiej, która uznała, że na gruncie kodeksu postępowania cywilnego brak jest podstawy prawnej stosowania instytucji rektyfikacji do zarządzeń przewodniczącego[386]. Autorka ta wskazuje na brak regulacji dotyczącej sprostowania, uzupełnienia lub wykładni w przepisach o postanowieniach sądu, do których odsyła w zakresie zarządzeń przewodniczącego art. 362 k.p.c. W swoich rozważaniach pominęła jednak art. 361 k.p.c., na mocy którego do postanowień, stosuje się odpowiednio przepisy o rektyfikacji wyroków.

---

[382] Zob. wyrok SN z 13 grudnia 1990 r., IV CR 313/90, OSP 1991, nr 7, poz. 194.
[383] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205.
[384] J. Świeczkowski, op. cit., s. 62.
[385] I. Kunicki, [w:] Kodeks …, red. A. Marciniak, s. 830.
[386] A. Arkuszewska, op. cit., s. 246.

W świetle dotychczasowych rozważań nie ulega wątpliwości, że również zarządzenia podlegają rektyfikacji na podstawie art. 350-353 w zw. z art. 361 i art. 362 k.p.c. przy czym ze względu na wskazaną podstawę prawną, sprostować, uzupełnić lub dokonać wykładni można jedynie zarządzeń wydanych przez przewodniczącego. Ustalenia, które zarządzenia przewodniczącego mogą podlegać rektyfikacji należy poprzedzić spostrzeżeniem, że w postępowaniu cywilnym o przewodniczącym jest mowa w dwóch znaczeniach, tj. jako przewodniczącym w znaczeniu ustrojowym (przewodniczącym wydziału) oraz jako przewodniczącym posiedzenia[387]. Wyjaśnienia zatem wymaga w pierwszej kolejności kwestia, w jakim znaczeniu organ ten występuje na gruncie art. 362 k.p.c.

W literaturze przedmiotu, w odpowiedzi na postawione wyżej pytanie zarysowały się dwa stanowiska. Według pierwszego, przepis art. 362 k.p.c. dotyczy zarządzeń przewodniczącego w znaczeniu ustrojowym[388]. Zwolennicy drugiego stanowiska nie różnicują zarządzeń w zależności od roli, jaką pełni przewodniczący w konkretnym przypadku. Dokonują oni natomiast podziału zarządzeń przewodniczącego na zarządzenia odpowiadające treścią i skutkami postanowieniom sądu oraz zarządzenia o charakterze porządkowym wydawane w toku postępowania, zwłaszcza rozprawy[389]. Twierdzą przy tym, że regulacja art. 362 k.p.c. dotyczy tylko tych zarządzeń przewodniczącego, które odpowiadają postanowieniom sądu np. art. 130 § 2, art. 144 § 1, art. 166, art. 208 k.p.c.[390] Na akceptację zasługuje stanowisko drugie, jeśli zauważyć, że określone przepisy kodeksu postępowania cywilnego np. art. 149 § 1, art. 164, art. 166, art. 223 dotyczą przypadków, w których przewodniczący występuje stosownie do okoliczności w jednym bądź w drugim znaczeniu[391]. Również na gruncie art. 362 k.p.c. jest mowa o przewodniczącym w znaczeniu ustrojowym oraz o przewodniczącym posiedzenia. Istotne jest natomiast, jaki charakter mają wydawane przez niego zarządzenia, czy odpowiadają one treścią i skutkami postanowieniom sądu czy mają charakter porządkowy.

J. Świeczkowski, w przeciwieństwie do K. Piaseckiego, reprezentuje pogląd, że przedmiotem wykładni może być także zarządzenie sądu. Stanowiska tego nie sposób zaakceptować. W doktrynie i literaturze istniała wprawdzie rozbieżność poglądów co do dopuszczalności wydawania zarządzeń przez sąd. Za dopuszczalnością wydawania zarządzeń

---

[387] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 115.
[388] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 572.
[389] K. Kołakowski, [w:] op. cit., s. 1628.
[390] W. Siedlecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 564.
[391] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 115.

przez sąd wypowiedzieli się K. Piasecki, W. Siedlecki, S. Lizer, a także B. Bladowski[392]. Przeciwnego zdania był W. Broniewicz[393]. Ostatecznie przeważył pogląd, że decyzje procesowe sądu nie mogą zapadać pod postacią zarządzeń[394]. Te ostatnie bowiem ustawodawca zastrzegł wyłącznie dla organów jednoosobowych. Jak już wskazano, organami tymi są przewodniczący, prezes sądu, przewodniczący wydziału, wiceprezes lub wyznaczony sędzia oraz referendarz sądowy. Równocześnie nie ma przepisu w kodeksie postępowania cywilnego, który dawałby sądowi wyraźnie uprawnienie do wydawania zarządzeń, a nie można go przecież domniemywać ani wywodzić na zasadzie analogii[395]. W kodeksie postępowania cywilnego znajdują się wprawdzie przepisy, w których jest mowa, że „sąd zarządza", np. art. 153, art. 218, art. 241, art. 248, art. 530 k.p.c., należy jednak przez to rozumieć, że sąd wydaje postanowienie, mocą którego zarządza[396].

Podsumowując, należy zaaprobować dopuszczalność dokonywania rektyfikacji zarządzeń przewodniczącego odpowiadających treścią i skutkami postanowieniom sądu oraz powołaną przez K. Piaseckiego podstawę prawną tej wykładni, a mianowicie art. 350-353 w zw. z art. 361 w zw. z art. 362 k.p.c. Za wskazanym poglądem przemawiają względy praktyczne. Zarządzenia przewodniczącego mogą bowiem dotyczyć kwestii prawnie relewantnych, przykładowo zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu (art. 130 § 2 i 4 k.p.c.). Pojawiające się w ich treści niejasności, wątpliwości czy braki mogłyby powodować negatywne konsekwencje dla adresatów tych zarządzeń.

Jak już zaznaczono, art. 350-353 k.p.c. należy w odniesieniu do zarządzeń przewodniczącego stosować jednak odpowiednio, a nie wprost, jak do postanowień. Oznacza to w szczególności, że organem uprawnionym do dokonania rektyfikacji zarządzenia będzie jej autor – czyli przewodniczący. Jeżeli przewodniczący nie może sam dokonać rektyfikacji wydanego przez siebie zarządzenia, uprawionym do jego rektyfikacji jest inny sędzia orzekający w danym sądzie, wyłoniony w trybie procedury uregulowanej w § 43 reg. sąd.

---

[392] K. Piasecki, [w:] System …, s. 269; W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 472; S. Lizer, W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym, NP 1973, nr 7-8, s. 1093 i n; tenże, Zarządzenia według kodeksu postępowania cywilnego, NP 1969, nr 6, s. 968 i n.; B. Bladowski, Metodyka pracy …, s. 323.

[393] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 19 marca 1969 r., I CZ 106/68, OSP 1970, z. 6, poz. 121, s. 263; tenże, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 10 listopada 1970 r., II CZ 139/70, OSPiKA 1971, nr 10, poz. 178, s. 435; tenże, W kwestii zarządzeń …, s. 1137 i n.

[394] K. Schulbaum, op. cit., s. 289; W. Broniewicz, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 19 marca 1969 r. …, s. 263; tenże, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 10 listopada 1970 r. …, s. 435; tenże, W kwestii zarządzeń …, s. 1137 i n.; wyrok SN z 12 grudnia 2000 r., V CKN 175/00, OSP 2001, z. 7-8, poz. 11.

[395] A. Góra-Błaszczykowska, Postanowienia sądu …, s. 19.

[396] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 234.

3.6. Ugoda sądowa

Ugoda sądowa nie jest orzeczeniem sądowym, lecz umową zawieraną przed wszczęciem procesu, czyli w trakcie postępowania pojednawczego, jak również w trakcie trwania procesu. Mimo tego należy poświęcić kilka uwag jej rektyfikacji, zwłaszcza że kwestia ta była przedmiotem wypowiedzi literatury i orzecznictwa.

W judykaturze oraz doktrynie[397] zgodnie przyjmuję się, że nie można dokonywać uzupełnienia ugody sądowej. W postanowieniu z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72[398] Sąd Najwyższy stwierdził, że wniosek o uzupełnienie ugody zawartej w postępowaniu sądowym jako nieprzewidziany przez ustawę i niedopuszczalny podlega odrzuceniu. Nie ma podstawy prawnej do tego, aby któraś ze stron zawierających ugodę mogła skutecznie zgłosić jednostronny wniosek o uzupełnienie treści ugody nowymi elementami, o których nie było mowy przy jej zawieraniu. Wniosek taki byłby nieuzasadniony przede wszystkim w świetle przepisów prawa materialnego. Ugoda sądowa zostaje bowiem zawarta w wyniku zgodnych oświadczeń stron złożonych przed sądem. Jej ewentualne uzupełnienie nowymi elementami musiałoby się odbyć w taki sam sposób. Przed sądem pierwszej instancji mogłoby to nastąpić do chwili wydania postanowienia o umorzeniu postępowania ze względu na jej zawarcie. Byłoby to również możliwe przed sądem drugiej instancji w postępowaniu toczącym się w wyniku zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania. Natomiast jednostronny wniosek o wprowadzenie do treści ugody nowych elementów jest niedopuszczalny i powinien zostać odrzucony. Pogląd Sądu Najwyższego podziela J. Lapierre, z tą tylko różnicą, że zdaniem autora niedopuszczalny wniosek o uzupełnienie ugody podlega oddaleniu, a nie odrzuceniu. Autor ten wskazuje, że odrzucenie wniosku następuje bowiem w razie braku przesłanek procesowych (art. 199 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), a więc w omawianej sytuacji nie wchodzi w grę[399].

Właściwe wydaje się stanowisko Sądu Najwyższego o odrzuceniu wniosku o uzupełnienie ugody. Należy bowiem wskazać, że organy procesowe oraz strony i inni uczestnicy postępowania cywilnego mogą podejmować wyłącznie czynności przewidziane i normowane przez kodeks postępowania cywilnego. Inne czynności są niedopuszczalne.

---

[397] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 165; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1203; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Tom II, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, s. 77.
[398] OSNCP 1974, nr 1, poz. 10.
[399] J. Lapierre, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72, NP 1975, nr 5, s. 759, 760.

Dokonanie takiej czynności skutkuje jej odrzuceniem, a więc wydaniem orzeczenia negatywnego wskazującego na niedopuszczalność orzekania przez sąd w kwestii, której czynność dotyczy[400]. Trudno natomiast uznać, aby w tym przypadku właściwym rozstrzygnięciem było oddalenie wniosku, bowiem z takim rozstrzygnięciem mamy do czynienia po merytorycznym rozpoznaniu wniosku i uznaniu, że jest on bezzasadny.

Podobne stanowisko o odrzuceniu wniosku zostało przyjęte w orzecznictwie[401] i doktrynie[402] odnośnie wykładni ugody sądowej. W powoływanym już postanowieniu z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72 Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 352 k.p.c. nie dotyczy rozstrzygania przez sąd wątpliwości co do treści zgodnych oświadczeń woli złożonych przez strony w formie ugody zawartej przed sądem. Argumentując swoje stanowisko Sąd Najwyższy wskazał, iż poza dyspozycją art. 352 k.p.c. nie ma innego przepisu stanowiącego o wykładni. Przepis ten mieści się natomiast w dziale zatytułowanym "Orzeczenia", w rozdziale obejmującym wyroki i stanowi, że sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga postanowieniem wątpliwości co do jego treści. Sąd jest więc uprawniony do rozstrzygania wątpliwości co do treści zapadłego wyroku, ponieważ sam go wydał. Dlatego też art. 352 k.p.c. nie dotyczy rozstrzygania przez sąd wątpliwości co do treści zgodnych oświadczeń woli złożonych przez strony, chociaż patronował rokowaniom tych stron. Podobne stanowisko Sąd Najwyższy zajął w postanowieniu z 24 sierpnia 1972 r., II PZ 39/72[403]. W tym orzeczeniu Sąd Najwyższy analizował sytuację, gdy strony zawarły ugodę sądową w następstwie czego sąd umorzył postępowanie w sprawie. Jeżeli żalący się kwestionuje wykonanie przez stronę pozwaną podjętych przez nią zobowiązań względem niego, sąd nie jest władny do jej tłumaczenia i wyjaśnienia. Zobowiązania te stanowią bowiem treść umowy zawartej przez strony. Uprawnienia sądu przewidziane w art. 352 k.p.c. ograniczają się natomiast tylko do wyjaśnienia wątpliwości co do treści wydanego przez siebie orzeczenia. Bez wątpienia przedmiotem wykładni w analizowanej sytuacji może być tylko postanowienie o umorzeniu postępowania, na podstawie art. 352 w zw. z art. 361 k.p.c. Jednak zawarty w tym przypadku zwrot "umorzyć postępowanie" nie nasuwa wątpliwości.

---

[400] Postanowienie z 20 lutego 1987 r., IV CR 277/86, nie publ.; postanowienie SN z 8 grudnia 1999 r., III AO 54/99, MoP 2000, nr 5, s. 269.

[401] Postanowienie SN z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72, OSNCP 1974, nr 1, poz. 10; postanowienie SN z 24 sierpnia 1972 r., II PZ 39/72, LEX nr 7119; uchwała SN z 20 grudnia 1969 r., III PZP 43/69, OSNCP 1970, nr 3, poz. 40.

[402] J. Krajewski, Orzeczenia sądowe i koszty procesu, Katowice 1966, s. 31; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 165; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 77; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116.

[403] LEX nr 7119.

W wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej z 20 grudnia 1969 r. w przedmiocie ugodowego załatwiania spraw pracowniczych przed sądem (uchwała Pełnego Składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 20 grudnia 1969 r. III PZP 43/69[404]) Sąd Najwyższy również podkreśla, że do ugody jako umowy między stronami nie stosuje się przepisów dotyczących wykładni wyroków. Ugoda w zakresie skutków prawnomaterialnych podlega bowiem przepisom o skuteczności oświadczeń woli oraz o wadach tych oświadczeń. Chociaż wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej utraciły moc[405], stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy zasługuje na aprobatę. J. Lapierre zwraca uwagę, że wprawdzie ugodę sądową w literaturze nazywa się niekiedy surogatem wyroku z uwagi na zrównanie jej pod względem wykonalności z wyrokiem sądowym, jednak nie jest ona wyrokiem[406]. Dlatego też nie można w stosunku do niej stosować odpowiednio przepisów o wyroku, a więc także przepisów o wykładni wyroku[407].

Należy jednak podkreślić, że sąd, przyjmując ugodę do protokołu, ma obowiązek dopilnowania należytej jej redakcji. Ugoda powinna zawierać sformułowania jasne[408], nie budzące wątpliwości i umożliwiające jej realizację w drodze egzekucji. Treść ugody powinna określać dokładnie rozmiar świadczeń, sposób i termin ich wykonania oraz wskazać, jakie roszczenia objęte procesem mają te świadczenia zaspokajać[409].

Przedmiotem ugody sądowej jest istniejący między stronami sporny lub niepewny stosunek prawny. Ugoda sądowa jest więc nie tylko czynnością procesową, ale również umową materialnoprawną. W sytuacji zatem, gdy treść ugody sądowej nastręcza wątpliwości[410], oświadczenia woli stron stanowiące treść ugody sądowej podlegają wykładni zgodnie ze wskazaniami zawartymi w przepisach prawa materialnego tj. w art. 65 k.c.[411] Powołany przepis odnosi się do wątpliwości interpretacyjnych związanych z niejasnościami wynikającymi z dosłownego brzmienia umowy. M. Safjan wskazuje, że wykładnia umowy

---

[404] OSNCP 1970, nr 3, poz. 40.

[405] Ustawą z 20 grudnia 1989 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym, o Trybunale Konstytucyjnym, o ustroju sądów wojskowych i Prawo o notariacie (Dz.U. 1989, nr 73, poz. 436) zlikwidowano instytucję wytycznych SN, a wkrótce SN uchwałą Pełnego Składu Sędziów SN z 5 maja 1992 r., Kw. Pr. 5/92, OSNKW 1993, z. 1–2, poz. 1 przesądził o utracie mocy wiążącej wszystkich poprzednio uchwalonych wytycznych.

[406] J. Lapierre, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r. …, s. 758.

[407] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1974), PiP 1975, nr 4, s. 110; E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego (za rok 1974), NP 1975, nr 6, s. 874.

[408] D. Dulęba, Ugoda w polskim prawie cywilnym, Warszawa 2012, s. 217.

[409] Zob. uchwała Pełnego Składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 20 grudnia 1969 r., III PZP 43/69, OSNCP 1970, nr 3, poz. 40.

[410] J. Lapierre jako przykład istnienia wątpliwości co do treści ugody podaje sytuacje, gdy z jej brzmienia nie wynika w sposób jasny czy nadaje się ona do wykonania w drodze egzekucji. Sąd przed nadaniem ugodzie klauzuli wykonalności będzie musiał rozstrzygnąć w drodze wykładni kwestię wykonalności tej ugody, J. Lapierre, Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 27 maja 1958 r., I CR 354/58, PiP 1960, nr 8-9, s. 452 i n.

[411] J. Lapierre, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r. …, s. 758.

dokonywana jest na trzech poziomach. Pierwszy wyznaczony jest przez dosłowne brzmienie umowy, drugi zdeterminowany jest przez treść odczytaną przy zastosowaniu reguł interpretacyjnych wyrażonych w art. 65 § 1 k.c., trzeci zaś polega na ustaleniu znaczenia oświadczeń woli przez odwołanie się do zgodnego zamiaru stron i celu umowy[412]. Sąd, dokonując interpretacji postanowień umownych ugody wyjaśnia prawidłowe ich rozumienie przez prymat następujących kryteriów: zgodny zamiar stron, cel umowy oraz jej brzmienie.

Wyjaśnienia wymaga również kwestia dopuszczalności sprostowania ugody sądowej. Biorąc pod uwagę wcześniejsze rozważania na temat uzupełnienia i wykładni ugody sądowej, należy uznać, że również wniosek o sprostowanie ugody zawartej w postępowaniu sądowym jest niedopuszczalny, bowiem żadne przepisy nie przewidują możliwości sprostowania ugody sądowej. W związki z tym wniosek taki podlega odrzuceniu.

3.7. Ugoda zawarta przed mediatorem i zatwierdzona przez sąd

Ugoda zawarta przed mediatorem, podobnie jak ugoda sądowa, ma na celu polubowne rozstrzygnięcie sporu zaistniałego między stronami[413]. Jednak samo zawarcie ugody przed mediatorem nie wystarcza, aby wywołała ona skutki ugody sądowej. W tym celu ustawodawca wprowadził przepisy, które regulują postępowanie przed sądem w przedmiocie zatwierdzenia ugody. Zgodnie z art. 183^{14} § 1 k.p.c., jeżeli zawarto ugodę przed mediatorem, sąd, na wniosek strony niezwłocznie przeprowadza postępowanie co do jej zatwierdzenia. Zależnie od rodzaju mediacji, postępowanie takie toczyć się będzie przed sądem, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy według właściwości ogólnej lub wyłącznej (mediacja umowna lub prowadzona na wniosek), albo przed sądem rozpoznającym sprawę (mediacja ze skierowania sądu)[414]. W art. 183^{14} § 2 k.p.c. ustawodawca wprowadził dwie formy zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem. Jeżeli zatem ugoda podlega wykonaniu w drodze egzekucji, zatwierdzenie następuje przez nadanie jej klauzuli wykonalności. Natomiast w sytuacji, gdy ugoda nie podlega wykonaniu w drodze egzekucji, sąd wydaje postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia takiej ugody[415].

Ugody zawartej przed mediatorem i zatwierdzonej przez sąd, podobnie jak ugody sądowej, nie można prostować, uzupełniać i dokonywać jej wykładni ze względu na charakter

[412] M. Safjan, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Tom I, Warszawa 2005, s. 295, 296.
[413] K. Antolak-Szymanski, O.M. Piaskowska, Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz, Warszawa 2017, s. 18.
[414] M. Białecki, Mediacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2012, s. 229.
[415] K. Antolak-Szymanski, O.M. Piaskowska, op. cit., s. 217 i n.

tej czynności. Ugoda ta prowadzi do rozstrzygnięcia sporu zaistniałego między stronami, jest jednak umową, do której nie znajdują zastosowania przepisy o wyrokach, w tym przepisy o ich rektyfikacji. Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera ponadto przepisów, na podstawie których możliwa byłaby rektyfikacja ugody zawartej przed mediatorem. W konsekwencji wnioski o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię ugody zawartej przed mediatorem jako nieprzewidziane przez ustawę i niedopuszczalne podlegałyby odrzuceniu[416].

3.8. Orzeczenia i zarządzenia referendarza sądowego

Urząd referendarza sądowego został wprowadzony do polskiego systemu prawa postępowania cywilnego ustawą z 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustaw - Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze[417]. Wprowadzenie tej instytucji wiąże się z postanowieniami ogłoszonej w dniu 16 września 1986 r. w Strasburgu Rekomendacji nr R/86/12 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie niektórych środków przeciwdziałania nadmiernemu obciążeniu sądów i jego zmniejszania.

O zakresie czynności referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym stanowi art. 47^1 k.p.c. Według tego przepisu referendarz może wykonywać czynności w przypadkach wskazanych w ustawie. W zakresie powierzonych mu czynności referendarz sądowy ma, zależnie od rodzaju podejmowanej czynności, prawa i obowiązki sądu albo przewodniczącego.

Czynności decyzyjne podejmowane przez referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym mogą mieć różną postać. Po pierwsze, referendarz sądowy może wydawać orzeczenia co do istoty sprawy. W procesie przybierają one postać nakazów zapłaty oraz europejskich nakazów zapłaty. Nakazy zapłaty wydawane są w postępowaniu upominawczym, elektronicznym postępowaniu upominawczym, postępowaniu nakazowym, natomiast europejskie nakazy zapłaty w europejskim postępowaniu nakazowym. W trybie nieprocesowym orzeczenia co do istoty sprawy wydawane przez referendarza mają postać postanowień i wydawane są w postępowaniu rejestrowym, spadkowym, depozytowym oraz

[416] E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie cywilne, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2017, s. 447, 449; 452.
[417] Dz.U. nr 117, poz. 752.

wieczystoksięgowym. W ostatnim postępowaniu orzeczeniem rozstrzygającym o istocie sprawy jest również wpis w księdze wieczystej[418].

Po drugie, referendarz sądowy może wydawać orzeczenia o charakterze proceduralnym mające postać postanowień. Postanowienia o charakterze proceduralnym wydawane są zarówno w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym. Przykładem postanowienia proceduralnego wydawanego w procesie jest postanowienie w przedmiocie stwierdzenia prawomocności orzeczeń (art. 364 § 2 k.p.c.), postanowienie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności europejskiego nakazu zapłaty (art. 795^6 § 2 k.p.c.). Natomiast przykładem postanowień proceduralnych wydawanych w postępowaniu nieprocesowym są postanowienie o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie (art. 510 § 1 zd. 3 k.p.c.), postanowienie w przedmiocie ustanowienia lub odwołania doradcy tymczasowego (art. 551 § 2 k.p.c.), postanowienie o oddanie pod obserwację w zakładzie leczniczym (art. 554 § 3 k.p.c.), postanowienie w przedmiocie określenia sposobu i okresu osobistej styczności przysposabiającego z przysposobionym (art. 586^1 k.p.c.). W sprawach toczących się w obu trybach postępowania, referendarz może wydawać postanowienia w przedmiocie ustanowienia albo odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu (art. 123 § 2 k.p.c.), postanowienia w przedmiocie obowiązku poniesienia kosztów sądowych (art. 108^1 k.p.c.), postanowienia w przedmiocie należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron (art. 93 ust. 1 u.k.s.c.), postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych (art. 118 u.k.s.c.), postanowienia w przedmiocie odroczenia lub rozłożenia na raty należności sądowych (art. 125 u.k.s.c.).

Po trzecie, referendarz sądowy może wydawać zarządzenia w trybie procesowym i nieprocesowym, np. wzywające stronę do uzupełnienia lub poprawienia braków formalnych pism procesowych, w tym braków pism wnoszonych w sposób szczególny, tj. na urzędowym formularzu, wzywające stronę do uiszczenia należnej opłaty sądowej, o zwrocie pisma po bezskutecznym upływie terminu do jego poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia, wzywające do uiszczenia lub uzupełnienia opłaty na skutek ustalenia wyższej wartości przedmiotu sporu, cofnięcia zwolnienia od kosztów sądowych lub uchylenia kurateli oraz wzywające do uiszczenia zaliczki na pokrycie wydatków.

Rozważenia wymaga kwestia, które z wymienionych wyżej czynności podejmowanych przez referendarza sądowego mogą podlegać rektyfikacji. W pierwszej kolejności wypada odnieść się do orzeczeń co do istoty sprawy. Nie ulega wątpliwości, że

[418] T. Demendecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 1066.

rektyfikacji podlegają nakazy zapłaty wydawane przez referendarza sądowego. Aktualne w tym zakresie pozostają poczynione wyżej rozważania na temat rektyfikacji nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym, upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym. Nie ma bowiem istotnych różnic pomiędzy nakazem zapłaty wydanym przez sąd i przez referendarza sądowego. Dlatego też do nakazów zapłaty wydanych przez referendarza sądowego stosuje się wprost przepisy o nakazach zapłaty wydanych przez sąd.

Przechodząc do drugiej postaci orzeczeń merytorycznych, mianowicie postanowień co do istoty sprawy wydawanych przez referendarza sądowego w postępowaniu nieprocesowym należy zauważyć, że w Dziale IV kodeksu postępowania cywilnego zatytułowanym „Orzeczenia" znajduje się przepis dotyczący postanowień wydawanych przez referendarza sądowego, mianowicie art. 362^1 k.p.c. Zgodnie z jego treścią, do postanowień referendarza sądowego stosuje się odpowiednio przepisy o postanowieniach sądu. Wyłania się jednak pytanie, jakie postanowienia ma na względzie ten przepis. Jak już bowiem była mowa referendarz sądowy, oprócz postanowień co do istoty sprawy, może wydawać również postanowienia proceduralne. Należy przyjąć, że skoro przepis art. 362^1 k.p.c. odsyła do przepisów o postanowieniach w procesie, a te mają charakter proceduralny, to oznacza, że art. 362^1 k.p.c. dotyczy postanowień referendarza sądowego o charakterze proceduralnym[419]. To zaś prowadzi do wniosku, że przepis art. 362^1 k.p.c. nie może być podstawą do rektyfikacji postanowień referendarza co do istoty sprawy. Podstawą prawną rektyfikacji postanowień co do istoty sprawy wydawanych w postępowaniu nieprocesowym przez referendarza będą więc stanowiły przepisy art. 350-353 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[420]

Pewne odrębności w zakresie rektyfikacji orzeczeń występują w postępowaniu wieczystoksięgowym. W postępowaniu tym odmiennie uregulowana została bowiem kwestia sprostowania orzeczenia w postaci wpisu. Zgodnie z art. 626^{13} § 2 k.p.c. sprostowania usterek wpisu, które nie mogą wywołać niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, dokonuje się z urzędu. Rozwiązanie przyjęte w art. 626^{13} § 2 k.p.c. wyłącza stosowanie art. 350 § 1 k.p.c. w sprawach dotyczących sprostowania usterek wpisu w księdze wieczystej[421]. Jak wskazuje E. Jefimko, usterki wpisu mają charakter uchybień określonych w art. 350 § 1 k.p.c., a więc hipotezy przepisów art. 350 § 1 k.p.c. i art. 626^{13} § 2 k.p.c.

[419] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 696, 697.
[420] Postanowienie SN z 14 grudnia 2011 r., I CSK 138/11, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 89.
[421] A. Antkiewicz, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 506-1217, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 283; A. Szereda, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. III. Komentarz. Art. 425-729, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 1186.

pokrywają się w zakresie rodzaju nieprawidłowości podlegających sprostowaniu[422]. Przedmiotem sprostowania mogą być zatem występujące we wpisie niedokładności, błędy pisarskie albo inne oczywiste omyłki.

W literaturze panuje rozbieżność poglądów co do podstawy prawnej sprostowania postanowienia sądu rejestrowego o wpisie. Spór powstał na gruncie rozumienia art. 12 ust. 2 u.k.r.s., który stanowi, że wpisy w rejestrze zawierające oczywiste błędy lub niezgodności z treścią postanowienia sądu są prostowane przez sąd z urzędu. Zdaniem części autorów, art. 12 ust. 2 u.k.r.s. stanowi podstawę prawną sprostowania postanowienia sądu rejestrowego o wpisie, natomiast w razie sprostowania innego postanowienia sądu rejestrowego za właściwą podstawę uznają art. 350 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[423] Oznacza to, że przepis art. 12 ust. 2 u.k.r.s. stanowi *lex specialis* wobec przepisów kodeksu postępowania cywilnego i w przypadku postanowień o wpisie wyłącza stosowanie art. 350 k.p.c.[424] Odmienny pogląd prezentuje A. Jakubecki, który uważa, że art. 12 ust. 2 u.k.r.s. nie ma zastosowania do sprostowania postanowienia sądu rejestrowego o wpisie, tylko do sprostowania treści samego wpisu[425]. Jak twierdzi ten autor, sprostowanie w technicznym znaczeniu polega na zastąpieniu wpisu wadliwego wpisem prawidłowym i w tym sensie jest czynnością techniczną, ale powinno mieć podstawę w postanowieniu sądu, które jest wydawane z urzędu. Przepis art. 12 ust. 2 u.k.r.s. nie stanowi jednak podstawy do sprostowania postanowienia sądu o wpisie, które odbywa się na zasadzie art. 350 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Na akceptację zasługuje drugi pogląd. Jak wskazuje redakcja art. 12 ust. 2 u.k.r.s., dotyczy on wpisów znajdujących się w Krajowym Rejestrze Sądowym. Wskazuje ponadto dwie podstawy sprostowania wpisu, a mianowicie oczywisty błąd w treści samego wpisu lub niezgodność pomiędzy wpisem a treścią postanowienia sądu. Nie odnosi się natomiast do niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek występujących w treści postanowienia, na podstawie którego wpis ten został dokonany. Należy zgodzić się z A. Michalik, która podkreśla, że ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym wyraźnie rozróżnia sam wpis do rejestru od będącego podstawą jego dokonania postanowienia sądu, stanowiąc w art. 20 ust. 1 u.k.r.s., że wpis do rejestru polega na wprowadzeniu do systemu informatycznego danych

---

[422] E. Jefimko, Postępowanie wieczystoksięgowe jako szczególny rodzaj postępowania nieprocesowego - zagadnienia wybrane, PS 2002, nr 10, s. 53.

[423] D. Bugajna-Sporczyk, K. Kuć-Kwaśniewicz, Krajowy Rejestr Sądowy - uwagi praktyczne, MoP 2001, nr 4, s. 226; Ł. Zamojski, Sprostowanie postanowienia sądu rejestrowego i wpisu w rejestrze, MoP 2006, nr 8, s. 425 i n.

[424] I. Antczak-Bogajczyk, T. Kulig, Rejestracja spółek w świetle regulacji Kodeksu spółek handlowych i ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, [w:] Nowe prawo spółek, wybrane aspekty prawne, red. J. Kufel, Bydgoszcz-Poznań 2003, s. 220.

[425] A. Jakubecki, [w:] L. Ciulkin, A. Jakubecki, N. Kowal, Krajowy Rejestr Sądowy i postępowanie rejestrowe. Praktyczny komentarz, Warszawa 2002, s. 54, 55.

zawartych w postanowieniu sądu rejestrowego niezwłocznie po jego wydaniu. Do sprostowania postanowienia co do istoty sprawy będącego podstawą wpisu zastosowanie znajdą zatem zasady ogólne ustanowione w art. 350 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[426]

Jak wyżej wskazano, do postanowień referendarza sądowego o charakterze proceduralnym odnosi się art. 362^1 k.p.c. Odesłanie zawarte w tym przepisie oznacza odpowiednie stosowanie przepisów art. 354-361 k.p.c. Zastosowanie art. 361 k.p.c. oznacza, że w drodze kolejnego odesłania do postanowień referendarza sądowego mogą mieć zastosowanie także te przepisy o wyrokach dotyczące rektyfikacji, które mają zastosowanie do postanowień sądu. W rozważaniach poczynionych na temat postanowień ustalono, że do postanowień znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące rektyfikacji wyroków tj. art. 350-353 k.p.c. Tym samym, na podstawie podwójnego odesłania tj. art. 350-353 w zw. z art. 361 w zw. z art. 362^1 k.p.c. do postanowień proceduralnych referendarza sądowego wydanych w procesie znajdą odpowiednie zastosowanie również przepisy dotyczące rektyfikacji wyroków tj. art. 350-353 k.p.c. Jeżeli postanowienie proceduralne zostanie wydane w innym postępowaniu niż proces, podstawą prawną rektyfikacji tego postanowienia będą przepisy art. 350-353 w zw. z art. 361 w zw. z art. 362^1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

W przepisach kodeksu postępowania cywilnego nie ma natomiast podstawy prawnej stosowania instytucji rektyfikacji do zarządzeń referendarza sądowego. W przepisie art. 362^1 k.p.c. jest bowiem mowa tylko o postanowieniach referendarza sądowego, natomiast w art. 362 k.p.c. o zarządzeniach wydawanych przez przewodniczącego. Zdaniem A. Arkuszewskiej do zarządzeń referendarza sądowego przepisy o rektyfikacji orzeczeń należy stosować w drodze *analogii legis*. Zdaniem tej autorki, za przyjęciem tego stanowiska przemawiają względy celowościowe. Niewątpliwie niejasności, braki czy wątpliwości w treści zarządzenia referendarza sądowego niosą za sobą negatywne konsekwencje dla uczestników postępowania cywilnego, dlatego uzasadnionym jest stosowanie środków rektyfikacyjnych w celu przywrócenia im poprawności[427]. Stanowisko A. Arkuszewskiej o dopuszczalności rektyfikacji zarządzeń referendarza sądowego zasługuje na akceptację. Wydaje się jednak, że w tym przypadku nie ma potrzeby odwoływania się do *analogii legis*. Skoro referendarz sądowy w ramach powierzonych kompetencji działa jako przewodniczący, do jego zarządzeń będzie miał zastosowanie art. 362 k.p.c.

Przyjmując dopuszczalność rektyfikacji orzeczeń i zarządzeń wydawanych przez referendarza sądowego, należy odpowiedzieć na pytanie jaki podmiot będzie właściwy do

[426] A. Michalik, Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz, Warszawa 2013, s. 95.
[427] A. Arkuszewska, op. cit., s. 246.

dokonania sprostowania, uzupełnienia i wykładni tych czynności decyzyjnych. Wskazane powyżej podstawy prawne dokonywania rektyfikacji orzeczeń i zarządzeń wydawanych przez referendarza sądowego nakazują odpowiednie stosowanie przepisów art. 350-353 k.p.c. Oznacza to, że organem uprawnionym do sprostowania, uzupełnienia oraz wykładni orzeczeń i zarządzeń będzie jej autor – czyli referendarz sądowy. W sytuacji, gdy referendarz sądowy nie może dokonać rektyfikacji wydanego przez siebie orzeczenia lub zarządzenia, uprawionym do jego interpretacji będzie inny referendarz sądowy orzekający w danym sądzie.

Rozdział V Sprostowanie wyroku

1st Uwagi ogólne

Zgodnie z art. 350 k.p.c. sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Występowanie w treści wyroku niedokładności, błędów pisarskich, rachunkowych lub innych oczywistych omyłek powoduje niezgodność między rozstrzygnięciem faktycznie zapadłym w sprawie, a jego uzewnętrznieniem w wyroku[428]. W takich przypadkach sprostowanie wyroku, polegające na usunięciu zaistniałego błędu bądź omyłki, służy uzgodnieniu treści rozstrzygnięcia sprawy zawartej w wyroku z rozstrzygnięciem, które rzeczywiście w tym przedmiocie zapadło[429]. Usunięcie tego rodzaju niezgodności w jak najprostszym i najkrótszym trybie leży niewątpliwie w interesie uczestników postępowania. Podmioty te w postępowaniu sądowym zaangażowały czas oraz środki, są zatem zainteresowane uzyskaniem prawidłowego wyroku. Ponadto, wyeliminowanie oczywistych omyłek konieczne jest ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości. Obecność w wyroku niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek nie licuje bowiem z powagą wymiaru sprawiedliwości. Dodatkowo, może okazać się utrudnieniem w razie egzekucyjnego wykonania wyroku.

U podstaw instytucji sprostowania wyroku leży także wzgląd na zasadę ekonomii procesowej. Zasada ta polega na usprawnieniu postępowania w taki sposób, by zapobiec zbędnej przewlekłości. Instytucja ta służy więc temu, aby proste i oczywiste wady wyroku nie musiały być, ze szkodą dla szybkości postępowania i niezgodnie z celem środków odwoławczych, korygowane na drodze stosunkowo drogiego i długiego postępowania odwoławczego. Ponadto wszczęcie postępowania odwoławczego uzależnione jest od zachowania ustawowego terminu, a skorygowanie oczywistej omyłki jest możliwe w każdym czasie, nawet po uprawomocnieniu się wyroku.

W nauce polskiego prawa procesowego cywilnego rozważania na temat sprostowania wyroku oraz pozostałych środków rektyfikacyjnych zapoczątkował J.J. Litauer, według którego sąd, stosując środki prawne celem rektyfikacji wyroku, nie odstępuje od intencji swego wyrzeczenia, nie zmienia swojej oceny faktycznej czy prawnej, a tylko wprowadza poprawkę celem przywrócenia prawdziwej myśli wyrzeczenia[430]. Zdaniem L. Peipera sprostowanie presumuje, że sąd zamierzał orzec to, co zawiera się w sprostowaniu, lecz użył

---

[428] J.J. Litauer, W. Święcicki, Kodeks postępowania cywilnego. Tekst kodeksu i przepisów wprowadzających z orzecznictwem Sądu Najwyższego oraz przepisy uzupełniające i związkowe, Warszawa 1947, s. 168.
[429] W. Siedlecki, Glosa do postanowienia z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72, NP 1973, nr 3, s. 445.
[430] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 2.

mylnego wyrażenia dla określenia swej myśli. Nie zachodził więc błąd w samej woli sądu, lecz błąd w jej ujawnieniu. Jeżeli zatem sąd chciał tego, co wyraził w wyroku, nie można dokonać sprostowania, choćby później się okazało, że sąd oparł się na mylnych przesłankach[431]. M. Allerhand stwierdza, że sprostowanie wyroku ma na celu doprowadzić do zgodności oświadczenia z rzeczywistą wolą sądu[432]. Podobnie cel sprostowania ujmują K. Piasecki[433], M. Uliasz[434], P. Telenga[435], A. Jakubecki[436], A. Góra-Błaszczykowska[437], M. Malczyk[438], którzy wskazują, że sprostowanie ma na celu przywrócenie zgodności pomiędzy rzeczywistą wolą i wiedzą składu orzekającego a ich wyrażeniem na piśmie w wyroku. Z kolei F. Rosengarten, rozważając cel sprostowania wyroku, odwołuje się przede wszystkim do rzeczywistego sensu orzeczenia. Stwierdza, że sprostowanie zmierza do nadania orzeczeniu takiego brzmienia, jakie sąd chciał mu nadać. Sprostowanie służy więc odtworzeniu prawidłowego brzmienia i właściwego sensu orzeczenia stosownie do woli sądu, który to orzeczenie wydał[439]. Również T. Zembrzuski wskazuje, że sprostowanie ma zastosowanie w przypadku deformacji woli sądu[440].

J. Jodłowski, analizując instytucję sprostowania wyroku, główny nacisk położył na charakter wad wyroku, które podlegają naprawieniu w trybie art. 350 k.p.c. Autor ten przyjmuje, że sprostowaniu podlegają usterki formalno-techniczne, które dotyczą jedynie zewnętrznej, redakcyjnej formy wyroku. Od usterek o charakterze formalno-technicznym, J. Jodłowski odróżnia błędy zasadnicze, które dotyczą istoty sprawy, dla naprawy których służy system instancyjny[441]. Na charakter wad wyroku podlegających sprostowaniu zwraca uwagę także S. Machalski, który wskazuje, że sprostowaniu podlegają wady wyroku natury czysto formalnej, powstałe wskutek przeoczenia[442].

Z kolei W. Siedlecki wskazuje, że sprostowanie wyroku znajduje zastosowanie, gdy zachodzi niezgodność pomiędzy faktycznie zapadłym w sprawie rozstrzygnięciem a jego

---

[431] L. Peiper, op. cit., s. 770.
[432] M. Allerhand, Uprawnienie Sądu Najwyższego do prostowania orzeczenia sądu niższej instancji, PPC 1938, nr 19-20, s. 613.
[433] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 125.
[434] M. Uliasz, Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-505[14], Warszawa 2007, s. 467.
[435] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. … , s. 560.
[436] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 1105.
[437] A. Gora-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 146.
[438] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 781.
[439] F. Rosengarten, op. cit., s. 872.
[440] T. Zembrzuski, [w:] Postępowanie cywilne, kazusy, orzecznictwo, literatura, red. K. Weitz, Warszawa 2008, s. 258, 259.
[441] J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia …, s. 90.
[442] S. Machalski, W jakim terminie można zgłosić wniosek o sprostowanie wyroku lub postanowienia i czy od postanowienia w tym przedmiocie służy środek odwoławczy?, PPC 1934, nr 14-15, 468.

uzewnętrznieniem w wyroku. Niezgodność ta może być następstwem błędu pisarskiego lub rachunkowego, lub innej oczywistej omyłki powstałej przy redagowaniu treści wyroku. Zdaniem W. Siedleckiego w takich przypadkach sprostowanie wyroku, polegające właśnie na usunięciu powstałego błędu bądź omyłki, oznacza uzgodnienie treści rozstrzygnięcia sprawy zawartej w wyroku z tym rozstrzygnięciem, które rzeczywiście w tym przedmiocie zapadło[443].

2nd Charakter wad wyroku według art. 350 k.p.c.

F. Rosengarten wyróżnił obiektywną i subiektywną stronę omyłki, którą dotknięty jest wyrok. Obiektywna strona omyłki charakteryzuje się oczywistością, w tym znaczeniu, że jej wystąpienie jest zauważalne na pierwszy rzut oka, czyli nie ma żadnych wątpliwości, że z taką omyłką mamy do czynienia. Subiektywna strona omyłki oznacza natomiast, że część wyroku dotknięta omyłką lub błędem nie odpowiada wynikającej z całokształtu orzeczenia rzeczywistej woli sądu[444]. Wypadki obiektywnej i subiektywnej deformacji woli sądu są przewidziane w tekście ustawy przez użycie pojęć „niedoskonałości", „błędy", jak i „omyłki" (art. 350 k.p.c.). Zdaniem F. Rosengartena w sformułowaniu art. 350 § 1 k.p.c. „błędy (…) lub inne oczywiste omyłki" można dopatrzeć się tautologii w razie położenia akcentu na słowa „inne" i „oczywiste"[445].

F. Rosengarten charakteryzując instytucję sprostowania wyroków i stanowiące jej źródło błędy popełniane w wyrokach przez sąd, wskazuje dwa typy błędów: *errores in iudicando* oraz *errores in iudicio*[446]. *Errores in iudicando* polegają na błędnym rozumowaniu sądu przy orzekaniu w danej sprawie. Mogą one występować w postaci błędów dotyczących elementu faktycznego, polegających na przyjęciu przez sąd w orzeczeniu błędnych ustaleń lub mylnych sądów ogólnych, bądź błędów dotyczących elementu prawnego orzeczenia polegających na naruszeniu przepisów prawa materialnego w samym orzeczeniu[447]. W orzecznictwie[448] i literaturze przedmiotu[449] panuje jednak ugruntowany pogląd, że *errores in*

---

[443] W. Siedlecki, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 445.
[444] F. Rosengarten, op. cit., 873.
[445] Ibidem, 873.
[446] Ibidem, 873.
[447] S. Hanausek, Wady orzeczeń sądowych …, s. 95 i 96; J. Turek, Wady orzeczeń …, s. 916.
[448] Postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, LEX nr 7882; postanowienie SN z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 115; postanowienie SN z 3 lipca 2003 r., I CZ 17/03, M.Spół. 2004, nr 2, s. 36.
[449] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 10; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 176; W. Siedlecki, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972, s. 392; P. Osowy,

iudicando nie mogą być naprawiane w drodze sprostowania wyroku. Korekta *errores in iudicando* następuje w zasadzie w trybie instancyjnym przez sąd wyższej instancji na skutek apelacji. Z kolei *errores in iudicio* to omyłki mimowolne, omyłki *sensu stricto.* Usunięcie z treści wyroku tego typu błędów następuje w trybie art. 350 k.p.c. Instytucja sprostowania uregulowana w powołanym przepisie służy właśnie usuwaniu z treści wyroku błędów lub omyłek, które znalazły się w nim wbrew woli sądu[450].

Inaczej charakteryzuje sprostowanie wyroku K. Piasecki. Jego zdaniem sprostowanie służy przywróceniu rzeczywistej woli składu orzekającego ilekroć zachodzi pewna niezgodność między rzeczywistą wolą i wiedzą a ich wyrażeniem na piśmie. Autor ten uważa, że można mówić w tym przypadku o błędzie logicznym tzw. *fallacia expressionis*[451]. Innymi słowy, uznać można, że K. Piasecki uznaje sprostowanie wyroku za środek służący usunięciu błędu logicznego, rozumianego jako niezgodność między rzeczywistą wolą i wiedzą sądu a ich wyrażeniem na piśmie.

O ile można zgodzić się z twierdzeniem K. Piaseckiego dotyczącym celu instytucji sprostowania, to odnoszenie tego celu jakim jest usunięcie niezgodności między rzeczywistą wolą i wiedzą składu orzekającego a ich wyrażeniem na piśmie do błędu logicznego wydaje się nieuzasadnione. Przez rzeczywistą wolę i wiedzę składu orzekającego przy wydawaniu wyroku należy rozumieć chęć wydania prawidłowego wyroku na podstawie posiadanej w danej sprawie wiedzy. W kontekście instytucji sprostowania wyroku pomiędzy tą wolą i wiedzą a wyrażeniem jej na piśmie zachodzi niezgodność wyrażająca się w zaistnieniu w treści wyroku oczywistych niedokładności, błędów lub omyłek. Wystąpienie w treści wyroku wymienionych wad nie można jednak definiować jako błędy logiczne. W nauce języka polskiego przez błąd logiczny rozumie się bowiem błędne formułowanie myśli[452]. Do błędów logicznych należą zatem m.in. błędy w słownym formułowaniu myśli (np. używanie wyrażeń niezrozumiałych, wieloznacznych, nieostrych), we wnioskowaniu (niespełnienie warunków prawdziwości lub prawdopodobieństwa wniosku), w definiowaniu (wadliwa struktura logiczna definicji, nieadekwatność)[453]. Zrozumieniu charakteru błędu logicznego posłużyć może umiejscowienie go wśród innych błędów językowych. Te zaś w pierwszej kolejności

---

Postępowania cywilne …, s. 265; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 149.

[450] F. Rosengarten, op. cit., s. 873.

[451] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 125 i 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196; tenże, Postępowanie sporne …, s. 438.

[452] I. Płóciennik, D. Podlawska, Słownik wiedzy o języku, Bielsko-Biała 2006, s. 46.

[453] Encyklopedia PWN, wersja elektroniczna - http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3878566/blad-logiczny.html. (dostęp: 03.03.2018).

możemy podzielić na błędy zewnętrznojęzykowe i wewnętrznojęzykowe[454]. Błędy zewnętrznojęzykowe to błędy zapisu, a więc ortograficzne i interpunkcyjne[455]. Błędy wewnętrznojęzykowe można podzielić na błędy gramatyczne i niegramatyczne[456]. Wśród błędów gramatycznych wyróżnić można błędy fleksyjne i błędy składniowe, natomiast wśród błędów niegramatycznych błędy leksykalne, błędy słowotwórcze, błędy frazeologiczne, błędy stylistyczne oraz błędy logiczne[457].

W kontekście instytucji sprostowania wyroku, zaprezentowana klasyfikacja błędów językowych pozwala przyjąć, że błędy logiczne są jednymi z możliwych, które mogą się pojawić w treści wyroku. Błędy te, podobnie jak inne błędy językowe, należy zaliczyć do błędów pisarskich w rozumieniu art. 350 k.p.c. Wystąpienie tych błędów będzie zatem uzasadniać skorzystanie z instytucji sprostowania wyroku. Z uwagi na mało precyzyjną wypowiedź K. Piaseckiego, pod pojęciem błędu logicznego w ujęciu autora, należy rozumieć także inne błędy pisarskie, a nie tylko logiczne.

Nawiązując do przedstawionego w rozdziale I podziału błędów sądu popełnionych w procesie orzekania (s. 42-46), należy przyjąć, że błąd sądu skutkujący oczywistą omyłką w treści wyroku popełniany jest w samym stadium decyzyjnym, czyli na etapie orzekania. Dotyczy on sposobu redagowania treści wyroku. Błąd ten, według klasyfikacji zaproponowanej przez S. Hanausek, zaliczyć więc należy do *errores iuris in procedendo*. Sąd nie dopuszcza się bowiem *errores facti in iudicando* oraz *errores facti in procedendo.* Wyrok jest adekwatny w stosunku do obiektywnej rzeczywistości, która stanowi podstawę faktyczną jego wydania. Sąd nie popełnił w wyroku również błędu dotyczącego elementu prawnego orzeczenia (*errores iuris in iudicando)* polegającego na naruszeniu przepisów prawa materialnego. Wybrał bowiem normę prawną odpowiednią dla danego stanu faktycznego, dokonał właściwej jej wykładni oraz prawidłowo ją zastosował. Błąd sądu należy zatem zakwalifikować do uchybień w stosowaniu przepisów proceduralnych dotyczących utrwalania decyzji sądowych. Wyraża się on w popełnieniu oczywistej omyłki w tekście wyroku.

3rdPodmiot uprawniony do sprostowania wyroku

3.1. Uwagi ogólne

[454] A. Markowski, Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne, Warszawa 2005, s. 55 i 56.
[455] Ibidem, s. 55 i 56.
[456] I. Płóciennik, D. Podlawska, op. cit., s. 43 i n.
[457] Ibidem, s. 43 i n.

Zgodnie z art. 350 k.p.c. sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Przepis art. 350 k.p.c., odmiennie niż art. 351 k.p.c. i art. 352 k.p.c., nie zawiera wymagania, aby czynności rektyfikacyjnej dokonał tylko ten sąd, który wydał wyrok. Zasada ta ma swoje uzasadnienie w tym, że błędy, które podlegają naprawieniu w trybie sprostowania charakteryzują się oczywistością. Cechą oczywistości jest zaś między innymi to, że zachodzi ona nie tylko z punktu widzenia sądu, który wydał wyrok, uczestników postępowania oraz osób trzecich, ale także innego sądu, który będzie posługiwał się wyrokiem dotkniętym wadą tego typu. Może się bowiem zdarzyć, że wyrok wymagający sprostowania wydany przez jeden sąd, będzie przedmiotem zainteresowania innego sądu. Przykładem może być badanie treści wyroku eksmisyjnego przez sąd rozpoznający sprawę przeciwko gminie o odszkodowanie za niedostarczenie lokalu socjalnego. Podobnie, sąd wieczystoksięgowy dokonując wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym będzie badał wyrok sądu, w którym ta niezgodność będzie ustalona (art. 31 ust. 2 u.k.w.h.). Wydaje się, że we wskazanych wyżej przypadkach sąd, który nie jest autorem wyroku dotkniętego oczywistą omyłką, może w postępowaniu przed nim się toczącym sprostować z urzędu omyłkę ujawnioną w wyroku, którego treść będzie badał rozpoznając swoją sprawę.

Najczęściej występującym i najbardziej pożądanym jest jednak dokonywanie sprostowania wyroku przez sąd, który ten wyrok wydał. Właśnie sąd będący autorem wyroku ma możliwość dostrzeżenia jako pierwszy oczywistych omyłek w jego treści i ich sprostowania. Jeżeli natomiast omyłka zostanie zauważona przez stronę postępowania lub inny podmiot, wniosek o dokonanie sprostowania wyroku kieruje także do tego sądu. Dokonanie sprostowania przez sąd, który wydał wyrok jest także pożądane z tej przyczyny, że sąd ten, jako autor wyroku, ma najpełniejszą świadomość tego, jaka była pierwotna wola sądu, która uległa niezamierzonemu zniekształceniu. Nie jest to jednak konieczne do dokonania sprostowania wyroku ze względu na oczywistość omyłki podlegającej sprostowaniu. Z tego względu sprostowania może dokonać również inny sąd, niż ten, który jest autorem wyroku. W konsekwencji należy uznać, że sądem właściwym do dokonania sprostowania wyroku jest każdy sąd, który dostrzeże oczywistą omyłkę w wyroku.

Za przyjętym stanowiskiem przemawia dodatkowo argument, że sądem uprawnionym do dokonania sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji jest sąd drugiej instancji. Jak bowiem stanowi art. 350 § 3 k.p.c., jeżeli sprawa toczy się przed sądem drugiej instancji, sąd ten może z urzędu sprostować wyrok sądu pierwszej instancji. *Ratio legis* tego rozwiązania

polega na możliwie najszerszym eliminowaniu pojawiających się omyłek w wyrokach sądowych. Sąd drugiej instancji nie powinien mieć trudności w zidentyfikowaniu błędu i jego usunięciu. Wydaje się, że podobnie będzie w przypadku innego sądu, który podczas orzekania natrafi na wyrok wymagający usunięcia oczywistych omyłek występujących w jego treści. Możliwe najszersze usuwanie tego rodzaju niezgodności leży niewątpliwie w interesie powagi wymiaru sprawiedliwości[458]. Jak już była mowa, wady w postaci niedokładności, błędów i omyłek występujących w treści wyroku są zjawiskiem niekorzystnym zarówno z punktu widzenia podmiotów uczestniczących w postępowaniu, jak i dobra wymiaru sprawiedliwości.

Przyjmując dopuszczalność sprostowania wyroku przez sąd, który nie jest jego autorem, należy rozważyć skutki wydanego przez ten sąd postanowienia o sprostowaniu wyroku. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że inny sąd, który dokonuje sprostowania wyroku wydaje w tej kwestii postanowienie. Postanowienie to wiąże ten sąd w postępowaniu, w którym zostało wydane, ale również w innych postępowaniach inne sądy, w tym również sąd, który wydał wyrok. Obowiązkiem bowiem sądu, który dokonał sprostowania wyroku wydanego przez inny sąd, jest przesłanie odpisu tego postanowienia do sądu, który wydał wyrok. Obowiązek ten wynika pośrednio z art. 350 § 2 k.p.c., który stanowi, że o sprostowaniu umieszcza się wzmiankę na oryginale wyroku. Ponadto, dalsze odpisy i wypisy powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu. Zaniechanie przesłania postanowienia o sprostowaniu wyroku do sądu, który wydał wyrok, może nieść ryzyko funkcjonowania w obrocie prawnym tego samego wyroku o różnych treściach.

3.2. Sąd w rozumieniu art. 350 k.p.c.

Mając na uwadze, że podmiotem dokonującym sprostowania wyroku jest sąd, rozważenia wymaga kwestia w jakim znaczeniu ustawodawca użył pojęcia „sąd" w treści art. 350 k.p.c. Pojęcie to jest używane bowiem w przepisach kodeksu postępowania cywilnego w różnych znaczeniach. Może ono być użyte w znaczeniu ustrojowym, sądu polubownego, składu sądzącego, funkcjonalno-proceduralnym oraz instytucjonalnym[459]. To, w jakim

[458] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 7, 8.
[459] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 116-117; tenże, Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy, PS 1993, nr 2, s. 38 i n.

znaczeniu użyte jest słowo „sąd” w danym przepisie wynika z kontekstu zawartej w nim wypowiedzi[460].

Z punktu widzenia ustrojowego sądy rozpoznające sprawy cywilne zostały określone w art. 2 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem sądami powołanymi do rozpoznawania spraw cywilnych są sądy powszechne, sądy szczególne oraz Sąd Najwyższy. W myśl art. 1 § 1 p.u.s.p. sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne. Sądami szczególnymi są zaś sądy rozpoznające sprawy, które nie są objęte właściwością sądów powszechnych. Zgodnie z art. 175 Konstytucji RP wyróżniamy wśród nich sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Wyróżnienie w art. 2 § 1 k.p.c. sądów szczególnych dotyczy tylko sądów wojskowych, które załatwiają sprawy cywilne w postępowaniu karnym, stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego na podstawie odesłań zawartych w kodeksie postępowania karnego. Obecnie nie istnieją zatem sądy szczególne, które załatwiałyby sprawy cywilne, stosując bezpośrednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego[461]. Sąd Najwyższy jest natomiast naczelnym organem sądowym i sprawuje nadzór nad działalnością wszystkich innych sądów w zakresie orzekania. Kompetencja Sądu Najwyższego w zakresie spraw cywilnych jest więc pochodna w stosunku do kompetencji sądów powszechnych[462]. Ponieważ wyrok wydany przez sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd apelacyjny może być prostowany przez wszystkie inne sądy rejonowe, okręgowe czy apelacyjne, prowadzi to do wniosku, że pojęcie „sąd” występujące w treści art. 350 k.p.c. można potraktować jako użyte w znaczeniu ustrojowym.

Sądem w znaczeniu instytucjonalnym jest sąd w znaczeniu jednostki organizacyjnej np. sąd, w którego okręgu pozwany ma miejsca zamieszkania, Sąd Okręgowy w Łodzi[463]. Sąd w tym znaczeniu może także dokonywać sprostowania wyroku. Tak więc, wyrok wydany przez Sąd Okręgowy w Łodzi będzie mógł być sprostowany przez tę właśnie jednostkę organizacyjną. Prowadzi to do wniosku, że pojęcie „sądu” na gruncie art. 350 k.p.c. obejmuje również sąd w znaczeniu instytucjonalnym. Pod pojęciem „sądu” z art. 350 k.p.c. kryje się także sąd w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym. Sądem w tym znaczeniu jest organ rozpoznający określony rodzaj spraw lub dokonujący konkretnych czynności proceduralnych

[460] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 116.
[461] Ibidem, s. 36.
[462] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 36; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 42.
[463] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 116-117.

np. sąd opiekuńczy, sąd rejestrowy, sąd upadłościowy, sąd restrukturyzacyjny, sąd spadku, sąd wezwany[464].

W literaturze przyjmuje się, że sprostowania wyroku nie musi dokonywać sąd w tym samym składzie orzekającym pod względem osobowym, w jakim wydał wyrok[465]. Oczywiście w miarę możliwości o sprostowaniu powinien decydować ten sam skład orzekający, który wydał wyrok[466]. Ponieważ żądanie dokonania sprostowania wyroku nie jest ograniczone żadnym terminem, w związku z tym upływ czasu między wydaniem wyroku a jego sprostowaniem może być niejednokrotnie znaczny. Może się zatem zdarzyć, że sprostowania wyroku nie będzie mógł dokonać sąd w tym samym składzie osobowym, który wydał wyrok, chociażby ze względu na odejście sędziego w stan spoczynku czy przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe. W konsekwencji należy uznać, że pojęcie „sąd" w treści art. 350 k.p.c. nie występuje w znaczeniu składu sądzącego. Bliżej o składzie sądu dokonującym sprostowania wyroku będzie mowa w dalszej części rozdziału.

Nie ulega również wątpliwości, że w art. 350 k.p.c. nie chodzi o sąd w znaczeniu sądu polubownego[467]. Sprostowanie wyroku sądu polubownego zostało uregulowane w odrębnej regulacji, mianowicie w art. 1200 § 1 pkt 1 i art. 1201 k.p.c. Zgodnie z pierwszym przepisem, w terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wyroku, jeżeli strony nie uzgodniły innego terminu, każda ze stron może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego o sprostowanie w tekście wyroku niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek. W myśl art. 1201 k.p.c., w terminie miesiąca od dnia wydania wyroku sąd polubowny może z urzędu sprostować błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. O dokonanym sprostowaniu sąd polubowny zawiadamia strony.

Poczynione uwagi pozwalają na konkluzję, że pojęcie „sąd" użyte przez ustawodawcę w treści art. 350 k.p.c. występuje w kilku znaczeniach, a mianowicie sądu w znaczeniu ustrojowym, w znaczeniu instytucjonalnym oraz w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym.

---

[464] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, op. cit., s. 154; T. Ereciński, J. Gudowski [red.], J. Iwulski, Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, Warszawa 2002, s. 22.

[465] S. Gołąb, Z. Wusatowski, Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie sporne. Wstęp – tekst prawa z uzasadnieniem i objaśnieniami. Przepisy wprowadzające. Przepisy związkowe. Wydanie z uwzględnieniem noweli z dnia 27 października 1932, Kraków 1932, s. 406; J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; tenże, Rektyfikacja …, s. 6; K. Lipiński, Kodeks postępowania cywilnego. Przepisy wprowadzające i związkowe z orzecznictwem okresu powojennego i komentarzem, Warszawa 1961, s. 243; F. Rosengarten, op. cit., s. 874; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568.

[466] K. Lipiński, op. cit., s. 243; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 26; F. Rosengarten, Sprostowanie …, s. 874; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 679; A. Łazarska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-505[39], red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 1150, 1151.

[467] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 567.

Wskazuje na to kontekst wypowiedzi zawartej w art. 350 k.p.c. oraz fakt, że sprostowania może dokonać z urzędu każdy sąd, który dostrzeże w wyroku oczywistą omyłkę. Dlatego też rozumienie pojęcia „sąd" w wymienionych wyżej trzech znaczeniach jest niewątpliwie prawidłowe.

3.3. Uprawnienie sądu drugiej instancji do sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji

Oczywistą omyłkę w wyroku sądu pierwszej instancji, jak już była mowa, może sprostować nie tylko ten sąd, ale także sąd wyższej instancji. Zgodnie z art. 350 § 3 k.p.c. jeżeli sprawa toczy się przed sądem drugiej instancji, sąd ten może z urzędu sprostować wyrok sądu pierwszej instancji. Wynika to z oczywistego charakteru omyłki, która może być sprostowana przez sąd, który nie jest autorem wyroku. Uzasadnionym i pożądanym jest, by tego typu błędy były naprawiane, jeżeli w toku postępowania odwoławczego sąd drugiej instancji nabierze przekonania, że ma do czynienia z oczywistymi omyłkami. Przepis art. 350 § 3 k.p.c. stanowi jednak wyjątek. Zasadą jest bowiem sprostowanie oczywistych omyłek przez sąd pierwszej instancji, który wydał wyrok wymagający sprostowania. Dlatego też sądy odwoławcze powinny korzystać z uprawnienia korygowania w omawianym trybie wyroków sądów pierwszej instancji wyjątkowo i ostrożnie, ponieważ od postanowienia w przedmiocie sprostowania wydanego przez sąd drugiej instancji nie przysługuje zażalenie[468]. Mogą bowiem istnieć wątpliwości czy i jakiej treści omyłka występuje w wyroku, gdyż omyłki popełnione przez sąd mogą mieć różny charakter. Tymczasem prostowane mogą być tylko te z nich, które charakteryzują się oczywistością. Może się więc zdarzyć, że w konkretnym przypadku nie będziemy mieć do czynienia z omyłką oczywistą, lecz z omyłką wymagającą podjęcia innych środków w celu jej usunięcia, np. dokonania wykładni wyroku. Mogą ponadto powstać wątpliwości czy nie przekroczono granicy między oczywistą omyłką i jej sprostowaniem a ingerencją w treść wyroku[469]. Dlatego też podjęcie określonych środków w celu usunięcia omyłek występujących w treści wyroku będzie wymagało niejednokrotnie kontroli instancyjnej. Sprostowanie wyroku sądu pierwszej instancji przez sąd drugiej instancji wyklucza zaś ewentualną kontrolę postanowienia o sprostowaniu wyroku.

---

[468] Postanowienie SN z 22 grudnia 1977 r., II CZ 111/77, Legalis nr 20581; postanowienie SN z 19 grudnia 1998 r., II CZ 143/98, Prok. i Pr. (dodatek) 1999, nr 9, poz. 35; postanowienie SN z 27 stycznia 1999 r., II CZ 158/98, Legalis nr 327645; postanowienie SN z 26 maja 1999 r., III CZ 34/99, Legalis nr 53897; W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (prawo procesowe cywilne – I półrocze 1957), PiP 1957, nr 12, s. 1077; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11.
[469] F. Rosengarten, op. cit., s. 875.

Wyeliminowanie dwuinstancyjności postępowania w przypadku wydania postanowienia o sprostowaniu wyroku przez sąd drugiej instancji, zdaniem F. Rosengartena, można usprawiedliwić oczywistością omyłki oraz faktem, że sprawa była już przedmiotem oceny sądu pierwszej instancji. Zakłada się przy tym, że sprawa została rozstrzygnięta tak, jak to stwierdza postanowienie o sprostowaniu omyłki, oraz że taka właśnie była wola sądu pierwszej instancji, która uległa jedynie mimowolnemu zniekształceniu[470].

Zdaniem K. Piaseckiego, sprostowanie przez sąd drugiej instancji oczywistej omyłki w wyroku sądu pierwszej instancji może wchodzić w grę w dwóch rożnych sytuacjach procesowych: 1) gdy sąd oddala apelację lub ją odrzuca albo umarza postępowanie w tej instancji, 2) gdy uchyla zaskarżony wyrok zawierający oczywistą omyłkę i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. W pierwszym wypadku sąd drugiej instancji zamieszcza orzeczenie o sprostowaniu w sentencji swego wyroku, w drugim natomiast zwraca uwagę sądowi pierwszej instancji na fakt popełnienia określonej oczywistej omyłki[471]. Stanowisko K. Piaseckiego co do sprostowania wyroku przy oddaleniu, odrzuceniu apelacji bądź umorzeniu postępowania apelacyjnego jest niewątpliwie słuszne. Stanowisko to podzielają M. Jędrzejewska i K. Weitz, których zdaniem sąd drugiej instancji prostuje wyrok sądu pierwszej instancji wtedy, gdy ma go utrzymać w mocy[472]. Natomiast wydaje się budzić wątpliwości stanowisko K. Piaseckiego co do zasadności sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji po jego uchyleniu i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. Skoro bowiem sąd drugiej instancji uchylił wyrok sądu pierwszej instancji to nie ma przedmiotu sprostowania[473]. Sąd pierwszej instancji będzie bowiem ponownie rozpoznawał sprawę i wyda nowy wyrok, w związku z czym prostowanie omyłki czy wskazywanie oczywistej omyłki w uchylonym orzeczeniu jest bezprzedmiotowe.

Sprostowanie wyroku będzie również zbędne w przypadku, gdy sąd drugiej instancji zmienia zaskarżony wyrok w całości bądź w części zaskarżonej zawierającej oczywistą omyłkę[474]. Wówczas bowiem sąd ten redaguje nowy wyrok i dostrzeżonej omyłki nie powieli[475].

---

[470] F. Rosengarten, op. cit., s. 875; orzeczenie SN z 27 sierpnia 1937 r., C.III.2100/37, Zb. Urz. 1938, poz. 200, Głos Sąd. 1938, nr 7-8, s. 643.
[471] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11; F. Rosengarten, op. cit., 875.
[472] M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 73.
[473] M. Allerhand, Uprawnienie Sądu Najwyższego do prostowania …, s. 614; N. Rotbard, Czy sąd II instancji rozpoznając apelację może sam dokonać sprostowania oczywistych omyłek dostrzeżonych w wyroku sądu I instancji? PPC 1938, nr 13-14-15, s. 455.
[474] M. Allerhand, Uprawnienie Sądu Najwyższego do prostowania …, s. 614.
[475] N. Rotbard, op. cit., s. 455.

Wyłania się jednak pytanie jak ma postąpić sąd drugiej instancji, gdy wyrok został zaskarżony w części, natomiast oczywista omyłka została dostrzeżona w części niezaskarżonej. Mianowicie czy sąd drugiej instancji zmieniając bądź zatwierdzając w części wyrok sądu pierwszej instancji może usunąć oczywistą omyłkę w jego niezaskarżonej części. Odpowiedzi twierdzącej na tak postawione pytanie udzielił Sąd Najwyższy w wyroku z 29 maja 1970 r., I CR 231/70[476]. W wyroku tym Sąd Najwyższy uznał mianowicie, że sąd drugiej instancji, przed którym sprawa się toczy, może sprostować wyrok sądu pierwszej instancji także w części niezaskarżonej[477]. Jego zdaniem brak jest przyczyn do ograniczenia uprawnienia sądu apelacyjnego do sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji, przewidzianego w art. 350 § 3 k.p.c. Samo sprostowanie oczywistej omyłki nie zmienia bowiem treści rozstrzygnięcia, wobec czego może nastąpić z urzędu i w każdym czasie, nawet w odniesieniu do rozstrzygnięcia prawomocnego. Ponadto, nie należy zapominać o celu sprostowania, jakim jest zachowanie powagi wymiaru sprawiedliwości. Sąd Najwyższy argumentuje dalej, że ograniczenie uprawnienia sądu drugiej instancji do sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji jedynie do części zaskarżonej skutkowałoby obowiązkiem po stronie tego sądu wskazania sądowi pierwszej instancji, aby ten sprostował omyłkę w części niezaskarżonej. Idąc dalej, trzeba stwierdzić, że nie byłoby ekonomiczne, a nawet raziłoby nadmiernym formalizmem, gdyby sąd drugiej instancji dokonał sprostowania oczywistej omyłki występującej w zaskarżonej części wyroku, a nie mógł natomiast dokonać sprostowania co do części wyroku niezaskarżonej. Poza tym samo umiejscowienie art. 350 k.p.c. wśród przepisów o orzeczeniach, a nie wśród przepisów dotyczących apelacji, dowodzi że uprawnienia sądu drugiej instancji do sprostowania wyroku nie można uzależniać od zakresu zaskarżenia. Stanowisko Sądu Najwyższego spotkało się z akcentacją w literaturze[478]. J. Sobkowski i E. Wengerek podkreślają jednak dodatkowo, że sąd drugiej instancji dokonując sprostowania, powinien postępować ze szczególną ostrożnością, ponieważ postanowienie wydane przez ten sąd w wyniku sprostowania nie podlega zaskarżeniu[479].

Możliwość sprostowania oczywistej omyłki w wyroku sądu pierwszej instancji przez sąd drugiej instancji przyjmowano w judykaturze i doktrynie już pod rządami kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., który nie zawierał odpowiednika obecnego art. 350 § 3

---

[476] OSNC 1971, nr 2, poz. 39.
[477] Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 20 sierpnia 2008 r., I ACa 543/08, LEX nr 499186.
[478] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo cywilne procesowe – I półrocze 1971), PiP 1972, nr 2, s. 108; E. Wengerek, J. Sobkowski, Przegląd orzecznictwa SN z zakresu postępowania cywilnego (za 1971 r.), NP 1972, nr 6, s. 964.
[479] E. Wengerek, J. Sobkowski, Przegląd orzecznictwa SN z zakresu postępowania cywilnego (za 1971 r.) …, s. 964.

k.p.c. przewidującego sprostowanie wyroku sądu pierwszej instancji przez sąd drugiej instancji[480]. J.J. Litauer za niedopuszczalną uznał sytuację, aby sąd drugiej instancji mógł przejść do porządku nad oczywistą omyłką w zaskarżonym wyroku. Autor ten podkreślał, że sprostowanie omyłek przez sąd z urzędu jest nieodzowne w interesie powagi wymiaru sprawiedliwości[481]. Również N. Rotbard uznał, że przyjęcie aby sąd zatwierdził wyrok wraz z dostrzeżoną omyłką byłoby sprzeczne z powagą wymiaru sprawiedliwości[482]. Tożsame stanowisko zajął Sąd Najwyższy uchwale z 4 kwietnia 1956 r., 2 CO 3/56[483], w której uznał, że sprostowanie wyroków na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. dotyczy omyłek oczywistych, a więc takich, które chociażby zachodziły w wyroku sądu pierwszej instancji, mogą być dostrzeżone i ocenione należycie również w sądzie drugiej instancji. Ekonomia procesowa, a zatem również wzgląd na szybkość postępowania, przemawia zdaniem Sądu Najwyższego za tym, aby omyłki takie były prostowane w każdym sądzie, który rozpoznaniem sprawy się zajmuje, a nie tylko w sądzie, który orzeczenie wydał. Stanowisko Sądu Najwyższego zostało zaaprobowane w literaturze. K. Lipiński[484] i K. Piasecki[485], podzielając argumentację Sądu Najwyższego, szczególną uwagę zwracali na zaakcentowany przez Sąd Najwyższy w powołanej uchwale aspekt porównawczy. Zdaniem tych autorów na uprawnienie sądu drugiej instancji do prostowania wyroków sądu pierwszej instancji wskazywała różnica sformułowań pomiędzy art. 355 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. traktującym o sprostowaniu wyroku i art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. regulującym wykładnię wyroku. Różnica ta polegała na tym, że w art. 355 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r., inaczej niż w art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. nie było zastrzeżenia „sąd, który wydał wyrok". W konsekwencji, sprostowania wyroku mógł dokonać również sąd drugiej instancji, przed którym toczyło się postępowanie, a nie jedynie sąd pierwszej instancji jako jego autor. W. Siedlecki zwrócił natomiast uwagę na słuszność omawianej uchwały Sądu Najwyższego ze względu na ekonomię procesową. Zdaniem tego autora, skoro sąd drugiej instancji zajmuje się rozpoznaniem samej sprawy, nie ma przeszkód, aby sprostował oczywistą omyłkę w wyroku sądu pierwszej instancji. W. Siedlecki podkreślał jednocześnie, że wykonywanie

[480] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 221; tenże, Rektyfikacja …, s. 6; M. Allerhand, Uprawnienie Sądu Najwyższego do prostowania …, s. 614; N. Rotbard, op. cit., s. 455, 456.
[481] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6.
[482] N. Rotbard, op. cit., s. 455.
[483] OSNCK 1957, nr 2, poz. 47.
[484] K. Lipiński, op. cit., s. 242.
[485] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11.

przez sąd odwoławczy tego uprawnienia wymaga zachowania pewnej ostrożności z uwagi na utratę w tym zakresie dalszej instancji[486].

3.4. Uprawnienie sądu pierwszej instancji do sprostowania wyroku sądu drugiej instancji

Rozważenia wymaga kwestia uprawnienia sądu pierwszej instancji do sprostowania wyroku sądu drugiej instancji. W związku z tym możemy wyróżnić następujące przypadki:

1. sąd pierwszej instancji w toku prowadzonego przez siebie postępowania ma styczność z wyrokiem sądu drugiej instancji, który został wydany w innym postępowaniu,
2. sąd pierwszej instancji ma styczność z wyrokiem sądu drugiej instancji w toku dalszego postępowania w sprawie po uchyleniu zaskarżonego wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania.

Zdaniem K. Piaseckiego nie ma przeszkód do sprostowania wyroku sądu drugiej instancji przez sąd pierwszej instancji. Autor ten podkreśla, że wypadki takie będą jednak wyjątkowe. Jego zdaniem przypadek taki będzie z reguły zachodził w razie oczywistej omyłki w orzeczeniu sądu drugiej instancji, mocą którego sprawa w związku z uchyleniem wyroku sądu pierwszej instancji została przekazana do ponownego rozpoznania[487]. Stanowisko K. Piaseckiego wydaje się trafne. Zarówno bowiem w pierwszym z powołanych wyżej przypadków, jak i w drugim, sąd pierwszej instancji jest uprawiony do sprostowania wyroku sądu drugiej instancji. Jak już zaznaczono, sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. podlegają jedynie niedokładności, błędy i omyłki charakteryzujące się oczywistością. Oczywistość powoduje zaś, że takie wady wyroku mogą być naprawione z urzędu przez każdy sąd, który je dostrzeże. Zatem w razie uznania przez sąd pierwszej instancji oczywistego charakteru zaistniałej omyłki, sąd ten powinien sprostować wyrok sądu drugiej instancji. Niecelowe i powodujące zbędne koszty byłoby w takim przypadku kierowanie przez sąd pierwszej instancji wniosku o sprostowanie wyroku do sądu drugiej instancji, który jest jego autorem. Odmiennie wypada ocena, gdy sąd pierwszej instancji poweźmie wątpliwości co do oczywistego charakteru niedokładności, błędu lub omyłki. Wtedy nie powinien dokonywać sprostowania wyroku, bowiem granicę dopuszczalności sprostowania stanowi oczywistość omyłki. Trzeba jednak zauważyć, że jeżeli powstaną wątpliwości co do oczywistości omyłki

[486] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (prawo procesowe cywilne – I półrocze 1957) …, s. 1077.
[487] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11.

w sądzie pierwszej instancji, to może ich nie mieć sąd drugiej instancji, który wydał wyrok. Będąc autorem wyroku, sąd ten zna motywy i okoliczności jego wydania. Właściwym rozwiązaniem będzie zatem wystąpienie przez sąd pierwszej instancji do sądu drugiej instancji, który wydał wyrok, z wnioskiem o sprostowanie tego wyroku.

3.5. Skład sądu

Zdaniem K. Piaseckiego sąd rozstrzyga o sprostowaniu w takim samym składzie, jaki był właściwy do wydania wyroku, który wymaga sprostowania[488]. Zgodnie z art. 47 k.p.c., skład sądu orzekającego może być trojaki: jeden sędzia, jeden sędzia i dwóch ławników oraz trzech sędziów. W konsekwencji wyrok wydany przez jednego sędziego będzie prostowany przez sąd w składzie jednoosobowym, a wyrok wydany przez jednego sędziego i dwóch ławników bądź trzech sędziów – przez sąd w składzie trzyosobowym. Postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku podjęte w składzie sprzecznym z przepisami prawa powoduje nieważność postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Ze względu na to, że stwierdzenie nieważności postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić jedynie w przypadku zaskarżenia postanowienia wydanego w tym postępowaniu, należy rozróżnić możliwość stwierdzenia nieważności postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku prowadzonego przez sąd pierwszej instancji oraz przez sąd drugiej instancji. W pierwszym przypadku, z uwagi na to, że postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku podlega zaskarżeniu zażaleniem na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c., stwierdzenie nieważności postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji i uchylenie z tego powodu wydanego w tym postępowaniu postanowienia może nastąpić w postępowaniu zażaleniowym. Dopiero po przeprowadzeniu tego postępowania, na skutek rozstrzygnięcia sądu odwoławczego, dochodzi do wyeliminowania z porządku prawnego postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji w postępowaniu dotkniętym nieważnością. W braku zaskarżenia, takie postanowienie wydane w postępowaniu dotkniętym nieważnością wywołuje skutki prawne określone w art. 365 i 366 k.p.c. Odmiennie wygląda możliwość stwierdzenia nieważności postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku prowadzonego przez sąd drugiej instancji. Ze względu na to, że na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane przez sąd drugiej instancji nie

[488] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568.

służy zażalenie do Sądu Najwyższego[489], niemożliwym jest stwierdzenie nieważności postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku prowadzonego przez sąd drugiej instancji. Z tego powodu, postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane w postępowaniu dotkniętym nieważnością wywołuje skutki prawne określone w art. 365 i 366 k.p.c.

4th Przedmiot sprostowania

Jak już wcześniej zaznaczono, w literaturze przedmiotu ugruntowany jest pogląd, że przepisy o sprostowaniu odnoszą się do wszelkich wyroków wydanych przez sąd[490]. Sprostowaniu podlegają zarówno wyroki sądu pierwszej instancji (prawomocne jak i nieprawomocne), wyroki sądu drugiej instancji prawomocne (oddalające apelację lub zmieniające orzeczenie) oraz uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania[491]. Możliwe jest również, w razie spełnienia przesłanek z art. 350 k.p.c., sprostowanie wyroku Sądu Najwyższego[492].

W orzecznictwie[493] i doktrynie[494] przyjmuje się także, że przedmiotem sprostowania może być zarówno sentencja wyroku, jak również jego uzasadnienie. W. Siedlecki za niedopuszczalne uznaje sprostowanie tylko samej sentencji. Na uzasadnienie swego stanowiska autor podaje dwa argumenty. Po pierwsze, dopiero opierając się na uzasadnieniu

---

[489] Postanowienie SN z 8 kwietnia 2014 r., II PZ 2/14, LEX nr 1460603; postanowienie SN z 26 marca 2015 r., II UZ 90/14, LEX nr 1806450.

[490] E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 234; P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 265; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 561.

[491] S. Michalski, W jakim terminie można zgłosić wniosek o sprostowanie wyroku lub postanowienia i czy od postanowienia w tym przedmiocie służy środek odwoławczy?, PPC 1934, nr 14-15, s. 469; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196; tenże, Postępowanie sporne …, s. 438; F. Rosengarten, op. cit., s. 873; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia …, s. 148, 149; A. Zieliński, Wyroki sądu II instancji w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z przeglądem orzecznictwa. Wzory orzeczeń sądu II instancji, Warszawa 2014, s. 228; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 806; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 720.

[492] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 806.

[493] Postanowienie SN z 23 kwietnia 1976 r., I PO 9/76, OSNC 1976, nr 12, poz. 270; postanowienie SN z 15 kwietnia 1982 r., I PZ 7/82, OSNC 1982, nr 10, poz. 155.

[494] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; W. Siedlecki, Glosa do postanowienia z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 446; tenże, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne - II półrocze 1976), PiP 1977, nr 12, s. 118; tenże, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne - 1982), PiP 1983, nr 10, s. 95; Z. Koźma, M. Ożóg, Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem, Gdańsk 1995, s. 302, 303; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 234; P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 264; T. Wiśniewski, Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2009, s. 266; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 71; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1106; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 811; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 677; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 807; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1148.

wyroku w przeważającej liczbie przypadków można stwierdzić, czy zaszła jakaś niedokładność bądź omyłka w sentencji wyroku, podlegająca sprostowaniu. Po drugie, w wielu przypadkach sprostowanie wyroku może nastąpić tylko przez usunięcie niedokładności lub omyłki zaszłej w uzasadnieniu wyroku. Na uzasadnienie wskazanego stanowiska można dodatkowo wskazać, że wykładnia celowościowa przemawia za traktowaniem wyroku jako jednolitej całości, a tym samym uzasadnienia jako jego integralnej części[495]. A. Miączyński podkreśla, że pełną wartość może posiadać wyrok jako całość składający się z sentencji wraz z właściwym, odpowiadającym jej uzasadnieniem stanowiącym jednolicie immanentną część wyroku[496].

Oczywista omyłka w sentencji wyroku może się znaleźć w jej części wstępnej, tzw. komparycji lub *rubrum*. Błędy w komparycji wyroku, na jakie możemy najczęściej natrafić to błędna sygnatura akt sprawy[497], niedokładne lub niewłaściwe określenie sądu wydającego wyrok, błędy w pisowni imion lub nazwisk sędziów, od których pochodzi przedmiotowy wyrok, błędny zapis danych osobowych protokolanta, prokuratora, jeśli brał udział w sprawie, w dacie lub miejscu rozpoznania sprawy i wydania wyroku, błąd w oznaczeniu stron, itp. Oczywista omyłka może być również w rozstrzygnięciu o żądaniach stron i może polegać na błędzie rachunkowym w zasądzonej kwocie, błędzie w orzeczeniu o kosztach postępowania. W judykaturze i doktrynie zarysowała się jednak rozbieżność stanowisk co do dopuszczalności sprostowania oczywistych omyłek zaistniałych w tenorze. Zgodnie z pierwszym poglądem, nie każdy element wyroku podlega sprostowaniu. Otóż sprostowanie nie może dotyczyć rozstrzygnięcia o żądaniach stron. Pogląd ten oparty jest na założeniu, że sprostowanie nigdy nie może prowadzić do merytorycznej zmiany rozstrzygnięcia. Zwolennicy tego poglądu argumentują, że skoro sprostowanie nie może prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia, to oznacza, że samo rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron nie może być przedmiotem sprostowania. Stanowisko o niedopuszczalności sprostowania tenoru zostało wyrażone w postanowieniu Sądu Najwyższego z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76[498], w którym Sąd ten orzekł, że sprostowanie wyroku nie może nigdy prowadzić do zmiany samego rozstrzygnięcia sporu, nie może więc dotyczyć treści i rozmiarów świadczenia lub ustalenia prawa. Sąd Najwyższy wprawdzie zauważył, że może się zdarzyć, iż konkretne rozstrzygnięcie zawarte w wyroku zawiera błąd będący wynikiem pomyłki i nie jest zgodne z intencją składu sędziowskiego. Uznał jednak, że tego rodzaju błąd może być naprawiony

[495] A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, s. 759.
[496] Ibidem, s. 759.
[497] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 782.
[498] LEX nr 7882.

jedynie w trybie zaskarżenia w toku instancji. Stanowisko to zostało potwierdzone także w późniejszym orzecznictwie[499].

Pogląd o niedopuszczalności sprostowania elementu sentencji wyroku w postaci rozstrzygnięcia o żądaniach stron został poparty przez M. Uliasza. Autor ten przyjmuje, że sprostowaniu podlegają oczywiste omyłki dotyczące elementów wyroku, które nie mają wpływu na merytoryczne rozstrzygnięcie, a więc data wydania wyroku, oznaczenie sądu, sygnatura akt sprawy, skład sądu[500].

Zwolennicy przeciwnego poglądu, dopuszczającego możliwość sprostowania rozstrzygnięcia o żądaniu stron, również oddają słuszność założeniu, że instytucja sprostowania wyroku nie może być wykorzystywana do merytorycznej zmiany rozstrzygnięcia. W postanowieniu z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72[501], Sąd Najwyższy dopuścił możliwość sprostowania tenoru, a mianowicie wysokości renty uzupełniającej zasądzonej na rzecz powoda „z kwoty po 315 zł na kwotę 365 zł miesięcznie". W jego uzasadnieniu wyjaśnił, że podlegający sprostowaniu z mocy art. 350 k.p.c. oczywisty błąd rachunkowy wyroku może wynikać z zestawienia jego uzasadnienia z sentencją, nie musi natomiast wynikać z tej sentencji, gdyż z istoty swej zawiera ona wynik rozliczeń dokonanych w uzasadnieniu. Do stwierdzenia zaś tego wyniku niezbędne jest zbadanie rachunku zawartego w uzasadnieniu wyroku i jeśli w sentencji rzeczywiście został uwidoczniony błędny wynik, to sentencja wyroku podlega sprostowaniu. Sąd Najwyższy wyraził też pogląd, że sprzeczność między sentencją i uzasadnieniem wyroku nie zachodzi wówczas, gdy jej sprostowanie polega jedynie na poprawieniu oczywistego błędu rachunkowego, a sprostowania tego dokonano na podstawie niezmienionych ustaleń zawartych w uzasadnieniu wyroku. W takiej sytuacji sąd przez sprostowanie sentencji wyroku nie zasądza nowego roszczenia, lecz jedynie prostuje oczywiście omyłkowe oznaczenie zasądzonego już roszczenia. Również w postanowieniu z 11 lutego 2000 r., III CKN 1041/99[502] Sąd Najwyższy orzekł, że wadliwość sentencji postanowienia sądu, polegająca na nieprecyzyjnym rozstrzygnięciu o żądaniu, podlega sprostowaniu (art. 350 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Podobne stanowisko zajął w wyroku z 25 listopada 2009 r., II PK 135/09[503], w którym zaakceptował sprostowanie polegające na zastąpieniu przez sąd okręgowy zasądzonej kwoty

[499] Postanowienie SN z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNC 1981, nr 6, poz. 115; postanowienie SN z 13 czerwca 2013 r., V CZ 28/13, niepubl; wyrok SN z 4 listopada 2010 r., IV CSK 188/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 86; wyrok SN z 19 listopada 2015 r., IV CSK 764/14, LEX nr 1962543; postanowienie SN z 19 stycznia 2018 r., I CSK 176/17, LEX nr 2482574; wyrok SN z 10 maja 2018 r., I UK 110/17, OSNP 2019, nr 2, poz. 22.
[500] M. Uliasz, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2008, s. 464, 465.
[501] OSNC 1973, nr 5, poz. 87.
[502] LEX nr 529743.
[503] LEX nr 571924.

odszkodowania 8 100 zł kwotą 12 453,75 zł na podstawie uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w którym przedstawiono źródło omyłki. Sąd Najwyższy uznał mianowicie, że omyłka w wyliczeniu wysokości odszkodowania miała charakter czysto rachunkowy, a nie merytoryczny. Jej sprostowanie nie spowodowało więc odmiennego merytorycznego rozpoznania sprawy i jej rozstrzygnięcia. Nie doprowadziło również do zmiany ustaleń faktycznych, czy podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Ustalenie błędu w rachunku może wymagać sprawdzenia rachunków powołanych w uzasadnieniu i w jego rezultacie sprostowania sumy podanej w sentencji. Tożsamy pogląd Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z 26 kwietnia 2017 r., I UK 578/16[504] w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w którym uznał, że znajdujący się w wyroku błąd rachunkowy mający odzwierciedlenie w zsumowaniu cyfr podanych w piśmie procesowym strony może być sprostowany na podstawie art. 350 k.p.c.

Pogląd Sądu Najwyższego o dopuszczalności sprostowania rozstrzygnięcia o żądaniach stron wyrażony w postanowieniu z 30 sierpnia 1972 r., został z aprobatą przyjęty w doktrynie. W. Siedlecki uznał, że w przypadku, gdy sprostowanie ma na celu usunięcie zaszłego w obliczeniu błędu rachunkowego, nie zmieniają się ani przedmiot, ani zakres rozstrzygnięcia, jakie w danym przypadku rzeczywiście zostało wydane[505]. Zdaniem M. Manowskiej, jeżeli w wyniku sprostowania zostaje usunięty oczywisty błąd rachunkowy, ingerencja w treść rozstrzygnięcia nie ma charakteru merytorycznego nawet wówczas, gdy formalnie zmianie ulega np. wysokość zasądzonego świadczenia[506]. Podobnego zdania jest J. Krajewski, który stwierdził, że przyjęcie tezy, że sprostowanie nie może doprowadzić do zmiany sentencji, pozbawiłoby art. 350 k.p.c. w znacznej mierze praktycznego znaczenia. Pociągałoby ponadto za sobą taką konsekwencję, że oczywista omyłka musiałaby być korygowana w drodze środka zaskarżenia. Dopuszczenie zaś takiej możliwości budzi sprzeciw ze względów ekonomii i celowości[507]. Według J. Krajewskiego cyfrowa czy podmiotowa sprzeczność między sentencją pierwotnego i sprostowanego wyroku sama przez się nie może być uznana za wydanie nowego rozstrzygnięcia. Również M. Jaślikowski wskazuje, że przeciwko dopuszczalności sprostowania oczywistych omyłek w zakresie rozstrzygnięcia o żądaniach stron nie przemawiają żadne względy natury celowościowej. Wszczynanie w takich przypadkach postępowania odwoławczego, generowanie dodatkowych

[504] LEX nr 2305921.
[505] W. Siedlecki, Glosa do postanowienia z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 445.
[506] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812.
[507] J. Krajewski, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 336.

kosztów i czasu jest sprzeczne z zasadami ekonomii procesowej oraz szybkości postępowania[508].

Na akceptację zasługuje stanowisko drugie. Przyjęcie przeciwnego poglądu znacznie pomniejszałoby rolę instytucji sprostowania wyroku w praktyce[509]. Często bowiem na skutek popełnienia błędu pisarskiego czy rachunkowego lub innej omyłki na etapie redagowania wyroku dochodzi do zniekształcenia właśnie rozstrzygnięcia o żądaniach stron. W sprawach o zasądzenie świadczenia pieniężnego omyłkowe oznaczenie kwoty zasądzonego świadczenia najczęściej jest wynikiem błędu pisarskiego polegającego na przestawieniu, skasowaniu lub dopisaniu cyfr, a niekiedy całych kwot[510] lub błędu rachunkowego polegającego na wadliwym przeprowadzeniu działań arytmetycznych. Jeżeli omyłki te cechują się oczywistością, właściwym środkiem prawnym służącym ich usunięciu będzie sprostowanie wyroku. W orzecznictwie słusznie podkreśla się, że sprostowanie omyłki musi mieć charakter oczywisty i na tyle wyraźny, aby nie było wątpliwości, że ingerencja w treść rozstrzygnięcia nie ma charakteru merytorycznego, nawet wtedy, gdy formalnie zmianie ulega np. wysokość zasądzonego roszczenia, przykładowo w wyniku błędu rachunkowego w sumowaniu[511]. Jeżeli wyznaczona przez cechę oczywistości granica zastosowania instytucji sprostowania wyroku nie będzie przekraczana, to sprostowanie nigdy nie będzie prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia, choć faktycznie pewna zmiana w treści wyroku będzie miała miejsce. W przypadku zaś pojawienia się wątpliwości omyłka traci przymiot oczywistości i bez względu na jej charakter strona powinna skorzystać ze środka zaskarżenia[512].

Na aprobatę zasługuje spostrzeżenie M. Jaślikowskiego, że *de lege lata* cecha oczywistości omyłki stanowi jedyne ograniczenie dla właściwego stosowania tej instytucji. Nie ma podstaw prawnych do przyjęcia, że istnieją inne ograniczenia, w szczególności odnoszące się konkretnych elementów konstrukcyjnych wyroku. W przepisie art. 350 k.p.c. mowa jest o sprostowaniu omyłek w wyroku, bez rozróżniania jakichkolwiek jego elementów. Wykładnia literalna oraz systemowa tego przepisu wskazują jednoznacznie, że instytucja sprostowania wyroku może znajdować zastosowanie do każdego elementu sentencji wyroku, jak również do jego uzasadnienia. Nie ma zatem podstaw prawnych do ograniczenia

---

[508] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 217, 218.
[509] Ibidem, s. 217.
[510] Ibidem, s. 218.
[511] Postanowienie SN z 3 lipca 2003 r., I CZ 17/03, M.Spół. 2004, nr 2, poz. 36; postanowienie SN z 10 czerwca 2005 r., II CK 718/04, LEX nr 1110960; postanowienie SN z 31 stycznia 2007 r., II CSK 314/06, LEX nr 445207; postanowienie SN 6 lutego 2009 r., IV CZ 113/08, LEX nr 1353264; wyrok SN z 17 czerwca 2014 r., I CSK 422/13, LEX nr 1532772.
[512] L. Peiper, op. cit., s. 771.

stosowania instytucji sprostowania wyroku w zakresie omyłek występujących w rozstrzygnięciu sądu o żądaniach stron[513].

Jak powyżej wskazano, przedmiotem sprostowania może być uzasadnienie wyroku. Chodzi tu zarówno o przypadek, gdy wskutek oczywistej omyłki treść uzasadnienia jest sprzeczna z tenorem, jak i przypadek gdy takiej sprzeczności brak, a omyłka zachodzi tylko w uzasadnieniu. W uzasadnieniu wyroku oczywista omyłka może pojawić się zarówno w jego części opisowej, jak i rezolutywnej[514]. Przykładowo sprostowanie uzasadnienia może nastąpić poprzez pominięcie zdublowanej jego części[515].

Różnica poglądów zarysowała się natomiast co do dopuszczalności sprostowania odpisów wyroków. Zdaniem K. Piaseckiego instytucja sprostowania ma zastosowanie nie tylko do oryginałów wyroków, ale także do ich odpisów. Autor ten jako argument podaje, że treść i brzmienie odpisów powinny odpowiadać treści i brzmieniu oryginałów[516]. Stanowisko K. Piaseckiego koresponduje z poglądami L. Peipera wyrażonymi na gruncie art. 369 k.p.c. z 1932 r., którego treść nie odbiegała w zasadzie od treści art. 350 k.p.c. Zdaniem L. Peipera sprostowanie dotyczy przede wszystkim pierwopisu wyroku, przechowywanego w aktach sądowych. Sprostowanie oryginału może nastąpić z urzędu lub na wniosek strony. Natomiast sprostowanie wypisu wyroku następuje jedynie na żądanie strony[517]. Odmienne stanowisko zajął Sąd Najwyższy. W postanowieniu z 27 października 1998 r., I PZ 37/98[518] orzekł, że oczywisty błąd pisarski, który wystąpił w odpisie orzeczenia doręczonego stronie nie podlega sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. Sąd Najwyższy nie podał bliższych argumentów na jego uzasadnienie. Wskazał jedynie sposób usunięcia uchybienia, które znalazło się w treści odpisu wyroku. Otóż należy wówczas ponownie zarządzić doręczenie stronom prawidłowego odpisu wraz z wyjaśnieniem poprzedniej pomyłki pisarskiej.

Stanowisko Sądu Najwyższego zostało zaaprobowane przez przedstawicieli doktryny[519]. Najszerszą argumentację na jego uzasadnienie przedstawił M. Lewandowski, w aprobującej glosie do tego postanowienia. Jego zdaniem, za poglądem o niedopuszczalności sprostowania odpisów wyroku przemawia okoliczność odmienności zasad sprostowania odpisów wyroku od zasad sprostowania oryginału wyroku. Zasady sprostowania odpisu

[513] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 218.
[514] F. Rosengarten, op. cit., s. 874; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 9, 10.
[515] Por. postanowienie SN z 8 kwietnia 2014 r., II PZ 2/14, LEX nr 1460603.
[516] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 175; tenże, [w:] System …, s. 372-373; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1197.
[517] L. Peiper, op. cit., s. 769.
[518] OSNP 1999, nr 22, poz. 725.
[519] M. Lewandowski, Glosa do postanowienia SN z 27 października 1998 r., I PZ 37/98, MoP 2001, nr 9, s. 512; T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 267; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1019; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 780.

odbiegałyby w znacznym zakresie od zasad sprostowania oryginału wyroku z dwóch powodów. Po pierwsze, w przypadku sprostowania odpisu wyroku, brak jest uzasadnienia dla uczynienia o tym wzmianki na oryginale wyroku. Uczynienie tej wzmianki jest w tej sytuacji niecelowe, ponieważ oryginał wyroku nie zawiera błędów i omyłek podlegających sprostowaniu. Ponadto, czynienie wzmianki na oryginale wyroku o sprostowaniu jego odpisów może spowodować, że stanie się on nieczytelny. Po drugie, sprostowanie odpisu wyroku nie ma znaczenia przy wydawaniu dalszych odpisów i wypisów. O tym bowiem, jak powinny być zredagowane dalsze odpisy i wypisy nie decyduje sprostowanie odpisu, lecz treść oryginału wyroku[520]. Argumentem przemawiającym za możliwością prostowania jedynie oryginału wyroku jest zdaniem M. Lewandowskiego okoliczność, że art. 350 k.p.c. jest jednym z przepisów regulujących tzw. rektyfikację wyroków, która wiąże się ściśle z procesem tworzenia decyzji sądowej. Autor ten podkreśla, że wydanie stronie błędnego odpisu wyroku nie wiąże się bezpośrednio z procesem tworzenia decyzji sądowej. Odpis wyroku jest bowiem sporządzany dopiero po wydaniu zarządzenia o doręczeniu stronie odpisu. Ponadto, jego sporządzenie nie pozostaje w gestii przewodniczącego, tylko kierownika sekretariatu lub upoważnionego pracownika sekretariatu[521].

M. Lewandowski pozytywnie ocenia także zaproponowany przez Sąd Najwyższy w powołanym wyżej postanowieniu sposób usunięcia oczywistej omyłki z treści odpisu wyroku. Jak już zaznaczono, w takim przypadku sąd powinien wydać z urzędu zarządzenie o ponownym doręczeniu stronom prawidłowego odpisu wraz z wyjaśnieniem poprzedniej pomyłki pisarskiej. Podkreślenia wymaga jednak, że strona w celu otrzymania prawidłowego odpisu wyroku, powinna dostarczyć do sądu wadliwy odpis, który pozostanie w aktach sprawy[522]. Działanie takie uzasadnia potrzeba wyeliminowania z obrotu prawnego wadliwych odpisów wyroków. W razie zatem zauważenia przez sąd okoliczności wydania stronie odpisu wyroku, w którego treści jest oczywista omyłka, sąd w pierwszej kolejności wzywa stronę do zwrotu wadliwego odpisu. Po zwrocie odpisu dotkniętego oczywistą omyłką, sąd zarządza ponowne doręczenie prawidłowego odpisu wyroku. Omawiane postępowanie w zakresie wydania prawidłowego odpisu wyroku może być również wszczęte na wniosek strony. Najczęściej to właśnie strona jako pierwsza dostrzeże oczywistą omyłkę w otrzymanym odpisie wyroku. W takim przypadku do wniosku o wydanie prawidłowego odpisu wyroku, strona powinna dołączyć wadliwy odpis wyroku. Jeżeli tego nie uczyni, sąd wezwie

[520] M. Lewandowski, op. cit., s. 513 i 514.
[521] Ibidem, s. 513 i 514.
[522] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 811.

wnioskodawcę do zwrotu wadliwego odpisu. Dopiero po zwrocie wadliwego odpisu, sąd zarządza ponowne doręczenie prawidłowego odpisu wyroku. Wstrzymanie się z doręczeniem odpisu niewadliwego do chwili zwrotu wadliwego ma zapobiec posiadaniu przez stronę dwóch odpisów wyroku różnej treści.

Ocena zaprezentowanych wyżej stanowisk wymaga poczynienia pewnych uwag o charakterze terminologicznym. Uwagi te są konieczne wobec występowania w treści art. 350 k.p.c., obok pojęcia odpisu wyroku, również pojęcia wypisu wyroku. Prezentowane zaś poglądy orzecznictwa i doktryny zasadniczo nie wskazują czy uwagi dotyczące sprostowania odpisu wyroku mają zastosowanie również do wypisu wyroku. Kwestię tę porusza jedynie M. Lewandowski, którego zdaniem zasady usuwania uchybień sądu, polegających na wydaniu stronie błędnego odpisu lub wypisu wyroku są jednolite. Autor ten, mimo podejmowania prób wyjaśnienia obu terminów, ostatecznie nie przesądził, kiedy mamy do czynienia z odpisem wyroku, a kiedy z jego wypisem[523].

Należy zauważyć, że ustawodawca nie definiuje pojęć „odpis" i „wypis" wyroku ani na gruncie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, ani przepisów okołokodeksowych. Analiza tych przepisów pozwala natomiast stwierdzić, że zwłaszcza pojęcie „wypisu" orzeczenia jest używane niejednolicie i niekonsekwentnie. W niektórych przepisach ustawodawca używa bowiem pojęcia wypisu dla oznaczenia kopii fragmentu orzeczenia, w innych – jako synonim odpisu orzeczenia pojmowanego w kategorii całego orzeczenia. Tak więc § 222 ust. 1 reg. sąd. stanowi, że klauzulę wykonalności umieszcza się na wypisie orzeczenia sądu pierwszej instancji. Natomiast w art. 77 ust. 1 pkt 2 i 3 u.k.s.c. mowa jest o opłacie od wniosku o wydanie na podstawie akt odpisu orzeczenia ze stwierdzeniem prawomocności lub odpisu orzeczenia ze stwierdzeniem wykonalności.

Pojęcia „wypis" i „odpis" dokumentu występują również w różnych aktach prawnych i nadawane są im różne znaczenia. O wypisach i odpisach jest mowa w ustawie z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie[524]. Zgodnie z art. 79 powołanej ustawy, wśród czynności których dokonuje notariusz znalazły się czynności polegające na sporządzaniu wypisów, odpisów i wyciągów dokumentów. Termin wypis odnosi się do aktu notarialnego, natomiast odpis do innych dokumentów niż akt notarialny. W związku z tym, iż oryginał aktu notarialnego sporządzany jest w jednym egzemplarzu, który przechowywany jest w kancelarii notariusza, który go sporządził, notariusz wydaje wypisy aktu notarialnego, posiadające moc oryginału. W myśl art. 110 § 3 ustawy Prawo o notariacie wypis powinien być dosłownym

[523] Ibidem, s. 513 i 514.
[524] T.j. Dz.U. 2020, poz. 1192.

powtórzeniem oryginału. W nagłówku zaznacza się, że dokument jest wypisem, a na końcu, komu i kiedy go wydano. Wypis wydaje się pod osobnym numerem repertorium i z datą jego wydania. Natomiast odpis sporządza się z innych dokumentów niż akt notarialny. Odpis odzwierciedla całą treść oryginału. Notarialnie poświadczony odpis ma moc oryginału. Do wydawania odpisów stosuje się te same zasady co przy wypisach[525].

Z kolei w ustawie o księgach wieczystych i hipotece, termin „odpis" odnoszony jest do ksiąg wieczystych. Przepis art. 36^4 ust. 2 u.k.w.h. stanowi, że Centralna Informacja wydaje na wniosek odpisy ksiąg wieczystych, wyciągi z ksiąg wieczystych oraz zaświadczenia o zamknięciu ksiąg wieczystych. Natomiast w ustawie z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym[526] uregulowana jest możliwość otrzymania wypisu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 30 powołanej ustawy). Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym w art. 4 ust. 3 stanowi natomiast o odpisach wydawanych przez Centralną Informację Krajowego Rejestru Sądowego z Krajowego Rejestru Sądowego. Podane przykłady uwidaczniają, że pojęcia „odpis" i „wypis" są przez ustawodawcę używane w różnych znaczeniach.

Poszukując definicji pojęć „odpis" i „wypis" należy sięgnąć do języka potocznego. Pojęcie „odpis" w słownikach języka polskiego jest definiowane jako tekst odpisany, kopia oryginału[527]; dokument zawierający odtworzony tekst innego dokumentu (często cennego, przechowywanego) i zastępującego go, kopia jakiegoś dokumentu, pisma urzędowego, aktu[528]. Zgodnie z tą definicją „odpisem" jest dokument wiernie oddający oryginał, stanowiący jego odwzorowanie lub dokładne odzwierciedlenie jego treści. Pojęcie „wypis" jest natomiast definiowane jako to, co wypisano z czegoś, wyciąg[529], fragment wypisany z jakiegoś tekstu[530]; wyciąg, odpis z jakiegoś dokumentu[531].

Termin „odpis", ze względu na brak jego definicji w prawie procesowym, był również przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 27 sierpnia 1998 r., III CZ

---

[525] P. Langowski, Notariat, Sopot 1998, s. 238.
[526] T.j. Dz.U. 2020, poz. 293.
[527] Słownik Języka Polskiego, red. E. Sobol, Warszawa 2005, s. 582; Słownik języka polskiego, red. M. Szymczak, PWN 1979, t. II, s. 467; Słownik poprawnej polszczyzny, PWN 2000, s. 576; Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wersja elektroniczna - http://doroszewski.pwn.pl/haslo/wypis/ (dostęp: 18.04.2017); Wielki słownik języka polskiego, Warszawa 2006, s. 577.
[528] Słownik współczesnego języka polskiego, Kraków 2000, s. 186.
[529] Słownik …, red. E. Sobol, s. 1177.
[530] Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wersja elektroniczna - http://doroszewski.pwn.pl/haslo/wypis/ (dostęp: 18.04.2017); Słownik Języka Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN wersja elektroniczna - http://sjp.pwn.pl/szukaj/wypis (dostęp: 27.04.2017).
[531] Wielki słownik języka …, s. 1181.

107/98[532] Sąd Najwyższy uznał, że istotą odpisu jest odwzorowanie w dowolnej technice pełnej treści składanego pisma. Podobna definicja została sformułowana przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 27 stycznia 2006 r., III CK 369/05[533], gdzie za „odpis" w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego, w tym „odpis orzeczenia" w rozumieniu art. 140 k.p.c., Sąd Najwyższy uznał dokument wiernie odzwierciedlający treść oryginału orzeczenia albo jego kopię.

Poczynione rozważania i przytoczone definicje prowadzą do konkluzji, że „odpisem" jest dokument wiernie oddający treść oryginału, natomiast „wypis" to dokument zawierający fragment wypisany z treści oryginału.

Wracając do głównego nurtu rozważań, należy przyjąć, że prezentowane przez Sąd Najwyższy i część przedstawicieli doktryny stanowisko o niedopuszczalności sprostowania odpisu wyroku jest aktualne również w odniesieniu do wypisu wyroku. Zarówno bowiem odpis wyroku, jak i jego wypis charakteryzują się tymi samymi cechami i spełniają podobny cel, którym jest uzyskanie kopii całego wyroku bądź jego fragmentu. Trafny jest więc pogląd o niedopuszczalności sprostowania zarówno odpisu, jak i wypisu wyroku.

5th Przesłanki sprostowania wyroku

5.1. Uwagi ogólne

W myśl art. 350 k.p.c. sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Wykładnia językowa cytowanego przepisu prowadzi do wniosku, że pojęcie oczywistej omyłki w wyroku obejmuje swoim zakresem cztery rodzaje omyłek: oczywiste niedokładności, oczywiste błędy pisarskie, oczywiste błędy rachunkowe oraz inne oczywiste omyłki. Wskazana klasyfikacja błędów i omyłek, które sąd może prostować, jest wyczerpująca. Żadne inne wady wyroku nie mogą być naprawiane w trybie sprostowania. Zakres uchybień podlegających sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. jest jednak szeroki. Dzieje się tak ze względu na umożliwienie prostowania przez sąd, obok niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych, także „innych omyłek". Pod pojęciem tym rozumieć należy wszelkie omyłki sądu popełnione w treści wyroku, które nie są niedokładnościami, błędami pisarskimi albo rachunkowymi. Podkreślenia wymaga okoliczność, że wszystkie wymienione omyłki podlegające

[532] OSNC 1999, nr 3, poz. 52.
[533] OSNC 2006, nr 11, poz. 187.

sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. musi charakteryzować cecha oczywistości. Brak tej cechy uniemożliwia zastosowanie instytucji sprostowania.

W dalszych rozważaniach będą przedstawione poszczególne przesłanki sprostowania wyroku czyli wystąpienie w wyroku oczywistych niedokładności, oczywistych błędów pisarskich, oczywistych błędów rachunkowych oraz innych oczywistych omyłek. Bliższa ich analiza wymaga jednak udzielenia odpowiedzi na dwa pytania. Po pierwsze, co należy rozumieć pod pojęciem „omyłki". Jak już wyżej wskazano, pojęcie to jest aktualne także w odniesieniu do omyłek w postaci niedokładności, błędów pisarskich oraz błędów rachunkowych. Inaczej ujmując, omyłkami będą także niedokładności, błędy pisarskie i błędy rachunkowe, z tym że każda z nich jest innego rodzaju. Pojęcie omyłka jest więc pojęciem zbiorczym na oznaczenie niedokładności, błędów pisarskich, błędów rachunkowych oraz innych omyłek. Drugie pytanie koncentruje się na charakterze omyłki, a mianowicie co to oznacza, że omyłka charakteryzuje się oczywistością.

5.2. Omyłka

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie zawierają definicji „oczywistej omyłki" sądu. Punktem wyjścia do ustalenia treści tego pojęcia powinno być zatem ustalenie jego znaczenia w języku potocznym. W tym języku „omyłka" oznacza spostrzeżenie, sąd niezgodny z rzeczywistością, niewłaściwe postępowanie, posunięcie, błąd, pomyłkę; popełnienie błędu; pomyłkę, zwykle drobną[534]. Także według słownika synonimów „omyłka" to naruszenie reguł w pisaniu, mówieniu, liczeniu, pomyłka, błąd, potknięcie, przekłamanie[535]. Z przytoczonych wyżej definicji wynika, że słowo „omyłka" jest używane zamiennie ze słowami „błąd" i „pomyłka". Wykorzystując poczynione ustalenia na potrzeby wykładni art. 350 k.p.c. można przyjąć, że omyłka, o której mowa w tym przepisie, oznacza oczywisty błąd popełniony przez sąd w wyroku. Ustawodawca natomiast konkretyzuje te błędy, zaliczając do nich niedokładności, błędy pisarskie, błędy rachunkowe lub inne jeszcze oczywiste omyłki.

[534] Słownik współczesnego …, s. 222; Mały słownik języka polskiego, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Warszawa 1968, s. 508; Słownik języka polskiego, t. II, red. M. Szymczak, Warszawa 1993, s. 519; Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 3, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 222; Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów, red. J. Bralczyk, Warszawa 2008, s. 508; Słownik …, red. E. Sobol, s. 605; Wielki słownik języka …, s. 599.
[535] Słownik synonimów, red. Z. Kurzowa, Warszawa 2006, s. 240.

5.3. „Oczywistość" omyłki

Według definicji zawartych w słownikach języka polskiego, termin „oczywisty" oznacza taki, który jest bezsporny, jasny, pewny, określony, taki, co do którego nie ma wątpliwości[536]; niebudzący wątpliwości co do znaczenia, wagi, prawdziwości[537]; bezsporny, pewny[538]; taki, który w widoczny sposób jest zgodny z prawdą, będący czymś w sposób widoczny, niewątpliwy, jaskrawy, bezsporny, namacalny, rzucający się w oczy[539]. W słowniku synonimów termin ten oznacza natomiast bezdyskusyjny, bezsprzeczny, niezbity, niewątpliwy, niebudzący wątpliwości, niezaprzeczalny, niepodważalny, niekwestionowany, pewny, jednoznaczny, ewidentny, jawny, widoczny[540]. W świetle powyższego, wyrażenie „oczywista omyłka" jakim posłużył się ustawodawca w art. 350 k.p.c. oznacza omyłkę niewątpliwą, niebudzącą żadnych wątpliwości, bezsporną. Oczywistość niedokładności, błędu lub omyłki oznacza zatem, że pomiędzy treścią rozstrzygnięcia a intencją sędziego zachodzi sprzeczność łatwo dostrzegalna dla każdego przeciętnego odbiorcy tekstu wyroku bez potrzeby prowadzenia w tym kierunku dodatkowych ustaleń. Sprzeczność ta może wynikać z pośpiechu lub przeoczenia i wskazuje, że pomyłka wynikła mechanicznie, przez nieuwagę[541]. Oczywista omyłka jest dostrzegalna na pierwszy rzut oka i dla każdego odbiorcy jest niewątpliwe, na czym błąd ten polega, jak też przypadkowość jego powstania. Oczywistość wad wyroku wymienionych w art. 350 § 1 k.p.c. wyraża się zatem w tym, że są one natychmiast poznawalne i wynikają jednoznacznie z treści sentencji wyroku, jego uzasadnienia lub z akt sprawy[542]. Wydaje się, że przymiotu oczywistości nie traci również omyłka, która nie jest natychmiast widoczna, a zostanie ujawniona w wyniku zapoznania się z sentencją wyroku, jego uzasadnieniem oraz z aktami sprawy[543]. Niewątpliwie zabieg ten wymaga czasu. Z tego względu oczywistość omyłki może wynikać bądź z natury samej omyłki, bądź z porównania sentencji wyroku z jego uzasadnieniem, z treścią pozwu lub

---

[536] Słownik Języka Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN wersja elektroniczna - http://sjp.pwn.pl/szukaj/wypis (dostęp: 06.05.2017); Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wersja elektroniczna - http://doroszewski.pwn.pl/haslo/wypis/ (dostęp: 06.05.2017); Praktyczny Słownik Współczesnej Polszczyzny, red. H. Zgółkowa, Poznań 2000, s. 221.
[537] Wielki słownik języka …, s. 565.
[538] Słownik …, red. E. Sobol, s. 569.
[539] Słownik współczesnego …, s. 165.
[540] Słownik synonimów, red. Z. Kurzowa, Warszawa 2006, s. 240.
[541] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; J. Krajewski, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 335.
[542] F. Rosengarten, op. cit., s. 873.
[543] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 213, 214.

innymi okolicznościami[544], np. z dokumentami załączonymi do pozwu. Oczywistość omyłki nie jest uzależniona od jej wagi czyli od tego, czy ma ona charakter istotny, czy nieistotny. Niektóre z omyłek mogą nie mieć praktycznie większego znaczenia, np. o charakterze czysto technicznym, inne natomiast mogą mieć istotne znaczenie procesowe.

Oczywistość omyłki jest istotnym elementem instytucji sprostowania. Stanowi bowiem granicę przedmiotowej dopuszczalności sprostowania wyroku. Wyraża się ona w tym, że sprostowanie wyroku nie może prowadzić do merytorycznej zmiany orzeczenia. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 31 stycznia 2007 r., II CSK 314/06[545] podkreślił, że wymienione w hipotezie art. 350 k.p.c. wady wyroku musi charakteryzować cecha oczywistości, która stanowi jednocześnie granicę dopuszczalności sprostowania. W postanowieniu z 31 stycznia 2007 r. Sąd Najwyższy analizował podjęte przez sąd okręgowy postanowienie, w którym ten sprostował swoje wcześniej wydane postanowienie w ten sposób, że w sentencji w miejsce słów „wniosek oddalić" zawarł stwierdzenie „wniosek odrzucić". Zdaniem Sądu Najwyższego odrzucenie zamiast oddalenia wniosku jest zmianą niemieszczącą się w pojęciu sprostowania oczywistej pomyłki czy niedokładności orzeczenia. Nie można w drodze zastosowania art. 350 k.p.c. doprowadzić do merytorycznej zmiany orzeczenia, czy zastąpienia orzeczenia merytorycznego proceduralnym. Tryb sprostowania służy bowiem do usuwania z tekstu orzeczenia niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek, a nie do naprawy poważniejszych wad orzeczenia. Na znaczenie „oczywistości" omyłki Sąd Najwyższy zwrócił uwagę również w postanowieniu z 10 czerwca 2005 r., II CK 718/04[546], w którym jednoznacznie stwierdził, że dopuszczalność sprostowania wyroku wyznacza oczywistość uchybienia. W konsekwencji za niedopuszczalne uznał sprostowanie oznaczenia w taki sposób, że zamiast dłużnika W. S.A., jako dłużnika oznaczono „P.W." S.A. w S. Ponadto w sprawie tej inaczej oznaczona została nie tylko nazwa, ale również siedziba i numer pod jakim podmiot ten wpisany jest do Krajowego Rejestru Sądowego. Zdaniem Sądu Najwyższego takie sprostowanie omyłki przekracza granice oczywistości, bowiem rodzi wątpliwości co do tego, jakiego podmiotu dotyczyło postępowanie.

W judykaturze widoczna jest jednak wyraźna tendencja do rozszerzającej wykładni „oczywistej omyłki". W postanowieniu z 10 grudnia 2001 r., I PZ 93/01[547] Sąd Najwyższy uznał za dopuszczalne sprostowanie oznaczenia strony pozwanej „Urząd Gminy R." na

[544] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 147.
[545] LEX nr 445207.
[546] LEX nr 1110960.
[547] OSNP 2003, nr 24, poz. 597.

„Gmina R”. Podobnie w wyroku z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97[548] Sąd Najwyższy uznał za dopuszczalne uściślenie oznaczenia strony polegające na sprostowaniu przez sąd drugiej instancji oznaczenia strony powodowej Hurtowni Farmaceutycznej „C.(...)” w K. na „C.(...) Hurtownia Farmaceutyczna Agaty P. - K.-N.”. W obu sprawach pierwotnie jako strona postępowania został wskazany podmiot, który nie ma zdolności sądowej i procesowej. Urząd Gminy jest bowiem jednostką organizacyjną gminy zapewniającą obsługę administracyjną, organizacyjną i techniczną wójta gminy[549]. Tak więc stroną postępowania powinna być Gmina R., a nie Urząd Gminy R., gdyż zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym[550] osobowość prawną posiada gmina, a nie jej Urząd. Pochodnymi atrybutami cywilnoprawnej osobowości prawnej gminy są jej zdolność sądowa - zarówno w zakresie legitymacji czynnej, jak i biernej oraz zdolność do czynności prawnych, których gmina, zgodnie z art. 38 k.c., dokonuje przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w statucie gminy. Organem uprawnionym do dokonywania czynności procesowych gminy przed sądem jest wójt (burmistrz, prezydent miasta)[551]. Podobnie Hurtownia Farmaceutyczna „C.(...)” w K.-N. nie ma zdolności sądowej i procesowej. Jest to jedynie forma organizacyjna wykonywania działalności gospodarczej przez osobę fizyczną. Sąd prostując wyrok jako stronę wskazał Agatę P. jako właścicielkę Hurtowni Farmaceutycznej „C.(...)” w K.

Zarówno w pierwszej, jak i drugiej sprawie zostało dokonane sprostowanie polegające na wskazaniu w miejsce strony pozbawionej zdolności sądowej i procesowej, podmiotu posiadającego te atrybuty. Sąd prostując błędne oznaczenie strony przekracza jednak wskazane w art. 350 k.p.c. granice dopuszczalności sprostowania wyroku. Jak już bowiem wskazano, granicę tę wyznacza oczywistość omyłki. Wydaje się, że wady istniejące w wyrokach wydanych w omawianych sprawach nie charakteryzują się oczywistością, gdyż nie są one bezsporne, ani łatwo rozpoznawalne. Należy w związku z tym powołać postanowienie z 15 maja 2009 r., II CSK 681/08[552], w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że zmiana oznaczenia strony na podstawie art. 350 k.p.c. jest możliwa jedynie wówczas, gdy w sentencji orzeczenia sąd oznaczył stronę niezgodnie z zebranym w sprawie materiałem. Ma to miejsce w szczególności wtedy, gdy inne jest oznaczenie strony w pozwie, inne natomiast w dalszych

[548] OSNC 1999, nr 1, poz. 16.
[549] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z 8 lutego 2010 r., I SA/Bk 564/09, LEX nr 578630.
[550] T.j. Dz.U. 2020, poz. 713.
[551] A. Oleszko, Gmina jako osoba prawna (zagadnienia konstrukcyjne), Samorząd Terytorialny 1992, nr 6, s. 16; B. Adamiak, J. Borkowski, Instytucje prawne sądowej ochrony samodzielności gminy, Samorząd Terytorialny 1991, nr 1-2, s. 40.
[552] LEX nr 519307.

pismach procesowych, ale nie zostało ono sprostowane bądź inne było oznaczenie strony w pozwie i innych pismach procesowych, a inna strona brała udział w toczącym się postępowaniu i nie zostało to skorygowane. Zmiana oznaczenia strony jest natomiast niedopuszczalna wówczas, gdy powód wskazał w pozwie jako stronę pozwaną osobę nie posiadającą zdolności sądowej[553].

Stanowisko ostatnio przytoczone zasługuje na akceptację, albowiem przepis art. 350 k.p.c. dotyczy prostowania oczywistych omyłek sądu. Sprostowanie omyłek dotyczących oznaczenia stron jest zatem możliwe jedynie wówczas, gdy są one następstwem niestaranności sądu. W przywołanych wyżej sprawach jako strona postępowania został wskazany podmiot nieposiadający zdolności sądowej i w toku postępowania błąd ten nie został naprawiony. Wprawdzie dopuszcza się możliwość uściślenia błędnego oznaczenia stron spowodowanego przez jedną z nich, lecz uściślenie to nie może jednak polegać na zmianie podmiotu postępowania. Należy przy tym zauważyć, że udział w postępowaniu podmiotu, który nie ma zdolności sądowej i procesowej powoduje skutki procesowe w postaci nieważności postępowania. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25 kwietnia 2008 r., I PK 314/07[554] podkreślił, że należy odróżnić występowanie w sprawie podmiotu nieposiadającego zdolności sądowej (procesowej), co może prowadzić do nieważności postępowania, od niewłaściwego (nieprecyzyjnego) oznaczenia strony. Tylko w drugim przypadku sąd drugiej instancji może sprostować wyrok (własny i sądu pierwszej instancji) przez uściślenie oznaczenia strony (art. 350 § 3 k.p.c.), jeżeli istnienie oczywistej omyłki wynika z oceny zakresu przedmiotowego i podmiotowego rozstrzygnięcia.

5.4. Wady wyroku podlegające sprostowaniu

5.4.1. Niedokładności

Zgodnie z art. 350 k.p.c. sprostowaniu przez sąd podlegają przede wszystkim niedokładności zawarte w wyroku. Kodeks postępowania cywilnego nie definiuje pojęcia „niedokładności". W związku z tym, w celu wyjaśnienia tego terminu należy odwołać się do języka potocznego, literatury przedmiotu oraz orzecznictwa. Według definicji zawartej w słownikach języka polskiego termin „niedokładność" oznacza brak dokładności, usterkę[555];

[553] Por. wyrok SN z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16.
[554] LEX nr 829075.
[555] Słownik …, red. E. Sobol, s. 523; Wielki słownik języka …, s. 517.

nieścisłość[556]. Natomiast zdaniem W. Siedleckiego przez niedokładności wyroku podlegające sprostowaniu na podstawie art. 350 k.p.c. należy rozumieć niedokładności w oznaczeniu stron lub przedmiotu sprawy[557]. Stanowisko to znajduje potwierdzenie w bogatym orzecznictwie Sądu Najwyższego, które dotyczy przede wszystkim sprostowania w wyroku niedokładności w postaci uściślenia oznaczenia strony. W postanowieniu z 30 lipca 1996 r., I CRN 96/96[558] Sąd Najwyższy uznał, że niedokładnością podlegającą sprostowaniu na podstawie art. 350 k.p.c. jest takie oznaczenie strony w sentencji orzeczenia, które mimo iż odpowiada wiernie podanemu w pozwie, jest jednak sprzeczne z zebranym materiałem i niezgodne z rzeczywistym stanem sprawy. Jako niedokładność podlegającą sprostowaniu Sąd Najwyższy potraktował w wymienionym postanowieniu określenie pozwanego jako „L. R. S." w miejsce podanego w pozwie „Lech R.". W postanowieniu z 11 sierpnia 2005 r., V CK 758/04[559] Sąd Najwyższy podniósł, że na podstawie art. 350 k.p.c. można sprostować w wyroku niedokładność przez uściślenie oznaczenia strony. Jest to jednak dopuszczalne tylko wtedy, gdy istnienie oczywistej omyłki wynika z oceny zakresu przedmiotowego i podmiotowego rozstrzygnięcia. W postanowieniu tym Sąd Najwyższy podkreślił jednocześnie, że w trybie art. 350 § 1 k.p.c. nie może dochodzić do podmiotowego przekształcenia procesu, z obejściem właściwych w tej mierze przepisów art. 194-198 k.p.c. Rozważania te zostały poczynione na podstawie następującego stanu faktycznego. W pozwie, który wpłynął do sądu jako stronę powodową wskazano spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością „A." z siedzibą we W. Następnie, sąd postanowieniem sprostował z urzędu zawarte w komparycji zaskarżonego postanowienia oznaczenie powoda, wpisując w miejsce słów „z powództwa „A." spółki z o.o. we W." słowa „z powództwa Adama K.". Postępując w opisany sposób, sąd dokonał podmiotowego przekształcenia procesu po stronie powodowej, które w trybie art. 350 k.p.c. jest niedopuszczalne. Tę samą myśl zaakcentował Sąd Najwyższy w wyroku z 28 kwietnia 2004 r., V CK 472/03[560] analizując sprostowanie oznaczenia strony pozwanej z Lesław C. PPU „I." na Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowe „I. Sp. z o.o.". W przedstawionym stanie faktycznym Sąd Najwyższy stwierdził, że należy odróżnić niewłaściwe oznaczenie strony od niewłaściwego doboru podmiotów procesu. W przypadku określonym w postanowieniu Sądu Najwyższego z 30 lipca 1996 r., naprawienie wady nastąpiło poprzez sprostowanie oznaczenia strony z „Lech R." na „L.R.S.". Polegało ono na uzupełnieniu lub

[556] Wielki słownik języka …, s. 517.
[557] W. Siedlecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975, s. 547.
[558] LEX nr 1634924 .
[559] LEX nr 365063.
[560] LEX nr 365065.

konkretyzacji (lecz nie na zmianie) pierwotnego oznaczenia strony. W dwóch kolejnych orzeczeniach Sądu Najwyższego z 11 sierpnia 2005 r. i 28 kwietnia 2004 r., powód prawidłowo oznaczył podmiot, który według jego intencji miał być stroną przeciwną, ale dokonał doboru tego podmiotu w sposób niewłaściwy. Do usunięcia tej wady może dojść w dwojaki sposób[561]. Po pierwsze, powód może cofnąć pozew, przez co udzielenie ochrony prawnej przez wydanie wyroku stanie się bezprzedmiotowe i niedopuszczalne, powodując w konsekwencji wydanie przez sąd postanowienia o umorzeniu postępowania (art. 355 k.p.c.). W myśl art. 203 § 1 k.p.c. pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia - aż do wydania wyroku. Po drugie, usunięciu wadliwego wyboru strony procesu służą podmiotowe przekształcenia powództwa (art. 194 i nast. k.p.c.). Do przekształceń tych może dojść na różnym etapie procesu prowadzonego w pierwszej instancji. Początkowa chwila możliwej zmiany wyznaczona jest czynnością doręczenia pozwu pozwanemu, a końcowa zamknięciem rozprawy przez sąd.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego dostarcza innych jeszcze przykładów dotyczących niedokładności, będących przedmiotem sprostowania wyroku na podstawie art. 350 k.p.c. Do niedokładności wyroku zaliczono zatem błędne oznaczenie strony w przypadku, gdy strona zmarła w toku postępowania, a w orzeczeniu wymieniono ogólnie jako stronę postępowania „spadkobierców zmarłego”[562]. Za niedokładność podlegającą sprostowaniu uznano również odrzucenie pozwu po wydaniu wyroku zaocznego bez równoczesnego uchylenia tego wyroku[563].

W judykaturze wskazuje się również przypadki, gdy wada wyroku nie może być uznana za niedokładność podlegającą sprostowaniu. W postanowieniu z 21 lutego 1974 r., II CR 656/73[564] Sąd Najwyższy uznał, że pominięcie przez sąd orzeczenia o odsetkach od zasądzonego roszczenia nie może być uznane jako „niedokładność” w rozumieniu przepisu art. 350 k.p.c. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w drodze sprostowania wyroku nie można dokonywać zmian w jego merytorycznej treści. Niedopuszczalnym w tym trybie jest w szczególności uzupełnienie orzeczenia o rozstrzygnięcie o odsetkach, jeśli sąd w sposób nieusprawiedliwiony je pominął. Odmiennie przedstawia się sytuacja, gdy wyrok zawiera orzeczenie o odsetkach tyle tylko, że jest ono niedokładne, np. sąd nie sprecyzował czasokresu, za który zasądzono odsetki i w miejsce żądanych odsetek ustawowych sąd

[561] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1107.
[562] Orzeczenie SN z 21 listopada 1950 r., C 353/50, OSN 1961, poz. 47.
[563] Uchwała SN z 9 marca 1962 r., 3 CO 4/62, OSN 1962, nr 4, poz. 121.
[564] LEX nr 7413.

zasądził odsetki umowne. Prostując wyrok dotknięty taką wadą, sąd nie dokonuje zmian merytorycznych, lecz usuwa niejasności, jakie mogły się pojawić w związku z jego dotychczasowym brzmieniem[565]. Innego rodzaju niedokładnością niepodlegającą sprostowaniu jest podanie w sentencji wyroku nazwiska sędziego, który w rozpoznawaniu sprawy nie uczestniczył. Sąd Najwyższy w wyroku z 29 października 1997 r., II UKN 313/97[566] podniósł, że tego rodzaju omyłka nie może być uznana za oczywistą omyłkę lub niedokładność, uzasadniającą sprostowanie wyroku.

Jak słusznie wskazuje M. Jaślikowski, oczywiste omyłki często mają postać niedokładności w sprawach, w których rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron jest rozbudowane, zawiera szczegółowy opis przedmiotu świadczenia, nakazanego lub zakazanego zachowania czy też zastępuje oświadczenie woli i w związku z tym wymaga odpowiedniej precyzji[567].

5.4.2. Błąd pisarski

Ustawodawca w przepisie art. 350 k.p.c., ani w innym nie określił, co należy rozumieć przez błąd pisarski. W tym miejscu rozważań, z uwagi na poczynione wcześniej ustalenia co do błędu i oczywistości, do określenia pozostaje jedynie atrybut tego pojęcia w postaci przydawki „pisarski". W języku potocznym przez określenie „pisarski" należy rozumieć odnoszący się do pisania, taki, który ma związek z pisaniem[568]; używany do pisania[569]. Wydaje się zatem, że błędem pisarskim będzie każdy błąd, który może być popełniony w tekście pisanym. Do błędów pisarskich z pewnością można zaliczyć błędy językowe, jako nieświadome odstępstwa od obowiązującej w danym momencie normy językowej[570]. Jako błąd językowy można też określić taki sposób użycia jakiegoś elementu języka, który razi jego świadomych użytkowników, a nie tłumaczy się funkcjonalnie[571]. Jak już była mowa, błędy językowe w pierwszej kolejności możemy podzielić na błędy zewnętrznojęzykowe i wewnętrznojęzykowe[572].

---

[565] Postanowienie SN z 28 października 2004 r., III CZ 92/04, LEX nr 602720.
[566] OSNP 1998, nr 15, poz. 466.
[567] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 211.
[568] Słownik współczesnego języka polskiego, Kraków 2000, s. 332; Słownik …, red. M. Szymczak, s. 677; Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 3, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 469; Słownik języka polskiego, t. III, red. M. Bańko, Warszawa 2000, s. 516.
[569] Wielki słownik języka …, 664; Słownik …, red. E. Sobol, s. 670.
[570] A. Markowski, op. cit., s. 55.
[571] Ibidem, s. 55.
[572] Ibidem, s. 55 i 56.

Błędy zewnętrznojęzykowe to błędy zapisu, czyli ortograficzne i interpunkcyjne[573]. Przykładem błędu ortograficznego, który może pojawić się w treści wyroku może być „powudztwo", „rządanie", „potroncenie", „dowud", „oglendziny". W języku prawniczym, w którym sformułowany jest wyrok, duże znaczenie mają też błędy interpunkcyjne. Nieprawidłowe zastosowanie znaków interpunkcyjnych może mieć istotny wpływ na sens wypowiedzi, np. „Powód wydał pozwanemu akty własności ziemi, księgę wieczystą oraz dwa testamenty, odnalezione w mieszkaniu matki powoda" i „Powód wydał pozwanemu akty własności ziemi, księgę wieczystą oraz dwa testamenty odnalezione w mieszkaniu matki powoda".

Błędy wewnętrznojęzykowe można podzielić na błędy gramatyczne i niegramatyczne[574]. Wśród błędów gramatycznych wyróżnić można błędy fleksyjne i błędy składniowe. Jako przykład błędu fleksyjnego wyrażającego się w naruszaniu norm w zakresie odmiany wyrazów, można wskazać nieodmienianie nazwisk, np. wezwanie do zapłaty zostało wysłane do pana Lato; poprawnie: do pana Laty, tworzeniu niepoprawnych form czasownikowych, np. przekonywujący, oddziaływujący; poprawnie: przekonujący, oddziałujący. Błędy składniowe polegają na niewłaściwym łączeniu wyrazów w zdaniu. Jako przykład można wskazać „powódki złożyli zawezwanie do próby ugodowej", „małoletnia jest pilna uczennica". Natomiast wśród błędów niegramatycznych, jakie najczęściej mogą pojawić się w treści wyroku wymienić można błędy leksykalne polegające m.in. na użyciu wyrazu niezgodnie z jego znaczeniem, np. pozwani przyszli do wniosku; poprawnie: pozwani doszli do wniosku, błędy słowotwórcze, np. wybawiacz zamiast wybawiciel, czy błędy logiczne, np. „Z przesłuchania członków rodziny i innych nagrań wideo wynika, że powód nie był w sklepie", „Powód wykonał usługę drukarką córki pozwanej, która zepsuła się następnego dnia po jej wykonaniu".

Oprócz błędów językowych, w treści wyroku mogą pojawić się także inne błędy pisarskie. Mogą one polegać m.in. na widocznym, niewłaściwym użyciu wyrazu, np. napisanie przez sąd pierwszej instancji, że „oddala apelację", widocznie mylnej pisowni (przekręcenia nazwiska, brzmienia firmy), przestawieniu, opuszczeniu cyfry lub litery[575], niezamierzonym opuszczeniu jednego lub więcej wyrazów bądź jego części, np. napisanie w sentencji wyroku pierwszej instancji „oddala", ale bez słowa „powództwo", podwojeniu

[573] Ibidem, s. 55 i 56.
[574] I. Płóciennik, D. Podlawska, op. cit., s. 43 i n.
[575] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220

wyrazów, zamianie słów[576], opuszczeniu części zdania, a nawet dłuższego fragmentu sentencji lub uzasadnienia wyroku[577]. Błąd pisarski może też polegać na dopisaniu zbędnego, niepasującego wyrazu, zdania czy też większego fragmentu tekstu, który nie dotyczy danej sprawy i powinien zostać usunięty w ramach komputerowej obróbki tekstu wyroku[578].

Sprostowaniu podlega również błąd pisarski polegający na mylnym podaniu cyfry lub litery paragrafu, artykułu, ustępu, punktu lub innej jednostki redakcyjnej przepisu. Przy tego typu omyłkach należy jednak zachować szczególną ostrożność, ponieważ sprostowanie nie może prowadzić do zmiany podstawy prawnej rozstrzygnięcia, choćby sentencja i ustalenia faktyczne wyroku pozostały niezmienione[579]. Niedopuszczalną w trybie sprostowania zmianą wyroku będzie usunięcie wadliwego wskazania paragrafu, artykułu, ustępu, punktu lub innej jednostki redakcyjnej przepisu, jeżeli zmiana w tym zakresie mogłaby oznaczać zmianę podstawy prawnej rozstrzygnięcia, ale nie zmianę treści samego rozstrzygnięcia.

Pojęcie błędu pisarskiego rzadko było przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Jedną z takich wypowiedzi znajdujemy w tezie orzeczenia Sądu Najwyższego z 24 czerwca 1935 r., III C 1169/34[580], w świetle której, jeżeli omyłka sądu nie jest widoczna z samego orzeczenia i jego uzasadnienia, nie polega na tym, że sąd napisał co innego, aniżeli myślał, i jeżeli nie jest to omyłka pisarska lub rachunkowa, lecz mylne ustalenie faktu, chociażby spowodowane przeoczeniem, to żądanie poprawienia takiej omyłki nie jest żądaniem sprostowania oczywistej omyłki w rozumieniu art. 369 k.p.c. z 1932 r., lecz żądaniem ponownego rozpoznania sprawy i zmiany orzeczenia. Z kolei w wyroku z 13 kwietnia 2016 r., II PK 77/15[581] Sąd Najwyższy uznał, że omyłkę pisarską może stanowić tylko taki błąd literowy lub pisarski, który jest oczywisty, ale nie prowadzi ani nie zmienia merytorycznej treści, istoty ani rozumienia tekstu pisanego, zwłaszcza i tym bardziej wtedy, gdy uznanie „omyłki pisarskiej" ma zasadnicze znaczenie prawne dla dokonania prawidłowego osądu sporu.

5.4.3. Błąd rachunkowy

[576] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 9; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1197; tenże, Postępowanie sporne …, s. 439; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń … s. 1140; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 233; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 72; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1107.
[577] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 4-5; J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia …, s. 90.
[578] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 211.
[579] L. Peiper, op. cit., s. 771.
[580] OSN(C) 1936, nr 3, poz. 114.
[581] LEX nr 2290374.

Błąd rachunkowy w języku potocznym oznacza omyłkę w rachowaniu, obliczaniu, działaniach na liczbach, czyli chodzi o błędy w dodawaniu, odejmowaniu, mnożeniu i dzieleniu[582]. W nauce postępowania cywilnego pojęcie błędu rachunkowego rozumiane jest jako omyłka w zakresie wszystkich działań matematycznych, zwłaszcza arytmetycznych[583]. Od błędów rachunkowych należy odróżnić błędy pisarskie polegające na opuszczeniu lub przestawieniu cyfr[584]. W praktyce błędy dotyczące zasądzonego świadczenia stanowią jednak często błędy pisarskie, rzadziej natomiast błędy w działaniach matematycznych. Jak już wskazano, błąd rachunkowy musi nosić cechę oczywistości. Zdaniem J. Krajewskiego taka oczywistość omyłki rachunkowej zachodzi wówczas, gdy „pomiędzy treścią rozstrzygnięcia a intencją sędziego zachodzi sprzeczność łatwo dostrzegalna dla każdego przeciętnego pracownika bez potrzeby prowadzenia w tym kierunku dodatkowych ustaleń, sprzeczność wynikająca z pośpiechu lub przeoczenia, wskazująca, iż pomyłka wynikła mechanicznie przez nieuwagę”[585]. O błędzie tym można mówić wtedy, gdy pewna cyfra zostaje wprowadzona w zasięg działania osoby dokonującej operacji myślowej, ale na skutek omyłki rezultat tego działania okazuje się błędny[586].

Stosownie do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1967 r., II CZ 48/67[587] przez błąd rachunkowy w świetle art. 350 § 1 k.p.c. rozumieć należy błąd wynikający z niewłaściwego przeprowadzenia działań arytmetycznych, a w szczególności błędne zsumowanie lub odjęcie poszczególnych pozycji. Sąd Najwyższy w powołanym postanowieniu podkreślił, że nie zachodzi błąd rachunkowy w sytuacji pominięcia w sentencji wyroku niektórych pozycji roszczeń powoda. Tak więc nie powstaje błąd rachunkowy jeżeli sąd np. rozstrzygając o kilku roszczeniach powoda, część z nich wylicza, a w pozostałej części powództwo oddala, przy czym przez przeoczenie w wyliczeniu uwzględnionych roszczeń jedno z nich opuścił. Określona pozycja znajduje się bowiem poza zakresem działania arytmetycznego. Pominięcie niektórych pozycji roszczeń powoda może być zdaniem Sądu Najwyższego, zależnie od okoliczności, przedmiotem wniosku o uzupełnienie wyroku lub przedmiotem zaskarżenia, nie może natomiast służyć za przesłankę sprostowania

---

[582] Słownik …, red. M. Szymczak, s. 7.
[583] M. Allerhand, Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1932, s. 403; J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 4, 5; J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia …, s. 90; L. Peiper, op. cit., s. 770; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 9; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1197; tenże, Postępowanie sporne …, s. 439; Z. Koźma, M. Ożóg, op. cit., s. 301; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 233; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1107, 1108.
[584] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 211.
[585] J. Krajewski, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 335.
[586] Ibidem, s. 335.
[587] OSNC 1968, nr 1, poz. 10.

wyroku. Jako słuszną tezę postanowienia Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1967 r., uznał W. Siedlecki, który zaznaczył, że Sąd Najwyższy przeprowadził poprawną wykładnię przepisów o sprostowaniu wyroku[588]. W. Siedlecki za trafne uznał ponadto rozwiązanie żądania uzupełnienia lub zaskarżenia wyroku w sytuacji pominięcia przez sąd niektórych pozycji roszczeń powoda[589]. Stanowisko W. Siedleckiego aprobują także E. Wengerek i J. Sobkowski[590] oraz K. Piasecki[591]. Podobne rozwiązanie przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z 7 czerwca 1967 r., III CRN 81/67[592]. W wyroku tym uznał, że jeżeli sąd, rozstrzygając o kilku żądaniach pozwu, część z nich wylicza w sentencji wyroku jako uwzględnione, a w pozostałej części powództwo oddala, przy czym w wyliczeniu uwzględnionych żądań jedno przez przeoczenie opuścił, to takie przeoczenie może stać się podstawą środka odwoławczego, nie może zaś być sprostowane w trybie art. 350 k.p.c.

Błąd rachunkowy może wynikać wprost z sentencji wyroku. Tytułem przykładu można wskazać przypadki:

a) sąd, zasądzając trzem powodom łącznie kwotę 60000 zł, napisał w sentencji „czyli po 2000 zł każdemu”,
b) mylnego podsumowania zasądzonych łącznie roszczeń np. sąd uwzględniając powództwo, w którym powód dochodzi trzech roszczeń z różnych tytułów, uznaje powództwo za uzasadnione i wymienia cyfrowo wszystkie roszczenia, ale równocześnie pisze „czyli łącznie …”, ale cyfra ta nie odpowiada sumie zasądzonych roszczeń,
c) błąd może powstać przy zasądzaniu roszczeń okresowych np. gdy sąd zasądza rentę za pewien okres, ale zasądzona kwota nie odpowiada rzeczywistemu iloczynowi[593].

Błąd rachunkowy może być popełniony nie tylko w sentencji wyroku. Często zdarza się, że na jego istnienie wskazuje uzasadnienie wyroku. Sytuacja taka została poddana analizie przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72[594]. W sprawie tej Sąd Najwyższy musiał ocenić, czy sąd orzekający prawidłowo dokonał sprostowania wydanego przez siebie wyroku. W sentencji wyroku była bowiem uwidoczniona błędna kwota, ponieważ w zawartych w uzasadnieniu obliczeniach tej kwoty

[588] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1968), PiP 1969, nr 2, s. 371.
[589] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1968) …, s. 371.
[590] E. Wengerek, J. Sobkowski, Przegląd orzecznictwa SN z zakresu procesu cywilnego (rok 1968 i pierwsze półrocze 1969), NP 1970, nr 5, s. 724.
[591] K. Piasecki, [w:] System …, s. 258.
[592] OSNC 1968, nr 3, poz. 43.
[593] M. Allerhand, Kodeks postępowania …, s. 403; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 9; J. Krajewski, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 335.
[594] OSP 1973, nr 7-8, poz. 155.

nastąpiła omyłka polegająca na błędzie przy odejmowaniu. Sąd orzekający w tej sprawie sprostował swój wyrok poprzez zmianę wysokości zasądzonej kwoty. W tym stanie rzeczy, Sąd Najwyższy uznał, że podlegający z mocy art. 350 k.p.c. sprostowaniu oczywisty błąd rachunkowy wyroku może wynikać z zestawienia jego uzasadnienia z sentencją wyroku. Nie musi on wynikać z samej sentencji, gdyż z swej istoty zawiera ona wynik rozliczeń dokonanych w uzasadnieniu. Do stwierdzenia zaś tego wyniku niezbędne jest zbadanie rachunku zawartego w uzasadnieniu wyroku. Jeżeli rzeczywiście w sentencji został uwidoczniony błędny wynik, to sentencja wyroku podlega sprostowaniu. Stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy należy uznać za słuszne. Sprostowanie sentencji polegało w tym przypadku jedynie na poprawieniu oczywistego błędu rachunkowego, a dokonano go na podstawie niezmienionych ustaleń zawartych w uzasadnieniu wyroku. W takiej sytuacji sąd przez sprostowanie sentencji wyroku nie zasądził nowego roszczenia, lecz prostował jedynie oczywiście omyłkowe oznaczenie zasądzonego już roszczenia.

5.4.4. Inna oczywista omyłka

Zakresem pojęcia „innych oczywistych omyłek" objęte są te wszystkie błędy sądu w wyroku wykazujące cechę oczywistości, które nie stanowią oczywistych niedokładności, oczywistych błędów pisarskich ani oczywistych błędów rachunkowych. Jak zauważa K. Piasecki „inne oczywiste omyłki" to omyłki polegające na uzewnętrznieniu w wyroku czegoś, co widocznie jest niezgodne z myślą wyrażoną niedwuznacznie przez sąd[595]. Jako przykład innej oczywistej omyłki w literaturze podaje się wydanie orzeczenia w postępowaniu nieprocesowym w formie wyroku, a nie postanowienia[596]. Wadliwość formy orzeczenia (wydanie wyroku zamiast postanowienia lub na odwrót) mająca swoją przyczynę w oczywistej omyłce, podlega sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. J.J. Litauer podkreśla, że z uwagi na przepis art. 373 k.p.c. z 1932 r. (obecnie art. 353 k.p.c.) postanowienie uchylające wadliwą formę nie może mieć żadnego wpływu na rodzaj służącego stronie środka zaskarżenia, który powinien odpowiadać nadanej orzeczeniu przez sąd wadliwej formie, jeżeli już poprzednio nastąpiło doręczenie tego orzeczenia[597]. Przytoczony wyżej pogląd J.J.

---

[595] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 127; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1197, 1198; tenże, Postępowanie sporne …, s. 439.
[596] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 9; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 127; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1198; tenże, Postępowanie sporne …, s. 439, 440.
[597] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169.

Litauera przestał być jednak aktualny w świetle obecnego orzecznictwa Sądu Najwyższego. W orzecznictwie tym panuje bowiem zgoda co do tego, że rodzaj wydawanego orzeczenia oraz środek zaskarżenia tego orzeczenia regulują przepisy prawa, uzależniając je od rozstrzyganej materii. Wobec tego wadliwa forma wydanego orzeczenia nie może uzasadniać odstępstw od regulacji ustawowej i zmiany trybu odwoławczego. Zdaniem Sądu Najwyższego nie budzi też zastrzeżeń pogląd, że strona, która zmylona nieprawidłowymi działaniami sądu złożyła niewłaściwy środek odwoławczy i - z tego powodu - nie dotrzymała terminu przewidzianego dla wniesienia środka właściwego, nie może ponosić negatywnych konsekwencji wadliwych czynności sądu[598].

Zarysowały się natomiast dwa rozbieżne stanowiska w kwestii sposobu realizacji postulatu ochrony strony działającej w zaufaniu do sądu. Jedno z nich zostało wyrażone w postanowieniu Sądu Najwyższego z 19 sierpnia 2004 r., V CZ 79/04[599]. Zgodnie z nim, błędne pouczenie o przysługującym stronie środku odwoławczym może podlegać rozważeniu w sprawie z wniosku o przywrócenie terminu do złożenia właściwego środka odwoławczego, po spełnieniu wszystkich wymaganych w tym zakresie przesłanek[600]. Drugie stanowisko, przyjęte w uzasadnieniu uchwały połączonych Izb Cywilnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 6 marca 1972 r., III CZP 27/71[601] zakłada, że jeżeli skarżący dochował terminu wymaganego dla środka zaskarżenia, dostosowanego do przyjętej przez sąd niewłaściwej formy orzeczenia, to nie można tego środka odrzucić, jako spóźnionego, mimo że zostanie ostatecznie rozpoznany jako inny rodzaj środka odwoławczego limitowany innymi terminami. Wymaganie od strony, aby w takiej sytuacji uzyskała przywrócenie terminu uznane zostało za niedopuszczalny formalizm. Powołana uchwała z 6 marca 1972 r., mająca moc zasady prawnej, dotyczyła wprawdzie regulacji już częściowo nieobowiązujących, gdyż odnosiła się do wypadku, kiedy zamieszczone w wyroku rozstrzygnięcie o odrzuceniu pozwu zaskarżone zostało rewizją zamiast zażaleniem. Jednak podstawowa myśl w niej zawarta nadal pozostaje aktualna. Nie tylko ze względu na konieczność zapewnienia stronie ochrony przed błędnymi działaniami sądu, ale także z uwagi na potrzebę budowania autorytetu sądu, któremu nie służy przerzucenie na stronę konieczności naprawiania uchybień sądu i skutków jego błędnych pouczeń, a do tego sprowadza się odesłanie strony na drogę postępowania o przywrócenie terminu do dokonania czynności.

---

[598] Postanowienie SN z 12 lutego 2010 r., I CZ 116/09, LEX nr 1331258.
[599] LEX nr 351195.
[600] Por. postanowienia SN z 5 września 1997 r., III CKN 389/97, LEX nr 50531; wyrok SN z 11 marca 2003 r., V CZ 16/03, LEX nr 351197.
[601] OSNC 1973, nr 1, poz. 1; por. postanowienie SN z 16 kwietnia 1997 r., II CZ 48/97, LEX 50780; wyrok SN z 19 września 2002 r., II CKN 1090/00, OSNC 2003, nr 12, poz. 166.

A. Góra-Błaszczykowska jako inną oczywistą omyłkę podlegającą sprostowaniu uznaje dopisanie lub skreślenie słowa „zaoczny", o ile z materiału zgromadzonego w sprawie jasno wynika, że wyrok powinien mieć formę wyroku zaocznego lub kontradyktoryjnego. Zdaniem tej autorki wielkość i różnorodność konsekwencji związanych w praktyce sądowej z wydaniem lub niewydaniem mimo istnienia do tego podstaw wyroku zaocznego, powoduje konieczność sprostowania przez sąd orzekający oczywistej omyłki w tej mierze[602].

Pod pojęcie oczywistej omyłki nie podpada natomiast przeoczenie, jakiego sąd się dopuścił przy powzięciu swej decyzji *in merito*, czyli przy rozstrzyganiu sporu. Nie podlega więc sprostowaniu mylne ustalenie faktu, chociażby zostało ono spowodowane przeoczeniem. Żądanie bowiem sprostowania takiego uchybienia procesowego nie może być uważane w żadnym wypadku za żądanie sprostowania oczywistej omyłki, lecz za żądanie ponownego rozpoznania sprawy i zmiany wyroku[603]. W trybie art. 350 k.p.c. nie podlegają również naprawieniu błędy we wnioskowaniu, subsumcji prawnej i stosowaniu prawa[604]. W postanowieniu z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80[605] Sąd Najwyższy podkreślił, że nie jest oczywistą omyłką w rozumieniu art. 350 § 1 k.p.c. wadliwe zastosowanie przez sąd przepisu obowiązującego prawa, choćby wadliwość ta była najzupełniej oczywista. Nie może więc być zmieniony w drodze sprostowania wyrok z tego powodu, że sąd dopatrzył się jego niezgodności z obowiązującym prawem. Jako oczywistej omyłki nie można też traktować niezgodności sentencji wyroku z później sporządzonym uzasadnieniem, np. oddalenie powództwa, mimo że uzasadnienie wyraźnie wskazuje na przesłanki uzasadniające odrzucenie pozwu np. z powodu niedopuszczalności drogi sądowej. Według orzeczenia Sądu Najwyższego z 14 października 1953 r., 2 C 184/53[606], jeżeli uzasadnienie wyroku pozostaje w sprzeczności z jego sentencją, nie może być mowy o sprostowaniu „oczywistej omyłki". Sprostowanie w takim przypadku sentencji wyroku stanowiłoby bowiem w rzeczywistości niedopuszczalną zmianę wyroku.

5.5. Podmiot dopuszczający się niedokładności, błędu lub omyłki

[602] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 147, 148.
[603] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169.
[604] J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia …, s. 90; Ś. Kruszelnicki, Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Cz. I. Art. 1-507, Warszawa-Poznań-Kraków 1938, s. 467; W. Miszewski, Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa-Łódź 1946, s. 204; J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169.
[605] OSNCP 1981, nr 6, poz. 115.
[606] NP 1954, nr 9, s. 94.

W orzecznictwie[607] i doktrynie[608] przyjmuje się, że w trybie art. 350 k.p.c. można prostować tylko niedokładności, błędy i omyłki popełnione przez sąd. Niedopuszczalne jest natomiast sprostowanie niedokładności, błędów i omyłek spowodowanych przez stronę postępowania. W orzeczeniu z 3 września 1945 r., C I 571/45[609] Sąd Najwyższy uznał, że omyłka popełniona przez stronę może podlegać sprostowaniu tylko w toku postępowania. Nie jest natomiast dopuszczalne sprostowanie takiej omyłki po wydaniu wyroku. Skutki omyłki popełnionej przez stronę i zauważonej dopiero po wydaniu wyroku zależeć będą od jej charakteru. Jeżeli strona popełni błąd pisarski np. w określeniu rzeczy będącej przedmiotem sporu, uzyskanie poprawnego wyroku będzie możliwe dopiero w ponownie wszczętym i przeprowadzonym postępowaniu. Wydaje się, że podobna sytuacja będzie miała miejsce przy popełnieniu błędu rachunkowego. Jeżeli bowiem strona zażądała w pozwie mniejszej kwoty niż jej należna lub nieprawidłowo ją obliczyła, brakującej kwoty będzie mogła dochodzić w nowym postępowaniu. Odmiennie należy ocenić przypadek, jeżeli strona popełni oczywisty błąd, który będzie rzutował na okoliczności faktyczne sprawy. Wówczas strona może złożyć apelację, jeżeli nie upłynął termin do jej złożenia. Apelacja ta powinna czynić zadość nie tylko wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego oraz zawierać elementy wskazane w art. 368 k.p.c., lecz szczególnie istotne będzie w tym przypadku powołanie nowych faktów, które pozwolą na prawidłowe ustalenie stanu faktycznego. Konieczne jednak będzie wykazanie, że potrzeba powołania się na nie wynikła później ze względu na poczyniony wcześniej błąd. Jeżeli upłynął termin do złożenia apelacji, stronie nie będzie przysługiwał żaden środek prawny, ze względu na zachodzącą w sprawie powagę rzeczy osądzonej (*res iudicata*).

Odmiennie kształtuje się kwestia sprostowania omyłki w postaci podania przez jedną stronę postępowania błędnych danych strony przeciwnej. W tym względzie możemy wskazać na dwa stanowiska. Według pierwszego z nich, omyłka taka nie może stanowić podstawy sprostowania wyroku. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 8 czerwca 1977 r., IV PRN 4/77[610]. W rozpoznawanej sprawie, strona powodowa popełniła omyłkę polegającą na błędnym określeniu w pozwie nazwiska strony pozwanej. We wszystkich następnych jej

[607] Orzeczenie SN z 3 września 1945 r., C I 571/45, PiP 1946, z. 1, s. 96; wyrok SN z 8 czerwca 1977 r., IV PRN 4/77, LEX nr 7945; postanowienie SN z 12 lutego 2020 r., I NO 3/20, Legalis nr 2281048.
[608] J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 25; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; K. Lipiński, op. cit., s. 242; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 10; P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 265; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 560, 561; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1105; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 677; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 148.
[609] PiP 1946, z. 1, s. 96.
[610] LEX nr 7945.

pismach i nadesłanych przez nią innych dokumentach figurowało już właściwe nazwisko strony pozwanej. Pomimo tego, Sąd Najwyższy orzekł, że w trybie art. 350 k.p.c. można prostować tylko pomyłki sądu, nie jest natomiast dopuszczalne sprostowanie pomyłki spowodowanej przez stronę. W uzasadnieniu podjętego rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy uznał jednak, że skoro nazwisko strony pozwanej określone zostało inaczej w pozwie niż we wszystkich późniejszych dokumentach, sąd rozpoznający sprawę powinien z urzędu wyjaśnić tę rozbieżność i wydać wyrok przeciwko właściwej osobie.

Prezentowane stanowisko podzielili M. Piekarski i P. Telenga. Zdaniem M. Piekarskiego sprostowanie w wyroku może dotyczyć tylko omyłek oczywistych, przy czym między wysłowieniem omyłkowo zamieszczonym w wyroku a wolą sądu, która według zamierzeń składu orzekającego miała być wyrażona w wyroku, musi istnieć rozbieżność. Jeżeli tej rozbieżności nie ma, nie ma omyłki i w konsekwencji nie może być mowy również o jej prostowaniu. M. Piekarski zauważa, że brak rozbieżności będzie miał miejsce w szczególności wtedy, gdy omyłka w wyroku spowodowana została przez stronę postępowania, która wskazała w pozwie błędne imię powoda i spostrzegła ją dopiero po wydaniu wyroku[611]. Podobne zapatrywanie wyraził P. Telenga, którego zdaniem sąd nie może sprostować niedokładnego bądź niepełnego oznaczenia strony procesu, jeżeli strona ta została nieprecyzyjnie opisana w pozwie i identycznie została oznaczona przez sąd w wyroku. Zdaniem tego autora, w takim przypadku bliższe określenie strony może zostać dokonane w drodze wykładni wyroku (art. 352 k.p.c.) [612].

Drugie stanowisko dopuszcza możliwość prostowania w wyroku błędnego oznaczenia stron, mimo że źródłem tej omyłki jest błąd spowodowany przez jedną ze stron postępowania. W tym kierunku wypowiedział się Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 10 października 1961 r., CZ 90/61[613], w którym przyjął, że w przypadku gdy z zebranego w sprawie materiału procesowego wynika, iż wymienienie stron w pozwie zawiera niedokładność lub omyłkę, sąd wydając wyrok nie może powtórzyć wymienienia stron podanego w pozwie, lecz ma obowiązek wyjaśnienia wątpliwości i wymienienia stron zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, jeżeli taki stan rzeczy wynika z zebranego materiału. Podobne stanowisko zajął w orzeczeniu z 13 stycznia 1964 r., II CR 184/63[614] stwierdzając, że za omyłkę podlegającą sprostowaniu uznać należy wadliwe oznaczenie w wyroku imienia strony, choćby było ono zgodne z oznaczeniem podanym w pozwie, jeżeli jest niewątpliwe, że strona, która brała

[611] M. Piekarski, Odpowiedź prawna, Palestra 1958, nr 9, s. 64 i 65.
[612] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 560, 561.
[613] NP 1962, nr 4, poz. 572.
[614] OSNC 1965, nr 2, poz. 27.

udział w procesie, nosi rzeczywiście imię o innym brzmieniu. Z kolei w postanowieniu z 29 października 1982 r., II CZ 122/82[615] przyjął, że sąd, który idąc za brzmieniem oznaczenia stron podanym w pozwie wymieni w sentencji wyroku strony sprzecznie z zebranym w sprawie materiałem i niezgodnie z rzeczywistym stanem sprawy - dopuszcza się niedokładności lub omyłki, podlegających sprostowaniu na podstawie art. 350 k.p.c.

Możliwość prostowania przez sąd w wyroku mylnego oznaczenia strony dopuszcza również część przedstawicieli doktryny odwołując się przy tym do wskazanych wyżej orzeczeń Sądu Najwyższego. Na słuszność tych orzeczeń zwraca uwagę M. Manowska[616]. Natomiast H. Pietrzkowski dopuszczając możliwość sprostowania oznaczenia strony przez sąd stwierdza, że w pojęciu „niedokładności" lub „oczywista omyłka" mieści się uściślenie oznaczenia strony. Zdaniem tego autora sąd nie powinien w wyroku zasądzać od wadliwie oznaczonej strony tylko dlatego, że taka pisownia była wskazana w pozwie, jeżeli z dokumentów załączonych do pozwu wynika, że dłużnikiem jest inna osoba. W przypadku wydania wyroku przeciwko takiej osobie wniosek o sprostowanie oznaczenia strony pozwanej powinien zostać uwzględniony, gdyż doszło do wydania wyroku przeciwko osobie, której imię lub nazwisko zostało zniekształcone nie tylko wskutek pomyłki strony, ale także wskutek zaniedbań sądu. Jeżeli oznaczenie strony w pozwie odbiega od oznaczenia tej strony uwidocznionego w dokumentach dołączonych do pozwu, rzeczą sądu jest wyjaśnienie tej rozbieżności[617].

Za trafne należy uznać drugie z prezentowanych stanowisk. Do słusznych wniosków H. Pietrzkowskiego dodać można wzgląd na słuszność oraz celowość proponowanych rozwiązań, a także ekonomię procesową. Wytaczanie bowiem ponownie powództwa o to samo roszczenie z prawidłowo oznaczonymi stronami uznać należy za sprzeczne z istotą tej ekonomii.

6th Zakres sprostowania

6.1. Uwagi ogólne

Zarówno interesy stron postępowania, jak i dobro wymiaru sprawiedliwości oraz pewność obrotu prawnego wymagają, aby wyrok wydawany przez sąd posiadał przymiot

[615] LEX nr 8479.
[616] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812.
[617] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych, Warszawa 2014, s. 585.

stabilności (niezmienności, trwałości[618]). Z tego względu jakakolwiek ingerencja w treść wyroku po jego wydaniu musi znajdować odpowiednią podstawę prawną. Sprostowanie oczywistych omyłek w treści wyroku stanowi niewątpliwie ingerencję w jego treść. Z tego też względu ustawodawca w art. 350 k.p.c. określił w jakich przypadkach może dojść do tej ingerencji. Przepis art. 350 k.p.c. określając przesłanki dokonania sprostowania wyroku wyznacza jednocześnie granice dopuszczalności sprostowania wskazując, że ingerencja w treść wyroku może polegać jedynie na usunięciu oczywistych niedokładności, oczywistych błędów pisarskich, oczywistych błędów rachunkowych oraz innych oczywistych omyłek. Wymienione omyłki mają naturę techniczno-redakcyjną i powstają na etapie spisania tekstu wyroku. Sąd, usuwając tego typu omyłki, działa w ramach „szczególnej kompetencji sądów do orzekania" odnoszącej się do sfery orzekania w kwestiach proceduralnych po wygaśnięciu kompetencji do orzekania w sprawie, a więc po wydaniu orzeczenia kończącego postępowanie w danej sprawie[619]. Z tego względu sprostowanie wyroku nie może wkraczać w dziedzinę orzekania, co oznacza, że w wyniku sprostowania wyroku nie może dojść do zmiany merytorycznej wydanego wyroku.

Przyjęta w art. 350 k.p.c. klasyfikacja wadliwości wyroku usuwanych w drodze sprostowania jest wyczerpująca. Są to niedokładności, błędy pisarskie, błędy rachunkowe i inne oczywiste omyłki. Redakcja art. 350 k.p.c. wskazuje, że wszystkie wymienione wady wyroku charakteryzuje cecha oczywistości. Jak już wskazano, cecha ta stanowi granicę przedmiotowej dopuszczalności sprostowania, wyrażającą się w tym, że sprostowanie nie może prowadzić do zmiany merytorycznej wyroku[620]. Istotę zakresu zastosowania instytucji sprostowania wyroku w pełni ujął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 13 czerwca 2013 r., V CZ 28/13[621], uznając, że instytucja sprostowania nie może być wykorzystywana do usuwania merytorycznych błędów w rozstrzygnięciu sprawy, nie może prowadzić do jego zmiany, a wymienione w art. 350 § 1 k.p.c. wady orzeczenia musi charakteryzować cecha oczywistości,

---

[618] P. Grzegorczyk, Stabilność orzeczeń sądowych …, s. 109.
[619] I. Kunicki, Związanie sądu …., s. 131.
[620] Ś. Kruszelnicki, op. cit., s. 470; J.J Litauer, Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie sporne i egzekucyjne oraz przepisy wprowadzające, Warszawa 1939, s. 250; J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 168; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 565; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1200; tenże, Postępowanie sporne …, s. 439; R. Więckowski, Glosa do uchwały SN z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 43/95, OSP 1996, nr 5, s. 211; P. Baranowski, Glosa do uchwały SN z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 43/95, OSP 1996, nr 5, s. 214; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 233; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 71; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1106; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 146, 149; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 780, 781; M. Rzewuski, Postępowanie cywilne, Warszawa 2019, s. 286.
[621] Legalis nr 750466.

wyznaczająca granicę dopuszczalności tego rodzaju ingerencji. Podobnie, w postanowieniu z 3 lipca 2003 r., I CZ 17/03[622] Sąd Najwyższy orzekł, że koniecznym warunkiem sprostowania jest oczywistość każdej z postaci niedokładności lub omyłki. Właściwość ta określa przedmiotową granicę sprostowania i zabezpiecza przed nadużyciem omawianej instytucji do korekty rozstrzygnięcia co do jego istoty.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał w swych orzeczeniach, że nie jest oczywistą omyłką wyroku nadająca się do sprostowania w trybie art. 350 k.p.c. taka, której „sprostowanie" prowadziłoby do zmiany treści wyroku[623]. W postanowieniu z 31 stycznia 2007 r., II CSK 314/06[624] podkreślone zostało, że nie można w wyniku stosowania art. 350 k.p.c. doprowadzić do merytorycznej zmiany orzeczenia, czy zastąpienia orzeczenia merytorycznego formalnym. Tryb sprostowania przewidziany w art. 350 k.p.c. służy bowiem do usuwania z tekstu orzeczenia niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek, a nie do naprawy poważniejszych wad orzeczenia. Również w postanowieniu z 19 listopada 2015 r., IV CSK 764/14[625] oraz w wyroku z 10 maja 2018 r., I UK 110/17[626] Sąd Najwyższy podkreślił, że instytucja sprostowania wyroku nie może być wykorzystywana do eliminowania błędów merytorycznych w rozstrzygnięciu sprawy.

W literaturze przedmiotu z uwagi na możliwą różnorodność niedokładności, błędów i omyłek oraz częstymi wątpliwościami co do ich oczywistego charakteru wskazuje się na płynność granic uprawnienia sądu do prostowania wyroków w trybie art. 350 k.p.c. Formułowana wielokrotnie w orzecznictwie i piśmiennictwie teza o niedopuszczalności sprostowania omyłki prowadzącej do odmiennego rozstrzygnięcia sprawy, ze względu na swą lakoniczność nie określa dostatecznie granic dopuszczalnego prostowania wyroków. Istota zagadnienia sprowadza się zatem do odpowiedzi na pytanie, kiedy sprostowanie wyroku może doprowadzić do zmiany rozstrzygnięcia. Jak bowiem wskazano w punkcie 4 rozdziału V, wyrok prostujący sentencję z reguły prowadzi do innego w efekcie rozstrzygnięcia. Taki skutek niewątpliwie pociąga np. eliminacja błędu rachunkowego, zmiana określenia stron, a

---

[622] M.Spół. 2004, nr 2, poz. 36.
[623] Por. postanowienie SN z 10 marca 1966 r., II CZ 19/66, niepubl.; wyrok SN z 7 czerwca 1968 r., III CR 81/67, OSNCP 1969, z. 2, poz. 67; postanowienie SN z 3 lutego 1976 r., II CZ 11/76, LEX nr 7806; postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, niepubl.; postanowienie SN z 7 lipca 1999 r., III RN 24/99, OSNAPiUS 2000, nr 12, poz. 456; postanowienie SN z 17 maja 2000 r., I CZ 60/00, LEX nr 1219824; wyrok SN z 24 lipca 2002 r., I CKN 886/00, LEX nr 571810; postanowienie SN z 28 października 2004 r., III CZ 92/04, LEX nr 602720; wyrok SN z 12 kwietnia 2007 r., I PK 261/06, LEX nr 509048; wyrok SN z 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/08, LEX nr 518133; wyrok SN z 16 listopada 2011 r., V CSK 527/10, LEX nr 1299214; wyrok SN z 26 kwietnia 2017 r., I UK 578/16, Legalis nr 1618086; wyrok SN z 6 lutego 2018 r., IV CSK 60/17, Legalis nr 1799256.
[624] LEX nr 445207.
[625] LEX nr 1962543.
[626] OSNP 2019, nr 2, poz. 22.

nawet zmiana interpunkcji. Tytułem przykładu można wskazać na powoływane już postanowienie Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 1972 r., w którym dopuszczono możliwość sprostowania wysokości renty uzupełniającej zasądzonej na rzecz powoda „z kwoty po 315 zł na kwotę 365 zł miesięcznie". Z kolei w postanowieniu z 28 października 2006 r., III CZ 92/04 Sąd Najwyższy uznał, że dopuszczalne jest sprostowanie orzeczenia poprzez uzupełnienie jego sentencji o wskazanie daty, od której biegną odsetki. Natomiast w postanowieniu z 19 października 2017 r., I CSK 519/16 Sąd Najwyższy sprostował oczywistą omyłkę rachunkową wyroku Sądu Najwyższego z 26 maja 2017 r., I CSK 519/16 w ten sposób, że kwotę 450 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego zastąpił kwotą 1 800 zł.

Istotę obiektywnej zmiany w treści wyroku dokonanej na skutek jego sprostowania uchwycił W. Siedlecki, który wskazał, że w drodze sprostowania wyroku nie podlega zmianie rozstrzygnięcie, które rzeczywiście zapadło, czyli rozstrzygnięcie wynikłe z woli i wiedzy sądu, a jedynie rozstrzygnięcie, które zostało wydane w zdeformowanej postaci w wyniku zaistniałej niezgodności pomiędzy wolą i wiedzą sądu a ich wyrażeniem na piśmie[627]. Innymi słowy istotę tę ujął również M. Jaślikowski, który wskazał, że sprostowanie wyroku opiera się na fikcji prawnej, że ingerencja w treść wyroku polegająca na dokonaniu pewnej obiektywnej zmiany w postaci usunięcia zaistniałych w wyroku niedokładności, błędów pisarskich, rachunkowych lub innych oczywistych omyłek nie stanowi zmiany wyroku, ale uzgodnienie treści wyroku, którą dokument ten uzyskał podczas jego redakcji z rzeczywistym rozstrzygnięciem, które zostało mimowolnie zdeformowane[628].

M. Manowska trafnie dostrzegła, że w praktyce uchwycenie różnicy pomiędzy sprostowaniem oczywistej omyłki a zmianą merytorycznego rozstrzygnięcia czasem może sprawiać trudności, gdyż okoliczność, że do takiej omyłki doszło, wynika zazwyczaj z uzasadnienia wyroku, a uzasadnienie to sporządzane jest po wydaniu wyroku[629].

Problem rozgraniczenia obiektywnej zmiany wyroku dokonanej na skutek jego sprostowania i niedopuszczalnej zmiany wyroku przy zastosowaniu tej instytucji rozpocząć należy od ustalenia jakich czynności dokonuje sąd w celu wydania wyroku. Pierwszym zadaniem sądu, mającego wydać wyrok, jest zatem ustalenie stanu faktycznego konkretnego sporu, który ma rozstrzygnąć. Czynnością wtórną w stosunku do ustalenia stanu faktycznego jest wybór właściwej normy prawnej, która powinna stanowić podstawę prawną wyroku, co wymaga w dalszej kolejności ustalenia - w drodze wykładni sądowej - treści i znaczenia tej

[627] W. Siedlecki, Glosa do postanowienia z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 445.
[628] M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 214.
[629] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812.

normy[630]. Zabieg powyższy sprowadza się do wskazania pośród całego zbioru przepisów tej normy, której hipoteza pokrywa się z ustalonym uprzednio stanem faktycznym. Mając tak ustaloną co do swego zakresu treściowego i znaczenia normę, sąd przystępuje do podciągnięcia (subsumpcji), a więc porównania ustalonego stanu faktycznego w konkretnym procesie do abstrakcyjnego stanu rzeczy, który przewiduje odnośny przepis prawny. Wynikiem tego porównania winno być skonkretyzowanie w odniesieniu do okoliczności sprawy skutków prawnych przewidzianych w sposób abstrakcyjny w hipotezie normy[631]. Wydanie wyroku kończy czynności techniczna w postaci spisania jego treści.

Na każdym z wymienionych czterech etapów procesu wydania wyroku tj. ustalenia stanu faktycznego, wykładni normy prawnej, subsumpcji i spisania treści wyroku, sąd może dopuścić się błędu. Jak już wskazano, wśród błędów wyróżniamy *errores in iudicando* oraz *errores in procedendo.* Wśród tych pierwszych dalszy podział jest dokonywany na błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery prawnej - *errores iuris in iudicando* oraz błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery faktycznej - *errores facti in iudicando*, natomiast wśród *errores in procedendo* dokonać można dalszego podziału na błędy powstałe w procesie konstruowania formy lub treści wyroku - *errores iuris in procedendo* oraz błędy powstałe w wyniku naruszenia przepisów procesowych w procesie ustalania stanu faktycznego sprawy - *errores facti in procedendo*[632].

Jak już wskazano, w drodze sprostowania wyroku można naprawiać jedynie *errores iuris in procedendo* w postaci popełnienia w wyroku oczywistych niedokładności, oczywistych błędów pisarskich, oczywistych błędów rachunkowych lub innych oczywistych omyłek. Przypomnijmy, że cecha oczywistości stanowi granicę przedmiotowej dopuszczalności sprostowania. Z tego względu w drodze sprostowania wyroku nie można naprawić także *errores iuris in procedendo*, jeżeli powstałe w ich wyniku wady w postaci niedokładności, błędów pisarskich, rachunkowych czy innych omyłek nie mają charakteru oczywistego. Z takim przypadkiem będziemy mieć do czynienia, gdy podczas redagowania treści wyroku wadliwie zostanie oznaczona strona postępowania, a powstaną wątpliwości co do tego, jakiego podmiotu dotyczyło postępowanie.

---

[630] W. Siedlecki, Podstawy rewizji …, s. 62 i n.
[631] W. Siedlecki, Zasady wyrokowania …, s. 279 i n.
[632] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 23.

W orzecznictwie[633] i literaturze przedmiotu[634] panuje ugruntowany pogląd, że również *errores in iudicando* oraz *errores facti in procedendo* nie mogą być naprawiane w drodze sprostowania wyroku. W postanowieniu z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80[635] Sąd Najwyższy uznał, że w drodze sprostowania mogą być usunięte tylko takie oczywiste omyłki o charakterze technicznym, które nie oznaczają zmiany rozstrzygnięcia. Nie może więc być zmienione w drodze sprostowania orzeczenie co do istoty sprawy z tego powodu, że sąd dopatrzył się jego niezgodności z obowiązującym prawem. Nie jest bowiem oczywistą omyłką w rozumieniu art. 350 § 1 k.p.c. wadliwe zastosowanie przez sąd przepisu obowiązującego prawa, choćby wadliwość ta była najzupełniej oczywista. Korekta *errores in iudicando oraz errores facti in procedendo* może nastąpić jedynie w trybie instancyjnym[636] przez sąd wyższej instancji na skutek złożonej apelacji. Instytucja sprostowania nie może z nią konkurować. Istota tej instytucji polega bowiem na tym, że sąd, nie zmieniając swojej oceny faktycznej i prawnej wprowadza poprawkę celem przywrócenia prawdziwej myśli wyroku.

Dochodzi jednak do przypadków, kiedy sąd dokonuje naprawy *errores in iudicando* oraz *errores facti in procedendo* w trybie art. 350 k.p.c. Jako przykład takich błędów można wskazać następujące: wadliwa ocena dowodów, przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, niewłaściwe powiązanie ze sobą sądów o poszczególnych faktach w jedną całość, sprzeczność ustaleń faktycznych z zebranym materiałem dowodowym, tzw. pogwałcenie prawa *sensu stricto* poprzez przyjęcie istnienia normy, która w rzeczywistości nie istnieje lub zaprzeczenie obowiązywania normy faktycznie istniejącej[637], pogwałcenie prawa przez jego błędną wykładnię, błędy subsumpcyjne. Zastosowanie instytucji sprostowania wyroków do naprawy wymienionych błędów prowadzi do zmiany rozstrzygnięcia, co stanowi przekroczenie dopuszczalnych granic tej instytucji procesowej.

---

[633] Postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, LEX nr 7882; postanowienie SN z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 115; postanowienie SN z 3 lipca 2003 r., I CZ 17/03, M.Spół. 2004, nr 2, s. 36; wyrok SN z 16 listopada 2011 r., V CSK 527/10, LEX nr 1299214; wyrok SN z 26 kwietnia 2017 r., I UK 578/16, Legalis nr 1618086; wyrok SN z 6 lutego 2018 r., IV CSK 60/17, Legalis nr 1799256; wyrok SN z 19 marca 2019 r., I CSK 87/18, LEX nr 2630624.

[634] J. Jodłowski, Nieprawidłowości i uchybienia …, s. 90; Ś. Kruszelnicki, op. cit., s. 467; J.J. Litauer, Kodeks postępowania cywilnego …, s. 250; W. Miszewski, Proces cywilny …, s. 204; J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 25; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 10; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 176; F. Rosengarten, op. cit., s. 873; W. Siedlecki, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972, s. 392; P. Osowy, Postępowania cywilne …, s. 265; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 146, 149, 150.

[635] OSNCP 1981, nr 6, poz. 115.

[636] Postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, Legalis nr 19760; wyrok SN z 19 listopada 2015 r., IV CSK 764/14, Legalis 1402774; wyrok SN z 17 stycznia 2017 r., I PK 310/15, Legalis nr 1591698; wyrok SN z 19 marca 2019 r., I CSK 87/18, LEX nr 2630624; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 25.

[637] W. Siedlecki, Podstawy rewizji …, s. 63.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że jeżeli w drodze sprostowania będą naprawiane *errores iuris in procedendo* w postaci popełnienia w wyroku oczywistych niedokładności, oczywistych błędów pisarskich, oczywistych błędów rachunkowych lub innych oczywistych omyłek, to sprostowanie nie doprowadzi do merytorycznej zmiany wyroku, chociaż obiektywnie nastąpi pewna zmiana w jego treści. Jak już bowiem wskazano, zmianie nie podlega rzeczywiste rozstrzygnięcie sądu, lecz rozstrzygnięcie w zdeformowanej postaci, a jej celem jest ujawnienie rzeczywistej treści wydanego wyroku.

6.2. Sprostowanie wyroku pod względem przedmiotowym

W orzecznictwie[638] i doktrynie[639] dominuje zasada o niedopuszczalności zmiany rozstrzygnięcia w drodze sprostowania wyroku tak pod względem przedmiotowym, jak i podmiotowym. Przez zmianę pod względem przedmiotowym rozumie się zmianę samego przedmiotu rozstrzygnięcia (przedmiotu wyroku) lub zmianę zakresu przedmiotu rozstrzygnięcia. Przyjmuje się, że zmiana ta zachodziłaby wówczas, gdyby na skutek sprostowania rozstrzygnięcie dotyczyło innego przedmiotu lub gdyby obejmowało inny zakres tego samego przedmiotu (szerszy lub węższy), niż to wynikało z uzasadnienia wyroku, a zwłaszcza z podanej w tym uzasadnieniu podstawy faktycznej, na którą składają się przyjęte przez sąd ustalenia faktyczne, dokonane zasadniczo na podstawie wyników przeprowadzonego postępowania dowodowego[640].

Punktem wyjścia dla dalszych rozważań będzie wyjaśnienie przedmiotu rozstrzygnięcia. W literaturze przyjmuje się, że przedmiot rozstrzygnięcia (*thema decidendi*) nie może wykraczać poza ramy wyznaczone przez przedmiot procesu ukształtowane przez treść żądania zgłoszonego w zasadzie już w piśmie wszczynającym to postępowanie lub sformułowanego ostatecznie w jego toku (*res iudicanda*)[641]. Z tej też przyczyny trafny jest

---

[638] Postanowienie SN z 3 lutego 1976 r., II CZ 11/76, LEX nr 7806; wyrok SN z 12 kwietnia 2007 r., I PK 261/06, LEX nr 509048; wyrok SN z 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/2008, Legalis nr 187890; wyrok SN z 10 listopada 2017 r., V CSK 41/14, OSNC 2018, nr 10, poz. 101.

[639] K. Piasecki, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r., NP 1973, nr 3, s. 446; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014, 1015; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1106; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 677.

[640] K. Piasecki, Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r. …, s. 447; T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 304; M. Jaślikowski, Sprostowanie wyroku …, s. 217, 218.

[641] Z. Resich, *Res iudicata*, Warszawa 1978, s. 56; K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 75; B. Bladowski, Wydanie wyroku …, s. 32.

pogląd K. Piaseckiego, że między koncepcją przedmiotu procesu i przedmiotu wyroku zachodzi stosunek odwzorcowania[642]. Rodzi to jednak konieczność wyjaśnienia co stanowi przedmiotu procesu. W literaturze brakuje jednak zgodności poglądów w tej kwestii. Teorie sformułowane w nauce można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej grupy należy zaliczyć tych przedstawicieli nauki, według których przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe. Należą do niej m.in. M. Waligórski, H. Trammer, W. Siedlecki, W. Broniewicz, K. Korzan, H. Pietrzkowski, A. Jakubecki. Wprawdzie pomiędzy poszczególnymi autorami zachodzą pewne różnice w rozumieniu tego pojęcia, ale nie są one zasadnicze. Wspólny jest dla nich główny nurt rozumowania, zakładający wykluczenie pojęcia roszczenia materialnego jako przedmiotu procesu. Do drugiej grupy należy zaliczyć tych przedstawicieli nauki, którzy odrzucając koncepcję roszczenia procesowego, przedmiot procesu wiążą z prawem materialnym. Należą do niej m.in. W. Berutowicz, J. Jodłowski, M. Jędrzejewska, K. Piasecki, Z. Resich.

M. Waligórski za przedmiot procesu cywilnego uznawał roszczenie rozumiane jako twierdzenie o prawnie oznaczonej treści przedstawione organowi procesowemu dla udzielenia mu ochrony prawnej[643]. Rozróżniając roszczenie materialnoprawne od roszczenia procesowego twierdził, że przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe[644]. Jego zdaniem wyodrębnienie tej kategorii pojęciowej jest konieczne z uwagi na odróżnienie roszczenia od sposobu jego dochodzenia. Roszczenie w ujęciu prawa materialnego to możliwość domagania się od drugiego podmiotu pewnego zachowania. Z kolei w prawie procesowym roszczenie oznacza twierdzenie o prawnie oznaczonej treści przedstawione organowi prawnemu dla udzielenia mu ochrony prawnej, o słuszności którego świadczy podstawa żądania mająca charakter informacyjny i służąca jako pomoc przy kształtowaniu sędziowskiego przekonania w czasie rozpoznawania i rozstrzygania sprawy[645].

Zdaniem H. Trammera[646], przedmiotem procesu jest twierdzone roszczenie, które określał jako roszczenie formalne. Roszczenie formalne odróżniał od roszczenia materialnego. Według tego autora pomiędzy roszczeniem materialnym a roszczeniem formalnym zachodzi istotna różnica. Podczas gdy roszczenie materialne obiektywnie istnieje bądź nie, to roszczenie formalne powstaje dopiero z chwilą wystąpienia z nim przez powoda. Roszczenie formalne może być jedynie zasadne lub bezzasadne, co jest oceniane na podstawie przepisów prawa materialnego. Roszczenie formalne zasadne jest formą, która zawiera w sobie

[642] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 75.
[643] M. Waligórski, Proces cywilny, t. 1, Warszawa 1947, s. 370.
[644] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe …, s. 370.
[645] M. Waligórski, Kumulacja roszczeń w procesie, PPC 1937, nr 17-18, s. 556 i n.
[646] H. Trammer, Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego, Kraków 1950, s. 14 i n.

roszczenie materialnoprawne. Jeśli zaś powód wytoczy powództwo, a okaże się ono bezzasadne, to nie istnieje jakiekolwiek roszczenie materialnoprawne. Jednak sam proces cywilny został wszczęty, toczył się i zakończył się wyrokiem. Z punktu widzenia przepisów postępowania cywilnego, proces przy spełnieniu przesłanek procesowych miał początek, przebieg i koniec, jest zatem prawidłowy i kompletny. Okoliczność, czy w sprawie zapadł wyrok zasądzający, czy też oddalający powództwo, nie ma żadnego wpływu na ocenę przedmiotu procesu. W konkluzji autor przyjął, że przedmiotem procesu jest roszczenie rozumiane jako twierdzenie powoda, iż przysługuje mu wobec pozwanego roszczenie materialne o bliżej nieokreślonej treści. Takie twierdzenie występuje bez wyjątku w każdym procesie i to ono właśnie jest przedmiotem każdego procesu.

W. Siedlecki uważa, że przedmiotem procesu cywilnego jest roszczenie procesowe, czyli roszczenie w znaczeniu procesowym[647]. Jest to żądanie i jego podstawa, które stanowią pewną całość. Roszczenie to musi być zindywidualizowane przez wskazanie uzasadniających żądanie okoliczności faktycznych. Powództwo jest tylko formą, w której uzewnętrznia się roszczenie procesowe przed organem sądowym. Tak rozumiane roszczenie procesowe staje się centrum dookoła którego skupiają się wszystkie dalsze czynności procesowe, a które składają się na całość procesu cywilnego. Celem tych czynności jest wykazanie zasadności czy też bezzasadności roszczenia procesowego. Zachowanie się pozwanego wobec tak określonego roszczenia procesowego może być dwojakie, a mianowicie pozwany może je uznać lub zaprzeczyć. Pozwany nie może natomiast roszczenia procesowego bezpośrednio zaspokoić, ponieważ zaspokojenie tego roszczenia następuje przez wydanie orzeczenia sądowego odpowiedniej treści, gdy jest ono uzasadnione. Roszczenia procesowego autor ten nie utożsamia z roszczeniem materialnoprawnym, lecz wprost przeciwnie. Wskazuje jednak na konieczność oceny przez sąd roszczenia procesowego na podstawie przepisów prawa materialnego[648].

Według W. Broniewicza, roszczeniem procesowym jest twierdzenie powoda o istnieniu lub nieistnieniu określonej normy indywidualno-konkretnej przedstawione sądowi celem wiążącego ustalenia tego istnienia lub nieistnienia[649]. Autor ten koncepcję roszczenia materialnoprawnego jako przedmiotu postępowania poddaje krytyce z dwóch powodów. Po pierwsze, koncepcja ta może odnosić się w pełni tylko do procesów o zasądzenie świadczenia,

---

[647] W. Siedlecki, Przedmiot postępowania cywilnego, [w:] Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego, red. J. Jodłowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 152.
[648] W. Siedlecki, Zasady wyrokowania …, s. 33 i n.; tenże, Przedmiot postępowania cywilnego …, s. 152 i n.; tenże, Postępowanie cywilne zarys wykładu, Warszawa 1987, s. 164–165.
[649] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 182.

gdyż tylko co do tych procesów można przyjmować, że dotyczą one w każdym przypadku roszczeń materialnoprawnych. Natomiast procesy o ustalenie istnienia lub nieistnienia oraz o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa tylko w pewnych przypadkach dotyczyć mogą roszczeń materialnoprawnych. Po drugie, trzeba zdawać sobie sprawę z tego, że w procesie dotyczącym roszczenia materialnoprawnego chodzi nie o roszczenie rzeczywiście istniejące, lecz tylko o roszczenie przytoczone w twierdzeniu powoda o jego istnieniu. W wyniku przeprowadzonego procesu może okazać się, że roszczenie to nie istnieje, co spowoduje wydanie wyroku oddalającego powództwo z powodu bezzasadności tego ostatniego. Okazałoby się zatem w takim przypadku, że proces jest bezprzedmiotowy. Zdaniem W. Broniewicza przeczyłoby to oczywistości, bowiem każdy proces, niezależnie od tego czy chodzi w nim o roszczenie materialnoprawne, czy o inne prawo, ma swój przedmiot niezależnie od tego czy roszczenie to istnieje, czy też nie istnieje w rzeczywistości i czy w związku z tym zapadnie wyrok uwzględniający czy też oddalający powództwo[650].

Z kolei K. Korzan za przedmiot procesu uznaje objęte treścią powództwa roszczenie procesowe, które składa się z dwóch elementów: żądania skierowanego do sądu o wydanie właściwej treści orzeczenia oraz podstawy faktycznej. Przez podstawę faktyczną rozumie on okoliczności indywidualizujące, czyli uzasadniające to żądanie. Podstawa faktyczna oraz żądanie stanowią jedną całość, dla której konstrukcja roszczenia procesowego stanowi jedynie zbiorczą nazwę[651].

Zdaniem H. Pietrzkowskiego przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, rozumiane jako twierdzenie powoda o istnieniu prawa podmiotowego (normy indywidualno-konkretnej) przedstawione sądowi do rozstrzygnięcia w formie wyroku[652].

A. Jakubecki podaje z kolei, że przedmiot postępowania cywilnego stanowi roszczenie procesowe (formalne) – odmienne od roszczenia materialnoprawnego – sprowadzające się do twierdzenia powoda o istnieniu normy prawnej ogólnej, z której wynika istnienie prawa podmiotowego, bądź innego prawnie chronionego interesu, przedstawione sądowi w celu udzielenia ochrony poprzez konkretyzację normy prawnej w orzeczeniu[653].

W stosunku do przedstawionych wyżej koncepcji roszczenia procesowego jako przedmiotu procesu, krytyczne stanowisko zaprezentował W. Berutowicz, który wskazując na

---

[650] Ibidem, s. 176.
[651] K. Korzan, Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1972, s. 143, 144; tenże, Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa, [w:] A. Marciniak (red.), Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza, Łódź 1998, s. 188, 189.
[652] H. Pietrzkowski, Prawo do sądu …, s. 16.
[653] A. Jakubecki, Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej, Warszawa 2002, s. 195.

trudności związane z jednolitym ujęciem przedmiotu postępowania cywilnego w ogólności, zwrócił uwagę na złożoność tego pojęcia w ramach konkretnej sprawy cywilnej. Jego zdaniem na pełny przedmiot procesu cywilnego składają się: podstawa faktyczna sprawy, żądanie powoda o udzielenie mu ochrony prawnej oraz przedmiot ochrony prawnej, którym może być roszczenie, prawo podmiotowe lub stosunek prawny[654].

Krytykę pojęcia roszczenia procesowego jako przedmiotu procesu wyraził również J. Jodłowski. Jego zdaniem przedmiotem procesu jest w zasadzie roszczenie materialnoprawne[655], gdy zaś nie ma takiego roszczenia, przedmiotem powództwa jest stosunek prawny, którego ustalenia lub ukształtowania domaga się powód. Według J. Jodłowskiego, przenoszenie cywilnoprawnego pojęcia roszczenia do innych stosunków prawnych jest niewłaściwe. Pojęcie to przeniesiono zaś do nauki procesu cywilnego, gdzie zostało przekształcone w roszczenie procesowe. Konstrukcja roszczenia procesowego jest sztuczna, nie znajduje dostatecznego pokrycia w prawie pozytywnym i budzi wiele kontrowersji, jest przy tym różnie rozumiana przez poszczególnych przedstawicieli doktryny[656].

M. Jędrzejewska odrzucając koncepcję roszczenia procesowego, zajmuje się kwestią przedmiotu procesu na tle art. 72 § 1 k.p.c. w kontekście przedmiotu sporu. Formułuje tezę, że określenie „przedmiotu sporu" odpowiada określeniu „przedmiot procesu". „Przedmiot sporu" został zaś ujęty w art. 72 § 1 k.p.c. w oparciu o pojęcia prawa materialnego. Tak więc zawarte we wskazanym przepisie określenie przedmiotu sporu jako praw lub obowiązków lub też jako roszczeń i zobowiązań, rozumieć należy w powiązaniu z art. 316 k.p.c. jako element stosunku prawnego stanowiącego przedmiot procesu[657].

Natomiast K. Piasecki krytykę pojęcia roszczenia procesowego jako przedmiotu procesu opiera na tym, że przedmiot procesu jest kategorią intersubiektywną, która musi uwzględniać co najmniej dwukierunkowość relacji w ramach określonego stosunku prawnego. Zważyć jednak należy, że granice tego postępowania wyznacza zawsze działanie podmiotu inicjującego. Wprawdzie przeciwnik swoimi czynnościami procesowymi może zwalczać prawo, którego potwierdzenia domaga się ów podmiot, jednakże nie może zakresu tego

[654] W. Berutowicz, Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń, Warszawa 1966, s. 115.
[655] J. Jodłowski, Glosa do uchwały SN z 23.2.1970 r., III CZP 81/69, PiP 1970, nr 10, s. 618.
[656] J. Jodłowski, Do Redakcji „Państwa i Prawa", PiP 1967, nr 4, s. 836; tenże, Glosa do uchwały SN z 23.2.1970 r. …, s. 618.
[657] M. Jędrzejewska, Współuczestnictwo procesowe. Istota – zakres – rodzaje, Warszawa 1975, s. 53–54.

żądania zmienić inaczej, jak tylko zgłaszając własne żądanie i wstępując tym samym w rolę inicjatora postępowania[658].

Z. Resich, ustosunkowując się krytycznie do roszczenia procesowego jako przedmiotu postępowania, przedstawił własną koncepcję. Autor ten wychodzi z założenia, że nasz proces oparty jest na zasadzie prawdy obiektywnej[659], a w konsekwencji sąd powinien dążyć do wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy i do wyjaśnienia rzeczywistej treści stosunków faktycznych i prawnych. Sąd więc powinien z reguły sięgać do samego tła społeczno-gospodarczego procesu, a nie ograniczać się tylko do płaszczyzny twierdzeń powoda. Z. Resich lansuje teorię rzeczywistego przedmiotu procesu, którą można uznać za teorię kompromisową między wyżej przedstawionymi teoriami materialnoprawnymi a teorią roszczenia procesowego. Zgodnie z nią przedmiotem postępowania jest odcinek rzeczywistości, ten zespół faktów i zdarzeń, który ma potwierdzić prawdziwość twierdzeń powoda i realny byt prawa lub stosunku prawnego, którego dotyczy żądanie pozwu. Jeżeli dochodzone prawo lub stosunek prawny istnieje, to przedmiotem procesu jest odpowiednio obiektywnie istniejące prawo lub stosunek prawny[660]. Gdyby okazało się, że dochodzone prawo lub objęty żądaniem stosunek prawny nie istnieje, przedmiotem procesu jest i był ten zespół faktów i zdarzeń, który miał potwierdzić prawdziwość twierdzeń powoda i który odpowiada pojęciu stosunku społecznego[661].

Z powyższych rozważań wynika, że większość autorów opowiada się za roszczeniem procesowym jako przedmiotem procesu cywilnego, zwanym też niekiedy dla odróżnienia od roszczenia materialnoprawnego, roszczeniem formalnym. Pogląd doktryny znalazł pozytywne odzwierciedlenie zarówno w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, jak i Sądu Najwyższego. W wyroku z 10 lipca 2000 r., SK 12/99[662] Trybunał Konstytucyjny zdefiniował pojęcie przedmiotu procesu wskazując, że jest nim tzw. roszczenie procesowe, oderwane od materialnoprawnego „usprawiedliwienia" roszczenia zgłaszanego w pozwie. Dodał również, że obowiązkiem sądu jest zajęcie się roszczeniem procesowym i to niezależnie od tego, czy jest ono merytorycznie uzasadnione. W chwili, gdy pozew wpływa do sądu, sąd dokonuje jego oceny według treści żądania. Przedmiotem oceny na tym etapie postępowania jest bowiem wyłącznie roszczenie procesowe. Podkreślając, że stanowisko w kwestii przedmiotu

---

[658] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 63.
[659] Pojęcie „prawdy obiektywnej" było charakterystyczne dla poprzedniego systemu. Obecnie jego odpowiednikiem jest pojęcie „prawdy materialnej".
[660] Z. Resich, Poznanie prawdy w procesie cywilnym, Warszawa 1958, s. 129; tenże, Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych, Warszawa 1962, s. 63; tenże, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, Postępowanie cywilne, Warszawa 1987, s. 285.
[661] Z. Resich, Istota procesu cywilnego, Warszawa 1985, s. 74.
[662] OTK 2000, nr 5, poz. 143.

procesu determinuje zakres tzw. „prawa do powództwa", Trybunał Konstytucyjny uwypuklił więc procesowy charakter roszczenia, zaznaczając, iż takie ujęcie przedmiotu procesu, tj. traktowanie go jako twierdzenia powoda o istnieniu lub nieistnieniu prawa, gwarantuje podmiotom daleko idącą możliwość występowania z powództwem i odpowiada szeroko rozumianemu prawu do sądu. Natomiast w orzecznictwie Sądu Najwyższego pojęcie przedmiotu procesu było wyjaśniane przy okazji definiowania pojęcia „sprawy cywilnej". Zdaniem tego Sądu, ocena czy konkretna sprawa jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 k.p.c. zależy od przedmiotu procesu oraz wskazanego przez stronę powodową stanu faktycznego. Te elementy bowiem konkretyzują stosunek prawny zachodzący między stronami, kształtują charakter sprawy i nadają jej lub odejmują przymiot sprawy cywilnej[663]. Pojęcie przedmiotu procesu Sąd Najwyższy definiuje natomiast jako roszczenie procesowe, a więc hipotetyczne roszczenie materialnoprawne, określone przez powoda. O dopuszczalności czy niedopuszczalności drogi sądowej nie decyduje bowiem obiektywne istnienie albo nieistnienie roszczenia podlegającego ochronie na drodze sądowej, lecz przesądzają twierdzenia powoda o istnieniu stosunku prawnego z zakresu objętego pojęciem sprawy cywilnej w rozumieniu art. 1 i art. 2 § 1 i 3 k.p.c. We wstępnej fazie procesu badania dopuszczalności drogi sądowej, sąd nie bada prawa podmiotowego, o którego istnieniu zapewnia powód ani tego czy ono rzeczywiście istnieje i czy przysługuje powodowi. Nie można zatem wykluczyć sytuacji, w których przedstawione zostaną pod osąd sądu żądania oparte na twierdzeniu o prawie podmiotowym, które nie istnieje nawet w sensie abstrakcyjnym albo nie znajduje jakiegokolwiek odzwierciedlenia w prawie pozytywnym[664].

Jak już zaznaczono, przedmiot rozstrzygnięcia odpowiada przedmiotowi procesu. Przyjęcie stanowiska, że przedmiotem rozstrzygnięcia jest roszczenie procesowe oznacza, że istniejący w chwili orzekania zakres przedmiotowy zgłoszonego roszczenia musi być w całości objęty rozstrzygnięciem sądu. Innymi słowy sentencja wyroku winna zawierać osąd

---

[663] Uchwała SN z 8 stycznia 1992 r., III CZP 138/91, OSNCP 1992, nr 7-8, poz. 128; uchwała SN z 3 września 1993 r., III CZP 108/93, OSNC 1994, z. 5, poz. 96; postanowienie SN z 3 czerwca 1998 r., I CKN 1078/97, OSNC 1999, z. 2, poz. 28; postanowienie z 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161; postanowienie SN z 9 marca 1999 r., II CKN 984/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 180; postanowienie SN z 11 sierpnia 1999 r., I CKN 414/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 20; postanowienie SN z 6 maja 2003 r., V CK 435/02, Legalis nr 61224; postanowienie SN z 12 grudnia 2003 r., V CK 86/03, Legalis nr 65416; postanowienie SN z 14 września 2004 r., III CK 566/03, Legalis nr 79084.

[664] Zob. postanowienie SN z 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 6; postanowienie SN z 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161; orzeczenie SN z 22 sierpnia 2000 r., IV CKN 1188/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 20; uchwała SN (7) z 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129; postanowienie SN z 12 grudnia 2003 r., V CK 86/03, MoP 2006, nr 14, s. 772; postanowienie SN z 22 sierpnia 2007 r., III CZP 76/07, BSN 2007, nr 8; wyrok SN z 24 listopada 2009 r., V CSK 169/09, Legalis nr 304119; postanowienie SN z 4 grudnia 2009 r., III CSK 75/09, Legalis nr 303918; postanowienie SN z 20 czerwca 2012 r., I CSK 558/11, Legalis nr 544236.

wszystkich elementów zawartych w przedstawionym przez stronę lub uczestnika postępowania twierdzeniu o istnieniu lub nieistnieniu określonej normy indywidualno-konkretnej. Ustalenia poczynione przez sąd na skutek zgłoszenia określonego twierdzenia przez podmiot wszczynający postępowanie, znajdujące zewnętrzny i ostateczny wyraz w wyroku, muszą się odnosić do całości przedstawionego twierdzenia.

Poczynione uwagi pozwalają na konkluzję, że niedopuszczalna w trybie art. 350 k.p.c. zmiana wyroku miałaby miejsce, gdyby na skutek sprostowania przedmiot rozstrzygnięcia dotyczyłby innego twierdzenia powoda o istnieniu lub nieistnieniu określonej normy indywidualno-konkretnej lub gdyby obejmował inny zakres tego samego twierdzenia. Przykłady takich zmian dostarcza orzecznictwo Sądu Najwyższego. Z pierwszą sytuacją będziemy mieli do czynienia, gdy sąd prostuje niedokładność w wyroku w zakresie oznaczenia przedmiotu postępowania w ten sposób, że w miejsce słów „o uchylenie uchwał" wpisał „o ustalenie nieważności uchwał"[665]. Zastosowanie art. 350 k.p.c. doprowadziło w tej sytuacji do zmiany rozstrzygnięcia pod względem przedmiotowym. Żądanie ustalenia nieważności uchwały jest niewątpliwie innym przedmiotowo żądaniem niż żądanie uchylenia uchwały. Natomiast, z niedopuszczalną zmianą zakresu twierdzenia będziemy mieli do czynienia np. w sytuacji uzupełnienia wyroku o rozstrzygnięcie o odsetkach, jeśli sąd w sposób nieusprawiedliwiony je pominął[666], a także „dodania" do wyroku stwierdzenia o utrzymaniu nakazu zapłaty w pozostałej części w mocy[667], jak również sprostowania sentencji wyroku sądu w ten sposób, że w miejsce zwrotu - „(tysiąc siedemset)" - umieszczono zwrot - „(dwa tysiące siedemset)"[668].

Do zmiany któregokolwiek z elementów określających tożsamość danego powództwa pod względem przedmiotowym może dojść jedynie na drodze zmiany powództwa. Ponieważ tożsamość powództwa pod względem przedmiotowym jest określona przez żądanie i podstawę faktyczną[669], zmiana powództwa może dotyczyć żądania, jego podstawy faktycznej lub żądania i podstawy faktycznej. Zmiana żądania może być jakościowa, np. żądanie zapłaty odszkodowania zamiast wydania rzeczy lub ilościowa, np. żądanie zapłaty większej kwoty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, jak również może polegać na wystąpieniu z nowym roszczeniem obok dotychczasowego, np. zgłoszenie roszczenia o zapłatę odsetek ustawowych. Zmiana podstawy faktycznej polega na oparciu tego samego żądania na

[665] Wyrok SN z 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/08, LEX nr 518133.
[666] Postanowienie SN z 28 października 2004 r., III CZ 92/04, LEX nr 602720.
[667] Wyrok SN z 24 lipca 2002 r., I CKN 886/00, LEX nr 571810.
[668] Postanowienie SN z 11 marca 2010 r., V CSK 295/09, LEX nr 1615594 .
[669] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 206.

zupełnie innym podłożu faktycznym, np. gdy żądanie zapłaty uzasadniono umową najmu, a potem przy zmianie okoliczności - bezpodstawnym wzbogaceniem. Według stanowiska judykatury nie stanowi zmiany powództwa ani bliższe określenie żądania, ani uzupełnienie okoliczności faktycznych podanych pierwotnie, jeżeli w ich wyniku nie zmienia się podstawa faktyczna powództwa[670]. Ilościowa zmiana powództwa jest określana w ustawie jako rozszerzenie żądania pozwu. Zmiana powództwa w swojej istocie polega na wytoczeniu w ramach toczącego się procesu nowego powództwa zamiast albo obok pierwotnego. Z kolei zmiana powództwa polegająca na wytoczeniu nowego powództwa zamiast pierwotnego oznacza cofnięcie tego ostatniego. Zmiana powództwa polegająca na wytoczeniu nowego powództwa obok pierwotnego oznacza wystąpienie przez powoda z nowym roszczeniem obok dotychczasowego, czyli następczą kumulację roszczeń albo wystąpienie o dalszą część dochodzonego świadczenia czy też o świadczenie powtarzające się za dalsze okresy, co oznacza zmianę roszczenia[671].

Dopuszczalność zmiany powództwa zależy od zachowania warunków określonych w art. 193 k.p.c. W myśl § 1 tego artykułu, generalnym warunkiem przedmiotowej zmiany powództwa jest zachowanie rzeczowej i miejscowej właściwości sądu. Podstawową zatem przesłanką wszelkiej zmiany powództwa jest, aby sąd pierwszej instancji był nadal rzeczowo i miejscowo właściwy dla zmienionego powództwa. Ponadto, muszą istnieć wszystkie bezwzględne przesłanki procesowe, pozytywne tj. przynależność sprawy do drogi sądowej, jurysdykcja krajowa sądów polskich, zdolność sądowa strony, zdolność procesowa stron, jeśli strona nie ma zdolności procesowej – to zastępstwo przez przedstawiciela ustawowego, a jeśli jest to osoba prawna i inna jednostka organizacyjna mająca zdolność sądową – to działanie organu powołanego do jej reprezentowania, jeśli strona działa przez pełnomocnika – to należyte jego umocowanie oraz negatywne tj. zawisłość sporu, powaga rzeczy osądzonej, skład sądu sprzeczny z przepisami prawa, udział w rozpoznaniu sprawy sędziego wyłączonego z mocy ustawy, pozbawienie strony możności obrony jej praw, niewłaściwość sądu rejonowego w sprawie należącej do rozpoznania przez sąd okręgowy bez względu na wartość przedmiotu sporu. Poza tym sprawa powinna nadawać się do tego samego trybu postępowania rozpoznawczego. Jeśli zmiana powództwa narusza właściwość sądu, a więc jest niedopuszczalna, przy czym powód występuje z nowym roszczeniem obok pierwotnego, sąd rozpoznaje nowe roszczenie jako sprawę oddzielną, gdy jest dla niej rzeczowo i miejscowo

[670] Por. orzeczenie SN z 13 września 1960 r., II CR 212/60, OSNC 1962, nr 1, poz. 16; wyrok SN z 2 grudnia 2004 r., II CK 144/04, LEX nr 532154; wyrok SN z 8 lipca 2010 r., II CSK 645/09, LEX nr 852546; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 25 października 2012 r., I ACa 454/12, LEX nr 1237854.
[671] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 206 i 207.

właściwy, w przeciwnym zaś razie przekazuje sprawę (co do nowego roszczenia) sądowi właściwemu. Gdy jednak zmiana taka następuje w sądzie rejonowym, należy przekazać całe zmienione powództwo sądowi okręgowemu, który dla zmienionego powództwa jest rzeczowo i miejscowo właściwy[672]. Natomiast jeżeli zmiana powództwa polega na wystąpieniu z nowym powództwem zamiast pierwotnego, co jak zaznaczono, oznacza cofnięcie tego ostatniego, muszą być zachowane warunki dopuszczalności cofnięcia pozwu.

Dokonane ustalenia prowadzą do wniosku, że przedmiotowa zmiana powództwa może zostać przeprowadzona tylko przy spełnieniu warunków określonych w art. 193 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że do zmiany rozstrzygnięcia pod względem przedmiotowym nie może prowadzić zastosowanie art. 350 k.p.c. z jednoczesnym obejściem przepisów dotyczących zmiany powództwa[673].

6.3. Sprostowanie wyroku pod względem podmiotowym

Jak już zaznaczono, w orzecznictwie[674] i doktrynie[675] przyjmuje się, że sprostowanie wyroku nie może doprowadzić do zmiany rozstrzygnięcia ani pod względem przedmiotowym, ani pod względem podmiotowym. Za przekroczenie tzw. podmiotowej dopuszczalności sprostowania uważa się sytuację, w której na skutek sprostowania wyroku stroną okazuje się osoba niebiorąca udziału w postępowaniu sądowym[676] lub niemająca statusu strony w konkretnej sprawie[677]. Do zmiany rozstrzygnięcia pod względem podmiotowym doszłoby w

---

[672] Z. Resich, [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa -Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 38, 39.

[673] Por. postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, LEX nr 7882; postanowienie SN z 3 marca 1976 r., II CZ11/76, LEX nr 7806; wyrok SN z 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/08, LEX nr 518133.

[674] Wyrok SN z 28 kwietnia 2004 r., V CK 472/03, LEX nr 365065; wyrok SN z 12 kwietnia 2007 r., I PK 261/06, LEX nr 509048; postanowienie SN z 14 stycznia 2011 r., II CZ 161/10, LEX nr 1101654; wyrok SN z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16; wyrok SN z 9 sierpnia 2000 r., I CKN 749/00, LEX nr 52784; postanowienie SN z 10 grudnia 2001 r., I PZ 93/01, OSNP 2003, nr 24, poz. 597; postanowienie SN z 11 sierpnia 2005 r., V CK 758/04, Legalis nr 243422; wyrok SN z 13 października 2008 r., II CSK 187/08, LEX nr 577164; wyrok SN z 3 września 2010 r., I PK 67/10, LEX nr 653655; wyrok SN z 20 kwietnia 2012 r., III CSK 247/11, Legalis nr 490989; postanowienie SN z 23 stycznia 2018 r., V CSK 277/17, Legalis nr 2275145; postanowienie SN z 12 października 2018 r., V CZ 73/18, Legalis nr 1847194.

[675] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014, 1015; taż, Orzeczenia …, s. 146, 149; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1106.

[676] Orzeczenie SN z 19 listopada 1937 r., C III 1638/37, Zb. Urz. 1938, poz. 524; postanowienie SN z 3 marca 1976 r., II Cz 11/76, LEX nr 7806; wyrok SN z 12 kwietnia 2007 r., I PK 261/06, LEX nr 509048; postanowienie SN z 14 stycznia 2011 r., II CZ 161/10, LEX nr 1101654; postanowienie SN z 12 października 2018 r., V CZ 73/18, Legalis nr 1847194; A. Góra-Błaszczykowska, Wezwanie do udziału w sprawie a sprostowanie oznaczenia strony pozwanej, PS 2003, nr 4, s. 93.

[677] Postanowienie SN z 3 marca 1976 r., II CZ 11/76, LEX nr 7806; postanowienie SN z 12 października 2018 r., V CZ 73/18, LEX nr 2575851.

szczególności wtedy, gdyby w wyniku sprostowania wyroku wpisano w jego sentencji osobę, która nie była stroną w procesie. Sytuację taką Sąd Najwyższy analizował w wyroku z 28 kwietnia 2004 r., V CK 472/03[678]. W pozwie powód oznaczył stronę pozwaną jako „Lesław C. PPU. I.". W piśmie procesowym poprzedzającym wydanie nakazu zapłaty strona powodowa złożyła oświadczenie następującej treści: „Powód precyzuje stronę pozwaną i jej formę działalności gospodarczej - Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowe I. Sp. z o.o.". Nakaz zapłaty wydany został jednak przeciwko Lesławowi C. W wyniku złożonych zarzutów, sąd pierwszej instancji uchylił nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym i powództwo oddalił. Z kolei sąd drugiej instancji oddalił apelację od wyroku sądu pierwszej instancji. Powód wniósł kasację (obecnie skarga kasacyjna) zarzucając m.in. naruszenie art. 350 k.p.c. przez „przyjęcie, iż w trybie tegoż artykułu wyłącznie prostuje się błędy pisarskie w sytuacji, gdy tryb ten ma również zastosowanie do oczywistych błędów popełnionych przez sąd". Sąd Najwyższy przyznał skarżącemu rację, że w trybie art. 350 k.p.c. dopuszczalne jest uściślenie oznaczenia strony przez sąd. Jednocześnie podkreślił, że nie można tej czynności rozumieć w sposób przyjęty przez skarżącego. Prowadziłoby to bowiem do pomieszania instytucji uregulowanej w art. 194 i nast. k.p.c. z możliwością sprostowania przez powoda w toku postępowania oznaczenia strony pozwanej oraz uprawnieniem sądu mającym podstawę w art. 350 k.p.c. do uściślenia oznaczenia stron procesowych. Rozwijając tę myśl Sąd Najwyższy wskazał, że wyznaczenie podmiotowego zakresu postępowania procesowego jest aktem woli podmiotu wszczynającego proces. Jeśli więc do procesu włączony zostanie niewłaściwy podmiot, to taką sytuację procesową należy kwalifikować jako skutek wady aktu woli powoda. Wada taka - jako dotycząca czynności procesowej - może być usunięta tylko w sposób przewidziany w ustawie procesowej, tj. przez odwołanie wadliwej czynności procesowej (art. 203 k.p.c.) albo w drodze podmiotowego przekształcenia powództwa (art. 194 i nast. k.p.c.). Z kolei niewłaściwe oznaczenie strony może być naprawione w drodze sprostowania oznaczenia strony. Polega ono na uzupełnieniu lub konkretyzacji, lecz nie na zmianie pierwotnego oznaczenia strony.

Z niedopuszczalnym podmiotowym przekształceniem powództwa, dokonanym na podstawie art. 350 k.p.c. mamy do czynienia również w postanowieniu Sądu Najwyższego z 11 sierpnia 2005 r., V CK 758/04[679]. W sprawie tej, w pozwie jako powód została wskazana spółka z ograniczoną odpowiedzialnością "AB" z siedzibą w W. Sąd pierwszej instancji odrzucił pozew z powodu nieuiszczenia kaucji, o której stanowi art. 295 § 2 k.s.h. Spółka

[678] LEX nr 365065.
[679] Legalis nr 243422.

"AB" złożyła na to postanowienie zażalenie. Sąd drugiej instancji, po rozpoznaniu zażalenia, postanowieniem sprostował z urzędu zawarte w komparycji zaskarżonego postanowienia oznaczenie powoda, wpisując w miejsce słów „z powództwa "AB" sp. z o.o.” słowa „z powództwa Adama K.” Jako uzasadnienie podjętej decyzji wskazał, że w istocie powodem w sprawie był Adam K., wspólnik spółki "AB", który dochodził w trybie art. 295 k.s.h. naprawienia szkody wyrządzonej spółce, a jedynie wadliwie oznaczył jako stronę powodową spółkę. Konstrukcja powództwa z art. 295 k.s.h. wskazuje bowiem na to, że powodem jest składający pozew wspólnik, natomiast w pozwie należy zgłosić żądanie zasądzenia odszkodowania na rzecz spółki. Sąd, uwzględniając powództwo, powinien zasądzić od strony pozwanej na rzecz spółki należne jej odszkodowanie. Odnosząc się do przedstawionej przez sąd drugiej instancji argumentacji, Sąd Najwyższy uznał, że rozpoznając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu pozwu, sąd drugiej instancji dokonał kwalifikacji prawnej roszczenia zgłoszonego w pozwie, rozważył kwestię legitymacji procesowej i - stosownie do wyniku swoich rozważań - ukształtował proces pod względem podmiotowym. Uszło jednak uwagi sądu apelacyjnego, że postępując w opisany sposób dokonał w istocie z urzędu podmiotowego przekształcenia procesu po stronie powodowej. Sąd Najwyższy podkreślił, że wzgląd na ewentualne konsekwencje braku legitymacji czynnej, nie uprawniał do skorzystania z przepisu art. 350 § 1 k.p.c. i zmiany w tym trybie podmiotu, który, z wyboru osoby wnoszącej pozew, występował z roszczeniem o naprawienie szkody.

Zgodnie z art. 126 § 1 pkt 2 i § 2 k.p.c. prawidłowe oznaczenie stron procesu jest obowiązkiem powoda, który w pozwie powinien wskazać ich imiona i nazwiska lub nazwy oraz oznaczyć miejsce zamieszkania bądź siedziby. Właściwy dobór podmiotów postępowania ma doniosłe znaczenie, bowiem rzutuje na zapadły w sprawie wyrok. Jednym z elementów części oznaczeniowej wyroku jest wymienienie stron lub uczestników postępowania z podaniem ich imienia i nazwiska[680] bądź nazwy (firmy) i siedziby osoby prawnej lub innego podmiotu mającego zdolność sądową i występującego w sprawie w tym charakterze. Dokładne spełnienie tego wymogu warunkuje możliwość określenia osób, w stosunku do których orzeczenie ma wywołać skutki prawne[681], a tym samym determinuje ustalenie granic podmiotowych powagi rzeczy osądzonej[682]. W wyroku z 11 maja 2004 r., II CK 307/03[683] Sąd Najwyższy podkreślił, że wskazanie stron w sentencji orzeczenia ma nie tylko charakter porządkowy, lecz przede wszystkim wyznacza granice powagi rzeczy

[680] K. Piasecki, [w:] System …, s. 372-373.
[681] Zob. uchwała SN z 29 maja 1995 r., III CZP 55/95, OSNC 1995, nr 9, poz. 126.
[682] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 123.
[683] Legalis nr 268801.

osądzonej - wyjaśnia między którymi osobami wydany wyrok ma wywołać skutki prawne. Jeżeli zatem powód prawidłowo oznaczył podmiot, który według jego intencji miał być stroną postępowania, ale z punktu widzenia prawa materialnego dokonał doboru tego podmiotu w sposób niewłaściwy, do usunięcia wady aktu jego woli może dojść już tylko przez odwołanie wadliwej czynności procesowej (art. 203 k.p.c.) albo w drodze podmiotowego przekształcenia powództwa (art. 194 i nast. k.p.c.).

W myśl art. 203 § 1 k.p.c. pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia - aż do wydania wyroku. Cofnięcie pozwu jest wyrazem rezygnacji powoda z zamierzenia określonego w treści pozwu i ewentualnego stanowiska wyrażonego w toku postępowania, poprzedzającego to cofnięcie. Dlatego też zdaniem J. Mokrego należy postawić znak równości między pojęciem cofnięcie pozwu i odwołanie pozwu. Przez odwołanie autor rozumie działanie podmiotu bezpośrednio zainteresowanego wynikiem postępowania, realizującego procesowe uprawnienie do całkowitego lub częściowego i definitywnego pozbawienia własnej czynności procesowej jej skuteczności prawnej przez swe następne, jednostronne, ustne lub pisemne oświadczenie. Skuteczne odwołanie czynności procesowej, którym jest niewątpliwie cofnięcie pozwu prowadzi do zniesienia ze skutkiem *ex tunc* dokonanych czynności (art. 203 § 2 zd. 1 k.p.c.)[684].

Podmiotowe przekształcenie powództwa polega natomiast na wejściu do procesu obok podmiotu będącego stroną innego podmiotu w tym samym charakterze. Wejście to następuje w drodze przystąpienia do sprawy podmiotu zawiadomionego przez sąd o toczącym się postępowaniu. Jeśli natomiast chodzi o stronę pozwaną wejście następuje w drodze wezwania przez sąd do wzięcia udziału w sprawie nowego podmiotu[685]. Ze zmianą podmiotową po stronie powodowej mamy do czynienia, gdy okaże się, że powództwo zostało wniesione nie przez podmiot, który powinien występować w sprawie w charakterze powoda. W takim przypadku sąd, na wniosek powoda, zawiadomi o toczącym się procesie osobę przez niego wskazaną. Podmiot ten może w ciągu dwóch tygodni od doręczenia zawiadomienia wstąpić do sprawy w charakterze powoda. Z upływem tego terminu możność wstąpienia do sprawy w charakterze powoda wygasa. Zmiana podmiotowa po stronie pozwanej ma natomiast miejsce, jeżeli okaże się, że powództwo nie zostało wniesione przeciwko osobie, która powinna być w sprawie stroną pozwaną. Sąd na wniosek powoda lub pozwanego wezwie tę osobę do wzięcia

[684] J. Mokry, Odwołalność czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1973, s. 20 i n.
[685] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 208.

udziału w sprawie. Zgodnie z art. 198 § 1 k.p.c. wezwanie do wzięcia udziału w sprawie w charakterze pozwanego zastępuje pozwanie. Osobom wezwanym sąd doręczy odpisy pism procesowych i załączników. W myśl art. 198 § 3 k.p.c. osoby wezwane do wzięcia udziału w sprawie, a także osoby zawiadomione o toczącym się procesie, które w terminie zgłosiły swe przystąpienie do sprawy w charakterze powodów, mogą przy pierwszej czynności procesowej żądać powtórzenia dotychczasowego postępowania w całości lub w części, stosownie do okoliczności sprawy.

Od niewłaściwego doboru podmiotów procesu należy odróżnić niewłaściwe oznaczenie strony postępowania. W orzecznictwie Sądu Najwyższego panuje ugruntowany pogląd, że w takim przypadku dopuszczalna jest zmiana oznaczenia strony w trybie sprostowania wyroku[686]. Błędne oznaczenie strony może być następstwem roztargnienia lub nieuwagi sądu. Może ono również wynikać z niestaranności sądu polegającej na oznaczeniu strony w wyroku niezgodnie z zebranym w sprawie materiałem. W wyroku z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97[687] Sąd Najwyższy podkreślił, że nie może budzić wątpliwości dopuszczalność sprostowania niedokładności w oznaczeniu strony, jeżeli niedokładności te są następstwem niestaranności sądu. Właśnie taki przypadek miał miejsce w sprawie zakończonej wydaniem powyższego wyroku. Sąd pierwszej instancji wydał bowiem wyrok na rzecz Hurtowni Farmaceutycznej "C.(...)" w K.-N., pomimo sprecyzowania pozwu co do oznaczenia powoda. Wobec zarzutu apelacyjnego nieważności postępowania ze względu na brak zdolności sądowej i procesowej strony powodowej, sąd drugiej instancji sprostował oznaczenie strony powodowej w zaskarżonym wyroku poprzez wpisanie powoda "C.(...) Hurtownia Farmaceutyczna Agaty P. - K.-N." w miejsce Hurtowni Farmaceutycznej "C.(...)" w K.-N. Uzasadniając podjęcie postanowienia o sprostowaniu wyroku, sąd drugiej instancji wskazał, że niewydanie postanowienia prostującego spowodowałoby, iż prawidłowo działająca strona byłaby narażona na bardzo poważne i niekorzystne dla niej następstwa procesowe, przez siebie niezawinione.

Jak już była mowa, w orzecznictwie[688] i doktrynie[689] postuluje się, aby sąd w sentencji wyroku wymieniał strony zgodnie z materiałem zebranym w sprawie i z rzeczywistym stanem

[686] Wyrok SN z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16; postanowienie SN z 10 grudnia 2001 r., I PZ 93/01, OSNP 2003, nr 24, poz. 597; postanowienie SN z 28 stycznia 2004 r., IV CK 183/03, LEX nr 530709; wyrok SN z 28 kwietnia 2004 r., V CK 472/03, LEX nr 365065; postanowienie SN z 11 sierpnia 2005 r., V CK 758/04, LEX nr 365063; postanowienie SN z 25 kwietnia 2008 r., I PK 314/07, LEX nr 829075; wyrok z 13 października 2008 r., II CSK 187/08, Legalis nr 552662; wyrok SN z 20 kwietnia 2012 r., III CSK 247/2011, Legalis nr 490989; wyrok SN z 16 czerwca 2016 r., III PK 125/15, LEX nr 2086105; postanowienie SN z 20 marca 2018 r., I PK 12/17, Legalis nr 1807236.
[687] OSNC 1999, nr 1, poz. 16.
[688] Orzeczenie SN z 10 października 1961 r., IV CZ 90/61, OSNC 1962, nr 3, poz. 116.
[689] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 585, 586.

sprawy, czasem nawet pomijając błędne oznaczenie stron podane w pozwie, niesprecyzowane w toku postępowania. Opisana sytuacja stanowi wyjątek od zaakceptowanej w doktrynie i judykaturze zasady prostowania tylko niedokładności, błędów i omyłek popełnianych przez sąd, a nie spowodowanych przez stronę postępowania[690]. W judykaturze[691] i doktrynie[692] podkreśla się również, że ustalenie podmiotowych granic postępowania w pierwszej kolejności powinno nastąpić w drodze uściślenia oznaczenia strony w trybie art. 350 k.p.c. Natomiast, gdy wady w oznaczeniu podmiotowych granic procesu nie można naprawić w drodze sprostowania niedokładności w oznaczeniu stron, dopiero wtedy aktualne staje się podmiotowe przekształcenie powództwa. Pogląd taki Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z 13 czerwca 1980 r., IV CR 182/80[693]. W. Siedlecki zwraca uwagę na zgodność tego poglądu z zasadą ekonomii procesowej i z postulatem nieformalistycznego stosowania przepisów kodeksu postępowania cywilnego[694]. Pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z 13 czerwca 1980 r. został zaakceptowany w późniejszych orzeczeniach.

Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego pozwala na sformułowanie tezy, że przez uściślenie oznaczenia strony należy rozumieć konkretyzację, uzupełnienie bądź poprawienie oznaczenia strony. Z przykładem uściślenia oznaczenia strony poprzez jego konkretyzację mamy do czynienia w powołanym już wyroku Sądu Najwyższego z 13 czerwca 1980 r. W stanie faktycznym stanowiącym podstawę tego wyroku powód, nie orientując się, kto według przyjętej konstrukcji prawnej powinien być stroną, wytoczył powództwo przeciwko niewłaściwemu pozwanemu – Redakcji „Głosu Robotniczego" będącej jednostką organizacyjną Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej, zamiast rzeczywiście wybranemu przez niego pozwanemu, czyli tej Spółdzielni. Niewłaściwe wskazanie przez powoda strony przeciwnej spowodowało, że sąd wydał wyrok w stosunku do wskazanej jednostki organizacyjnej. Ujawiona wada niewłaściwego oznaczenia pozwanego została przez sąd naprawiona w drodze sprostowania oznaczenia strony. Polegało ono na konkretyzacji

---

[690] K. Lipiński, op. cit., s. 242; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 10; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne – 1981 r.), PiP 1982, nr 12, s. 104; P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 265; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 560, 561; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1105; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 812; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 677; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014; taż, Orzeczenia …, s. 148.

[691] Postanowienie SN z 28 stycznia 2004 r., IV CK 183/03, LEX nr 530709; postanowienie SN z 3 listopada 2010 r., V CSK 126/10, LEX nr 844757; wyrok SN z 13 czerwca 1980 r., IV CR 182/80, OSNCP 1981, nr 2-3, poz. 30; wyrok SN z 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16; wyrok SN z 11 października 2001 r., II CKN 559/99, OSNC 2002, nr 6, poz. 82; postanowienie SN z 29 stycznia 2016 r., II CSK 94/15, LEX nr 2016024; wyrok SN z 16 czerwca 2016 r., III PK 125/15, LEX nr 2086105.

[692] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 585.

[693] OSNC 1981, nr 2-3, poz. 30.

[694] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa SN (Prawo procesowe cywilne – 1981 r.), PiP 1982, nr 12, s. 10.

pierwotnego oznaczenia strony poprzez wskazanie jako pozwanego Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej w miejsce Redakcji „Głosu Robotniczego”. Uzasadniając dokonanie sprostowania wyroku sąd wskazał, że w sprawie doszło do niewłaściwego oznaczenia strony, a nie do niewłaściwego doboru podmiotów procesu. W ostatnim przypadku, usunięciu wady mogłyby służyć odwołanie wadliwej czynności procesowej (art. 203 k.p.c.) albo podmiotowe przekształcenia procesu (art. 194-198 k.p.c.). Sąd jednak podkreślił, że środki te będą aktualne dopiero wówczas, gdy wady w wyznaczeniu przez powoda podmiotowych granic procesu nie można naprawić w drodze sprostowania oznaczenia stron.

W podobnym stanie faktycznym zapadł wyrok Sądu Najwyższego z 7 maja 2008 r., II CSK 10/08[695]. Sąd Najwyższy uznał za niedopuszczalne odrzucenie pozwu z powodu braku zdolności sądowej w sytuacji, w której jako stronę pozwaną wskazano jednostkę organizacyjną osoby prawnej niemającą zdolności sądowej zamiast osoby prawnej. Sąd Najwyższy za dopuszczalne uznał sprostowanie przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji w ten sposób, że w miejsce pozwanego Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wpisano Skarb Państwa – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Zdaniem Sądu Najwyższego w takim przypadku dopuszcza się możliwość uściślenia oznaczenia strony w trybie art. 350 k.p.c. Również w tej sprawie Sąd Najwyższy podniósł, że podmiotowe przekształcenie powództwa staje się aktualne dopiero wówczas, gdy wady w oznaczeniu podmiotowych granic procesu nie można naprawić w drodze sprostowania niedokładności w oznaczeniu stron.

Jak wskazano wyżej, przez uściślenie oznaczenia strony należy rozumieć również uzupełnienie tego oznaczenia. Chodzi tu o uzupełnienie nazwy lub nazwiska pozwanego o jakiś człon, nieznany powodowi wcześniej, lub o element nazwy, który powód pominął przez niewiedzę lub zapomnienie[696]. Jako przykład można wskazać sytuację, gdy powód żąda sprostowania nazwiska pozwanego przez dodanie drugiego jego członu bądź sprostowania nazwy osoby prawnej przez dodanie brakującego elementu tej nazwy. Z podaną formą uściślenia oznaczenia strony mamy do czynienia w wyroku Sądu Najwyższego z 11 października 2001 r., II CKN 559/99[697]. W sprawie tej sąd pierwszej instancji wydał wyrok przeciwko Wydawnictwu „W.-D.” w Ł. Ujawniona niedokładność w oznaczeniu strony pozwanej została sprostowana przez sąd drugiej instancji przez uzupełnienie dotychczasowego oznaczenia "Wydawnictwo „W.-D.” dodaniem słów „właściciel - Mirosław

[695] LEX nr 420377.
[696] A. Góra-Błaszczykowska, Wezwanie do udziału w sprawie …, s. 93.
[697] Legalis nr 52671.

K.” Zdaniem Sądu Najwyższego sprostowanie wyroku było dopuszczalne, bowiem czynność prostująca sądu drugiej instancji nie kreowała nowego podmiotu procesowego, a jedynie doprowadziła do pełnego oznaczenia w wyrokach obu sądów strony, która faktycznie występowała w tym charakterze w toku postępowania.

Z kolei uściślenie oznaczenia strony poprzez jego poprawienie oznacza usunięcie błędu polegającego na zastosowaniu niewłaściwego skrótu, nieprawidłowej kolejności wyrazów[698], błędnej pisowni itp. W wyroku z 22 czerwca 2006 r., V CSK 139/06[699] Sąd Najwyższy dopuścił uściślenie oznaczenia strony przez określenie jej pełną nazwą „Towarzystwo Finansowo-Leasingowe S.A. w W.” w miejsce widniejącego w treści sentencji wyroku skrótu "T.F.L. S.A.". Kolejnym przykładem uściślenia oznaczenia strony jest usunięcie omyłki pisarskiej polegającej na błędnym wskazaniu siedziby strony będącej spółką prawa handlowego. Na mocy postanowienia z 6 listopada 2008 r., I PK 309/07[700] Sąd Najwyższy sprostował oczywistą omyłkę pisarską w wyroku tego Sądu z 8 lipca 2008 r. w ten sposób, że w jego komparycji i sentencji w miejsce pozwanego Zakładu Gospodarki Ciepłowniczej Sp. z o.o. w P.T. wpisał Zakład Gospodarki Ciepłowniczej Sp. z o.o. w T.M.

6.4. Skutki przekroczenia granic sprostowania wyroku

Analizując skutki przekroczenia granic instytucji sprostowania wyroku należy w pierwszej kolejności zauważyć, że zażalenie przysługuje jedynie na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane przez sąd pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c.). Na postanowienie w przedmiocie sprostowania wydane przez sąd drugiej instancji nie służy już zażalenie do Sądu Najwyższego[701]. Dochodzi jednak do przypadków kiedy „pod pozorem’’ sprostowania, sąd drugiej instancji dokonuje nieuprawnionej, istotnej merytorycznej zmiany prostowanego wyroku. Wtedy nie mamy do czynienia z postanowieniem wydanym w przedmiocie sprostowania wyroku, na które nie służy środek odwoławczy, lecz z wydaniem orzeczenia, co do którego o dopuszczalności zaskarżenia winna decydować materia, której dotyczy sprostowanie. W tym zakresie godzi się nawiązać do utrwalonego orzecznictwa wskazującego na podążanie środka zaskarżenia za rozstrzyganą

[698] Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z 20 maja 2015 r., VII Pz 10/15, LEX nr 2126113.
[699] LEX nr 196953.
[700] LEX nr 1615063.
[701] Postanowienie SN z 8 kwietnia 2014 r., II PZ 2/14, LEX nr 1460603; postanowienie SN z 26 marca 2015 r., II UZ 90/14, LEX nr 1806450.

materią a nie za formą rozstrzygnięcia, gdy sąd nadał ją błędnie[702]. Trafnym jest zatem pogląd Sądu Najwyższego, że postanowienie sądu drugiej instancji dotyczące sprostowania wyroku, a w rzeczywistości zmieniające ten wyrok co do istoty podlega zaskarżeniu skargą kasacyjną, chyba że skarga kasacyjna w sprawie nie przysługuje[703]. Zasadę tę trzeba też odpowiednio przenieść na grunt apelacji[704], w sytuacji gdy strona nie wniosła w terminie zażalenia, a jednocześnie sprostowanie jest w istocie wyrokiem zmieniającym prostowany wyrok. Uprawnionym jest w takiej sytuacji przyjęcie, że stronie w takim przypadku służy prawo do zaskarżenia takiego rozstrzygnięcia apelacją.

Przekroczenie granic sprostowania poprzez dokonanie w istocie zmiany wyroku spowoduje nieważność postępowania na mocy art. 379 pkt 5 k.p.c. we wszystkich przypadkach, gdy ustawa wymaga rozpoznania sprawy na rozprawie (art. 148 k.p.c.)[705], a zatem z wyłączeniem sytuacji regulowanych w art. 148^1 k.p.c. i art. 505^{10} § 2 k.p.c. Konsekwentnie trzeba dopuścić możliwość złożenia skargi o wznowienie postępowania od postanowienia dokonującego sprostowania orzeczenia sądu pierwszej lub drugiej instancji, jeżeli materia objęta sprostowaniem powinna być rozstrzygnięta wyrokiem. W takim przypadku istniałaby bowiem podstawa do wznowienia postępowania z powodu nieważności, o której mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c. czyli pozbawienie możności działania wskutek naruszenia przepisów prawa.

7th Postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku

7.1. Wszczęcie postępowania

Rozważania na temat sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku poprzedzić trzeba kilkoma uwagami natury ogólnej. Biorąc pod uwagę kryterium odzwierciedlające rolę i znaczenie inicjatywy przy dokonaniu określonej czynności

[702] Uchwały SN Izby Cywilnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 6 marca 1972 r., III CZP 27/71, OSNC 1973, nr 1, poz. 1; uchwała SN z 3 lutego 2009 r., I PZP 5/08, OSNP 2009, nr 11-12, poz. 132.
[703] Postanowienie SN z 3 marca 1976 r., II CZ 11/76, LEX nr 7806; postanowienie SN z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 115; wyrok SN z 4 listopada 2010 r., IV CSK 188/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 86; postanowienie SN z 6 grudnia 2010 r., II UZ 33/10, OSNP 2012, nr 3-4, poz. 50; wyrok z 16 listopada 2011 r., V CSK 527/10, LEX nr 1299214; wyrok SN z 17 czerwca 2014 r., I CSK 422/13, LEX nr 1532772; wyrok SN z 18 marca 2015 r., I PK 162/14, LEX nr 1678949; postanowienie SN z 14 kwietnia 2015 r., II PZ 3/15, LEX nr 1681883; postanowienie SN z 19 stycznia 2018 r., I CSK 176/17, LEX nr 2482574; wyrok z 10 maja 2018 r., I UK 110/17, OSNP 2019, nr 2, poz. 22.
[704] Postanowienie SN z 19 stycznia 2018 r., I CSK 176/17, LEX nr 2482574.
[705] T. Ereciński, [w:] System …, s. 1311; por. też wyrok SN z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975, nr 5, poz. 84.

procesowej przez sąd, wśród czynności procesowych sądu można wyróżnić takie, które są podejmowane niezależnie od woli stron i bez konieczności złożenia przez nie stosownego wniosku oraz takie, których sąd dokonuje wyłącznie na skutek odpowiedniego impulsu pochodzącego od uprawnionego podmiotu[706]. Z tego punktu widzenia można mówić o dwóch grupach czynności procesowych sądu: czynności podejmowanych z urzędu oraz czynności podejmowanych na wniosek[707]. Przyjmuje się, że czynność jest podejmowana przez sąd z urzędu wtedy, gdy ma on określoną kompetencję (obowiązek) do dokonania czynności, niezależnie od wniosku strony lub innego uprawionego podmiotu. Możność podjęcia danej czynności z urzędu nie wyłącza jednak możliwości zgłoszenia przez uczestnika postępowania wniosku o jej podjęcie[708]. Wniosek o dokonanie czynności procesowej w takim przypadku nie ma jednak charakteru konstytutywnego, nie stanowi okoliczności warunkującej możliwość podjęcia tej czynności, lecz jest jedynie wyrazem zapatrywań uczestnika o potrzebie lub możliwości dokonania danej czynności z urzędu[709]. Złożenie wniosku zgodnego z czynnością procesową podjętą przez sąd z urzędu nie zmienia charakteru prawnego takiej czynności[710]. Podkreślania jednak wymaga, że złożony przez stronę wniosek musi zostać przez sąd rozpoznany. Polskiemu prawu procesowemu poza pewnymi wyjątkami nieznana jest bowiem instytucja pozostawienia wniosku bez rozpoznania. W wyniku rozpoznania, wniosek może zostać uwzględniony, a w razie uznania jego bezzasadności podlega on oddaleniu. Organ procesowy podejmuje natomiast daną czynność na wniosek (żądanie, zarzut) uczestnika postępowania jedynie w tych przypadkach, w których ustawa wyraźnie tak stanowi[711]. Jeżeli ustawa przewiduje możność podjęcia danej czynności na wniosek, wyłącza to możność podjęcia tej czynności z urzędu. Innymi słowy, przewidziana w ustawie możność podjęcia danej czynności na wniosek oznacza, że czynność ta może być podjęta tylko na wniosek[712]. Wniosek o dokonanie czynności ma w takim przypadku charakter konstytutywny, tj. stanowi konieczny warunek dokonania czynności przez organ procesowy[713].

---

[706] E. Waśkowski, Podręcznik procesu cywilnego, Wilno 1932, s. 89.
[707] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 84; tenże, Kilka uwag o znaczeniu wniosków stron i czynnościach sądu przy podmiotowej zmianie powództwa, NP 1974, nr 2, s. 195.
[708] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r., II PR 50/66, OSPiKA 1967, nr 4, poz. 99, s. 180; tenże, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195; S. Włodyka, Podmiotowe przekształcenie powództwa, Warszawa 1968, s. 137.
[709] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r. …, s. 180; tenże, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195.
[710] W. Broniewicz, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195.
[711] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 83.
[712] W. Broniewicz, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195; tenże, Postępowanie …, s. 84.
[713] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r. …, s. 180.

Wskazany wyżej dychotomiczny podział czynności procesowych sądu wyklucza przyjęcie, że dana czynność procesowa może być podjęta albo z urzędu, albo na wniosek. Jak już wskazano, jeżeli czynność procesowa jest podejmowana z urzędu, nie jest wykluczone złożenie wniosku o jej podjęcie. Jeżeli jednak czynność procesowa jest podejmowana tylko na wniosek, wyłączone jest podjęcie jej z urzędu. Z tego względu, W. Broniewicz uważa, że nieścisłe są sformułowania zawarte w przepisach kodeksu postępowania cywilnego, w których jest mowa, że organ procesowy może dokonać danej czynności z urzędu lub na wniosek albo odwrotnie, np. art. 310, art. 541 § 1, art. 717 § 1, art. 732 k.p.c.[714]

Przechodząc do zasadniczego nurtu rozważań należy stwierdzić, że pomimo wykluczenia możliwości podjęcia czynności procesowej z urzędu, jak i na wniosek, część przedstawicieli doktryny przyjmuje, że wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić zarówno z urzędu, jak i na wniosek[715]. Ponieważ autorzy ci nie podają argumentów na uzasadnienie zajmowanego stanowiska, trudno określić czy traktują wniosek o sprostowanie wyroku jedynie jako asumpt do podjęcia czynności przez sąd z urzędu, czy jako alternatywny sposób wszczęcia postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku. Odmienne zapatrywanie reprezentują A. Jakubecki, A. Zieliński i M. Uliasz. Zdaniem tych autorów wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku następuje z urzędu. Wskazują jednak, że nie jest wykluczone także złożenie wniosku o sprostowanie wyroku. A. Jakubecki twierdzi, że skoro istnienie w wyroku oczywistych omyłek nie licuje z powagą wymiaru sprawiedliwości oraz może okazać się utrudnieniem w razie egzekucyjnego wykonania wyroku, sąd może sprostować wyrok z urzędu. Zaznacza również że inicjatywa sprostowania może wyjść także od strony lub innych podmiotów uczestniczących w procesie[716]. W podobny sposób wypowiada się A. Zieliński, wskazując że art. 350 k.p.c. przewiduje możliwość dokonania sprostowania wyroku przez sąd z urzędu. Nie oznacza to jednak wykluczenia wniosku stron o sprostowanie. Złożony przez stronę wniosek w tym przedmiocie wymaga merytorycznego rozpoznania, a w razie jego bezzasadności podlega oddaleniu[717]. Również M. Uliasz wskazuje, że sąd może sprostować wyrok z urzędu (czyli z

[714] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 84; tak również A. Marciniak, Wyrok częściowy w procesie cywilnym, [w:] Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi, Warszawa 2012, s. 250.
[715] K. Piasecki, [w:] System …, s. 373; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 148; taż, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 811; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 722; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 869; E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 448; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1148.
[716] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1105.
[717] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676.

własnej inicjatywy), co nie oznacza, że strony nie mogą wystąpić z wnioskiem o sprostowanie, gdy zauważą w nim oczywistą omyłkę[718].

Przechodząc do oceny przestawionych wyżej stanowisk, na wstępie należy stwierdzić, że sposób wszczęcia postępowania mającego na celu sprostowanie wyroku wskazuje *expressis verbis* przepis art. 350 § 1 *in principio* k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Wskazany sposób wszczęcia postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku wypada uznać za racjonalny. Sąd, który zauważył niedokładność, błąd bądź omyłkę w treści wyroku powinien bowiem dążyć do usunięcia tych wad. Kierując się dobrem wymiaru sprawiedliwości jest obowiązany do dbałości o należytą redakcję swoich rozstrzygnięć. Za trafnością przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania w art. 350 § 1 k.p.c. przemawia również wykładnia historyczna. Przepis art. 376 k.p.c. z 1932 r. nie wskazywał wprost sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku. Wyrażenie „z urzędu" dodane zostało natomiast w kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. Brak tego wyrażenia w poprzednio obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego nie pozbawiał jednak sądu możliwości dokonania sprostowania wyroku z urzędu[719]. Zamieszczenie wyrażenia „z urzędu" w art. 350 § 1 kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. rozwiało wszelkie wątpliwości w tym zakresie.

Nie można zatem podzielić przywołanego wyżej poglądu, że wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić z urzędu, jak i na wniosek, będącego konsekwencją wskazanego wyżej zapatrywania, że czynność procesowa może być podejmowana z urzędu albo na wniosek stron. Ustawodawca w art. 350 § 1 *in principio* k.p.c. przesądził, że wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku następuje z urzędu. Nie wyklucza to jednak, zgodnie z dokonanymi wyżej ustaleniami, możliwości złożenia wniosku[720]. Wniosek taki nie stanowi jednak okoliczności warunkującej wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku, lecz jest jedynie zwróceniem uwagi sądowi na zachodzącą zdaniem wnioskodawcy potrzebę sprostowania wyroku z urzędu. Celem złożenia takiego wniosku jest dążenie do otrzymania wyroku wolnego od jakichkolwiek uchybień redakcyjnych. Ze względu na dopuszczalność złożenia wniosku o sprostowanie wyroku, ustawodawca w art. 353 k.p.c. uregulował także skutki jego złożenia w

[718] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 467.
[719] W. Miszewski, Polski kodeks postępowania cywilnego …, s. 124; S. Gołąb, Z. Wusatowski, op. cit., s. 405, 406; J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; tenże, Rektyfikacja …, s. 6.
[720] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r. …, s. 180; tenże, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195; S. Włodyka, Podmiotowe przekształcenie …, s. 137.

zakresie terminów do wniesienia środka zaskarżenia. W myśl tego przepisu, wniosek o sprostowanie wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia. Przepis art. 353 k.p.c. nie wskazuje zatem kolejnego sposobu wszczęcia postępowania o sprostowanie wyroku, a mianowicie w drodze złożenia wniosku.

Rozważenia wymaga również kwestia czy sąd jedynie może, czy ma obowiązek orzekać z urzędu o sprostowaniu wyroku. Przepis art. 350 § 1 k.p.c. stanowi bowiem, że sąd może z urzędu sprostować w wyroku niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. Pojawia się zatem pytanie jak należy rozumieć użyty w treści wskazanego przepisu zwrot „sąd może z urzędu". Próbę udzielenia odpowiedzi na postawione wyżej pytanie należy rozpocząć od wyjaśnienia charakteru czynności procesowej podejmowanej z urzędu. Jak już wskazano, czynność procesowa będzie podejmowana przez sąd z urzędu zawsze wtedy, gdy ma on określoną kompetencję (obowiązek) do dokonania czynności, niezależnie od wniosku strony lub innego uprawionego podmiotu. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że czynności procesowe podejmowane z urzędu mogą mieć rozmaity charakter w zależności od sposobu ich ukształtowania przez ustawodawcę. Biorąc pod uwagę charakter danej czynności procesowej podejmowanej z urzędu, na gruncie kodeksu postępowania cywilnego można wyróżnić dwie podstawowe grupy, tj. czynności o charakterze obligatoryjnym oraz czynności fakultatywne (czynności sądu podejmowane z urzędu *sensu stricto*)[721]. Pierwsze z nich, czyli czynności obligatoryjne sądu podejmowane z urzędu stanowią zrealizowanie przez organ procesowy ustawowego obowiązku w chwili wystąpienia określonej sytuacji procesowej, a które są niezależne od wniosku strony. Z kolei czynności fakultatywne stanowią jedynie uprawnienie sądu do dokonania danej czynności[722].

Przyjmując powyższy podział czynności procesowych podejmowanych z urzędu na czynności obligatoryjne i fakultatywne, wyłania się dalsza kwestia, a mianowicie do której grupy należy zaliczyć czynność procesową w postaci sprostowania wyroku. Punktem wyjścia dla wyjaśnienia tej kwestii będzie ustalenie znaczenia użytego w treści art. 350 k.p.c. zwrotu „sąd może". W pierwszej kolejności wyjaśnienia wymaga samo słowo „może", które stanowi trzecią osobę liczby pojedynczej czasownika modalnego „móc". W języku potocznym słowo „móc" wyjaśnia się jako mieć prawo do czegoś[723], być uprawnionym do czegoś[724]. To zaś prowadzi do wniosku, że zwrot „sąd może" oznacza przyznanie sądowi pewnego zakresu

[721] P. Rylski, Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego, Warszawa 2009, s. 72 i n.
[722] Ibidem, s. 72 i n.
[723] Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 2, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 934; Słownik języka polskiego PWN A-Ó, Warszawa 2007, s. 304.
[724] Słownik …, red. M. Szymczak, s. 221.

swobody w kształtowaniu postępowania. B. Wojciechowski przepisy posługujące się wyrażeniami takimi jak: „sędzia (sąd, przewodniczący) może", „jest uprawniony", „sąd uzna" zaliczył do jednej z czterech grup przepisów postępowania cywilnego, w których przewidziana jest swoboda dla organu orzekającego[725]. Do kolejnych grup autor ten zaliczył tak zwaną „wolną" dyskrecjonalność, w której decyzje organu procesowego są niczym nieograniczone i zależą wyłącznie od jego subiektywnej oceny (art. 25, art. 302 § 1, art. 730 i art. 739 § 1, 2 i 3 k.p.c.), tak zwaną „słuszną" dyskrecjonalność, a więc taki przypadek, w którym sąd przy dokonywaniu czynności jest obowiązany kierować się zawartymi w ustawie zasadami słuszności (art. 102 k.p.c.) oraz tak zwane rozwiązania alternatywne, czyli przypadki, w których ustawa wprost wskazuje kilka możliwych czynności jakich może dokonać sąd, zawężając w ten sposób w pewnym zakresie dyskrecjonalność sędziowską (art. 113 k.p.c.). Pomimo zaliczenia przepisów posługujących się m.in. wyrażeniem: „sąd może" do przepisów postępowania cywilnego, w których przewidziana jest swoboda dla organu orzekającego, B. Wojciechowski zaznaczył, że użycie w przepisie sformułowania „może" nie we wszystkich przypadkach będzie stanowić upoważnienie do dyskrecjonalności dla rozstrzygającego sędziego. W znacznej grupie przepisów ze sformułowaniem „może" znajdują się normy, które nie przewidują możliwości dokonania wyboru, lecz przez użycie sformułowania „może" dopuszczają wyjątek od nakazanych bądź zakazanych zachowań. W tym celu często spotykany jest zwrot „sąd może…, gdy (jeżeli)…" (np. art. 105 § 1 zd. drugie k.p.c.). Obowiązek zastosowania takiego przepisu zaistnieje w konkretnym przypadku, o ile zostaną spełnione określone w przepisie warunki stanu faktycznego. Autor zaznacza również, że spotykane są przepisy, które mimo tego, że zawierają sformułowanie „sąd może" mają zupełnie wiążący charakter, nie pozostawiający organowi rozstrzygającemu żadnego zakresu swobody[726].

W świetle powyższych rozważań, charakter oraz cel instytucji sprostowania wyroku wskazuje, że czynność ta należy do czynności procesowych sądu podejmowanych z urzędu o charakterze obligatoryjnym. Za odmienną wykładnią art. 350 k.p.c. nie przemawia w szczególności użycie w tym przepisie zwrotu „może". Wskazana redakcja nie oznacza bowiem dowolności ze strony sądu, ale musi być rozumiana tylko w ten sposób, że sąd musi przepis ten zastosować, ilekroć zachodzą ku temu ustawowe przesłanki określone w art. 350 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sąd może sprostować wyrok w razie spełnienia przesłanek w

[725] Jako przykład takich przepisów B. Wojciechowski wymienił art. 149, art. 177, art. 178, art. 206, art. 207 § 1 i 2, art. 208, art. 317, art. 318 k.p.c., B. Wojciechowski, Dyskrecjonalność sędziowska. Studium teoretycznoprawne, Toruń 2004, s. 186, 187.
[726] B. Wojciechowski, op. cit., s. 186, 187.

postaci zaistnienia w jego treści niedokładności, błędów pisarskich, błędów rachunkowych i innych omyłek charakteryzujących się oczywistością. Jeśli sąd uzna, że w treści danego wyroku wystąpiły oczywiste omyłki, o których mowa w art. 350 k.p.c., nie może odmówić sprostowania wyroku.

7.2. Legitymacja do złożenia wniosku

Jak zostało ustalone, postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku może być wszczęte z urzędu, co nie wyklucza złożenia przez zainteresowany podmiot wniosku o sprostowanie wyroku. Złożenie wniosku przez zainteresowanego stanowi wyraz jego zapatrywania na konieczność usunięcia z treści wyroku oczywistej omyłki. Wyłania się zatem pytanie, kto posiada legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku.

Legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku posiadają przede wszystkim strony postępowania[727], w którym doszło do wydania wyroku dotkniętego niedokładnością, błędem lub inną omyłką. Bez wątpienia to właśnie one będą najbardziej zainteresowane uzyskaniem niewadliwego wyroku. Podmiotami legitymowanymi w taki sam sposób jak strony są ich następcy procesowi zarówno w przypadku, gdy substytucja stron nastąpiła z przyczyn materialnoprawnych (poza toczącym się postępowaniem), jak i wówczas, gdy opiera się wyłącznie na przepisach postępowania cywilnego (art. 83, art. 192 pkt 3, art. 194 § 1, art. 196, art. 180 pkt 1 i 2 k.p.c.). Legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku, poza stronami postępowania, posiadają ponadto inne jeszcze podmioty. W literaturze wśród tych podmiotów wymienia się interwenienta, prokuratora oraz inne organy działające w procesie cywilnym na prawach prokuratora. Do grupy ostatnio wskazanej należą organizacje pozarządowe, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, inspektor pracy, powiatowy (miejski) rzecznik praw konsumentów[728], Rzecznik Praw Pacjenta, Rzecznik Finansowy, kierownik ośrodka pomocy społecznej, kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie, Prezes Urzędu Zamówień Publicznych[729]. Jeszcze szerszy katalog podmiotów uprawnionych do zgłoszenia wniosku o sprostowanie wyroku proponuje A. Góra-Błaszczykowska, która opowiada się za przyznaniem legitymacji „osobom, których wyrok

[727] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia …, s. 148.
[728] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 723; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676.
[729] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 870.

bezpośrednio dotyczy”[730]. Również M. Malczyk przyznaje legitymację każdemu podmiotowi, którego praw (interesu prawnego) wyrok wprost dotyczy[731]. Z kolei K. Piasecki przyznaje taką legitymację osobom, których wyrok dotyczy choćby pośrednio. Zdaniem tego autora, pomocnym kryterium w ustaleniu tej kategorii osób jest posiadanie przez te osoby interesu w sprostowaniu wyroku. W tym ujęciu każdy podmiot, którego wyrok dotyczy nawet pośrednio, jest uprawniony do zgłoszenia wniosku o jego sprostowanie, o ile ma interes w sprostowaniu[732]. Do poglądu K. Piaseckiego krytycznie odniósł się K. Lubiński, którego zdaniem brak jest podstawy normatywnej do określenia w ten sposób legitymacji do zgłoszenia wniosku o sprostowanie wyroku, tym bardziej, że wniosek taki nie jest środkiem zaskarżenia. Jego zdaniem, przepis art. 353 k.p.c. przesądza tylko kwestię, że zgłoszenie wniosku o sprostowanie wyroku nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia. Jako argument za słusznością przyjętego stanowiska K. Lubiński podaje tezę uchwały z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 43/95[733], zgodnie z którą rozstrzygnięcie zawarte w sentencji orzeczenia w stosunku do osób niebędących stronami w sprawie nie podlega sprostowaniu na podstawie art. 350 § 1 i 3 k.p.c. W konsekwencji uznaje, że osoby te nie są legitymowane do zgłoszenia wniosku o sprostowanie wyroku.

O ile należy zgodzić się z tezą uchwały Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 1995 r., o tyle trzeba stwierdzić, że nie rozstrzyga ona jednak problemu legitymacji innych podmiotów niż strony do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku. W tej uchwale analizowana była kwestia dopuszczalności sprostowania orzeczenia w przypadku, gdy sąd zasądził koszty sądowe również od osób niebędących stronami w sprawie. Odpowiedź Sądu Najwyższego w tej kwestii była przecząca, dlatego też niedopuszczalne było złożenie wniosku o sprostowanie wyroku przez osoby, które nie były stronami w procesie. Osobom tym przysługiwało natomiast zażalenie na postanowienie o kosztach. Z uchwały z 26 kwietnia 1995 r. nie można jednak wywodzić, że podmioty, które nie brały udziału w sprawie nie mają w żadnym przypadku legitymacji do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku. Za słuszne należy uznać stanowisko K. Piaseckiego, A. Góry-Błaszczykowskiej i M. Malczyk, że podmioty, których rozstrzygnięcie sądowe może dotyczyć bezpośrednio lub choćby pośrednio są uprawnione do wystąpienia z tym wnioskiem. Adresatami wyroku nie zawsze są bowiem jedynie strony postępowania sądowego. Funkcjonują bowiem podmioty, które na podstawie wyroków

[730] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 148.
[731] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 780.
[732] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 565; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 175; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1196.
[733] OSNC 1995, nr 9, poz. 122.

wykonują czynności służbowe, przykładowo organy wymiaru sprawiedliwości, organy administracji publicznej, Policja. W razie zaistnienia w wyroku niedokładności, błędu czy innej omyłki, podmioty te będą zatem posiadały legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku. Za słusznością tego stanowiska przemawia również fakt, że wniosek o sprostowanie wyroku stanowi w tym przypadku jedynie asumpt do podjęcia czynności przez sąd z urzędu. Ponadto, eliminowanie z wyroków oczywistych omyłek sądu leży w interesie nie tylko stron czy innych uczestników postępowania, lecz całego wymiaru sprawiedliwości, dlatego też powinno mieć jak najszerszy zasięg. Przeanalizujmy zatem legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku prokuratora i poszczególnych podmiotów, do udziału których w postępowaniu cywilnym stosuje się odpowiednio przepisy o udziale prokuratora. Potrzeba ta podyktowana jest nie tylko tym, że przepisy o udziale prokuratora w postępowaniu cywilnym do udziału tych osób stosuje się odpowiednio, lecz także tym, że różny jest również zakres i forma udziału tych podmiotów w postępowaniu cywilnym.

Jak już zaznaczono, legitymację do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku ma prokurator. Prokurator może złożyć taki wniosek w stosunku do każdego wyroku, a nie jedynie do wyroków zapadłych w postępowaniach, w których brał udział. Prokurator w postępowaniu cywilnym bierze udział poprzez wszczęcie postępowania (art. 55 i art. 57 k.p.c.), bądź wstąpienie do toczącego się już postępowania (art. 60 § 1 k.p.c.). Gdy złożenie wniosku o sprostowanie wyroku następuje w sprawie wszczętej przez prokuratora lub w sprawie, do której przystąpił, wystąpienie z takim wnioskiem będzie jedną z czynności, do której prokurator będzie uprawniony jako strona bądź uczestnik postępowania. Natomiast jeżeli wniosek o sprostowanie wyroku będzie złożony w sprawie, w której prokurator nie brał udziału, zależnie od okoliczności, złożenie takiego wniosku może stanowić jedną bądź drugą formę udziału w sprawie. Jeżeli postępowanie, w którym zapadł wadliwy wyrok jeszcze się toczy, złożenie przez prokuratora wniosku o sprostowanie będzie stanowiło wstąpienie do toczącego się postępowania. Jeżeli postępowanie zostało już prawomocnie zakończone, prokurator składając wniosek o sprostowanie wyroku, spowoduje wszczęcie postępowania sądowego ograniczającego się do sprostowania wyroku.

Legitymowanym do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku jest również Rzecznik Praw Obywatelskich. Stoi on na straży praw i wolności człowieka i obywatela. W sprawach o ochronę tych praw i wolności Rzecznik Praw Obywatelskich bada, czy wskutek działania lub zaniechania organów, organizacji i instytucji, obowiązanych do przestrzegania i realizacji praw i wolności człowieka i obywatela nie nastąpiło naruszenie prawa, a także zasad współżycia społecznego i sprawiedliwości społecznej. Po zbadaniu sprawy Rzecznik Praw

Obywatelskich, na podstawie art. 14 pkt 4 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich[734], wszczyna postępowanie w sprawach cywilnych, jak również może wziąć udział w każdym toczącym się postępowaniu, na prawach przysługujących prokuratorowi. Gdy złożenie wniosku o sprostowanie wyroku następuje w sprawie wszczętej przez Rzecznika Praw Obywatelskich lub w sprawie, do której przystąpił, wystąpienie z takim wnioskiem będzie jedną z czynności, do której Rzecznik będzie uprawniony jako strona bądź uczestnik postępowania. Rzecznik Praw Obywatelskich, podobnie jak prokurator, może złożyć wniosek o sprostowanie wyroku zapadłego w postępowaniach, w których nie brał udziału. Jeżeli postępowanie, w którym zapadł wadliwy wyrok jeszcze się toczy, złożenie przez Rzecznika Praw Obywatelskich wniosku o sprostowanie wyroku będzie stanowiło wstąpienie do toczącego się postępowania. Rzecznik Praw Obywatelskich składając wniosek o sprostowanie wyroku po prawomocnym zakończeniu postępowania, spowoduje wszczęcie postępowania sądowego, ale tylko co do sprostowania wyroku.

Uwagi dotyczące prokuratora są aktualne także w odniesieniu do Rzecznika Praw Dziecka. Stoi on na straży praw dziecka. Na mocy art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka[735] może on żądać wszczęcia postępowania w sprawach cywilnych oraz wziąć udział w toczącym się już postępowaniu na prawach przysługujących prokuratorowi, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praw dziecka. Wyjątkiem są sprawy niemajątkowe z zakresu prawa rodzinnego. W tych sprawach może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie[736].

Odmiennie kształtują się uprawnienia Rzecznika Praw Pacjenta. Organ ten może, na podstawie art. 55 ustawy z 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta[737], w sprawach cywilnych dotyczących naruszenia praw pacjenta, z urzędu lub na wniosek strony żądać wszczęcia postępowania lub brać udział w już toczącym się postępowaniu, na prawach przysługujących prokuratorowi. Uprawnienie do działania na prawach przysługujących prokuratorowi oznacza, że przysługują mu prawa strony i, tak jak prokurator, może wszczynać postępowanie lub przystępować do toczącego się już postępowania. Jednak w przeciwieństwie do prokuratora, któremu przysługuje kompetencja generalna z art. 7 k.p.c., Rzecznikowi Praw Pacjenta przysługuje kompetencja ograniczona do spraw, w których konieczna jest specjalizacja czy szczególna wiedza tj. do spraw dotyczących

[734] T.j. Dz.U. 2020, poz. 627.
[735] T.j. Dz.U. 2020, poz. 141.
[736] P. Jaros, Rzecznik Praw Dziecka w Polsce. Ukształtowanie Rzecznika Praw Dziecka w Polsce jako organu państwowego. Komentarz do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, Warszawa 2013, s. 144.
[737] T.j. Dz.U. 2020, poz. 849.

naruszenia praw pacjenta. Rzecznik Praw Pacjenta będzie zatem co do zasady uprawniony do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku zapadłego w sprawie dotyczącej naruszenia praw pacjenta, w której brał udział czy poprzez wszczęcie postępowania czy wstąpienie do toczącego się postępowania. Wówczas, złożenie takiego wniosku będzie jedną z czynności, do której Rzecznik Praw Pacjenta będzie uprawniony jako strona bądź uczestnik postępowania. Jednak jak wskazano powyżej, wady wyroku w postaci oczywistych omyłek powinny być usuwane w jak najszerszym zakresie. Wydaje się zatem słusznym, aby Rzecznik Praw Pacjenta był uprawniony do wystąpienia z wnioskiem o sprostowanie wyroku zapadłego również w sprawach, w których nie brał udziału, ale mógł co do nich wszcząć postępowanie albo wstąpić do toczącego się postępowania. Wtedy złożenie takiego wniosku może stanowić jedną bądź drugą formę udziału w sprawie. Jeżeli postępowanie, w którym zapadł wadliwy wyrok jeszcze się toczy, złożenie przez Rzecznika Praw Pacjenta wniosku o sprostowanie będzie stanowiło wstąpienie do toczącego się postępowania. Jeżeli postępowanie zostało już prawomocnie zakończone, Rzecznik Praw Pacjenta składając wniosek o sprostowanie wyroku, będzie wszczynał postępowanie sądowe w przedmiocie sprostowania. Właściwym rozwiązaniem wydaje się również przyznanie Rzecznikowi Praw Pacjenta uprawnienia do wystąpienia z wnioskiem o sprostowanie wyroku zapadłego w innych jeszcze sprawach, w których nie może wszcząć postępowania ani wstąpić do toczącego się postępowania. Dotyczyć to może przypadków, gdy podczas wykonywania swoich czynności służbowych Rzecznik Praw Pacjenta będzie miał do czynienia z wyrokiem, w treści którego dostrzeżone zostaną oczywiste omyłki. W takim przypadku Rzecznik Praw Pacjenta składając wniosek o sprostowanie wyroku, będzie wszczynał postępowanie sądowe ograniczające się do sprostowania wyroku i tylko w tym zakresie będzie uczestnikiem. W przypadku tego podmiotu niedopuszczalna będzie pierwsza forma udziału, tj. wstąpienie do toczącego się postępowania, gdyż wstąpić do toczącego się postępowania Rzecznik Praw Pacjenta nie może, gdyż są to sprawy, których nie mógł wszcząć, ani do nich wstąpić. Wobec powyższego należy przyjąć, że Rzecznik Praw Pacjenta może zgłosić wniosek o sprostowanie wyroku zarówno, gdy toczy się jeszcze postępowanie oraz po jego prawomocnym zakończeniu, lecz w obu przypadkach spowoduje tylko wszczęcie postępowania o sprostowanie. Pogląd ten znajduje uzasadnienie w stanowisku, że postępowanie o sprostowanie wyroku wszczynane jest z urzędu, a wniosek Rzecznika Praw Pacjenta stanowi tylko impuls do sprostowania z urzędu.

Poczynione rozważania na temat uprawnień Rzecznika Praw Pacjenta do wystąpienia z wnioskiem o sprostowanie wyroku pozostają zasadniczo aktualne do Rzecznika Finansowego. Podmiot ten może wytoczyć powództwo na rzecz klientów podmiotów rynku

finansowego w sprawach dotyczących nieuczciwych praktyk rynkowych dotyczących działalności tych podmiotów. Może też, ale odmiennie niż Rzecznik Praw Pacjenta - tylko za zgodą powoda wziąć udział w toczącym się już postępowaniu. W takim przypadku stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze (art. 26 ustawy z 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym[738]).

W przypadku Rzecznika Finansowego rozważenia wymaga kwestia, czy do złożenia przez niego wniosku o sprostowanie wyroku wymagana jest zgoda powoda, analogicznie jak w przypadku wstąpienia do toczącego się postępowania. Zagadnienie to należy zbadać biorąc pod uwagę trzy dopuszczalne przypadki wystąpienia przez Rzecznika Finansowego z wnioskiem o sprostowanie wyroku. Pierwszy, gdy Rzecznik Finansowy składa wniosek o sprostowanie wyroku zapadłego w postępowaniu, do którego wstąpił za zgodą powoda. W tym przypadku, nie ulega wątpliwości, że nie jest wymagana zgoda powoda do złożenia przez Rzecznika Finansowego wniosku o sprostowanie wyroku. Jeżeli bowiem Rzecznik wstąpił do postępowania to może podejmować wszelkie czynności przewidziane przez przepisy prawa, a więc również zgłaszać wniosek o sprostowanie wyroku. Drugi przypadek zachodzi, gdy Rzecznik Finansowy składa wniosek w postępowaniu, do którego mógł wstąpić za zgodą powoda, ale tego nie zrobił. Tutaj odpowiedź uzależniona jest od momentu złożenia przez Rzecznika Finansowego wniosku o sprostowanie wyroku. Zgodnie z art. 26 ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, zgoda powoda jest wymagana do wstąpienia do toczącego się już postępowania. Jeżeli wniosek o sprostowanie dotyczy wyroku zapadłego w postępowaniu, które jest jeszcze w toku, zgoda powoda do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku jest wymagana, gdyż składając wniosek Rzecznik będzie wstępował do postępowania. Natomiast jeżeli postępowanie, w którym zapadł wadliwy wyrok jest prawomocnie zakończone, złożenie wniosku o sprostowanie wyroku przez Rzecznika Finansowego nie będzie stanowiło wstąpienia do postępowania, zatem nie będzie wymagana zgoda powoda na złożenie tego wniosku. Trzeci przypadek natomiast ma miejsce, gdy Rzecznik Finansowy składa wniosek o sprostowanie wyroku zapadłego w sprawach, w których nie może wszcząć postępowania ani wstąpić do już toczącego się postępowania. Podobnie jak w przypadku Rzecznika Praw Pacjenta, w tym przypadku, niezależnie od tego czy postępowanie się toczy, czy zostało prawomocnie zakończone, Rzecznik może tylko zgłosić wniosek o sprostowanie wyroku i jego udział się ograniczy tylko do postępowania w sprawie sprostowania, w związku z czym nie jest wymagana zgoda powoda na złożenie wniosku.

[738] T.j. Dz.U. 2019, poz. 2279.

Jak zostało już wskazane, podmiotami działającymi na tych samych zasadach jak prokurator są inspektorzy pracy oraz powiatowi (miejscy) rzecznicy konsumentów[739]. Inspektorzy pracy są uprawnieni do wytaczania powództw na rzecz obywateli w sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy. W sprawach tych, mogą również za zgodą powoda wstępować do toczącego się postępowania (art. 63^1 k.p.c.). Natomiast rzecznicy konsumentów (powiatowy, miejski) występują w sprawach o ochronę konsumentów. Podobnie jak inspektorzy pracy, są uprawnieni do wytaczania powództw na rzecz konsumentów, a za ich zgodą, także do wstępowania do toczącego się postępowania (art. 63^3 k.p.c.). Uwagi o sposobie udziału Rzecznika Praw Pacjenta w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku znajdują odpowiednie zastosowanie do inspektorów pracy oraz powiatowych (miejskich) rzeczników konsumentów. Aktualne co do tych podmiotów pozostają również rozważania poczynione przy omawianiu Rzecznika Finansowego dotyczące wymagania posiadania zgody do wstępowania do toczącego się postępowania.

Udział w postępowaniu cywilnym Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych może przybrać dwojaką postać. Po pierwsze, może on wnieść skargę na wyrok lub postanowienie kończące postępowanie odwoławcze przed Krajową Izbą Odwoławczą w sprawach o udzielenie zamówień publicznych. Po drugie, może także przystąpić do postępowania toczącego się wskutek wniesienia skargi na wyrok lub postanowienie kończące postępowanie odwoławcze przed Krajową Izbą Odwoławczą w sprawach o udzielenie zamówień publicznych (art. 198b ust. 4 ustawy z 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych[740]). Należy przyjąć, że do Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych znajdują odpowiednie zastosowanie rozważania o sposobie udziału Rzecznika Praw Pacjenta w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku. Zatem podmiot ten będzie uprawniony do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku w zakresie spraw, w których bierze udział w postępowaniu cywilnym, ale również co do innych wyroków, jeżeli posiada interes w ich sprostowaniu.

Uprawnionymi do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku są także organizacje pozarządowe[741]. Organizacje te w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, wytaczać powództwa na jej rzecz w sprawach o alimenty, ochronę środowiska, ochronę konsumentów, ochronę praw własności przemysłowej, ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie

[739] M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676.
[740] T.j. Dz.U. 2019, poz. 1843.
[741] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia …, s. 148; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676.

zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli (art. 61 § 1 k.p.c.). W wymienionych sprawach organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą również, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, przystąpić do niej w toczącym się postępowaniu (art. 61 § 2 k.p.c.). W sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych, za zgodą pracownika lub ubezpieczonego wyrażoną na piśmie, mogą wytaczać powództwa na rzecz pracownika lub wnosić odwołania od decyzji organów rentowych, a także, za zgodą pracownika lub ubezpieczonego wyrażoną na piśmie, przystępować do nich w toczącym się postępowaniu (art. 462 k.p.c.). Uwagi o sposobie udziału Rzecznika Praw Pacjenta znajdują odpowiednie zastosowanie do organizacji pozarządowych. W przypadku organizacji pozarządowych zgoda osoby fizycznej wymagana jest zarówno do wszczęcia postępowania na ich rzecz, jak i do przystąpienia do nich w toczącym się postępowaniu. Rozważenia wymaga czy do złożenia przez organizację pozarządową wniosku o sprostowanie wyroku wymagana jest zgoda osoby fizycznej, analogicznie jak w przypadku wszczęcia postępowania czy wstąpienia do toczącego się postępowania. Podobnie jak w przypadku Rzecznika Finansowego, możliwe są trzy przypadki wystąpienia przez organizację pozarządową z wnioskiem o sprostowanie wyroku. Pierwszy, gdy organizacja pozarządowa składa wniosek o sprostowanie wyroku zapadłego w postępowaniu, które ta organizacja za zgodą osoby fizycznej wszczęła lub do którego wstąpiła. Wówczas, nie jest wymagana zgoda osoby fizycznej do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku, bowiem jeżeli organizacja pozarządowa wszczęła postępowanie lub wstąpiła do postępowania to może podejmować wszelkie czynności przewidziane przez przepisy prawa, a więc również zgłaszać wniosek o sprostowanie wyroku. Drugi przypadek zachodzi, gdy organizacja pozarządowa składa taki wniosek w postępowaniu, które mogła wszcząć lub do którego mogła wstąpić za zgodą powoda, ale tego nie zrobiła. Wydaje się, że w tym przypadku zgoda osoby fizycznej do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku jest wymagana, bowiem składając ten wniosek organizacja pozarządowa będzie wszczynała postępowanie lub wstępowała do tego postępowania. Trzeci natomiast ma miejsce, gdy organizacja pozarządowa składa wniosek o sprostowanie wyroku zapadłego w sprawach, w których nie może ona wszcząć postępowania ani wstąpić do toczącego się postępowania. W tym przypadku, niezależnie od tego czy postępowanie się toczy, czy zostało prawomocnie zakończone, organizacja pozarządowa może tylko wszcząć postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku i jej udział ograniczy się tylko do tego postępowania, w związku z czym jest wymagana zgoda powoda na złożenie wniosku.

Kierownik ośrodka pomocy społecznej oraz kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie, na podstawie art. 110 ust. 5 i art. 112 ust. 3 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej[742], są uprawnieni do wytaczania na rzecz obywateli powództw o roszczenia alimentacyjne. Zdaniem K. Lubińskiego podmioty te są uprawnione do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku jedynie w sprawach, w których mogą wziąć udział w procesie cywilnym. Pogląd ten nie wydaje się uzasadniony w zakresie, w jakim ogranicza możliwość wystąpienia z wnioskiem o sprostowanie tylko do spraw, w których mogą wziąć udział w procesie. Z przyczyn wyżej podanych podmioty te będą uprawnione do złożenia wniosku o sprostowanie również innego wadliwego wyroku. Odpowiednie zastosowanie do kierownika ośrodka pomocy społecznej oraz kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie znajdują uwagi o sposobie udziału Rzecznika Praw Pacjenta w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku.

Rozważenia wymaga także kwestia czy wniosek o sprostowanie wyroku może złożyć także interwenient. Na wstępie rozważań należy jednak rozróżnić dwa rodzaje interwencji, a mianowicie interwencję główną i interwencję uboczną. Interwencja główna jest uregulowana w art. 75 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem jest to powództwo wytoczone przez podmiot trzeci (interwenienta głównego) przeciwko obu stronom toczącego się procesu o ten sam przedmiot[743]. Interwencję uboczną normuje z kolei art. 76 k.p.c. Polega ona na przystąpieniu do procesu obok danej strony procesowej podmiotu mającego interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść tej strony[744]. Po zdefiniowaniu interwencji głównej i interwencji ubocznej należy przeanalizować, jak w odniesieniu do wskazanych rodzajów interwencji kształtuje się problem dopuszczalności zgłoszenia wniosku o sprostowanie wyroku.

W razie wytoczenia interwencji głównej, sąd może, na podstawie art. 177 § 1 pkt 2 k.p.c., zawiesić z urzędu postępowanie w pierwotnej sprawie. Wówczas, postępowanie wszczęte przez interwenienta głównego może zostać zakończone wcześniej niż postępowanie toczące się w pierwotnej sprawie. Interwenient główny, jako strona postępowania wytoczonego przeciwko obu stronom pierwotnego procesu, niewątpliwie będzie uprawiony do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku wydanego w tym postępowaniu. Możliwe jest jednak, że sąd, mimo wytoczenia powództwa interwencyjnego przez osobę trzecią, nie zawiesi postępowania toczącego się w pierwotnej sprawie. Ponadto, nawet w razie jego

[742] T.j. Dz.U. 2019, poz. 1507.
[743] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 155.
[744] Ibidem, s. 152.

zawieszenia, sąd, na podstawie art. 180 § 1 pkt 4 k.p.c. może z urzędu podjąć dalsze postępowanie przed zakończeniem drugiego. W takich przypadkach, wyrok zapadły w postępowaniu toczącym się w pierwotnej sprawie będzie oddziaływał na prawa interwenienta głównego. Uzasadnionym jest zatem, by podmiot ten miał prawo wystąpić do sądu z wnioskiem o sprostowanie tego wyroku.

Wydaje się nie budzić wątpliwości, że uprawnionym do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku jest również interwenient uboczny[745]. Współdziała on w sporze we własnym imieniu, nie jako zastępca strony, lecz służy pomocą stronie, do której przystąpił poprzez przytoczenie nieznanych tej stronie zarzutów i dowodów. Interwenient uboczny czyni to we własnym interesie, gdyż jest zainteresowany w uzyskaniu przez tę stronę korzystnego dla niej rozstrzygnięcia. Źródłem interesu prawnego interwenienta ubocznego jest stosunek prawny łączący interwenienta ze stroną toczącego się postępowania. Stosunek ten nie jest jednak przedmiotem procesu, do którego interwenient przystępuje. Może stać się natomiast przedmiotem przyszłego sporu sądowego pomiędzy interwenientem, a którąś za stron toczącego się postępowania. Osoba trzecia przystępuje zatem do toczącego się procesu w zamiarze udzielenia stronie pomocy w wygraniu sprawy. W ten sposób prewencyjnie interwenient dba o własny interes prawny, który został zagrożony lub naruszony[746].

Zgodnie z art. 79 k.p.c. interwenient uboczny jest uprawniony do wszelkich czynności procesowych dopuszczalnych według stanu sprawy. Czynności te nie mogą jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której przystąpił. Strona ta jest bowiem *dominus litis* i kieruje procesem. Interwenient uboczny może zatem złożyć skutecznie wniosek o sprostowanie wyroku, o ile nie pozostaje on w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której przystąpił. W przeciwnym przypadku złożenie wniosku o sprostowanie wyroku jest bezskuteczne z mocy samego prawa. Natomiast jeśli stanowisko strony nie może być wywiedzione z dotychczasowych jej czynności procesowych (oświadczeń), strona może ubezskutecznić tę czynność interwenienta natychmiastowym wyraźnym sprzeciwem, a gdy tego nie uczyniła, może – na ogólnych zasadach – cofnąć wniosek interwenienta ubocznego o sprostowanie. Zgodnie jednak z wcześniejszymi uwagami, wniosek o sprostowanie wyroku złożony przez interwenienta ubocznego stanowi jedynie asumpt do wszczęcia przez sąd z urzędu postępowania w tym przedmiocie. Oznacza to, że mimo bezskuteczności wniosku interwenienta ubocznego o

[745] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia …, s. 148; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676.
[746] T. Rowiński, Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym, Warszawa 1971, s. 119.

sprostowanie wyroku bądź cofnięcia tego wniosku przez stronę postępowania, do której interwenient przystąpił, sąd może wszcząć z urzędu postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku.

Szczególny przypadek interwencji ubocznej stanowi przewidziana w art. 81 k.p.c. interwencja samoistna. Przepis ten zakłada istnienie szczególnej więzi prawnej między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której przystąpił. W następstwie tego, wyrok jaki zapadnie w procesie, odniesie bezpośredni skutek prawny między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której przystąpił. W myśl art. 81 k.p.c. do stanowiska interwenienta ubocznego samoistnego w procesie mają odpowiednie zastosowanie przepisy o współuczestnictwie jednolitym. Odpowiednie stosowanie tych przepisów sprawia, że ograniczenie wynikające ze zdania drugiego art. 79 k.p.c. nie ma zastosowania wobec interwenienta ubocznego samoistnego. Tym samym jego stanowisko procesowe jest w zasadzie niezależne od woli strony, do której przystąpił. W związku z tym interwenient uboczny zajmuje samoistne stanowisko w procesie, niezależne od strony, do której przystąpił. Czynności procesowe podjęte przez niego pozostają w mocy, chociażby pozostawały w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której przystąpił. Przepisy wymagają bowiem zgody wszystkich współuczestników jednolitych tylko do czynności dyspozytywnych tj. zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia i uznania powództwa (art. 73 § 2 zd. 2 k.p.c.). Tym samym sąd rozstrzyga złożony przez interwenienta ubocznego samoistnego wniosek o sprostowanie wyroku według stanu sprawy, bez względu na sprzeczność tego wniosku z czynnościami i oświadczeniami strony, do której interwenient przystąpił oraz bez względu na sprzeciw tej strony.

7.3. Zdolność sądowa i procesowa

Złożenie wniosku o sprostowanie wyroku jest czynnością procesową, w związku z tym podmiot składający ten wniosek powinien posiadać zdolność sądową oraz zdolność procesową. Skutki braku w zakresie zdolności sądowej lub zdolności procesowej uzależnione są od tego, czy dotyczą one strony powodowej, czy pozwanej; osoby fizycznej czy osoby prawnej, bądź jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., jak również od tego, czy brak ten wystąpił w chwili wszczęcia procesu (pierwotny), czy też doszło do jego powstania w toku procesu (następczy). Brak w zakresie zdolności sądowej lub zdolności

procesowej może być ponadto usuwalny lub nieusuwalny. Sąd, stwierdzając brak zdolności sądowej lub zdolności procesowej, powinien przede wszystkim ocenić, jaki jest jego charakter, gdyż od oceny tej zależą dalsze czynności i decyzje procesowe sądu.

Rozważania dotyczące zdolności sądowej i procesowej wnioskodawców w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku należy rozpocząć od podmiotów, które brały udział w postępowaniu zakończonym wadliwym wyrokiem, czyli od stron tego postępowania. Jest poza sporem, że powód oraz pozwany powinni posiadać zdolność sądową oraz zdolność procesową w postępowaniu zakończonym wydaniem wadliwego wyroku. Może się jednak zdarzyć, że już w tym postępowaniu w zakresie wskazanych przymiotów wystąpią braki. W pierwszej kolejności poddajmy analizie skutki braku zdolności sądowej, by następnie przejść do konsekwencji braku zdolności sądowej w postępowaniu zakończonym wadliwym wyrokiem dla postępowania w przedmiocie jego sprostowania.

Pierwotny brak zdolności sądowej występujący u osoby fizycznej będącej powodem lub pozwanym w chwili wszczęcia procesu ma miejsce wówczas, gdy pozew został wniesiony przeciwko osobie nieżyjącej bądź przez osobę nieżyjącą[747]. Może się to zdarzyć, gdy pozew został wniesiony przez pełnomocnika, podczas gdy mocodawca zmarł po udzieleniu pełnomocnictwa, a przed datą wniesienia pozwu. Natomiast w przypadku podmiotu niebędącego osoba fizyczną, jeżeli jako strona zostanie oznaczona w powództwie jednostka nieposiadająca zdolności sądowej, np. komitet rodzicielski, spółka cywilna, albo niepowstały lub ustały podmiot niebędący osobą fizyczną[748]. Braki w zakresie zdolności sądowej dotyczące osób fizycznych nie nadają się do usunięcia[749]. Stąd konsekwencją pierwotnego braku zdolności sądowej osoby fizycznej istniejącego i ujawnionego w chwili złożenia pozwu jest jego odrzucenie (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.). Jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, sąd powinien znieść postępowanie i odrzucić pozew. Rozpoznanie sprawy w razie braku zdolności sądowej, zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c., jest przyczyną nieważności postępowania i podstawą do wniesienia środków zaskarżenia w postaci apelacji, a po uprawomocnieniu się wyroku w postaci skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie postępowania. Pierwotny brak w zakresie zdolności sądowej osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., odmiennie niż u osób

[747] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-205, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 472.
[748] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, op. cit., s. 181; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 472.
[749] P. Grzegorczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 465; R. Flejszar, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom IA. Komentarz. Art. 1-424^{12}, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020, s. 241; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 510.

fizycznych, może być nieusuwalny[750] lub usuwalny. W przypadku braku zdolności sądowej o charakterze nieusuwalnym, który został ujawniony w chwili złożenia pozwu, sąd, analogicznie jak w przypadku osób fizycznych, pozew odrzuci (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.), a jeżeli zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie. Natomiast pierwotny brak zdolności sądowej osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. jest możliwy do usunięcia, gdy powództwo zostało wytoczone przez albo przeciwko istniejącej osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej, gdy nabycie podmiotowości prawnej przez taką osobę prawną lub jednostkę wiąże się z wpisem do właściwego rejestru, a sąd uzyska informację, że postępowanie o wpis jest w toku[751]. W takim przypadku sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.)[752]. Z chwilą dopełnienia czynności, z którą związane jest nabycie zdolności sądowej, lub z chwilą powstania skutków takiej czynności, np. uprawomocnienia się postanowienia o wpisie do Krajowego Rejestru Sądowego, powstanie osoba prawna albo jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., posiadająca zdolność sądową. Jeżeli brak zdolności sądowej nie zostanie usunięty w wyznaczonym terminie, sąd zniesie postępowanie i wyda postanowienie o odrzuceniu pozwu (art. 71 i art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.).

Następczy brak zdolności sądowej może powstać tylko u podmiotu niebędącego osobą fizyczną[753]. Z takim przypadkiem mamy do czynienia np. w razie likwidacji osoby prawnej w toku postępowania sądowego. Po stwierdzeniu tego faktu, sąd powinien wydać postanowienie o zawieszeniu postępowania (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Jeżeli wskutek likwidacji osoby prawnej jej majątek, prawa i zobowiązania przejmuje inna osoba prawna, jest ona zwykle następcą prawnym zlikwidowanej osoby prawnej. Zlikwidowana osoba prawna może jednak nie mieć następcy prawnego. Gdy sąd stwierdzi brak następcy prawnego, albo gdy następca

---

[750] Nieusuwalny charakter ma brak zdolności sądowej jednostki organizacyjnej nieposiadającej tej zdolności i niemogącej jej uzyskać, por. wyrok SN z 15 maja 2014 r., IV CSK 470/13, LEX nr 1480192; postanowienie SN z 15 maja 2009 r., II CSK 681/08, LEX nr 519307; postanowienie SN z 24 września 2004 r., I CK 131/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 156; postanowienie SN z 28 stycznia 2004 r., IV CK 307/03, LEX nr 578045; W. Broniewicz, Glosa do uchwały SN z dnia 1 grudnia 1987 r., III CZP 71/87, OSPiKA 1990, z. 11–12, poz. 366; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 510; odmiennie, nietrafnie, postanowienie SN z 10 kwietnia 1985 r., I CZ 89/84, OSNCP 1986, nr 1-2, poz. 16; uchwała SN z 1 grudnia 1987 r., III CZP 71/87, OSNCP 1989, nr 5, poz. 70; por. też postanowienie SN z 11 kwietnia 1968 r., II CR 59/68, LEX nr 6312.

[751] S. Włodyka, Zdolność sądowa i procesowa w nowym ustawodawstwie cywilnym, PUG 1966, nr 5, s. 150; J. Jodłowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Tom 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 160.

[752] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, op. cit., s. 181, 182.

[753] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 472.

prawny nie zostanie wskazany w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania, sąd wyda postanowienie o częściowym zniesieniu postępowania (od momentu utraty tej zdolności)[754] i jego umorzeniu (art. 182 § 1 pkt 3 k.p.c.)[755].

Śmierć strony będącej osobą fizyczną w toku procesu nie oznacza następczego braku zdolności sądowej. W ślad za W. Broniewiczem podkreślić należy, że kodeks postępowania cywilnego słusznie nie traktuje śmierci strony w toku procesu jako utraty przez nią zdolności sądowej. Zdaniem tego autora chodzi tu bowiem nie o utratę zdolności sądowej, ale o utratę bytu przez stronę[756]. W razie śmierci strony w toku postępowania podlega ono zawieszeniu (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd podejmie postępowanie z urzędu z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego. Jeżeli w ciągu 5 lat od zawieszenia postępowania z tej przyczyny nie zgłoszą się lub nie zostaną wskazani następcy prawni zmarłego, wówczas sąd umorzy postępowanie (art. 182 § 1 pkt 5 k.p.c.).

Po uwagach ogólnych dotyczących braku zdolności sądowej, przejdźmy do ustalenia skutków braku zdolności sądowej w postępowaniu zakończonym wydaniem wadliwego wyroku dla postępowania w przedmiocie jego sprostowania. W przypadku, gdy doszło do wydania wyroku, można domniemywać, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku posiadały zdolność sądową. To zaś prowadzi do wniosku, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku co do zasady będą posiadały zdolność sądową w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku. Trzeba jednak zauważyć, że złożenie wniosku o sprostowanie wyroku nie jest ograniczone żadnym terminem. W związku z tym, może nastąpić śmierć strony lub utrata zdolności sądowej u strony będącej osobą prawną albo jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Osoba fizyczna nieżyjąca w chwili wniesienia wniosku o sprostowanie wyroku nie ma zdolności sądowej i brak ten nie może być uzupełniony w żaden sposób. Niemożność usunięcia tego braku spowoduje odrzucenie wniosku o sprostowanie tego wyroku, natomiast jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, sąd powinien znieść postępowanie i odrzucić wniosek. W przypadku natomiast wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. działania sądu będą uzależnione od tego czy braki w zakresie zdolności sądowej są usuwalne czy nieusuwalne. W przypadku tych pierwszych, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności

[754] R. Flejszar, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-729, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2016, s. 327.
[755] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych, Warszawa 2007, s. 138 i n.
[756] W. Broniewicz, Zdolność sądowa w postępowaniu cywilnym, NP 1966, nr 5, s. 579.

sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Natomiast w razie nieusuwalnego braku zdolności sądowej, sąd odrzuci wniosek o sprostowanie wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Śmierć strony lub utrata zdolności sądowej strony w toku postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku powoduje zawieszenie tego postępowania (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd podejmie zawieszone postępowanie z urzędu w razie śmierci strony z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego, natomiast w razie utraty zdolności sądowej z chwilą ustalenia ogólnego następcy prawnego. Sąd umarza postępowanie zawieszone z powodu śmierci strony po upływie pięciu lat od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania z tej przyczyny, a zawieszone z powodu utraty zdolności sądowej, gdy stwierdzi brak następcy prawnego wnioskodawcy, albo gdy następca prawny nie zostanie wskazany w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania (art. 182 § 1 pkt 3 i 5 k.p.c.)[757].

Nie można jednak wykluczyć, że śmierć strony albo utrata zdolności sądowej wnioskodawcy nie zostaną ujawnione w trakcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku. Wówczas, postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku zostanie wydane w nieważnym postępowaniu. Nieważność postępowania sama przez się nie uchyla jednak skuteczności i wykonalności postanowienia dotkniętego nieważnością. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchylenie z tego powodu postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić zatem jedynie w wypadku zaskarżenia tego postanowienia.

Nie można też wykluczyć, że strona już w postępowaniu, w którym doszło do wydania wadliwego wyroku, nie posiadała zdolności sądowej i brak ten nie mógł być usunięty lub nie został usunięty w wyznaczonym terminie. W takim przypadku, wadliwy wyrok został wydany w postępowaniu dotkniętym nieważnością na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. Wyrok ten wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku

[757] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego …, s. 138 i n.

okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Co do zasady możliwe jest zatem złożenie wniosku o sprostowanie wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Sąd będzie samodzielnie badał zdolność sądową w postępowaniu o sprostowanie wyroku, niezależnie od jej istnienia w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o sprostowanie. To zaś oznacza, że posiadanie lub brak zdolności sądowej w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o sprostowanie, nie przesądza o istnieniu lub braku zdolności sądowej w postępowaniu o sprostowanie wyroku. Jeżeli zatem wnioskodawcą jest osoba fizyczna, niemożność usunięcia pierwotnego braku zdolności sądowej tej osoby spowoduje odrzucenie wniosku o sprostowanie wyroku. Natomiast w przypadku wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., działania sądu będą uzależnione od tego czy brak w zakresie zdolności sądowej jest usuwalny czy nieusuwalny. W pierwszym przypadku, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Jeżeli brak zdolności sądowej ma charakter nieusuwalny, sąd odrzuci wniosek o sprostowanie wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Skutki braku zdolności procesowej stron postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku dla postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku również wymagają poczynienia uwag ogólnych dotyczących usuwania braku zdolności procesowej oraz skutków nieusunięcia tego braku. Sposób usunięcia braku zdolności procesowej w przypadku osób fizycznych uzależniony jest od tego, czy mamy do czynienia z brakiem zdolności procesowej po stronie powodowej czy pozwanej. Problem braku zdolności procesowej nie występuje w stosunku do osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Ich zdolność procesowa jest bowiem immanentnie związana z posiadaniem zdolności sądowej[758], skutkiem czego każda osoba prawna oraz jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. posiadające zdolność sądową, posiadają jednocześnie zdolność procesową. Możliwy jest natomiast brak organu lub brak w składzie organu uprawnionego do

[758] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 511.

reprezentowania osoby prawnej albo brak osób uprawnionych do reprezentowania jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. i te właśnie braki podlegają usunięciu[759].

Pierwotny brak zdolności procesowej osoby fizycznej może być usunięty w ten sposób, że osoba nieposiadająca zdolności procesowej na skutek niepełnoletności lub ubezwłasnowolnienia nabędzie ją na skutek uzyskania pełnoletności lub uchylenia ubezwłasnowolnienia[760] albo wezwania do działania za osobę nieposiadającą zdolności procesowej jej przedstawiciela ustawowego. Natomiast gdy strona nie ma takiego przedstawiciela, należy go ustanowić[761]. Ostatni sposób usunięcia braku zdolności procesowej jest różny w zależności od tego, czy brak dotyczy pozwanego, czy powoda. Gdy brak dotyczy pozwanego, sąd powinien wyznaczyć powodowi tygodniowy termin do wskazania osoby i adresu przedstawiciela ustawowego pozwanego, a w razie gdy nie ma takiego przedstawiciela – zawiadomienia o potrzebie ustanowienia dla pozwanego takiego przedstawiciela, pod rygorem zwrotu pozwu (art. 130 k.p.c.), chyba że powód złoży stosownie do art. 69 § 1 k.p.c. wniosek o ustanowienie kuratora. Zawiadomienie takie powinno spowodować zwrócenie się do właściwego sądu opiekuńczego o ustanowienie przedstawiciela ustawowego dla pozwanego. Jeśli jednak brak zdolności procesowej pozwanego nie został ujawniony na etapie badania pozwu i pozwowi nadano bieg, niewskazanie przez powoda w wyznaczonym przez sąd terminie przedstawiciela ustawowego pozwanego lub brak zawiadomienia o potrzebie jego ustanowienia sankcjonowane jest zawieszeniem postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c., co ostatecznie może doprowadzić, zgodnie z art. 182 § 1 pkt 1 k.p.c., do umorzenia postępowania. Sąd nie zwiesi jednak postępowania, gdy powód złoży wniosek o ustanowienie kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c.

Gdy brak zdolności procesowej dotyczy powoda, sąd nie może postąpić w sposób wskazany w art. 70 § 1 zd. 1 k.p.c., gdyż nie może wyznaczyć terminu do usunięcia braku osobie, której brak ten dotyczy (małoletniemu lub ubezwłasnowolnionemu). W tym przypadku sąd powinien z urzędu ustalić, czy powód ma przedstawiciela ustawowego i w razie ustalenia pozytywnego – wezwać go do działania w imieniu powoda, a w razie ustalenia negatywnego – zwrócić się do właściwego sądu opiekuńczego o ustanowienie dla powoda

[759] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 123; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 511.
[760] G. Misiurek, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 272; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 512.
[761] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 512.

takiego przedstawiciela[762], chyba że ustanowi z urzędu kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. Sąd może stronę niemającą zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, analogicznie jak stronę niemającą zdolności sądowej, dopuścić tymczasowo do czynności, gdy zostały podjęte lub mogą być podjęte kroki prowadzące do ustanowienia przedstawiciela ustawowego dla tej strony. Może też być dopuszczona tymczasowo do czynności osoba małoletnia, gdy w krótkim czasie, i przed spodziewanym zakończeniem sprawy ma osiągnąć pełnoletność. Nie powinna natomiast być dopuszczona tymczasowo do czynności osoba niemająca zdolności procesowej, gdy ma przedstawiciela ustawowego i możliwe jest wezwanie go do udziału w czynności[763].

Nieuzupełnienie braku w zakresie zdolności procesowej może mieć miejsce wówczas, gdy wezwany do udziału w sprawie przedstawiciel ustawowy strony niemającej zdolności procesowej nie wstąpi do sprawy bądź nie potwierdzi czynności procesowych dokonanych przez samą stronę lub gdy strona, która w toku postępowania uzyskała zdolność procesową (na skutek uzyskania pełnoletności lub uchylenia ubezwłasnowolnienia), nie potwierdzi czynności przez siebie dokonanych przed uzyskaniem zdolności procesowej[764].

W razie niepotwierdzenia czynności procesowych strony niemającej zdolności procesowej, konsekwencje będą odmienne w zależności od tego czy chodzi o czynność powoda, czy pozwanego. Odpowiednim orzeczeniem, jakie sąd powinien wydać w przypadku niepotwierdzenia czynności dokonanych przez powoda, jest postanowienie o odrzuceniu pozwu[765]. Gdyby jednak doszło do tymczasowego dopuszczenia do czynności strony niemającej zdolności procesowej albo osób niemających umocowania do występowania w charakterze organu, wraz z odrzuceniem pozwu powinno nastąpić zniesienie postępowania w całości (art. 71 w zw. z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.). W razie niepotwierdzenia czynności dokonanych z udziałem pozwanego niemającego zdolności procesowej nigdy nie powinno nastąpić odrzucenie pozwu, gdyż takiej możliwości nie przewiduje art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., ani żaden inny przepis tego kodeksu. W takim przypadku sąd, stosownie do art. 71 k.p.c., powinien znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i powtórzyć postępowanie od początku z udziałem przedstawiciela ustawowego pozwanego[766].

---

[762] J. Jodłowski, [w:] Kodeks …, Tom 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 161; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 512; G. Misiurek, [w:] op. cit., s. 273.
[763] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 513.
[764] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 219; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 515.
[765] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 515.
[766] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 219; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 515.

Następczy brak zdolności procesowej u osoby fizycznej, tj. utrata tej zdolności w toku procesu przez powoda lub pozwanego prowadzi do zawieszenia postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.[767] Podjęcie zawieszonego postępowania następuje z chwilą ustania przyczyny zawieszenia, czyli z chwilą ustanowienia przedstawiciela ustawowego (art. 180 § 1 pkt 3 k.p.c.). W przypadku śmierci strony będącej osobą fizyczną, jeżeli zawieszone postępowanie nie zostanie podjęte, zostanie umorzone przez sąd z urzędu po upływie 5 lat od daty postanowienia o zawieszeniu (art. 182 § 1 zd. trzecie k.p.c.).

O ile jak już była mowa, nie wchodzi w rachubę kwestia usuwania braku zdolności procesowej osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., aktualny może być problem usunięcia braków w składzie właściwego organu tych podmiotów[768]. Zaznaczmy, że przez brak w składzie właściwego organu należy rozumieć sytuację, gdy organ strony będącej osobą prawną uprawniony do działania nie jest w ogóle obsadzony lub w jego składzie występują braki uniemożliwiające działanie. Na równi pod tym względem należy traktować braki w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c.[769].

W razie pierwotnego braku w składzie organu uprawnionego do działania za stronę powodową, sąd, na podstawie art. 70 § 1 k.p.c., wyznaczy powodowi termin do usunięcia tego braku przez uzupełnienie składu organów lub osób uprawnionych tak, aby strona mogła skutecznie dokonywać czynności procesowych zgodnie z obowiązującymi w niej zasadami reprezentacji. Sąd, na podstawie art. 70 § 2 k.p.c. może dopuścić tymczasowo do czynności stronę niemającą zdolności procesowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu braki będą uzupełnione. Jeżeli pierwotny brak w składzie organu uprawnionego do działania za stronę powodową nie zostanie usunięty w wyznaczonym terminie, sąd, na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c. powinien znieść postępowanie i pozew odrzucić. Gdy brak ten istnieje w chwili wszczęcia postępowania i dotyczy strony pozwanej, sąd, zobowiąże powoda do wskazania w wyznaczonym terminie osób wchodzących w skład organów pozwanego wraz z wyciągiem z odpowiedniego rejestru (jeżeli strona ta podlega wpisowi do rejestru). W wykonaniu zarządzenia powód może wskazać odpowiednie osoby wchodzące w skład organów pozwanego i ich adresy. W razie nieustalenia danych tych osób, powód może złożyć wniosek o ustanowienie kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. albo zawiadomić sąd o celowości zwrócenia się do sądu rejestrowego w celu ustanowienia

[767] M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 513.
[768] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 123.
[769] P. Grzegorczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 465.

kuratora dla osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej na podstawie art. 42 § 1 w zw. z art. 33^1 k.c. Niewykonanie zarządzenia sądu sankcjonowane jest zawieszeniem postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c., chyba że ustanowiono kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. lub art. 42 § 1 k.c. Jeżeli brak właściwego organu uprawnionego do działania za stronę powstał w toku postępowania i nie został w wyznaczonym terminie usunięty, sąd zniesie postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem, i zawiesi je na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 k.p.c., chyba że ustanowiono kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. lub art. 42 § 1 k.c. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie stanowią, jaki ma być dalszy bieg sprawy po zawieszeniu postępowania i kiedy może nastąpić jego podjęcie. Zdaniem J. Jodłowskiego w takiej sytuacji sąd powinien zwrócić się do sądu opiekuńczego o ustanowienie na podstawie art. 42 § 1 k.c. kuratora dla strony (osoby prawnej lub innego podmiotu) dotkniętej brakiem. Po ustanowieniu kuratora sąd postanowi podjąć postępowanie z urzędu z udziałem tego kuratora (art. 180 § 1 pkt 3^1 k.p.c.)[770].

Mając na uwadze ustalenia dotyczące skutków braku zdolności procesowej w ogólności i odnosząc je do postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku, można przyjąć, że strony postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający sprostowaniu posiadały zdolność procesową. W przeciwnym razie, nie doszłyby do wydania wyroku, lecz odpowiedniego postanowienia, np. o zniesieniu postępowania i odrzuceniu powództwa albo o umorzeniu postępowania. Oznacza to, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku będą posiadały zdolność procesową także w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku. Analogicznie jak w odniesieniu do zdolności sądowej, sąd będzie jednak samodzielnie badał zdolność procesową w postępowaniu o sprostowanie wyroku, niezależnie od jej istnienia w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o sprostowanie. To zaś oznacza, że posiadanie lub brak zdolności procesowej w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o sprostowanie, nie przesądza o istnieniu lub braku zdolności procesowej w postępowaniu o sprostowanie wyroku. Również w przypadku zdolności procesowej, podobnie jak w odniesieniu do zdolności sądowej, możliwa jest bowiem utrata tego przymiotu przez wnioskodawcę po zakończeniu postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający sprostowaniu. Może to mieć miejsce w razie ubezwłasnowolnienia osoby fizycznej, śmierci jej przedstawiciela ustawowego. Mogą też wystąpić braki w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braki w zakresie składu osób uprawnionych do

[770] J. Jodłowski, [w:] Kodeks …, Tom 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 164.

działania za jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Czynności sądu po stwierdzeniu tego braku w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku będą uzależnione od tego czy wnioskodawcą jest osoba fizyczna, czy osoba prawna lub jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. W pierwszym przypadku, sąd powinien z urzędu ustalić, czy wnioskodawca ma przedstawiciela ustawowego i w razie ustalenia pozytywnego – wezwać go do działania za wnioskodawcę. Natomiast w razie braku takiego przedstawiciela – zwrócić się do właściwego sądu opiekuńczego o ustanowienie dla niego takiego przedstawiciela, chyba że druga strona wystąpiła o ustanowienie kuratora albo sąd ustanowi go z urzędu na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. Sąd może stronę niemającą zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, analogicznie jak stronę niemającą zdolności sądowej, dopuścić tymczasowo do czynności, gdy zostały podjęte lub mogą być podjęte kroki prowadzące do ustanowienia przedstawiciela ustawowego dla tej strony. W razie niepotwierdzenia czynności procesowych strony niemającej zdolności procesowej, sąd powinien wniosek odrzucić. Gdyby jednak doszło do tymczasowego dopuszczenia do czynności strony niemającej zdolności procesowej, wraz z odrzuceniem wniosku powinno nastąpić zniesienie postępowania w całości (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c.). Natomiast w razie pierwotnego braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., sąd, na podstawie art. 70 § 1 k.p.c., wyznaczy wnioskodawcy termin do usunięcia tego braku przez uzupełnienie składu organów lub osób uprawnionych tak, aby strona mogła skutecznie dokonywać czynności procesowych zgodnie z obowiązującymi w niej zasadami reprezentacji. Również w tym przypadku sąd może stronę niemającą zdolności procesowej dopuścić tymczasowo do czynności. Jeżeli brak w składzie organu uprawnionego do działania nie zostanie usunięty w wyznaczonym terminie, sąd, na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c. powinien znieść postępowanie i wniosek odrzucić.

Gdyby zaś doszło do utraty zdolności procesowej wnioskodawcy w toku postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku i brak ten nie zostanie w wyznaczonym terminie usunięty, sąd zniesie postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem i zawiesi je na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. w przypadku, gdy wnioskodawcą była osoba fizyczna lub na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy wnioskodawcą była osoba prawna lub jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Podjęcie zawieszonego postępowania w przypadku osób fizycznych następuje z chwilą ustania przyczyny zawieszenia, czyli z chwilą ustanowienia przedstawiciela ustawowego (art. 180 § 1 pkt 3 k.p.c.). Podjęcie zawieszonego postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku w

przypadku osób prawnych następuje z chwilą ustania przyczyny zawieszenia, czyli z chwilą wyboru albo powołania organu powołanego do jej reprezentowania, a w przypadku gdy dla strony ustanowiono kuratora umocowanego do podejmowania czynności za stronę – z chwilą jego ustanowienia (art. 180 § 1 pkt 3^1 k.p.c.). W przypadku osób prawnych lub jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. sąd może z urzędu ustanowić kuratora na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. lub zwrócić się do sądu opiekuńczego o ustanowienie na podstawie art. 42 § 1 k.c. kuratora dla wnioskodawcy.

Nie można jednak wykluczyć, że brak zdolności procesowej wnioskodawcy nie zostanie ujawniony w trakcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku. W takim przypadku postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku zostanie wydane w nieważnym postępowaniu. Jak już była mowa, nieważność postępowania nie uchyla sama przez się skuteczności i wykonalności postanowienia dotkniętego nieważnością. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchylenie z tego powodu postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić jedynie w wypadku zaskarżenia tego postanowienia.

W przypadku zdolności procesowej i braków w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braków w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., analogicznie jak w przypadku braku zdolności sądowej, może dojść do wydania wyroku podlegającego sprostowaniu w postępowaniu, w którym strona będąca osobą fizyczną nie posiadała zdolności procesowej, osoba prawna organu właściwego do jej reprezentowania lub zachodziły braki w składzie tego organu, lub zachodziły braki w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. W takim przypadku, tak jak w razie braku zdolności sądowej, wyrok został wydany w postępowaniu dotkniętym nieważnością na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. Wyrok ten wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Co do zasady możliwe jest zatem złożenie wniosku o sprostowanie wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Jak już była wyżej mowa, sąd rozpoznający

wniosek o sprostowanie wyroku samodzielnie bada zdolność procesową wnioskodawcy, niezależnie od jej istnienia w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o sprostowanie. W razie stwierdzenia pierwotnego lub następczego braku zdolności procesowej wnioskodawcy będącego osobą fizyczną lub braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., aktualne pozostają rozważania o czynnościach sądu podejmowanych w takich przypadkach, poczynione powyżej przy omówieniu skutków utraty zdolności procesowej przez wskazane podmioty po zakończeniu postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający sprostowaniu.

Poczynione uwagi dotyczyły zdolności sądowej oraz zdolności procesowej wnioskodawcy składającego wniosek o sprostowanie wyroku będącego stroną postępowania, w którym doszło do wydania wadliwego wyroku. Jak wskazano w podpunkcie 7.2 rozdziału V dotyczącym legitymacji do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku, do wszczęcia postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku uprawnione są również inne podmioty. Podmioty te, składając wniosek o sprostowanie wyroku, muszą posiadać zdolność sądową oraz zdolność procesową, tak jak wnioskodawcy będący stroną postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający sprostowaniu.

Poczynione wyżej ustalenia dotyczą rozstrzygnięć sądu w przypadku braku zdolności sądowej oraz braku zdolności procesowej stron w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku. Trzeba jednak mieć na uwadze, że wniosek o sprostowanie wyroku nie ma charakteru konstytutywnego, lecz jak zostało ustalone w podpunkcie 7.1 rozdziału V, ma charakter zapatrywania strony o potrzebie sprostowania wyroku, gdyż sprostowanie następuje z urzędu. Oznacza to, że nawet w przypadku odrzucenia wniosku o sprostowanie z uwagi na brak zdolności sądowej lub brak zdolności procesowej wnioskodawcy, nie stoi to na przeszkodzie sprostowaniu przez sąd wyroku, jeżeli będzie to uzasadnione. W takim przypadku wyłania się jednak pytanie jak powinien postąpić sąd co do wniosku o sprostowanie. Rysują się dwa rozwiązania: według pierwszego, z jednej strony powinien odrzucić wniosek o sprostowanie z uwagi na brak zdolności sądowej lub zdolności procesowej, z drugiej zaś dokonać sprostowania wyroku z urzędu. Sąd mógłby to uczynić jednym postanowieniem zawierającym dwa, na pozór wzajemnie wykluczające się rozstrzygnięcia. Według drugiego natomiast nie odrzucać wniosku – nie wydawać rozstrzygnięcia co do wniosku – lecz dokonać sprostowania wyroku z urzędu.

Pierwsze rozstrzygnięcie wydaje się bardziej właściwe ze względów prawnych, drugie natomiast ze względów praktycznych, gdyż nie stwarza problemów interpretacyjnych dla

stron. Wydaje się, że należy jednak przychylić się do pierwszego rozwiązania. Jak już wskazano w podpunkcie 7.1 rozdziału V, co do zasady w procesie cywilnym nie ma instytucji pozostawienia wniosku bez rozpoznania. Wyjątek stanowią przepisy mające na celu przeciwdziałanie nadużyciu prawa procesowego, które przewidują sankcję za nadużycie uprawnień procesowych w postaci pozostawienia wniosku w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. Poza tym wyjątkiem, wszystkie składane do sądu wnioski powinny zostać rozpoznane, a rozstrzygnięcie zmaterializowane w orzeczeniu sądowym.

7.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o sprostowanie wyroku

Wniosek o sprostowanie wyroku jest pismem procesowym w rozumieniu art. 125 k.p.c. Jest bowiem kierowany przez uczestników postępowania do organu procesowego oraz obejmuje swą treścią wniosek tych uczestników składany poza posiedzeniem. Pismo procesowe powinno spełniać warunki formalne określone przez prawo. Ze względu na warunki jakie musi spełniać dane pismo, wyróżnia się pisma procesowe zwykłe i kwalifikowane[771]. Przepis art. 350 k.p.c. nie wymieniono *expressis verbis* szczególnych warunków, jakim powinien odpowiadać wniosek o sprostowanie wyroku, jednak należy go zaliczyć do pism procesowych kwalifikowanych. Oprócz warunków wymaganych dla każdego pisma procesowego, musi bowiem dodatkowo spełniać warunki szczególne przewidziane dla tego rodzaju pisma. W pierwszej kolejności powinien spełniać warunki właściwe dla każdego pisma procesowego, a więc, zgodnie z art. 126 § 1 k.p.c. zawierać:

1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane,
2) imiona i nazwiska lub nazwy stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników,
3) oznaczenie rodzaju pisma,
4) osnowę wniosku lub oświadczenia,
5) w przypadku gdy jest to konieczne do rozstrzygnięcia co do wniosku lub oświadczenia – wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów,
6) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika,
7) wymienienie załączników.

[771] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 85.

Ponieważ wniosek o sprostowanie wyroku nie jest pierwszym pismem w sprawie, nie musi zawierać danych wskazanych w art. 126 § 2 k.p.c., m.in. oznaczenia miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu stron albo, w przypadku gdy strona jest przedsiębiorcą wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej - adresu do korespondencji wpisanego do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, oznaczenia miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników stron, numeru Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) lub numeru identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku, numeru w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku - numeru w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP powoda niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania. Brak tego wymagania pozostaje aktualny również w przypadku, gdy wniosek o sprostowanie wyroku jest składany przez inny uprawniony podmiot, który nie brał udziału w sprawie. Słowo „sprawa" używane w treści art. 126 § 2 k.p.c. stanowi bowiem synonim terminu „postępowanie"[772]. Dlatego też wniosek o sprostowanie wyroku złożony np. przez prokuratora czy organizację pozarządową będzie się odnosił do postępowania, w którym doszło do wydania wadliwego wyroku i tym samym nie będzie stanowił pierwszego pisma w sprawie.

Poza elementami wskazanymi w art. 126 § 1 k.p.c., wniosek o sprostowanie wyroku, stanowiący dalsze pismo procesowe, powinien zawierać sygnaturę akt sprawy. Jako pismo procesowe kwalifikowane powinien ponadto dokładnie określać niedokładności, błędy bądź inne omyłki, które w drodze sprostowania mają być usunięte. Jeżeli wniosek o sprostowanie wyroku nie spełnia warunków określonych w art. 126 k.p.c. lub nie zawiera szczegółowego określenia wad wyroku, podlega uzupełnieniu w trybie tzw. postępowania naprawczego, uregulowanego w art. 130 k.p.c. Przewodniczący powinien zatem wydać zarządzenie wzywające do uzupełnienia wymienionych braków formalnych w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu wniosku[773]. Po bezskutecznym upływie wskazanego terminu przewodniczący zwraca wniosek. Natomiast wniosek uzupełniony w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia. Jak już była wielokrotnie mowa, wniosek o sprostowanie wyroku stanowi jednak wyraz zapatrywań wnioskodawcy co do konieczności usunięcia oczywistej omyłki z treści

[772] T. Zembrzuski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 21.
[773] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego …, s. 420.

wyroku. Zatem w razie zwrotu wniosku z powodu nieuzupełnienia braków formalnych, sąd, uznając zasadność stanowiska wnioskującego o sprostowanie, może dokonać sprostowania wyroku z urzędu.

Wniosek o sprostowanie wyroku może być złożony w każdym czasie, ponieważ przepis art. 350 k.p.c. nie wprowadza ograniczeń czasowych dla takiego wniosku[774]. Rozwiązanie to stanowi wyraz dążenia ustawodawcy do tego, aby wyroki nie zawierały żadnych wadliwości i w każdym czasie było możliwe ich wyeliminowanie[775]. Natomiast do sprostowania wyroku z urzędu najczęściej będzie dochodziło wkrótce po wydaniu wyroku, kiedy tylko sąd dostrzeże omyłkę. Podobnie wniosek strony zgłaszany będzie przez nią w krótkim czasie po zapoznaniu się z treścią wyroku[776].

Zgodnie z art. 3 ust. 1 u.k.s.c. opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie. W przepisach powołanej ustawy brak jest przepisu stanowiącego o obowiązku uiszczenia opłaty od wniosku o sprostowanie wyroku, co oznacza, że wniosek ten nie podlega opłacie[777]. Nieodpłatność wniosku o sprostowanie wyroku słusznie uzasadnia A. Stempniak, wskazując, że wadliwości w treści wyroku zostały wywołane przez sąd, dlatego nie można obciążać strony kosztami doprowadzenia tego wyroku do prawidłowego brzmienia umieszczonych w nim sformułowań[778].

7.5. Rozprawa

Postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym. Podstawę prawną wydania tego postanowienia w tym trybie (na posiedzeniu niejawnym) stanowi art. 148 § 3 k.p.c. wprowadzony u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Zgodnie z tym przepisem, sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. W uzasadnieniu do projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wskazano, że wprowadzenie art. 148 § 3 k.p.c. uczyniło zbędnym

---

[774] Orzeczenie SN z 29 maja 1970 r., CR 321/70, OSNCP 1971, nr 2, poz. 39; postanowienie SN z 29 stycznia 2019 r., II PK 210/17, Legalis nr 1872597; J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6; K. Lipiński, op. cit., s. 243; S. Machalski, op. cit., s. 468, 469; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 811; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 679.
[775] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 11 lipca 2014 r., I ACa 326/14, LEX nr 1506137.
[776] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6; S. Machalski, op. cit., s. 469; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 148.
[777] A. Zieliński, Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98-124 KPC. Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2013, s. 135.
[778] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 723.

dotychczasowe przepisy, które kazuistycznie określały posiedzenia niejawne jako forum do wydania konkretnego rodzaju postanowienia[779], w tym o sprostowaniu wyroku. W związku z tym, na mocy wskazanej wyżej ustawy z treści art. 350 § 2 k.p.c. wykreślone zostało sformułowanie „sprostowanie sąd może postanowić na posiedzeniu niejawnym".

Wyłania się jednak kwestia, czy sprostowanie wyroku może nastąpić również na rozprawie. W tym zakresie nie było wątpliwości na gruncie kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. Zgodnie z art. 355 § 2 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r., sąd mógł, w razie potrzeby, zażądać wyjaśnień stron lub zarządzić rozprawę. W literaturze wskazywano, że *ratio legis* tego przepisu było zapobieżenie dalszej omyłce lub usunięcie wszelkiej wątpliwości[780]. Przepisu tego ustawodawca nie przejął do obecnie obowiązującego art. 350 k.p.c. Pomimo tego, w literaturze przedmiotu w stanie prawnym obowiązującym przed zmianą dokonaną ustawą z 4 lipca 2019 r. przez skreślenie sformułowania wskazującego na możliwość wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku, przyjmowano, że wydanie postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić również po przeprowadzeniu rozprawy[781]. Popierając trafność tego stanowiska, K. Piasecki argumentuje, że przepis art. 350 k.p.c. należy interpretować według zasad wykładni *a contrario*[782]. Za słusznością tego stanowiska przemawia również treść art. 148 § 2 k.p.c., według którego sąd może skierować sprawę na posiedzenia jawne i wyznaczyć rozprawę także wówczas, gdy sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym. Wydaje się jednak, że zarządzenie rozprawy w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku może nastąpić tylko wyjątkowo, szczególnie po wprowadzeniu na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. instytucji posiedzenia przygotowawczego. W myśl art. 205^5 § 1 zd. 1 k.p.c. posiedzenie przygotowawcze służy rozwiązaniu sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń, zwłaszcza rozprawy. Strony postępowania są obowiązane do udziału w tym posiedzeniu przygotowawczym. Jeżeli zatem w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku zajdzie potrzeba wysłuchania stron, sąd uczyni to na posiedzeniu przygotowawczym.

Z uwagi na powyższe rozważania i wynikający z nich wniosek o możliwości wyjątkowego zarządzenia rozprawy w sprawach o sprostowanie wyroku, sprostowanie oczywistych omyłek sądowych nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego.

---

[779] Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 3137, s. 157, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 13.10.2019).
[780] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6; tenże, Komentarz do procedury …, s. 220.
[781] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1199; J. Świeczkowski, op. cit., s. 61; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 651; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 679.
[782] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1199, 1205.

Dowody służą bowiem ustaleniu faktów mających istotne znaczenie dla stwierdzenia słuszności lub niesłuszności roszczeń przedstawionych sądowi do rozstrzygnięcia. Natomiast w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku sąd nie rozstrzyga o zgłoszonych roszczeniach. Przedmiotem tego postępowania jest usunięcie z treści zapadłego rozstrzygnięcia omyłki charakteryzującej się oczywistością. Jak przyjęto, wyrażenie „oczywista omyłka", o której mowa w art. 350 k.p.c., oznacza omyłkę niewątpliwą, niebudzącą żadnych wątpliwości, bezsporną. Wydaje się zatem, że w celu wykazania obecności oczywistej omyłki w wyroku nie jest konieczne powołanie nowych dowodów. Z tego samego względu nie jest również konieczna nowa i odmienna ocena przeprowadzonych dowodów. W razie pewnych wątpliwości sąd, podczas rozpoznawania wniosku o sprostowanie wyroku, może wysłuchać strony podczas posiedzenia przygotowawczego.

7.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 350 k.p.c.

Sąd dokonując z urzędu sprostowania wyroku podejmuje decyzję w postaci postanowienia. Jak już zostało wykazane, możliwość sprostowania wyroku przez sąd z urzędu nie wyklucza możliwości złożenia wniosku o sprostowanie wyroku, który będzie podlegał merytorycznemu rozpoznaniu. Postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku sąd wydaje zarówno, gdy uwzględnia wniosek o sprostowanie wyroku, jak i wówczas, gdy wniosek ten oddala. Postępowanie prowadzone na podstawie art. 350 k.p.c. może zostać zakończone również poprzez wydanie postanowienia o odrzuceniu wniosku o sprostowanie wyroku lub zarządzenia o zwrocie tego wniosku. Z odrzuceniem wniosku o sprostowanie wyroku mamy do czynienia, gdy wniosek ten jest niedopuszczalny. Z kolei zarządzenie o zwrocie wniosku zostaje wydane po bezskutecznie przeprowadzonym tzw. postępowaniu naprawczym, uregulowanym w art. 130 k.p.c.

Sąd rozpoznając wniosek o sprostowanie wyroku bada czy występuje przesłanka warunkująca możliwość sprostowania wyroku. Konieczność sprostowania wyroku zachodzi, gdy w treści wyroku występują niedokładności, błędy pisarskie albo rachunkowe lub inne oczywiste omyłki. W zależności od wyników postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku sąd może wydać dwojakie rozstrzygnięcie, tj. wniosek oddalić albo uwzględnić. Sąd oddala postanowieniem wniosek o sprostowanie wyroku jako bezzasadny, jeżeli w treści wyroku nie ma niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek. Oddalenie wniosku nastąpi również w razie stwierdzenia braku

legitymacji procesowej wnioskodawcy. F. Rosengarten zwraca uwagę na kwestię zasięgu prawomocności postanowienia oddalającego wniosek o sprostowanie wyroku. Zdaniem tego autora zasięg *rei iudicatae* tego postanowienia obejmuje tylko to, co objęte było wnioskiem o sprostowanie i co w związku z tym wnioskiem było wyraźnie przedmiotem rozstrzygnięcia[783]. Jeśli wniosek o sprostowanie wyroku jest zasadny, sąd, uwzględniając go powinien wydać postanowienie, mocą którego prostuje uchybienia występujące w treści wyroku. Sprostowanie oczywistej omyłki sądu odtwarza brzmienie wyroku zgodne z wolą sądu w chwili wydania wyroku podlegającego sprostowaniu. Z tego względu postanowienie o sprostowaniu oczywistej omyłki odnosi skutek z mocą wsteczną (*ex tunc*)[784]. Wyrok sprostowany należy więc uważać za wydany w sprostowanej postaci.

Wydaje się, że również w zmienionym stanie prawnym u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. zasadą będzie wydanie postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku na posiedzeniu niejawnym. Z tego względu sąd, w myśl art. 357 § 2 k.p.c., doręcza to postanowienie z urzędu obu stronom. Od postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji przysługuje zażalenie na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c. Z tego względu strony mogą zgłosić żądanie uzasadnienia tego postanowienia w terminie tygodnia od dnia jego doręczenia. Postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia tego postanowienia z uzasadnieniem. Analogiczne rozwiązanie obowiązuje w przypadku, gdy postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku zostało wyjątkowo ogłoszone na posiedzeniu jawnym. Wówczas sąd uzasadnia postanowienie także na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodniowym, ale od dnia jego ogłoszenia. Również w tym przypadku, postanowienie to doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Ponieważ na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane przez sąd drugiej instancji nie przysługuje zażalenie, o czym będzie mowa w podpunkcie następnym, wyłączona jest możliwość żądania przez stronę uzasadnienia tego postanowienia.

Zgodnie z art. 350 § 2 k.p.c. o sprostowaniu umieszcza się wzmiankę na oryginale wyroku, a na żądanie stron także na udzielonych im wypisach. Od chwili uprawomocnienia się postanowienia o sprostowaniu wyroku, dalsze odpisy i wypisy powinny być zredagowane

---

[783] F. Rosengarten, op. cit., s. 875.

[784] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; Ś. Kruszelnicki, op. cit., s. 468; J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 267.

w brzmieniu uwzględniającym to postanowienie[785]. Regulacja, która uzależnia umieszczenie sprostowania na wypisach wyroku od żądania strony odnosi się tylko do wypisów wydanych przed sprostowaniem[786].

Analiza treści art. 350 § 2 k.p.c. prowadzi do wniosku, że ustawodawca w sposób niekonsekwentny posługuje się pojęciami „odpis" i „wypis". Wskazany przepis stanowi, że „o sprostowaniu umieszcza się wzmiankę na oryginale wyroku, a na żądanie stron także na udzielonych im wypisach", a także „dalsze odpisy i wypisy powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu". Jak już zostało wyjaśnione, pojęcia „odpis" i „wypis" wyroku są używane niejednolicie i niekonsekwentnie. Uwagi poczynione w rozdziale stanowiącym o przedmiocie sprostowania (s. 139 i nast.) pozwalają na stwierdzenie, że przez „odpis" należy rozumieć dokument wiernie oddający treść oryginału, natomiast przez „wypis" dokument zawierający fragment wypisany z treści oryginału. Po wydaniu postanowienia o sprostowaniu wyroku, dalsze jego odpisy i wypisy powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym to postanowienie.

Wątpliwości wywołuje natomiast sformułowanie zawarte w art. 350 k.p.c., zgodnie z którym „o sprostowaniu umieszcza się wzmiankę na oryginale wyroku, a na żądanie stron także na udzielonych im wypisach". Ustawodawca w cytowanym fragmencie art. 350 k.p.c. pominął możliwość umieszczenia wzmianki o sprostowaniu wyroku na udzielonym stronie odpisie wyroku. W konsekwencji sformułowanie to należy uważać za niekompletne. Strony mogą bowiem otrzymywać zarówno wypisy, jak i odpisy wyroku. Jeżeli zostały one wydane przed sprostowaniem wyroku, strony mogą żądać umieszczenia na nich wzmianki o dokonanym sprostowaniu wyroku. Za prezentowanym stanowiskiem przemawia dodatkowo fakt, że w § 120 ust. 3 reg. sąd. uregulowana jest możliwość umieszczenia wzmianki o sprostowaniu na doręczonych wcześniej stronom odpisach i wypisach.

7.7. Zaskarżanie postanowień i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku

7.7.1. Zaskarżanie rozstrzygnięć sądu pierwszej instancji i przewodniczącego

Kwestię zaskarżania rozstrzygnięć sądu pierwszej instancji i przewodniczącego wydanych w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku reguluje art. 394^{1a} § 1 pkt 8

[785] K. Lipiński, op. cit., s. 243; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 11.
[786] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220 i 221; K. Lipiński, op. cit., s. 243.

k.p.c. Zgodnie z tym przepisem zażalenie przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji i zarządzenia przewodniczącego, których przedmiotem jest sprostowanie wyroku albo jego odmowa. Redakcja wskazanego przepisu wskazuje niewątpliwie, że zaskarżalne jest postanowienie sądu pierwszej instancji uwzględniające wniosek o sprostowanie wyroku. Wyjaśnienia wymaga natomiast użyte w treści art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c. pojęcie odmowa sprostowania wyroku. Mimo wielokrotnego użycia tego pojęcia w przepisach kodeksu postępowania cywilnego (np. w art. 394 § 1 pkt 3, art. 394 § 1 pkt 5, art. 394^2 § 1^1 pkt 1, art. 394^2 § 1^1 pkt 7), pojęcie „odmowa" nie zostało zdefiniowane w żadnym z nich. W języku potocznym pojęcie „odmowa" jest zaś tłumaczone jako odrzucenie jakiejś propozycji, prośby[787], niezgodzenie się na coś[788], odpowiedź odmowna[789], wyrażenie braku zgody na czyjąś prośbę lub żądanie[790]. Biorąc pod uwagę wskazane definicje, należy uznać, że pojęcie „odmowa" użyte w treści art. 394 § 1 pkt 8 k.p.c. obejmuje wszystkie negatywne rozstrzygnięcia wniosku o sprostowanie wyroku tj. oddalenie wniosku o sprostowanie wyroku, odrzucenie wniosku o sprostowanie wyroku oraz zwrot wniosku o sprostowanie wyroku.

7.7.2. Zaskarżanie rozstrzygnięć sądu drugiej instancji

Instytucję zażalenia na postanowienia sądu drugiej instancji regulują art. 394^1 oraz art. 394^2 k.p.c. Zgodnie z pierwszym artykułem, zażalenie przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia (§ 1), w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (§ 1^1). Skoro postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku nie zostało wymienione w § 1 i § 1^1 art. 394^1 k.p.c., zażalenie na to postanowienie nie przysługuje[791]. Na marginesie można dodać, że na kwestię zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie sprostowania wyroku nie miała wpływu nowelizacja art. 394^1 k.p.c. wprowadzona u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Na mocy tej ustawy uchylony został § 2 tego artykułu, który uprawniał do złożenia zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie. W orzecznictwie i doktrynie przyjęto bowiem, że

[787] Słownik języka polskiego, Tom II, L-P, red. M. Szymczak, Warszawa 1994, s. 463.
[788] Wielki słownik języka …, s. 575.
[789] Słownik języka polskiego, Warszawa 1979, s. 463; Słownik języka polskiego, Tom II, L-P, red. M. Szymczak, Warszawa 1994, s. 463.
[790] Słownik współczesnego …, s. 182.
[791] Wyrok SN z 6 lutego 2018 r., IV CSK 60/17, Legalis nr 1799256; postanowienie SN z 26 września 2019 r., I CSK 228/19, Legalis nr 2256971; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 813; A. Zieliński, Wyroki sądu II instancji …, s. 230; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 783; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 726.

postanowienie sądu drugiej instancji uwzględniające bądź oddalające wniosek o sprostowanie wyroku nie ma charakteru postanowienia kończącego postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 394^1 § 2 k.p.c. [792] Postanowienie to nie kończy bowiem sprawy jako całości poddanej pod osąd, a ma jedynie charakter incydentalny[793], uboczny, wpadkowy, niezwiązany bezpośrednio z istotą sprawy[794]. Sprostowanie wyroku odnosi się bowiem tylko do usuwania niedokładności, błędów pisarskich albo rachunkowych lub innych oczywistych omyłek z treści wyroku. Tylko te wadliwości orzeczenia podlegają sanacji w trybie art. 350 k.p.c. Jeżeli więc sąd drugiej instancji dokonuje sprostowania wyroku, to zapadłe w tej kwestii postanowienie nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie[795].

Również art. 394^2 § 1 i § 1^1 k.p.c. nie stanowi podstawy do zaskarżenia w drodze zażalenia postanowienia w przedmiocie sprostowania wydanego przez sąd drugiej instancji[796]. Przepis ten przewiduje zaskarżenie wskazanych postanowień sądu drugiej instancji zażaleniem do innego składu tego sądu (tzw. zażalenie poziome). Dotyczy to postanowień, których przedmiotem są: odrzucenie apelacji, odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie, oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego, zwrot kosztów procesu, zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka, odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia. Ze wskazanego wyliczenia wynika, że postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie sprostowania nie mieści się także w katalogu postanowień zaskarżalnych tzw. zażaleniem poziomym.

Powyższe uwagi na temat niezaskarżalności postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji dotyczą również postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, wydanych w wyniku rozpoznania

---

[792] Postanowienie SN z 22 grudnia 1977 r., II CZ 111/77, Legalis nr 20581; postanowienie SN z 19 grudnia 1998 r., II CZ 143/98, Prok. i Pr. (dodatek) 1999, nr 9, poz. 35; postanowienie SN z 27 stycznia 1999 r., II CZ 158/98, Legalis nr 327645; postanowienie SN z 26 maja 1999 r., III CZ 34/99, Legalis nr 53897; postanowienie SN z 23 stycznia 2014 r., II CZ 96/13, LEX nr 2542503; postanowienie SN z 26 marca 2015 r., II UZ 90/14, LEX nr 1806450.

[793] Postanowienie SN z 26 sierpnia 1998 r., II CZ 70/98, Legalis nr 326368; postanowienie SN z 9 grudnia 1998 r., II CZ 143/98, Legalis nr 44546; postanowienie SN z 27 stycznia 1999 r., II CZ 158/98, Legalis nr 327645; postanowienie SN z 26 maja 1999 r., III CZ 34/99, Legalis nr 53897; postanowienie SN z 20 marca 2009 r., II CZ 15/09, Legalis nr 247628; postanowienie SN z 13 czerwca 2013 r., V CZ 28/13, Legalis nr 750466.

[794] Postanowienie SN z 26 marca 2015 r., II UZ 90/14, LEX nr 1806450.

[795] Postanowienie SN z 8 kwietnia 2014 r., II PZ 2/14, LEX nr 1460603; postanowienie SN z 26 marca 2015 r., II UZ 90/14, LEX nr 1806450.

[796] Wyrok SN z 6 lutego 2018 r., IV CSK 60/17, Legalis nr 1799256; postanowienie SN z 26 września 2019 r., I CSK 228/19, Legalis nr 2256971; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 783; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 726.

zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji.

Zażalenie na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane przez sąd drugiej instancji oraz postanowienie sądu drugiej instancji wydane w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, podlega odrzuceniu jako niedopuszczalne na podstawie art. 373 w zw. z art. 394^1 § 1, § 1^1, § 3 i art. 398^{21} k.p.c. Jak już wskazano, W. Siedlecki zwrócił uwagę, że niemożność zaskarżenia postanowienia w przedmiocie sprostowania wydanego przez sąd drugiej instancji powinna skłaniać sądy odwoławcze do zachowania szczególnej ostrożności w tym zakresie z ograniczeniem się do ich aktywności na tym polu do najbardziej oczywistych omyłek[797].

Niezaskarżalność postanowienia w przedmiocie sprostowania wydanego przez sąd drugiej instancji nie oznacza, że pozostaje ono poza wszelką kontrolą. Teza ta znajduje podstawę w treści art. 380 k.p.c., który z mocy art. 398^{21} k.p.c. ma zastosowanie do postępowania przed Sądem Najwyższym[798]. Przepis art. 380 k.p.c. pozwala na rozpoznanie postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegało zaskarżeniu a miało wpływ na rozstrzygnięcie sprawy przez sąd drugiej instancji. Zastosowanie art. 380 k.p.c. w postępowaniu przed Sądem Najwyższym wymaga wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji do Sądu Najwyższego oraz wniosku o rozpoznanie postanowienia niepodlegającego zaskarżeniu w drodze zażalenia i według skarżącego mającego wpływ na rozstrzygnięcie sprawy[799]. Odmienna wykładnia byłaby niezgodna z treścią tego przepisu oraz pozostawałaby w opozycji do zasad zaskarżania orzeczeń. Skoro regułą jest, że orzeczenie podlega kontroli na skutek wniesienia środka zaskarżenia, to niezaskarżalne postanowienie może zostać zbadane przy okazji rozpoznawania takiego środka tylko wtedy, gdy spełnione zostaną wszystkie przewidziane do tego przez ustawodawcę przesłanki. Przepis art. 380 k.p.c. jako wyjątkowy powinien być jednak wykładany ściśle, a nie rozszerzająco, w związku z czym nie będzie miał zastosowania w odniesieniu do każdego postanowienia o sprostowaniu wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji. Zaznaczyć wypada, że w przypadku postanowień o sprostowanie wyroku wydanych przez sąd drugiej instancji przepis art. 380 k.p.c. nie będzie miał zbyt szerokiego zastosowania z uwagi na

[797] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 526-527; orzeczenie SN z 13 września 1962 r., 1 CZ 121/62, OSNCP 1963, nr 7-8, poz. 174.
[798] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 783.
[799] Por. postanowienie SN z 4 października 2006 r., I CZ 81/06, OSN 2007, nr 2, poz. 36; postanowienie SN z 17 grudnia 2009 r., IV CZ 86/09, Palestra 2010, nr 1-2, s. 269; postanowienie SN z 3 marca 2005 r., IV CZ 197/04, Legalis nr 156808; postanowienie SN z 30 października 2008 r., IV CZ 80/08, Legalis nr 524824; postanowienie SN z 10 stycznia 2007 r., I CZ 120/06, Legalis nr 138573; postanowienie SN z 7 listopada 2006 r., I CZ 53/06, Legalis nr 212339.

ograniczony zakres orzeczeń sądu drugiej instancji podlegających zaskarżeniu do Sądu Najwyższego oraz możliwość sprostowania wyroku po upływie terminu do wniesienia środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego.

Przyjmując niedopuszczalność zaskarżenia w drodze zażalenia postanowienia w przedmiocie sprostowania wydanego przez sąd drugiej instancji należy zwrócić uwagę na przekroczenie przez sąd granicy sprostowania skutkiem czego dojdzie do zmiany merytorycznej wyroku. Niedopuszczalność zaskarżenia takiego postanowienia oznaczałby pozbawienie strony prawa do dwuinstancyjnego postępowania gwarantowanego w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Z tego względu trafnie uznano w orzecznictwie, że jeżeli sąd w postępowaniu w przedmiocie sprostowania wyroku popełni błąd prowadzący do zmiany rozstrzygnięcia sprawy, będzie on podlegał naprawieniu w postępowaniu rozpoznawczym tylko przez wniesienie apelacji lub skargi kasacyjnej[800]. Z tego względu zawarte w wyroku sądu drugiej instancji rozstrzygnięcie, które zmienia wyrok sądu pierwszej instancji bądź wyrok sądu drugiej instancji nazwane „sprostowaniem", nie mieści się w hipotezie art. 350 § 1 k.p.c., lecz art. 398^1 § 1 k.p.c. ze względu na jego merytoryczny charakter i dlatego podlega zaskarżeniu skargą kasacyjną[801].

7.7.3. Termin do wniesienia zażalenia, warunki formalne zażalenia, postępowanie w przedmiocie zażalenia

Termin do wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wynosi tydzień. Rozpoczęcie biegu tego terminu jest uzależnione od tego, czy sporządzone będzie uzasadnienie tego postanowienia. Wydaje się, że w stosunku do postanowienia uwzględniającego wniosek o sprostowanie wyroku zastosowanie może znaleźć art. 357 § 6 k.p.c., dodany na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Zgodnie z tym przepisem, sąd, wydając postanowienie podlegające zaskarżeniu, może według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, postanowić o odstąpieniu od jego uzasadnienia, jeżeli w całości uwzględnia wniosek strony zawarty w piśmie procesowym i podziela

[800] Por. postanowienie SN z 3 marca 1976 r., II CZ 11/76, Legalis nr 19309; postanowienie SN z 25 listopada 1976 r., II CZ 97/76, Legalis nr 19760; postanowienie SN z 5 grudnia 1980 r., III CRN 133/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 115; postanowienie SN z 19 stycznia 2018 r., I CSK 176/17, Legalis nr 1765468; wyrok SN z 6 lutego 2018 r., IV CSK 60/17, Legalis nr 1799256; postanowienie SN z 21 marca 2019 r., I CSK 488/18, Legalis nr 1903722.

[801] Wyrok SN z 4 listopada 2010 r., IV CSK 188/10, OSNC 2011, nr 7-8, poz. 86 z omówieniem Z. Strusa, Przegląd orzecznictwa, Palestra 2011, nr 1–2, s. 124; wyrok SN z 17 czerwca 2014 r., I CSK 422/13, Legalis nr 1160527; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 813.

argumenty strony przytoczone na jego poparcie. Stosując wskazaną regulację, sąd, uwzględniając wniosek o sprostowanie wyroku, powinien po pierwsze postanowić o sprostowaniu wyroku i po drugie, postanowić o odstąpieniu od uzasadnienia z powołaniem się na wniosek o sprostowanie wyroku. W takim przypadku termin do wniesienia zażalenia biegnie od doręczenia postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku, chyba że zostało wydane na posiedzeniu jawnym (rozprawie), wówczas termin ten biegnie od dnia jego ogłoszenia.

W razie braku możliwości zastosowania instytucji odstąpienia od sporządzenia uzasadnienia, termin do wniesienia zażalenia rozpocznie bieg od doręczenia postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku z uzasadnieniem. Jak już wskazano, postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku wydane zarówno na posiedzeniu niejawnym, jak i na posiedzeniu jawnym, doręcza się z uzasadnieniem tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia tego postanowienia z uzasadnieniem.

Zażalenie musi spełniać wymagania formalne pisma procesowego przewidziane w art. 126 k.p.c. oraz szczególne, zawarte w art. 394 § 3 k.p.c. tj. wskazanie zaskarżonego postanowienia, wniosek o jego zmianę lub uchylenie, zwięzłe uzasadnienie oraz w miarę potrzeby nowe fakty i dowody[802]. Przyjmuje się, że zażalenie powinno również zawierać, mimo braku wskazania takiego wymogu w przepisie art. 394 § 3 k.p.c., przytoczenie zarzutów[803] i oznaczenie wartości przedmiotu zaskarżenia[804].

Zgodnie z art. 19 ust. 3 pkt 2 u.k.s.c. od zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie sprostowania wyroku należy uiścić piątą część opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Artykuł 19 ust. 3 pkt 2 u.k.s.c. nie określa jednak, jaka opłata stanowi podstawę obliczenia opłaty ułamkowej. W orzecznictwie i w doktrynie przyjmuje się, że ze względu na umieszczenie tego przepisu po art. 18 u.k.s.c., należy przyjąć, co do zasady, że ułamkowa część opłaty określona w art. 19 u.k.s.c. powinna być obliczona od opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, o jakim mowa w art. 18 ust. 1 u.k.s.c. czyli od pozwu lub wniosku wszczynającego postępowanie w sprawie[805]. Zatem jeżeli przepisy przewidują, że od pozwu jest pobierana opłata stosunkowa, obliczenie opłaty od zażalenia na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku będzie

[802] Zob. postanowienie SN z 29 czerwca 2001 r., IV CZ 64/01, Legalis nr 50769.
[803] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1157.
[804] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 790.
[805] Por. uchwała SN z 8 kwietnia 2009 r., II PZP 1/09, OSNP 2009, nr 17-18, poz. 220; uchwała SN z 17 czerwca 2010 r., III CZP 39/10, OSNC 2011, nr 1, poz. 4; postanowienie SN z 9 września 2010 r., I CZ 66/10, LEX nr 784903; M. Uliasz, Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz, red. P. Feliga, Warszawa 2015, s. 267; M. Manowska, A. Rafalska, Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017, s. 63.

przebiegało dwustopniowo. Najpierw należy obliczyć całą opłatę poprzez pomnożenie stawki procentowej przez wartość przedmiotu zaskarżenia podaną w zażaleniu, a następnie wyliczyć 1/5 jej części. Z kolei w sprawach, w których przepisy przewidują pobranie opłaty stałej albo tymczasowej od pozwu, opłata od zażalenia odpowiada zazwyczaj 1/5 części tej opłaty stałej albo tymczasowej[806], jednak nie mniej niż 30 zł.

Rozpoznania zażalenia może wyjątkowo dokonać sąd *a quo* w trybie art. 395 § 2 k.p.c. W myśl tego przepisu jeżeli zażalenie zarzuca nieważność postępowania lub jest oczywiście uzasadnione, sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może na posiedzeniu niejawnym, nie przesyłając akt sądowi drugiej instancji, uchylić zaskarżone postanowienie i w miarę potrzeby sprawę rozpoznać na nowo. Przypadki nieważności postępowania określane są w przepisie art. 379 pkt 1-5 k.p.c. oraz w przepisie art. 1099 k.p.c. Dla postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku aktualne mogą być przesłanki nieważności postępowania m.in. w postaci nieusuwalnego lub nieusuniętego braku zdolności sądowej wnioskodawcy, a także nieusuniętego braku zdolności procesowej albo braku w składzie organów po stronie wnioskodawcy. Definicję zażalenia oczywiście uzasadnionego określił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 20 maja 1999 r., II UZ 58/99[807]. W postanowieniu tym uznał, że zażalenie jest „oczywiście uzasadnione" w rozumieniu art. 395 § 2 k.p.c. wtedy, gdy wadliwość zaskarżonego postanowienia jest zauważalna bez potrzeby dokonywania jego głębszej analizy. Mając na uwadze oczywisty charakter omyłek będących przedmiotem postępowania o sprostowanie wyroku, wydaje się, że przypadki dokonywania autokorekty zaskarżonego postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku na podstawie tej przesłanki w praktyce będą rzadkością.

Zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c. zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji o sprostowaniu wyroku jest rozpoznawane przez inny skład sądu pierwszej instancji (tzw. zażalenie poziome). Rozpoznanie zażalenia rozpoczyna postępowanie kontrolne. Badanie kontrolne jest wszechstronne, bowiem sąd bada zachowanie warunków formalnych zażalenia, zachowanie terminu do jego wniesienia oraz jego należyte opłacenie[808]. Skutkiem przeprowadzonego badania może być odrzucenie zażalenia, jeśli sąd stwierdzi, że zostało

---

[806] M. Uliasz, Ustawa o kosztach sądowych …, 268; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 13 lutego 1996 r., I ACz 46/96, OSAB 1996, nr 2, poz. 19.
[807] OSNAPiUS 2000, nr 15, poz. 602.
[808] A. Zieliński, Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych, Warszawa 2015, s. 270 i n.; B. Bladowski, Zażalenie …, s. 79 i n.; T. Zembrzuski, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 475, 476.

wniesione po upływie przepisanego terminu, jest nieopłacone lub gdy w wyznaczonym terminie nie zostaną uzupełnione braki formalne zażalenia.

Po merytorycznym rozpoznaniu zażalenia sąd może wydać postanowienie uchylające zaskarżone postanowienie. Takie rozstrzygnięcie zapadnie jeżeli sąd stwierdzi nieważności postępowania (art. 386 § 2 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.), jeżeli wniosek ulega odrzuceniu albo zachodzi podstawa do umorzenia całego postępowania (art. 386 § 3 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.) lub gdy wydanie postanowienia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). W myśl art. 386 § 2 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd uchyla zaskarżone postanowienie, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania w zakresie objętym zażaleniem. W przypadku postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku aktualne mogą być przesłanki nieważności postępowania m.in. w postaci nieusuwalnego lub nieusuniętego braku zdolności sądowej wnioskodawcy, a także nieusuniętego braku zdolności procesowej albo braku w składzie organów po stronie wnioskodawcy. Jeżeli wniosek ulega odrzuceniu albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania, sąd, do którego zostało wniesione zażalenie, uchyla zaskarżone postanowienie oraz odrzuca wniosek lub umarza postępowanie. Przesłanki odrzucenia wniosku określone są w art. 199 § 1 k.p.c. oraz art. 1099 § 1 k.p.c., przy czym z wymienionych przepisów dla postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku aktualne mogą być przesłanki wskazane m.in. w art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. tj. nieusuwalny lub nieusunięty brak zdolności sądowej którejkolwiek strony, a także nieusunięty brak zdolności procesowej albo brak w składzie organów po stronie wnioskodawcy. Z kolei jeżeli wydanie postanowienia wymaga przeprowadzenia dowodów w całości, sąd, do którego zostało wniesione zażalenie, może uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę w zakresie objętym zażaleniem sądowi, który sprawę rozpoznawał. Takie rozstrzygnięcie, ze względu na oczywisty charakter omyłek podlegających sprostowaniu, będzie zapadało bardzo rzadko.

Sąd, rozstrzygając zażalenie na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku, może wydać postanowienie oddalające zażalenie (art. 385 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.). Sąd oddala zażalenie wówczas, gdy uzna, że zaskarżone postanowienie jest prawidłowe i zgodne z prawem. Oddalenie zażalenia jest efektem stwierdzenia, że zaskarżone postanowienie, wbrew twierdzeniom skarżącego, nie zawiera wskazanych przez niego uchybień ani nie zachodzą

inne wady postanowienia uzasadniające sprostowanie wyroku, których istnienie sąd bierze pod uwagę z urzędu[809].

Sąd, rozstrzygając zażalenie na postanowienie w przedmiocie sprostowania wyroku, może także wydać postanowienie zmieniające zaskarżone postanowienie i orzekające co do przedmiotu zaskarżonego postanowienia (art. 386 § 1 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.). Treść postanowienia uwzględniającego zażalenie będzie zależała od treści zaskarżonego postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku, tj. czy na mocy tego postanowienia sąd pierwszej instancji sprostował oczywistą omyłkę w treści wyroku czy odmówił sprostowania. W pierwszym przypadku, sąd drugiej instancji zmieni zaskarżone postanowienie poprzez przywrócenie poprzedniego brzmienia wyrazu, zwrotu bądź zdania zamieszczonego w wyroku podlegającym sprostowaniu. W drugim natomiast, sąd dokona sprostowania wyroku usuwając z jego treści oczywistą omyłkę.

8th Wniosek o sprostowanie wyroku a środek zaskarżenia

W myśl art. 353 k.p.c. zgłoszenie wniosku o sprostowanie wyroku nie wywiera żadnego wpływu na bieg terminu do złożenia środka zaskarżenia i jest również niezależne od zaskarżalności czy prawomocności wyroku, którego dotyczy. Powołany przepis stanowi wprawdzie o wniosku o sprostowanie wyroku, ale zasady tego przepisu należy stosować także do sprostowania wyroku, którego sąd może dokonać z urzędu. Z art. 353 k.p.c. wynika więc, że wpływu na bieg terminu do złożenia środka zaskarżenia nie wywiera zarówno postępowanie o sprostowanie wszczynane przez sąd z urzędu, jak również wszczynane na skutek złożenia stosownego wniosku[810]. W nauce zauważa się ponadto, że wadliwości wyroku, które uzasadniają jego sprostowanie z reguły nie stanowią podstawy do zaskarżenia[811]. W konsekwencji, strona nie może uzasadniać wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia tym, że oczekiwała na rozstrzygnięcie wniosku o sprostowanie wyroku[812].

Wniosek o sprostowanie wyroku i środek zaskarżenia wyroku nie wyłączają się zatem wzajemnie. Jak zaznaczono wyżej, wadliwości wyroku, które uzasadniają jego sprostowanie z

---

[809] T. Zembrzuski, [w:] System …, s. 490 i n.
[810] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 171.
[811] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1198.
[812] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 564; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 77; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1029; taż, Orzeczenia …, s. 177.

reguły nie stanowią podstawy do zaskarżenia. Stosownie zaś do okoliczności oba te tryby mogą znaleźć zastosowanie w stosunku do jednego wyroku, każdy w swoim zakresie. Mimo tego, rozważenia wymaga kwestia wpływu środka zaskarżenia na sprostowanie wyroku i odwrotnie. Na wstępie zaznaczmy, że w pojęciu środek zaskarżenia, o którym mowa w art. 353 k.p.c., mieszczą się środki zaskarżenia wyroku zwyczajne, czyli apelacja, środki zaskarżenia szczególne, czyli sprzeciw od wyroku zaocznego oraz środki zaskarżenia nadzwyczajne, czyli skarga kasacyjna oraz skarga o wznowienie postępowania. Przechodząc do analizy wzajemnego wpływu środków zaskarżenia przysługujących od wyroku na sprostowanie wyroku, możemy wyróżnić następujące przypadki:

1. rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku i rozpoznanie wniosku o sprostowanie wyroku jest w toku,
2. rozpoznanie środka zaskarżenia zostało zakończone, natomiast rozpoznanie wniosku o sprostowanie wyroku jest w toku,
3. rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku, natomiast rozpoznanie wniosku o sprostowanie wyroku zostało zakończone.

Z pierwszym przypadkiem mamy do czynienia w razie złożenia środka zaskarżenia od wadliwego wyroku i jednocześnie wniosku o sprostowanie tego wyroku do sądu, który wydał ten wyrok. W odniesieniu do apelacji, jak i do sprzeciwu od wyroku zaocznego uzasadnionym byłoby, aby sąd rozpoznający środek zaskarżenia, zawiesił na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., postępowanie w przedmiocie środka zaskarżenia z urzędu. Przepis ten stanowi, że sąd może zawiesić postępowanie z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego. Taka decyzja sądu wydaje się uzasadniona w szczególności wtedy, gdy sąd rozpoznając środek zaskarżenia, sam powziął wątpliwości do co treści zaskarżonego wyroku ze względu na występujące w nim niedokładności, błędy bądź omyłki. Wydaje się, że sąd drugiej instancji, pomimo uprawnienia do sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji z urzędu, powinien wstrzymać się z tą czynnością procesową do czasu rozstrzygnięcia wniosku o sprostowanie wyroku przez sąd, do którego wniosek ten został złożony (sąd pierwszej instancji). Zastosowanie analogicznego rozwiązania w postaci zawieszenia postępowania wchodzi w rachubę także w przypadku zbiegu wniosku o sprostowanie wyroku oraz skargi o wznowienie postępowania. Zastosowanie przepisu art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. będzie możliwe w tym przypadku przez odesłanie w art. 406 k.p.c. do postępowania ze skargi o wznowienie, do odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Natomiast z odmienną sytuacją będziemy mieli do czynienia w przypadku skargi kasacyjnej. Jak bowiem

stanowi art. 398^{12} k.p.c., postępowanie kasacyjne zostaje zawieszone jedynie z mocy prawa (art. 173 k.p.c.), z urzędu (art. 174 i art. 175^{1} k.p.c.) oraz w razie śmierci pełnomocnika procesowego (art. 175 k.p.c.), a poza tymi przypadkami – tylko na zgodny wniosek stron. Ograniczenie możliwości zawieszenia postępowania kasacyjnego przed Sądem Najwyższym uzasadnione jest specyfiką zadań tego sądu, sprowadzających się nie do rozstrzygania samej sprawy, lecz do oceny legalności i prawidłowości zaskarżonych orzeczeń. Wydaje się zatem, że mimo niemożności zawieszania postępowania kasacyjnego, brak rozstrzygnięcia w przedmiocie sprostowania wyroku nie będzie stanowił przeszkody dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy.

Przechodząc do omówienia drugiego przypadku, tj. gdy rozpoznanie środka zaskarżenia zostało zakończone, natomiast rozpoznanie wniosku o sprostowanie wyroku jest w toku, zauważmy, że w odniesieniu do postępowania apelacyjnego będzie on raczej hipotetyczny. Rzadko bowiem może się zdarzyć, aby po zakończeniu postępowania drugoinstancyjnego, w treści wyroku sądu pierwszej instancji występowały niedokładności, błędy lub inne omyłki. Zgodnie z art. 350 § 3 k.p.c., jeżeli sprawa toczy się przed sądem drugiej instancji, sąd ten może z urzędu sprostować wyrok sądu pierwszej instancji. Jeżeli jednak sąd drugiej instancji nie dostrzeże oczywistej omyłki w treści wyroku sądu pierwszej instancji, skutki zakończonego postępowania drugoinstancyjnego dla toczącego się postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku należy ocenić przez pryzmat rozstrzygnięć, jakie podjął sąd drugiej instancji.

Klasycznym rozstrzygnięciem sądu drugiej instancji, jako sądu *meriti* jest wyrok reformatoryjny, którym zaskarżone orzeczenie zostaje zmienione, co znajduje wyraz w odmiennym rozstrzygnięciu co do istoty sprawy (art. 386 § 1 k.p.c.). W razie takiego rozstrzygnięcia, zasadność wydania przez sąd pierwszej instancji postanowienia o sprostowaniu wyroku tego sądu będzie zależała od zakresu jego zaskarżenia. W przypadku, gdy wyrok sądu pierwszej instancji został zaskarżony w części, sprostowanie może dotyczyć niewątpliwe omyłki zawartej w części niezaskarżonej wyroku, która stała się prawomocna. Z kolei uwzględnienie apelacji, zarówno w razie częściowego, jak i całkowitego zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji, skutkuje wydaniem wyroku, na mocy którego sąd zmienia zaskarżony wyrok lub jego część i orzeka co do istoty sprawy. Wyrok reformatoryjny sądu drugiej instancji konsumuje zaskarżony wyrok sądu pierwszej instancji lub jego część,

usuwając go z obrotu prawnego i zastępuje go nowym rozstrzygnięciem merytorycznym[813]. W związku z tym bezprzedmiotowe byłby prowadzenie postępowania w przedmiocie sprostowania tego wyroku lub jego zaskarżonej części. Postępowanie wszczęte wskutek złożenia wniosku o sprostowanie podlegałoby zatem umorzeniu.

Postępowanie przed sądem drugiej instancji może zakończyć się również oddaleniem lub odrzuceniem apelacji. Sąd oddala apelację, jeżeli jest ona bezzasadna (art. 385 k.p.c.), natomiast odrzuca, jeżeli apelacja wniesiona została po upływie przepisanego terminu, była nieopłacona lub z innych przyczyn niedopuszczalna, jak również gdy jej braki nie zostały uzupełnione w wyznaczonym terminie. Zarówno w przypadku oddalenia, jak i odrzucenia apelacji, zasadnym jest podjęcie przez sąd pierwszej instancji postanowienia o sprostowaniu wyroku, gdyż wyrok ten wskutek czynności podjętych przez sąd drugiej instancji stał się prawomocny.

Sąd drugiej instancji może również uchylić wyrok sądu pierwszej instancji oraz odrzucić pozew lub umorzyć całe postępowanie (art. 386 § 3 k.p.c.)[814], gdy pozew ulega odrzuceniu (art. 199, 1099 k.p.c.) albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 355 k.p.c.). Wówczas postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji, jako zbędne, powinno zostać umorzone (art. 355 k.p.c.). Wyrok uchylony przestaje bowiem istnieć, zatem brak jest przedmiotu sprostowania. Uchylenie zaskarżonego wyroku przez sąd drugiej instancji może nastąpić ponadto, w razie stwierdzenia nieważności postępowania. Sąd uchyla wówczas zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.). Poza wskazanym przypadkiem, sąd drugiej instancji może jeszcze uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). W tych przypadkach postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku sądu pierwszej instancji również staje się zbędne i powinno zostać umorzone (art. 355 k.p.c.).

---

[813] T. Ereciński, Apelacja …, s. 173 i n.; A. Oklejak, Apelacja …, s. 113; T. Wiśniewski, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 328.

[814] W. Broniewicz, Umorzenie postępowania cywilnego przez sąd rewizyjny, NP 1964, nr 2, s. 184; J. Kot, Umorzenie postępowania cywilnego przez sąd rewizyjny, NP 1971, nr 2, s. 237, 241; T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367-505[37], red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 118, 119.

Stosunek zakończonego postępowania wszczętego na skutek złożenia sprzeciwu od wyroku zaocznego do toczącego się postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku jest uzależniony od rozstrzygnięć, jakie sąd wyda po rozpatrzeniu sprzeciwu od wyroku zaocznego. Jednym z takich rozstrzygnięć może być wyrok utrzymujący zaskarżony wyrok zaoczny w mocy. Wyrok taki zostanie wydany, gdy wynik postępowania dowodowego potwierdzi zasadność rozstrzygnięcia zawartego w wyroku zaocznym. W przeciwnym razie, wyrok zaoczny zostanie uchylony, a w wyroku końcowym sąd od nowa orzeknie o żądaniu pozwu. Sprostowanie wyroku zaocznego będzie zasadne jedynie w przypadku utrzymania zaskarżonego wyroku w mocy. Uchylenie wyroku zaocznego czyni bowiem postępowanie w przedmiocie jego sprostowania bezprzedmiotowym. Dla zastosowania instytucji sprostowania wyroku istotny jest jednak zakres utrzymania wyroku zaocznego w mocy, który jest zależny od zakresu zaskarżenia sprzeciwem. Wyrok zaoczny zaskarżony w całości, może być również w całości utrzymany w mocy lub uchylony. Natomiast, w przypadku częściowego zaskarżenia wyroku zaocznego sprzeciwem, wyrok ten może być utrzymany w mocy lub uchylony jedynie w części zaskarżonej. W takim przypadku, w części niezaskarżonej staje się prawomocny (art. 363 § 1 k.p.c.). W razie niezaskarżenia wyroku w części oraz utrzymania w mocy wyroku zaocznego w części zaskarżonej, sprostowanie wyroku będzie zasadne co do części niezaskarżonej oraz utrzymanej w mocy.-

Jeżeli postępowanie wszczęte wskutek złożenia sprzeciwu od wyroku zaocznego zakończy się jego odrzuceniem, zasadnym będzie podjęcie przez sąd pierwszej instancji postanowienia o sprostowaniu wyroku zaocznego. Wyrok ten wskutek odrzucenia sprzeciwu stał się prawomocny i w zasadzie nie może być już uchylony ani zmieniony na skutek zaskarżenia.

Sąd, po ponownym rozpoznaniu sprawy, może także uchylić wyrok zaoczny oraz odrzucić pozew lub umorzyć całe postępowanie (art. 347 k.p.c.). Skutkiem takich rozstrzygnięć zbędne będzie postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku zaocznego i jako takie powinno zostać umorzone na podstawie art. 355 k.p.c. Wyrok uchylony przestaje bowiem istnieć, zatem i w tym przypadku brak jest przedmiotu sprostowania.

Zasadność sprostowania wyroku sądu drugiej instancji po zakończeniu postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej zależeć będzie od rozstrzygnięć, jakie wyda Sąd Najwyższy. Mając na uwadze możliwe rozstrzygnięcia, jakie może wydać ten Sąd, zastosowanie instytucji sprostowania wyroku będzie wyłączone w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej. W takim przypadku Sąd Najwyższy uchyla bowiem zaskarżony wyrok w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał wyrok, lub

innemu równorzędnemu. Sąd Najwyższy może też uchylić zaskarżony wyrok i orzec co do istoty sprawy, jeżeli naruszenie prawa materialnego było oczywiście uzasadnione, a skargi kasacyjnej nie oparto także na podstawie naruszenia przepisów postępowania lub podstawa ta okazała się nieuzasadniona. Uchylenie wyroku sądu drugiej instancji przez Sąd Najwyższy powoduje bezprzedmiotowość postępowania w przedmiocie jego sprostowania, które powinno być umorzone na podstawie art. 355 k.p.c. z uwagi na brak przedmiotu sprostowania. Zastosowanie instytucji sprostowania wyroku ze względu na brak przedmiotu sprostowania będzie również wyłączone w razie uchylenia przez Sąd Najwyższy wydanych w sprawie wyroków oraz odrzucenia pozwu lub umarzenia postępowania, gdy podstawa do umorzenia postępowania istniała już przed sądem pierwszej instancji.

Postępowanie kasacyjne może zakończyć się oddaleniem skargi kasacyjnej, jej odrzuceniem albo zwróceniem sądowi drugiej instancji w celu usunięcia dostrzeżonych braków. Sąd Najwyższy oddala skargę kasacyjną, jeżeli nie ma uzasadnionych podstaw albo zaskarżone orzeczenie mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu. Odrzuca natomiast, gdy podlegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji. Sąd drugiej instancji, w wyniku przeprowadzonego postępowania kontrolnego, może odrzucić skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym wniesioną po upływie terminu, skargę niespełniającą wymagań określonych w art. 398^4 § 1 k.p.c., nieopłaconą oraz skargę, której braków nie usunięto w terminie lub z innych przyczyn niedopuszczalną. Zarówno w przypadku oddalenia skargi kasacyjnej, jak jej odrzucenia, zasadnym jest podjęcie przez sąd drugiej instancji postanowienia o sprostowaniu wyroku, gdyż wyrok ten wskutek czynności podjętych przez sąd drugiej instancji bądź Sąd Najwyższy nie uległ zmianie.

Ocena zasadności sprostowania wyroku sądu pierwszej lub sądu drugiej instancji po zakończeniu postępowania wywołanego wniesieniem skargi o wznowienie postępowania, podobnie jak w przypadku apelacji i skargi kasacyjnej, będzie również uzależniona od rozstrzygnięcia, jakie może wydać sąd rozpoznający skargę. Tak więc również w tym przypadku zastosowanie instytucji sprostowania wyroku będzie wyłączone w razie uwzględnienia skargi o wznowienie postępowania. W takim bowiem przypadku sąd zmienia zaskarżony wyrok, zmiana ta powoduje zaś bezprzedmiotowość postępowania w przedmiocie jego sprostowania, które powinno zostać umorzone na podstawie art. 355 k.p.c.

Zastosowanie instytucji sprostowania wyroku będzie również wyłączone w razie uchylenia wyroku wydanego w sprawie oraz odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania. Takie rozstrzygnięcie zostaje podjęte, jeżeli pozew ulega odrzuceniu (art. 199, art. 1099 k.p.c.) albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania (art. 355 k.p.c.) i jeżeli przyczyny

odrzucenia, względnie umorzenia, występowały już w postępowaniu zakończonym prawomocnym wyrokiem albo wystąpiły w trakcie rozpoznawania skargi o wznowienie postępowania. W takim przypadku brak jest przedmiotu sprostowania, zatem postępowanie w przedmiocie sprostowania wyroku, jako zbędne, powinno zostać umorzone (art. 355 k.p.c.).

Postępowanie ze skargi o wznowienie może również zakończyć się oddaleniem skargi o wznowienie postępowania lub jej odrzuceniem. Sąd oddala skargę o wznowienie, jeżeli podstawy wznowienia postępowania nie znajdą potwierdzenia, natomiast odrzuca skargę kasacyjną, wniesioną po upływie przepisanego terminu, niedopuszczalną lub nieopartą na ustawowej podstawie. Zarówno w przypadku oddalenia skargi o wznowienie, jak jej odrzucenia, zasadnym jest podjęcie przez sąd postanowienia o sprostowaniu wyroku sądu pierwszej lub sądu drugiej instancji, gdyż wyrok ten wskutek czynności podjętych przez sąd rozpoznający skargę o wznowienie postępowania nie uległ zmianie.

W trzecim przypadku, tj. gdy rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku, natomiast rozpoznanie wniosku o sprostowanie wyroku zostało zakończone, sąd rozpoznający środek zaskarżenia będzie związany treścią postanowienia w przedmiocie sprostowania wyroku. Wynika to z art. 365 k.p.c., który stanowi, że prawomocne orzeczenie wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej. W konsekwencji sąd rozpoznający środek zaskarżenia powinien badać treść zaskarżonego wyroku łącznie z treścią postanowienia wydanego wskutek przeprowadzonego postępowania w przedmiocie jego sprostowania.

Rozdział VI Uzupełnienie wyroku

1st Uwagi ogólne

Z punktu widzenia dobra wymiaru sprawiedliwości, jak również interesów stron danego postępowania cywilnego i konstytucyjnej zasady prawa do sądu, istotnym jest, aby każdy wyrok obejmował całościową, integralną w treści i jasną w formie wypowiedź zawierającą rozstrzygnięcie o wszystkich zgłoszonych przez strony żądaniach oraz rozstrzygnięcia, do których podjęcia zobowiązany jest sąd z urzędu przez określone przepisy. Kodeks postępowania cywilnego wszelkie skutki procesowe w postaci prawomocności, skuteczności czy wykonalności wiąże z sentencją wyroku, a nie z jego uzasadnieniem. Z tego względu, na sądzie redagującym formułę sentencji wyroku ciąży obowiązek wypowiedzenia się co do głównego przedmiotu postępowania, a więc zgłoszonego roszczenia procesowego, a także zamieszczenia z urzędu - w razie ziszczenia się warunków przewidzianych w ustawie - dodatkowych rozstrzygnięć, jak np. o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego (art. 109 § 1 zd. drugie k.p.c.), czy o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 333 § 1 i 2 k.p.c.). Obowiązek wypowiedzenia się co do całości zgłoszonych żądań odnosi się również do wniosków i zarzutów o charakterze formalno-procesowym, przesądzających zarówno o dopuszczalności merytorycznego rozpoznawania sprawy (na skutek rozpoznania zarzutów niweczących lub zawieszających), jak i dotyczących zagadnień incydentalnych[815]. Niezamieszczenie w sentencji wyroku elementów wskazanych w art. 351 k.p.c., które sąd powinien zamieścić, uprawnia stronę do zgłoszenia żądania uzupełnienia wyroku o brakujące części rozstrzygnięcia.

Wyjątkiem od obowiązku sądu orzeczenia o całym zgłoszonym żądaniu jest wydanie wyroku częściowego[816]. Wówczas sprawa jest rozstrzygnięta jedynie częściowo, a co do pozostałej części sąd powinien kontynuować postępowanie, wydając w zakresie nierozstrzygniętym tzw. wyrok końcowy. Wyrok końcowy może być poprzedzony kilkoma wyrokami częściowymi. Końcowe będzie bowiem orzeczenie, w którym sąd rozstrzyga o „ostatniej" części żądania, o pozostałym żądaniu lub co do „ostatniego" ze współuczestników[817].

---

[815] E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 194.
[816] A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 235.
[817] E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks …., komentarz do art. 325 k.p.c., Warszawa 2020, Legalis (dostęp: 28.04.2020).

Wyrok częściowy, zgodnie z art. 317 k.p.c., może zostać wydany, jeżeli nadaje się do rozstrzygnięcia jedynie część z całego zgłoszonego żądania lub niektóre z żądań pozwu. O części zgłoszonego żądania sąd może orzec, jeżeli przedmiotem rozpoznania sprawy jest tylko jedno żądanie, przy czym jego charakter pozwala na osobne rozstrzyganie o jego samodzielnym fragmencie (rozdrobnienie roszczeń)[818]. Rozstrzygnięcie o niektórych z kilku żądań pozwu jest możliwe w przypadku kumulacji przedmiotowej roszczeń istniejącej od momentu wszczęcia postępowania (art. 191 k.p.c.) lub powstałej na skutek przedmiotowych przekształceń powództwa (art. 193 k.p.c.)[819]. Wyrok częściowy sąd może wydać także w razie skutecznego wytoczenia powództwa wzajemnego. Wyrokiem częściowym może wówczas rozstrzygnąć o całości żądania pozwu głównego lub o całości żądania pozwu wzajemnego, co stanowi odstępstwo od orzekania w jednym wyroku o wzajemnych żądaniach stron. W tym przypadku, sąd może wydać wyrok częściowy również tylko co do części żądania pozwu głównego lub wzajemnego albo niektórych z żądań pozwu głównego lub wzajemnego nadających się do rozstrzygnięcia. Część żądania lub niektóre z żądań pozwu nadają się do rozstrzygnięcia wyrokiem częściowym, jeżeli są już dostatecznie wyjaśnione, a ponadto strony nie zgłaszają w tym zakresie dalszych wniosków dowodowych, ani nie zachodzi podstawa do dopuszczania dowodów z urzędu.

Oprócz warunków formalnych wydania wyroku częściowego zawartych w art. 317 § 1 k.p.c. należy wskazać na dodatkowy, który został sformułowany w doktrynie jeszcze na gruncie kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. Jest nim przewidywana potrzeba dłuższego czasu do rozpoznania sprawy w pozostałej części. Argument ten wskazuje, że wydanie wyroku częściowego powinno być uzasadnione ekonomiczne. Chodzi bowiem o to, aby osoba poszukująca ochrony swoich praw mogła możliwie jak najszybciej je zaspokoić[820]. Pogląd ten zachowuje aktualność również obecnie, zwłaszcza w kontekście prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.

Wyrok częściowy może zostać wydany zarówno przez sąd pierwszej, jak i drugiej instancji (art. 317 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.). Wydawany jest na wniosek strony lub z urzędu.

---

[818] K. Piasecki, Rozdrobnienie roszczeń w procesie cywilnym, NP 1973, nr 7-8, s. 1010, 1011; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 167.

[819] Por. uchwała SN z 8 czerwca 1977 r., III CZP 40/77, OSNCP 1978, nr 2, poz. 24; uchwała SN z 22 września 1977 r., III CZP 72/77, OSNCP 1978, nr 4, poz. 65; postanowienie SN z 4 lipca 1983 r., III CRN 129/83, OSNCP 1984, nr 5, poz. 75; uchwała SN z 16 stycznia 1984 r., III CZP 72/83, OSNCP 1984, nr 7, poz. 115; postanowienie SN z 25 maja 1994 r., I CRN 49/94, PS 1995, nr 1, s. 93; K. Korzan, [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 367; tenże, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2004, s. 166; J. Krajewski, Postępowanie nieprocesowe, Toruń 1973, s. 52; W. Siedlecki, Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1988, s. 77; K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 167.

[820] J. Hroboni, Przyczynek do zagadnienia wyroku częściowego, NPC 1933, nr 15, s. 470.

Wyrok częściowy jest wyrokiem samoistnym. Może być jednocześnie wyrokiem zaocznym, o ile został wydany w warunkach uzasadniających jego zaoczny charakter. Wyrokiem częściowym sąd może zarówno żądanie pozwu w części uwzględnić, jak również częściowo powództwo oddalić.

Wyrok częściowy podlega zaskarżeniu na ogólnych zasadach, tak jak każdy wyrok, tj. apelacją lub skargą kasacyjną (jeżeli został wydany przez sąd drugiej instancji). Natomiast wyrok częściowy zaoczny może być zaskarżony przez pozwanego wyłącznie sprzeciwem Wydaje się, że wyrok częściowy może być również zaskarżony skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Wprawdzie art. 424^1 § 1 i 2 k.p.c. stanowi, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przysługuje od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, jednak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 1 kwietnia 2008 r., SK 77/06[821] stwierdził, że wskazany przepis w części obejmującej słowa „kończącego postępowanie w sprawie" - jest niezgodny z art. 32 ust. 1 i art. 77 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Trybunał wskazał, że art. 424^1 § 1 i 2 k.p.c. ogranicza zakres skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia do orzeczeń prawomocnych kończących postępowanie w sprawie. Tymczasem prawomocne orzeczenie, które nie kończy postępowania w sprawie także może naruszać prawa strony i prowadzić do powstania szkody niezależnie od treści orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. W takich wypadkach wobec braku odpowiedniego postępowania umożliwiającego stwierdzenie niezgodności z prawem takiego orzeczenia, strona nie będzie mogła dochodzić odpowiedniego odszkodowania od Skarbu Państwa. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego takie unormowanie narusza istotę prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej oraz narusza zasadę równości. Należy jednak podkreślić, że zaskarżenie wyroku częściowego dopuszczalne jest jedynie w zakresie rozstrzygnięcia o roszczeniach pozwu zawartych w wyroku częściowym[822].

Wyrok częściowy po uprawomocnieniu się korzysta z powagi rzeczy osądzonej. Jeżeli zaś wyrokiem tym sąd zasądza roszczenie nadające się do egzekucji, może być egzekwowany przed wydaniem wyroku końcowego. Po wydaniu wyroku częściowego proces kontynuuje się co do pozostałej, nierozstrzygniętej części żądania (żądań) pozwu[823].

---

[821] OTK-A 2008, nr 3, poz. 39.
[822] Postanowienie SN z 27 listopada 1968 r., I CR 410/68, LEX nr 6420.
[823] J. Hroboni, op. cit., s. 471; H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 561; A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 236.

Poza opisanym powyżej przypadkiem dopuszczalności wydania wyroku częściowego sąd powinien orzec o całości żądania w jednym wyroku. Nieorzeczenie o całym przedmiocie sporu wyznaczonego żądaniem pozwu jest wynikiem określonych wadliwości postępowania.

2nd Wady wyroku w świetle art. 351 k.p.c.

W treści art. 351 k.p.c. ustawodawca wskazał rozstrzygnięcia, których nieumieszczenie w wyroku może uzasadniać złożenie wniosku o jego uzupełnienie. Do tych rozstrzygnięć zaliczono: nieorzeczenie o całości żądania, nieorzeczenie o natychmiastowej wykonalności oraz niezamieszczenie dodatkowego orzeczenia, które zgodnie z przepisami ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu. Brak któregokolwiek ze wskazanych rozstrzygnięć skutkuje wadliwością wyroku. Wadliwość ta może wynikać ze świadomego działania sądu lub z błędu popełnionego przez sąd rozpoznający sprawę. Z pierwszym przypadkiem mamy do czynienia np. gdy sąd, uwzględniając w części wniosek o zasądzenie kosztów procesu, nie oddali wniosku w pozostałej nieuwzględnionej części. Drugi przypadek ma natomiast miejsce, gdy przez nieuwagę lub roztargnienie sąd popełni błąd. W praktyce niekompletność wyroku jest najczęściej wynikiem właśnie błędu popełnionego przez sąd. Wyjaśnienie charakteru wad wyroku, których skutkiem jest niekompletność wyroku wymaga dokonania analizy błędów będących przyczyną tych wad.

W pierwszej kolejności podjęte zostaną próby wykazania, w którym stadium postępowania sąd może popełnić błąd powodujący, że wyrok jest niekompletny. Jak już wskazano w punkcie 5 rozdziału I, możemy wyróżnić tu trzy grupy błędów, a mianowicie błędy popełnione we wstępnej fazie postępowania, w szczególności w odniesieniu do przygotowania postępowania, w czasie trwania postępowania oraz w samym stadium decyzyjnym, czyli na etapie orzekania. Popełnienie błędu w postaci nierozstrzygnięcia o całości żądań na ostatnim etapie postępowania, czyli w stadium samego wyrokowania ma miejsce wówczas, gdy sąd wprawdzie rozpoznawał w toku procesu pominięte żądanie, ale nie ujął go w treści rozstrzygnięcia[824]. W drugim wariancie, błąd może zostać popełniony we wcześniejszej fazie postępowania, a więc od samego początku procesu lub od któregoś z kolejnych terminów rozprawy, np. przypadku zmiany składu orzekającego, gdy powód

[824] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 14.

rozszerzył powództwo, a sąd to przeoczył, w wyniku czego sąd nie rozpoznał merytorycznie wszystkich zgłoszonych żądań[825].

Dalsze rozważania skupią się na umiejscowieniu błędu, którego skutkiem jest niekompletność wyroku w klasyfikacji błędów zaproponowanej przez S. Hanausek. Jak już wskazano, S. Hanausek wyróżniła błędy w rozumowaniu zaliczone do *errores in iudicando* oraz błędy w działalności procesowej, w postępowaniu, zakwalifikowane do *errores in procedendo*. W grupie błędów w rozumowaniu, w zależności od tego, jakiej sfery rozumowanie to dotyczyło wyróżniła ona błędy w rozumowaniu odnośnie do sfery prawnej - *errores iuris in iudicando* oraz błędy w rozumowaniu odnośnie do sfery faktycznej - *errores facti in iudicando.* Analogiczne rozróżnienie S. Hanausek przeprowadziła w grupie błędów w postępowaniu - *errores iuris in procedendo* oraz *errores facti in procedendo*.

W przeciwieństwie do sprostowania i wykładni wyroków, z uwagi na zróżnicowane przesłanki uzupełnienia wyroku, błąd, którego skutkiem jest niepełność wyroku nie ma jednolitego charakteru. Rozpoczynając od pierwszej przesłanki w postaci nieorzeczenia o całości żądania, wydaje się, że ta wadliwość wyroku jest skutkiem *errores in procedendo* tj. działania sprzecznego z przepisami postępowania. W zależności od konkretnego przypadku, możemy mieć do czynienia z różną postacią tego błędu. Biorąc pod uwagę powołany przykład rozszerzenia przez powoda powództwa, rozpatrzeć należy dwa przypadki. Pierwszy, gdy sąd rozpoznawał w toku procesu żądanie będące przedmiotem rozszerzenia, ale nie ujął go w treści wyroku na etapie jego spisania. Błąd ten należy zaliczyć do *errores iuris in procedendo*, ponieważ polegał na uchybieniu w stosowaniu przepisów proceduralnych dotyczących utrwalania decyzji sądowych. Drugi przypadek ma natomiast miejsce, gdy sąd przeoczył rozszerzenie powództwa, w wyniku czego sąd nie rozpoznał merytorycznie wszystkich zgłoszonych żądań. Błąd ten stanowi *errores facti in procedendo*, bowiem doszło do pominięcia części faktycznych podstaw zgłoszonego żądania.

Przechodząc do kolejnej przesłanki uzupełnienia wyroku w postaci nieorzeczenia o natychmiastowej wykonalności, należy uznać, że wadliwość ta jest wynikiem *errores iuris in procedendo*. Sąd uchybił bowiem przepisom proceduralnym dotyczących orzekania, konkretnie art. 333 § 1 i 2 k.p.c.

Ostatnią przesłanką uzupełnienia wyroku jest niezamieszczenie w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien zamieścić z urzędu. Antycypując dalsze rozważania, należy wskazać, że obowiązek zamieszczenia z urzędu dodatkowego orzeczenia może wynikać z prawa materialnego, przykładowo art. 212 § 3 k.c.

[825] Ibidem, s. 14.

czy art. 58 § 1 i 2 k.r.o. albo z prawa procesowego, przykładowo art. 319, art. 320 k.p.c. Biorąc pod uwagę źródło obowiązku zamieszczenia w wyroku dodatkowego orzeczenia, można wywieść, że wada wyroku przejawiająca się w niezamieszczeniu dodatkowego orzeczenia wynikającego z prawa materialnego będzie wynikiem *errores iuris in iudicando* powstałego podczas stosowania norm prawnych względem ustalonego stanu faktycznego. Z kolei niezamieszczenie dodatkowego orzeczenia wynikającego z prawa procesowego będzie skutkiem *errores iuris in procedendo*, bowiem sąd nie zastosował konkretnych przepisów proceduralnych dotyczących orzekania, do zastosowania których był obowiązany.

3rdPodmiot uprawniony do uzupełnienia wyroku

3.1. Uwagi ogólne

Przepis art. 351 k.p.c., podobnie jak art. 350 k.p.c., nie określa wprost jaki sąd jest właściwy do uzupełnienia wyroku, co by wskazywało, że właściwy jest nie tylko ten sąd, który wydał wyrok, ale także jeszcze inny sąd. Problem ten został podjęty w orzecznictwie, jak i w doktrynie, gdzie wskazuje się, że przepis art. 351 k.p.c., odmiennie niż art. 350 k.p.c. zawiera wymaganie, aby rozpoznania wniosku złożonego w trybie art. 351 k.p.c. i wydania orzeczenia w przedmiocie uzupełnienia dokonał sąd, który wydał wyrok[826]. W orzeczeniu z 23 marca 1950 r., ŁC 178/50[827] Sąd Najwyższy uznał, że przepis art. 356 k.p.c. (obecnie art. 351 k.p.c.) stosuje się tylko do wyroków wydanych przez sądy powszechne, przy czym orzec o uzupełnieniu może tylko ten sąd, który wydał wyrok podlegający uzupełnieniu. W glosie do tego orzeczenia W. Siedlecki, potwierdzając słuszność stanowiska Sądu Najwyższego, wskazał ponadto, że sąd rewizyjny (obecnie sąd drugiej instancji) nie może uzupełnić wyroku sądu pierwszej instancji, gdyż o uzupełnieniu wyroku może orzec tylko ten sąd, który wydał wyrok wymagający uzupełnienia[828]. Zdaniem tego autora, kodeks postępowania cywilnego w art. 351 wyraźnie poleca złożyć wniosek o uzupełnienie wyroku do tego sądu, który wydał wyrok, ponieważ sąd ten powinien był orzec o całości żądania strony powodowej, względnie o tym wszystkim, o czym powinien orzec z urzędu. W. Siedlecki jako argument na poparcie

[826] Orzeczenie SN z 23 marca 1950 r., ŁC 178/50, PiP 1950, nr 12, s. 166 z aprobującą glosą W. Siedleckiego, PiP 1950, nr 12, s. 168 i n; postanowienie SN z 5 kwietnia 2011 r., I PZ 4/11, Legalis nr 432252; W. Siedlecki, Glosa do wyroku SN z 9 grudnia 1976 r., II CR 469/79, OSP 1978, nr 1, s. 14; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 746; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1199.
[827] PiP 1950, nr 12, s. 166.
[828] W. Siedlecki, Glosa do orzeczenia SN z 23 marca 1950 r., ŁC 178/50, PiP 1950, nr 12, s. 168 i n.

zajętego stanowiska wskazuje, że sąd, który wydał niekompletny wyrok, przeprowadzając uprzednio postępowanie i znając stan faktyczny sprawy, będzie mógł najlepiej i najszybciej rozstrzygnąć wniosek o uzupełnienie tego wyroku[829].

3.2. Sąd w rozumieniu art. 351 k.p.c.

Rozważenia wymaga kwestia w jakim znaczeniu ustawodawca użył pojęcia „sąd" w treści art. 351 k.p.c. Jak już zostało zaznaczone, pojęcie to używane jest w przepisach kodeksu postępowania cywilnego w znaczeniu ustrojowym, sądu polubownego, składu sądzącego, funkcjonalno-proceduralnym oraz instytucjonalnym.

Nie sposób przyjąć, że pojęcie sądu użyte w art. 351 k.p.c. występuje w znaczeniu ustrojowym. Nie ulega bowiem wątpliwości, że wyrok wydany przez sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd apelacyjny nie może być uzupełniany przez wszystkie inne sądy rejonowe, okręgowe czy apelacyjne. Teza ta znajduje potwierdzenie w wyroku Sądu Najwyższego z 9 grudnia 1976 r., II CR 469/76[830], w którym wskazał, że w razie wydania wyroku przez sąd rejonowy nie można w trybie art. 18 k.p.c. przekazać wniosku o uzupełnienie wyroku sądowi wojewódzkiemu (obecnie okręgowemu). Prowadziłoby to bowiem do wydania wyroku w tej samej sprawie przez różne sądy, a w konsekwencji postępowanie przed sądem wojewódzkim (obecnie okręgowym) byłoby z mocy art. 369 pkt 4 k.p.c. (obecnie art. 379 pkt 4 k.p.c.) dotknięte nieważnością.

W orzecznictwie i literaturze przyjmuje się jednak, że uzupełnienia wyroku nie musi dokonać sąd w tym samym składzie orzekającym, w jakim wydał wyrok[831]. W miarę możliwości o uzupełnieniu powinien oczywiście decydować ten sam skład orzekający, który wydał wyrok podlegający uzupełnieniu[832]. Skład ten ma bowiem najlepszą wiedzę na temat sprawy oraz materiału dowodowego w postępowaniu objętym wnioskiem o uzupełnienie. Rozpoznanie wniosku o uzupełnienie w tym samym składzie będzie szczególnie pożądane, gdy uzupełnienie łączy się ściśle z treścią poprzedniego rozstrzygnięcia. Przypadek taki

---

[829] W. Siedlecki, Glosa do wyroku SN z 9 grudnia 1976 r. …, s. 14.
[830] OSPiKA 1978, nr 1, poz. 4.
[831] Postanowienie SN z 10 października 2012 r., I CZ 116/12, LEX nr 1232744; S. Gołąb, Z. Wusatowski, op. cit., s. 405, 407; J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 220; tenże, Rektyfikacja …, s. 6; K. Lipiński, op. cit., s. 243; F. Rosengarten, op. cit., s. 874; W. Siedlecki, Glosa do wyroku SN z 9 grudnia 1976 r. …, s. 14; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568.
[832] K. Lipiński, op. cit., s. 243; F. Rosengarten, op. cit., s. 874; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 568; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 681.

zachodzi np. w razie żądania uzupełnienia wyroku w przedmiocie kosztów lub natychmiastowej wykonalności[833]. Nie zawsze jednak orzekanie o uzupełnienie wyroku w tym samym składzie jest możliwe, w szczególności wobec zmian w kadrze sądowniczej czy ławniczej. Poza tym, na gruncie procesu cywilnego nie obowiązuje zasada stałości tego samego składu sądu w odniesieniu do całego postępowania. Stąd też w razie braku możliwości zgromadzenia sądu w tym samym składzie osobowym, orzeczenie w przedmiocie uzupełnienia wyroku nie jest dotknięte nieważnością postępowania. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 10 października 2012 r., I CZ 116/12[834] wskazał jednak, że przyczyny zmiany składu osobowego sądu powinny być określone i ujawnione w rozstrzygnięciu uzupełniającym. Zaznaczył jednak, że uchybienie temu obowiązkowi nie daje stronie żadnych uprawnień procesowych, jak też nie stanowi podstawy nieważności postępowania. Oznacza to także, że pojęcie „sąd" w treści art. 351 k.p.c. nie występuje w znaczeniu składu sądzącego. W art. 351 k.p.c. nie chodzi również o sąd w znaczeniu sądu polubownego. Należy bowiem wskazać, że uzupełnienie wyroku sądu polubownego zostało uregulowane w odrębnym przepisie, mianowicie w art. 1202 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli strony nie postanowiły inaczej, każda z nich może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego w terminie miesiąca od dnia otrzymania wyroku z wnioskiem o jego uzupełnienie co do żądań zgłoszonych w postępowaniu, o których sąd polubowny nie orzekł w wyroku. Po rozpoznaniu wniosku sąd polubowny wydaje wyrok uzupełniający w terminie do dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku.

Wypowiedzi judykatury i doktryny oraz poczynione w ich kontekście uwagi prowadzą do wniosku, że pojęcie „sąd" na gruncie art. 351 k.p.c. zostało użyte w znaczeniach instytucjonalnym oraz funkcjonalno – proceduralnym. Jak już zaznaczono, sądem w znaczeniu instytucjonalnym jest sąd w znaczeniu jednostki organizacyjnej[835], i właśnie sąd w tym znaczeniu może dokonywać uzupełnienia wyroku. Tak więc wyrok wydany przez Sąd Okręgowy w Łodzi będzie mógł być uzupełniony przez tę właśnie jednostkę organizacyjną. Przypomnijmy, że sądem w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym jest organ rozpoznający określony rodzaj spraw lub dokonujący konkretnych czynności proceduralnych np. sąd opiekuńczy, sąd rejestrowy, sąd upadłościowy, sąd restrukturyzacyjny, sąd spadku, sąd wezwany. Należy uznać, że również w tym znaczeniu możemy potraktować użyte w treści art. 351 k.p.c. pojęcie „sądu".

---

[833] W. Siedlecki, Glosa do wyroku SN z 9 grudnia 1976 r. …, s. 14.
[834] LEX nr 1232744.
[835] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 116-117.

3.3. Skład sądu

W piśmiennictwie zarysowała się różnica poglądów co do składu sądu uprawnionego do rozstrzygania w przedmiocie wniosku o uzupełnienie wyroku. Dominuje jednak pogląd, że o uzupełnieniu wyroku sąd orzeka w takim samym składzie, jaki był powołany do rozstrzygania sporu[836]. Jak już wskazano, skład sądu orzekającego może być trojaki: jeden sędzia, jeden sędzia i dwóch ławników oraz trzech sędziów. W konsekwencji wyrok wydany przez jednego sędziego będzie podlegał uzupełnieniu przez sąd w składzie jednoosobowym, a wyrok wydany przez jednego sędziego i dwóch ławników bądź trzech sędziów – przez sąd w odpowiednim składzie trzyosobowym. Pogląd ten znajduje wyraz w uchwale Sądu Najwyższego z 12 września 1973 r., III CZP 47/73[837]. Zgodnie z tezą tej uchwały o uzupełnieniu wyroku w zakresie kosztów procesu sąd orzeka w takim samym składzie, w jakim został wydany wyrok. Powołana uchwała rozstrzyga kwestię, czy w sprawie, w której wyrok zapadł w składzie z udziałem ławników (art. 47 § 1 k.p.c.), postanowienie uzupełniające wyrok w przedmiocie orzeczenia o kosztach procesu może być wydane na posiedzeniu niejawnym, bez udziału ławników (art. 47 § 2 k.p.c.). Sąd Najwyższy jako kluczowy argument przemawiający za słusznością podjętej uchwały wskazuje treść przepisu art. 108 § 1 k.p.c., który stanowi, że sąd rozstrzyga o kosztach procesu w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Z przepisu tego wynika, że rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu, jako stanowiące część składową wyroku i związane z wynikiem sprawy, sąd powinien podjąć w takim samym składzie, w jakim wydał wyrok. Sąd Najwyższy zauważa, że wprawdzie przepis art. 351 § 2 k.p.c.[838] przewiduje, iż wniosek o uzupełnienie wyroku może być rozpoznany na posiedzeniu niejawnym, jednakże odstępstwo od zasady orzekania po przeprowadzeniu rozprawy w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach nie może być rozumiane rozszerzająco, tj. jako obejmujące również możliwość niezachowania warunków takiego składu, w jakim wydano orzeczenie co do istoty sprawy. Prowadziłoby to bowiem do niedopuszczalnego wydania dwu części tego samego orzeczenia przez sąd w innym składzie

---

[836] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; taż, Orzeczenia …, s. 164; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1203; tenże, Postępowanie sporne …, s. 438; E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa SN, NP 1975, nr 6, s. 887.

[837] OSNC 1974, nr 5, poz. 83.

[838] Przepis art. 351 § 2 k.p.c. został uchylony na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Obecnie kwestię wydawania postanowień co do kosztów i natychmiastowej wykonalności na posiedzeniu niejawnym reguluje art. 148 § 3 k.p.c.

liczbowym, a więc nie taki sam sąd. W konsekwencji Sąd Najwyższy uznaje, że art. 351 § 2 k.p.c. stanowi w zakresie składu sądu wyjątek od zasady rozpoznawania spraw na posiedzeniu niejawnym w składzie przewidzianym w art. 47 § 3 k.p.c. Zwolennikiem tego poglądu jest K. Piasecki, który uważa, że skoro orzeczenie uzupełniające stanowi integralną część rozstrzygnięcia w sprawie, uzupełnienia powinien dokonać sąd w takim samym składzie, jaki był powołany do jej rozstrzygnięcia[839]. Również A. Góra-Błaszczykowska opowiada się za koniecznością wydania orzeczenia w takim samym składzie, jaki orzekał w sprawie, zaznaczając przy tym, że art. 47 k.p.c. nie zawiera wyjątków co do składu sądu orzekającego w przedmiocie uzupełnienia wyroku. Tak też E. Wengerek, który uznał, że art. 351 § 2 k.p.c. przewidujący możliwość rozpoznania wniosku o uzupełnienie wyroku na posiedzeniu niejawnym[840], nie może mieć wpływu na określenie składu sądu orzekającego o uzupełnieniu wyroku[841]. Stąd też w nauce prawa formułuje się ogólny postulat w tej kwestii, sprowadzający się do twierdzenia, że pożądanym stanem jest, aby wyrok uzupełniający został wydany przez sąd w takim samym składzie, który wcześniej wydał wyrok podlegający uzupełnieniu[842].

Odmienne stanowisko co do składu sądu orzekającego w przedmiocie uzupełnienia wyroku zajął W. Siedlecki, który przyjmuje, że uzupełnienia wyroku w przedmiocie kosztów procesu może dokonać sam przewodniczący. Zdaniem tego autora teza uchwały Sądu Najwyższego z 12 września 1973 r. może budzić wątpliwości z punktu widzenia zarówno wykładni przepisu art. 351 k.p.c., który przewiduje w tym przypadku wydanie postanowienia uzupełniającego na posiedzeniu niejawnym, jak również ze względów postulatu ekonomii procesowej. W. Siedlecki poddaje krytyce również pogląd Sądu Najwyższego, że art. 351 § 2 k.p.c. stanowi wyjątek od rozpoznawania spraw na posiedzeniu niejawnym w składzie przewidzianym w art. 47 § 3 k.p.c. skoro okoliczność ta nie wynika z treści art. 351 § 2 k.p.c. W. Siedlecki jako argument przemawiający za słusznością zajmowanego stanowiska podaje, że wszystkie przepisy kodeksu postępowania cywilnego zezwalające na orzekanie przez sąd w pewnej materii na posiedzeniu niejawnym podyktowane są tym, by umożliwić wydanie

[839] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 8; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 126; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1203; tenże, Postępowanie sporne …, s. 438.
[840] Przepis art. 351 § 2 k.p.c. został uchylony na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Obecnie kwestię wydawania postanowień co do kosztów i natychmiastowej wykonalności na posiedzeniu niejawnym reguluje art. 148 § 3 k.p.c.
[841] E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa SN, NP 1975, nr 6, s. 887.
[842] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 590.

orzeczenia przez samego przewodniczącego[843], bez udziału ławników, zgodnie z ogólnym przepisem art. 47 § 3 k.p.c.[844]

Odnosząc się do zaprezentowanych wypowiedzi należy zauważyć, że stanowisko judykatury stoi w sprzeczności z treścią przepisu art. 47 § 2 k.p.c., w każdym razie nie rozstrzyga problemu, czy orzeczenie uzupełniające musi zapaść w tym samym składzie, co orzeczenie niezupełne. Ponadto, stanowisko orzecznictwa jest sprzeczne z treścią przepisu art. 47 § 3 k.p.c. zgodnie z którym postanowienia poza rozprawą wydaje sąd w składzie jednego sędziego. Względy praktyczne przemawiają za poglądem reprezentowanym przez W. Siedleckiego, tj. że rozpoznanie wniosku w takim samym składzie jest celowe, ale niekonieczne. Za przedstawionym poglądem przemawia także dalszy argument, a mianowicie że rozpoznanie wniosku o uzupełnienie w innym składzie osobowym nie powoduje nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 *in principio* k.p.c. Przytoczone argumenty przemawiają zatem za słusznością stanowiska mniejszości.

Jak już była mowa, wskazane jest aby wyrok uzupełniający był wydany w tym samym składzie osobowym co uzupełniany. Jednakże kodeks postępowania cywilnego nie przewiduje „ciągłości" tego samego sądu w toku całej rozprawy. W orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się jednak, że wyrok uzupełniający może być wydany jedynie przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku uzupełniającego[845]. Należy bowiem zauważyć, że w celu dokonania ustaleń niezbędnych do uzupełnienia wyroku konieczne może okazać się przeprowadzenie rozprawy. Nie budzi wątpliwości teza wypowiedziana w judykaturze, że sąd pierwszej instancji rozpoznając wniosek o uzupełnienie wyroku, nie jest ograniczony materiałem zebranym w sprawie i ma prawo, a nawet obowiązek przeprowadzenia nowych dowodów i dokonania dodatkowych ustaleń niezbędnych do oceny zasadności żądania objętego wnioskiem o uzupełnienie[846]. Jeżeli zatem rozprawa odbyła się przed sądem w innym składzie niż sąd, który wydał uzupełniany wyrok, to wyrok uzupełniający jest wydawany przez ten skład, przed którym odbyła się rozprawa.

---

[843] Stanowisko W. Siedleckiego zostało wyrażone na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego. Obecnie, wobec zmiany treści art. 47 § 3 k.p.c. na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r., postanowienia poza rozprawą wydaje sąd w składzie jednego sędziego.

[844] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 529; tenże, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1975, nr 4, s. 109.

[845] Wyrok SN z 4 maja 1965 r., I CR 78/65, OSNCP 1965, nr 11, poz. 197; uchwała SN z 4 maja 1973 r., III CZP 47/73, OSNC 1975, nr 11, poz. 197; postanowienie SN z 28 marca 2012 r., II PZ 5/12, Legalis nr 491867; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] op. cit., s. 655; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 681; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1113.

[846] Wyrok SN z 24 maja 1973 r., II CR 235/73, LEX nr 7259.

4th Przedmiot uzupełnienia

W literaturze przedmiotu ugruntowany jest pogląd, że przepisy o uzupełnieniu wyroków odnoszą się do wszelkich wyroków wydanych przez sąd[847]. Szczególną uwagę w literaturze przedmiotu poświęcono kwestii uzupełnienia wyroku częściowego oraz wyroku wstępnego. J.J. Litauer uważa, że skoro wyrok częściowy może zapaść również na wniosek powoda, który oznacza granice swojego żądania, nie ma przeszkody, aby wyrok taki w przypadku przeoczenia przez sąd części tak zakreślonego żądania, nadawał się do uzupełnienia[848]. A. Marciniak wskazuje, że uzupełnienie wyroku częściowego będzie aktualne, gdy sąd nie orzekł o natychmiastowej wykonalności oraz gdy sąd nie zamieścił w wyroku częściowym dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien zamieścić z urzędu[849]. W literaturze przedmiotu powstała jednak wątpliwość co do celowości uzupełnienia wyroku częściowego, gdy sąd nie orzekł o całości żądania. Zdaniem K. Piaseckiego i A. Góry-Błaszczykowskiej uzupełnienie wyroku częściowego będzie w takim przypadku niecelowe, gdyż brak jakiegoś orzeczenia może zostać naprawiony przez zamieszczenie go przez sąd w wyroku końcowym[850]. Stanowisko to podziela A. Marciniak, który wskazuje, że na nieaktualność uzupełnienia wyroku częściowego w omawianym zakresie wskazuje istota tego wyroku. Z istoty tej wynika bowiem, że wyrok częściowy dotyczy tylko części żądania lub niektórych żądań zgłoszonych w pozwie. Co do pozostałej części żądania lub pozostałych żądań pozwu sąd orzeka wyrokiem końcowym, a nie wyrokiem uzupełniającym. A. Marciniak wskazuje jednak na wyjątek, gdy sąd nie zamieścił w wyroku częściowym rozstrzygnięcia co do kosztów procesu, mimo zachodzących ku temu podstaw[851]. Z takim przypadkiem będziemy mieć do czynienia, jeśli wyrok częściowy wydany został w stosunku do jednego lub niektórych współuczestników formalnych. Wyrok taki będzie miał bowiem podwójną naturę prawną tj. będzie wyrokiem częściowym w rozumieniu art. 317 § 1 k.p.c., jak i wyrokiem kończącym sprawę w instancji w rozumieniu art. 108 § 1 k.p.c. Z tego względu w wyroku takim dopuszczalne będzie rozstrzygnięcie o

---

[847] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 221; E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Postępowanie cywilne …, s. 234; P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 265.
[848] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 9.
[849] A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 251.
[850] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 570; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1021; taż, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 640.
[851] A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 252.

kosztach procesu w odniesieniu do stron, między którymi nastąpiło rozstrzygnięcie sprawy[852]. W braku tego rozstrzygnięcia, zainteresowana strona może żądać uzupełnienia wyroku częściowego[853]. Jak już wskazano, uzupełnienie wyroku częściowego może również nastąpić w razie braku orzeczenia w nim o rygorze natychmiastowej wykonalności. Z uzupełnieniem w tym zakresie będziemy mieć do czynienia po pierwsze, gdy sąd nie nadał wyrokowi częściowemu rygoru natychmiastowej wykonalności mimo zachodzących ku temu podstaw[854] określonych w art. 333 § 1 i 2 k.p.c. (np. pozwany uznał powództwo w wysokości rozstrzygniętej w wyroku częściowym). Uzupełnienia wyroku częściowego może się domagać również powód, który wnioskował o nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 333 § 3 k.p.c. a sąd zasądzając tylko części żądania lub niektórych żądań pomija rozstrzygnięcie do co rygoru natychmiastowej wykonalności odnośnie zasądzonej części.

Co się tyczy wyroku wstępnego, rozróżnić należy, czy sąd wydał go z urzędu, czy na wniosek strony. Jeżeli sąd wydał taki wyrok z urzędu, powód nie ma podstawy domagać się uzupełnienia go, ponieważ nie ma podstawy do zarzucania sądowi przeoczenia co do zakresu żądania. Jeżeli zaś zgłoszony był wniosek o wydanie wyroku wstępnego w pewnym oznaczonym zakresie, nie zachodziłaby przeszkoda do uzupełnienia tego wyroku stosownie do okoliczności, tj. w razie pominięcia pewnej części wniosku[855].

Uzupełnieniu podlegają zarówno wyroki sądu pierwszej instancji (prawomocne, jak i nieprawomocne), jak i wyroki sądu drugiej instancji prawomocne (oddalające apelację lub zmieniające orzeczenie) oraz uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania[856]. Możliwe jest również, w razie zaistnienia ku temu przesłanek, uzupełnienie wyroku Sądu Najwyższego[857].

W literaturze panuje zgoda co do niedopuszczalności stosowania art. 351 § 1 k.p.c. w stosunku do uzasadnienia wyroku[858]. Wynika to z tego, że orzeczenie o żądaniach stron oraz o innych kwestiach, o których mowa w tym przepisie zamieszczane jest w sentencji wyroku, a nie w uzasadnieniu. Przedstawiciele nauki podkreślają, że na podstawie art. 351 k.p.c. nie można domagać się uzupełnienia uzasadnienia wyroku w celu usunięcia ewentualnych

---

[852] T. Bukowski, Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego, Warszawa 1971, s. 176; A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 246.
[853] A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 252.
[854] Ibidem, s. 251.
[855] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 9.
[856] W. Siedlecki, Glosa do orzeczenia SN z 4 września 1959 r., I CR 306/59, OSPiKA 1960, nr 7, poz. 294, s. 657 i n.; F. Rosengarten, op. cit., s. 873.
[857] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego …, s. 658.
[858] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 814.

sprzeczności między uzasadnieniem wyroku a jego sentencją, np. przez przyjęcie, że powód przyczynił się do powstania szkody, czy też rozstrzygnięcie o zgłoszonym w sprawie zarzucie potrącenia[859]. Słusznie przyjmuje się, że w istocie byłaby to zmiana wydanego wyroku[860]. Również w dawnym orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano na niedopuszczalność uzupełnienia uzasadnienia wyroku. W orzeczeniu z 3 marca 1962 r., 1 CO 3/62[861] Sąd Najwyższy uznał, że uzupełnienie uzasadniania wyroku, które nie odpowiada treści art. 328 § 2 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. nie jest dopuszczalne i wyrok taki może ulec uchyleniu z tej przyczyny, jeśli wadliwości uzasadnienia mogły wpłynąć na wynik sprawy (art. 368 pkt 5 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. dotyczącym podstaw rewizji). Podobnie, w postanowieniu z 4 kwietnia 1974 r., I PZ 16/74[862] Sąd Najwyższy orzekł, że sędzia sprawozdawca nie może uzupełnić uzasadnienia wyroku po jego podpisaniu i po wysłaniu odpisów wyroku stronom, ponieważ po pierwsze nie jest dopuszczalne uzupełnienie wyroku z urzędu, a po drugie, nie jest dopuszczalne uzupełnienie uzasadnienia wyroku nie odpowiadającego wymogom stawianym przez art. 328 § 2 k.p.c.[863].

Z nieuzasadnionym odejściem od wskazanego wyżej stanowiska o niemożności uzupełnienia uzasadnienia wyroku mamy do czynienia w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 30 listopada 2011 r., III CZP 66/11[864] Sąd Najwyższy orzekł, że po podpisaniu uzasadnienia postanowienia co do istoty sprawy przez sędziów zawodowych, którzy brali udział w jego wydaniu, albo - jeżeli orzeczenie zostało wydane z udziałem ławników - przez sędziego przewodniczącego (art. 330 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), zmiana lub uzupełnienie tego uzasadnienia są możliwe tylko wtedy, gdy zachodzą okoliczności przewidziane w art. 350-352 k.p.c. Na uzasadnienie przyjętej tezy Sąd Najwyższy odwołuje się do wcześniejszych orzeczeń, które dopuszczały także rektyfikację uzasadnienia orzeczenia, a mianowicie do postanowienia Sądu Najwyższego z 23 kwietnia 1976 r., I PO 9/76[865] oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 1982 r., I PZ 7/82[866]. Należy jednak zauważyć, że we wskazanych postanowieniach Sąd Najwyższy orzekł jedynie o dopuszczalności sprostowania uzasadnienia wyroku. Na dopuszczalność uzupełnienia uzasadnienia wyroku Sąd Najwyższy wskazuje również w postanowieniu z 20

[859] K. Piasecki, [w:] System …, s. 376–377; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń …, s. 1144; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1110.
[860] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 13; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1021.
[861] OSPiKA 1962, nr 9, poz. 261.
[862] LEX nr 14250.
[863] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684.
[864] OSNC 2012, nr 5, poz. 65.
[865] OSNCP 1976, nr 12, poz. 270.
[866] OSNCP 1982, nr 10, poz. 155.

lipca 2012 r., II CZ 52/11[867]. W orzeczeniu tym uznał, że uzupełnienie uzasadnienia stanowi ingerencję w dokonaną już czynność prawnoprocesową sądu i nie może być skutecznie przeprowadzone bez zachowania wymagań przewidzianych w art. 351 k.p.c. W obu powołanych orzeczeniach wskazano na możliwość uzupełnienia wyroku w zakresie motywów i podstaw prawnych rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Jako słuszne należy uznać stanowisko, zgodnie z którym niedopuszczalne jest uzupełnienie uzasadnienia wyroku w trybie przewidzianym w art. 351 k.p.c. Wypada zgodzić się z przyjętym w literaturze zapatrywaniem, że orzeczenie o żądaniach stron oraz o innych kwestiach, o których wspomina się w tym przepisie zamieszczone jest w sentencji wyroku, a nie w uzasadnieniu. Wobec tego uzupełnieniu podlega jedynie sentencja wyroku, a nie jego uzasadnienie.

5th Przesłanki uzupełnienia wyroku

5.1. Nieorzeczenie o całości żądania

5.1.1. Żądanie

Zgodnie z art. 351 k.p.c. strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku, jeżeli sąd nie orzekł o całości żądania. Jest to pierwszy przypadek przewidziany w tym przepisie uprawniający stronę do żądania uzupełnienia wyroku. Jego analizę rozpocząć należy od próby zdefiniowania pojęcia „żądanie". Zgodnie art. 351 k.p.c. podmiotem uprawnionym do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku w razie nieorzeczenia przez sąd o całości żądania jest strona, a zatem żądanie może pochodzić zarówno od powoda, jak i od pozwanego.

W języku potocznym termin „żądanie" definiuje się jako życzenie wyrażone w kategorycznej formie[868]; to, czego ktoś żąda[869]; przedstawione w sposób stanowczy życzenie, aby ktoś wykonał określoną czynność[870]. W przepisach kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie procesowe, termin ten występuje w art. 98 § 1, w art. 101, w art. 129, w art. 130^3 § 2, w art. 147, w art. 158 § 1, w art. 183^7, w art. 186, w art. 187, w art. 203 § 2, w art. 205^2 § 2, w art. 210 § 1, w art. 317, w art. 318, w art. 321 § 1, w art. 322, w art. 325, w art. 347, w art. 350, w art. 351, w art. 357 § 1, w art. 368 § 2, w art. 383. W przeważającej

[867] LEX nr 1231489.
[868] Wielki słownik języka …, s. 1304.
[869] Słownik …, red. E. Sobol, s. 1297.
[870] Wielki słownik języka polskiego, http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=23778&ind=0&w_szukaj=%C5%BC%C4%85danie (dostęp: 12.03.2009).

większości wymienionych przepisów (oprócz art. 129, art. 147, art. 350, art. 357 § 1 k.p.c.), termin „żądanie" został użyty w tym samym znaczeniu, a mianowicie jako treść twierdzenia prawnego, na które powołuje się strona, a zarazem wniosek o udzielenie temu twierdzeniu ochrony prawnej. Treść żądania jest jednak uzależniona od sytuacji materialnoprawnej strony, która występuje w danym postępowaniu cywilnym.

Na gruncie postępowania cywilnego pojęcie „żądanie" ujmowane może być w węższym bądź szerszym znaczeniu. W ujęciu węższym będzie to żądanie główne (podstawowe) dochodzone przez stronę w procesie, natomiast w ujęciu szerszym będzie to nie tylko żądanie główne, lecz także żądania akcesoryjne pozostające w związku z głównym przedmiotem toczącego się przed sądem sporu, przybierające postać np. zasądzenia odsetek, zwrotu kosztów procesu, nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności[871]. W tym też znaczeniu pojęcie „żądanie" zostało użyte w art. 351 k.p.c.[872].

W art. 351 k.p.c. jest mowa o „całości żądania". Pod tym pojęciem należy rozumieć całość żądania stron, a w razie wytoczenia powództwa wzajemnego - także tego powództwa. „Całość żądania" określa zakres zawisłości prawnej sporu, o którym decyduje sformułowane ostatecznie *petitum* pozwu. Stan ten ulega likwidacji z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia. Jednakże w razie nieorzeczenia przez sąd o całości zgłoszonego żądania co do tej części żądania dalej utrzymuje się stan zawisłości prawnej, w związku z czym kodeks postępowania cywilnego przewiduje możliwość żądania przez stronę uzupełnienia wyroku w przepisanym terminie dwóch tygodni od jego ogłoszenia. Uzupełnienie może nastąpić jednak tylko w granicach zawisłości prawnej. Jeżeli wniosek o uzupełnienie wyroku nie zostanie zgłoszony przez stronę we wskazanym terminie, zawisłość prawna wygaśnie wraz z upływem tego dwutygodniowego terminu. Ponieważ żądania, które mogły być przedmiotem wyroku uzupełniającego nie zostały objęte merytorycznym rozstrzygnięciem w sprawie, nie powstaje wobec nich powaga rzeczy osądzonej. Skutkiem zaś wygaśnięcia zawisłości prawnej co do żądań, które mogły być przedmiotem wyroku uzupełniającego, jest możliwość dochodzenia ich kolejnym pozwem w odrębnym postępowaniu.

Próbę odmiennego rozwiązania co do momentu likwidacji zawisłości prawnej podjęła J. Mucha. Zdaniem autorki, wobec braku merytorycznego rozstrzygnięcia co do części przedmiotu procesu zawisłość trwa nadal, gdyż brak jest prawomocnego orzeczenia w tym zakresie. Autorka wskazuje jednak także argumenty przemawiające przeciwko takiej koncepcji. Wskazuje po pierwsze, że nadmierne w czasie utrzymywanie stanu zawisłości,

[871] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 737.
[872] Ibidem, s. 737.

zwłaszcza w okolicznościach, w których moment jej ustania jest nieprzewidywalny nie jest ani dogodne dla stron, zwłaszcza zaś dla pozwanego, ani pożądane z punktu widzenia sprawności i skuteczności wymiaru sprawiedliwości. Po drugie, nie należy zapominać, że w tej konkretnej sytuacji stan taki byłby przenoszeniem skutków uchybień sądu na strony. Z tych też względów, ustawodawca obwarował możliwość wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku stosunkowo krótkim terminem dwóch tygodni. Bezskuteczny upływ tego terminu uniemożliwia więc wystąpienie z wnioskiem o wydanie wyroku uzupełniającego[873]. Ponadto, nie wydaje się, aby ustawodawca zamierzał uczynić konsekwencją pasywności strony utrwalenie stanu zawisłości na czas nieokreślony. Przyjęcie, że stan zawisłości trwa wobec nieobjętego treścią sentencji roszczenia (części roszczenia) udaremniałoby powodowi praktykę polegającą na ponownym wytoczeniu powództwa o to samo roszczenie, które nie zostało objęte wyrokiem. Nie stałaby bowiem temu na przeszkodzie powaga rzeczy osądzonej. Przeszkodą tą, a zarazem przyczyną odrzucenia pozwu byłaby natomiast zawisłość. Z drugiej jednak strony, utrzymywanie stanu zawisłości w takim przypadku, wobec braku możliwości jej zakończenia za pomocą środków przewidzianych w przepisach czy też przekształcenia w *res iudicata* skutkowałoby nie podlegającą zakończeniu przerwą biegu terminu przedawnienia co do roszczenia lub tej jego części, o której sąd nie wypowiedział się w wyroku. Taki stan rzeczy także trudno oceniać jako korzystny przede wszystkim dla pozwanego. Bardziej racjonalne jest więc dopuszczenie, aby stan zawisłości uległ w jakimś momencie zakończeniu. Oznacza to zgodę na stanowisko, że wygaśnięcie stanu zawisłości powoduje bezskuteczne zamknięcie się terminu na złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku[874].

Elementy w postaci żądania skierowanego do sądu o wydanie właściwej treści orzeczenia oraz okoliczności faktycznych uzasadniających to żądanie składają się na roszczenie formalne (procesowe), które stanowi przedmiot procesu[875]. W świetle aktualnie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania cywilnego granice ukształtowane przez treść żądania zgłoszonego w piśmie wszczynającym postępowanie lub sformułowanego ostatecznie w jego toku (*res iudicanda*) determinują przedmiot rozstrzygnięcia (*thema decidendi*). Teza ta wynika ze zmian wprowadzonych u.zm.k.p.c. z 2 lipca 2004 r. W wyniku tych zmian zniesiono możliwość orzekania ponad żądanie (uchylenie § 2 w art. 321 k.p.c.)

[873] J. Mucha, Zawisłość sprawy w procesie cywilnym, Warszawa 2014, s. 195 i n.
[874] Ibidem, s. 195 i n.
[875] Postanowienie SN z 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161; wyrok TK z 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK 2000, nr 5, poz. 143; wyrok SN z 8 sierpnia 2000 r., III CKN 927/00, niepubl.; W. Siedlecki, Przedmiot postępowania cywilnego …, s. 164; K. Korzan, Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego …, s. 188.

oraz zwolniono sąd z obowiązku uznania sprawy za dostatecznie wyjaśnioną do rozstrzygnięcia jako warunku zamknięcia rozprawy przez przewodniczącego (zmiana art. 224 § 1 k.p.c.). W konsekwencji należy się zgodzić z wyrażonym w doktrynie poglądem, że między koncepcją przedmiotu procesu i przedmiotu wyroku zachodzi stosunek odwzorcowania[876]. Oznacza to, że istniejący w chwili orzekania zakres przedmiotowy zgłoszonego żądania musi być w całości objęty rozstrzygnięciem sądu. Innymi słowy, sentencja wyroku powinna zawierać osąd wszystkich elementów zawartych w przedstawionym przez stronę twierdzeniu o przysługującym jej uprawnieniu. Ustalenia poczynione przez sąd na skutek zgłoszenia określonego twierdzenia przez podmiot wszczynający postępowanie, znajdujące zewnętrzny i ostateczny wyraz w wyroku oraz jego uzasadnieniu muszą więc się odnosić do całości przedstawionego żądania. Co istotne, w wyroku powinny znaleźć się również ustalenia poczynione wskutek czynności procesowych dokonanych przez pozwanego, obejmujących jego własne roszczenia procesowe. Do tej ostatniej kategorii zaliczyć należy powództwo wzajemne oraz zarzuty, w drodze których pozwany dochodzi ustalenia istnienia określonej normy indywidualnej, której ustalenia mógłby dochodzić jako powód w odrębnym procesie.

O ile w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, relacja między przedmiotem postępowania a przedmiotem rozstrzygnięcia ma charakter „jednostopniowy”[877], o tyle w postępowaniu odwoławczym zakres przedmiotowy orzeczenia jest bardziej złożony. Jak zauważa E. Gapska, wprawdzie przedmiot postępowania przed sądem drugiej instancji jest wciąż ten sam, jednak postrzegany jest on wyłącznie przez pryzmat orzeczenia wydanego w pierwszej instancji oraz podniesionych w stosunku do tego orzeczenia zarzutów przez skarżącego. Na zakres przedmiotowy sprawy poddanej pod rozstrzygnięcie sądu odwoławczego niewątpliwy wpływ ma także uprawnienie do uwzględnienia z urzędu przesłanek nieważności postępowania mieszczących się w granicach zaskarżenia (art. 378 § 1 k.p.c.)[878]. Na specyfikę orzekania przez sąd drugiej instancji ma ponadto wpływ dwustopniowość podejmowania decyzji sądowej. Pierwszym krokiem jest zawsze orzekanie co do losów zaskarżonego orzeczenia, a ewentualnym, następnym etapem może być orzekanie co do istoty sprawy, zwane orzekaniem *sensu stricto*. Pomimo tych odrębności

[876] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 73–75; B. Bladowski, Wydanie wyroku …, s. 32; J. Jodłowski, Recenzja pracy K. Piaseckiego, Orzekanie ponad żądanie, PiP 1977, nr 11, s. 128; Z. Resich, *Res iudicata* …, s. 56; T. Ereciński, Orzekanie ponad żądanie w sprawach o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (kilka uwag na tle art. 321 § 2 k.p.c.), [w:] M. Pyziak-Szafnicka (red.), Odpowiedzialność cywilna Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara, Kraków 2004, s. 113; E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 119.
[877] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 127.
[878] E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 120, 121.

także i w postępowaniu odwoławczym zakres przedmiotowy sprawy będzie się pokrywał z przedmiotem (treścią) orzeczenia. Specyficzny przedmiot postępowania przed sądem drugiej instancji, obejmujący rozstrzyganie zarówno co do losów zaskarżonego orzeczenia, jak i co do roszczenia procesowego, powinien znaleźć odzwierciedlenie w akcie decyzyjnym sądu odwoławczego[879].

5.1.2. Sformułowanie żądania

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że obowiązkiem jurysdykcyjnym sądu jest ścisłe wypowiedzenie się na temat zgłoszonego żądania w takich granicach, w jakich zostało ono sformułowane przez podmiot wszczynający postępowanie. Dlatego też, redakcja prawidłowego wyroku obejmującego całe zgłoszone żądanie wymaga uprzedniego precyzyjnego określenia żądania. Od tego bowiem zależy zachowanie tożsamości między przedmiotem postępowania a przedmiotem rozstrzygnięcia.

W myśl art. 187 § 1 k.p.c. żądanie powinno zostać zgłoszone w pozwie. Wskazany przepis nakłada na powoda (ewentualnie pozwanego w przypadku pozwu wzajemnego) obowiązek dokładnego określenia żądania. Obowiązek ten obejmuje także żądania uboczne, dochodzone dodatkowo obok żądania zasadniczego, np. odsetek i innych świadczeń ubocznych[880]. Żądanie powinno zatem zawierać wszystkie elementy, które następnie powinny znaleźć się w wyroku uwzględniającym powództwo. Jak słusznie wskazuje I. Kunicki, żądanie powinno być tak sformułowane, aby sąd mógł przepisać jego treść wprost do wyroku uwzględniającego powództwo, zmieniając jedynie styl wypowiedzi[881]. Wskazany autor podkreśla również, że związanie sądu granicami żądania nie oznacza, że sąd jest związany w sposób bezwzględny samym jego sformułowaniem. Jeżeli jego treść jest sformułowana niewłaściwie, niewyraźnie lub nieprecyzyjnie, sąd może ją odpowiednio zmodyfikować, jednakże zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej powództwa. Dotyczy to zwłaszcza żądania dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych przez złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie, skoro z art. 24 § 1 k.c. wprost wynika, że ma ono mieć odpowiednią treść. Żądanie to powinno być skonkretyzowane poprzez ścisłe określenie w pozwie treści oświadczenia, którego złożenia

[879] Ibidem, s. 121.
[880] T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 68 i n.
[881] I. Kunicki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424[12], red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020, s. 657.

domaga się powód[882]. Powód nie może pozostawiać sformułowania oświadczenia sądowi, bowiem to konkretna treść postulowanego przez stronę oświadczenia poddana jest osądowi organu orzekającego[883]. Jednak gdy żądanie w tym przedmiocie ma zbyt szeroki zakres w porównaniu z oświadczeniem, jakie jest właściwe z punktu widzenia art. 24 § 1 k.c., jego korekta powinna zostać dokonana przez sąd.

Związanie sądu zakresem żądania nie oznacza w przypadkach, w których sąd uwzględnia powództwo automatyzmu co do określenia sposobu spełnienia zasądzonego świadczenia, jak również oznaczenia ustalonego lub ukształtowanego prawa lub stosunku prawnego. Pomimo zasadności istoty żądania może się bowiem okazać, że wskazana przez powoda forma jego urzeczywistnienia wymaga z różnych względów modyfikacji. Co więcej, w niektórych przypadkach, jak wywiódł Sąd Najwyższy w wyroku z 6 listopada 2003 r., II CK 192/02[884], cel konkretnego postępowania i zastosowanie wykładni systemowej mogą przemawiać za wyłączeniem zastosowania art. 321 § 1 k.p.c. Zgodnie z sentencją tego wyroku, w sprawie o usunięcie niezgodności pomiędzy stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym, sąd nie jest związany wskazanym przez stronę sposobem usunięcia tej niezgodności. Oznacza to, że może ujawnić w księdze wieczystej prawo osoby uczestniczącej w sporze, której wpis dotyka lub ma dotknąć, pomimo że żądanie zmierzało do wpisu innego prawa niż to, które zostało przez sąd ustalone. Obecnie, gdy w postępowaniu cywilnym coraz wyraźniej zarysowują się tendencje do wzmocnienia zasady kontradyktoryjności i dyspozycyjności, powyższy pogląd Sądu Najwyższego może nasuwać wątpliwości. Zauważyć jednak należy, że możliwość określenia przez sąd innego niż wnioskowany sposobu usunięcia niezgodności w księdze wieczystej w swej istocie nie jest równoznaczna z orzekaniem niezgodnie z żądaniem czy nawet poza żądanie. W tych przypadkach celem postępowania jest bowiem wykazanie i ujawnienie w księdze wieczystej rzeczywistego stanu prawnego, nawet gdy jest on niezgodny z oczekiwaniami strony, która się tego domaga we wszczętym postępowaniu. Wprawdzie roszczenie procesowe o usunięcie niezgodności w księdze wieczystej przysługuje określonemu podmiotowi i w jego interesie prawnym (art. 10 u.k.w.h.), co wyklucza możliwość orzekania przez sąd z urzędu. Przedmiotem orzekania jest bowiem uzgodnienie stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z prawem, jakie przysługuje powodowi do

[882] Por. wyrok SN z 22 grudnia 1997 r., II CKN 546/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz. 119, z glosą J. Wiercińskiego, PiP 1999, nr 3, s. 98.
[883] Wyrok SN z 22 grudnia 1997 r., II CKN 546/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz. 119 z glosą J. Wiercińskiego, PiP 1999, nr 3, s. 98; W. Robaczyński, Przegląd orzecznictwa, PiP 1971, nr 7, s. 129.
[884] MoP 2004, nr 20, s. 949 z aprobującą glosą S. Rudnickiego, MoP 2004, nr 20, s. 958.

nieruchomości wpisanej w księdze, a nie z jego błędnym wyobrażeniem o przysługującym mu prawie.

Określenie w pozwie żądanego świadczenia nie może w zasadzie polegać na odesłaniu do sposobu jego wyliczenia[885]. Wyjątki są dopuszczalne w nielicznych przypadkach. Podstawowy wyjątek przyjmowany w praktyce sądowej stanowi żądanie zasądzenia odsetek ustawowych, które może być sformułowane „wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia…". Wysokość odsetek jest bowiem określona w rozporządzeniu Rady Ministrów, a więc jest powszechnie znana. Dopuszczalne jest też określenie początkowego dnia biegu terminu odsetek jako określonego zdarzenia procesowego, np. od dnia wymagalności świadczenia, od dnia wniesienia pozwu. Zasądzając odsetki na podstawie tak sformułowanego żądania, sąd powinien jednak w wyroku określić datę, od której odsetki przysługują powodowi. Kolejny wyjątek dotyczy kosztów postępowania. Powód może bowiem żądać zasądzania należności z tytułu ich zwrotu „według norm przepisanych". Rozwiązanie takie jest uzasadnione przede wszystkim brakiem wiedzy powoda na etapie wszczynania postępowania sądowego o wysokości kosztów postępowania. Wysokość tych kosztów zależy bowiem od wielu okoliczności możliwych do zaistnienia na każdym etapie postępowania.

Sąd ma obowiązek czuwania nad tym, aby orzekał w kwestii, którą jest w stanie określić na podstawie pisma wszczynającego postępowanie w sprawie. W konkretnym przypadku, o tym czy jest to wystarczający stopień określoności zgłoszonego żądania, decyduje sąd przy uwzględnieniu zasad wykładni oświadczeń procesowych stron. Ich zastosowanie przez przewodniczącego powinno pozwolić na ustalenie przedmiotu postępowania. Kodeks postępowania cywilnego, poza pewnymi wskazówkami interpretacyjnymi, zawartymi w art. 130 § 1, art. 5, art. 212 k.p.c., nie zawiera bowiem reguł wykładni procesowych oświadczeń woli. W orzecznictwie i nauce wskazuje się jednak na potrzebę przeprowadzania takiej wykładni w drodze *analogia legis*, przy wykorzystaniu przepisów kodeksu cywilnego, w szczególności jego art. 65. Wykładnia ta musi być jednak przeprowadzona przy uwzględnieniu specyficznego charakteru postępowania cywilnego[886].

Pogląd o wykorzystaniu przepisów kodeksu cywilnego do wykładni procesowych oświadczeń woli nie przeczy ogólnie przyjmowanemu założeniu, że przepisów prawnomaterialnych nie można stosować do czynności procesowych. W kodeksie

---

[885] I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 657.

[886] Uchwała SN z 11 września 1997 r., III CZP 39/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 191; wyrok SN z 16 grudnia 2011 r., V CSK 280/11, LEX nr 1111046; postanowienie SN z 14 listopada 2013 r., IV CZ 81/13, LEX nr 1396466; A. Bieliński, Glosa do postanowienia SN z dnia 14 listopada 2013 r., IV CZ 81/13, Warszawa 2014, LEX (dostęp: 13.09.2016); Z. Radwański, [w:] System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Tom II, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 57 i n.

postępowania cywilnego w zakresie reguł wykładni procesowych oświadczeń woli istnieje bowiem luka, która wymaga wypełnienia, a najbardziej odpowiednie do tego są przepisy kodeksu cywilnego. Zdaniem M. Plebanka sytuacja związana z potrzebą wykładni oświadczeń złożonych w procesie zdaje się tylko nieistotnie różnić od sytuacji określonych w art. 65 k.c., a to uważa się za podstawową przesłankę dopuszczalności analogii[887]. W zakresie powzięcia i przejawiania woli nie ma bowiem różnic między czynnościami materialnoprawnymi a procesowymi. Różnice takie występują dopiero, gdy chodzi o adresata oświadczenia i skutki prawne[888]. Inne rozwiązanie prowadziłoby bowiem do nadmiernej formalizacji postępowania cywilnego, które powinno zachowywać elastyczność dzięki uwzględnianiu stopnia rozwoju umysłowego strony, jej wykształcenia, pozycji społecznej. To zaś nie byłoby możliwe bez interpretacyjnej działalności sędziego. Trzymanie się bowiem wyłącznie słownego brzmienia wypowiedzi strony powodowałoby często szkodliwe konsekwencje społeczne[889]. Mając zatem do czynienia z jakimś oświadczeniem strony, sąd musi najpierw ustalić, czy dane oświadczenie w ogóle istnieje[890]. Dopiero następnie można przejść do dalszego etapu, jakim jest jego wykładnia, będąca czynnością oceną, złożoną, wielostopniową i składającą się z następujących elementów: 1) stwierdzenia, że tekst danego oświadczenia jest niejasny i wieloznaczny, w konsekwencji wywołujący konieczność ustalenia poszukiwanego znaczenia, tj. obiektywnej treści danego oświadczenia; 2) ustalenia rzeczywistego sensu uprzednio ustalonej treści oświadczenia; 3) wreszcie ustalenia konsekwencji prawnych wysnutych z treści oświadczenia, uprzednio ustalonej i wyjaśnionej[891].

W praktyce oznacza to, że sąd, wykorzystując uprawnienia przewidziane w art. 130 § 1, art. 212, art. 216 k.p.c., powinien wezwać osobę składającą oświadczenie do precyzyjnego wskazania, czego w istocie żąda, i ewentualnie pomóc, lecz nie wyręczać jej w prawidłowym i kompletnym sformułowaniu żądania[892]. Po ustaleniu, czy i jakiej treści oświadczenie zostało złożone, należy przejść do wykładni w ścisłym znaczeniu, posługując się zarówno szczególnymi regułami interpretacyjnymi z kodeksu postępowania cywilnego, a w pozostałym zakresie ogólnymi dyrektywami z art. 65 k.c. Należy podkreślić, że chodzi

[887] M. Plebanek, Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2012, s. 85.
[888] J. Mokry, Wykładnia procesowych oświadczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, SC 1975, t. XXV-XXVI, s. 189 i n.
[889] Ibidem, s. 186.
[890] Ibidem, s. 193.
[891] Ibidem, s. 194.
[892] W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 66; S. Cieślak, Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008, s. 161 i n.; K. Markiewicz, A. Torbus, O wykładni pisemnych oświadczeń stron w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym, PPC 2013, nr 1, s. 20 i n.

o obiektywne ustalenie sensu przejawionego oświadczenia, nie zaś woli, tzw. woli wewnętrznej.

Interpretacja dyrektyw wykładni zawartych w art. 65 k.c. była od lat przedmiotem rozważań orzecznictwa i nauki[893]. Poglądy nauki znalazły potwierdzenie w licznych wypowiedziach Sądu Najwyższego, który wskazał, że przy wykładni oświadczeń woli kierowanych do adresata, a zawartych w dokumencie, należy się opierać na językowych regułach znaczeniowych, uwzględniając przy tym cel umowy (w procesie będzie nim jego cel) oraz ustalone zwyczaje i zasady współżycia społecznego[894]. Poza tym, ochrona zaufania odbiorcy przeważa nad „wolą" (intencjami, rozumieniem) nadawcy, ponieważ to ten ostatni formułuje oświadczenie woli. Powinien je więc tak ukształtować, aby było zrozumiane przez odbiorcę zgodnie z jego intencją („wolą"). Jeżeli nie dołoży w tym względzie należytej staranności, ponosi konsekwencje w postaci przypisania jego oświadczeniu sensu, jaki odbiorca faktycznie i zarazem zgodnie z normatywnym modelem starannego uczestnika obrotu, z tym oświadczeniem wiązał[895]. Dokument należy przy tym interpretować zgodnie z koncepcją odpowiedzialności za nie dość jasne zredagowanie tekstu. Jest bowiem słuszne, aby ten, kto korzysta z faktycznie jednostronnej swobody formułowania treści umowy, ponosił ryzyko jej niejasnej redakcji (wykładnia przeciwko oferentowi)[896]. Prowadzi to do wniosku, że znaczenie oświadczeń procesowych ustala się w sposób obiektywny, a więc niezależny od subiektywnej wewnętrznej woli składającego oświadczenie. Wszelkie zatem procesowe zachowania strony będą oceniane przez pryzmat tego, jak w konkretnych okolicznościach sprawy zachowałby się normalny i rozsądny uczestnik sporu, bez względu na rzeczywiste intencje składającego oświadczenie[897]. Dlatego też dopuszcza się możliwość precyzowania żądania pozwu już po nadaniu sprawie biegu. Znajduje ona jednak zastosowanie jedynie wtedy, gdy pozew spełniał wcześniej wymagania określone w art. 187

---

[893] Uchwała SN (7) z 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSN 1995, nr 12, poz. 168; wyrok SN z 29 stycznia 2002 r., V CKN 679/00, LEX nr 54342; wyrok SN z 10 października 2003 r., II CK 104/02, Legalis nr 64386; wyrok SN z 14 maja 2009 r., I CSK 401/08, Legalis nr 264435; wyrok SN z 7 czerwca 2011 r., II PK 320/10, Legalis nr 443639; Z. Radwański, Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, Wrocław 1992, s. 46; A. Jędrzejewska, Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym, Warszawa 1992, s. 111 i n.; Z. Radwański, Zagadnienia ogólne wykładni oświadczeń woli, NP 1986, nr 9, s. 27; P. Machnikowski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, s. 159, 160; P. Sobolewski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny. Prawo o notariacie (art. 79-95 i 96-99), red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 581; J. Grykiel, [w:] Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz Art. 1-449[11], red. M. Gutowski, Warszawa 2016, s. 429 i n.; M. Safjan, [w:] Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1-449[10], red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, s. 320 i n.

[894] Uchwała SN z 29 czerwca 1995 r., I CZP 66/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 168; wyrok SN z 20 maja 1997 r., II CKN 171/97, LEX nr 79942; wyrok z 29 stycznia 2002 r., V CKN 679/00, LEX nr 54342.

[895] Z. Radwański, [w:] System prawa prywatnego …, s. 59.

[896] Ibidem, s. 87 i n.

[897] M. Plebanek, op. cit., s. 41.

k.p.c. Tylko w tym zakresie można akceptować uwagę, że sąd zmierzając do tego, aby ustalić właściwą treść żądania powoda, może w celu jego wykładni posłużyć się również metodą zadawania pytań[898].

Jak już wskazano, żądanie powinno zostać określone w pozwie jako piśmie procesowym wszczynającym postępowanie. Dopuszczalne jest jednakże formułowanie żądania również w toku postępowania. Należy zauważyć, że w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, w każdym stanie sprawy powód może zmienić żądanie. Zmiana żądania może być jakościowa, polegająca na zmianie podstawy faktycznej żądania, bądź na wystąpieniu z nowym żądaniem zamiast pierwotnego lub ilościowa polegająca na zmianie wysokości dochodzonego roszczenia oraz wystąpienia przez powoda z nowym roszczeniem obok dochodzonego pierwotnie. Zmiana powództwa może polegać na zmianie każdego z wymienionych elementów osobno, jak również kilku równocześnie. Pomiędzy pierwotnym a późniejszym żądaniem pozwu powinna jednak istnieć więź materialno-prawna i logiczny związek, które muszą mieścić się w granicach tego samego stosunku prawnego, a także pozostających z nim w związku.

Zgodnie z art. 193 § 1 k.p.c. zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość sądu. Pomimo kategorycznego brzmienia wskazanego przepisu zmiana powództwa wpływająca na właściwość sądu jest jednak dopuszczalna, po spełnieniu dodatkowych warunków wymienionych w § 2 art. 193 k.p.c. W świetle tego przepisu zmiana jest dopuszczalna, gdy polega na wystąpieniu z nowym żądaniem obok poprzedniego. Inne rodzaje zmiany powództwa wpływające na właściwość sądu są niedopuszczalne. Dla nowo zgłoszonego roszczenia, bez względu na to, czy zgłoszonego zamiast czy obok roszczenia pierwotnego, muszą, oczywiście, zachodzić wszystkie bezwzględne przesłanki procesowe, w szczególności dopuszczalność drogi sądowej. Zakres dopuszczalnych zmian w postępowaniu apelacyjnym normuje art. 383 k.p.c., który stanowi o niedopuszczalności rozszerzenia żądania pozwu ani występowania z nowymi roszczeniami. Ustawodawca wprowadził jednak wyjątki od tej zasady. Mianowicie, w razie zmiany okoliczności, można żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu. Zmiana okoliczności musi dotyczyć przedmiotu sporu, musi nastąpić po wydaniu wyroku przez sąd pierwszej instancji oraz prowadzić do utraty przez powoda interesu prawnego w dochodzeniu żądania pierwotnego, przy występującym nadal interesie w dochodzeniu żądania zmienionego. Sąd Najwyższy w

[898] K. Weitz, Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, T. 2, Warszawa 2011, s. 709; B. Dobrzański, Glosa do uchwały SN z 21.12.1973 r., III CZP 80/73, OSPiKA 1975, nr 2, poz. 31, s. 59.

wyroku z 16 listopada 1999 r., II CKN 586/98[899] wyjaśnił, że wyjątkowy charakter dopuszczalności żądania zamiast pierwotnego przedmiotu sporu innego przedmiotu sprawia, że zmiana okoliczności musi wystąpić obiektywnie w tym sensie, że nie może ona polegać na stworzeniu przez powoda na użytek zmiany żądania, nowych okoliczności, które mają usprawiedliwiać tę zmianę. Z kolei w sprawach o świadczenie powtarzające się można rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenia za dalsze okresy, które stały się wymagalne po wydaniu wyroku przez sąd pierwszej instancji.

5.1.3. Związanie sądu żądaniami stron

Żądanie zgłoszone przez powoda wiąże sąd (*ne eat iudex ultra petita partium*). Zasada ta jest związana z jedną z fundamentalnych zasad procesu cywilnego i stanowi dopełnienie zasady dyspozycyjności i kontradyktoryjności[900]. Została ona w sposób negatywny zadekretowana w art. 321 § 1 k.p.c. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Zakaz orzekania ponad żądanie może dotyczyć samego żądania (*petitum*) bądź podstawy faktycznej (*causa petendi*). Zakaz ten oznacza, że żądanie strony decyduje o treści wyroku zarówno w sensie pozytywnym, jak i negatywnym. Sąd nie może zasądzać czego innego od tego, czego żądał powód (*aliud*), więcej niż żądał powód (*super*) ani na innej podstawie faktycznej niż wskazana przez powoda[901].

Zasadzie związania sądu zakresem żądania nie uchybiają pewne szczegółowe regulacje uprawniające sąd do orzekania odmiennie, niż wynika to ze sformułowania zawartego w żądaniu pozwu. Przykładem może być wyrok wydany na podstawie art. 45 § 2 i 56 k.p., zgodnie z którymi sąd może przyznać pracownikowi odszkodowanie zamiast żądanego uznania wypowiedzenia umowy za bezskuteczne czy przywrócenia do pracy wówczas, gdy ustali, że uwzględnienie takiego żądania jest niemożliwe lub niecelowe. Związanie sądu zakresem żądania doznaje również specyficznego wyłączenia w sprawach o naruszenie posiadania, w których – w myśl art. 478 k.p.c. - sąd bada jedynie ostatni stan posiadania i fakt jego naruszenia, nie rozpoznając samego prawa ani dobrej wiary pozwanego. Granice rozpoznania spraw o naruszenie posiadania wyznacza więc przede wszystkim ustawa,

---

[899] Legalis nr 141210.
[900] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 627.
[901] Wyrok SN z 25 czerwca 2015 r., V CSK 612/14, LEX nr 1771393; wyrok SN z 26 stycznia 2017 r., II PK 333/15, OSNP 2018, nr 3, poz. 33; wyrok SN z 8 września 2016 r., II CSK 750/15, LEX nr 2182659.

a powód, zgłaszając żądanie przywrócenia naruszonego posiadania lub zaniechania naruszeń, wpisuje jedynie w te granice konkretne okoliczności faktyczne. Takie uregulowanie ma na celu zapewnić powodowi, będącemu posiadaczem rzeczy, tymczasową ochronę posesoryjną bez względu na to, czy jego posiadanie było atrybutem prawa[902]. Od zakazu orzekania ponad żądanie ustawodawca przewiduje ponadto wyjątki w tych wszystkich sprawach, w których nakłada na sąd obowiązek rozstrzygania pewnych kwestii z urzędu, nawet bez wniosków stron w tym zakresie (art. 20, art. 57 i art. 58 k.r.o., art. 14 u.o.p.l.).

W postępowaniu toczącym się przed sądem apelacyjnym zasada wyrokowania w granicach żądania obowiązuje w całej rozciągłości, z tym że związanie sądu odwoławczego żądaniem strony jest dwupłaszczyznowe. Pierwszą płaszczyznę orzekania wyznacza bowiem bezpośrednio wniosek strony, natomiast ostateczne, przedmiotowe granice zarysowuje roszczenie procesowe[903]. Obecne brzmienie art. 378 § 1 k.p.c. nie budzi wątpliwości co do wiążącego określenia granic zaskarżenia już w apelacji. O zakresie zaskarżenia nie decyduje natomiast treść wniosku skarżącego co do sposobu rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji.

W uzupełnieniu powyższych rozważań należy przypomnieć, że od zasady związania sądu granicami żądania istniały odstępstwa przewidziane w art. 321 § 2 i art. 477^1 § 1 k.p.c. Powołane przepisy nakładały na sąd w wymienionych enumeratywnie kategoriach spraw obowiązek orzekania o roszczeniach wynikających z faktów przytoczonych przez powoda także wówczas, gdy roszczenie nie było objęte żądaniem lub gdy było w nim zgłoszone w rozmiarze mniejszym niż usprawiedliwiony wynikiem postępowania. Nakaz ten obowiązywał w sprawach o roszczenia alimentacyjne i o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, a także w sprawach o roszczenia dochodzone przez pracownika. W tych przypadkach sąd był związany jedynie podstawą faktyczną powództwa, która decydowała o zakresie orzekania zwłaszcza wówczas, gdy została przedstawiona w rozmiarze szerszym, niż wysunięte przez powoda żądanie.

Przepis art. 321 § 2 k.p.c. został uchylony u.zm.k.p.c. z 2 lipca 2004 r. Tą samą ustawą został zmieniony przepis art. 477^1 § 1 k.p.c. Aktywność sądu polegająca na możliwości zasądzenia z urzędu ponad żądanie strony w wyniku powołanej wyżej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego została jednak zastąpiona w art. 212 zd. 3 k.p.c. obowiązkiem pouczenia powoda w sprawach o alimenty i o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym o przysługujących mu roszczeniach wynikających z przytoczonych

[902] M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] op. cit., s. 616.
[903] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 144.

przez niego faktów[904]. Co istotne, pouczenie powoda w tym zakresie dotyczyło przepisów prawa materialnego. Stanowiło więc wyjątek na tle obowiązków informacyjnych sądu w postępowaniu cywilnym, które co do zasady odnoszą się jedynie do czynności procesowych[905]. Przyjmuje się bowiem, że sąd nie może udzielać pouczeń w zakresie prawa materialnego i co do sposobu dochodzenia roszczeń przed sądem w celu osiągnięcia pomyślnego merytorycznie rozstrzygnięcia sprawy[906]. Wprowadzona regulacja oznaczała w istocie kontynuację działania sądu z urzędu oraz stanowiła wyjątek od zasady dyspozycyjności. W konsekwencji, regulacja ta jako niezgodna z modelem procesu cywilnego opartym na zasadzie dyspozycyjności została usunięta z treści art. 212 k.p.c.[907] na mocy u.zm.k.p.c. z 16 września 2011 r. Natomiast w przepisie art. 212 k.p.c. zachowano możliwość udzielania stronom niezbędnych pouczeń, dokonując przy tym wyodrębnienia dotychczasowej treści zdania drugiego art. 212 k.p.c. w § 2 tego artykułu. Pouczenia te mogą polegać na przytoczeniu i wyjaśnieniu norm prawa procesowego, w szczególności regulujących warunki czynności procesowych (np. art. 126 i nast. k.p.c.) oraz określających ciężary procesowe spoczywające na stronach, w tym ciężar twierdzenia i dowodzenia oraz wspierania postępowania, np. art. 210 § 2, art. 232 k.p.c. Przewodniczący powinien również wskazać na skutki zaniedbań strony w powyższym zakresie. Wbrew wcześniej obowiązującym regulacjom, nie jest dopuszczalne udzielanie stronie pouczeń merytorycznych, zmierzających do wygrania sprawy przez daną stronę, np. co do możliwości podniesienia zarzutu przedawnienia, potrącenia, prawa zatrzymania, itp.

5.1.4. Żądania powoda

5.1.4.1. Uwagi ogólne

Zgłoszone w procesie cywilnym żądanie może pochodzić od stron procesu cywilnego, a więc od powoda. Powodem może być jeden lub wiele podmiotów. W przypadku wielu

---

[904] J. Jankowski, Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, Postępowanie rozpoznawcze, MoP 2004, nr 19, s. 875-885; M. Manowska, Zmiany w kodeksie postępowania cywilnego wprowadzone w 2004 r., PS 2005, nr 5, s. 4; J. Dominowska, Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego - zmiany wprowadzone w postępowaniu rozpoznawczym ustawą z dnia 2 lipca 2004 r., PS 2005, nr 4, s. 20.
[905] A. Góra-Błaszczykowska, Zasada równości stron w procesie cywilnym, Warszawa 2008, s. 182.
[906] M. Sawczuk, Niezawisłość sędziowska a granice pomocy stronie, [w:] Studia z procesu cywilnego, Katowice 1986, s. 40.
[907] Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 11 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 4332, s. 17, 18, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 11.10.2017).

podmiotów mamy do czynienia ze współuczestnictwem procesowym. Zdaniem F. Rosengartena, jeżeli ustawodawca w art. 321 § 1 k.p.c. eksponuje element przedmiotowy żądania, posiłkując się takimi określeniami jak „przedmiot" lub „roszczenie", które „nie było objęte żądaniem", natomiast w art. 351 § 1 k.p.c. kryterium przedmiotowego już nie akcentuje, wypowiadając się ogólnie o „nieorzeczeniu o całości żądania", należy dojść do konkluzji, że określenie to obejmuje także element podmiotowy żądania. W świetle art. 351 § 1 k.p.c. należy więc przyjąć, że sąd nie orzekł o całości żądania, jeżeli nie rozstrzygnął powództwa w stosunku do wszystkich współuczestników procesu[908]. Stanowisko to zostało powszechnie zaaprobowane w doktrynie[909]. Jedynie K. Piasecki podnosi, że w przypadku kumulacji podmiotowej roszczeń, nieposiadającej charakteru współuczestnictwa jednolitego, nierozstrzygnięcie o żądaniu jednego z podmiotów nie uprawnia do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku z uwagi na jedynie formalny związek między żądaniami stron. Żądanie uzupełnienia orzeczenia będzie natomiast dopuszczalne w razie współuczestnictwa koniecznego, jeżeli sąd nie ujmie w sentencji wyroku jednego ze współuczestników będącego powodem[910]. Autor ten jednak w późniejszej wypowiedzi przychylił się do zdania większości, twierdząc, że uzupełnienie wyroku może odnosić się także do jego elementów podmiotowych, jeżeli sąd nie orzekł w stosunku do wszystkich współuczestników procesu[911].

5.1.4.2. Żądanie główne

Powód może zgłosić różne żądania, wśród których można wyróżnić żądanie główne i żądania dodatkowe, takie jak żądanie odsetek, żądanie kosztów procesu czy też żądanie nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności.

Żądanie główne uzależnione jest od sytuacji materialnoprawnej powoda, a określenie tego żądania pozostaje w związku z podziałem powództw na:

– powództwa o zasądzenie świadczenia,

– powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa,

– powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa.

---

[908] F. Rosengarten, op. cit., s. 877.

[909] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1110; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, op. cit., s. 655; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń …, s. 1143.

[910] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 572; tenże, Sprostowanie …, s. 13.

[911] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 572.

Najczęściej spotykanymi w praktyce są powództwa o zasądzenie świadczenia. Wytaczane są one, jeżeli powód domaga się od pozwanego świadczenia działania lub zaniechania, np. żąda zapłaty pewnej sumy pieniężnej, wydania określonych rzeczy zamiennych, dokonania pewnej czynności faktycznej (usunięcia rzeczy, jej naprawienia itp.) albo nieprzeszkadzania przy dokonywaniu pewnych czynności powoda. W sprawach o zasądzenie świadczenia, jak również w sprawach o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego bądź prawa oraz o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa żądanie może być sformułowane w sposób alternatywny lub ewentualny. Dopuszczalność sformułowania żądania pozwu w taki sposób zależy od treści stosunku prawnego, na który powołuje się powód[912].

Alternatywnie sformułowanie żądania jest dopuszczalne, gdy dłużnik jest zobowiązany w ten sposób, że wykonanie zobowiązania może nastąpić przez spełnienie jednego z kilku świadczeń, a wybór świadczenia należy do dłużnika albo osoby trzeciej. Jeżeli osoby te nie dokonały wyboru świadczenia i prawo wyboru nie przeszło na wierzyciela, ten powinien sformułować żądanie w sposób alternatywny. Gdyby bowiem wierzyciel zażądał jednego ze świadczeń, a dłużnik w toku procesu dokonał wyboru i oświadczył, że chce spełnić inne świadczenie, powództwo podlegałoby oddaleniu. W wyroku uwzględniającym żądanie alternatywne sąd zasądzi oba świadczenia, lecz egzekwowane może być tylko jedno z nich. W przypadku, gdy mimo żądania alternatywnego zasądzenia dwóch świadczeń, sąd zasądzi tylko jedno, uzasadniony będzie wniosek o uzupełnienie wyroku co do pominiętego żądania. Jeżeli prawo wyboru świadczenia ze zobowiązania przemiennego przysługuje wierzycielowi, powinien dokonać wyboru jednego ze świadczeń przed wytoczeniem powództwa i w pozwie zażądać tylko jednego z nich, przez siebie wybranego.

Alternatywne sformułowanie żądania pozwu jest niedopuszczalne w przypadku upoważnienia alternatywnego (*facultas alternativa*). Upoważnienie alternatywne ma miejsce wtedy, gdy wierzycielowi należy się tylko jedno świadczenie, ale dłużnik jest upoważniony do zwolnienia się ze zobowiązania przez spełnienie innego świadczenia określonego w ustawie np. w przypadkach określonych w art. 391, art. 533, art. 575^1, art. 895 § 2, art. 897, art. 938, art. 966, art. 974, art. 999^1 § 3 i art. 1000 § 3 k.c. Upoważnienie alternatywne może wynikać także z umowy stron albo być przyznane przez wierzyciela dłużnikowi w drodze odpowiednio sformułowanego powództwa[913]. W przypadku *facultas alternativa* wierzyciel może wytoczyć powództwo tylko o świadczenie zasadnicze, które następnie będzie

[912] I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 658.
[913] M. Lisiewski, Glosa do orzeczenia SN z 19 stycznia 1957 r., 3 CR 187/56, OSPiKA 1957, nr 2, poz. 36.

egzekwowane. Natomiast od dłużnika zależy, czy skorzysta z upoważnienia do spełnienia innego świadczenia. Dłużnik może jedynie zwolnić się z zobowiązania przez rzeczywiste spełnienie innego świadczenia. Nie może natomiast skutecznie oświadczyć w toku postępowania egzekucyjnego, aby egzekwowane było inne świadczenie. Dodać należy, że powód nie wskazuje w powództwie upoważnienia dłużnika do zwolnienia się z zobowiązania przez spełnienie innego świadczenia niż zasadnicze. Również sąd w wyroku nie zamieszcza takiego upoważnienia[914]. W związku z tym nie wchodzi w rachubę uzupełnienie wyroku co do świadczenia z upoważnienia alternatywnego, gdy sąd o nim nie orzekł, gdyż nie orzeka o nim w wyroku.

Instytucja żądania ewentualnego wypracowana została w doktrynie pod koniec XIX wieku i mimo dopuszczenia przy judykaturę do jej stosowania nie została ustawowo uregulowana. Na dopuszczalność takiego ukształtowania żądań pozwu wskazują orzeczenia Sądu Najwyższego z okresu międzywojennego. W orzeczeniu z 2 kwietnia 1930 r., Rw 1378/29[915] Sąd Najwyższy wskazał, że pozew powinien czynić zadość ustawowym wymaganiom, a jego żądania - tak główne, jak i ewentualne - muszą być jasno określone. O ile żądanie główne okaże się słuszne, nie ma konieczności orzekania o żądaniu ewentualnym. Z kolei w orzeczeniu z 29 października 1931 r., Rw 1574/31[916] stwierdził, że żądanie ewentualne jest w zasadzie dopuszczalne, bo ustawa wprawdzie nie wspomina o takich żądaniach, ale też ich dopuszczalności nie wyklucza, a uznanie dopuszczalności takich żądań w niektórych wypadkach jest wskazane ze względów celowości i ekonomii procesowej. Przez przystąpienie do rozpoznania sprawy zakończonej orzeczeniem z 10 lipca 1936 r., C.630/36[917] Sąd Najwyższy milcząco zaakceptował dopuszczalność stosowania żądań ewentualnych. W okresie po zakończeniu drugiej wojny światowej, w czasie obowiązywania kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 7 września 1960 r., 2 CR 366/59[918] uznał, że zgłoszenie żądania ewentualnego jest dopuszczalne, gdyż kodeks postępowania cywilnego zezwala na szeroko pojętą kumulację roszczeń procesowych, a zgłoszenie żądania ewentualnego to szczególny jej przypadek. W takiej sytuacji istnieją dwa roszczenia, o których sąd jednak nie orzeka jednocześnie, ale kolejno i to zależnie od tego, jak orzeknie o roszczeniu zgłoszonym w pozwie na pierwszym miejscu.

---

[914] I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 659.
[915] Przegląd Prawa i Administracji 1930, poz. 214.
[916] PS 1932, poz. 325.
[917] PPC 1936, nr 19, s. 604.
[918] PUG 1961, nr 19, s. 424.

W obecnie obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego nie ma wyraźnego przepisu o dopuszczalności zamieszczenia w pozwie obok żądania głównego, również żądania ewentualnego. Nie ma także zakazu przyjmowania takiego sposobu konstruowania żądań w pozwie. Stąd też zasadne jest przyjęcie w doktrynie[919] i orzecznictwie[920] milczącej zgody ustawodawcy na takie rozwiązanie. Powód może zatem zgłosić w pozwie obok żądania głównego żądanie ewentualne na wypadek nieuwzględnienia żądania sformułowanego jako podstawowe i usytuowane na pierwszym miejscu. Nie zostało wyłączone oparcie żądania ewentualnego na odmiennej podstawie faktycznej, czy też prawnej niż żądania głównego. Byt żądania ewentualnego uzależniony jest jednak od żądania głównego. W razie uwzględnienia przez sąd żądania przedstawionego jako pierwsze, rozpoznanie żądania ewentualnego staje się bezprzedmiotowe, nie jest wydawane w stosunku do niego żadne orzeczenie. Do rozpoznania żądania ewentualnego dojdzie w przypadku oddalenia żądania głównego[921]. W pierwszym przypadku, gdy sąd uwzględnił żądanie główne i nie orzekł o żądaniu ewentualnym, nie wchodzi w rachubę uzupełnienie wyroku co żądania ewentualnego, gdyż sąd nie orzeka o żądaniu ewentualnym. Natomiast w drugim przypadku, gdy oddalił powództwo główne i nie orzekł o żądaniu ewentualnym, nie odniósł się do niego, mamy do czynienia z nieorzeczeniem o całości żądania – sąd nie orzekł bowiem o żądaniu ewentualnym mimo oddalenia żądania głównego (jednego z żądań). Niekompletność wyroku we wskazanym zakresie uzasadnia złożenie przez stronę wniosku o jego uzupełnienie[922]. Inaczej wygląda sytuacja, gdy sąd uznaje, że ani żądanie główne, ani ewentualne nie są zasadne i odda powództwo w całości, co oznacza oddalenie zarówno powództwa głównego, jak i ewentualnego. W takim przypadku przysługuje jedynie apelacja.

Zgłoszenie żądania ewentualnego jest szczególnym wypadkiem kumulacji roszczeń[923]. W art. 191 k.p.c. podane są warunki, jakie muszą spełniać roszczenia, aby mogły być dochodzone w jednym pozwie. Mianowicie, kilka roszczeń może być zgłoszonych w jednym pozwie o ile wszystkie nadawałyby się do jednego trybu postępowania. W przypadku

---

[919] B. Czech, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 832; I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 659.

[920] Por. wyrok SN z 26 stycznia 1979 r., IV CR 403/78, OSNC 1979, nr 10, poz. 193; wyrok SN z 14 października 1999 r., I PKN 325/99, OSNAPiUS 2001, nr 5, poz. 164; wyrok SN z 8 czerwca 2001 r., I PKN 490/00, OSNP 2003, nr 8, poz. 200; wyrok SN z 24 czerwca 2009 r., I CSK 510/08, niepubl.; postanowienie SN z 20 kwietnia 1966 r., I CZ 29/66, OSPiKA 1962, nr 2, poz. 36; postanowienie SN z 20 maja 1987 r., I CZ 55/87, OSNCP 1988, nr 11, poz. 160; postanowienie SN z 6 grudnia 2006 r., IV CZ 96/06, niepubl.; postanowienie SN z 28 października 2008 r., I PZ 25/08, OSNP 2010, nr 5-6, poz. 70.

[921] Por. postanowienie SN z 20 kwietnia 1966 r., I CZ 29/66, OSPiKA 1967, nr 2, poz. 36; postanowienie SN z 20 maja 1987 r., I C 55/87, OSNCP 1988, nr 11, poz. 160.

[922] Postanowienie SN z 25 maja 2017 r., II CZ 16/17, LEX nr 2321874.

[923] H.E. Zadrożniak, Szczególna kumulacja roszczeń w procesie cywilnym, PiP 2009, nr 1, s. 106; A. Tyrluk, Instytucja żądania ewentualnego, MoP 1995, nr 7, s. 8.

konstrukcji z żądaniem ewentualnym, tego typu dyrektywa pozostaje w pełni aktualna. Kolejnym warunkiem jaki muszą spełniać roszczenia skumulowane w jednym pozwie jest warunek zgodności właściwości sądu z ogólną wartością roszczeń. Również ten warunek wydaje się być uzasadniony dla pozwu z żądaniem ewentualnym. W konsekwencji należałoby przyjąć, że uregulowanie z art. 191 k.p.c. odnosi się również do pozwu zawierającego żądanie ewentualne, z tym tylko, że przepis ten należy stosować odpowiednio, a nie wprost[924].

Żądanie zgłoszone w ramach powództwa o ustalenie powinno zawierać określenie prawa lub stosunku prawnego, którego istnienie lub nieistnienie ma być ustalone. Trzeba też określić, czy chodzi o ustalenie pozytywne (istnienie), czy negatywne (nieistnienie prawa lub stosunku prawnego). Ten rodzaj powództwa został wyraźnie przewidziany w art. 189 k.p.c.[925] Artykuł ten przewiduje, że powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Istotną okolicznością jest więc występowanie interesu prawnego. W innym wypadku powództwo zostanie oddalone. O interesie prawnym jako przesłance zasadności omawianego powództwa można mówić w sytuacji, w której bez wyroku ustalającego powodowi grozić będzie niekorzystny skutek prawny, np. powstanie szkody. Powództwo o ustalenie jest więc często powództwem prewencyjnym[926].

Rozważania na temat żądania zgłoszonego w ramach powództwa o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego należy poprzedzić uwagą, że ukształtowanie, o którym mowa może w niektórych przypadkach nastąpić w drodze czynności prawnej zainteresowanych podmiotów, np. zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej, ustalenia ojcostwa, uchylenia uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni, rozwiązania spółki, rozwiązania umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy, obniżenia czynszu dzierżawnego itp. Brak ich zgodnej woli w tym względzie powoduje konieczność zwrócenia się do sądu o wydanie orzeczenia kształtującego. Źródłem powództw o ukształtowanie są również przepisy prawa, które przewidują możność żądania, aby sąd wyrokiem ukształtował określone prawo lub stosunek prawny, ponieważ same strony swoją wolą nie mogą tego uczynić, np. żądania rozwodu, unieważnienia małżeństwa, rozwiązania przysposobienia[927].

Wytaczając powództwo o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, powód powinien określić w pozwie, jakiego rodzaju ukształtowanie ma nastąpić w drodze wyroku

---

[924] H.E. Zadrożniak, Szczególna kumulacja roszczeń …, s. 106; A. Tyrluk, op. cit., s. 9.
[925] Powództwo o ustalenie jest przewidziane w sposób szczególny w szeregu innych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, przykładowo w art. 425, art. 453 k.p.c.
[926] T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 75.
[927] B. Czech, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 834.

sądowego oraz jakiego prawa lub jakiego stosunku prawnego ukształtowanie to ma dotyczyć. Wyrok uwzględniający powództwo o ukształtowanie jest wyrokiem konstytutywnym, wywierającym skutek albo z mocą wsteczną (*ex tunc*), albo z mocą na przyszłość (*ex nunc*). Przykładem wyroku ze skutkiem wstecznym jest wyrok unieważniający małżeństwo, a wyroku ze skutkiem na przyszłość – wyrok rozwiązujący małżeństwo przez rozwód. Treść praw i stosunków prawnych, które mogą być tworzone orzeczeniami sądowymi, jest bardzo zróżnicowana. Powództwem ukierunkowanym na powstanie nowego stosunku prawnego, dotychczas nieistniejącego, jest m.in. powództwo o zawarcie umowy przyrzeczonej (art. 390 § 2 k.c.) lub umowy zobowiązującej do dokonania rozporządzenia (art. 155 i art. 510 k.c.), czy powództwo o ustalenie ojcostwa (art. 84 k.r.o.). Powództwami mającymi na celu zmianę istniejącego już prawa lub stosunku prawnego są m.in. wytaczane na podstawie art. 357^1 k.c. powództwa o oznaczenie na nowo sposobu wykonania zobowiązania lub o inne oznaczenie wysokości świadczenia (jego zmniejszenie lub zwiększenie) ze względu na nadzwyczajną zmianę stosunków, powództwa o zrewaloryzowanie świadczenia pieniężnego (art. 358^1 § 3 k.c.) i powództwa o podwyższenie wynagrodzenia ryczałtowego ustalonego w umowie o dzieło (art. 632 § 2 k.c.). Powództwami o zniesienie (zniweczenie) prawa lub stosunku prawnego są m.in. powództwa o rozwód (art. 56 § 1 k.r.o.), unieważnienie małżeństwa (art. 17 k.r.o.), o zaprzeczenie ojcostwa (art. 63 k.r.o.), o rozwiązanie umowy ze względu na nadzwyczajną zmianę stosunków (art. 357^1 k.c.) i rozwiązanie umowy o dzieło (art. 632 § 2 *in fine* k.c.).

5.1.4.3. Żądanie zasądzenia odsetek

Żądanie zasądzenia odsetek musi znaleźć swoją podstawę prawną. Zgodnie bowiem art. 359 § 1 k.c. odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy wynika to z czynności prawnej, ustawy, orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu. Brak podstawy prawnej żądania odsetek oznacza, że roszczenie jest nieuzasadnione. Podstawą naliczenia odsetek może być czynność prawna, przede wszystkim umowa. W treści umowy strony mogą zawrzeć postanowienia dotyczące odsetek zarówno na wypadek zwłoki w terminowym regulowaniu zobowiązań, jak i za samo korzystanie z kapitału lub określonych rzeczy. W tym ostatnim przypadku chodzi przede wszystkim o umowę pożyczki. W orzecznictwie i doktrynie zgodnie przyjmuje się, że aby pożyczkodawca mógł liczyć na odsetki, odpowiednie

postanowienia muszą się znaleźć w umowie[928]. Oprócz odsetek za korzystanie z kapitału, jeśli pożyczka nie zostanie spłacona w terminie, pożyczkobiorca będzie zobowiązany do zapłaty odsetek za opóźnienie. Te odsetki nalicza się za okres opóźnienia, czyli poczynając od dnia następnego po umówionym dniu zwrotu pożyczki. Za okres opóźnienia można co do zasady, naliczać odsetki ustawowe. Jeśli jednak oprocentowanie pożyczki jest wyższe niż odsetki ustawowe, to za opóźnienie w zwrocie takiej pożyczki można naliczać odsetki według oprocentowania wyższego (art. 481 § 1 i 2 k.c.). W przeciwieństwie do umowy pożyczki, kwestia odsetek została prawnie uregulowana w umowie o kredyt bankowy. Zgodnie z art. 69 ust. 1 Prawo bankowe[929] przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy, na czas oznaczony w umowie, określoną kwotę środków pieniężnych, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, do zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami, w umownym terminie spłaty oraz do zapłaty prowizji od przyznanego kredytu.

O ile kwestia zawarcia klauzuli odsetkowej jest pozostawiona swobodzie stron, o tyle treść takiej klauzuli podlega pewnym ograniczeniom. Zgodnie bowiem z art. 359 § 2^1 k.c., maksymalna stopa odsetek umownych nie może w stosunku rocznym przekraczać dwukrotności wysokości odsetek ustawowych. Jeżeli w treści umowy strony zawrą odsetki w wysokości przekraczającej maksymalny poziom, będzie to oznaczało, że zastrzeżone zostały odsetki maksymalne (art. 359 § 2^2 k.c.). Zgodnie z art. 359 § 2^3 k.c. postanowienia umowne nie mogą ani wyłączać, ani ograniczać regulacji o odsetkach maksymalnych, także w wypadku dokonania wyboru prawa obcego. Wówczas bowiem wchodzi w rachubę przewidziany przez przepisy kodeksu cywilnego zakaz umawiania się i pobierania odsetek ponad oznaczoną ustawowo stopę odsetek maksymalnych. W razie przeciwnego postanowienia umownego, stopa procentowa odsetek ulega obniżeniu do wysokości odsetek maksymalnych[930].

---

[928] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 27 czerwca 2016 r., I ACa 1815/15, LEX nr 2106879; A. Zbiegień-Turzyńska, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Zobowiązania (art. 353-921^{16} KC), red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 114; G. Karaszewski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2013, s. 597; P. Michnikowski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Michnikowski, Warszawa 2014, s. 631; W. Czachórski, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 1994, s. 339; L.M. Kostowski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. t. II, Z. Resich, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, J.I. Bielski (red.), Warszawa 1972, s. 1516, 1517; R. Longchamps de Berier, Zobowiązania, Poznań 1948, s. 98; E. Niezbecki, Umowa pożyczki bankowej, MoP 1999, nr 6, s. 6; A. Ohanowicz, J. Górski, Zarys prawa zobowiązań, Warszawa 1970, s. 82, 376; M. Lemkowski, Odsetki cywilnoprawne, Warszawa 2007, s. 35.

[929] T.j. Dz.U. 2019, poz. 2357.

[930] T. Wiśniewski, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, komentarz do art. 359 k.c., LEX (dostęp: 04.05.2019).

Drugą istotną podstawą żądania odsetek może być ustawa. Podstawowe znaczenie ma przepis art. 481 § 1 k.c., zgodnie z którym jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności. Przepis ten ma istotne znaczenie, ponieważ znajduje zastosowanie do wszelkiego rodzaju zobowiązań, w których dłużnik spóźnia się z zapłatą. W takim przypadku, jeżeli strony wcześniej nie uzgodniły wysokości takich odsetek, należą się odsetki ustawowe za opóźnienie (art. 481 § 2 k.c.). Wysokość odsetek ustawowych za opóźnienie jest równa sumie stopy referencyjnej NBP i 5,5 punktów procentowych. Chodzi o stopę odsetkową w stosunku rocznym, w jakiej podawana jest stopa referencyjna NBP[931]. W myśl art. 12 ust. 2 pkt 1 u. NBP stopę referencyjną NBP ustala jego organ – Rada Polityki Pieniężnej. Uchwały Rady Polityki Pieniężnej w sprawie stopy referencyjnej NBP publikowane są w Dzienniku Urzędowym NBP (art. 54 u. NBP). Aktualna stopa referencyjna NBP wynosi 0,10 % (§ 1 uchwały nr 7/2020 Rady Polityki Pieniężnej z 28 maja 2020 r. w sprawie stopy referencyjnej, oprocentowania kredytów refinansowych, oprocentowania lokaty terminowej oraz stopy redyskontowej i stopy dyskontowej weksli w Narodowym Banku Polskim). Z uwagi na pewność obrotu ustawodawca nałożył na Ministra Sprawiedliwości obowiązek ogłaszania, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski", wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie. Od 29 maja 2020 r. wysokość odsetek ustawowych za opóźnienie wynosi 5,6% w stosunku rocznym.

Ustawową podstawę do żądania odsetek stanowią także inne przepisy. Podstawę taką stanowi m.in. art. 7 ustawy z 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych[932], który reguluje kwestie zapłaty wynikające z transakcji między przedsiębiorcami. Zgodnie z treścią tego przepisu, jeżeli dłużnik w terminie określonym w umowie nie dokona zapłaty na rzecz wierzyciela, który spełnił określone w umowie świadczenie, wierzycielowi przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych, chyba że strony uzgodniły wyższe odsetki, za okres od dnia wymagalności świadczenia pieniężnego do dnia zapłaty. Wśród innych podstaw do żądania odsetek można wymienić ponadto odsetki od pieniędzy dającego zlecenie, które bez potrzeby zatrzymał zleceniobiorca (art. 741 k.c.); odsetki od sumy stanowiącej wydatki zleceniobiorcy (art. 742

[931] M. Lemkowski, [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz do art. 450-1088, red. M. Gutkowski, Warszawa 2016, s. 97.
[932] T.j. Dz.U. 2020, poz. 935.

k.c.); odsetki od sumy wydatków jakie poniósł prowadzący cudze sprawy bez zlecenia (art. 753 § 2 k.c.); odsetki za wydatki poniesione przez przechowującego daną rzecz (art. 842 k.c.).

Świadczenie odsetkowe ma charakter akcesoryjny, dodatkowy, bowiem roszczenie o odsetki nie może powstać bez roszczenia o zapłatę zasadniczej sumy pieniężnej (sumy głównej). Akcesoryjność odsetek oznacza, że często dzielą one los zobowiązania głównego, chyba że co innego stanowi ustawa lub umowa. Przejawem akcesoryjności odsetek są przepisy art. 314 k.c., który stanowi, że zabezpieczenie dłużnej sumy zastawem obejmuje także odsetki, art. 509 § 2 k.c., który stanowi, że w razie przelewu nabywca wierzytelności uprawniony jest do żądania zaległych odsetek, jeżeli inaczej się nie umówiono, czy art. 466 k.c. określający, że pisemne potwierdzenie odbioru sumy dłużnej stwarza domniemanie zapłaty odsetek. Nieważność zobowiązania głównego przesądza o nieważności zobowiązania płacenia odsetek.

Pomimo tego, że roszczenie o odsetki nie może powstać bez roszczenia o zapłatę długu głównego – zasada ta nie działa w odwrotnym kierunku. Skoro roszczenie o odsetki powstanie, uzyskuje byt niezależny od długu głównego i może istnieć nawet po jego wygaśnięciu. Zaspokojenie zobowiązania głównego nie powoduje wygaśnięcia obowiązku zapłaty odsetek i odwrotnie. Roszczenie o odsetki może być samodzielnym przedmiotem obrotu (cesji, przejęcia długu), ma odmienny od długu głównego termin płatności i termin przedawnienia. Termin płatności odsetek różni się w zależności od tego czy mamy do czynienia z odsetkami kapitałowymi, czy z odsetkami za opóźnienie. W przypadku tych pierwszych, w braku odmiennego zastrzeżenia, odsetki są płatne co roku z dołu, a jeżeli termin płatności sumy pieniężnej jest krótszy niż rok – jednocześnie z zapłatą tej sumy (art. 360 k.c.). Z kolei roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie powstaje wraz z bezskutecznym upływem terminu spełnienia świadczenia głównego. Zarówno roszczenie o zapłatę odsetek kapitałowych, jaki i roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie ulega 3-letniemu przedawnieniu[933]. Co istotne, ustanowiony w art. 118 k.c. termin przedawnienia roszczeń o świadczenia okresowe stosuje się do roszczeń o odsetki za opóźnienie także wtedy, gdy roszczenie główne ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 554 k.c., tj. z upływem 2 lat[934]. Wyjątkowo, przepis szczególny może modyfikować wynikającą z art. 118 k.c. regułę, zgodnie z którą roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się z upływem 3 lat. Takim przepisem wydłużającym termin przedawnienia roszczeń o świadczenia okresowe jest art. 125

[933] Uchwała SN z 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 149.
[934] Uchwała SN z 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 149; wyrok SN z 21 kwietnia 2005 r., III CK 307/04, Legalis nr 88691.

§ 1 zd. 1 k.c. W myśl tego przepisu, termin przedawnienia stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem roszczeń o wymagalne świadczenia okresowe wynosi 6 lat. Niemniej jednak, roszczenie o świadczenia okresowe należne w przyszłości ulega przedawnieniu 3-letniemu.

Za dominujący w orzecznictwie należy obecnie uznać pogląd, zgodnie z którym roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia roszczenia głównego[935]. Stanowisko to spotkało się częściowo z krytyką doktryny, gdzie przyjęto, że roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie może istnieć także po wygaśnięciu długu głównego na skutek jego przedawnienia[936]. Przedstawiona reguła, zgodnie z którą roszczenie odsetkowe przedawnia się najpóźniej z chwilą przedawnienia roszczenia głównego, nie dotyczy przypadków, gdy roszczenie o świadczenie główne wygasło przed upływem terminu jego przedawnienia na skutek wykonania (spełnienia) świadczenia. W takim przypadku roszczenie odsetkowe przekształca się w samodzielne roszczenie i przedawnia się według reguł właściwych dla świadczenia okresowego[937]. Należy zaznaczyć, że roszczenie o odsetki może być dochodzone odrębnie od długu głównego. W takim przypadku żądanie odsetek stanowi żądanie główne.

Jak już wskazano, obowiązek dokładnego określenia przez stronę żądania, odnosi się również do żądania w zakresie zasądzenia odsetek, przy czym w przypadku żądania zasądzenia odsetek ustawowych dopuszczalne jest sformułowanie żądania w brzmieniu „wraz z ustawowymi odsetkami od dnia …". Jak wskazuje I. Kunicki, takie sformułowanie żądania i następnie rozstrzygnięcia powoduje automatyczną waloryzację wysokości odsetek ustawowych w przyszłości[938]. Natomiast w przypadku odsetek umownych, żądane odsetki umowne powinny być określone przez podanie ich stopy, a zatem np. „wraz z odsetkami umownymi w wysokości 30% w stosunku rocznym od dnia …"[939]. Jak zauważa I. Kunicki, dopuszczalne jest określenie początkowego dnia biegu terminu odsetek jako określonego zdarzenia procesowego, np. od dnia wniesienia pozwu, od doręczenia pozwu pozwanemu. Wskazany autor podkreśla jednak, że zasądzając odsetki na podstawie tak określonego żądania sąd powinien określić datę, od której odsetki przysługują powodowi[940].

---

[935] Uchwała SN z 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 149; wyrok SN z 21 kwietnia 2005 r., III CK 307/04, Legalis nr 88691.
[936] T. Dybowski, A. Pyrzyńska, [w:] System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań - część ogólna, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 294 i n.; wyrok SN z 19 stycznia 1990 r., IV CR 294/89, OSNCP 1991, nr 2-3, poz. 33.
[937] A. Zbiegień-Turzańska, op. cit., s. 116.
[938] I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 657.
[939] Ibidem, s. 658.
[940] Ibidem, s. 658.

W razie zgłoszenia żądania zasądzenia odsetek, sąd w wyroku zasądzającym świadczenie pieniężne zobowiązany jest ustosunkować się do tego żądania. Podstawowym obowiązkiem sądu jest wskazanie, czy zasądzone odsetki mają charakter ustawowy, czy też umowny. Obowiązku tego nie zastąpi samo wskazanie wysokości stopy procentowej, według której odsetki są naliczane. W razie uwzględnienia żądania o zapłatę odsetek ustawowych, sąd zobligowany jest ponadto uwzględnić z urzędu zmianę stopy procentowej tych odsetek wynikającą z rozporządzenia Rady Ministrów poprzedzającego wydanie wyroku. Zmianie tej można dać wyraz w użytym w sentencji sformułowaniu, dodając nadto zastrzeżenie o możliwości dalszych zmian. Jednakże tak szczegółowa redakcja formuły sentencji uwzględniającej roszczenie o zapłatę odsetek nie jest konieczna. Niezbędnym minimum rozstrzygnięcia o odsetkach jest - jak wskazano wyżej - określenie ich źródła, oznaczenie daty ich wymagalności, a w przypadku odsetek umownych także ich wysokości.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z 21 lutego 1974 r., II CR 656/73[941] pominięcie przez sąd orzeczenia o odsetkach od zasądzonego roszczenia daje podstawę do uzupełnienia wyroku i nie może być rozumiane jako „niedokładność" w świetle przepisu art. 350 k.p.c. Zatem niedopuszczalne jest w tym przypadku zastosowanie instytucji sprostowania wyroku w celu usunięcia wskazanej wady wyroku.

5.1.4.4. Żądanie zwrotu kosztów postępowania cywilnego

Obowiązek rozstrzygnięcia o kosztach procesu wynika z treści art. 108 k.p.c., w myśl którego sąd powinien rozstrzygnąć o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Zgodnie z art. 108 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 109 § 1 zd. drugie k.p.c. sąd ma obowiązek rozstrzygnięcia z urzędu w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego. W pozostałych przypadkach rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zamieszcza w takim orzeczeniu na żądanie strony, które pod rygorem wygaśnięcia roszczenia o zwrot kosztów powinno być zgłoszone najpóźniej przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia wraz ze spisem kosztów lub wnioskiem o ich przyznanie według norm przepisanych. Wyjątek od powyższej zasady przewiduje art. 108 § 2 k.p.c., który wyłącza powyższy obowiązek w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji

[941] LEX nr 7413.

zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, który rozstrzyga wówczas o kosztach instancji odwoławczej. Skoro ustawa w takiej sytuacji, wyraźne nakazuje sądowi drugiej instancji zaniechanie rozstrzygania w przedmiocie kosztów, uznać należy za zbędne orzekanie przez ten sąd o „pozostawieniu" rozstrzygnięcia w tym zakresie sądowi pierwszej instancji. Jako niekończące sprawy w instancji, nie zawierają rozstrzygnięcia o kosztach również orzeczenia wstępne i częściowe oraz orzeczenia sądu drugiej instancji oddalające apelację od takich rozstrzygnięć. Przypomnijmy, że w stosunku do orzeczenia częściowego zachodzi wyjątek wskazany w punkcie 4 rozdziału VI (s. 243), kiedy orzeczenie to zawiera rozstrzygnięcie o kosztach postępowania. Z takim przypadkiem mamy do czynienia, gdy wyrok częściowy został wydany w stosunku do jednego lub niektórych współuczestników formalnych. Wyrok taki będzie miał podwójną naturę prawną tj. będzie wyrokiem częściowym w rozumieniu art. 317 § 1 k.p.c., jak i wyrokiem kończącym sprawę w instancji w rozumieniu art. 108 § 1 k.p.c. Z tego względu w wyroku takim dopuszczalne będzie rozstrzygnięcie o kosztach procesu w odniesieniu do stron, między którymi nastąpiło rozstrzygnięcie sprawy[942]. We wskazanych przypadkach orzeczeń niezawierających rozstrzygnięcia o kosztach, decyzję o kosztach postępowania należy zawrzeć dopiero w orzeczeniu końcowym. Nie jest orzeczeniem sądowym zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu, dlatego też nie zawiera ono rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Przepis art. 108 § 1 k.p.c. stosuje się wprost, a § 2 odpowiednio (w drodze odesłania zawartego w art. 398^{21} k.p.c.) przed Sądem Najwyższym w postępowaniu kasacyjnym. W konsekwencji, Sąd Najwyższy w razie oddalenia skargi kasacyjnej nie orzeka o kosztach postępowania kasacyjnego, gdy sąd pierwszej instancji będzie ponownie rozpoznawał sprawę w zakresie, w którym sąd drugiej instancji uchylił wyrok i przekazał sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania[943].

Na skutek zmiany wprowadzonej do kodeksu postępowania cywilnego z dniem 2 marca 2006 r. przez art. 126 pkt 4 u.k.s.c., sąd może poprzestać na rozstrzygnięciu o samych tylko zasadach poniesienia kosztów przez strony, bez wskazania konkretnej kwoty, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu (art. 108 § 1 zd. pierwsze k.p.c.). Jeżeli sąd nie korzysta z tego uprawnienia, rozstrzygnięcie powinno dokładnie określać kwotę zasądzoną tytułem zwrotu kosztów.

---

[942] T. Bukowski, op. cit., s. 176; A. Marciniak, Wyrok częściowy …, s. 246.
[943] Wyrok SN z 1 lipca 1998 r., I PKN 224/98, OSNAPiUS 1999, nr 15, poz. 484; postanowienie SN z 15 grudnia 1998 r., I CKN 125/98, Legalis nr 46270.

Sąd rozstrzyga o kosztach postanowieniem, które z reguły zawarte jest w orzeczeniu kończącym sprawę merytorycznie i stanowi element sentencji wyroku, a nie jego uzasadnienia.

W kontekście uzupełnienia wyroku w zakresie kosztów procesu szerszego rozważenia wymaga kwestia określenia środka prawnego, jaki przysługuje stronie w razie braku rozstrzygnięcia o kosztach procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, jeżeli strona we właściwej formie i w odpowiednim terminie złożyła wniosek o przyznanie kosztów procesu oraz gdy sąd powinien orzec o kosztach procesu z urzędu. Analizy wymaga w szczególności przypadek orzeczenia, w którym sąd uwzględnił tylko część żądanych kosztów procesu i nie oddalił wniosku w pozostałym zakresie. Zagadnienie to wzbudziło bowiem liczne kontrowersje tak w nauce, jak i w judykaturze.

W okresie międzywojennym, w nauce panowało ugruntowane stanowisko, że w przypadku pominięcia żądania jednej ze stron w zakresie kosztów procesu w całości lub w części, usunięcie tego braku może nastąpić tylko w drodze uzupełnienia wyroku, nie zaś w drodze zażalenia[944]. W myśl art. 111 k.p.c. z 1932 r. strona mogła wnieść zażalenie w przypadku, gdy sąd rozstrzygnął dla niej kwestię kosztów procesu niekorzystnie[945]. W orzecznictwie powojennym wykształciła się praktyka, że sądy nie oddalały w sentencji wyroku żądania zwrotu kosztów procesu w całości lub w części, ponieważ przyjmowano domniemanie, że zasądzenie zwrotu kosztów procesu tylko na rzecz jednej strony albo częściowe ich zasądzenie każdej ze stron oznaczało *implicite* oddalenie żądania w pozostałym zakresie[946]. Domniemanie to oznaczało niedopuszczalność uzupełnienia wyroku w tym zakresie. Podstawa żądania uzupełnienia wyroku w części dotyczącej kosztów procesu zachodziła tylko wówczas, gdy wyrok nie zawierał rozstrzygnięcia ani pozytywnego, ani negatywnego co do ich ponoszenia[947].

W zakresie opisanej wyżej praktyki w literaturze i judykaturze Sądu Najwyższego wykształciły się odmienne stanowiska. Krytycznie do niej odnieśli się M. Piekarski i E. Brzeziński. Zdaniem pierwszego autora, na błędność tej praktyki wskazuje nomenklatura w przepisach kodeksu postępowania cywilnego, w których jest mowa o „przyznaniu zwrotu kosztów procesu" (art. 97 i nast. k.p.c. w brzmieniu z 1950 r.) w odróżnieniu od orzeczenia merytorycznego, polegającego np. na zasądzeniu oznaczonej kwoty. Ostatecznie M. Piekarski

---

[944] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 9; tenże, Komentarz do procedury …, s. 222; tenże, Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie sporne i egzekucyjne …, s. 251; Ś. Kruszelnicki, op. cit., s. 469.
[945] J.J. Litauer, Kodeks postępowania cywilnego …, s. 251.
[946] T. Bukowski, op. cit., s. 193.
[947] Orzeczenie SN z 23 kwietnia 1957 r., 4 CR 1036/55, OSPiKA 1958, z. 1, poz. 30.

uznał, że w przypadku gdy sąd „milcząco", czyli bez zaznaczenia o tym w sentencji wyroku, oddali żądanie o zwrot kosztów procesu w całości lub w części, strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 356 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r.[948]. Z kolei E. Brzeziński uznał, że w sentencji wyroku powinno znaleźć się wyraźne rozstrzygnięcie co do całości kosztów procesu. Pominięcie milczeniem negatywnego rozstrzygnięcia może bowiem prowadzić do wątpliwości czy rozstrzygnięcie w tym przypadku w ogóle nastąpiło[949].

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 12 kwietnia 1968 r., II PZ 56/67[950], w którym uznał, że sąd powinien orzec o całości żądania w zakresie kosztów procesu. Jeżeli sąd zasądził mniej niż żądała strona, powinien był w pozostałej części wniosek oddalić. Natomiast w przypadku, gdy sąd nie orzekł o całości żądania pozwanych co do kosztów procesu, dopuszczalny jest wniosek o uzupełnienie wyroku. W postanowieniu z 19 marca 1970 r., I CZ 22/70[951] Sąd Najwyższy stwierdził ponadto, że zamieszczenie w uzasadnieniu wyroku przyczyn, dla których, zdaniem sądu orzekającego, wniosek strony o zasądzenie zwrotu kosztów procesu nie mógłby być uwzględniony, nie może zastąpić braku rozstrzygnięcia o kosztach w sentencji wyroku. Również w postanowieniu z 27 lipca 1971 r., II PZP 29/71[952] Sąd Najwyższy podniósł, że skoro w myśl art. 108 § 1 k.p.c. sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, to postanowienie o treści: „o kosztach nie orzeka" jest zaprzeczeniem tego nakazu proceduralnego i może uzasadniać wniosek o uzupełnienie wyroku, ponieważ sąd nie orzekł o całości żądania powoda, tj. o zgłoszonym wniosku o przyznanie mu zwrotu kosztów procesu.

W drugim stanowisku znalazło się poparcie dla wskazanego wyżej domniemania oddalenia nieuwzględnionej części wniosku o zasądzenie kosztów procesu. Zgodnie z tym stanowiskiem, z braku zasądzenia w orzeczeniu całej żądanej kwoty kosztów procesu należy domniemywać, iż w pozostałej części żądanie zostało oddalone. Dlatego też, niedopuszczalny jest wniosek o uzupełnienie wyroku, a orzeczenie to podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia. Stanowisko takie przyjął Sąd Najwyższy w uchwale z 11 lipca 1972 r., III PZP 14/72[953]. Z jednej strony uznał, że w razie braku rozstrzygnięcia o kosztach procesu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie tego orzeczenia. Nie może być zatem mowy o zaskarżeniu, gdyż brakuje w ogóle rozstrzygnięcia o

[948] M. Piekarski, Pytania i odpowiedzi prawne, Palestra 1960, nr 10, s. 88.
[949] E. Brzeziński, Opłaty sądowe w sprawach cywilnych z udziałem Skarbu Państwa, Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości 1958, nr 11, s. 20.
[950] LEX nr 6313.
[951] LEX nr 6695.
[952] LEX nr 6971.
[953] OSNCP 1972, nr 12, poz. 215.

kosztach procesu. Z drugiej jednak strony uznał, że w razie częściowego orzeczenia o kosztach procesu, strona nie może zgłosić wniosku o uzupełnienie orzeczenia, może natomiast wnieść zażalenie na postanowienie o kosztach. Uzasadnienie tej tezy jest oparte właśnie na domniemaniu oddalenia nieuwzględnionej części wniosku o zasądzenie kosztów procesu. W literaturze zwrócono jednak uwagę, że Sąd Najwyższy w uchwale z 11 lipca 1972 r. nie podjął rozważań na temat stosunku art. 351 k.p.c. do obowiązującego wówczas art. 13 ustawy z 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych[954]. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli w toku postępowania sąd nie orzekł o obowiązku ponoszenia kosztów sądowych lub też orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie powinien wydać na posiedzeniu niejawnym sąd, w którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji. W nauce przedmiotu przyjęto, że cytowany przepis odnosił się tylko do kosztów sądowych i jako przepis szczególny do art. 351 k.p.c. stanowił podstawę uzupełnienia wyroku tylko o obowiązku zwrócenia kosztów sądowych[955]. Na podstawie art. 13 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z 1967 r. niedopuszczalne było natomiast ani orzekanie, ani zmiana orzeczenia o kosztach procesu należnych stronom. Uzupełnienie orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu mogło nastąpić tylko na wniosek strony na podstawie art. 351 k.p.c.[956]

Kontrowersje co do trafności uchwały Sądu Najwyższego z 11 lipca 1972 r. pojawiły się dopiero z chwilą wprowadzenia do kodeksu postępowania cywilnego art. 108^1 na mocy u.k.s.c., chociaż przepis ten jest odpowiednikiem art. 13 poprzednio obowiązującej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych[957]. Według art. 108^1 k.p.c., jeżeli w toku postępowania sąd nie orzekł o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie wydaje sąd, przed którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji. Nie sposób jednak doszukać się pełnej zależności między wprowadzeniem tego przepisu a aktualnością poglądu wyrażonego w powołanej uchwale Sądu Najwyższego. Po pierwsze, ze względu na to, że przepis art. 108^1 k.p.c. nie reguluje zagadnienia uzupełniania orzeczeń w przedmiocie obowiązku ponoszenia wszystkich kosztów procesu, a jedynie kosztów sądowych, będących jednym ze składników kosztów procesu. Po drugie natomiast dlatego, że instytucja uzupełniającego orzekania o

[954] T.j. Dz.U. 2002, nr 9, poz. 88.
[955] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975, s. 350; K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 182; B. Budzyn, Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz. Teksty. Tabele, Katowice 1968, s. 37 i n.
[956] B. Budzyn, op. cit., s. 37 i n.
[957] J. Gudowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 644, 645; A. Górski, L. Walentynowicz, Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny, Warszawa 2007, s. 191.

kosztach, przewidziana w art. 108^1 k.p.c., znajduje zastosowanie jedynie do kosztów sądowych w relacji strony postępowania - Skarb Państwa[958]. W orzecznictwie i doktrynie pojawiły się jednak wypowiedzi co do aktualności poglądu wyrażonego w uchwale Sądu Najwyższego z 11 lipca 1972 r. po wprowadzeniu przepisu art. 108^1 k.p.c. obejmujące rozważania czy dodanie do kodeksu postępowania cywilnego tego przepisu może lub powinno determinować również wykładnię przepisów o rozstrzyganiu o kosztach procesu, ukształtowaną uchwałą Sądu Najwyższego z 11 lipca 1972 r.

Poglądy doktryny co do aktualności uchwały Sądu Najwyższego z 11 lipca 1972 r. można sprowadzić do dwóch kierunków. Według pierwszego z nich, wprowadzenie do kodeksu postępowania cywilnego art. 108^1 spowodowało utratę aktualności tej uchwały. Najszerszą argumentację za słusznością tego kierunku przedstawił J. Gudowski. Stwierdził mianowicie, że brak orzeczenia o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub nieobjęcia całej kwoty rozstrzygnięciem dotyczącym kosztów nie może być potraktowane jako negatywne orzeczenie w tym przedmiocie, ponieważ z art. 108^1 k.p.c. wynika domniemanie, że orzeczenie sądu jest w tym przypadku niepełne i wymaga uzupełnienia[959]. Zdaniem tego autora, z zupełnym rozstrzygnięciem w przedmiocie kosztów procesu mamy do czynienia wówczas, gdy sąd orzekł w pełni o obowiązku zwrotu kosztów i objął całą kwotę należną z tego tytułu[960]. Podobnie uważa G. Misiurek. Uznaje on, że z treści art. 108^1 k.p.c. należy wnosić, że nieobjęcie orzeczeniem o obowiązku poniesienia kosztów sądowych całej kwoty należnej z tego tytułu nie może być traktowane jako rozstrzygnięcie negatywne w tym zakresie. W takiej sytuacji orzeczenie jest niepełne i zachodzi podstawa do jego uzupełnienia. Autor ten zauważa, że art. 108^1 k.p.c. odnosi się jedynie do kosztów sądowych, jednak znalazła w nim wyraźne potwierdzenie konieczność stosowania konstrukcji uzupełnienia orzeczenia do niepełnych postanowień w przedmiocie kosztów procesu. W takim przypadku usunięcie braku orzeczenia o tych kosztach nie może być dochodzone w drodze zażalenia, gdyż zaskarżenie orzeczenia nieistniejącego nie wchodzi w rachubę[961]. Argumentację tę podziela E. Gapska, która uważa, że w tym przypadku zachodzi potrzeba wydania

---

[958] Treść art. 108^1 k.p.c. nie przesądza, czy instytucja uzupełniającego orzeczenia o kosztach znajduje zastosowanie do rozliczenia kosztów sądowych jedynie w relacji strony postępowania - Skarb Państwa, czy również w stosunkach między stronami procesu. W judykaturze i doktrynie dominuje jednak stanowisko, że instytucja uzupełniającego orzekania o kosztach, przewidziana w art. 108^1 k.p.c., znajduje zastosowanie jedynie do kosztów sądowych w relacji strony postępowania - Skarb Państwa. Por. wyrok SN z 30 września 2010 r., I CSK 555/09, LEX nr 630168; G. Misiurek, [w:] op. cit., s. 402; A. Daczyński, [w:] L. Błystak, A. Daczyński, D. Hryniewicz, L. Wojgienica, Koszty postępowań sądowych. Komentarz, Warszawa 2008, s. 234.
[959] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. I, s. 644.
[960] Ibidem, s. 644.
[961] G. Misiurek, [w:] op. cit., s. 402.

oddzielnego postanowienia uzupełniającego na podstawie art. 108^1 k.p.c.[962] Z treści art. 108^1 k.p.c. wynika bowiem nakaz wypowiedzenia się przez sąd co do całości kosztów, o których powinien orzec z urzędu lub objętych wnioskiem strony reprezentowanej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego (art. 109 § 1 k.p.c.). Autorka wskazuje, że sąd w razie zasądzenia jedynie części kosztów procesu, które strona wskazała w spisie kosztów lub we wniosku zgłoszonym na podstawie art. 109 § 1 k.p.c., powinien oddalić wniosek w pozostałej części jako bezzasadny, jeżeli stwierdził brak podstaw do zasądzenia kosztów procesu w całości. Jeżeli natomiast sąd z urzędu orzeka o kosztach procesu należnych stronie niereprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika, powinien tym rozstrzygnięciem objąć całość poniesionych kosztów. Zdaniem E. Gapskiej, uwaga ta znajduje w pełni zastosowanie w przypadku, gdy zgodnie z art. 108 § 1 zdanie drugie k.p.c., sąd rozstrzyga jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, a szczegółowe ich wyliczenie pozostawia referendarzowi sądowemu. W takim przypadku, przesądzając o zasadzie ponoszenia kosztów, należy wskazać, kto i względem kogo jest obowiązany do zapłaty wszystkich lub oznaczonej (procentowo lub ułamkowo) części kosztów procesu. Wskazane jest przy tym, aby w uzasadnieniu orzeczenia wyjaśniono, która z zasad ponoszenia kosztów stoi za przyjętym rozstrzygnięciem. W każdym razie, gdy sąd orzeka o kosztach z urzędu, bez jakiegokolwiek wniosku stron w tym względzie, nie ma podstaw do formułowania rozstrzygnięcia "oddalającego" żądanie w przedmiocie kosztów, które zdaniem sądu nie należą się stronie. W zakresie, w jakim koszty procesu nie zostały zasądzone, sąd powinien orzec o ich wzajemnym zniesieniu (art. 100, art. 104 i art. 104^1 k.p.c.), umorzeniu (art. 182 § 4 k.p.c.) lub że nie obciążają one przeciwnika[963].

Znaczna część przedstawicieli doktryny uznała jednak powołaną uchwałę za nadal aktualną. Zdaniem T. Wiśniewskiego zażalenie przysługuje wtedy, gdy sąd jedynie częściowo uwzględnił żądanie zasądzenia kosztów procesu, przy czym nie orzekł o oddaleniu dalej idącego żądania[964]. Z kolei A. Jakubecki stwierdził, że jeżeli sąd w wyroku orzekł tylko częściowo o kosztach procesu, to strona może wnieść zażalenie na postanowienie o kosztach, a nie wniosek o uzupełnienie wyroku[965]. Podobnie uważa K. Piasecki, który uznał, że wniosek o uzupełnienie wyroku przysługuje stronie, jeżeli sąd nie orzekł o kosztach procesu w ogóle, a zażalenie, gdy sąd orzekł o kosztach w jakimś zakresie pozytywnie[966].

---

[962] E. Gapska, Wady orzeczeń sądowych …, s. 197.
[963] Ibidem, s. 198.
[964] T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 145.
[965] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1111.
[966] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1201.

H. Pietrzkowski zauważa, że każde orzeczenie o kosztach procesu, choćby nie uwzględniało w całości zgłoszonego wniosku, zawiera domniemanie oddalenia nieuwzględnionej części[967]. Również zdaniem H. Ciepłej stronie przysługuje zażalenie na orzeczenie o kosztach także wtedy, gdy sąd uwzględnił tylko część żądanych kosztów i nie oddalił żądania co do reszty. W ocenie autorki należy przyjąć, że orzeczenie takie zawiera w sobie domniemanie oddalenia reszty kosztów[968].

Podobnie jak w doktrynie, także w orzecznictwie Sądu Najwyższego panuje rozbieżność stanowisk co do utraty aktualności przez uchwałę z 11 lipca 1972 r. po wejściu w życie art. 108^1 k.p.c. Uchwałę tę za nieaktualną uznano w postanowieniu z 7 lipca 2011 r., II CZ 41/11[969]. Zdaniem Sądu Najwyższego z treści art. 108^1 k.p.c. wynika, że nieobjęcie orzeczeniem o obowiązku poniesienia kosztów sądowych całej kwoty należnej z tego tytułu nie jest równoznaczne z rozstrzygnięciem negatywnym w tym zakresie. W takim przypadku orzeczenie jest niepełne i zachodzi podstawa do jego uzupełnienia. Wprawdzie art. 108^1 k.p.c. odnosi się wyłącznie do kosztów sądowych, jednak znalazła w nim wyraźne potwierdzenie konieczność stosowania konstrukcji uzupełnienia orzeczenia do niepełnych postanowień w przedmiocie kosztów procesu. Postanowienia obejmujące koszty procesu w zakresie szerszym niż tylko koszty sądowe podlegają uzupełnieniu na podstawie art. 351 w zw. z art. 361 k.p.c.

Stanowisko przyjęte w uchwale z 11 lipca 1972 r. podtrzymano natomiast w postanowieniu z 4 listopada 2010 r., IV CZ 82/10[970]. Uznano w nim, że na postanowienie uwzględniające tylko część żądanych kosztów procesu, pomimo nieoddalenia wniosku w pozostałym zakresie, stronie przysługuje zażalenie. W jego uzasadnieniu stwierdzono, że art. 108^1 k.p.c. dotyczy kosztów sądowych, natomiast co do kosztów procesu brak jest istotnych argumentów uzasadniających odejście od zasad wyrażonych w tej uchwale. Kontynuacją tego kierunku orzecznictwa jest uchwała z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11[971]. W uchwale tej Sąd Najwyższy uznał, że w razie nieuwzględnienia wniosku o przyznanie kosztów procesu w całości, zbędne jest orzekanie o oddaleniu tego wniosku w pozostałej części. Wprawdzie dogmatyczny wzorzec rozstrzygania o kosztach procesu nakazuje orzekanie o całości żądania, a jeżeli nie jest ono uwzględnione w całości, także o jego oddaleniu w pozostałej części, i taki sposób należy rekomendować, to jednak względy pragmatyczne, potwierdzone wieloletnią praktyką, powodują, że orzeczenie o oddaleniu wniosku w pozostałej części nie jest

[967] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 588.
[968] H. Ciepła, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. I. Komentarz do artykułów 1–505^{14}, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 462.
[969] LEX nr 1312538.
[970] OSNC 2011, nr 7-8, poz. 87.
[971] OSNC 2012, nr 4, poz. 48.

konieczne i nie stoi także na przeszkodzie zaskarżeniu takiego orzeczenia zażaleniem. W ocenie Sądu Najwyższego za trafnością uchwały przemawia wieloletnia, ugruntowana praktyka sądowa, którą należy zmieniać tylko wtedy, gdy jest to szczególnie uzasadnione albo argumentami prawnymi, albo innymi równie doniosłymi względami praktycznymi.

Uchwała z 30 listopada 2011 r. wywołała dyskusję w literaturze. Za trafnością tej uchwały opowiedział się T. Zembrzuski. Zdaniem autora uchwała ta zwraca uwagę na korzyści wynikające z funkcjonowania utrwalonych, potwierdzonych wieloletnią praktyką sądową, wzorców i rozwiązań, które nie wzbudzającą zastrzeżeń uczestników sporów sądowych. Wskazuje ona ponadto, że racje dogmatyczne, jak również poważne wątpliwości konstrukcyjne i zastrzeżenia dotyczące instytucji procesowych nie mogą być analizowane w oderwaniu od względów praktycznych i rozwiązań usprawniających stosowanie prawa procesowego[972]. W doktrynie przeważa jednak pogląd o słuszności modelu rozstrzygania o kosztach procesu, który nakazuje orzekanie sądom o całości żądania, a jeżeli nie jest ono uwzględnione w całości, także o jego oddaleniu w pozostałej części[973]. Polemika skoncentrowała się na argumentach natury praktycznej, które legły u podstaw tezy uchwały, a zwłaszcza na twierdzeniu Sądu Najwyższego, że za prezentowanym w uchwale sposobem orzekania przemawia prostota orzekania o kosztach i utrwalona praktyka sądowa pozwalająca na pozostawienie bez wyartykułowanego *expressis verbis* rozstrzygnięcia w pełnym zakresie co do zwrotu kosztów procesu. M. Hrehorowicz i M. Nawrocki wskazali, że argument ten jest chybiony, ponieważ uporządkowane orzekanie o kosztach, obejmujące wyraźne, a nie milczące oddalenie wniosków ponad kwoty zasądzone, nie jest bardziej skomplikowane niż funkcjonująca praktyka, a ponadto pozwala uniknąć wątpliwości na etapie zaskarżania orzeczeń[974]. Również w ocenie T. Szanciły praktyka jest niewątpliwie wartością, której nie można pomijać, ale nie może ona stanowić wartości samej w sobie, wytycznej pozwalającej na dokonywanie wykładni sprzecznych z przepisami prawa procesowego[975]. Z kolei M. Walasik zwrócił uwagę, że określony w art. 325 k.p.c. wymóg odniesienia się do całości żądania opiera się na logicznych założeniach, zapewnia transparentność rozstrzygnięcia w stopniu umożliwiającym stronom orientację co do ich sytuacji procesowej i kroków prawnych,

---

[972] T. Zembrzuski, Orzekanie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu w razie częściowego nieuwzględnienia żądania, MoP 2012, nr 7, s. 379.
[973] T. Szanciło, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, OSP 2013, z. 4, s. 307 i n.; M. Hrehorowicz, M. Nawrocki, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, PPC 2013, nr 1, s. 106 i n.
[974] M. Hrehorowicz, M. Nawrocki, op. cit., s. 115.
[975] T. Szanciło, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r. …, s. 311.

jakie mogą podjąć przeciwko orzeczeniu, a w aspekcie technicznym porządkuje sposób orzekania przez sąd wyższego rzędu w razie złożenia środka zaskarżenia[976].

Poddając ocenie pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w uchwale z 30 listopada 2011 r. należy uznać, że dopuszczenie konstrukcji pozanormatywnych domniemań w wyrokach nie zasługuje na usprawiedliwienie. Wbrew prezentowanemu stanowisku należy wskazać, że w tak doniosłych aktach, jak wyroki, nie powinno być miejsca na domniemania. Wyrok zarówno w zakresie żądania głównego, jak i żądań ubocznych, dotyczy bowiem zawsze interesów prawnych stron. Istotnym jest zatem, by strona nie musiała domyślać się, co organ procesowy miał na myśli i ustalać to, czego brakuje w orzeczeniu[977].

Przeciwko stanowisku Sądu Najwyższego przemawia dodatkowo brzmienie przepisu art. 325 k.p.c., który wyznacza obligatoryjne elementy sentencji wyroku. Zgodnie z tym przepisem, sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta, oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron. Ustawodawca celowo używa liczby mnogiej rzeczownika „żądanie", wskazując, że orzeczenie tylko wówczas będzie kompletne, gdy sąd odniesie się do wszystkich zgłoszonych w postępowaniu żądań stron. Przepis art. 325 k.p.c. nie przewiduje w tym zakresie żadnych wyjątków, nie ustanawia żadnych domniemań, nie różnicuje, czy żądanie dotyczy roszczenia głównego, czy roszczeń ubocznych, takich jak odsetki, koszty procesu, czy rygor natychmiastowej wykonalności. Słusznie zatem stwierdza T. Szanciło w glosie krytycznej do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., że sentencja wyroku powinna zawierać m.in. rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron, a jednym z tych żądań jest żądanie zasądzenia kosztów procesu. Ustawa nie różnicuje żądań stron w zależności od ich „wagi", a więc że żądanie główne jest istotniejsze z punktu widzenia rozstrzygnięcia sądowego niż żądanie uboczne. Tymczasem w analizowanej uchwale dokonano takiego zróżnicowania, przyjmując że żądanie w zakresie kosztów procesu jest niejako mniej istotne i mają do niego zastosowanie inne zasady niż dotyczące roszczenia głównego. Orzeczenie ostateczne o kosztach procesu, podobnie jak orzeczenie co do żądania głównego, powinno być zupełne, tj. powinno rozstrzygać, kto i w jakiej wysokości ponosi koszty postępowania, a więc obejmować wszystkie opłaty i wydatki poniesione w sprawie, także koszty

[976] M. Walasik, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie zabezpieczające. Tom V, red. A. Jakubecki, Warszawa 2016, s. 607.
[977] T. Szanciło, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r. …, s. 311; postanowienie SN z 7 kwietnia 2017 r., V CZ 30/17, Legalis nr 1657574.

postępowania mediacyjnego, zażaleniowego, zabezpieczającego, apelacyjnego i kasacyjnego[978].

Należy również zwrócić uwagę, że Sąd Najwyższy w uchwale z 30 listopada 2011 r. uznał, że nieorzeczenie o oddaleniu wniosku w pozostałej części nie stoi na przeszkodzie zaskarżeniu takiego orzeczenia zażaleniem. W takim przypadku pojawia się jednak problem braku substratu zaskarżenia. Zasadą jest bowiem, że środek zaskarżenia jest niedopuszczalny tam, gdzie nie ma substratu zaskarżenia. Substratem takim jest zaś rozstrzygnięcie dotyczące praw i obowiązków, czy też ogólnie sfery prawnej strony. Nie ma znaczenia to, że rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu dotyczy wyłącznie żądań ubocznych. Sąd Najwyższy przyznaje, że jego pogląd jest sprzeczny z zasadą niedopuszczalności środka odwoławczego, jeżeli nie ma substratu zaskarżenia. W tym przypadku dopuszcza jednak środek zaskarżenia, ponieważ przemawia za nim prostota procesowa, a także teza, że wykładnia nie może prowadzić do sytuacji, w której od jednego rozstrzygnięcia przysługują stronie do wyboru dwa środki procesowe, tj. wniosek o uzupełnienie lub zażalenie. Również ten pogląd Sądu Najwyższego należy poddać krytyce. Jak już wskazano, niekompletność rozstrzygnięcia o kosztach procesu, uzasadnia złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku.

Przyjęcie, że właściwym środkiem w tej sytuacji jest zażalenie jest niewłaściwe z kilku względów. Po pierwsze, jeżeli nie ma substratu zaskarżenia, sąd również w uzasadnieniu nie przedstawił motywów rozstrzygnięcia. Pojawia się zatem pytanie o substrat zaskarżenia, który nie tylko musi istnieć w orzeczeniu, ale należy go wskazać także w zażaleniu (art. 394 § 3 k.p.c.), a ponadto o możliwość kwestionowania zasadności orzeczenia w przypadku braku jakiegokolwiek uzasadnienia. Skoro sąd nie zamieścił w treści uzasadnienia postanowienia żadnych argumentów, dla których nie uwzględnił żądania zasądzenia kosztów w żądanej wysokości, to nie jest możliwa ocena tych argumentów przez stronę w treści zażalenia, nawet jeżeli strona by je wniosła. Strona nie może kwestionować czegoś, co nie istnieje, nie może także dokonywać ocen, a więc pozbawiona jest możliwości badania orzeczenia pod kątem prawdziwości. Po drugie, przyjęcie przez Sąd Najwyższy w omawianej sytuacji zażalenia jako właściwego środka prawnego prowadzi do niedopuszczalnego zróżnicowania żądań procesowych, choć art. 325 k.p.c. nie daje podstaw do czynienia tego rodzaju dyferencjacji. Inne bowiem środki przysługiwałyby stronie w przypadku roszczeń o odsetki, a inne w przypadku żądania kosztów procesu, choć i jedne i drugie stanowią żądania uboczne. W przypadku niezasądzenia odsetek i złożenia zażalenia, sąd zażalenie by odrzucił, ponieważ stronie przysługuje wniosek o uzupełnienie. Natomiast w

[978] Ibidem, s. 311.

przypadku niezasądzenia części kosztów i złożenia wniosku o uzupełnienie sąd wniosek oddaliłby, ponieważ stronie przysługuje zażalenie. Tymczasem przepisy prawa procesowego wymagają stosowania ugruntowanych dychotomicznych zasad procesowych, zgodnie z którymi od orzeczenia istniejącego przysługuje środek zaskarżenia, natomiast w sytuacji braku orzeczenia przysługuje wniosek o uzupełnienie.

Podsumowując wskazane wyżej rozbieżności tak w literaturze, jaki i judykaturze, należy stwierdzić, że na akceptację zasługuje pogląd o zgodności z prawem wzorca orzekania w przedmiocie zwrotu kosztów procesu, zgodnie z którym sąd rozstrzyga o całości żądania. Oznacza to, że jeżeli żądanie nie zasługuje w całości na uwzględnienie, sąd powinien je w pozostałej części oddalić. Przyjęcie tego poglądu oznacza, że strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku nie tylko wtedy, gdy sąd nie orzekł o kosztach procesu w ogóle, lecz również wówczas, gdy częściowo uwzględnił żądanie zasądzenia kosztów, nie oddalając żądania w pozostałym zakresie.

5.1.4.5. Żądanie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności

Następne z żądań ubocznych, a mianowicie żądanie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności ma na celu umożliwienie wierzycielowi zaspokojenie dochodzonego roszczenia przed uprawomocnieniem się wyroku[979]. Wyrok nieprawomocny, lecz zaopatrzony w rygor natychmiastowej wykonalności jest tytułem egzekucyjnym (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.), który po nadaniu mu klauzuli wykonalności jest podstawą egzekucji przeciwko dłużnikowi (art. 776 k.p.c.). Ze względu na cel, któremu służy rygor natychmiastowej wykonalności, rygor ten może być nadawany jedynie wyrokom uwzględniającym powództwo o zasądzenie świadczenia, jak również rozstrzygnięciom o kosztach zawartym w wyroku[980] oraz postanowieniom dotyczącym stosowania przez sąd rejestrowy środków przymusu przewidzianych w art. 24, art. 25 i art. 34 u.k.r.s. Tym ostatnim postanowieniom, sąd rejestrowy może nadać rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli wymaga tego interes wierzyciela lub innych osób (art. 694^5 § 3 k.p.c.). Niedopuszczalne jest więc nadanie rygoru wyrokom ustalającym istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa oraz wyrokom kształtującym stosunek prawny albo prawo. Do tych ostatnich należą w szczególności wyroki zobowiązujące do złożenia oznaczonego oświadczenia woli (art. 64 k.c. i art. 1047 k.p.c.).

[979] H. Mądrzak, Natychmiastowa wykonalność wyroków w wypadku wielości podstaw, współuczestnictwa i kumulacji roszczeń, NP 1967, nr 7-8, s. 941.
[980] T. Bukowski, op. cit., s. 200.

Jeżeli jednak powód, oprócz ustalenia lub ukształtowania prawa albo stosunku prawnego, żąda także zasądzenia należności opartych na tym stosunku prawnym, wówczas w zakresie zasądzonych należności nie ma przeszkód, aby wyrokowi został nadany rygor natychmiastowej wykonalności[981]. Wyrok uwzględniający kilka różnych roszczeń powoda, np. roszczenia o rozwiązanie stosunku prawnego i roszczenia o zasądzenie świadczenia może być opatrzony rygorem natychmiastowej wykonalności w części zasądzającej świadczenie[982]. Nie można jednakże nadać rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokowi rozwodowemu w zakresie zasądzonych nim roszczeń, gdyż przysługują one dopiero od momentu uprawomocnienia się wyroku rozwodowego; dotyczy to m.in. roszczeń alimentacyjnych oraz rozstrzygnięcia o wspólnym mieszkaniu stron i podziale wspólnego majątku[983]. Nie można też nadać rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokom oddalającym powództwo oraz wyrokom wstępnym, w których sąd potwierdza jedynie, że zasada roszczenia jest usprawiedliwiona.

Z istoty rygoru natychmiastowej wykonalności wynika, że możliwość jego nadania ograniczona jest w sensie przedmiotowym do tej części wyroku, w jakiej zasądza on świadczenie nadające się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji. Podmiotowe ograniczenie w zakresie nadawania rygoru natychmiastowej wykonalności wprowadza natomiast art. 335 § 2 k.p.c., wyłączający jego orzekanie przeciwko Skarbowi Państwa, który jest z założenia zawsze wypłacalny. Zakaz ten nie obowiązuje jedynie w przypadku zasądzenia należności pracownikowi w sprawach z zakresu prawa pracy, w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika (art. 477^2 § 1 zd. drugie *in fine* k.p.c.).

Rygor natychmiastowej wykonalności może być nadany wyrokowi z urzędu lub na wniosek powoda (art. 333 i art. 477^2 § 2 k.p.c.). W kontekście przesłanki uzupełnienia wyroku w postaci nieorzeczenia o całości żądania, pod pojęciem nieorzeczenia przez sąd o całości żądania kwalifikuje się jedynie przypadek, w którym nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności następuje na wniosek. Wzmianka w art. 351 k.p.c. o uzupełnieniu wyroku w zakresie natychmiastowej wykonalności odnosi się zatem do sytuacji, gdy rygor natychmiastowej wykonalności powinien być nadany przez sąd z urzędu[984]. Z tego też

---

[981] H. Mądrzak, Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL, Wrocław 1965, s. 33 i n.; K. Korzan, Orzeczenie konstytutywne …, s. 118.
[982] A. Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205^1-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 658.
[983] Zob. uchwała SN z 13 stycznia 1978 r., III CZP 30/77, OSNC 1978, nr 3, poz. 39; H. Mądrzak, Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL …, s. 45.
[984] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1110.

względu, uwagi poczynione w tym miejscu będą dotyczyły żądania skierowanego przez stronę o nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności.

Przyczyny uzasadniające wniosek powoda o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności są wymienione w przepisie art. 333 § 3 k.p.c. Należą do nich uniemożliwienie lub znaczne utrudnienie wykonania wyroku, albo narażenie powoda na szkodę wskutek opóźnionego wykonania wyroku, czyli wykonania po jego uprawomocnieniu się[985]. Każda z tych przyczyn może samodzielnie uzasadniać wniosek o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności[986]. Uniemożliwienie lub znaczne utrudnienie wykonania wyroku zachodzić będzie zwłaszcza w razie istniejącego niebezpieczeństwa zniszczenia[987], zbycia lub ukrycia rzeczy lub prawa objętych sporem albo składników majątku dłużnika, wyjazd pozwanego na stałe za granicę do kraju, z którym Polska nie zawarła umowy o pomocy prawnej w sprawach cywilnych[988], postawienie pozwanej spółki w stan likwidacji[989] oraz zła sytuacja finansowa pozwanego[990]. Z kolei przez narażenie powoda na szkodę rozumieć należy niebezpieczeństwo szkody w postaci niekorzystnych następstw późniejszego wykonania wyroku, wykraczających poza normalne skutki takiej zwłoki[991]. Niebezpieczeństwo, że opóźnienie wykonania wyroku narazi powoda na szkodę, zachodzi m.in. wtedy, gdy chodzi o wyroki zakazujące pozwanemu bezprawnych działań naruszających prawo powoda, np. prawo własności rzeczy, prawa własności intelektualnej itd., wskutek czego doznaje on strat, albo wyroki nakazujące wydanie przedmiotu, bez którego powód nie może prowadzić działalności gospodarczej.

Ciężar wskazania konkretnych okoliczności, które uzasadniałby wniosek o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności spoczywa na powodzie. Za niewystarczające należy uznać samo powołanie się powoda we wniosku na określone w przepisie przesłanki. Wydaje się, że mimo braku wyraźnej regulacji w tym zakresie, przesłanki uwzględnienia wniosku powoda o nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności powinny zostać przez niego co najmniej uprawdopodobnione[992]. Sąd powinien zatem każdorazowo ocenić czy przyczyny wymienione w art. 333 § 3 k.p.c. usprawiedliwiają wniosek o nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności. W razie braku rozstrzygnięcia,

---

[985] A. Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 662.
[986] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 656.
[987] M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] op. cit., s. 585.
[988] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 656.
[989] Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22 maja 1991 r., ACz 65/91, LEX nr 1680395.
[990] Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 28 lutego 2013 r., LEX nr 1283760.
[991] H. Mądrzak, Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL …, s. 59.
[992] E. Marszałkowska-Krześ, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, komentarz do art. 333 k.p.c., Legalis (dostęp: 21.12.2019).

pozytywnego czy negatywnego, strona jest uprawiona do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku[993].

5.1.5. Żądania pozwanego

5.1.5.1. Powództwo wzajemne

Jak już wskazano, sąd ma obowiązek orzec – pozytywnie lub negatywnie – o całości żądania, które może pochodzić bądź od powoda, bądź od pozwanego. Z żądaniem pozwanego mamy do czynienia w szczególności w razie wytoczenia przeciwko powodowi powództwa wzajemnego[994]. Powództwo wzajemne jest jednym z środków obrony pozwanego. W przypadku wytoczenia powództwa wzajemnego sąd rozstrzyga o zasadności każdego powództwa – głównego i wzajemnego. Jeżeli są one w całości bądź w części zasadne, zasądza na rzecz każdego z powodów – głównego i wzajemnego – od strony przeciwnej stosowne kwoty, natomiast w razie zasadności jedynie części, w pozostałej części powództwa oddala[995].

Zgodnie z art. 204 § 1 k.p.c. powództwo wzajemne jest dopuszczalne, jeżeli roszczenie wzajemne pozwanego jest w związku z roszczeniem powoda[996] lub nadaje się do potrącenia. Związek roszczenia wzajemnego pozwanego z roszczeniem powoda realizuje funkcję powództwa wzajemnego, tj. eliminuje rozbieżności orzeczeń sądowych w ocenie tego samego stanu faktycznego i zmniejsza tzw. społeczne koszty wymiaru sprawiedliwości – oszczędza czas stronom i organom procesowym[997]. Związek taki występuje w szczególności wtedy, gdy roszczenia dotyczą tego samego przedmiotu, np. powód żąda zapłaty ceny za rzecz, a pozwany jej wydania; gdy roszczenia dotyczą różnych świadczeń, ale okoliczności faktyczne uzasadniające roszczenia są wspólne, gdyż wynikają z tego samego zdarzenia lub tego samego stosunku prawnego, np. powód dochodzi wynagrodzenia za pracę, a pozwany zwrotu narzędzi powierzonych temu pracownikowi; gdy pomiędzy roszczeniami zachodzi tego rodzaju więź, że rozstrzygnięcie jednego z tych powództw ma prejudycjalne znaczenie dla drugiego, np. spadkobierca testamentowy dochodzi wydania gospodarstwa rolnego, a

---

[993] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 836 i n.
[994] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 571.
[995] Wyrok SN z 26 października 1984 r., II CR 376/84, Legalis nr 24435; wyrok SN z 3 października 2008 r., II PK 30/08, Legalis nr 169213.
[996] A. Czerwiński, O związku między powództwem wzajemnym i głównym, PPC 1934, nr 7, s. 202 i n.; J. Kozak, Niedopuszczalność powództwa wzajemnego, NP 1991, nr 4-6, s. 39 i n.; tenże, Istota powództwa wzajemnego na tle prawnoporównawczym, PiP 1990, nr 6, s. 65 i n.
[997] J. Górowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-205, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 1457.

pozwany (zapisobierca) w pozwie wzajemnym wykonania roszczeń majątkowych z zapisu. W przypadku powództwa wzajemnego istotne jest występowanie już faktycznego związku pomiędzy roszczeniem wzajemnym pozwanego z roszczeniem powoda, tj. chodzi o to, aby istotne okoliczności faktyczne uzasadniające ich powstanie były wspólne[998].

Spełnienie warunku przydatności do potrącenia wierzytelności powoduje konieczność odwołania się do stosownej regulacji materialnoprawnej, zwłaszcza zaś art. 498 § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem potrącenie swojej wierzytelności z wierzytelnością drugiej strony jest dopuszczalne, jeżeli dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, a przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, przy czym obie wierzytelności są wymagalne i zaskarżalne.

Wytoczenie powództwa wzajemnego jest ograniczone terminem. Powództwo wzajemne może być bowiem wytoczone od chwili doręczenia pozwu pozwanemu. Powództwo wzajemne można wytoczyć nie później niż w odpowiedzi na pozew, a jeżeli jej nie złożono - w sprzeciwie od wyroku zaocznego albo przy rozpoczęciu pierwszego posiedzenia, o którym zawiadomiono albo na które wezwano pozwanego. Zdaniem I. Kunickiego, jeżeli pozwany dowie się wcześniej o wytoczeniu powództwa głównego i wytoczy powództwo, zaznaczając, że jest to powództwo wzajemne, powinno być ono potraktowane jako powództwo wzajemne. Jeżeli jednak pozew główny nie zostanie doręczony pozwanemu z powodu jego zwrotu albo odrzucenia, powództwo wzajemne powinno być potraktowane jako powództwo główne[999].

Powództwo wzajemne, podobnie jak powództwo główne, powinno spełniać wszystkie przesłanki procesowe. W przypadku braków w tej sferze powództwo wzajemne podlega odrzuceniu tak samo, jak powództwo główne (por. art. 199, art. 1099, art. 1113, art. 1124, art. 1165 k.p.c.). Powództwo wzajemne powinno spełniać ponadto wszelkie warunki wymagane od pozwu w ogólności, a zatem ogólne warunki pism procesowych oraz warunki określone w art. 187 k.p.c., w szczególności dokładnie określone żądanie.

Jeżeli spełnione zostaną warunki dopuszczalności powództwa wzajemnego, powinno ono zostać rozpoznane i rozstrzygnięte wraz z powództwem głównym. W takim wypadku sąd wydaje jeden wyrok, w którym oddzielnie orzeka o powództwie głównym i wzajemnym. Sąd Najwyższy w wyroku z 26 października 1984 r., II CR 376/84[1000] uznał, że nieprawidłowe

---

[998] W. Siedlecki, Powództwo wzajemne, [w:] Proces i prawo, Rozprawy prawnicze, red. E. Łętowska, Wrocław-Warszawa 1989, s. 473 i n.; uchwała SN z 20 września 1994 r., III CZP 116/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 29; wyrok SN z 25 maja 1979 r., III CRN 86/79, OSNC 1979, nr 11, poz. 226.
[999] I. Kunicki, [w:] Kodeks ..., Tom I A, red. A. Góra-Błaszczykowska, s. 729.
[1000] LEX nr 8639.

byłoby wydanie wyroku bilansującego obydwa roszczenia (przedstawiającego wynik rozliczenia roszczeń stron), gdyż mógłby się okazać mało czytelny dla stron i rodzić wątpliwości, które mogłyby stanowić podstawę zbędnego wniosku o uzasadnienie. Zgodnie z art. 317 k.p.c., w przypadku wniesienia powództwa wzajemnego możliwe jest wydanie wyroku częściowego. Wyrok częściowy w takiej sytuacji może obejmować całość żądania pozwu głównego lub całość żądania pozwu wzajemnego. Nie ulega wątpliwości, że sąd może wydać wyrok częściowy również jeżeli tylko część żądania pozwu głównego lub wzajemnego albo niektóre z żądań pozwu głównego lub wzajemnego nadają się do rozstrzygnięcia.

5.1.5.2. Zarzut potrącenia

Rozważania w przedmiocie zarzutu potrącenia należy rozpocząć od odpowiedzi na pytanie czy stanowi on wyłącznie środek obrony pozwanego, czy jest też sposobem dochodzenia roszczenia. Kwestia ta stanowi odzwierciedlenie poglądów na inną jeszcze kwestię, a mianowicie czy potrącenie jest swoistą, autonomiczną instytucją prawa procesowego, czy też w procesie należy je rozpatrywać z uwzględnieniem materialnoprawnego pochodzenia. Z tego punktu widzenia, w doktrynie zarysowały się trojakiego rodzaju koncepcje. Według pierwszej, reprezentowanej przez M. Tenenbaum, potrącenie dokonywane w toku postępowania jest jedynie czynnością procesową, dlatego też w jej ocenie nie powinno się brać pod uwagę regulacji cywilnoprawnych, lecz jedynie przepisy prawa postępowania cywilnego[1001]. W związku z tym autorka przyjmuje, że w razie uwzględnienia zarzutu potrącenia przez sąd jest ono dokonywane w momencie wydania konstytutywnego wyroku[1002]. Według drugiego z reprezentowanych poglądów, wyrażonego przez L. Stępniaka i J. Górowskiego, na potrącenie dokonane w procesie składają się dwie odrębne czynności – materialnoprawna, jak i procesowa[1003]. Jak się wydaje, w duchu tej koncepcji wypowiedział się także Sąd Najwyższy w uchwale z 4 sierpnia 2005 r., III CZP 53/05[1004], gdzie potraktował potrącenie jako „konstrukcję prawa materialnego w postępowaniu cywilnym". Zwrócił przy tym uwagę na konieczność odróżnienia potrącenia jako czynności materialnoprawnej od zarzutu potrącenia jako czynności procesowej, która polega na powołaniu się przez stronę na skutki oświadczenia woli o potrąceniu. Stanowisko

[1001] M. Tenenbaum, Zarzut potrącenia, MoP 2006, nr 21, s. 1162.
[1002] Ibidem, s. 1162.
[1003] L. Stępniak, Potrącenie w systemie polskiego prawa cywilnego, Ossolineum 1975, s. 145; J. Górowski, [w:] op. cit., s. 1455.
[1004] OSNC 2006, nr 2, poz. 30.

trzecie prezentuje M. Lisiewski, który nadaje potrąceniu mieszany charakter. Oznacza to konieczność oceny stanu faktycznego sprawy w zgodzie z normami prawa procesowego, zaś skutków potrącenia w myśl przepisów materialnoprawnych[1005]. Zaprezentowane poglądy przekładają się niejako na stanowiska co do charakteru prawnego zarzutu potrącenia. Przedstawiciel pierwszego z poglądów opowiada się zatem za nadaniem zarzutowi potrącenia funkcji środka dochodzenia roszczeń. Natomiast przedstawiciele pozostałych dwóch poglądów stoją zasadniczo na stanowisku odmiennym, uznając że zarzut ten stanowi jedynie środek obrony pozwanego.

W nawiązaniu do pierwszego stanowiska, na jego poparcie w doktrynie przytaczano również dalsze argumenty. J. Krajewski wskazuje, że brak wyrazu „powództwo" w terminie „zarzut potrącenia" ma znaczenie tylko werbalne, jednakże forma „nie może niweczyć treści". Zdaniem tego autora, efekt końcowy posługiwania się przez pozwanego zarzutem potrącenia i powództwem wzajemnym jest identyczny: wzajemne roszczenie pozwanego zostaje zrealizowane. Dalej autor zauważa, że ustawodawca pozostawił pozwanemu do wyboru dwie formy dochodzenia roszczeń, przy czym powództwo wzajemne jest pomyślane przede wszystkim na wypadek, gdyby wierzytelność pozwanego przewyższała wierzytelność powoda. W następstwie potrącenia umorzenie wierzytelności następuje bowiem tylko do wysokości wierzytelności niższej. Wystąpienie z powództwem wzajemnym pozwoli zatem pozwanemu na definitywne rozstrzygnięcie sporu w jednym postępowaniu, co by nie nastąpiło w razie zgłoszenia zarzutu potrącenia. W ostatnim bowiem przypadku, pozwany po skutecznym potrąceniu i tak musi wytoczyć powództwo o pozostałą część świadczenia. Na koniec autor wskazuje, że dochodzenie roszczeń jest niczym innym jak realizacją uprawnień, a pod tym względem zarówno przy zarzucie potrącenia, jak i przy powództwie wzajemnym efekt jest identyczny[1006]. W doktrynie został wyrażony również pogląd, że potrącenie prowadzi do przymusowej realizacji kompensowanego roszczenia i dlatego w skutkach jest ono równoznaczne z wykonaniem tytułu wykonawczego, przy czym, jakkolwiek potrącenie jest treścią, a zarzut lub powództwo wzajemne formą jego realizacji, dzieli ono jednak los formy[1007].

W przypadku drugiego kierunku zapatrywań, zgodnie z którym zarzut potrącenia stanowi jedynie środek obrony pozwanego, głównym argumentem jego zwolenników jest okoliczność, że w przepisach kodeksu postępowania cywilnego nie ma regulacji, które

---

[1005] M. Lisiewski, Glosa do orzeczenia SN z dnia 19 sierpnia 1958 roku, IV CR 894/57, OSPiKA 1960, z. 6, poz. 146.
[1006] J. Krajewski, Z zagadnień potrącenia w procesie cywilnym, Palestra 1972, nr 4, s. 7.
[1007] E. Wengerek, Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika, Warszawa 1998, s. 102 n.

nakazywałyby traktować zarzut potrącenia inaczej niż inne zarzuty procesowe[1008]. W literaturze współczesnej zaprezentowany został pogląd, który tezę, że zarzut potrącenia nie jest środkiem dochodzenia roszczenia oparł na ustalonych w doktrynie pojęciach przedmiotu procesu i orzekania wywiedzionych z brzmienia przepisów art. 199 § 1 pkt 2, art. 192 pkt 1, art. 317 i art. 321 § 1 k.p.c. Na tej podstawie zostało przyjęte, że przedmiotem badania i rozstrzygnięcia sądu jest tylko żądanie pozwu i jedynie ono jest objęte wyrokiem sądu. Z tego punktu widzenia fakt potrącenia wzajemnych wierzytelności powoda i pozwanego oraz ich odpowiednie umorzenie mogą być traktowane jako element stanu faktycznego, który sąd musi wziąć pod uwagę przy badaniu zasadności żądania pozwu.

Z prezentowanych stanowisk poprawne wydaje się drugie. Za jego słusznością przemawia okoliczność, że zarzut potrącenia stanowi zarzut procesowy, a więc jak każdy zarzut stanowi formę obrony pozwanego[1009], czynność procesową[1010], mająca na celu doprowadzenie do korzystnego dla niego zakończenia procesu. Dodatkowo, zgodnie z poglądami doktryny, zarzuty procesowe są ujmowane jako pewna liczba przesłanek faktycznych, zespół faktów, z których da się wysnuć wniosek o istnieniu roszczenia[1011]. Chodzi rzecz jasna o roszczenie powoda, czyli to, przeciwko któremu zarzuty są podnoszone. Zarzut procesowy jest więc twierdzeniem o faktach. W przeciwieństwie do roszczenia procesowego nie zawiera zatem żądania.

Trzeba również wskazać, że przepisy prawa przewidują dwie możliwości rozliczenia wzajemnych wierzytelności, a mianowicie zarzut potrącenia i powództwo wzajemne. Traktowanie zarzutu potrącenia jako formy dochodzenia roszczenia zrównanej z powództwem zacierałoby różnice pomiędzy tym zarzutem a powództwem wzajemnym, podczas gdy ustawodawca konsekwentnie odróżnia te instytucje, np. w art. 505^4 § 2 k.p.c. Zatarcie takie byłoby niedopuszczalne nie tylko dlatego, że obie instytucje cechuje zróżnicowanie czysto formalne, wynikające z przepisów kodeksu postępowania cywilnego, ale także dlatego, że w razie wytoczenia powództwa wzajemnego nie dochodzi w ogóle do potrącenia ujmowanego jako czynność prawa materialnego. Potrącalność w świetle prawa materialnego jest według art. 204 § 1 k.p.c. jedynie warunkiem dopuszczalności wystąpienia z powództwem wzajemnym. W uzupełnieniu powyższej argumentacji dodajmy, że pogląd,

---

[1008] H. Trammer, Zarzut kompensaty w k.p.c., PS 1932, nr 9, s. 329 i n.
[1009] M. Jędrzejewska, K. Weitz, P. Grzegorczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Księga pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. T. I, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, s. 1060; J. Górowski, [w:] op. cit., s. 1457.
[1010] T. Misiuk, [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 132.
[1011] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe …, s. 371.

zgodnie z którym podniesienie zarzutu potrącenia jest środkiem obrony, a nie dochodzenia roszczenia jest obecny także w nowszym orzecznictwie[1012].

Zgodnie z zapatrywaniem wyrażonym przez J. Krajewskiego, należy dojść do wniosku, że w sentencji wyroku wydanego w przypadku podniesienia zarzutu potrącenia podaje się tylko kwotę stanowiącą różnicę pomiędzy uwzględnionym żądaniem pozwu a uwzględnioną kwotą przedstawioną do potrącenia[1013]. Ogólnie można stwierdzić, że w samej sentencji wyroku nie powinno znaleźć wyrazu to, że zarzut potrącenia okazał się niezasadny lub zasadny. W pierwszym przypadku, jeżeli powództwo jest uzasadnione, należy ograniczyć się do jednoczłonowej formuły sentencji wyroku uwzględniającej powództwo, w drugim zaś przypadku - stosownie do wyników procesu - albo oddalić powództwo w całości albo w odpowiedniej części. Jeżeli natomiast chodzi o powództwo wzajemne (art. 204 k.p.c.), sąd rozstrzyga o powództwie głównym i powództwie wzajemnym w osobnych punktach wyroku.

Przyjęcie poglądu, zgodnie z którym zarzut potrącania stanowi jedynie środek obrony pozwanego, prowadzi do wniosku, że zgłoszony przez pozwanego zarzut potrącenia nie stanowi żądania w rozumieniu art. 351 k.p.c. Jego pominięcie w wyroku nie będzie zatem uzasadniało skorzystanie z instytucji uzupełnienia wyroku. Pozwany będzie w tym zakresie uprawniony do złożenia apelacji. Ponadto, nieuwzględnienie przez sąd zarzutu potrącenia nie stoi na przeszkodzie w późniejszym dochodzeniu pozwem objętego tym zarzutem roszczenia[1014]. Skoro bowiem zarzut potracenia jest środkiem obrony pozwanego, nieuwzględnienie tego zarzutu nie wywołuje stanu sprawy osądzonej.

5.1.5.3. Wniosek o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywrócenie stanu poprzedniego

Instytucja wniosku obejmującego żądanie zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia albo żądanie przywrócenia stanu poprzedniego, odnosi się zasadniczo do przypadku, w którym na podstawie nieprawomocnego wyroku zapatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności uprawniony otrzymał lub wyegzekwował od zobowiązanego zasądzone nim świadczenie, a następnie wyrok ten został uchylony lub zmieniony. Celem tego wniosku jest usunięcie skutków wykonania wyroku, który następnie został uchylony lub

[1012] Wyrok SN z 7 maja 2003 r., I CK 666/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 86; wyrok SN z 25 maja 2011 r., II CSK 488/10, LEX nr 847122.
[1013] J. Krajewski, Z zagadnień potrącenia …, s. 5.
[1014] Por. uchwałę SN z 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, OSNC 1989, nr 4, poz. 64.

zmieniony. Możliwość złożenia przez pozwanego wniosku o wydanie orzeczenia o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia została unormowana w art. 338 § 1 k.p.c. i jest określana jako „restytucja" albo *restitutio in integrum*. Instytucja restytucji ma także zastosowanie do wyroków prawomocnych, na podstawie których uprawniony otrzymał lub wyegzekwował zasądzone świadczenie, które następnie zostały uchylone lub zmienione w rezultacie uwzględnienia skargi o wznowienie postępowania (art. 415 k.p.c.) lub skargi kasacyjnej (art. 398^{15} § 1 *in fine*, art. 398^{16} i art. 398^{19} *in fine* w zw. z art. 415 k.p.c.).

Wniosek restytucyjny powinien zawierać żądanie wydania orzeczenia o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu stanu poprzedniego. Żądanie zawarte we wniosku nie może ograniczać się do powtórzenia abstrakcyjnej formuły przepisu, ale musi być odpowiednio sprecyzowane co do rodzaju roszczenia restytucyjnego i – jeżeli obejmuje świadczenie pieniężne – jego wysokości[1015]. Zgłoszenie przez pozwanego wniosku restytucyjnego nie powoduje wszczęcia nowego procesu, lecz oznacza przeistoczenie się procesu[1016]. W ten sposób dochodzi do zmiany przedmiotu ochrony sądowej. Staje się nim roszczenie o zwrot świadczenia przy częściowym odwróceniu ról procesowych: pozwany w zakresie rozpoznawanego wniosku staje się stroną czynną, a powód zajmuje pozycję obronną[1017]. W doktrynie panuje ugruntowane stanowisko, że wniosek o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub przywrócenie stanu poprzedniego nie jest powództwem, lecz inną formą dochodzenia roszczenia przed sądem[1018]. Zdaniem A. Jakubeckiego żądanie restytucji ma charakter materialnoprawnego roszczenia, którego źródłem jest wykonanie wadliwego orzeczenia sądu. Jest to roszczenie samoistne, niezależne od innych roszczeń służących pozwanemu przeciwko powodowi na podstawie przepisów kodeksu cywilnego[1019].

Uwzględnienie wniosku o wydanie orzeczenia o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia następuje w formie rozstrzygnięcia o zwrocie zasądzonego i następnie wyegzekwowanego lub spełnionego świadczenia. Stanowi część składową i końcową wyroku[1020]. Treścią rozstrzygnięcia restytucyjnego, zawartego w wyroku kończącym postępowanie w sprawie uchylającym lub zmieniającym wyrok, któremu nadany został rygor natychmiastowej wykonalności, jak również uchylającym lub zmieniającym

[1015] Tak wyrok SN z 25 lutego 2008 r., I PK 205/07, OSNAPiUS 2009, nr 11-12, poz. 137.
[1016] Wyrok SN z 30 stycznia 2014 r., IV CSK 237/13, Legalis nr 1092624.
[1017] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 994.
[1018] A. Jakubecki, *Restitutio in integrum* w sądowym postępowaniu cywilnym, Lublin 1993, s. 85; J. Mokry, Uznanie powództwa w polskim procesie cywilnym, Wrocław 1970, s. 83; F. Rusek, Postępowanie zaoczne w procesie cywilnym, Warszawa 1966, s. 75; A. Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 672.
[1019] A. Jakubecki, *Restitutio in integrum* …, s. 86.
[1020] E. Gapska, Czynności decyzyjne …, s. 206, 207.

wyrok wydany na skutek uwzględnienia skargi o wznowienie postępowania albo skargi kasacyjnej, jest nakazanie powodowi zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia bądź też nakazanie przywrócenia stanu poprzedniego.

W judykaturze i doktrynie panuje ugruntowany pogląd, że nieorzeczenie przez sąd o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia mimo istnienia wniosku w tym przedmiocie, umożliwia pozwanemu złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku[1021]. W wyroku z 30 stycznia 2014 r., IV CSK 237/13[1022] Sąd Najwyższy uznał, że przez pojęcie „orzeczenie o całości żądania" w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c. należy rozumieć nie tylko rozstrzygnięcie o żądaniu powoda, ale także wniosku pozwanego o wydanie orzeczenia o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia, powodującego swoiste „przeistoczenie procesu" na skutek zmiany przedmiotu żądanej ochrony prawnej oraz częściowego odwrócenia ról procesowych stron.

5.2. Nieorzeczenie o natychmiastowej wykonalności

Jak już zostało wskazane, wzmianka w treści art. 351 k.p.c. o uzupełnieniu wyroku w zakresie natychmiastowej wykonalności odnosi się do tych przypadków, w których rygor natychmiastowej wykonalności powinien być nadany przez sąd z urzędu. Sąd, zgodnie z art. 333 § 1 k.p.c., nada z urzędu obligatoryjnie wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli:

- zasądza alimenty – co do rat płatnych po dniu wniesienia powództwa, a co do rat płatnych przed wniesieniem powództwa za okres nie dłuższy niż za trzy miesiące,
- zasądza roszczenie uznane przez pozwanego, chyba że powództwo uznał tylko jeden ze współuczestników jednolitych bez zgody pozostałych pozwanych – wówczas nadanie rygoru na tej podstawie jest w ogóle niedopuszczalne,
- wyrok uwzględniający powództwo jest zaoczny.

Sąd z urzędu nada ponadto obligatoryjnie wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 477^2 § 1 zd. pierwsze k.p.c. w przypadku

[1021] Postanowienie SN z 12 stycznia 2012 r., II PZ 36/11, Legalis nr 478608; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 570; A. Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 676; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 996; E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 450; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 682.
[1022] Legalis nr 1092624.

zasądzenia należności pracownikowi w sprawach z zakresu prawa pracy - w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności w razie obowiązku wynikającego z ustawy przybiera następującą formułę: "wyrokowi w pkt ... nadaje rygor natychmiastowej wykonalności". Brak rozstrzygnięcia sądu w zakresie natychmiastowej wykonalności w przypadkach wskazanych powyżej, uprawnia do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku[1023].

Nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności z urzędu może mieć również charakter fakultatywny. Według art. 333 § 2 k.p.c. sąd może nadać wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności fakultatywnie, jeżeli zasądza należność z wekslu, czeku, warrantu, rewersu, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona. Dla nadania wyrokowi zasądzającemu świadczenie na podstawie wymienionych dokumentów, bez znaczenia jest rodzaj i charakter prawny zasądzonego świadczenia, ale rodzaj środka dowodowego, którym zasądzone świadczenie zostało wykazane[1024]. Ponadto ze względu na rodzaj sprawy i chronionego w niej dobra, sąd z urzędu fakultatywnie może nadać rygor natychmiastowej wykonalności wyrokowi, w którym uwzględnia powództwo o naruszenie posiadania (zob. art. 478-479 k.p.c.).

Przyczyną, dla której sąd może nadać wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności w przypadku wydania wyroku na podstawie wekslu, czeku, warrantu, rewersu, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona jest bliski pewności sposób ustalenia istnienia i wysokości zasądzonego świadczenia, co sprawia, że ryzyko uchylenia lub zmiany wyroku wskutek zaskarżenia jest relatywnie niewielkie. Decyzja w tym względzie pozostawiona jest uznaniu sądu. Jeżeli zatem sąd wydający wyrok uważa, że zachodzi znaczne prawdopodobieństwo jego uchylenia lub zmiany, natychmiastowa wykonalność nie powinna być orzeczona. W przypadku wyroków uwzględniających powództwo o naruszenie posiadania ewentualność nadania rygoru natychmiastowej wykonalności wynika z charakteru postępowania posesoryjnego, które powinno być postępowaniem szybkim i uproszczonym, o ograniczonym zakresie kognicji sądu. Także w tym przypadku decyzja co do nadania wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności powinna być poprzedzona rozważeniem przez sąd prawdopodobieństwa uchylenia bądź zmiany wyroku wskutek jego zaskarżenia.

[1023] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 990.
[1024] H. Mądrzak, Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL …, s. 51, 52.

Fakultatywny charakter nadania rygoru natychmiastowej wykonalności oznacza, że do uznania sądu pozostawiona jest decyzja czy nada rygor czy odmówi nadania tego rygoru. W pierwszym przypadku, powinien dać temu wyraz w sentencji wyroku zamieszczając rozstrzygnięcie o treści: "nadaje wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności". Natomiast jeżeli w ocenie sądu w okolicznościach konkretnej sprawy nie zachodzą przesłanki zastosowania art. 333 § 2 k.p.c., sąd nie zamieszcza żadnego orzeczenia w tym zakresie w sentencji wyroku. W takim przypadku nie można odmówić osobie uprawnionej wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku w tym zakresie, gdyż podmiot ten nie posiada wiedzy czy brak orzeczenia o rygorze natychmiastowej wykonalności jest wynikiem niezastosowania art. 333 § 2 k.p.c., czy sąd zastosował wskazany przepis a jedynie przez przeoczenie nie zamieścił odpowiedniego rozstrzygnięcia w sentencji wyroku.

5.3. Orzeczenia, które sąd według przepisów ustawy powinien zamieścić w wyroku z urzędu

5.3.1. Uwagi ogólne

Kolejną skonkretyzowaną w art. 351 k.p.c. przesłanką uzupełnienia wyroku jest niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według ustawy powinien zamieścić z urzędu. Jak już była mowa, co do zasady sąd nie może z urzędu orzekać ponad żądanie na podstawie faktów przytoczonych przez powoda w powództwie, chociażby było to uzasadnione okolicznościami danej sprawy. W pewnych jednak przypadkach obowiązany jest z urzędu zamieścić orzeczenie, którego wydanie nie zostało objęte żądaniem stron. W tych przypadkach sąd musi sam dokonać z urzędu ustalenia stanu faktycznego będącego podstawą wydania takiego orzeczenia. Obowiązek zamieszczenia przez sąd z urzędu orzeczenia nieobjętego żądaniem nie pozbawia strony możliwości zgłoszenia wniosku w tym przedmiocie. Wówczas wniosek strony nie ma charakteru konstytutywnego, czyli nie stanowi warunku zamieszczenia danego orzeczenia, lecz jest jedynie wyrazem zapatrywań wnioskodawcy o konieczności lub potrzebie dokonania wymienionej czynności i zwrócenia na to uwagi sądowi[1025]. Jak już wskazano, złożony przez stronę wniosek wymaga merytorycznego rozpoznania, a w razie jego bezzasadności podlega oddaleniu.

[1025] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 84.

5.3.2. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Obowiązek sądu zamieszczenia w wyroku dodatkowego orzeczenia nieobjętego żądaniem stron wynikać może z każdej obowiązującej ustawy. Z tego punktu widzenia można wyróżnić niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu po pierwsze, według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, po drugie, według kodeksu postępowania cywilnego, po trzecie, według innych ustaw. Wyliczenie wszystkich tych przypadków z punktu widzenia pracy nie jest możliwe, ani konieczne, stąd też uwagi w tym zakresie zostaną ograniczone do najbardziej charakterystycznych z poszczególnych działów prawa.

W pierwszej kolejności przeanalizujmy przypadek niezamieszczenia przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien obligatoryjnie zamieścić z urzędu na podstawie przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Jednym z takich przepisów jest art. 52 § 2 k.r.o. Wynika z niego, że sąd, znosząc wspólność majątkową zarówno ustawową, jak i umowną, powinien oznaczyć w wyroku dzień, z którego upływem wspólność ustaje. Z reguły jest to dzień mieszczący się między dniem wytoczenia powództwa a dniem wydania wyroku. W wyjątkowych przypadkach sąd może jednak ustanowić rozdzielność majątkową z dniem wcześniejszym niż dzień wytoczenia powództwa w szczególności, jeżeli małżonkowie żyli w rozłączeniu. Strona może żądać zniesienia wspólności majątkowej z określoną datą, jednak ocena czy tą chwilą ma być data wydania wyroku, wniesienia pozwu, czy też jakiś dzień poprzedzający wytoczenie powództwa, podlega uznaniu sądu[1026]. Kategoryczne brzmienie art. 52 § 2 k.r.o. wskazuje, że oznaczenie w wyroku daty zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej jest obligatoryjne. Z tego względu orzeczenie w tym zakresie należy zaliczyć do dodatkowych orzeczeń w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c.[1027] W związku z tym uchybienie obowiązkowi oznaczenia w wyroku daty zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej sprawia, że wydany wyrok znoszący wspólność majątkową jest niekompletny i strona może na podstawie art. 351 § 1 k.p.c. wnosić o jego stosowne uzupełnienie[1028]. Wobec braku

[1026] Postanowienie SN z 19 października 2001 r., I CZ 132/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 93; wyrok SN z 13 maja 1997 r., III CKN 51/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 194; wyrok SN z 26 lipca 2000 r., I CKN 293/00, Legalis nr 210843.

[1027] A. Oleszko, Glosa do wyroku z 6 XII 1976 r., III CRN 230/76, PiP 1978, nr 11, s. 167; Z. Koźma, M. Ożóg, op. cit., s. 304.

[1028] Wyrok SN z 6 grudnia 1976 r., III CRN 230/76, OSNCP 1977, nr 10, poz. 190; postanowienie SN z 19 października 2001 r., I CZ 132/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 93; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 573; M. Sychowicz, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Piasecki, Warszawa 2009, s. 340.

rozstrzygnięcia co do oznaczenia dnia ustanowienia rozdzielności majątkowej nie wchodzi w rachubę możliwość zaskarżenia wyroku w tym zakresie w drodze apelacji. Strona nie może również dochodzić w tym zakresie oznaczenia dnia ustanowienia rozdzielności, już po jej zniesieniu, w odrębnym procesie, gdyż w myśl art. 52 § 2 k.r.o. ustanie wspólności następuje z dniem oznaczonym w wyroku, który ją znosi[1029]. W razie zaś nieoznaczenia przez sąd dnia ustanowienia rozdzielności i zaniechania przez strony wystąpienia z żądaniem uzupełnienia wyroku należy z konieczności uznać, że wspólność ustała z chwilą uprawomocnienia się wyroku[1030].

Obowiązek zamieszczenia przez sąd z urzędu w wyroku dodatkowego orzeczenia wynika z art. 58 § 1 i 2 k.r.o.[1031] Jak wskazuje J. Winiarz o obligatoryjności orzeczenia z urzędu w sprawach objętych hipotezą art. 58 § 1 i 2 k.r.o. przesądza sformułowanie „sąd rozstrzyga"[1032]. Zgodnie ze wskazanymi przepisami, w wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i kontaktach rodziców z dzieckiem oraz w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd może jednak zaniechać orzekania o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, jeżeli strony złożą zgodny wniosek w tym zakresie (art. 58 § 1b k.r.o.). W takim przypadku ustalenie sposobu utrzymywania tych kontaktów pozostawione jest w gestii rozwodzących się rodziców. Jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie, sąd w wyroku rozwodowym orzeka także o sposobie korzystania z tego mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkiwania rozwiedzionych małżonków.

Powołane przepisy zostały sformułowane w taki sposób, aby sąd skupił w jednym postępowaniu wszystkie sprawy związane z funkcjonowaniem rodziny. W uzasadnieniu uchwały z 21 października 2005 r., III CZP 75/05[1033] Sąd Najwyższy podkreślił, że zasadniczym założeniem modelu procesu rozwodowego, zwłaszcza po nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy[1034], jest koncentracja w sądzie rozwodowym całokształtu spraw związanych z bieżącym funkcjonowaniem rodziny

---

[1029] M. Sychowicz, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy …, s. 340; K. Pietrzykowski, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, s. 375.
[1030] K. Pietrzykowski, [w:] op. cit., s. 375.
[1031] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, op. cit., s. 654; E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 450; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 741.
[1032] J. Winiarz, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2010, s. 557.
[1033] LEX nr 156978.
[1034] Dz.U. nr 45, poz. 234.

znajdującej się w sytuacji kryzysowej, czego efektem było wniesienie pozwu o rozwód (separację) oraz unormowanie całokształtu spraw rodziny w wyroku rozwiązującym małżeństwo (orzekającym separację). Wyrazem tej koncentracji są m.in. art. 58 k.r.o. oraz art. 444, art. 445, art. 445^1 i art. 445^2 k.p.c. Pogląd, zgodnie z którym sąd rozwodowy rozstrzyga w sposób kompleksowy o całości spraw związanych z rozwiązaniem małżeństwa, wyrażany był również we wcześniejszym orzecznictwie[1035].

W przypadku niezamieszczenia w wyroku rozwodowym, mimo zachodzących ku temu podstaw, któregokolwiek z orzeczeń przewidzianych w art. 58 § 1 i 2 k.r.o., strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku rozwodowego.

W doktrynie pojawiła się różnica poglądów co do sytuacji objętej dyspozycją art. 57 § 1 k.r.o. Zgodnie z tym przepisem, sąd orzekając rozwód orzeka także, czy i który z małżonków ponosi winę rozkładu pożycia. Wyjątkiem jest przypadek, gdy małżonkowie zgodnie żądają zaniechania orzekania o winie. Na tle cytowanego przepisu powstało pytanie, czy orzeczenie o winie rozkładu pożycia stanowi dodatkowe orzeczenie, które sąd ma obowiązek zamieścić w wyroku z urzędu, a zatem czy jego brak w wyroku uzasadnia zastosowanie art. 351 k.p.c.

Dopuszczalność uzupełnienia wyroku w razie braku w nim orzeczenia o winie rozkładu pożycia przyjmują W. Siedlecki[1036], P. Telenga[1037], Z. Krzemiński[1038], U. Dąbrowska[1039]. Autorzy ci nie przedstawiają jednak uzasadnienia dla zajętego stanowiska. Inny pogląd prezentuje W. Broniewicz. W jego ocenie, w razie pominięcia w wyroku rozwodowym orzeczenia o winie, wniosek o uzupełnienie wyroku jest niedopuszczalny, ponieważ mamy w tym przypadku do czynienia z wadliwym z punktu widzenia prawa materialnego wyrokiem, a nie z uchybieniem procesowym w postaci braku w wyroku dodatkowego orzeczenia, które sąd powinien zamieścić z urzędu[1040]. W. Broniewicz na uzasadnienie swojego stanowiska wskazuje również, że z punktu widzenia struktury wyroku, nie ma w sentencji odrębnego punktu zawierającego orzeczenie o winie rozkładu pożycia

---

[1035] Zob. uchwała SN z 10 lutego 1979 r., III CZP 77/78, OSNCP 1979, nr 9, poz. 163; uchwała SN z 5 października 1982 r., III CZP 38/82, LEX nr 2812; uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 12 października 1970 r., III CZP 6/70, OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 117.
[1036] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975, s. 550.
[1037] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; tenże, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, komentarz do art. 351 k.p.c., LEX (dostęp: 12.11.2019).
[1038] Z. Krzemiński, Rozwód. Praktyczny komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Wzory pism, Warszawa 2006, s. 63.
[1039] U. Dąbrowska, [w:] A. Bodnar i in., Rozwód i separacja, Warszawa 2014, s. 388.
[1040] W. Broniewicz, Glosa do wyroków SN z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 468/98 oraz z dnia 21 lipca 1999 r., II CKN 280/99, OSP 2000, z. 7-8, poz. 117, s. 391, 392.

małżeńskiego[1041]. Stanowisko W. Broniewicza zgodne jest z wyrażonym wcześniej w doktrynie i judykaturze poglądem, że brak orzeczenia o winie stanowi podstawę do zaskarżenia wyroku środkiem odwoławczym[1042].

Kluczową kwestią w rozstrzygnięciu postawionego wyżej problemu jest uprzednie ustalenie czy orzeczenie o winie jest dodatkowym orzeczeniem w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c. Z tego punktu widzenia należy stwierdzić, że wyrok rozwodowy stanowi pewną całość, a orzeczenie co do winy stanowi jego integralną część. W związku z tym nie może być traktowane jako dodatkowe orzeczenie, o którym stanowi art. 351 k.p.c. Zatem w razie niezamieszczenia w wyroku rozwodowym orzeczenia co do winy, instytucja uzupełnienia wyroku nie znajdzie zastosowania.

5.3.3. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według kodeksu postępowania cywilnego

Przechodząc do przypadków, w których sąd powinien z urzędu zamieścić dodatkowe orzeczenie na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, w pierwszej kolejności należy wskazać na obowiązek zamieszczenia w wyroku orzeczenia o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego. Zgodnie z art. 109 § 1 k.p.c. w takim przypadku sąd orzeka z urzędu o kosztach procesu należnych tej stronie. Dla oceny, czy strona występuje w procesie sama, za decydujący uważa się moment zamknięcia rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia[1043]. Jeżeli sprawa nie podlega rozpoznaniu na rozprawie, wniosek o przyznanie kosztów może być skutecznie złożony do czasu wydania (podpisania sentencji) orzeczenia kończącego postępowanie. Jeżeli zatem sąd, zasądzając świadczenie na rzecz powoda występującego bez profesjonalnego pełnomocnika, nie orzeknie o przyznaniu mu zwrotu kosztów procesu, ten będzie mógł wystąpić do sądu z wnioskiem o uzupełnienie wyroku[1044]. Sąd wyda wówczas osobne postanowienie zasądzające zwrot kosztów procesu.

[1041] Ibidem, s. 391, 392.
[1042] Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 17 lutego 1954 r., C 1342/53, OSN 1956, nr 1, poz. 2; Z. Wiszniewski, [w:] Kodeks rodzinny. Komentarz, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1959, s. 255; B. Czech, [w:] Komentarz KRO, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, komentarz do art. 57 k.r.o., LEX (dostęp: 22.04.2018); A. Olejniczak, [w:] Komentarz KRO, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, komentarz do art. 57 k.r.o., LEX (dostęp: 22.04.2018).
[1043] Postanowienie SN z 19 marca 1996 r., III CZP 23/96, LEX nr 50559.
[1044] E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 450.

Orzeczeniem dodatkowym w rozumieniu art. 351 k.p.c. na gruncie kodeksu postępowania cywilnego jest orzeczenie przewidziane w art. 319 k.p.c.[1045] Przepis ten ustanawia szczególną zasadę wyrokowania przewidzianą dla przypadków, w których pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych (*cum viribus patrimonii*) albo odpowiedzialność ograniczoną do wartości określonych przedmiotów majątkowych (*pro viribus patrimonii*). Zgodnie z powołanym przepisem, jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Z odpowiedzialnością z określonych przedmiotów majątkowych mamy do czynienia np. w przypadku odpowiedzialności małżonka dłużnika wyłącznie z majątku wspólnego za długi osobiste drugiego małżonka, wynikające ze zobowiązań zaciągniętych za zgodą małżonka dłużnika (art. 41 § 1 k.r.o.), a także odpowiedzialności małżonka dłużnika składnikami majątku wspólnego wyszczególnionymi w art. 41 § 2 k.r.o. za długi osobiste drugiego małżonka, wynikające ze zobowiązań zaciągniętych bez zgody małżonka dłużnika (art. 41 § 2 k.r.o.), odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe do chwili przyjęcia spadku (art. 1030 k.c.). Natomiast odpowiedzialność do wysokości wartości określonych przedmiotów majątkowych przewidziana jest np. w przypadku odpowiedzialności spadkobiercy w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 k.c.), odpowiedzialności nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego za zobowiązania zbywcy związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (art. 55^4 k.c.).

W literaturze przyjmuje się, że sąd stosuje art. 319 k.p.c. z urzędu[1046]. Dyskusyjna jest natomiast kwestia co do obowiązku lub uprawnienia umieszczania przez sąd z urzędu w wyroku zastrzeżenia pozwanemu prawa powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności. W przepisie art. 319 k.p.c. jest bowiem mowa o tym, że w przypadku, gdy pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Powstaje zatem pytanie czy sąd jedynie „może", czy też

[1045] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 741.
[1046] Z. Świeboda, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 22 października 1977 r., II CR 335/77, OSPiKA 1979, z. 6, poz. 106, s. 269; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 501; E. Gapska, Czynności decyzyjne ..., s. 133; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 530; M. Romańska, Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia, PPC 2011, nr 4, s. 9.

„musi" orzekać o ograniczonej odpowiedzialności pozwanego, zatem czy ta czynność procesowa sądu stanowi obligatoryjną, czy fakultatywną czynność podejmowaną przez sąd z urzędu.

W orzecznictwie panuje w zasadzie zgoda co do tego, że pomimo użycia w przepisie art. 319 k.p.c. sformułowania „sąd może", sąd jest obowiązany z urzędu zamieścić w wyroku zastrzeżenie prawa powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności[1047]. Pogląd o obligatoryjności zamieszczania zastrzeżenia, o którym mowa w art. 319 k.p.c., Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z 7 maja 1971 r., I PR 426/70[1048]. Stwierdził w nim, że wynikająca z przepisu art. 319 k.p.c. obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności jest uzasadniona obowiązującą z mocy art. 837 k.p.c. kodeksową zasadą ograniczenia egzekucji, według której dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Dla uzasadnienia tego stanowiska Sąd Najwyższy wskazał jedynie na okoliczność, że w sytuacji, kiedy pozwany przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, sąd obowiązany jest przy orzekaniu o odpowiedzialności majątkowej pozwanego zamieścić wzmiankę o ograniczeniu tej odpowiedzialności w celu umożliwienia pozwanemu powołania się na to ograniczenie w toku postępowania egzekucyjnego. Przedstawiony pogląd zaaprobował W. Siedlecki, uznając że jest on zgodny z celem, jaki przyświecał uregulowaniu w art. 319 k.p.c. kwestii dopuszczalności i zakresu egzekucji w razie istnienia ograniczonej odpowiedzialności dłużnika[1049]. Z kolei E. Wengerek nie kwestionując powołania się przez Sąd Najwyższy na związek zachodzący pomiędzy art. 319 k.p.c. i art. 837 k.p.c., wskazał na wątpliwość czy stwierdzona przez Sąd Najwyższy obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia ograniczenia odpowiedzialności pozwanego znajduje pełne oparcie w art. 319 k.p.c. Zdaniem tego autora przepis art. 319 k.p.c. nie nakłada na sąd obowiązku, ale jedynie upoważnia go do zamieszczenia takiego zastrzeżenia[1050].

[1047] Wyrok SN z 7 maja 1971 r., I PR 426/70, OSNCP 1972, nr 4, poz. 67; wyrok SN z 22 października 1977 r., VI CR 335/77, OSNC 1978, z. 9, poz. 159; wyrok SN z 9 września 1976 r., IV PR 135/76, OSNC 1977, nr 4, poz. 80; wyrok SN z 28 czerwca 1977 r., III CRN 102/77, Legalis nr 20185; wyrok SN z 14 lutego 2008 r., II CSK 525/07, OSNC 2009, z. 4, poz. 61; wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z 5 kwietnia 2011 r., III Ca 112/10, LEX nr 1713892; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 11 lutego 2015 r., I ACA 738/14, Legalis nr 1213415.

[1048] OSNC 1972, nr 4, poz. 67.

[1049] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1972), PiP 1973, nr 3, s. 123.

[1050] E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie procesu cywilnego (I półrocze 1972), NP 1973, nr 1, s. 92, 93.

Rozważania na temat obligatoryjności zamieszczenia przez sąd w wyroku zastrzeżenia ograniczenia odpowiedzialności pozwanego E. Wengerek kontynuował wspólnie z S. Madajem poddając analizie wyrok Sądu Najwyższego z 7 marca 1973 r., III CRN 20/73[1051]. W wyroku tym Sąd Najwyższy przyjął, że zgodnie z art. 44 k.r.o. (uchylonym ustawą z 19 grudnia 1975 r. o zmianie ustawy kodeks rodzinny i opiekuńczy[1052]) były małżonek po ustaniu małżeństwa ponosi odpowiedzialność za zobowiązania zaciągnięte przez drugiego małżonka z całego swego majątku, jednakże tylko do wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym. W procesie wytoczonym przez wierzyciela przeciwko obojgu byłym małżonkom, lecz z tytułu zadłużeń tylko jednego z nich, sąd powinien więc bądź ustalić wartość udziału przypadającego w majątku wspólnym byłemu małżonkowi niebędącemu dłużnikiem osobistym, bądź stosownie do art. 319 k.p.c. zastrzec temu małżonkowi prawo powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na jego ograniczoną odpowiedzialność. Zdaniem E. Wengerka i S. Madaja, w świetle art. 319 k.p.c. sąd w razie zaistnienia przewidzianych w nim przesłanek może jedynie zastrzec pozwanemu prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Słowo „może" oznacza, że sąd nie zawsze musi tego typu zastrzeżenie uczynić. Nie oznacza to jednak dowolności sądu, ale zależeć będzie od okoliczności konkretnego przypadku[1053].

Także ze zróżnicowanym przyjęciem w doktrynie spotkał się wyrok Sądu Najwyższego z 22 października 1977 r., II CR 335/77[1054]. W wyroku tym Sąd Najwyższy stwierdził, że zamieszczenie w wyroku zastrzeżenia prawa do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności jest obowiązkiem sądu i następuje z urzędu, przy czym uzupełnienie w tym zakresie może nastąpić również w postępowaniu przed drugą instancją. W uzasadnieniu tego wyroku, Sąd Najwyższy wskazał, że w przypadku gdy pozwany przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, uzasadnione jest zastosowanie zastrzeżenia przewidzianego w art. 319 k.p.c. Natomiast okoliczność, że pozwany nie złożył odpowiedniego wniosku nie stoi na przeszkodzie realizacji tego uprawnienia. Za odmienną wykładnią nie przemawia w szczególności użycie w tym przepisie zwrotu „może". Zdaniem Sądu Najwyższego wskazana redakcja nie oznacza bowiem dowolności ze strony sądu, ale musi być rozumiana tylko w ten sposób, że sąd musi przepis ten zastosować, ilekroć zachodzą ku temu ustawowe przesłanki. Sąd Najwyższy obligatoryjności zastosowania normy art. 319

[1051] OSNC 1974, nr 1, poz. 17.
[1052] Dz.U. nr 45, poz. 234; odpowiedzialność małżonka dłużnika jest obecnie unormowana w art. 41 k.r.o.
[1053] E. Wengerek, S. Madaj, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 III 1973 r., III CRN 20/73, NP 1974, nr 6, s. 843; E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie procesu cywilnego (za rok 1974), NP 1975, nr 6, s. 876.
[1054] OSNC 1978, nr 9, poz. 159.

k.p.c. nie wyprowadza już ze związków z przepisem art. 837 k.p.c. lecz raczej z przepisów kodeksu cywilnego dotyczących przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Ponadto, nie widzi przeszkód w uznaniu, że sąd powinien w tej sytuacji działać z urzędu, bez wniosku pozwanego.

Stanowiska przedstawionego przez Sąd Najwyższy w wyroku z 22 października 1977 r. nie podzielił S. Dalka. Autor ten uważa, że prawa sądu do zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia prawa do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności nie można traktować w kategoriach jego obowiązków. Co prawda S. Dalka uznał słuszność braku zezwolenia na dowolność sądu w korzystaniu z instytucji uregulowanej w art. 319 k.p.c., jednocześnie jednak wskazał na niemożność zamiany pojęcia „sąd może" na przeciwstawne pojęcie „sąd musi"[1055]. Dalej autor ten podnosi, że zbytnim uproszczeniem byłoby przyjęcie, że skoro ustawodawca nie uzależnił zastosowania reguły wyrokowania określonej w art. 319 k.p.c. od wniosku pozwanego, to w sytuacjach przewidzianych w tym przepisie sąd zawsze „musi" działać z urzędu. W związku z tym, S. Dalka postulował o nowelizację przepisu art. 319 k.p.c., która zapewni sądowi działanie z urzędu. Wówczas związek tego przepisu z art. 837 k.p.c. będzie jeszcze ściślejszy, co z kolei ułatwi prowadzenie postępowania egzekucyjnego[1056].

Inni przedstawiciele doktryny uznali tezę wyroku z 22 października 1977 r. za słuszną. Zdaniem E. Skowrońskiej-Kuśnierz interpretacja przepisu art. 319 k.p.c. dokonana przez Sąd Najwyższy jest niewątpliwie wyjściem poza sztywne ramy wykładni gramatycznej. Wskazuje, że rozszerzająca wykładnia tego przepisu jest godna aprobaty, ponieważ przyczynia się do przyspieszenia postępowania cywilnego[1057]. Również Z. Świeboda wskazał, że wyrok Sądu Najwyższego z 22 października 1977 r. zasługuje w pełni na aprobatę. Autor ten podkreśla, że sąd jest zobowiązany dokonać zastrzeżenia prawa do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności zarówno na wniosek, jak i z urzędu. Wskazuje, że inne stanowisko nie dałoby się pogodzić z unormowaniem zawartym w art. 837 k.p.c., zgodnie z którym dłużnik może się powoływać na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule egzekucyjnym[1058].

Ustosunkowując się do przedstawionego zagadnienia prawnego, słuszny wydaje się pogląd wskazujący, że czynność procesową podjętą przez sąd na podstawie art. 319 k.p.c.

[1055] S. Dalka, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 października 1977 r., (II CR 335/77), Palestra 1979, nr 11-12, s. 107.
[1056] Ibidem, s. 108.
[1057] E. Skowrońska-Kuśnierz, Glosa do wyroku z dnia 22 października 1977 r., (II CR 335/77), NP 1979, nr 7-8, s. 191.
[1058] Z. Świeboda, op. cit., s. 268 i n.

należy uznać za czynność obligatoryjną, podejmowaną przez sąd z urzędu. Obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że pozwanemu przysługuje prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, jest uzasadniana kodeksową zasadą ograniczenia egzekucji przewidzianą w art. 837 k.p.c. Zgodnie z tą zasadą dłużnik może powołać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Unormowanie przewidziane w art. 319 k.p.c. wskazuje ponadto na zależność między prawem materialnym i procesowym. Urzeczywistnienie praw podmiotowych pozwanego przewidziane w prawie materialnym jest właśnie tym, na co powinno być ukierunkowane postępowanie cywilne[1059].

Przyjęcie jako słusznego poglądu o obowiązku zamieszczenia przez sąd z urzędu w wyroku zastrzeżenia, o którym mowa w art. 319 k.p.c. prowadzi do wniosku, że w przypadku niezamieszczenia tego zastrzeżenia strona może żądać uzupełnienia wyroku[1060].

Jeżeli pozwany ponosi ograniczoną odpowiedzialność, o której mowa w art. 319 k.p.c., sąd nie bada co wchodzi w skład przedmiotów majątkowych, do których ogranicza się odpowiedzialność pozwanego. Nie bada również ich wartości stanowiącej granicę odpowiedzialności pozwanego, lecz uwzględnia powództwo zastrzegając w treści wyroku pozwanemu prawo do powołania się na ograniczenie odpowiedzialności w toku postępowania egzekucyjnego. Jak już wskazano, przepis art. 319 k.p.c. pozostaje w związku z przepisem art. 837 k.p.c., z którego wynika, że dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Zastrzeżenie takie nie jest jednak konieczne, jeżeli świadczenie zostało zasądzone od nabywcy majątku, od zarządcy ustanowionego przez sąd, kuratora spadku lub wykonawcy testamentu z powierzonego im majątku albo od Skarbu Państwa jako spadkobiercy. Zastrzeżenie dłużnikowi w tytule wykonawczym prawa do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności oznacza, że prawo to zostało zastrzeżone już w wyroku (art. 319 k.p.c.) albo dopiero w klauzuli wykonalności (art. 787, art. 787^1, art. 792 k.p.c.). Jednak w przypadku, gdy sąd zastrzegł pozwanemu w wyroku prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności na podstawie art. 319 k.p.c.,

[1059] M. Jędrzejewska, Dyspozycyjność stron oraz kolizja prawomocnych orzeczeń cywilnych, PS 1991, nr 4, s. 44, 45; P. Osowy, Prawo cywilne procesowe a prawo materialne, [w:] Czterdzieści lat Kodeksu cywilnego. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów w Rzeszowie (8–10.10.2004 r.), red. M. Sawczuk, Kraków 2006, s. 383 i n.

[1060] Z. Świeboda, op. cit., s. 269; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 501; E. Gapska, Czynności decyzyjne ..., s. 133; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 530; M. Romańska, op. cit., s. 9; P. Sokal, Zastaw zwykły i rejestrowy na akcjach, Warszawa 2011, s. 308; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 949; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 624; K. Markiewicz, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^1-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 563.

zbędne jest zamieszczanie wzmianki o ograniczeniu odpowiedzialności w klauzuli wykonalności[1061]. W art. 837 k.p.c. mowa jest bowiem o tytule wykonawczym, a ten składa się z tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.). Jasne jest więc, że wystarcza, aby prawo powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności było zastrzeżone w jednym z tych elementów, a więc tylko w samym tytule egzekucyjnym albo tylko w klauzuli wykonalności. Co się zaś tyczy zastrzeżenia dłużnikowi prawa powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności w postępowaniu klauzulowym (art. 787, art. 787[1], art. 792 k.p.c.), w przypadkach tych chodzi o ograniczoną odpowiedzialność osób, które nie były pozwanymi w procesie cywilnym i nie są objęte tytułem egzekucyjnym (wyrokiem). W związku z tym egzekucja w stosunku do nich toczy się na podstawie nadanej przeciwko nim klauzuli wykonalności. Z tego względu, zastrzeżenie prawa powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności następuje dopiero w klauzuli wykonalności, a nie w tytule egzekucyjnym.

W piśmiennictwie i w praktyce wymiaru sprawiedliwości brak jest jasności co do tego, czy art. 319 k.p.c. odnosi się do przypadku, gdy pozwanym jest osoba ponosząca odpowiedzialność wyłącznie rzeczową związaną z obciążeniem jego rzeczy lub praw hipoteką, zastawem, w tym zastawem rejestrowym albo hipoteką morską. Autorzy z reguły pomijają bowiem odpowiedzialność rzeczową pozwanego jako przypadek, w którym stosuje się ten przepis[1062]. Wzmiankowana niejasność jest konsekwencją rozbieżności zdań co do tego, czy w przypadku, gdy pozwany ponosi odpowiedzialność rzeczową wyłącznie z tytułu obciążenia rzeczy wymienionymi prawami, który nie jest jednocześnie dłużnikiem osobistym powoda, powód w pozwie powinien żądać zasądzenia od pozwanego kwoty pieniężnej w wysokości zabezpieczonej wierzytelności, czy też powinien żądać upoważnienia do prowadzenia egzekucji z obciążanego przedmiotu – nakazania pozwanemu znoszenia takiej egzekucji. Przepis art. 319 k.p.c. może bowiem znaleźć zastosowanie tylko przy założeniu, że w analizowanym przypadku żądanie pozwu powinno opiewać na zasądzenie świadczenia pieniężnego[1063].

Rozbieżność poglądów we wskazanej wyżej kwestii jest pochodną różnicy zdań co do charakteru odpowiedzialności właściciela obciążonej rzeczy lub prawa hipoteką, zastawem, w tym zastawem rejestrowym albo hipoteką morską. W nauce polskiej dominuje koncepcja, zwana "teorią obligacji realnej", według której właściciel rzeczy obciążonej takimi prawami

---

[1061] E. Wengerek, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, red. M. Romańska, Warszawa 2009, s. 330.
[1062] Wśród autorów przykład ten powołuje dopiero K. Piasecki, [w:] Wyrok pierwszej instancji …, s. 182.
[1063] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1011; K. Markiewicz, [w:] op. cit., s. 561.

jest obok dłużnika osobistego kolejnym dłużnikiem zastawnika (wierzyciela hipotecznego), z tym że jego odpowiedzialność ograniczona jest do rzeczy obciążonej[1064]. Zgodnie z tą koncepcją, zabezpieczonemu wierzycielowi (zastawnikowi, wierzycielowi hipotecznemu) służy przeciwko właścicielowi rzeczy obciążonej roszczenie o zapłatę określonej sumy pieniężnej, co w płaszczyźnie procesowej oznacza, że żądanie powództwa powinno opiewać na zasądzenie sumy pieniężnej[1065]. Stanowisko to znajduje również poparcie w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W uzasadnieniu uchwały z 2 września 1983 r., III CZP 40/83[1066] Sąd Najwyższy wypowiedział jednoznaczny pogląd, że właściciel nieruchomości, który nie jest dłużnikiem osobistym, odpowiada tylko z nieruchomości i choć sam nie zaciągał długu, jest dłużnikiem i na nim spoczywa obowiązek zaspokojenia wierzyciela. Identyczne stanowisko Sąd Najwyższy zajął w wyroku z 6 marca 1997 r., I CKU 78/96[1067], w którym stwierdził, że nie ma formalnych przeszkód do tego, by wierzytelność hipoteczna została zasądzona w nakazie zapłaty, który ma skutki prawomocnego wyroku (art. 494 § 1 k.p.c.) i który - tak jak wyrok - stanowi tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 k.p.c., umożliwiający wierzycielowi hipotecznemu zaspokojenie się z nieruchomości według przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W cytowanym orzeczeniu wypowiedziano też pogląd, że egzekucja może być skierowana wyłącznie do nieruchomości obciążonej hipoteką, co powinno znaleźć wyraz w wyroku. Powyższe poglądy, wypowiedziane na tle odpowiedzialności właściciela rzeczy obciążonej hipoteką, *in extenso* odnoszą się do zastawcy ze względu na identyczną istotę hipoteki i zastawu.

W literaturze zaprezentowane zostało również stanowisko, że właściciel rzeczy obciążonej hipoteką jest zobowiązany wyłącznie do znoszenia egzekucji prowadzonej z należącej do niego rzeczy[1068]. Stanowisko to nie uwzględnia jednak istnienia art. 319 k.p.c. Istnienie zaś tego przepisu jest wyraźnym przejawem opowiedzenia się ustawodawcy za

---

[1064] P. Sokal, op. cit., s. 306, 307.

[1065] E. Gniewek, Prawo rzeczowe, Poznań-Kluczbork 1996, s. 298 i 324; F. Zedler, Zaspokojenie zastawnika zastawu rejestrowego, ustanowionego na zbiorze rzeczy lub praw, w drodze przejęcia przedmiotu zastawu, Prawo Bankowe 1999, nr 5, s. 57, 59; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo rzeczowe, Warszawa 2009, s. 266; J. Ignatowicz, J. Wasilkowski, [w:] System prawa cywilnego. Prawo własności i inne prawa rzeczowe, T. 2, Ossolineum 1977, s. 760; A. Marciniak, Dochodzenie roszczeń zabezpieczonych zastawem lub hipoteką, Sopot 2001, s. 66; S. Szer, Nowe prawo rzeczowe, DPP 1947, nr 5, s. 17; W. Prądzyński, Istota hipoteki, ciężaru realnego i zastawu w polskim prawie rzeczowym, PN 1948, nr 11-12, s. 461; A. Szpunar, Odpowiedzialność właściciela nieruchomości nie będącego osobistym dłużnikiem hipotecznym, Rejent 1999, nr 11, s. 16; Z. Woźniak, Charakter prawny odpowiedzialności właściciela obciążonej rzeczy niebędącego dłużnikiem osobistym wierzyciela zabezpieczonej wierzytelności, PS 2005, nr 6, s. 49; tenże, Realizacja zabezpieczeń rzeczowych w prawie polskim, Sopot 2008, s. 89 i n.

[1066] OSNC 1984, nr 4, poz. 46.

[1067] Prok. i Pr. 1997, nr 6.

[1068] P. Machnikowski, [w:] System prawa prywatnego. T. 3. Prawo rzeczowe, red. T. Dybowski, Warszawa 2007, s. 18; J. Skąpski, Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego, SC 1966, t. VIII, s. 155 i n.

koncepcją obligacji realnej. Gdyby intencją ustawodawcy było wyłączenie tego przepisu w przypadku, gdy pozwany ponosi odpowiedzialność tylko rzeczową, uczyniłby o tym wyraźną wzmiankę w jego treści. Podobną wymowę ma również § 182 regul. sąd., według którego jeżeli w orzeczeniu zasądzono należność, której ze względu na jej rodzaj przysługuje pierwszeństwo egzekucji, sąd wymienia w sentencji orzeczenia, przy oznaczeniu przedmiotu sprawy, także rodzaj należności.

Podsumowując, wydaje się, że właściwy jest pogląd ukierunkowany stanowiskiem Sądu Najwyższego, zgodnie z którym sąd orzeka w przedmiocie odpowiedzialności rzeczowej dłużnika zasądzając od niego świadczenie pieniężne i zastrzegając mu na podstawie art. 319 k.p.c. prawo do powołania się na ograniczenie odpowiedzialności w postępowaniu egzekucyjnym. Zatem w przypadku niezamieszczenia przez sąd rozstrzygnięcia co do odpowiedzialności dłużnika rzeczowego w wyroku, pozwanemu przysługuje uprawnienie do złożenia wniosku o jego uzupełnienie.

Orzeczeniem dodatkowym w rozumieniu art. 351 k.p.c. jest także rozstrzygnięcie przewidziane w przepisie art. 319^1 k.p.c. Zgodnie z jego treścią, jeżeli z czynności prawnej, ustawy albo orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania wynika, że świadczenie pieniężne może być spełnione wyłącznie w walucie obcej, sąd, uwzględniając powództwo, zastrzega, że spełnienie tego świadczenia nastąpi wyłącznie w walucie obcej. Przepis art. 319^1 k.p.c. dodany ustawą z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw[1069] został wprowadzony w celu umożliwienia sądowi zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że zasądzone nim świadczenie zostanie spełnione wyłącznie w obcej walucie. Warunkiem jego zastosowania jest analiza czynności prawnej, ustawy albo orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania i ustalenie na ich podstawie, że zachodzą przesłanki zastosowania przepisu art. 319^1 k.p.c. Zastosowanie art. 319^1 k.p.c. następuje przez sąd z urzędu, chociaż nie jest wykluczone zwrócenie przez strony uwagi w pismach procesowych na jego uwzględnienie podczas wyrokowania[1070]. Jeżeli w tytule egzekucyjnym sąd celowo nie zamieścił zastrzeżenia wskazanego w art. 319^1 k.p.c., wierzyciel w wyniku egzekucji otrzyma walutę polską. Jeśli jednak sąd błędnie nie poczyni zastrzeżenia, o którym mowa w art. 319^1 k.p.c., a wniosek powoda nie jest tu konieczny, będą zachodziły podstawy do uzupełnienia wyroku[1071].

[1069] Dz.U. 2015, poz. 1311 ze zm.
[1070] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 950.
[1071] K. Markiewicz, [w:] op. cit., s. 565.

Rozważenia wymaga kwestia czy orzeczeniem dodatkowym, które sąd powinien zamieścić w wyroku z urzędu jest również orzeczenie uregulowane w art. 320 k.p.c. Wskazany przepis zawiera szczególną zasadę wyrokowania dotyczącą przedmiotu orzekania, dając sądowi możliwość wydania wyroku zasądzającego roszczenie powoda z uwzględnieniem interesów pozwanego w zakresie sposobu i czasu wykonania obowiązku. Jest to tak zwane moratorium sędziowskie[1072]. Zastosowanie tej zasady pozwala na oznaczenie spełnienia świadczenia w sposób odmienny niż to wynika z odpowiednich uregulowań prawa materialnego. Zgodnie z art. 320 k.p.c., sąd może w szczególnie uzasadnionych wypadkach w wyroku rozłożyć zasądzone świadczenie na raty, a w sprawach o wydanie nieruchomości lub o opróżnienie pomieszczenia – wyznaczyć odpowiedni termin do spełnienia tego świadczenia. Instytucja ta ma służyć urzeczywistnieniu dobrowolnego spełnienia świadczenia przez dłużnika, co jest korzystne nie tylko dla dłużnika, ale również dla wierzyciela, który w ten sposób unika konieczności wszczynania często długotrwałego i żmudnego postępowania egzekucyjnego. Przepis art. 320 k.p.c. jest natury procesowej, ale w takim zakresie, w jakim pozwala sądowi na modyfikację sposobu i terminu spełnienia świadczenia ma charakter materialnoprawny[1073]. W wyroku z 3 kwietnia 2014 r., V CSK 302/13[1074] Sąd Najwyższy stwierdził wręcz, że art. 320 k.p.c. określa szczególną regułę wyrokowania, dotyczącą przedmiotu orzekania, dającą sądowi możliwość uwzględnienia także interesów pozwanego, w zakresie czasu wykonania wyroku, a interesów powoda przez uniknięcie bezskutecznej egzekucji. Mimo umiejscowienia go wśród przepisów postępowania, ma on charakter materialnoprawny, ponieważ modyfikuje treść łączącego strony stosunku cywilnoprawnego, w odniesieniu do sposobu i terminu spełnienia świadczenia przez pozwanego i w tym zakresie jest konstytutywny.

Rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty albo wyznaczenie odpowiedniego terminu do jego spełnienia jest możliwe tylko „w szczególnie uzasadnionych wypadkach". Wypadki takie zachodzą, jeżeli ze względu na stan majątkowy, rodzinny lub zdrowotny spełnienie przez pozwanego zasądzonego świadczenia niezwłocznie lub jednorazowo byłoby niemożliwe lub bardzo utrudnione albo narażałoby jego lub jego bliskich na niepowetowane

[1072] M. Piekarski, Rozłożenie w wyroku na raty zasądzonego świadczenia, Palestra 1971, nr 5, s. 5.
[1073] M. Piekarski, Rozłożenie ..., s. 5 i n.; L. Stecki, Glosa do uchwały siedmiu sędziów SN z dnia 22 września 1970 r., OSPiKA 1971, z. 11, poz. 202; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 531; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1131, 1132; H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 556.
[1074] Legalis nr 1002401.

szkody[1075]. Wydaje się jednak, że sąd powinien wziąć pod uwagę również sytuację wierzyciela, której specyfika może przemawiać za spełnieniem na jego rzecz świadczenia niezwłocznie po uprawomocnieniu się orzeczenia, bez dalszego oczekiwania wynikającego z zastosowania „moratorium sędziego”[1076].

W orzecznictwie przyjęto natomiast, że skoro w świetle art. 320 k.p.c. rozłożenie świadczenia na raty może nastąpić jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach, to możliwość taka nie istnieje w sytuacji, gdy dochodzone od pozwanego roszczenie pochodzi z czynu niedozwolonego popełnionego umyślnie, w zamiarze uzyskania korzyści majątkowej[1077]. Zapatrywanie to można traktować jako przejaw ogólniejszej tezy, że ochrona, jaką zapewnia pozwanemu art. 320 k.p.c. nie może być stawiana ponad ochronę powoda w procesie cywilnym i wymaga uwzględnienia wszelkich okoliczności sprawy, w tym uzasadnionego interesu powoda.

Pierwsza konfiguracja moratorium sędziego dotyczy przypadku, gdy sąd zasądza świadczenie. Może je wówczas rozłożyć na raty, określając jednocześnie ich wysokość i termin płatności każdej z rat. Kierując się funkcją tego przepisu, sytuacją dłużnika, w tym jego możliwościami ekonomicznymi, ale i interesem powoda sąd powinien decydować, czy stosować taką możliwość oraz podjąć decyzję co do ilości rat i ich wysokości. Sentencja wyroku zasądzającego świadczenie przy zastosowaniu art. 320 k.p.c. powinna więc zawierać dwa człony: jeden zawierający zasądzenie świadczenia i drugi zawierający rozłożenie tego świadczenia na raty. Druga część sentencji ma charakter konstytutywny i wkraczający w dziedzinę prawa materialnego[1078]. Uprawnia bowiem sąd do modyfikowania z urzędu treści stosunku cywilnoprawnego łączącego strony w inny sposób niż określa to treść tego stosunku.

Z rozłożeniem świadczenia na raty, łączy się problem odsetek od zasądzanej kwoty pieniężnej. Sąd Najwyższy w uchwale z 22 września 1970 r., III PZP 11/70[1079] orzekł, że sąd rozkładając zasądzone świadczenia pieniężne na raty, nie może na podstawie art. 320 k.p.c. odmówić przyznania wierzycielowi żądanych odsetek za okres do dnia wydania wyroku zasądzającego świadczenie. Rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty ma jednak ten

[1075] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 504, 505; E. Gapska, Czynności decyzyjne ..., s. 134; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia ..., s. 34; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 422.
[1076] E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] Kodeks …, komentarz do art. 320 k.p.c., Warszawa 2020, Legalis (dostęp: 05.06.2020).
[1077] Wyrok SN z 23 czerwca 1972 r., I CR 599/71, LEX nr 7099.
[1078] Wyrok SN z 26 kwietnia 2006 r., V CSK 20/06, LEX nr 198525.
[1079] OSNC 1971, nr 4, poz. 61.

skutek, że wierzycielowi nie przysługują odsetki od ratalnych świadczeń za okres od daty wyroku do daty płatności poszczególnych rat[1080].

Pogląd wyrażony w uchwale z 22 września 1970 r. spotkał się z przychylnym przyjęciem znacznej części doktryny[1081]. Odmienne zapatrywanie wyraził M. Piekarski, który uznał, że zakres moratorium sędziowskiego został w uchwale określony zbyt wąsko. Zdaniem autora art. 320 k.p.c., ze względu na materialnoprawny charakter, uprawnia sąd do odstąpienia w wyroku od obciążenia pozwanego dłużnika odsetkami od kwoty rozłożonej na raty sprzed wydania wyroku, czyli daje sądowi prawo do udzielenia pozwanemu dłużnikowi moratorium uchylającego w sposób konstytutywny skutki opóźnienia i zwłoki[1082]. W opinii autora wyłączenie możliwości żądania odsetek nie jest automatycznym skutkiem rozłożenia świadczenia na raty, lecz może mieć miejsce „w szczególnie uzasadnionych wypadkach" i wymaga odrębnego dodatkowego uzasadnienia[1083].

Pogląd przedstawiony w uchwale z 22 września 1970 r. został zanegowany również przez L. Steckiego, jednak z innych powodów niż wskazane przez M. Piekarskiego. L. Stecki wprawdzie zgodził się ze stanowiskiem, że na podstawie art. 320 k.p.c. sąd może dokonać modyfikacji treści stosunku zobowiązaniowego łączącego strony, jednak uznał, że zakres dopuszczalnej modyfikacji jest węższy niż przyjęty w uchwale. Uprzywilejowanie dłużnika wynikające z zastosowania art. 320 k.p.c. wyczerpuje się w możliwości spełnienia świadczenia w określonych częściach i jednoczesnym uniknięciu konieczności poddania się egzekucji obejmującej całość przedmiotu świadczenia. Zdaniem L. Steckiego przekształcenie świadczenia jednorazowego w ratalne nie zmienia charakteru świadczenia, co prowadzi z kolei do wniosku, że wyrok nie eliminuje skutków powstałego uprzednio stanu opóźnienia i nie działa *ex tunc*[1084]. To zaś prowadzi do wniosku, że konstrukcja modyfikacji stosunku zobowiązaniowego przyjęta w uchwale narusza interes wierzyciela, który w wyniku skorzystania przez sąd z art. 320 k.p.c. traciłby nie tylko możliwość wcześniejszego przymusowego wyegzekwowania całości należności, ale także byłby pozbawiony odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia.

[1080] Uchwała składu siedmiu sędziów SN - zasada prawna z 22 września 1970 r., III PZP 11/70, OSNC 1971, nr 4, poz. 61, z glosą L. Steckiego, OSPiKA 1971, nr 11, poz. 202; uchwała SN z 15 grudnia 2006 r., III CZP 126/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 147, z glosą E. Gapskiej, OSP 2010, nr 4, poz. 44; postanowienie SN z 6 czerwca 2014 r., IV CSK 249/14, Legalis nr 047204; W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975, s. 504; E. Wengerek, J. Sobkowski, Przegląd orzecznictwa SN z zakresu postępowania cywilnego (za 1971 r.) …, s. 963; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015.
[1081] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1971), PiP 1972, nr 2, s. 108; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 505; K. Piasecki, [w:] System …, s. 307.
[1082] M. Piekarski, Rozłożenie …, s. 6.
[1083] Ibidem, s. 6 i 7.
[1084] L. Stecki, op. cit., s. 473-474.

Poddając ocenie zaprezentowane powyżej stanowiska, bardziej odpowiednie wydaje się rozwiązanie proponowane przez L. Steckiego, zgodnie z którym należy zachować uprawnienie dłużnika do spełnienia świadczenia w wyznaczonych przez sąd ratach, przy jednoczesnym obciążeniu go odsetkami od całego świadczenia pozostającego aktualnie do spełnienia. Z treści art. 320 k.p.c. wynika bowiem wyraźnie, że wskazane w nim wyjątkowe okoliczności mogą uzasadniać jedynie rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty, nie stanowią natomiast przesłanki oddalenia powództwa w jakiejkolwiek części. Przyjęcie prezentowanego stanowiska pozwala na realizację celu przyświecającego art. 320 k.p.c., tj. kształtuje nową, korzystniejszą dla pozwanego treść stosunku zobowiązaniowego z uwzględnieniem zarówno usprawiedliwionych interesów wierzyciela, jak i stanu majątkowego, rodzinnego lub zdrowotnego dłużnika, uniemożliwiającego lub utrudniającego natychmiastowe spełnienie przez niego całego świadczenia. Pogląd taki nie uchybia przy tym ewentualnej możliwości rozłożenia na raty również należności odsetkowych, o ile zgodne z literalnym brzmieniem omawianego przepisu istniałby szczególnie uzasadniony przypadek usprawiedliwiający taką decyzję.

Druga konfiguracja moratorium sędziego ma zastosowanie w sprawach o wydanie nieruchomości lub o opróżnienie pomieszczenia. Wówczas, jeśli sąd uwzględnia żądania, może wyznaczyć odpowiedni termin do spełnienia tego świadczenia. Ustawodawca nie zawiera ograniczeń zarówno co do nieruchomości (może to być nieruchomość zabudowana, rolna), jak i co do pomieszczenia (mogą to być lokale mieszkalne, użytkowe)[1085]. Podobnie jak w przypadku rozkładania należności na raty sąd powinien brać pod uwagę cel przepisu, interesy obu stron, ale i specyfikę nieruchomości i sytuacji z nią związanej[1086]. W wyroku z 9 lipca 2008 r., V CSK 52/08[1087] Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że własność jest prawem bezwzględnym, ale nie absolutnym, a jego granice wyznacza art. 140 k.c. Żądanie przez właściciela nieruchomości niezwłocznego usunięcia gazociągów jest więc nierealne. Teoretyczna możliwość wyznaczenia nawet kilkuletniego terminu do wykonania tego przedsięwzięcia nie uzasadnia uwzględnia żądania przy zastosowaniu art. 320 k.p.c. Sprzeciwia się temu m.in. olbrzymi koszt takiego przedsięwzięcia względem wartości nieruchomości i niedogodności związane z przerwami w dostawie gazu do znacznej liczby mieszkańców. Stanowi to ewidentny przejaw możliwości sądu zastosowania art. 320 k.p.c., a nie bezwzględnego obowiązku jego stosowania. W sprawie o opróżnienie pomieszczenia

[1085] J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 506; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1134.
[1086] Wyrok SN z 17 września 1969 r., III CRN 310/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 115.
[1087] Legalis nr 340499.

oznaczenie terminu do spełnienia tego świadczenia nie może polegać na uzależnieniu wykonania wyroku od innego zdarzenia, w szczególności od otrzymania przez zobowiązanego innego mieszkania[1088].

Rozważania w zakresie możliwości uzupełnienia wyroku w razie nieorzeczenia na podstawie art. 320 k.p.c. o rozłożeniu zasądzonego świadczenia na raty, a w sprawach o wydanie nieruchomości lub o opróżnienie pomieszczenia o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do spełnienia tego świadczenia, należy poprzedzić wskazaniem, że zastosowanie przez sąd instytucji moratorium stanowi czynność procesową podejmowaną z urzędu o charakterze fakultatywnym[1089]. Jak już wskazano, czynności fakultatywne stanowią jedynie uprawnienie sądu do dokonania danej czynności. W przypadku tych czynności, w przeciwieństwie do czynności obligatoryjnych, organ procesowy ma możliwość wyboru między różnymi zachowaniami. Możność zastosowania moratorium sędziowskiego z urzędu nie wyłącza jednak możliwości uczestnika postępowania do zgłoszenia wniosku o jej zastosowanie[1090].

Pomimo powyższych ustaleń i przyjęcia, że zastosowanie art. 320 k.p.c. stanowi czynność procesową podejmowaną przez sąd z urzędu, w literaturze powstała wątpliwość czy orzeczenie na podstawie art. 320 k.p.c. o rozłożeniu zasądzonego świadczenia na raty, a w sprawach o wydanie nieruchomości lub o opróżnienie pomieszczenia o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do spełnienia tego świadczenia należy zaliczyć do orzeczeń dodatkowych w rozumieniu art. 351 k.p.c. stanowiących przesłankę do uzupełnienia wyroku. Według jednego z poglądów, zgłoszenie przez stronę właściwego wniosku o rozłożenie świadczenia na raty lub o wyznaczenie odpowiedniego terminu do jego spełnienia obliguje sąd do jego rozpoznania i zamieszczenia w sentencji wyroku oddzielnego rozstrzygnięcia o jego uwzględnieniu bądź oddaleniu. Brak umieszczenia w wyroku pozytywnego bądź negatywnego rozstrzygnięcia uzasadniania zatem wniosek o uzupełnienie wyroku. Natomiast w przypadku, gdy wniosek o rozłożenie świadczenia na raty lub o odroczenie terminu spełnienia świadczenia nie został przez stronę zgłoszony, nie ma podstaw do występowania z wnioskiem o uzupełnienie. Zatem fakultatywne działanie w rozważanym zakresie przez sąd z

---

[1088] Wyrok SN z 3 czerwca 1982 r., III CRN 110/82, OSNC 1983, nr 1, poz. 15.

[1089] Wyrok SN z 27 maja 1999 r., II CKN 337/98, niepubl.; uchwała SN z 21 czerwca 2012 r., III CZP 35/12, BSN 2012, nr 6, poz. 10; H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 556; T. Wiśniewski, Kilka słów na temat prawa sędziowskiego w postaci moratorium sędziowskiego, PPC 2016, nr 3, s. 569; W. Borysiak, Ochrona własności a nadużycie prawa, Studia Iuridica 2010, nr 52, s. 17-39; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1017; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014 , s. 1203.

[1090] W. Broniewicz, Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r. …, s. 180; tenże, Kilka uwag o znaczeniu …, s. 195; S. Włodyka, Podmiotowe przekształcenie …, s. 137.

urzędu wyklucza zastosowanie instytucji uzupełnienia wyroku w przypadku braku inicjatywy sądu[1091]. Drugi pogląd wyraża się w tym, że sąd nie ustosunkowuje się do żądania negatywnie w sentencji z uwagi na to, że przedmiotem postępowania jest żądanie pozwu. Obowiązany jest natomiast zająć stanowisko w tym zakresie w uzasadnieniu wyroku. Uzupełnienie wyroku dopuszcza tylko w razie przeoczenia i niezamieszczenia pozytywnego rozstrzygnięcia co do rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty lub wyznaczenia odpowiedniego terminu do jego spełnienia[1092]. Trzeci pogląd zawiera tezę, że zastosowanie art. 320 k.p.c. jest fakultatywne i z urzędu, co eliminuje potrzebę rozstrzygania przez sąd w sentencji wyroku o wniosku pozwanego o rozłożenie świadczenia na raty lub o wyznaczenie odpowiedniego terminu do jego spełnienia. Oceny takiego wniosku sąd powinien dokonać w uzasadnieniu wyroku. Tym samym wyklucza się możliwość zgłoszenia wniosku przez stronę o uzupełnienie wyroku[1093]. Zgodnie z czwartym poglądem, jeżeli sąd zdecyduje się na zastosowanie art. 320 k.p.c., zamieszcza w wyroku dodatkowy punkt o rozłożeniu świadczenia na raty lub o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do jego spełnienia. Jeżeli natomiast sąd nie uwzględnia wniosku strony o zastosowanie art. 320 k.p.c., w sentencji wyroku nie zamieszcza żadnego orzeczenia na ten temat. Odmowa zadośćuczynienia wnioskowi może być tylko ewentualnie omówiona w uzasadnieniu wyroku. Brak zamieszczenia w sentencji wyroku orzeczenia o rozłożeniu na raty mimo wniosku strony nie uprawnia jej do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku[1094].

Żaden z wyżej przedstawionych poglądów nie jest w pełni przekonujący. Na akceptację zasługuje pogląd pierwszy w zakresie, w którym przyjęto, że zgłoszenie wniosku o rozłożenie świadczenia na raty lub o wyznaczenie odpowiedniego terminu do jego spełnienia obliguje sąd do jego rozpoznania i zamieszczenia w sentencji wyroku oddzielnego rozstrzygnięcia o jego uwzględnieniu bądź oddaleniu. Jak już była mowa, przepis art. 325 k.p.c. stanowi, że sentencja wyroku powinna zawierać m.in. rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron. Wniosek o rozłożenie na raty bądź wyznaczenie odpowiedniego terminu do spełnienia świadczenia stanowi żądanie pozwanego, a więc sąd jest zobligowany do ustosunkowania się do niego w sentencji wyroku. Za poprawnością tego stanowiska przemawia także okoliczność,

---

[1091] F. Rosengarten, op. cit., s. 877; W. Siedlecki, Uchybienia procesowe …, s. 104; E. Rudkowska-Ząbczyk, Kodeks …, komentarz do art. 320 k.p.c., Warszawa 2020, Legalis (dostęp: 26.04.2020); A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1017; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 625.
[1092] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1133.
[1093] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 531, 532; A. Ratajczak, Prawo sędziowskie przewidziane w art. 320 k.p.c. jako podstawa orzekania w postępowaniu cywilnym, [w:] A. Doczekalska (red.), Z zagadnień współczesnego prawa polskiego, Warszawa 2011, s. 389.
[1094] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 36.

że w orzecznictwie i doktrynie[1095] dopuszczono zaskarżenie wyroku tylko w części dotyczącej nierozłożenia lub rozłożenia zasądzonej kwoty pieniężnej na raty. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 20 lutego 2015 r., V CZ 117/14[1096] uznał, że zaskarżenie wyroku tylko w części dotyczącej nierozłożenia lub rozłożenia zasądzonej kwoty pieniężnej na raty powoduje, że sprawa nie będąc już sprawą o roszczenie pieniężne pozostaje sprawą majątkową, a więc sam skarżący wyznacza wartość przedmiotu zaskarżenia (art. 19 § 2 k.p.c.) stosownie do swego interesu w zaskarżeniu. W takim bowiem wypadku skarżący powołuje się na naruszenie swego interesu prawnego, polegającego na konieczności jednorazowego spełnienia świadczenia z odsetkami za przyjęty okres opóźnienia. Wskazana kwota powinna określać wartość naruszonego prawa majątkowego, a uwzględnieniu może podlegać między innymi liczba i wysokość rat, na które została rozłożona lub powinna być rozłożona spłata zasądzonego świadczenia, kwota odsetek, które zobowiązany musiałby zapłacić bez zastosowania rozłożenia na raty albo które uprawniony utraciłby wskutek rozłożenia na raty, lub inne kryteria związane z okolicznościami konkretnej sprawy.

Nieustosunkowanie się sądu do wniosku strony o zastosowanie art. 320 k.p.c. będzie zatem uzasadniać złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku, jednak w tym przypadku przesłanką uzupełnienia będzie nieorzeczenie przez sąd o całości żądania, czyli pierwsza przesłanka wymieniona w art. 351 k.p.c. Przyjęto bowiem wcześniej, że przez określenie „całość żądania" rozumieć należy każde żądanie zgłoszone przez stronę, czyli zarówno główne, jak i akcesoryjne. Z tego powodu dopuszczalne jest uzupełnienie wyroku na podstawie art. 351 § 1 k.p.c., jeśli sąd nie orzekł, mimo wniosku strony w tym zakresie, o rozłożeniu zasądzonego świadczenia na raty czy w sprawach o wydanie nieruchomości lub opróżnienie pomieszczeń o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do spełnienia tego świadczenia.

Nie można natomiast zaakceptować wyrażonego przez przedstawicieli pierwszego poglądu stanowiska, że w przypadku, gdy wniosek o rozłożenie świadczenia na raty lub o odroczenie terminu spełnienia świadczenia nie został przez stronę zgłoszony, nie ma podstaw do występowania z wnioskiem o uzupełnienie wyroku co do rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 320 k.p.c. Należy bowiem uznać, że fakultatywne działanie w rozważanym zakresie przez sąd z urzędu oznacza, że do uznania sądu pozostawiona jest kwestia czy zastosuje art.

[1095] M. Jędrzejewska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 76; H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 557; J. Gudowski, [w:] Kodeks …, T. II, s. 507; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 626; P. Pogonowski, Wartość przedmiotu zaskarżenia przy zaskarżeniu rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty, Zeszyty Naukowe WSM SIG, z. 28, [red. F. Prusak], Warszawa 2004, s. 25 i n.

[1096] LEX nr 1665357.

320 k.p.c. czy odstąpi od jego stosowania. W pierwszym przypadku, powinien dać temu wyraz w sentencji wyroku poprzez orzeczenie o rozłożeniu świadczenia na raty lub o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do jego spełnienia bądź odmowie rozłożenia świadczenia na raty lub o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do jego spełnienia. W braku takiego orzeczenia mamy do czynienia z niekompletnością wyroku uzasadniającą wystąpienie z wnioskiem o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 351 k.p.c. Natomiast jeżeli sąd nie stosuje art. 320 k.p.c., nie zamieszcza żadnego orzeczenia w tym zakresie w sentencji wyroku. Również w tym przypadku nie można odmówić osobie uprawnionej wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku w tym zakresie, gdyż podmiot ten nie posiada wiedzy czy brak orzeczenia o rozłożeniu świadczenia na raty lub o wyznaczeniu odpowiedniego terminu do jego spełnienia jest wynikiem niezastosowania art. 320 k.p.c., czy sąd zastosował wskazany przepis a jedynie przez przeoczenie nie zamieścił odpowiedniego rozstrzygnięcia w sentencji wyroku. Zainteresowany podmiot w terminie uprawniającym do wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku nie będzie bowiem dysponował uzasadnieniem wyroku, w którym mogłaby być poruszana ta kwestia.

W literaturze przedmiotu do grupy orzeczeń dodatkowych, które sąd powinien zamieścić w wyroku z urzędu zalicza się orzeczenie o roszczeniu alternatywnym w sytuacji unormowanej w art. 477^1 k.p.c.[1097] Zgodnie z powołanym przepisem, jeżeli pracownik dokonał wyboru jednego z przysługujących mu alternatywnie roszczeń, a zgłoszone roszczenie okaże się nieuzasadnione, sąd może z urzędu uwzględnić inne roszczenie alternatywne. Chodzi tu nie o przypadek, gdy żądanie pozwu zostało przez pracownika sformułowane alternatywnie, ale gdy powód dokonał wyboru jednego z roszczeń alternatywnych przewidzianych w przepisach prawa. O istnieniu roszczeń alternatywnych można mówić wówczas, gdy pracownikowi przysługuje kilka roszczeń pozostających w takim związku, że do wykonania zobowiązania pracodawcy wystarczy spełnienie tylko jednego z nich, przy czym wybór roszczenia należy do pracownika. Z chwilą dokonania przez pracownika wyboru, zobowiązanie pracodawcy ogranicza się do wybranego roszczenia. Przepis art. 477^1 k.p.c. operuje pojęciem roszczenia, przez które rozumiemy możność żądania przez uprawnionego określonego zachowania się zobowiązanego (działania lub zaniechania). Tym samym art. 477^1 k.p.c. odsyła do prawa materialnego, z którego takie roszczenia

[1097] H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń … s. 1142; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 854; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 741, 742; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1110.

alternatywne mają wynikać. Wyboru dokonuje uprawniony podmiot i z tego wyboru wynika przedmiot sporu.

Wskazując przepis art. 477^1 k.p.c. jako podstawę uzupełnienia wyroku, należy w pierwszej kolejności zastanowić się, czy słusznie przypadek ten zaliczany jest w doktrynie do przesłanki niezamieszczenia w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu. Należy odpowiedzieć na pytanie czy orzeczenie o roszczeniu alternatywnym wydane na podstawie art. 477^1 k.p.c. stanowi orzeczenie dodatkowe w rozumieniu art. 351 k.p.c. Z samej nazwy „orzeczenie dodatkowe" można wywieść, że jest to orzeczenie, które ma być dodane do orzeczenia głównego, czyli zamieszczone obok orzeczenia głównego. Z taką sytuacją mamy do czynienia w powołanych powyżej przykładach orzeczeń dodatkowych, w których obok orzeczenia głównego zamieszczane jest dodatkowe rozstrzygnięcie, przykładowo orzeczenie o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem małżonków (art. 58 § 1 k.r.o.), orzeczenie o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego (art. 109 § 1 k.p.c.), orzeczenie o rozłożeniu zasądzonego świadczenia na raty (art. 320 k.p.c.). Wydaje się, że z odmiennym przypadkiem mamy do czynienia w razie orzeczenia o roszczeniu alternatywnym wydanego na podstawie art. 477^1 k.p.c. w zw. z art. 45 i art. 56 k.p. Wydając bowiem to rozstrzygnięcie sąd uwzględnia inne roszczenie alternatywne zamiast roszczenia wybranego przez pracownika. Istota orzekania o roszczeniach alternatywnych w przypadkach objętych dyspozycjami art. 45 § 2 i art. 56 k.p. polega więc na tym, że sąd orzeka tylko o jednym roszczeniu alternatywnym. Z tego względu wydaje się, że orzeczenie o roszczeniu alternatywnym wydane na podstawie art. 477^1 k.p.c. nie stanowi orzeczenia dodatkowego w rozumieniu art. 351 k.p.c. Nie ulega jednak wątpliwości, że nieorzeczenie o roszczeniu alternatywnym na podstawie art. 477^1 k.p.c. stanowi podstawę do uzupełnienia wyroku, co zostanie wykazane w dalszych rozważaniach. Biorąc pod uwagę przesłanki uzupełniania wyroku wyartykułowane w treści art. 351 k.p.c., wydaje się, że nieorzeczenie o roszczeniu alternatywnym na podstawie art. 477^1 k.p.c. należy zaliczyć do przesłanki nieorzeczenia o całości żądania. Przy czym w tym przypadku nieorzeczenie o całości żądania należy rozumieć jako żądania wynikającego z ustalonego stanu faktycznego, w sprawie, w której nie jest związany żądaniem pozwu i może wyjść poza granice pozwu[1098]. Sąd dysponuje bowiem z mocy ustawy, ze względu na ustalone okoliczności faktyczne sprawy, uprawnieniem do zmiany wybranego przez pracownika

[1098] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, op. cit., s. 74, 308.

nieuzasadnionego roszczenia i orzeczenia innego roszczenia alternatywnego, jeżeli według sądu będzie ono uzasadnione.

W analizowanym przypadku źródłem roszczeń alternatywnych będą przepisy kodeksu pracy, w których wskazano jednoznacznie rozłącznie te roszczenia. Przepisy te są zawarte w art. 45 i art. 56 k.p. Zgodnie z § 1 art. 45 k.p. w razie ustalenia, że wypowiedzenie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony jest nieuzasadnione lub narusza przepisy o wypowiadaniu umów o pracę, sąd pracy - stosownie do żądania pracownika - orzeka o bezskuteczności wypowiedzenia, a jeżeli umowa uległa już rozwiązaniu - o przywróceniu pracownika do pracy na poprzednich warunkach albo o odszkodowaniu. Podobnie, w przypadku rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia z naruszeniem przepisów o rozwiązywaniu umów o pracę w tym trybie. Pracownik może zatem dochodzić albo przywrócenia do pracy, albo odszkodowania (art. 56 k.p.). Jeżeli pracownik dokonał wyboru jednego z przysługujących mu alternatywnie roszczeń, a zgłoszone roszczenie okaże się nieuzasadnione, sąd na podstawie art. 477^1 k.p.c. może uwzględnić inne roszczenie. Dopuszczalne jest więc zasądzenie odszkodowania, o jakim mowa w art. 56 k.p. także wówczas, gdy pracownik żąda jedynie przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach, a uwzględnienie tego żądania ze względu na szczególne okoliczności jest niecelowe[1099]. Sąd, oddalając powództwo o przywrócenie do pracy i zasądzając alternatywne roszczenie odszkodowawcze, nie ma obowiązku powołania się na art. 45 § 2 k.p. i dokonania wyboru zgłoszonego żądania tylko w świetle przesłanek wymienionych w tym przepisie tj. niemożliwości lub niecelowości przywrócenia pracownika do pracy. Mimo niezastosowania art. 45 § 2 k.p. dopuszczalne jest zasądzenie odszkodowania także na podstawie sprzeczności wybranego przez pracownika roszczenia z zasadami współżycia społecznego na mocy art. 8 k.p. i art. 477^1 k.p.c., które stanowią procesową przesłankę takiego rozstrzygnięcia[1100].

Zastosowanie art. 477^1 k.p.c. jest jednak wyłączone wtedy, gdy domaganie się spełnienia któregokolwiek z alternatywnych roszczeń pozostawałoby w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego[1101]. W orzecznictwie wyraźnie wskazano ponadto, że nie są roszczeniami alternatywnymi w rozumieniu art. 477^1 k.p.c.: roszczenie o zadośćuczynienie i odszkodowanie (art. 24 i art. 471 k.c.) z tytułu nieudzielenia pracownikowi obligatoryjnych godzin odpoczynku (art. 132 i art. 133 k.p.) w stosunku do roszczenia o udzielenie

[1099] Tak: teza IV uchwały SN z 12 października 1976 r., I PZP 49/76, OSNCP 1977, nr 4, poz. 67, z glosą J. Pacho OSPiKA 1977, z. 5, poz. 96.
[1100] Wyrok SN z 8 listopada 2006 r., I PK 115/06, Monitor Prawa Pracy 2007, nr 5, s. 258.
[1101] Wyrok SN z 18 września 2003 r., I PK 346/02, LEX nr 322017 i cytowane tam orzeczenia.

skumulowanych dni wolnych z tego tytułu[1102], roszczenie o odszkodowanie na podstawie przepisów kodeksu cywilnego wobec roszczenia o wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy[1103] oraz żądanie ustalenia istnienia stosunku pracy na podstawie art. 189 k.p.c. względem roszczenia przysługującego na podstawie art. 67 k.p. w razie naruszenia przez pracodawcę przepisów o wygaśnięciu umowy o pracę[1104].

W art. 477^1 k.p.c. wskazano, że sąd może z urzędu uwzględnić inne niż wybrane przez pracownika roszczenie alternatywne, jeżeli zgłoszone roszczenie „okaże się nieuzasadnione". Ostatni zwrot wymaga wyjaśnienia. Otóż chodzi w nim nie o generalny brak uzasadnienia powództwa, gdyż wówczas rzeczą sądu byłoby oddalenie powództwa, a nie uwzględnienie innego roszczenia, lecz o to, że powództwo generalnie rzecz biorąc jest uzasadnione, ale pracownik wybrał roszczenie w ocenie sądu nieuzasadnione. Należy przy tym zaznaczyć, że wykładnia art. 477^1 k.p.c. prowadzi w literaturze do sporów także w zakresie charakteru użytego w jego treści sformułowania „sąd może". Część przedstawicieli uważa, że sformułowanie to kreuje fakultatywny charakter tego przepisu[1105]. Jego zwolennicy uzasadniają swoje stanowisko wykładnią literalną art. 477^1 k.p.c. Pozostali autorzy, pomimo literalnego brzmienia tego przepisu, sformułowaniu „sąd może" nadają charakter obligatoryjny[1106]. Ostatni pogląd zasługuje na akceptację. Trudno jest bowiem przyjąć, że wykładnia literalna w tym przypadku jest pełna. Zwrot „sąd może" aktualizuje się bowiem jako obowiązek skorzystania z „możliwości" ustanowionej w art. 477^1 k.p.c., jeżeli roszczenie wybrane przez pracownika jest bezzasadne. Dlatego też sąd nie ma możliwości nieuwzględnienia roszczenia alternatywnego[1107].

Mając na uwadze powyższe ustalenia, rodzi się pytanie jakie brzmienie powinna mieć sentencja wyroku przy uwzględnieniu zastosowania przez sąd art. 477^1 k.p.c. W zależności bowiem od wyników postępowania i dokonanych przez sąd ustaleń, rozstrzygnięcie może przybrać różną postać. Poddając analizie poszczególne warianty zapadłego rozstrzygnięcia, wyjaśnione zostanie również, w jakim przypadku uzasadnione będzie wystąpienie z

---

[1102] Wyrok SN z 3 września 2009 r., III PK 33/09, OSNP 2011, nr 9-10, poz. 120.
[1103] Wyrok SN z 16 stycznia 2009 r., I PK 138/08, OSNP 2010, nr 15-16, poz. 184.
[1104] Wyrok SN z 20 marca 2008 r., II PK 211/07, OSNP 2009, nr 15-16, poz. 193.
[1105] M. Mędrala, Funkcja ochronna cywilnego postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy, Warszawa 2011, s. 249; R. Golat, Zgłaszanie przez pracowników alternatywnych roszczeń, Służba Pracownicza 2010, nr 6, s. 30; K. Gonera, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 201.
[1106] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 573, 574; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1111; T. Liszcz, Prawo pracy, Warszawa 2011, s. 487; wyrok SN z 4 listopada 1966 r., II PR 436/66, OSNCP 1967, nr 4, poz. 79; wyrok SN z 30 grudnia 1966 r., III PRN 66/66, PiZS 1968, nr 1, s. 53; wyrok SN z 5 lutego 1998 r., I PKN 507/97, OSNAPiUS 1999, nr 1, poz. 17; wyrok SN z 26 lipca 2011 r., I PK 23/11, OSNAPiUS 2012, nr 19-20, poz. 236.
[1107] Uchwała SN z 25 lutego 1999 r., III ZP 34/98, OSNAPiUS 2000, nr 2, poz. 44.

wnioskiem o uzupełnienie wyroku. Omówienie możliwych wariantów rozstrzygnięcia nastąpi na przykładzie pracownika, z którym została rozwiązana umowa o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika ze względu na ciężkie naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych. Pracownik zatem, z dwóch przysługujących mu roszczeń – o przywrócenie do pracy i o odszkodowanie – zdecydował się na wytoczenie powództwa o przywrócenie do pracy. Rozstrzygnięcie sprawy w takim przypadku może przybrać jedną z czterech postaci. Po pierwsze, sąd może uwzględnić roszczenie o przywrócenie do pracy. Z takim rozstrzygnięciem będziemy mieli do czynienia, jeżeli w procesie nie potwierdziły się zarzuty pracodawcy, że doszło do ciężkiego naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych. Niezgodne z prawem zwolnienie z przyczyn opisanych w art. 52 § 1 pkt 1 k.p. będzie zatem prowadzić do przywrócenia pracownika do pracy. Treść wyroku będzie wtedy ograniczała się do uwzględnienia powództwa, natomiast nie będzie konieczności orzekania o odszkodowaniu, tym samym nie zajdzie potrzeba stosowania instytucji uzupełnienia wyroku.

Po drugie, sąd może oddalić powództwo o przywrócenie do pracy. Będzie to miało miejsce wtedy, gdy zostaną potwierdzone zarzuty pracodawcy o dopuszczeniu się przez pracownika ciężkiego naruszenia podstawowych obowiązków pracowniczych. Również w tym przypadku sąd pracy nie koryguje pracowniczego wyboru roszczenia stosując art. 477^1 k.p.c. Pojawia się jednak problem, jak powinna zostać sformułowana sentencja wyroku. Czy sąd powinien jedynie ograniczyć się do oddalenia powództwa dochodzonego przez powoda, a wyjaśnienie przyczyn niezastosowania art. 477^1 k.p.c. znajdzie wyraz w uzasadnieniu wyroku, czy też w sentencji wyroku sąd powinien dodatkowo wskazać, że nie zasądza alternatywnego odszkodowania na podstawie art. 477^1 k.p.c. Zagadnienie sprowadza się ostatecznie do ustalenia czy w przypadku oddalenia roszczenia dochodzonego przez pracownika i braku orzeczenia co do innego roszczenia alternatywnego mamy do czynienia z niekompletnością wyroku uzasadniającą złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku. Dodatkowo pojawia się pytanie, jak ma się zachować powód, który nie kwestionuje oddalenia dochodzonego roszczenia o przywrócenie do pracy, ale nie zgadza się z odmową przyznania innego roszczenia alternatywnego (odszkodowania). Czy w takiej sytuacji powinien złożyć wniosek o uzupełnienie wyroku czy apelację.

W doktrynie, w tym względzie panuje różnica poglądów. K. Marowski wskazuje, że zawarcie w sentencji wyroku postanowienia o niemożności uwzględnienia roszczenia alternatywnego usuwa stan niepewności powoda i tym samym wyłącza możliwość złożenia

przez niego wniosku o uzupełnienie orzeczenia[1108]. Odmienne stanowisko zajmuje K. Piasecki. Zdaniem tego autora w sytuacji, gdy nie ma podstaw do zastosowania art. 477^1 k.p.c., sąd nie daje temu wyrazu w sentencji, ale tylko w motywach wyroku[1109]. Wydaje się, że należy przychylić się do poglądu wyrażonego przez K. Piaseckiego. Jak już wskazano, sąd powinien orzec o roszczeniu alternatywnym, jeśli uznaje powództwo za uzasadnione, lecz pracownik wybrał roszczenie bezzasadne. W analizowanym przypadku powództwo jest zaś nieuzasadnione, nie aktualizuje się zatem obowiązek sądu w zakresie orzekania o odszkodowaniu. Tym samym, nie mamy wówczas do czynienia z niekompletnością wyroku uzasadniającą zastosowanie art. 351 k.p.c. Nie można jednak odmówić osobie uprawnionej wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku w tym zakresie, gdyż podmiot ten może nie posiadać wiedzy o przyczynach niezamieszczenia rozstrzygnięcia o roszczeniu alternatywnym. Zainteresowany podmiot w terminie uprawniającym do wystąpienia z wnioskiem o uzupełnienie wyroku nie będzie bowiem dysponował uzasadnieniem wyroku, w którym zostanie wyjaśniona ta kwestia. Wątpliwości w zakresie przyjętego stanowiska mogą się natomiast pojawić odnośnie możliwości wniesienia środka zaskarżenia od wydanego wyroku. Pojawia się pytanie, czy powód kwestionujący jedynie niezasądzenie odszkodowania w miejsce żądanego przywrócenia do pracy, może wnieść apelację z uwagi na brak substratu zaskarżenia. Należy jednak przyjąć, że apelacja jest dopuszczalna, ponieważ będzie skierowana przede wszystkim na kwestionowanie ustaleń sądu w zakresie zasadności powództwa czyli żądania przywrócenia do pracy. Rozstrzygnięcie o odszkodowaniu będzie bowiem kwestią wtórną.

Podobne wątpliwości co do treści sentencji wyroku pojawiają się również w trzecim wariancie rozstrzygnięcia. Jeśli sąd uzna, że zarzuty pracodawcy co do naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych nie są uzasadnione, a przywrócenie powoda do pracy jest niemożliwe lub niecelowe, zasądzi na jego rzecz, na podstawie art. 477^1 k.p.c. jedynie odszkodowanie. W doktrynie i orzecznictwie brakuje jednak zgody co do tego czy sąd zasądzając inne roszczenie alternatywne powinien oddalić roszczenie o przywrócenie do pracy wskazane przez powoda w pozwie. Podobnie jak w poprzednim przypadku, wątpliwości w tym zakresie sprowadzają się do ustalenia, co należy zrobić, jeśli sąd uwzględnił inne roszczenie alternatywne, a nie oddalił roszczenia, które okazało się nieuzasadnione. Czy powód może zgłosić w tym przypadku wniosek o uzupełnienie wyroku w zakresie, w jakim sąd nie oddalił powództwa o przywrócenie do pracy, czy przysługuje mu

[1108] K. Marowski, op. cit., s. 939; J. Jodłowski, Recenzja monografii K. Piaseckiego, Orzekanie …, s. 130.
[1109] K. Piasecki, Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym, Warszawa 1975, s. 199.

od takiego wyroku tylko apelacja. W wyroku z 19 grudnia 1997 r., I PKN 448/97[1110] Sąd Najwyższy uznał, że apelacja powoda od wyroku zasądzającego na jego rzecz odszkodowanie na podstawie art. 45 § 2 k.p. zamiast żądanego przez niego przywrócenia do pracy bez oddalenia powództwa o to żądanie, jako złożona od nieistniejącego orzeczenia, podlega odrzuceniu. Konsekwencją tej tezy byłaby dopuszczalność na zasadach ogólnych wniosku o uzupełnienie wyroku w zakresie, w jakim sąd nie oddalił powództwa o przywrócenie do pracy. W judykaturze dominujące jest jednak stanowisko odmienne. Zgodnie z nim, jeżeli pracownik dochodzi przywrócenia do pracy (uznania wypowiedzenia za bezskuteczne), a sąd na podstawie art. 45 § 2 k.p. lub art. 56 § 2 k.p. w zw. z art. 477^1 k.p.c. zasądza na rzecz pracownika jedynie odszkodowanie, sąd nie ma obowiązku oddalać powództwa co do roszczenia pierwotnego. Oznacza to, że powód nie może wystąpić z wnioskiem o uzupełnienie wyroku w tej części, gdyż właściwym środkiem jest apelacja[1111]. Stanowisko to spotkało się z akceptacją ze strony części przedstawicieli doktryny[1112].

Najszerszą argumentację tego stanowiska Sąd Najwyższy przedstawił w uchwale z 25 lutego 1999 r., III ZP 34/98[1113]. Wskazał w niej, że istota roszczeń alternatywnych na gruncie prawa pracy polega na tym, że gdy pracownikowi przysługują na zasadzie rozłącznego wyboru dwa lub więcej roszczenia przemienne, wybór jednego z nich i spełnienie go przez pracodawcę powoduje wygaśnięcie zobowiązania. Jeżeli według ustawy, ze względu na ustalone okoliczności faktyczne, sądowi przysługuje uprawnienie do dokonania korekty decyzji pracownika i „wyboru" innego roszczenia, przyznanie pracownikowi tego roszczenia w wyroku powoduje również wygaśnięcie zobowiązania pracodawcy, które wynika z nieuzasadnionego lub sprzecznego z przepisami prawa zwolnienia pracownika z pracy. Zatem powagą rzeczy osądzonej takiego wyroku będzie objęte także nieuwzględnione przez sąd, a wybrane przez pracownika roszczenie alternatywne. Tym samym prawomocność materialna wyroku będzie dotyczyła zarówno odszkodowania, jak i przywrócenia do pracy. W tej sytuacji wykluczona jest możliwość złożenia przez pracownika wniosku o uzupełnienie wyroku przewidziana w art. 351 § 1 k.p.c., zaś właściwym środkiem jego podważenia jest

---

[1110] OSNP 1998, nr 22, poz. 649.

[1111] Wyrok SN z 15 czerwca 1993 r., I PRN 64/93, PiZS 1994, nr 2, s. 60; uchwała składu siedmiu sędziów SN z 25 lutego 1999 r., III ZP 34/98, OSNAPiUS 2000, nr 2, poz. 44; postanowienie SN z 3 września 1999 r., I PKN 269/99, OSNP 2001, nr 1, poz. 19; postanowienie SN z 9 maja 2008 r., II PK 319/07, OSNP 2009, nr 21-22, poz. 286; wyrok SN z 2 lipca 2009 r., I PK 25/09, LEX nr 523554; postanowienie SN z 6 maja 2011 r., III PZ 3/11, LEX nr 1396440; wyrok SN z 18 stycznia 2012 r., II PK 129/11, LEX nr 1135995; postanowienie SN z 18 stycznia 2013 r., II PZ 39/12, LEX nr 719305.

[1112] P. Prusinowski, Rozstrzyganie indywidualnych sporów ze stosunku pracy, red. Z. Góral, Warszawa 2013, LEX (dostęp: 12.05.2018); D. Książek, [w:] K.W. Baran (red.), D. Książek, M. Wujczyk, Procesowe prawo pracy. Wzory pism, Warszawa 2013, LEX (dostęp: 19.05.2018).

[1113] OSNAPiUS 2000, nr 2, poz. 44.

apelacja. Sąd Najwyższy zwrócił ponadto uwagę na następstwa, jakie powstałyby w razie uznania, iż nieuwzględnienie przez sąd roszczenia o przywrócenie do pracy wybranego przez pracownika i zasądzenie na jego rzecz z urzędu innego roszczenia alternatywnego, tj. odszkodowania, wymagałoby zamieszczenia w wyroku rozstrzygnięcia o oddaleniu żądania przywrócenia do pracy. W takiej bowiem sytuacji pracownik mógłby nie zaskarżyć wyroku w części zasądzającej odszkodowanie, natomiast wnieść apelację od wyroku w części oddalającej roszczenie o przywrócenie do pracy. Gdyby następnie sąd drugiej instancji, uznając zasadność apelacji, wydał orzeczenie reformatoryjne, doszłoby do uwzględnienia obu roszczeń alternatywnych, choć dopuszczalne jest uwzględnianie tylko jednego. Gdyby z kolei sąd, powodowany troską o wydanie prawidłowego wyroku, oddalił apelację, wydałby orzeczenie niekorzystne dla pracownika mimo istnienia podstaw do jego uwzględnienia.

Uchwałę z 25 lutego 1999 r. za kontrowersyjną z punktu widzenia zasad procesu cywilnego uznał J. Gudowski[1114]. Również J. Iwulski[1115] i K. Weitz[1116] wskazują, że jeżeli wybrane przez pracownika roszczenie okaże się nieuzasadnione, sąd powinien je oddalić, natomiast z urzędu może orzec o innym roszczeniu alternatywnym. J. Iwulski uważa za dopuszczalną apelację pracownika od wyroku o zasądzeniu odszkodowania także w razie nieoddalenia powództwa o przywrócenie do pracy i domagania się takiego roszczenia w apelacji[1117].

Spośród zaprezentowanych wyżej poglądów, więcej argumentów przemawia za słusznością pierwszego stanowiska. Zasadny jest przede wszystkim argument Sądu Najwyższego o trudnych do zaakceptowania następstwach zaskarżenia przez powoda wyroku jedynie w części oddalającej roszczenie o przywrócenie do pracy. W przypadku wydania przez sądu drugiej instancji orzeczenia reformatoryjnego, doszłoby do uwzględnienia obu roszczeń alternatywnych. Zasadności tego stanowiska nie przeczy generalna zasada, że sąd powinien orzec o każdym żądaniu zgłoszonym przez powoda. Należy bowiem uznać, że w tym przypadku sąd orzekł o całości żądania. Sąd objął bowiem zakresem swego rozstrzygnięcia rozważenie zasadności żądania przywrócenia do pracy, gdyż po to, by móc w miejsce tego żądania zasądzić odszkodowanie, musi uznać, że przywrócenie do pracy jest bezzasadne lub niecelowe. Wobec tego powagą rzeczy osądzonej wyroku zasądzającego odszkodowanie jest także objęte roszczenie o przywrócenie do pracy, chociaż nie zostało

[1114] J. Gudowski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 656.
[1115] J. Iwulski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367-505[37], red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, s. 540.
[1116] K. Weitz, Związanie sądu granicami żądania …, s. 714.
[1117] J. Iwulski, [w:] op. cit., s. 540.

formalnie oddalone. Zasądzenie odszkodowania jest bowiem równoznaczne z nieuwzględnieniem roszczenia o przywrócenie do pracy. Z tego względu nie zostanie spełniona przesłanka nieorzeczenia o całości żądania uzasadniająca wystąpienie z wnioskiem o uzupełnienie wyroku.

Z ostatnim wariantem rozstrzygnięcia będziemy mieli do czynienia w przypadku, gdy sąd, mimo istnienia podstaw do zastosowania art. 477^1 k.p.c. nie zasądzi odszkodowania, lecz oddali powództwo. Może to mieć miejsce przy analogicznych ustaleniach jak wyżej, czyli w procesie nie potwierdziły się zarzuty pracodawcy, że doszło do ciężkiego naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych. Powództwo jest zatem uzasadnione, jednak roszczenie przywrócenia do pracy wybrane przez powoda jest niezasadne. Biorąc pod uwagę tę okoliczność, sąd oddala powództwo, z pominięciem art. 477^1 k.p.c., czyli nie uwzględnia roszczenia o odszkodowanie. Wtedy aktualizuje się przesłanka wyartykułowana w art. 351 k.p.c. o nieorzeczeniu o całości żądania wynikającego z ustalonego stanu faktycznego, w sprawie, w której nie jest związany żądaniem pozwu i może wyjść poza granice pozwu. Powód będzie zatem uprawniony do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku. Jednakże w przypadku, gdy trudno ocenić, z jakiej przyczyny sąd nie zamieścił orzeczenia o roszczeniu alternatywnym, z ostrożności procesowej powód może wnieść zarówno wniosek o uzupełnienie wyroku, jak i apelację.

5.3.4. Niezamieszczenie przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które powinien zamieścić z urzędu według innych ustaw

Obowiązek zamieszczenia przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według ustawy powinien zamieścić, może wynikać z innych ustaw aniżeli kodeksu cywilnego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego czy kodeksu postępowania cywilnego.

Uregulowania takie zawarte są między innymi w przepisach ustawy z 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego[1118]. Zgodnie z art. 14 ust. 1 powołanej ustawy, w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu sąd z urzędu orzeka o uprawnieniu do zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu albo braku takiego uprawnienia wobec osób, których nakaz dotyczy. Rozstrzygnięcie sądu może być pozytywne lub negatywne. Obowiązek zapewnienia najmu socjalnego lokalu ciąży na gminie właściwej ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu. Brak w

[1118] T.j. Dz.U. 2020, poz. 611.

wyroku takiego orzeczenia daje podstawę do jego uzupełnienia na podstawie art. 351 k.p.c.[1119] Ponadto, z mocy art. 14 ust. 3 u.o.p.l., sąd badając z urzędu, czy zachodzą przesłanki zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu, orzeka o uprawnieniu osób, o których mowa w ust. 1 art. 14 u.o.p.l., biorąc pod uwagę dotychczasowy sposób korzystania przez nie z lokalu oraz ich szczególną sytuację materialną i rodzinną. Sąd nie może jednak, według art. 14 ust. 4 tej ustawy, orzec o braku uprawnienia do zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu wobec:

1) kobiety w ciąży,
2) małoletniego, osoby niepełnosprawnej w rozumieniu ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 426) lub ubezwłasnowolnionego oraz osoby sprawującej nad nim opiekę i wspólnie z nim zamieszkałej,
3) obłożnie chorego,
4) emeryta i rencisty spełniającego kryteria do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej,
5) osoby posiadającej status bezrobotnego,
6) osoby spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały

- chyba że osoby te mogą zamieszkać w innym lokalu niż dotychczas używany lub ich sytuacja materialna pozwala na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych we własnym zakresie. Orzekając o uprawnieniu do zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu, sąd nakazuje wstrzymanie wykonania opróżnienia lokalu do czasu złożenia przez gminę oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego.

Obowiązek zamieszczenia przez sąd w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według ustawy powinien zamieścić z urzędu przewidują również przepisy ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych[1120]. Takim przepisem jest art. 118 ust. 1a u.e.r. FUS. Stanowi on, że w razie ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości orzeczeniem organu odwoławczego za dzień wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji uważa się również dzień wpływu prawomocnego orzeczenia organu odwoławczego, jeżeli organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. W zdaniu ostatnim powołanego przepisu, nałożono na sąd przyznający prawo do świadczenia obowiązek zamieszczenia z urzędu w sentencji wyroku rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności organu

[1119] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 448; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 742.
[1120] T.j. Dz.U. 2020, poz. 53.

rentowego odnośnie nieustalenia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. W rozstrzygnięciu tym sąd może zarówno stwierdzić taką odpowiedzialność, jak i jej brak. Rozstrzygnięcie w przedmiocie odpowiedzialności organu rentowego należy zatem traktować jako dodatkowe orzeczenie w rozumieniu art. 351 § 1 k.p.c. Jeżeli w sentencji wyroku zmieniającego decyzję i przyznającego prawo do świadczenia zabraknie takiego orzeczenia, stronie przysługuje wniosek o uzupełnienie wyroku w tym zakresie[1121].

Na kolejny przykład dodatkowego orzeczenia zamieszczanego przez sąd w wyroku z urzędu na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z 4 lutego 2011 r., I UZ 174/10[1122]. W stanie faktycznym sprawy, sąd odwoławczy, na podstawie art. 477^{14} k.p.c., rozstrzygał w zakresie odwołania od decyzji przyznającej prawo do emerytury, w którym odwołująca kwestionowała wysokość wskaźnika wysokości podstawy wymiaru świadczenia i przez to wysokość przyznanej emerytury. Zgodnie z art. 477^{14} § 2 k.p.c., w przypadku uwzględnienia odwołania sąd zmienia w całości lub w części zaskarżoną decyzję organu rentowego. Skoro wyrok sądu, podobnie jak decyzja organu rentowego, ma rozstrzygać o prawie do konkretnego świadczenia jako całości, to tym samym sąd, przyznając prawo do świadczenia, ma obowiązek zamieszczenia w sentencji wyroku wszystkich elementów wymaganych przez przepisy prawa tj. art. 107 k.p.a. oraz § 33 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe[1123]. W stanie faktycznym sprawy rozpoznawanej przez Sąd Najwyższy, sąd odwoławczy częściowo uwzględnił żądanie odwołującej, natomiast co do określonej części żądania ustosunkował się jedynie w uzasadnieniu wyroku, pomijając tę część żądania w sentencji wyroku. Sąd Najwyższy rozstrzygając sprawę uznał, że sąd przyznający prawa do świadczeń ma obowiązek zamieszczenia w sentencji wyroku rozstrzygnięcia w przedmiocie wysokości przyznanego świadczenia, a także istotnych elementów odnoszących się do jej ustalenia, jak np. wskaźnika wysokości podstawy wymiaru świadczenia. W związku z tym, Sąd Najwyższy wskazał, że jeżeli w sentencji wyroku zmieniającego decyzję i przyznającego prawo do świadczenia brak będzie takiego orzeczenia, stronie przysługuje wniosek o uzupełnienie wyroku w tym zakresie. Podsumowując, sąd przyznający prawo do świadczeń emerytalnych ma obowiązek zamieszczenia w sentencji wyroku wszystkich postanowień wymaganych przez wskazane wyżej przepisy prawa. Stąd też stanowią orzeczenia dodatkowe

[1121] Wyrok SN z 28 kwietnia 2010 r., II UK 330/09, LEX nr 604220.
[1122] LEX nr 1391158.
[1123] Dz.U. 2011, nr 237, poz. 1412.

w rozumieniu art. 351 k.p.c., których niezamieszczenie uzasadnia złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku.

6th Postępowanie w przedmiocie uzupełnienia wyroku

6.1. Wszczęcie postępowania

Treść art. 351 k.p.c. wskazuje sposób wszczęcia postępowania mającego na celu dokonanie uzupełnienia wyroku. Zgodnie z tym przepisem, wszczęcie postępowania, o którym mowa, może nastąpić wyłącznie na wniosek strony. Możliwość uzupełnienia wyroku tylko na wniosek strony wynika z obowiązywania zasady orzekania tylko na wniosek strony (*ne procedat iudex ex officio)*. Zgodnie z tą zasadą sąd nie może wszcząć z urzędu procesu cywilnego, nawet gdyby z czynności urzędowych dowiedział się o potrzebie lub zasadności wytoczenia powództwa w konkretnej sprawie[1124].

Wniosek strony o uzupełnienie wyroku ma charakter konstytutywny, tj. stanowi konieczny warunek dokonania tej czynności przez sąd. Oznacza to, że jeżeli sąd wyda niekompletny wyrok, nie może sam, bez wniosku stron, naprawić swego uchybienia[1125]. Jeżeli zatem strona nie zgłosi wniosku o uzupełnienie wyroku albo zgłosi go po terminie, sąd nie będzie mógł z urzędu wydać wyroku uzupełniającego. Należy się zgodzić z K. Piaseckim, że zgłoszone przez stronę żądanie uzupełnienia wyroku nie może być uznawane za nowe żądanie pozwu. Wniosek o uzupełnienie wyroku jest bowiem odbiciem pierwotnie zgłoszonego żądania pozwu, jego podmiotowego i przedmiotowego zakresu oraz wyznaczonej w ten sposób zawisłości prawnej sporu[1126]. Gdyby się okazało, że we wniosku o uzupełnienie wyroku powód zgłasza żądanie, które nie było objęte pozwem ani zgłoszone w toku postępowania, sąd powinien potraktować wniosek o uzupełnienie wyroku jako nowy pozew i nadać mu odpowiedni bieg[1127].

Strona, która umyślnie nie złożyła wniosku o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 351 k.p.c. bądź uchybiła dwutygodniowemu terminowi do złożenia tego wniosku, może wnieść nowy pozew o pominięte w poprzednim wyroku żądania lub niektóre z żądań pozwu,

---

[1124] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego …, s. 569.
[1125] Orzeczenie SN z 31 grudnia 1958 r., 4 CZ 263/58, OSP 1959, nr 7-8, poz. 213; W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, PiP 1960, nr 6, s. 933; E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu postępowania cywilnego (II półr. 1959 r.), NP 1960, nr 10, s. 1324.
[1126] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 180.
[1127] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 806.

które nie mogą już być przedmiotem uzupełnienia wyroku[1128]. Z upływem dwutygodniowego terminu od ogłoszenia bądź doręczenia wyroku ustaje bowiem stan zawisłości prawnej co do części żądania nieujętego wyrokiem i ta część nie jest objęta powagą rzeczy osądzonej[1129]. Stronie pozostaje więc wytoczenie nowego powództwa o rozpoznanie pominiętego i dotychczas nieosądzonego żądania bądź jego części. Inaczej sprawa przedstawia się, gdy chodzi o uzupełnienie wyroku co do kosztów procesu lub rygoru natychmiastowej wykonalności, a także odnośnie do dodatkowych orzeczeń, które sąd powinien z urzędu zamieścić w wyroku. W wymienionych przypadkach, jeżeli strona we właściwym terminie nie wystąpiła z wnioskiem o uzupełnienie wyroku, traci na zawsze możliwość domagania się choćby w odrębnym postępowaniu wydania orzeczenia w tym zakresie[1130].

6.2. Legitymacja do złożenia wniosku

Jak już była mowa, postępowanie w przedmiocie uzupełnienia wyroku może być wszczęte jedynie na wniosek. Według art. 351 § 1 k.p.c. legitymację do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku posiadają strony postępowania[1131], w którym doszło do wydania niekompletnego wyroku oraz następcy procesowi tych stron. Wskazanie w art. 351 § 1 k.p.c. tylko stron postępowania nie jest jednak wyczerpujące, gdyż legitymację do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku posiadają również inne podmioty. Wśród tych podmiotów wymienia się interwenienta, prokuratora oraz inne podmioty działające w procesie cywilnym na prawach prokuratora. W ostatnio wskazanej grupie wymienić należy organizacje pozarządowe, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, inspektora pracy, powiatowego (miejskiego) rzecznika praw konsumentów[1132], Rzecznika Praw Pacjenta, kierownika ośrodka pomocy społecznej, kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie, Rzecznika Finansowego, Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych[1133]. Co do legitymacji tych podmiotów do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku aktualne są zasadniczo rozważania

---

[1128] K. Piasecki, Rozdrobnienie roszczeń …, s. 1011.
[1129] A.W. Bartz, Jak sąd ma postąpić ze spóźnionym wnioskiem o uzupełnienie wyroku, PPC 1938, nr 3-4, s. 100; orzeczenie SN z 3 czerwca 1949 r., C 655/49, PiP 1949, nr 12, s. 134 z glosą M. Waligórskiego; wyrok SN z 4 listopada 1966 r., II PR 436/66, Legalis nr 12853.
[1130] A.W. Bartz, op. cit., s. 110; W. Siedlecki, Glosa do wyroku SN z 9 grudnia 1976 r. …, s. 14.
[1131] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 6; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1021; taż, Orzeczenia …, s. 163.
[1132] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 746; M. Rzewuski, Postępowanie …, s. 287.
[1133] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 870.

poczynione w podpunkcie 7.2 rozdziału V dotyczące legitymacji do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku.

Ponieważ złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku jest ograniczone terminem, inaczej jednak kształtuje się kwestia formy udziału tych podmiotów w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku. Podmioty te, mogą na ogólnych zasadach wziąć udział w postępowaniu bądź poprzez wszczęcie postępowania, bądź wstąpienie do toczącego się już postępowania. W przypadku uzupełnienia wyroku sądu pierwszej instancji, podmioty te występując z wnioskiem na podstawie art. 351 k.p.c. będą wstępować do toczącego się postępowania. Wynika to z faktu, że złożenie wniosku o uzupełnienie może nastąpić w terminie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a zatem postępowanie, w którym wydano niekompletny wyrok w momencie składnia wniosku o uzupełnienie wyroku będzie w jeszcze toku. Inaczej będzie w przypadku uzupełnienia wyroku sądu drugiej instancji i wyroku Sądu Najwyższego. Wobec zakończenia postępowania przed tymi sądami, złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku będzie stanowiło wszczęcie postępowania w zakresie uzupełnienia wyroku.

Bliższego rozważenia wymaga kwestia, czy, i ewentualnie w jakich przypadkach wniosek o uzupełnienie wyroku może złożyć interwenient. Jak już wskazano w rozdziale dotyczącym sprostowania wyroku, wyróżnić można dwa rodzaje interwencji, tj. interwencję główną i interwencję uboczną. Jak już była mowa, interwencja główna jest powództwem wytoczonym przez podmiot trzeci (interwenienta głównego) przeciwko obu stronom toczącego się procesu o ten sam przedmiot (art. 75 k.p.c.)[1134]. W razie wytoczenia interwencji głównej, sąd może na podstawie art. 177 § 1 pkt 2 k.p.c., zawiesić postępowanie w pierwotnej sprawie z urzędu. Jeżeli zawiesi postępowanie, postępowanie wszczęte przez interwenienta głównego może zostać zakończone wcześniej niż postępowanie toczące się w pierwszej zawieszonej sprawie. Interwenient główny, jako strona postępowania wytoczonego przeciwko obu stronom pierwotnego procesu, będzie uprawiony do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku wydanego w tym postępowaniu. Możliwe jest jednak, że sąd nie zawiesi postępowania toczącego się w pierwszej sprawie, jak również może podjąć z urzędu postępowanie w sprawie zawieszonej na podstawie art. 180 § 1 pkt 4 k.p.c. W takich przypadkach, wyrok zapadły w tej sprawie będzie jednak oddziaływał na prawa interwenienta głównego. Uzasadnionym jest zatem, aby interwenient ten miał prawo wystąpić do sądu z wnioskiem o uzupełnienie wyroku wydanego w pierwszej sprawie.

Interwencję uboczną normuje art. 76 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem polega ona na przystąpieniu do procesu obok danej strony procesowej podmiotu mającego interes prawny w

[1134] W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, op. cit., s. 197.

tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść tej strony[1135]. Jeżeli jednak pomiędzy interwenientem ubocznym a przeciwnikiem strony, do której przystąpił istnieje szczególna więź prawna, w następstwie czego wyrok, jaki zapadnie w procesie, odniesie bezpośredni skutek prawny między interwenientem a przeciwnikiem strony, interwencja uboczna ma charakter kwalifikowany i nosi nazwę interwencji ubocznej samoistnej (art. 81 k.p.c.). W literaturze postępowania cywilnego panuje rozbieżność stanowisk czy uprawnionym do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku jest interwenient uboczny niesamoistny czy tylko interwenient uboczny samoistny. Część przedstawicieli doktryny przyjmuje, że uprawnionym do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku jest jedynie interwenient samoistny[1136]. Zwolennicy tego poglądu nie podają jednak argumentacji na poparcie tego stanowiska. Przedstawiciele odmiennego zapatrywania legitymację do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku przyznają każdemu interwenientowi ubocznemu[1137].

Wydaje się, że słuszność należy oddać drugiemu stanowisku. Argumentu na poparcie poglądu o przyznaniu legitymacji do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku przez interwenienta ubocznego niesamoistnego i interwenienta ubocznego samoistnego dostarcza przepis art. 79 k.p.c. Zgodnie z nim, interwenient uboczny jest uprawniony do wszelkich czynności procesowych dopuszczalnych według stanu sprawy. W powołanym przepisie jest mowa o wszelkich czynności procesowych. Nie ma zatem powodów do wyłączenia możliwości złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku przez interwenienta ubocznego. Wniosek ten nie może jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której interwenient uboczny przystąpił. Interwenient uboczny może zatem złożyć skutecznie wniosek o uzupełnienie wyroku, o ile strona, do której przystąpił, nie sprzeciwi się temu w sposób wyraźny lub dorozumiany. O ile interwenient może zgłosić interwencję aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji, o tyle zgłoszenie wniosku o uzupełnienie wyroku jest ograniczone terminem wskazanym w art. 351 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, strona może zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku w ciągu dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu - od jego doręczenia. Zatem w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, będącym następstwem wniesienia apelacji, interwenient uboczny nie może zgłosić wniosku o uzupełnienie wyroku, jeżeli przystąpił do sporu po upływie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu -

[1135] Ibidem, s. 192.
[1136] P. Osowy, Postępowanie cywilne …, s. 266; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 870; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 746; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 682; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1021.
[1137] M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 74; E. Rudkowska-Ząbczyk, Meritum postępowanie …, s. 450; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, op. cit., s. 653; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1153.

od jego doręczenia, gdyż musi przyjąć spór w takim stanie, w jakim ten się znajduje w chwili jego przystąpienia[1138].

Jak już zaznaczono w rozdziale dotyczącym sprostowania wyroku, z uwagi na szczególny charakter interwencji ubocznej samoistnej, wniosek o uzupełnienie wyroku złożony przez interwenienta samoistnego pozostaje w mocy, chociażby pozostawał w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami tej strony, do której przystąpił. Tym samym sąd rozstrzyga wniosek o uzupełnienie wyroku według stanu sprawy, bez względu na sprzeczną treść wniosku oraz bez względu na sprzeciw strony, do której interwenient przystąpił.

6.3. Zdolność sądowa i procesowa

Podmiot składający wniosek o uzupełnienie wyroku powinien posiadać zdolność sądową oraz zdolność procesową. Złożenie takiego wniosku jest bowiem czynnością procesową, zatem od wnioskodawcy wymagane są wskazane powyżej przymioty. Skutki braku w zakresie zdolności sądowej lub zdolności procesowej w ogólności zostały już omówione w podpunkcie 7.3 rozdziału V. W tym miejscu rozważenia wymagają skutki braków zdolności sądowej lub zdolności procesowej zaistniałych w postępowaniu zakończonym niekompletnym wyrokiem dla postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku.

Rozważania dotyczące skutków braku zdolności sądowej w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku, należy rozpocząć od stwierdzenia, że skoro doszło do wydania wyroku, to strony w postępowaniu zakończonym jego wydaniem powinny posiadać zdolność sądową. Tym samym, strony postępowania zakończonego wydaniem niekompletnego wyroku będą posiadały zdolność sądową w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku. Tym niemniej, w terminie wyznaczonym na złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku tj. w okresie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu - od jego doręczenia, może nastąpić śmierć strony lub utrata zdolności sądowej u strony będącej osobą prawną albo jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Osoba fizyczna nieżyjąca w chwili wniesienia wniosku o uzupełnienie wyroku nie ma zdolności sądowej i brak ten nie może być uzupełniony w żaden

[1138] Z. Hahn, Czy interwenient uboczny ma prawo zgłosić wniosek o uzupełnienie, sprostowanie i wykładnię wyroku? PPC 1937, nr 3-4, s. 116.

sposób. Niemożność usunięcia tego braku spowoduje odrzucenie wniosku o uzupełnienie tego wyroku, natomiast jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, sąd powinien znieść postępowanie i odrzucić wniosek. W przypadku natomiast wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. działania sądu będą uzależnione od tego czy braki w zakresie zdolności sądowej są usuwalne czy nieusuwalne. W przypadku tych pierwszych, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Natomiast w razie nieusuwalnego braku zdolności sądowej, sąd odrzuci wniosek o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Śmierć strony lub utrata zdolności sądowej w toku postępowania pociąga za sobą zawieszenie postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd podejmie zawieszone postępowanie z urzędu w razie śmierci strony z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego, natomiast w razie utraty zdolności sądowej z chwilą ustalenia ogólnego następcy prawnego. Sąd umarza postępowanie zawieszone z powodu śmierci strony po upływie pięciu lat od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania z tej przyczyny, a zawieszone z powodu utraty zdolności sądowej, gdy stwierdzi brak następcy prawnego wnioskodawcy, albo gdy następca prawny nie zostanie wskazany w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania (art. 182 § 1 pkt 3 i 5 k.p.c.)[1139].

Nie można też wykluczyć, że śmierć strony albo utrata zdolności sądowej wnioskodawcy nie zostaną ujawnione w trakcie postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku. W takim przypadku orzeczenie w przedmiocie uzupełnienia wyroku zostanie wydane w nieważnym postępowaniu. Nieważność postępowania nie uchyla sama przez się skuteczności i wykonalności orzeczenia dotkniętego nieważnością. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchylenie z tego powodu orzeczenia w przedmiocie uzupełnienia wyroku może nastąpić jedynie w wypadku zaskarżenia tego orzeczenia.

Może się również zdarzyć, że strona nie posiadała zdolności sądowej w postępowaniu, w którym doszło do wydania niekompletnego wyroku i brak ten nie mógł być usunięty lub nie został usunięty w wyznaczonym terminie. Wówczas niekompletny wyrok został wydany również w postępowaniu dotkniętym nieważnością (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Wyrok ten

[1139] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego …, s. 138 i n.

wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Możliwe jest zatem co do zasady złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Sąd, w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku, samodzielnie ocenia brak zdolności sądowej wnioskodawcy, niezależnie od tego, czy brak ten występował w postępowaniu w którym został wydany wyrok niezupełny, czy nie. Jeżeli wnioskodawcą jest osoba fizyczna, niemożność usunięcia braku zdolności sądowej spowoduje odrzucenie wniosku o uzupełnienie tego wyroku. W przypadku natomiast wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. działania sądu będą uzależnione od tego czy braki w zakresie zdolności sądowej są usuwalne czy nieusuwalne. W przypadku tych pierwszych, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Natomiast w razie nieusuwalnego braku zdolności sądowej, sąd odrzuci wniosek o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Wnioskodawca składający wniosek o uzupełnienie wyroku oprócz zdolności sądowej, powinien posiadać także zdolność procesową. Brak zdolności procesowej, usuwanie braku zdolności procesowej oraz skutki nieusunięcia tych braków zostały omówione w podpunkcie 7.3 rozdziału V. Również w tym przypadku należy przyjąć, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku, podlegającego uzupełnieniu posiadały w tym postępowaniu zdolność procesową, gdyż w przeciwnym razie nie doszłoby do wydania wyroku. To zaś prowadzi do wniosku, że skoro strony posiadały zdolność procesową w postępowaniu zakończonym wydaniem niekompletnego wyroku, będą ją posiadały również w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku. Jednak podobnie jak w przypadku zdolności sądowej, również w stosunku do zdolności procesowej możliwa jest utrata tego

przymiotu w terminie właściwym do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku tj. w okresie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu - od jego doręczenia (art. 351 § 1 k.p.c.). Czynności sądu po stwierdzeniu tego braku będą uzależnione od tego czy wnioskodawcą jest osoba fizyczna, czy osoba prawna lub jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. W pierwszym przypadku sąd powinien z urzędu ustalić, czy wnioskodawca ma przedstawiciela ustawowego i w razie ustalenia pozytywnego – wezwać go do działania w imieniu wnioskodawcy, a w razie ustalenia negatywnego – zwrócić się do właściwego sądu opiekuńczego o ustanowienie dla powoda takiego przedstawiciela[1140], chyba że druga strona wystąpiła o ustanowienie kuratora albo sąd ustanowi go z urzędu na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. Sąd może stronę niemającą zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, analogicznie jak stronę niemającą zdolności sądowej, dopuścić tymczasowo do czynności, gdy zostały podjęte lub mogą być podjęte kroki prowadzące do ustanowienia przedstawiciela ustawowego dla tej strony. W razie niepotwierdzenia czynności procesowych strony niemającej zdolności procesowej, sąd powinien wniosek odrzucić. Gdyby jednak doszło do tymczasowego dopuszczenia do czynności strony niemającej zdolności procesowej, wraz z odrzuceniem wniosku powinno nastąpić zniesienie postępowania w całości (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c.). Natomiast w razie pierwotnego braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., sąd, na podstawie art. 70 § 1 k.p.c., wyznaczy wnioskodawcy termin do usunięcia tego braku przez uzupełnienie składu organów lub osób uprawnionych tak, aby strona mogła skutecznie dokonywać czynności procesowych zgodnie z obowiązującymi w niej zasadami reprezentacji. Również w tym przypadku sąd może stronę niemającą zdolności procesowej dopuścić tymczasowo do czynności. Jeżeli brak w składzie organu uprawnionego do działania nie zostanie usunięty w wyznaczonym terminie, sąd, na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c. powinien znieść postępowanie i wniosek odrzucić.

Jeżeli doszło do utraty zdolności procesowej wnioskodawcy w toku postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku i brak ten nie został w wyznaczonym terminie usunięty, sąd zniesie postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem, i zawiesi je na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. w przypadku, gdy wnioskodawcą była osoba fizyczna lub na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy wnioskodawcą była osoba prawna lub jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Kwestia podjęcia zawieszonego

[1140] J. Jodłowski, [w:] Kodeks …, Tom 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 161; M. Sychowicz/A. Marciniak, [w:] op. cit., s. 512; G. Misiurek, [w:] op. cit., s. 273.

postępowania wygląda analogicznie jak w przypadku podjęcia zawieszonego postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku, zatem w tym zakresie aktualne są uwagi poczynione na s. 209. Nie można jednak wykluczyć, że brak zdolności procesowej wnioskodawcy nie zostanie ujawniony w trakcie postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku. W takim przypadku orzeczenie w przedmiocie uzupełnienia wyroku zostanie wydane w nieważnym postępowaniu. Jak już wskazano, nieważność postępowania nie uchyla sama przez się skuteczności i wykonalności takiego orzeczenia. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchybienie z tego powodu orzeczenia w przedmiocie uzupełnienia wyroku może nastąpić jedynie w wypadku zaskarżenia tego orzeczenia.

Trzeba też zauważyć, że brak zdolności procesowej lub brak w składzie właściwego organu osoby prawnej lub brak w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., mógł wystąpić już w postępowaniu zakończonym wydaniem niekompletnego wyroku i nie został usunięty w wyznaczonym terminie. W takim przypadku, analogicznie jak w przypadku braku zdolności sądowej, niekompletny wyrok został wydany w postępowaniu dotkniętym nieważnością (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Wyrok wydany w takim postępowaniu wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Możliwe jest zatem złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Sąd w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku sam, dla potrzeb tego postępowania, ustala zdolność procesową i braki w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braki w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., niezależnie od posiadania tego przymiotu w postępowaniu, w którym został wydany wyrok podlegający uzupełnieniu. W razie stwierdzenia pierwotnego lub następczego braku zdolności procesowej wnioskodawcy będącego osobą fizyczną lub braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., aktualne pozostają rozważania o czynnościach sądu podejmowanych w

takich przypadkach, poczynione powyżej przy omówieniu skutków utraty zdolności procesowej przez wskazane podmioty po zakończeniu postępowania, w którym został wydany niekompletny wyrok a przed wszczęciem postępowania w przedmiocie jego uzupełnienia.

Poczynione wyżej uwagi dotyczące zdolności sądowej oraz zdolności procesowej stron postępowania składających wniosek o uzupełnienie wyroku są aktualne również w odniesieniu do innych podmiotów uprawnionych do wszczęcia postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku, o których była mowa w podpunkcie 6.2 niniejszego rozdziału.

Podsumowując powyższe rozważania należy podkreślić, że braki w zakresie zdolności sądowej bądź zdolności procesowej podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku stanowią przeszkodę procesową do uzupełnienia wyroku. Wynika to z faktu, że sąd nie jest uprawniony do uzupełnienia wyroku z urzędu.

6.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o uzupełnienie wyroku

Wniosek o uzupełnienie wyroku, podobnie jak wniosek o jego sprostowanie, jest pismem procesowym kwalifikowanym. Wniosek ten musi spełniać warunki wymagane dla każdego pisma procesowego określone w art. 126 k.p.c. oraz warunek szczególny przewidziany dla tego rodzaju pisma. Warunkiem tym jest szczegółowe wskazanie, w jaki sposób i w jakim zakresie sąd powinien wyrok uzupełnić[1141]. Nie może jednak zmierzać do zmiany rozstrzygnięć, o których sąd orzekł w tym wyroku. Wniosek o uzupełnienie wyroku, który nie spełnia warunków określonych w art. 126 k.p.c. lub nie zawiera szczegółowego określenia żądania uzupełnienia wyroku, podlega uzupełnieniu w trybie tzw. postępowania naprawczego, uregulowanego w art. 130 k.p.c. Przewodniczący powinien zatem wydać zarządzenie wzywające do uzupełnienia wymienionych braków formalnych w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu wniosku[1142]. Po bezskutecznym upływie wskazanego terminu przewodniczący zwraca wniosek. Natomiast wniosek uzupełniony w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia.

[1141] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 569; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1021; taż, Orzeczenia …, s. 162; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1154.
[1142] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego …, s. 420.

Stosownie do art. 351 § 1 k.p.c. wniosek o uzupełnienie wyroku można zgłosić w terminie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku lub jego doręczenia stronie. W przypadkach, gdy doręczenie wyroku następuje na wniosek strony, termin do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku liczy się jednakże od dnia ogłoszenia wyroku. Okoliczność, że sąd wychodząc poza obowiązki wynikające z przepisów doręczył stronie odpis wyroku, nie wpływa na początek biegu terminu do żądania uzupełnienia tego wyroku, który biegnie od daty jego ogłoszenia, skoro nie podlega on doręczeniu z urzędu[1143]. W przypadkach, w których doręczenie wyroku następuje z urzędu, termin do zgłoszenia wniosku o jego uzupełnienie biegnie od jego doręczenia. Trafny jest więc pogląd W. Siedleckiego, który podnosi, że zgłoszenie przez stronę żądania uzasadnienia wyroku nie wywiera wpływu na sposób obliczenia biegu terminu do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie wyroku[1144]. Zgodnie bowiem z art. 353 k.p.c. termin ten biegnie niezależnie od terminu do wniesienia środka zaskarżenia wyroku.

Termin do wniesienia wniosku o uzupełnienie wyroku, jako termin procesowy, podlega przywróceniu na zasadach ogólnych (art. 168 i nast. k.p.c.)[1145]. Powstaje jednak pytanie, czy uchybienie terminowi do żądania uzupełnienia wyroku pociąga za sobą ujemne skutki dla strony, która to okoliczność według art. 168 § 2 k.p.c. jest przesłanką przywrócenia terminu. Niewątpliwie negatywne konsekwencje dla strony niesie pominięcie w wyroku rygoru natychmiastowej wykonalności czy rozstrzygnięcia o kosztach. Jak bowiem wskazano, wydania orzeczenia w tym zakresie nie można dochodzić w odrębnym postępowaniu. Natomiast w razie pominięcia w wyroku niektórych żądań, innych niż nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności i zasądzenie kosztów, albo nierozstrzygnięcia o całości żądania, powód ma możliwość dochodzenia roszczenia w nowym procesie w takim zakresie, w jakim nie zostało ono objęte wydanym wyrokiem. Z wyjątkiem mamy do czynienia w razie upływu terminu prekluzyjnego do dochodzenia pominiętego roszczenia bądź upływu terminu przedawnienia pominiętego roszczenia. Skutkiem upływu terminu prekluzyjnego jest wygaśnięcie uprawnienia powodujące niemożność dochodzenia roszczenia, z kolei upływ terminu przedawnienia nie powoduje wygaśnięcia roszczenia, lecz to, że zmienia się ono w tzw. zobowiązanie niezupełne (naturalne), którego cechą jest możliwość uchylenia się dłużnika od zaspokojenia roszczenia, niemożność jego przymusowej realizacji. W obu zatem przypadkach, uchybienie terminowi do żądania uzupełnienia wyroku pociąga za sobą ujemne

[1143] Postanowienie SN z 29 stycznia 1988 r., II UR 1/88, OSN 1989, nr 10, poz. 166.
[1144] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 529.
[1145] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 571.

skutki dla strony. Wydaje się jednak, że nawet w przypadku, gdy powód może wytoczyć ponownie powództwo o niezasądzoną część żądania przyjąć należy dopuszczalność wniosku o przywrócenie terminu[1146]. Chociaż wskutek pominięcia w wyroku jednego z żądań lub części żądania prawa strony nie zostają uszczuplone, jednakże dochodzenie tego roszczenia lub jego części w nowym postępowaniu wiąże się powtórnym podjęciem wszelkich czynności mających na celu zasądzenie świadczenia, obowiązkiem poniesienia dodatkowych kosztów oraz odroczeniem uzyskania dochodzonego świadczenia[1147].

Wniosek o uzupełnienie wyroku złożony po upływie terminu wskazanego w art. 351 k.p.c. podlega odrzuceniu[1148]. Skutkuje to uprawomocnieniem się wyroku niezupełnego w nieprawidłowej postaci[1149].

Zgodnie z art. 3 ust. 1 u.k.s.c. opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie. W przepisach powołanej ustawy brak jest przepisu stanowiącego o obowiązku uiszczenia opłaty od wniosku o uzupełnienie wyroku. Wniosek ten zatem nie podlega opłacie.

6.5. Rozprawa

Sąd rozpoznaje wniosek o uzupełnienie wyroku na rozprawie. Wynika to z art. 148 § 1 k.p.c., który stanowi, że posiedzenia sądowe są jawne, a sąd orzekający rozpoznaje sprawy na rozprawie, chyba że przepis szczególny wprowadza wyjątek od tej zasady. Wyjątek taki przewiduje m.in. art. 148^1 § 1 k.p.c., który stanowi że sąd może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo lub gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów, sąd uzna – mając na względzie całokształt przytoczonych twierdzeń i zgłoszonych wniosków dowodowych – że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Wydaje się, że wskazany przepis może znaleźć zastosowanie w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku. Wynika to z tego, że sąd rozpoznający wniosek o uzupełnienie wyroku będzie już dysponował materiałem zebranym w dotychczasowym postępowaniu, który wraz z wnioskiem o uzupełnienie wyroku będzie pozwalał sądowi na rozstrzygnięcie sprawy na posiedzeniu niejawnym. Przepis art. 148^1 § 1 k.p.c. znajdzie

[1146] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 467.
[1147] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 467; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1113; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 749.
[1148] A.W. Bartz, op. cit., s. 110; postanowienie SN z 28 listopada 1989 r., I CZ 270/89, LEX nr 8999; postanowienie SN z 28 października 2004 r., III AO 18/03, Legalis nr 236819.
[1149] A.W. Bartz, op. cit., s. 110.

zastosowanie również w przypadku, gdy sąd, uzupełniając niekompletny wyrok, będzie ograniczał się jedynie do usunięcia oczywistego przeoczenia[1150].

Odmiennie wygląda rozpoznanie wniosku o uzupełnienie wyroku co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności. Rozstrzygnięcie wniosku w tym zakresie przybiera postać postanowienia, które może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym. Podstawę prawną wydania takiego postanowienia na posiedzeniu niejawnym stanowi art. 148 § 3 k.p.c. wprowadzony u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r., zgodnie z którym, sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. Jak już była mowa, wprowadzenie przepisu art. 148 § 3 k.p.c. uczyniło zbędnym dotychczasowe przepisy, które kazuistycznie określały forum posiedzenia niejawnego jako właściwego do wydania konkretnego rodzaju postanowienia[1151]. W związku z tym mocą wskazanej wyżej ustawy uchylony został § 2 art. 351 k.p.c., który stanowił że wniosek o uzupełnienie wyroku co do zwrotu kosztów lub natychmiastowej wykonalności sąd może rozpoznać na posiedzeniu niejawnym.

W przypadku, gdy brak jest podstaw do rozpoznania wniosku na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 148^1 § 1 k.p.c. oraz z uwagi na wniosek o przeprowadzenie rozprawy, o którym mowa w art. 148^1 § 3 k.p.c., rozpoznanie wniosku o uzupełnienie wyroku następuje na rozprawie. Rozstrzygnięcie tego wniosku na posiedzeniu niejawnym, ze wspomnianym powyżej zastrzeżeniem dotyczącym kosztów procesu albo rygoru natychmiastowej wykonalności, powoduje nieważność postępowania wynikającą z pozbawienia strony możności obrony jej praw na skutek rozpoznania wniosku o uzupełnienie wyroku na posiedzeniu niejawnym zamiast na rozprawie (art. 379 pkt 5 k.p.c.)[1152]. Należy bowiem stwierdzić, że pozbawienie strony możności obrony swych praw polega na tym, że z powodu wadliwości procesowych sądu, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części[1153].

Wedle poczynionych w punkcie 2 niniejszego rozdziału ustaleń, wydanie niekompletnego wyroku jest wynikiem konkretnych wadliwości, które mogą powstać bezpośrednio po wszczęciu postępowania lub dopiero na etapie wyrokowania. Przebieg

---

[1150] A.W. Bartz, op. cit., s. 110.

[1151] Zob. uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy Nr 3137, s. 157, 158, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 13.03.2020).

[1152] H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń …, s. 1142; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1022; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1154; wyrok SN z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975, nr 5, poz. 84; postanowienie SN z 3 listopada 2010 r., V CSK 126/10, LEX nr 844757; postanowienie SN z 28 marca 2012 r., II PZ 5/12, Legalis nr 491867.

[1153] Wyrok SN z 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSP 1975, z. 3, poz. 66; postanowienie SN z 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999, nr 5, poz. 41; wyrok SN z 13 czerwca 2002 r., V CKN 1057/00, LEX nr 55517.

postępowania, czynności podejmowane przez sąd i strony w jego toku z reguły będą wskazywały czy ich przedmiotem było całe żądanie (wszystkie żądania pozwu), czy też tylko część (niektóre żądania). W zależności od tego, jakich uchybień dopuścił się sąd, który wydał wyrok podlegający uzupełnieniu, różny kształt może przybrać postępowanie wszczęte w wyniku złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku, w którego toku wspomniane uchybienia powinny zostać usunięte. Dlatego słusznie w wyroku z 24 maja 1973 r., II CR 235/73[1154] Sąd Najwyższy uznał, że sąd pierwszej instancji rozpoznając wniosek o uzupełnienie wyroku, nie jest ograniczony materiałem zebranym w sprawie i ma prawo, a nawet obowiązek przeprowadzenia nowych dowodów i dokonania dodatkowych ustaleń niezbędnych do oceny zasadności żądania objętego wnioskiem o uzupełnienie wyroku. Innymi słowy, sąd rozpoznając wniosek o uzupełnienie wyroku, powinien zasadniczo dokonać ustaleń na podstawie materiału sprawy zebranego w dotychczasowym postępowaniu. Jeżeli jednak okoliczności wskazane we wniosku o uzupełnienie wyroku bądź potrzeba dokonania oceny objętego nim żądania wymagać będą dodatkowych ustaleń, niezbędne stanie się przeprowadzenie odpowiednio uzupełnionego postępowania dowodowego[1155]. Może się bowiem okazać, że zgłoszone roszczenie nie było w ogóle przedmiotem postępowania, choć mieściło się w podstawie faktycznej wniesionego pozwu. Z drugiej strony przy rozpoznawaniu wniosku o uzupełnienie wyroku nie można wykluczyć również takiej sytuacji, że przeprowadzenie postępowania dowodowego będzie zbędne, a sam wyrok uzupełniający w istocie ograniczy się do swoistej korekty oczywistego przeoczenia sądu[1156].

6.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 351 k.p.c.

Postępowanie prowadzone na podstawie art. 351 k.p.c. może zakończyć się wydaniem różnego rodzaju rozstrzygnięć. Po pierwsze, może nastąpić zwrot wniosku o uzupełnienie wyroku. Rozstrzygnięcie to przybiera postać zarządzenia, które zostaje wydane przez przewodniczącego po bezskutecznie przeprowadzonym postępowaniu naprawczym uregulowanym w art. 130 k.p.c.

Po drugie, wniosek o uzupełnienie wyroku może zostać odrzucony przez sąd. Rozstrzygnięcie to przybiera postać postanowienia. Z rozstrzygnięciem takim będziemy mieć do czynienia w razie złożenia tego wniosku po upływie terminu przewidzianego w art. 351 §

[1154] LEX nr 7259.
[1155] Wyrok SN z 24 maja 1973 r., II CR 235/73, Legalis nr 17147.
[1156] Postanowienie SN z 5 listopada 2010 r., I CZ 121/10, Legalis nr 407503.

1 k.p.c. tj. po upływie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu - od jego doręczenia[1157]. Przepisy regulujące instytucję uzupełnienia wyroku, ani inne przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie zawierają wprawdzie unormowania, czy wniosek o uzupełnienie wyroku, złożony po terminie przewidzianym w art. 351 § 1 k.p.c., podlega odrzuceniu czy też załatwieniu w innej formie. Jednak wychodząc z ogólnej zasady, że czynność procesowa podjęta przez stronę po terminie jest bezskuteczna (art. 167 k.p.c.) oraz mając na uwadze podobne sytuacje, np. że spóźniony wniosek o przywrócenie terminu lub z mocy ustawy niedopuszczalny (art. 171 k.p.c.), spóźnione żądanie strony o uzasadnienie wyroku (art. 328 § 1 k.p.c.), apelacja wniesiona po upływie przepisanego terminu (art. 370 k.p.c.), podlegają odrzuceniu, należy zatem przyjąć przez *analogię legis*, że również złożenie przez stronę wniosku o uzupełnienie wyroku po upływie ustawowego terminu przewidzianego w art. 351 § 1 k.p.c. podlega odrzuceniu[1158].

Po trzecie, wniosek o uzupełnienie wyroku może zostać uwzględniony. Sąd uwzględnia wniosek, jeżeli spełnione są przesłanki wymienione w treści art. 351 k.p.c. tj. sąd nie orzekł w wyroku o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien zamieścić z urzędu. Sąd uwzględniając wniosek o uzupełnienie wyroku orzeka w postaci wyroku, gdy zawiera treść merytoryczną dotyczącą żądań pozwu lub zamieszcza w wyroku dodatkowe orzeczenie, które według przepisów ustawy powinien zamieścić z urzędu[1159]. Z kolei postać postanowienia mają rozstrzygnięcia w zakresie kosztów lub rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 351 § 3 k.p.c.)[1160]. Rozstrzygnięcia w przypadkach ostatnio wymienionych mają bowiem postać postanowień nawet wtedy, gdy są zamieszczone w wyroku. Wyrok uzupełniający powinien zawierać pozytywne lub negatywne rozstrzygnięcie o żądaniu pominiętym w wyroku. Sąd w tym wyroku bądź uzupełnia wyrok w ten sposób, że zasądza zgłoszone żądanie, bądź uzupełnia wyrok w ten sposób, że żądanie to oddala[1161]. Tożsame rozwiązanie należy stosować w przypadku dostrzeżonych braków wyroku co do natychmiastowej wykonalności lub kosztów procesu. W sytuacji gdy wniosek o uzupełnienie dotyczy tych kwestii, sąd wydaje postanowienie, w którym uzupełnia wyrok w ten sposób, że

---

[1157] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 468.
[1158] A.W. Bartz, op. cit., s. 110; postanowienie SN z 28 listopada 1989 r., I CZ 270/89, Legalis nr 26831; postanowienie SN z 28 października 2004 r., III AO 18/03, Legalis nr 236819.
[1159] Postanowienie SN z 12 stycznia 2012 r., II PZ 36/11, Legalis nr 478608; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562.
[1160] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 469.
[1161] J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 27.

np. nadaje klauzulę wykonalności albo uzupełnia wyrok w ten sposób, że np. zgłoszone żądanie co do nadania klauzuli wykonalności oddala.

W postanowieniu z 5 listopada 2010 r., I CZ 121/10[1162] Sąd Najwyższy słusznie wskazał, że wyrok uzupełniający może być wyrokiem zaocznym. Wprawdzie treść art. 351 § 3 k.p.c. jasno wskazuje, że orzeczenie uzupełniające zapada w formie wyroku, chyba że dotyczy kosztów lub rygoru natychmiastowej wykonalności. Powołany przepis nie wyklucza jednak wydania w takiej sytuacji wyroku zaocznego, po spełnieniu przesłanek jego wydania określonych w art. 339 k.p.c. Przyjmując zatem, że spełnione zostaną przesłanki wydania wyroku zaocznego, które nie zostały wyłączone w postępowaniu z wniosku o wydanie wyroku uzupełniającego, wyrok taki, w zależności od wcześniejszej postawy pozwanego w chwili wydawania wyroku uzupełnianego może mieć charakter także zaoczny.

Po czwarte, wniosek o uzupełnienie wyroku może zostać oddalony. Rozstrzygnięcie to przybiera zawsze postać postanowienia[1163], gdyż nie „uzupełnia" wyroku. Trzeba mieć na uwadze, że uzupełnienie wyroku nie musi polegać wyłącznie na zadośćuczynieniu wnioskowi strony przez uzupełnienie go o orzeczenie zgodnie z jej wnioskiem. Jeżeli sąd stwierdzi bezzasadność wniosku o uzupełnienie wyroku z tego powodu, że wyrok jest kompletny, wówczas jest zobowiązany wydać postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku[1164]. Sąd nie może natomiast oddalić wniosku o uzupełnienie wyroku na tej podstawie, że zamierzał oddalić powództwo[1165]. Jeżeli sąd stwierdzi, że rzeczywiście nie orzekł np. o części żądania, lecz nie zamierza uwzględnić tego żądania, wydaje wyrok, w którym uzupełnia wyrok w ten sposób, że powództwo co do tej części oddala[1166].

Formuła sentencji orzeczenia uzupełniającego może być pozytywna np. uzupełnia wyrok w ten sposób, że zastrzega pozwanemu X prawo powołania w toku egzekucji wyroku (...) na ograniczenie jego odpowiedzialności do wartości stanu czynnego spadku określonego w spisie inwentarza z dnia... lub negatywna – oddala wniosek o uzupełnienie wyroku (...). Z komparycji wyroku uzupełniającego, poza przypadkiem kiedy rozstrzyga na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 148^1 § 1 k.p.c., musi wynikać ponadto, że rozpoznanie wniosku o uzupełnienie wyroku nastąpiło na rozprawie. Brak stosownej adnotacji sugeruje

[1162] Legalis nr 407503.
[1163] Postanowienie SN z 13 maja 1982 r., I PR 43/82, OSNC 1983, nr 1, poz. 11; z glosą A. Świderskiej, NP 1985, nr 6, s. 107; postanowienie SN z 4 listopada 2004 r., V CZ 101/04, LEX nr 1607519 .
[1164] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 468.
[1165] Postanowienie SN z 15 lutego 1967 r., II CZ 144/66, OSNC 1967, nr 7-8, poz. 144 z omówieniem E. Wengerka, Przegląd orzecznictwa SN, NP 1968, nr 4, s. 629 i W. Siedleckiego, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1968, nr 7, s. 139.
[1166] Orzeczenie SN z 3 września 1958 r., 3 CZ 193/58, OSNC 1959, nr 1, poz. 30 z omówieniem W. Siedleckiego, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1960, nr 2, s. 333 i E. Wengerka, Przegląd orzecznictwa SN, NP 1960, nr 6, s. 792.

rozpoznanie wniosku na posiedzeniu niejawnym, czego skutkiem jest nieważność postępowania z uwagi na pozbawienie strony możności obrony jej praw.

Wyrok uzupełniający ma charakter wyroku samoistnego[1167]. Stosuje się zatem do niego ogólne przepisy o wyrokach, albowiem art. 351 k.p.c. odnoszący się do wyroku uzupełniającego nie zawiera w tej mierze żadnych wyjątków. Wyrok uzupełniający może być wydany jedynie przez tych sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa bezpośrednio poprzedzająca wydanie wyroku uzupełnianego. Jak każdy wyrok podlega na podstawie art. 326 i art. 351 § 3 k.p.c. ogłoszeniu[1168]. Od tej zasady istnieją trzy wyjątki. Pierwszy z nich dotyczy wskazanego wyżej przypadku, gdy wyrok uzupełniający będzie wydany na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 148^1 § 1 k.p.c. Drugi wyjątek odnosi się wyroku uzupełniającego o charakterze zaocznym, który w przypadkach określonych w art. 339 § 1 i art. 341 k.p.c. może zostać wydany na posiedzeniu niejawnym i nie podlega wtedy ogłoszeniu. Trzeci wyjątek dotyczy wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 374 zd. 1 k.p.c.

Ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji. Po ogłoszeniu wyroku przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych (art. 326 § 3 k.p.c.). Odmienny sposób w zakresie ogłoszenia wyroku przewiduje art. 326 § 3 k.p.c. w przypadku, gdy na ogłoszenie wyroku nikt się nie stawił, włączając publiczność. Wówczas przewodniczący lub sędzia sprawozdawca może zarządzić odstąpienie od odczytania sentencji i podania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia. W takim przypadku wyrok uważa się za ogłoszony z chwilą zakończenia posiedzenia. Jeżeli jednak w sprawie ma nastąpić wygłoszenie uzasadnienia wyroku, wówczas najpierw należy odczytać jego sentencję.

W wyroku uzupełniającym sąd orzeka także o kosztach procesu oraz o rygorze natychmiastowej wykonalności[1169]. Wyrok ten podlega także zaskarżeniu na ogólnych zasadach[1170]. Uwagi dotyczące samoistnego charakteru wyroku uzupełniającego są aktualne również w odniesieniu do orzeczenia uzupełniającego w postaci postanowienia.

[1167] Postanowienie SN z 23 października 2012 r., II PZ 29/12, Legalis 649082; wyrok Sadu Apelacyjnego w Katowicach z 28 maja 2015 r., I ACa 156/15, LEX nr 1754173; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 569; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 469.
[1168] Wyrok SN z 4 maja 1965 r., I CR 78/65, OSNCP 1965, nr 11, poz. 197.
[1169] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 469.
[1170] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 753.

6.7. Zaskarżanie orzeczeń i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie uzupełnienia wyroku

6.7.1. Zaskarżanie orzeczeń sądu pierwszej instancji i zarządzeń przewodniczącego

Orzeczenia wydawane przez sąd pierwszej instancji w trybie art. 351 k.p.c. w przedmiocie uzupełnienia wyroku podlegają zaskarżeniu na zasadach ogólnych. Rodzaj środka zaskarżenia zależy od postaci orzeczenia. Postać wyroku przybierze pozytywne rozstrzygnięcie postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku w przypadku, gdy dotyczyło braku rozstrzygnięcia o całości żądania lub niezamieszczenia w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu. Świadczy o tym wyraźnie brzmienie art. 351 § 3 k.p.c., z którego wynika, że orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, z wyjątkiem uzupełnienia dotyczącego wyłącznie kosztów lub natychmiastowej wykonalności[1171]. W dwóch ostatnich przypadkach, a mianowicie orzeczenia w przedmiocie kosztów albo rygoru natychmiastowej wykonalności, rozstrzygnięcie przybiera postać postanowienia.

Od wyroku uzupełniającego przysługuje apelacja, a w razie wydania tego wyroku w warunkach zaoczności pozwanemu przysługuje sprzeciw. Natomiast od postanowienia o uzupełnieniu wyroku w przedmiocie zwrotu kosztów albo rygoru natychmiastowej wykonalności przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 6 i art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.)[1172]. Jeżeli przedmiotem postanowienia uzupełniającego są koszty procesu, przysługuje od niego tzw. zażalenie pionowe, a więc zażalenie wnoszone do sądu drugiej instancji (art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.). Natomiast jeżeli postanowienie dotyczy rygoru natychmiastowej wykonalności, właściwym środkiem zaskarżenia jest tzw. zażalenie poziome, wnoszone do innego składu sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.)[1173]. Zażalenie przysługuje także od zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o uzupełnienie wyroku oraz od postanowienia odrzucającego wniosek o uzupełnienie wyroku. Uznaje się bowiem, że rozstrzygnięcia te są kończącymi postępowanie w sprawie (art. 394 § 1 *in principio* k.p.c.)[1174].

[1171] Postanowienie SN z 12 stycznia 2012 r., II PZ 36/11, Legalis nr 478608; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 572; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 751.

[1172] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 753; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 469.

[1173] M. Zalisko, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 259; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1157.

[1174] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 572; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 562; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s.

Jeżeli postanowienie o uzupełnieniu wyroku w przedmiocie zwrotu kosztów bądź zarządzenie o zwrocie wniosku wydał referendarz sądowy, podlegają one zaskarżeniu w drodze skargi na orzeczenie referendarza sądowego.

Wątpliwości wywołuje natomiast kwestia dopuszczalności zażalenia na postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia uzależnione jest jednak od przedmiotu postępowania dotyczącego uzupełnienia wyroku, mianowicie czy uzupełnienie dotyczy części roszczenia lub jednego z roszczeń, dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu czy też kosztów lub rygoru natychmiastowej wykonalności. W pierwszym przypadku tj. gdy uzupełnienie dotyczy części roszczenia lub jednego z roszczeń należy ustalić czy postanowienie sądu oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku jest orzeczeniem kończącym, czy też niekończącym postępowania w sprawie, gdyż zgodnie z art. 394 § 1 *in principio* k.p.c. zażalenie przysługuje na postanowienie kończące postępowanie w sprawie. Należy bowiem zauważyć, że postanowienie sądu oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku nie zostało enumeratywnie wymienione w art. 394^{1a} § 1 k.p.c., ponieważ w pkt 8 tego przepisu jest jedynie wskazane, że zażalenie przysługuje na postanowienie sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest sprostowanie lub wykładnia orzeczenia albo ich odmowa.

Przechodząc do wyjaśnienia pojęcia postanowienie kończące postępowanie w sprawie, należy stwierdzić, że kodeks postępowania cywilnego nie definiuje go. Dlatego też zostało sprecyzowane i wyjaśnione w doktrynie oraz orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przyjmuje się mianowicie, że postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia, które zamykają stronie drogę do wydania rozstrzygnięcia merytorycznego, gdy jednocześnie po ich wydaniu sąd jest zwolniony z dalszego podejmowania czynności procesowych, czyli takie, które przez uprawomocnienie się trwale zamykają drogę do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty w danej instancji[1175]. Pojęcie tych postanowień nie obejmuje więc orzeczeń kończących postępowania wpadkowe (incydentalne, uboczne), tj. dotyczących kwestii

754; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 683; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1155; M. Zalisko, [w:] op. cit., s. 260.

[1175] Uchwała SN z 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 87; uchwała SN z 31 maja 2000 r., III ZP 1/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 1; uchwała SN z 6 października 2000 r., III CZP 31/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 22; postanowienie SN z 14 listopada 1996 r., I CKN 7/96, OSNC 1997, z. 3, poz. 31; postanowienie SN z 7 czerwca 2002 r., IV CZ 92/02, Legalis nr 56858; postanowienie SN z 11 sierpnia 2005 r., III CNP 4/05, OSNC 2006, nr 1, poz. 16; A. Góra-Błaszczykowska, Postanowienia sądu …, s. 24; R. Obrębski, Pojęcie postanowień kończących postępowanie w sprawach cywilnych, PS 1999, nr 11-12, s. 141-145; B. Bladowski, Zażalenie …, s. 61 i n.

wpadkowych, rozstrzyganych w trakcie postępowania. Te orzeczenia podlegają zaskarżeniu zażaleniem tylko w wypadkach przewidzianych w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c.[1176]

W literaturze zarysowały się natomiast dwa poglądy co do tego czy postanowienie sądu pierwszej instancji oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku można zaliczyć do kategorii postanowień kończących postępowanie w sprawie, podlegających zaskarżeniu zażaleniem. K. Piasecki, P. Telenga i A. Zieliński uznali, że postanowienie sądu oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku należy zaliczyć do postanowień kończących postępowanie w sprawie, od których przysługuje zażalenie[1177]. Innego zdania jest M. Manowska, która odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego przyjmuje[1178], że postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku o rozstrzygnięcie merytoryczne nie jest postanowieniem kończącym sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd. Na poparcie stanowiska autorka powołuje argument, że brak merytorycznego rozstrzygnięcia nie uniemożliwia stronie wytoczenia powództwa o pominiętą część żądania. Zatem postanowienia oddalającego wniosek o uzupełnienie wyroku w tym zakresie nie można uważać za zamykające stronie drogę do wydania wyroku co do istoty sprawy lub jako kończące sprawę w całości oddaną pod osąd[1179]. Takie samo stanowisko zajął K. Górski, powołując tożsamą argumentację[1180]. Pogląd ten należy uznać za słuszny. Postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku sądu pierwszej instancji nie zamyka stronie drogi do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia, a jest to przesłanka konieczna do stwierdzenia, że postanowienie kończy postępowanie w sprawie jako pewną całość. Skoro brak jest jakiejkolwiek decyzji procesowej dotyczącej zgłoszonego roszczenia (rozstrzygnięcie wyrokiem, umorzenie postępowania, odrzucenie pozwu), to nic nie stoi na przeszkodzie, aby powód wystąpił z nowym pozwem.

Natomiast w kwestii dopuszczalności zażalenia na postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku w zakresie kosztów lub rygoru natychmiastowej wykonalności stanowisko zajęła M. Manowska, której zdaniem zażalenie na takie postanowienie nie przysługuje. Autorka wywodzi, że skoro zażalenie przysługuje jedynie na postanowienie, którego przedmiotem jest rygor natychmiastowej wykonalności bądź zwrot kosztów, określenie zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, obciążenie kosztami sądowymi, to

[1176] T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 143; T. Ereciński [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 156.
[1177] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom 2, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 572; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. … , s. 562; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 683.
[1178] Postanowienie SN z 14 listopada 1996 r., I CKN 7/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 31; postanowienie SN z 26 maja 1999 r., III CZ 34/99, Legalis nr 53897.
[1179] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 815.
[1180] K. Górski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. $1\text{-}505^{39}$, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 1317.

orzeczenie, którego skutkiem takiego rozstrzygnięcia nie ma, nie powinno podlegać zaskarżeniu zażaleniem[1181].

Poglądu tego nie sposób zaakceptować. Należy bowiem przyjąć, że wśród kwestii będących przedmiotem postanowień podlegających zaskarżeniu wymienionych w art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. jedne zostały określone ogólnie po to, aby objąć wszelkie postanowienia ich dotyczące, inne zaś wyliczone szczegółowo, aby wykluczyć dopuszczalność zażalenia na postanowienia niemające określonej treści[1182]. Do pierwszej kategorii należy zaliczyć rygor natychmiastowej wykonalności[1183] oraz zwrot kosztów, określenie zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, zwrot opłaty lub obciążenie kosztami sądowymi. Zażaleniu podlegają więc wszelkie postanowienia o rygorze natychmiastowej wykonalności tj. nadające rygor lub odmawiające jego nadania[1184] oraz wszelkie postanowienia dotyczące różnych rozstrzygnięć (pozytywnych i negatywnych) w przedmiocie kosztów procesu i kosztów sądowych[1185].

Przechodząc do kwestii dopuszczalności zażalenia na postanowienia oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku w zakresie dodatkowych orzeczeń, które według przepisów ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu należy uznać, że zasadniczo przepisy art. 394 § 1 i art. 394^{1a} § 1 k.p.c. regulujące dopuszczalność zaskarżania postanowień nie przewidują możliwości wniesienia zażalenia od takich postanowień. Wyliczenie dodatkowych orzeczeń, które według przepisów ustawy sąd powinien zamieścić z urzędu zamieszczone jest w podpunkcie 5.3 niniejszego rozdziału. Wydaje się, że jedynym wyjątkiem, w którym zażalenie będzie dopuszczalne jest postanowienie oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku w zakresie kosztów należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego, o których sąd powinien orzec z urzędu (art. 109 k.p.c.). Zgodnie z art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. zażalenie do sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie, którego przedmiotem jest zwrot kosztów, określenie zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, zwrot opłaty lub obciążenie kosztami sądowymi. Jak wskazano powyżej, zaskarżeniu podlegają wszelkie postanowienia w przedmiocie kosztów, tak pozytywne, jak i negatywne. Jeżeli zatem sąd nie orzeknie z urzędu o kosztach należnych stronie działającej bez

[1181] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 814, 815.
[1182] T. Ereciński [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 157.
[1183] T. Ereciński [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 157; T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 145; M. Michalska-Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, s. 1027.
[1184] J. Krajewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Tom 2. Postępowanie rozpoznawcze, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989, s. 653; T. Ereciński [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 157; K. Górski, [w:] op. cit., s. 1315; T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 145; M. Michalska-Marciniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1027.
[1185] T. Wiśniewski, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 145.

profesjonalnego pełnomocnika i oddali wniosek o uzupełnienie wyroku w tym zakresie, strona będzie uprawniona do zaskarżenia tego rozstrzygnięcia.

6.7.2. Zaskarżanie orzeczeń sądu drugiej instancji

Wyrok w przedmiocie uzupełnienia wyroku wydany przez sąd drugiej instancji w trybie art. 351 k.p.c. podlega zaskarżeniu w dwóch przypadkach. Po pierwsze, jeżeli jest to wyrok uchylający wyrok (w części uzupełnionej) i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania, podlega zaskarżeniu zażaleniem na podstawie art. 394^1 § 1^1 k.p.c. Po drugie, jeżeli jest to wyrok oddalający apelację lub uwzględniający apelację (w części zaskarżonej), podlega zaskarżeniu w drodze skargi kasacyjnej, o ile jest ona dopuszczalna (art. 398^1 § 1 k.p.c.)[1186]. Z kolei rozstrzygnięcie uzupełniające w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego, mające postać postanowienia, podlega zaskarżeniu zażaleniem poziomym na podstawie art. 394^2 § 1^1 pkt 3 k.p.c.[1187] jednak bez zastrzeżenia, że tylko wtedy, gdy nie wniesiono skargi kasacyjnej. Wynika to z faktu, że art. 394^2 § 1^1 pkt 3 k.p.c. dotyczy sytuacji typowej, gdy sąd orzeka o kosztach w wyroku i wtedy wskazane zastrzeżenie ma uzasadnienie, natomiast nie wydaje się trafne w przypadku wydania postanowienia uzupełniającego o kosztach postępowania. Jest to bowiem odrębne, niezależne postanowienie od wyroku.

Rozważenia wymaga natomiast kwestia zaskarżenia postanowienia o oddaleniu wniosku o uzupełnienie wyroku sądu drugiej instancji co do rozstrzygnięcia o wniesionej apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji oraz co do rozstrzygnięcia w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego. W przypadku postanowienia o oddaleniu wniosku o uzupełnienie wyroku sądu drugiej instancji co do rozstrzygnięcia o wniesionej apelacji należy uznać, że wobec uchylenia u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. § 2 art. 394^1 k.p.c., na postanowienie to nie przysługuje zażalenie. Jak już wskazano, uchylony art. 394^1 § 2 k.p.c. dawał możliwość zaskarżenia postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie. Za takie właśnie postanowienie uznawane było postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek o uzupełnienie wyroku o rozstrzygnięcie w przedmiocie apelacji[1188]. Ustawodawca uchylając § 2 art. 394^1 k.p.c. regulujący zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji

---

[1186] A. Zieliński, Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego, Palestra 1996, nr 5-6, s. 7, 8; A. Zieliński, Wyroki sądu II instancji …, s. 233.
[1187] M. Zalisko, [w:] op. cit., s. 260.
[1188] Wyrok SN z 6 maja 2004 r., III PK 6/04, OSNP 2005, nr 2, poz. 20.

kończących postępowanie w sprawie, nie wprowadził żadnych nowych unormowań w tej kwestii. Wyjątkiem jest zmieniony art. 394^2 § 1 k.p.c., który stanowi, że zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji. Zatem jako kończące postępowanie w sprawie obecnie podlega zaskarżeniu tylko wymienione w tym przepisie postanowienie o odrzuceniu apelacji. Uniemożliwienie zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego wniosek o uzupełnienie wyroku należy ocenić negatywnie. Postanowienie to zamyka bowiem uprawnionej stronie drogę do wydania wyroku. Błędne rozstrzygnięcie w tej materii powoduje zaś, że wyrok sądu pierwszej instancji staje się prawomocny i objęty jest powagą rzeczy osądzonej[1189].

Z odmienną sytuacją mamy do czynienia w przypadku postanowienia sądu drugiej instancji o oddaleniu wniosku o uzupełnienie wyroku tego sądu w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego. Należy bowiem uznać, że na postanowienie to przysługuje zażalenie na podstawie art. 394^2 § 1^1 pkt 3 k.p.c. Przepis ten uprawnia do złożenia zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu. Sądem właściwym do rozpoznania zażalenia jest sąd, przed którym toczy się postępowanie (tzw. zażalenie poziome). Rozpoznanie zażalenia następuje jednak w składzie innym niż skład sądu, który wydał zaskarżone postanowienie.

Wyrok uzupełniony i orzeczenie w przedmiocie jego uzupełnienia mają byt niezależny, co nie stoi na przeszkodzie, aby były zaskarżone jednocześnie. Mimo formalnej niezależności orzeczenia uzupełniającego od wyroku, który podlegał uzupełnieniu, ich wzajemny stosunek może się układać różnie ze względu na przedmiot uzupełnienia. Jeżeli zatem przedmiotem wyroku uzupełniającego jest samodzielne żądanie procesowe, rozstrzygnięcia w obu wyrokach są od siebie niezależne, a wynik postępowania apelacyjnego może być różny w obu postępowaniach. Inaczej będzie w przypadku, gdy przedmiotem wyroku uzupełniającego jest żądanie, którego byt zależy od sposobu rozstrzygnięcia apelacji od wyroku zawierającego rozstrzygnięcie o żądaniu głównym. Taka sytuacja procesowa ma miejsce, gdy uzupełnienie wyroku dotyczy jedynie orzeczenia o odpowiedzialności solidarnej, o rozłożeniu zasądzonego świadczenia na raty, o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, o kosztach procesu. Wówczas orzeczenie uzupełniające mogłoby się stać bezprzedmiotowe ze względu na treść prawomocnego wyroku orzekającego o żądaniu głównym. Aby tego uniknąć, postępowanie odwoławcze dotyczące orzeczenia o uzupełnieniu wyroku powinno zostać zawieszone do czasu wydania orzeczenia przez sąd drugiej instancji w stosunku do wyroku

[1189] M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 814, 815.

pierwotnego[1190]. Nie ma również przeszkód, aby postępowania apelacyjne od obu orzeczeń nie mogłyby zostać połączone przez sąd drugiej instancji do wspólnego rozpoznania[1191]. Spośród wskazanych wyżej rozwiązań, K. Piasecki jako właściwsze wskazuje drugie. Autor ten wyjaśnia, że zawieszenie postępowania mogłoby być uzasadnione, jednakże oba postępowania byłby w dalszym ciągu formalnie od siebie niezależne. Odpowiednim zaś środkiem zharmonizowania wyników obu postępowań odwoławczych jest połączenie obu spraw do łącznego rozpoznania[1192]. Również w judykaturze przyjmuje się, że wyrok uzupełniający stanowi w istocie część tego samego orzeczenia, dlatego trudno doszukać się w przepisach procedury cywilnej uzasadnienia dla potraktowania środków odwoławczych od obu tych części jako oddzielnych spraw[1193].

7th Wniosek o uzupełnienie wyroku a środek zaskarżenia

Wniosek o uzupełnienie wyroku i środek zaskarżenia tego orzeczenia nie wyłączają się wzajemnie. Dotyczą one bowiem zwykle różnych przedmiotów rozstrzygnięć lub ich braku w tym samym wyroku. Istniejące wątpliwości, które uprawniają do skorzystania z trybu uzupełnienia wyroku, nie mogą stanowić podstawy do zaskarżenia tego wyroku. Stronie nie przysługuje więc prawo wyboru między trybem zaskarżenia a trybem rektyfikacji dotyczącej uzupełnienia wyroku. Z podanych względów wniosek o uzupełnienie wyroku i środek zaskarżenia nie mogą ze sobą konkurować[1194]. Jeżeli sąd w danym przypadku stwierdzi dopuszczalność środka zaskarżenia, to w tym samym przedmiocie niedopuszczalny będzie wniosek o uzupełnienie wyroku i odwrotnie.

W orzecznictwie panuje ugruntowany pogląd, że zaniechanie orzeczenia o jednym z roszczeń może dać podstawę jedynie do wniosku o uzupełnienie wyroku. W razie niezgłoszenia takiego wniosku strona może wytoczyć nowe powództwo o roszczenie, o którym sąd nie orzekł w wyroku. Nie można natomiast pominiętego roszczenia dochodzić

[1190] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1023; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 15–16.
[1191] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 15–16.
[1192] Ibidem, s. 16.
[1193] Uchwała SN z 12 września 1973 r., III CZP 47/73, OSNCP 1974, nr 5, poz. 83; postanowienie SN z 18 września 2014 r., I PZ 15/14, LEX nr 1566715.
[1194] Postanowienie SN z 13 sierpnia 2015 r., I CZ 58/15, Legalis nr 1325767; postanowienie SN z 8 marca 2016 r., II UZ 53/15, Legalis nr 1442873; K. Piasecki, [w:] System …, s. 376; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 467; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń …, s. 1144; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1114.

drogą środków odwoławczych[1195]. Wynika to z faktu, że w dwuinstancyjnym postępowaniu sądowym, kontroli apelacyjnej można poddać tylko rozstrzygnięcie, które wynika z wyroku sądu pierwszej instancji. Nie można więc wnieść apelacji od wyroku, który w sensie prawnoprocesowym w ogóle nie istnieje, jak również od wyroku, w którym brakuje rozstrzygnięcia o całości przedstawionego pod osąd roszczenia procesowego w zakresie tego brakującego rozstrzygnięcia[1196]. Wywiedzenie apelacji jest w takich przypadkach niedopuszczalne, ponieważ brakuje substratu zaskarżenia. Możliwe jest jednak, że wobec danego wyroku zostanie złożony zarówno środek zaskarżenia, jak i wniosek o uzupełnienie. Stanie się tak wówczas, gdy sąd nie orzekł o całości powództwa, a więc wniosek o uzupełnienie wyroku będzie dotyczył brakującej jego części, a równocześnie strona uzna, że wyrok, który został wydany (w przedmiocie, o którym w nim rozstrzygnięto), jest wadliwy, i złoży wobec niego środek zaskarżenia[1197]. Wydaje się, że oba postępowania, mianowicie postępowanie odwoławcze przed sądem drugiej instancji oraz postępowanie w przedmiocie uzupełnienia wyroku przed sądem, który wydał niekompletny wyrok, mogą toczyć się jednocześnie. Wyjątek stanowi przypadek, gdy rozstrzygnięcie środka zaskarżenia będzie niemożliwe bez wcześniejszego usunięcia wady zaskarżonego wyroku ze względu na związek pominiętego żądania bądź części pominiętego żądania z przedmiotem zaskarżenia. Wówczas uzasadnionym byłoby, aby sąd rozpoznający środek zaskarżenia, zawiesił na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., postępowanie w przedmiocie środka zaskarżenia z urzędu. Przepis ten stanowi, że sąd może zawiesić postępowanie z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego.

Poczynione wyżej uwagi dotyczą także relacji zachodzących między wnioskiem o uzupełnienie wyroku sądu drugiej instancji a skargą kasacyjną. Jeżeli sąd apelacyjny nie orzekł o całości żądania powoda, do czego był obowiązany i co powinien był wyrazić w sentencji zaskarżonego wyroku (art. 325 *in fine* k.p.c.), stronom, zgodnie z art. 351 § 1 k.p.c., przysługuje prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie wyroku. Gdy żadna ze stron w przewidzianym dwutygodniowym terminie wniosku takiego nie złożyła, skarga kasacyjna dotycząca kwestii pominiętej w sentencji zaskarżonego wyroku skierowana została przeciwko

---

[1195] Orzeczenie SN z 16 grudnia 1927 r., C 95/27, OSP 1928, poz. 128; orzeczenie SN z 24 listopada 1971 r., I PR 75/71, OSNPG 1972, nr 7, poz. 46; postanowienie SN z 27 czerwca 2012 r., IV CZ 39/12, LEX nr 1232478; postanowienie SN z 13 sierpnia 2015 r., I CZ 58/15, LEX nr 1775571.

[1196] Postanowienie SN z 18 czerwca 2014 r., V CZ 39/14, Legalis nr 1067206; postanowienie SN z 13 sierpnia 2015 r., I CZ 58/15, Legalis nr 1325767; postanowienie SN z 8 marca 2016 r., II UZ 53/15, Legalis nr 1442873; postanowienie SN z 9 lutego 2018 r., I CZ 12/18, Legalis nr 1765965; postanowienie SN z 4 grudnia 2018 r., I UZ 43/18, Legalis nr 1852726.

[1197] A. Góra-Błaszczykowska, [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego …, s. 657.

orzeczeniu nieistniejącemu. Skarga taka jest niedopuszczalna, ponieważ zgodnie z art. 398^1 k.p.c., przysługuje od orzeczenia wydanego, a więc istniejącego[1198].

K. Piasecki zwraca uwagę, że gdy środek odwoławczy zmierza do uzupełnienia wyroku, może on być na podstawie art. 130 § 1 zd. 2 k.p.c. potraktowany jako wniosek o uzupełnienie wyroku i rozpoznany w odpowiednim trybie, jeżeli spełnia określone warunki wymagane od wniosku o uzupełnienie[1199]. Wskazać również należy, że zgłoszony wniosek o uzupełnienie wyroku nie przerywa biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia (art. 353 k.p.c.).

[1198] Postanowienie SN z 11 września 2002 r., V CKN 1165/00, LEX nr 57221.
[1199] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 16.

Rozdział VII Wykładnia wyroku

1st Pojęcie wykładni wyroku

1.1. Uwagi ogólne

Instytucja wykładni wyroku w postępowaniu cywilnym unormowana jest w art. 352 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga postanowieniem wątpliwości co do jego treści.

Przystępując do scharakteryzowania instytucji wykładni wyroku na gruncie kodeksu postępowania cywilnego, na wstępie należy wyjaśnić samo pojęcie wykładni wyroku. Wprawdzie pojęcie wykładni wyroku nie występuje w treści art. 352 k.p.c., lecz przepis ten w swej istocie reguluje tę instytucję. Ponieważ przepis art. 352 k.p.c. nie zawiera w swej treści wyrażenia „wykładnia wyroku", wydaje się to przemawiać za poglądem, że użycie go w odniesieniu do instytucji w nim uregulowanej stanowi pojęcie języka prawniczego, a nie prawnego[1200]. Użycie tego pojęcia w tytule oddziału czwartego rozdziału pierwszego działu czwartego tytułu szóstego księgi pierwszej kodeksu postępowania cywilnego oraz w art. 353 k.p.c. prowadzi jednak do wniosku, że jest to pojęcie języka prawnego[1201]. Pojęcie to przynależy bowiem do języka, w którym sformułowane zostały przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Nie można zatem podzielić stanowiska prezentowanego przez I. Haÿduk-Hawrylak, której zdaniem sformułowanie „wykładnia wyroku" należy do języka prawniczego, a nie prawnego. Autorka ta argumentuje, że w tekście kodeksu postępowania cywilnego mowa jest tylko o rozstrzyganiu wątpliwości co do treści orzeczenia, a nie jego wykładni[1202].

Pojęcie „wykładnia wyroku" znajdowało się na gruncie poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. w przepisie art. 378, który był odpowiednikiem obecnie obowiązującego art. 352 k.p.c. Zgodnie z art. 378 k.p.c. z 1930 r. sąd, który wydał wyrok, rozstrzyga na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku, jakie mogłyby się nastręczyć przy jego wykonaniu. W powołanym przepisie możemy jednak doszukać się pojęcia wykładni użytego w dwóch, zasadniczo odmiennych znaczeniach, z których pierwsze nazywamy znaczeniem pragmatycznym, a drugie apragmatycznym. Pojęcie „wykładnia" w

---

[1200] Rozróżnienie takie wprowadził B. Wróblewski, por. B. Wróblewski, Język prawny i prawniczy, Kraków 1948, s. 58; K. Opałek, J. Wróblewski, Zagadnienia teorii prawa, Warszawa 1969, s. 40 i n.; T. Stawecki, P. Winczorek, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 1999, s. 42.
[1201] B. Wróblewski, op. cit., s. 58.
[1202] I. Haÿduk-Hawrylak, op. cit., s. 238.

znaczeniu pragmatycznym oznacza zespół pewnych czynności odnoszących się do jakichś wyrażeń, natomiast w znaczeniu apragmatycznym oznacza rezultat tych czynności dokonanych w stosunku do tych wyrażeń, a polegający na jakichś treściach przypisywanych tym wyrażeniom[1203]. Tekst tego przepisu daje się bowiem przełożyć na wypowiedź: sąd, który wydał wyrok, przeprowadza wykładnię (pragmatyczną – dokonuje czynności) aby uzyskać wykładnię (apragmatyczną) tego wyroku (rezultat tych czynności, czyli ustalenie treści wyroku). Występowanie określonego terminu w jednej wypowiedzi w dwóch różnych znaczeniach nie jest poczytywane jako błąd[1204]. Mimo tego, ustawodawca w kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. w art. 352 zrezygnował z cytowanej redakcji przepisu art. 378 k.p.c. z 1930 r. (art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r.) i zastąpił wyrażenie „wątpliwości co do wykładni wyroku" zwrotem „wątpliwości co do treści wyroku". W związku z tym, obecnie pojęcie „wykładnia" występuje w kodeksie postępowania cywilnego jedynie w znaczeniu pragmatycznym, jako dokonywanie pewnych czynności odnoszących się do wyrażeń zawartych w wyroku. Niemniej jednak, celem tej instytucji jest uzyskanie rezultatu podejmowanych czynności tj. postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku, które przypisuje określone treści wyrażeniom użytym w wyroku podlegającym wykładni, a więc wykładni w znaczeniu apragmatycznym.

1.2. „Wykładnia" w ogólnej teorii prawa

Wykładnia wyroku, dokonywana na gruncie art. 352 k.p.c. ma miejsce wówczas, gdy treść wyroku budzi wątpliwości. Ustalenie prawidłowego znaczenia niezrozumiałych wyrażeń użytych w wyroku następuje w wyniku zespołu czynności nazywanych wykładnią bądź interpretacją. Doktryna oraz judykatura posługuje się pojęciem wykładnia wyroku na gruncie art. 352 k.p.c. odnosząc jego znaczenie, cel i funkcję do jednego z centralnych zagadnień jurysprudencji, a mianowicie wykładni prawa. Dostrzegając różnicę między instytucją wykładni wyroku a instytucją wykładni prawa, podkreślmy, że obie instytucje zmierzają do osiągnięcia takiego samego celu, a mianowicie ustalenia znaczenia interpretowanego zwrotu. Inny jest tylko przedmiot ich zainteresowania. W przypadku wykładni prawa są nim przepisy prawa, natomiast w odniesieniu do wykładni wyroku jest nim treść wyroku. Dlatego też,

[1203] M. Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2017, s. 43; L. Morawski, Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 2000, s. 157.
[1204] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 48.

charakteryzując instytucję wykładni wyroku można posiłkować się dorobkiem doktryny i orzecznictwa istniejącym na gruncie wykładni prawa.

Punktem wyjścia dla dalszych rozważań jest zdefiniowanie pojęcia „wykładnia". W języku potocznym pojęcie „wykładnia" definiowane jest jako interpretowanie, komentowanie, tłumaczenie, wyjaśnienie[1205]. W nauce prawa definiowane pojęcie występuje najczęściej w kontekście dokonywania wykładni prawa. Ustalając znaczenie terminu wykładnia należy zatem nawiązać do pojęcia „wykładni prawa", które było wielokrotnie przedmiotem badań w doktrynie.

W polskiej teorii wykładni przyjęte jest ujęcie tej instytucji jako pewnej odmiany rozumienia (interpretacji)[1206]. Wyróżnić można szerokie i wąskie ujęcie wykładni. Bazują one na rozróżnieniu J. Wróblewskiego, wskazującym trzy pojęcia interpretacji:

— interpretację *sensu largissimo* – rozumienie wszelkich znaków kulturowych,
— interpretację *sensu largo* – rozumienie tekstów,
— interpretację *sensu stricto*, rozumienie tekstów, które dopuszczają więcej niż jedno znaczenie[1207].

W polskiej literaturze teoretycznoprawnej konkurowały dwa ujęcia wykładni prawa. Pierwsze zaprezentował J. Wróblewski, którego zdaniem pojęciem wykładni powinno określać się tylko interpretację *sensu stricto*[1208]. Autor ten podnosi, że rozróżnienie między interpretacją *sensu largo* a wykładnią leży w możliwości powstania wątpliwości interpretacyjnych. Przedstawione rozróżnienie nawiązuje do kolejnego podziału pochodzącego od J. Wróblewskiego, a mianowicie do rozróżnienia bezpośredniego rozumienia (izomorfii) i rozumienia pośredniego przez wykładnię[1209]. Bezpośrednie rozumienie ma miejsce wtedy, gdy interpretator nie ma wątpliwości co do tego, że rozpatrywany stan faktyczny (warunki, osoby, zachowanie) objęty jest hipotezą normy prawnej albo nie jest nią objęty. Wykładnia ma natomiast miejsce wówczas, gdy takie wątpliwości istnieją[1210]. Z wyróżnieniem rozumienia bezpośredniego i jego brakiem J. Wróblewski łączył zasadę *clara non sunt interpretanda*, w tym kontekście stanowiącą zakaz interpretacji tych zwrotów, które są rozumiane bezpośrednio[1211].

[1205] Mały Słownik Języka Polskiego PWN, red. E. Sobol, Warszawa 1995, s. 1059.
[1206] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 52
[1207] J. Wróblewski, Rozumienie prawa i jego wykładnia, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1990, s. 56 i n.; tegoż, Zagadnienia teorii prawa ludowego, Warszawa 1959, s. 115; T. Spyra, Granice wykładni prawa, Warszawa 2006, s. 99; K. Płeszka, Wykładnia rozszerzająca, Warszawa 2010, s. 16.
[1208] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 58.
[1209] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 58; tegoż, Wstęp do prawoznawstwa, Łódź 1984, s. 137.
[1210] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 58.
[1211] Ibidem, s. 55-59.

Obecnie można uznać, że stanowisko prezentowane przez J. Wróblewskiego jest odosobnione, bowiem przeważa pogląd, zgodnie z którym wykładnia jest interpretacją *sensu largo*. Zgodnie z tym stanowiskiem wykładnią jest każde rozumienie tekstu prawnego, niezależnie od tego, czy tekst budzi wątpliwości czy nie[1212]. Najszerszą argumentację przemawiającą za słusznością tego poglądu przedstawił M. Zieliński. Zdaniem autora koncepcja polegająca na wyróżnieniu sytuacji bezpośredniego rozumienia i wykładni budzi wiele zastrzeżeń. Po pierwsze, autor wskazuje, że koncepcja ta nie określa, czyje wątpliwości miałyby wyznaczać sytuację wykładni i odwrotnie, brak czyich wątpliwości miałby do wykładni nie dopuścić. M. Zieliński wymienia czy miałyby to być wątpliwości decydenta (np. sądu), stron procesowych, gdy proces jest w toku, czy obywatela, który jest obserwatorem procesu[1213]. Autor wskazuje również, że koncepcja wybrana przez J. Wróblewskiego budzi również opory moralne w trzech kontekstach. Po pierwsze, w kontekście obywatela, bowiem stwarza mu pozory pewności prawnej w sytuacji, gdy nie ma on wątpliwości. Stwarza więc przekonanie, że w przypadku braku jego wątpliwości, wykładni nie ma i że do innego rozumienia niż to, które jest jego udziałem, nie można dojść. Wtedy przypadek, w którym z powodu wątpliwości sądu dojdzie jednak do wykładni, może budzić w obywatelu uzasadniony niepokój, niekiedy niechęć, a może nawet przekonanie o przekroczeniu praworządności. Po drugie, w kontekście organów państwa, upewnia bowiem je w przekonaniu, że ich bezpośrednie rozumienie danego przepisu jest decydujące, gdyż eliminuje sytuację wykładni. M. Zieliński podkreśla, że jest to tym gorsze, że w takim przypadku nie wzbudza w organach państwa potrzeby innego uzasadniania stanowiska niż stwierdzenie „brak wątpliwości". W końcu po trzecie, w kontekście decyzji w postępowaniu w sprawie, z uwagi na to, że brak wątpliwości rozumienia może doprowadzić do tego, iż decyzja będzie nieadekwatna do treści wyrażonej w tekście przez ustawodawcę niezależnie od tego, że nadto będzie niesprawiedliwa w odczuciu stron postępowania, lub nawet w odczuciu społecznym[1214].

[1212] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 59 i n.; tenże, Aspekty zasady *clara non sunt interpretanda*, [w:] Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych, red. S. Wronkowska, M. Zieliński, Poznań 1990, s. 173 i n.; tenże, Podstawowe zasady współczesnej wykładni prawa, [w:] P. Winczorek (red.), Teoria i praktyka wykładni prawa, Warszawa 2005, s. 120; tenże, *Iura novit curia* a wykładnia prawa, [w:] Prawo język logika. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Malinowskiego, red. S. Lewandowski, H. Machińska, J. Petzel, Warszawa 2013, s. 287, 288; J. Woleński, Logiczne problemy wykładni prawa, Warszawa-Kraków 1972, s. 73; M. Zieliński, O. Bogucki, A. Choduń, S. Czepita, B. Kanarek, A. Municzewski, Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa, RPEiS 2009, z. 4, s. 25; A. Żurawik, „Wykładnia prawa" czy „wykładnia tekstu prawnego"? Refleksja nad poprawnością językową określenia, Rejent 2003, nr 7-8, s. 176-179; J. Mikołajewicz, Sądy orzecznicze Trybunału Konstytucyjnego. Zagadnienia teoretycznoprawne, Poznań 2008, s. 89.
[1213] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 52.
[1214] Ibidem, s. 52.

Pogląd M. Zielińskiego o szerokim ujęciu wykładni pozostaje w sprzeczności z zasadą *clara non sunt interpretanda.* Jak już wskazano zasada ta głosi, że nie interpretuje się przepisów (czy jakichkolwiek zwrotów) tekstu prawnego, jeśli nie budzą one wątpliwości, ponieważ są rozumiane bezpośrednio. Autor wskazuje, że okolicznością przemawiającą przeciwko treści tej zasady jest również to, że w przypadku tekstów prawnych nie chodzi o to, aby po prostu rozumieć tekst, ale o to, by zrozumieć ten tekst zgodnie z treścią nadaną mu przez ustawodawcę. Jako kolejny argument przeciwko zasadzie *clara non sunt interpretanda* autor wskazuje niebezpieczeństwo posługiwania się tą paremią do uzasadniania bezzasadnej odmowy przez organ stosujący trudu podjęcia i zrealizowania procesu wykładni. Niekiedy taka sytuacja uniemożliwia podjęcie sporu interpetacyjnego, który mógłby obalić rozumienie, jakie jest udziałem organu państwa[1215]. Zdaniem M. Zielińskiego powołane argumenty oraz wcześniejsze argumenty dotyczące wyróżnienia bezpośredniego rozumienia, pozwalają na odrzucenie zasady *clara non sunt interpretanda* i zastąpienia ją zasadą *omnia sunt interpretanda,* która pozwala wyeliminować moralne i metodologiczne mankamenty poprzedniej zasady[1216]. W myśl zasady *omnia sunt interpretanda*, wszystkie wyrażenia tekstów prawnych podlegają interpretacji[1217].

Zdaniem T. Spyry za szerokim ujęciem wykładni, a tym samym za zminimalizowaniem roli jednoznaczności językowej w teorii wykładni przemawiają istotne względy. Autor ten zwraca uwagę, że wąskie ujęcie wykładni pozostawia poza zakresem zainteresowania istotny zakres aktywności interpretacyjnej związanej z ustalaniem jednoznaczności tekstu w kontekście badanej sytuacji. T. Spyra podkreśla, że czynności te powinny być objęte terminem wykładni. Jako argument powołuje fakt, że sytuacje, w których można być w prawie czegoś absolutnie pewnym należą do rzadkości. Dodatkowo, T. Spyra słusznie podkreśla, że perspektywa szerokiego ujęcia wykładni narzuca się z punktu widzenia uzasadnienia decyzji interpretacyjnej. Powszechnie akceptowane reguły konstruowania uzasadnienia nie pozwalają bowiem powołać się na jednoznaczność tekstu prawnego. Nakazują one natomiast przedstawienie nawet oczywistych rezultatów rozumowania prawniczego jako rezultatu wykładni, przeprowadzonej przy wykorzystaniu wszystkich uznanych metod[1218].

Również A. Korybski, L. Leszczyński i A. Pieniążek uznają, że w obecnym stanie badań nad językiem prawnym stanowisko, że przepis jasno sformułowany nie wymaga

---

[1215] Ibidem, s. 52.
[1216] M. Zieliński, [w:] Teoria i praktyka wykładni prawa, red. P. Winczorek, Warszawa 2005, s. 120.
[1217] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 57.
[1218] T. Spyra, op. cit., s. 101.

wykładni, musi być uznane za anachroniczne. Autorzy uważają, że zawsze, nawet gdy przepis prawny nie budzi wątpliwości, podmiot go interpretujący dokonuje wielu złożonych operacji myślowych, opartych zarówno na ogólnych kompetencjach kulturowych (znajomości reguł dokonywania pewnych czynności konwencjonalnych oraz nadawania znaczeń rezultatom tych czynności, a także ogólnej wiedzy o danym języku etnicznym), jak też na wiedzy uzyskanej w toku studiów prawniczych. Wiedza ta obejmuje reguły interpretowania tekstów prawnych oraz reguły wnioskowań prawniczych[1219].

Teza przyjmowana przez J. Wróblewskiego, że tekst może być rozumiany bezpośrednio, a samej interpretacji dokonuje się tylko wtedy, gdy nie ma zastosowania zasada *clara non sunt interpretanda*, a więc w sytuacjach, w których pojawiają się wątpliwości do właściwego znaczenia tekstu rozumianego w „bezpośrednim znaczeniu" został poddany krytyce również przez A. Żurawika. Jego zdaniem powołana teza jest nie do przyjęcia, gdyż dopóki nie dokonamy interpretacji, nie możemy liczyć na to, że będziemy w stanie zrozumieć tekst, nawet najprostszy. A. Żurawik słusznie wskazuje, że nawet, jeżeli dochodzimy do wniosku, że znaczenie np. przepisu prawnego jest jasne, to i tak będzie to zawsze rezultat dokonanej wcześniej interpretacji. Zatem znaczenie nie może być dane bezpośrednio. Na poparcie swojego stanowiska autor podaje również, że przepis prawny składa się zawsze z co najmniej kilku wyrazów, a więc, aby zrekonstruować jego znaczenie, musimy zawsze zastosować się do pewnych reguł interpretacyjnych, jak choćby ta, że interpretator winien wziąć pod uwagę wszystkie wyrazy, z których składa się ów przepis, zgodnie z zasadą, że interpretacja musi być komplementarna, uwzględniająca wszystkie przesłanki[1220].

Podsumowując powyższe uwagi należy zauważyć, że obecnie przyjmuje się, iż pojęcie wykładni odnosi się do rozumienia każdego tekstu prawnego, niezależnie od tego, czy tekst ten budzi wątpliwości czy nie. Pogląd większości przedstawicieli doktryny wydaje się słuszny. Na akceptacje zasługuje w szczególności spostrzeżenie A. Korybskiego, L. Leszczyńskiego, A. Pieniążka oraz A. Żurawika, iż uznanie, że tekst prawny nie budzi wątpliwości stanowi rezultat dokonanej wykładni, na którą składa się wiele złożonych operacji myślowych. Przeprowadzenie tych operacji myślowych wymaga od jednostki dokonującej wykładni pewnych ogólnych kompetencji językowych niezbędnych do komunikowania się w danym języka etnicznym. Aktu wykładni tekstu prawnego może bowiem dokonać każdy, kto włada danym językiem etnicznym. Inną kwestią jest poprawność operacji myślowych, zależna od

[1219] A. Korybski, L. Leszczyński, A. Pieniążek, Wstęp do prawoznawstwa, Lublin 2003, s. 135.
[1220] A. Żurawik, op. cit., s. 176.

wiedzy prawniczej, znajomości języka prawnego i umiejętności posługiwania się językiem prawniczym[1221].

Nawiązując do poglądów dotyczących wykładni prawa w ujęciu ogólnym, odnotować należy definicje wykładni prawa, które precyzują to pojęcie przede wszystkim z punktu widzenia potrzeb praktyki. W literaturze prawniczej funkcjonują liczne określenia wykładni prawa. Zdaniem J. Kohlera wykładnia prawa to nie tylko wydobywanie sensu z wyrażenia, lecz ponadto wybór spośród rozmaitych znaczeń, jakie z tekstu wynikają, tego znaczenia, które jest trafne i miarodajne[1222]. W. Wolter wykładnię prawa definiuje jako ustalanie znaczenia i zakresu przepisu komunikowanego przez odpowiednie zwroty językowe przepisu[1223]. W opinii J. Kalinowskiego, kto by chciał ująć to, co istotne dla interpretacji prawa w jedną formułę, mógłby powiedzieć, że jest ona sztuką doszukiwania się względnie domyślania się istnienia i znaczenia norm prawnych, które niedoskonały prawodawca ludzki stanowi w sposób częstokroć niejasny, bywa, sprzeczny, a nawet tylko dorozumiany[1224]. Z kolei J. Kowalski przez wykładnię prawa rozumie ogół czynności poznawczych zmierzających do ustalenia właściwego sensu przepisów prawnych[1225].

Powyższe wypowiedzi prowadzą do wniosku, że wykładnia prawa polega na wyjaśnianiu sensu przepisów prawnych, ustalaniu właściwego ich rozumienia, przypisywaniu im odpowiedniego znaczenia i wyznaczaniu ich zakresu. Należy podkreślić, że wykładnia prawa nie tworzy nowych przepisów prawnych ani nie modyfikuje znaczenia przepisów już istniejących. Na zakaz wykładni prawotwórczej wielokrotnie zwracały uwagę Trybunał Konstytucyjny i Sąd Najwyższy. Pierwszy, w postanowieniu z 24 stycznia 1999 r., Ts 124/98[1226] uznał, że wykładnia nie może zastępować ustawodawcy pozytywnego, ani też uzupełniać treści przepisów prawnych. Z kolei Sąd Najwyższy w uchwale z 11 stycznia 1999 r., I KZP 15/98[1227] stwierdził, że żaden sąd nie może wkraczać w kompetencje władzy ustawodawczej, i pod pozorem dokonywania wykładni określonego przepisu prawnego, tworzyć w istocie zupełnie nową treść analizowanych przepisów.

[1221] Ibidem, s. 176.
[1222] J. Kohler, Wykładnia prawa, [w:] F. Geny, Ph. Heck, J. Kohler, E. Waśkowski, O metodzie wykładni prawa, Warszawa 1935, s. 46, 47.
[1223] W. Wolter, Nauka o ustawie karnej i przestępstwie, Kraków 1970, s. 32.
[1224] J. Kalinowski, Teoria poznania praktycznego, Lublin 1960, s. 97.
[1225] J. Kowalski, Wstęp do nauk o państwie i prawie, Warszawa 1977, s. 259.
[1226] OTK 1999, nr 1, poz. 8.
[1227] OSNKW 1999, nr 1-2, poz. 1.

1.3. Wykładnia w ujęciu podmiotowym i jej moc wiążąca

Wykładnia może być dokonywana przez różne podmioty. Z tego punktu widzenia możemy wymienić:

- wykładnię autentyczną,
- wykładnię legalną,
- wykładnię operatywną, czyli praktyczną,
- wykładnię doktrynalną[1228].

Wykładnią autentyczną nazywa się wykładnię dokonaną przez ten podmiot, który ustanowił daną normę. Wykładnia ta ma charakter abstrakcyjny i nie wiąże się z rozstrzyganiem indywidualnych spraw[1229]. W literaturze dominuje pogląd, że wykładnia autentyczna ma moc prawną równą mocy interpretowanego aktu normatywnego[1230]. Pogląd ten krytykowany jest przez L. Morawskiego. Zdaniem tego autora, moc wiążąca wykładni wynika zawsze z postanowień prawa, a nie z samego faktu, kto dokonał interpretacji danego przepisu[1231]. Mając ten fakt na uwadze, L. Morawski wyróżnia dwie formy wykładni autentycznej:

1. wykładnię oficjalną zawartą w autoryzowanym i mającym formalnie moc wiążącą akcie, w której prawodawca wypowiada się co do znaczenia ustanowionych przez siebie norm,
2. wykładnię nieoficjalną, w której intencje prawodawcy poznajemy na podstawie różnego rodzaju materiałów przygotowawczych, deklaracji lub prywatnych oświadczeń prawodawcy, na przykład dokonanych w prasie czy telewizji, które formalnie nie mają mocy wiążącej[1232].

Przypadki oficjalnej wykładni autentycznej, która miałaby formalnie moc wiążącą są rzadkie, ponieważ w krajach demokratycznych, zgodnie z zasadą podziału władzy, inne organy stanowią prawo, a inne je stosują. Natomiast wykładnia prawa wchodzi w zakres

---

[1228] L. Morawski, Rodzaje wykładni ze względu na podmiot oraz moc wiążącą, Toruń 2006, s. 33; tenże, Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz, Toruń 2002, s. 35; tenże, Zasady wykładni prawa, Toruń 2006, s. 33; tenże, Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 2004, s. 165; T. Stawecki, P. Winczorek, op. cit., s. 120, 121.

[1229] L. Morawski, Wykładnia …, s. 35 i n.; tenże, Zasady wykładni …, s. 34 i n.; tenże, Wstęp do …, s. 165 i 166; M. Zieliński, Wykładnia …, s. 67.

[1230] W. Siedlecki, [w:] W. Siedlecki, Z. Świeboda, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2000, s. 284.

[1231] L. Morawski, Wykładnia …, s. 35 i n.; tenże, Zasady wykładni …, s. 34 i n.; tenże, Wstęp do …, s. 165 i 166; uchwała SN z 11 lutego 2004 r., III PZP 12/03, OSNP 2004, nr 11, poz. 187.

[1232] L. Morawski, Wykładnia …, s. 35 i n.; tenże, Zasady wykładni …, s. 34 i n.; tenże, Wstęp do …, s. 165 i 166.

stosowania, a nie tworzenia prawa[1233]. Należy jednak zauważyć, że we współczesnym prawie coraz więcej mamy przypadków, kiedy organ, który ustanowił określone normy, dokonuje następnie ich oficjalnej wykładni. Z takimi przypadkami wykładni autentycznej mamy do czynienia, gdy ustawodawca, stanowiąc dany akt prawodawczy już w jego tekście zawiera tzw. definicje legalne, z których tworzy się normy nakazujące używania określonego zwrotu w danym znaczeniu na potrzeby danego aktu[1234].

Wykładnia legalna jest dokonywana nie przez organ, który ustanowił daną normę, ale przez organ upoważniony przez prawo do interpretacji określonych przepisów prawa[1235]. Przepisy prawne w tym przypadku określają również procedurę dokonywania wykładni i zakres jej mocy wiążącej[1236]. Teoretycznie rzecz ujmując, wykładnia legalna może mieć moc powszechnie wiążącą, zakres jej mocy wiążącej może być ograniczony tylko do niektórych podmiotów lub też, wyjątkowo, może formalnie w ogóle nie wiązać. Wykładnia legalna, podobnie jak autentyczna, ma charakter abstrakcyjny[1237], a więc dotyczy zagadnień ogólnych, a nie interpretacji podejmowanych w konkretnych indywidualnych sprawach[1238]. W aktualnym stanie prawnym Konstytucja RP nie nadaje żadnemu organowi kompetencji do dokonywania takiej wykładni o mocy powszechnie obowiązującej. W latach 1952-1989 kompetencją do dokonywania powszechnie obowiązującej wykładni ustaw dysponowała Rada Państwa, a w latach 1989-1997 Trybunał Konstytucyjny[1239]. Z kolei ograniczoną moc wiążącą ma wykładnia dokonywana przez Sąd Najwyższy w uchwałach mających na celu wyjaśnienie znaczenia przepisów prawnych budzących wątpliwości lub których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie (art. 1 pkt 1 lit. a u.SN). Zapadają one w składzie 7 sędziów, całej izby Sądu Najwyższego, połączonych izb lub w pełnym składzie Sądu Najwyższego. Uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego, połączonych izb lub składu całej izby z chwilą podjęcia uzyskują moc zasad prawnych, które wiążą wszystkie składy Sądu Najwyższego. Uchwały w składzie 7 sędziów uzyskują moc zasad prawnych dopiero na wniosek tego składu[1240]. Jako ostatni należy wskazać przykład wykładni legalnej, która nie ma wzmiankowanej formalnej mocy wiążącej. Wykładnię taką stanowi urzędowa interpretacja prawa podatkowego dokonywana przez Ministra Finansów w postaci

[1233] L. Morawski, Wykładnia …, s. 35 i n.; tenże, Zasady wykładni …, s. 34 i n.
[1234] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 60; M. Zieliński, Wykładnia …, 67 i 68.
[1235] L. Morawski, Wykładnia …, s. 37; tenże, Zasady wykładni …, s. 37 i 38; K. Kaleta, A. Kotowski, Podstawy prawoznawstwa, Warszawa 2016, s. 243.
[1236] L. Morawski, Wykładnia …, s. 37; tenże, Zasady wykładni …, s. 37 i 38.
[1237] L. Morawski, Zasady wykładni …, s. 37 i 38.
[1238] L. Morawski, Wstęp do …, s. 163.
[1239] J. Zaborowski, Zarys prawa, red. S. Korycki, J. Kuciński, Warszawa 2002, s. 75.
[1240] J. Zaborowski, op. cit., s. 75, 76.

interpretacji ogólnej[1241] (art. 14a § 1 pkt 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa[1242]).

Do wykładni operatywnej zaliczamy wszystkie przypadki wykładni dokonywanej przez sądy i inne organy stosujące prawo w toku rozpoznawania indywidualnych spraw karnych, cywilnych i innych. Wykładnię operatywną od pozostałych typów wykładni wyróżnia przede wszystkim to, że dokonywana jest *in concreto*, tj. na potrzeby wydania indywidualnego rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie[1243]. Wykładnia ta co do zasady nie wiąże innych sądów[1244]. Od wskazanej zasady istnieją dwa wyjątki. Po pierwsze, wykładnią operatywną, która wiąże inne sądy jest wykładnia dokonana przez sąd odwoławczy w razie uchylenia orzeczenia i zwrócenia sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji (art. 386 § 6 k.p.c.)[1245]. Wiąże ona wówczas sąd pierwszej instancji i podmioty występujące w sprawie. Po drugie, wiążącej wykładni operatywnej dokonuje Sąd Najwyższy. Wykładnia taka następuje w uzasadnieniu wyroku kasacyjnego, którym jest związany sąd, któremu sprawa zostanie przekazana do rozpoznania (art. 398^{20} k.p.c.) oraz w uchwałach Sądu Najwyższego, dotyczących rozstrzygnięcia zagadnień prawnych, budzących poważne wątpliwości w konkretnej sprawie, które wiążą sądy rozpatrujące daną sprawę (art. 390 § 2 k.p.c.).

O funkcji wykładni operatywnej szeroko wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w uchwale z 7 marca 1995 r., W 9/94[1246] wskazując, że w demokratycznym państwie prawnym realizującym zasadę podziału władz, którego ustawodawstwo ustanawia drogę sądową dla rozstrzygania konkretnych „sporów o prawo" – takich, które powstają na tle stanów faktycznych, jak i takich, które dotyczą tworzenia prawa – sądy, rozpoznając poszczególne sprawy, dokonują wykładni przepisów prawnych. Wykładnia sądowa dokonywana jest w kontekście danej jednostkowej sprawy, poddanej rozpoznaniu przez sąd, „na użytek" tej sprawy. W polskiej teorii prawa wykładnię taką określa się niekiedy mianem wykładni „operatywnej", w odróżnieniu od wykładni „abstrakcyjnej", dokonywanej np. w nauce czy w wypowiedziach organów upoważnionych do interpretowania przepisów na użytek różnych spraw. Poprzez odniesienie do konkretnej rozpoznawanej sprawy, podmiot dokonujący

---

[1241] K. Teszner, Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany, red. L. Etel, Warszawa 2019, komentarz do art. 14a Ordynacji podatkowej, LEX (dostęp: 11.10.2019).
[1242] T.j. Dz.U. 2020, poz. 1325.
[1243] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 60; K. Kaleta, A. Kotowski, op. cit., s. 248.
[1244] L. Morawski, Wykładnia …, s. 39; tenże, Zasady wykładni …, s. 42 i 43.
[1245] Obecnie przepis art. 386 § 6 k.p.c. używa sformułowania „ocena prawna" i wskazania co do dalszego postępowania, jednak w literaturze przyjmuje się, że chodzi tu również o dokonywaną wykładnię prawa – S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 292-295; I. Kunicki, Związanie sądu …, s. 270, 271.
[1246] OTK 1995, nr 1, poz. 20.

operatywnej wykładni może uwzględnić w swym rozumowaniu wszystkie istotne przesłanki prawne oraz przesłanki związane ze społecznym i aksjologicznym kontekstem tej konkretnej sprawy. Taka wykładnia nie wiąże prawnie organów orzekających w innych sprawach (zgodnie z zasadą niezawisłości sędziowskiej i podległości sędziego tylko ustawom), jednak faktycznie może wywierać wpływ na sposób rozumienia i stosowania interpretowanych przepisów w innych sprawach na przyszłość. W praktyce zasięg i intensywność tego wpływu zależą zwłaszcza od usytuowania danego organu władzy sądowniczej, zakresu jego kognicji i sposobu publikowania orzeczenia. W ten sposób sądy, podobnie jak nauka prawa, wnoszą istotny wkład do ugruntowywania właściwego znaczenia przepisów prawa w środowisku prawniczym i w świadomości społecznej, a także do rozwoju fundamentalnych składników myśli prawniczej, np. w zakresie aksjologii systemu prawa czy reguł interpretacji. W państwie prawnym, opartym na podziale władz oraz respektującym zasadę niezawisłości sędziów i ich podległości tylko ustawie, operatywna wykładnia sądowa jest zatem niezbędnym składnikiem procesu sądowego stosowania prawa, a zarazem jednym z doniosłych, nieodzownych czynników rozwoju kultury prawnej, na gruncie której są tworzone, interpretowane i stosowane przepisy prawa. Dążenie do konsensusu opinii w środowisku prawniczym i jednolitego rozumienia przepisów prawnych zgodnie ze zobiektywizowanymi regułami wykładni łączy się tu w sposób naturalny z otwarciem na różne racjonalne argumenty, z gotowością rewizji poglądów pod wpływem takich argumentów lub w związku z ewolucją kontekstu społeczno-kulturowego. Naturalne jest zatem, że w demokratycznym państwie prawnym rozwój myśli prawniczej, szczególnie w zakresie sposobu rozumienia podstawowych zasad ustrojowych czy reguł interpretowania i stosowania prawa, odbywa się w warunkach dyskusji, która nie może podlegać rozstrzyganiu w drodze aktów interpretacyjnych, których moc wiążąca rozciągałaby się poza sprawę poddaną orzekaniu przez sąd. W związku z tym zminimalizowany jest też zasięg ryzyka błędu w interpretacji; błąd w wykładni operatywnej wywiera skutki tylko w jednostkowej sprawie.

Wykładnią doktrynalną (naukową) nazywamy wykładnię dokonywaną przez przedstawicieli doktryny prawniczej. Popularną formą tej wykładni jest wykładnia dokonywana w glosach do orzeczeń, a także w komentarzach do tekstów prawnych i opracowaniach naukowych poświęconych poszczególnym instytucjom i problemom prawnym. Współcześnie wykładnia ta nie ma mocy wiążącej, jednak jej wpływ na praktykę interpretacji przepisów prawa jest znaczny i stale rosnący[1247]. Fakt, że wykładnia doktrynalna ma charakter

[1247] M. Zieliński, Wykładnia …, s. 68; L. Morawski, Wykładnia …, s. 39; tenże, Zasady wykładni …, s. 47; J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 61; J. Zaborowski, op. cit., s. 76, 77.

niewiążący nie oznacza, że sądy i inne organy nie powinny brać pod uwagę poglądów doktryny. Trafnie podnosi to Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 8 maja 2000 r., SK 22/99[1248], w którym wskazuje, że dokonując wykładni badanego przepisu prawnego, Trybunał Konstytucyjny nie jest oczywiście związany rozumowaniem przyjętym w orzecznictwie innych organów państwowych czy w piśmiennictwie prawnym. Względy racjonalności i wszechstronności analizy dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny wymagają jednak rozważenia stanowisk interpretacyjnych zarysowanych w orzecznictwie sądowym i w nauce prawa. Jednolite i ustabilizowane rozumienie przepisu w judykaturze i w doktrynie uzasadnia przyjęcie takiego stanowiska.

Znaczenie wykładni doktrynalnej polega nie tylko na oddziaływaniu na praktykę stosowania prawa poprzez dostarczenie uargumentowanych wykładni określonych przepisów prawych. A. Korybski, L. Leszczyński i A. Pieniążek wskazują, że jeszcze większe znaczenie ma dydaktyka uniwersytecka w zakresie ogólnych podstaw i mechanizmów wykładni prawa. W ten bowiem sposób kształtuje się rozumowanie i postawy przyszłych prawników, wyposażając ich w niezbędną wiedzę oraz pewne fundamentalne kryteria wartościowania i oceny, preferowane w trakcie normatywnej kwalifikacji określonych zachowań[1249].

1.4. Interpretacja wyroku

W doktrynie przyjmuje się zgodnie, że czynność procesowa może podlegać wykładni[1250]. Przez czynność procesową rozumie się każdą czynność podmiotów procesowych, która według obowiązującej ustawy procesowej może wywrzeć skutki dla procesu cywilnego jako aktu prawnego, złożonego z czynności podmiotów biorących w nim udział[1251]. W. Broniewicz dokonuje podziału czynności procesowych na czynności organów procesowych i czynności uczestników postępowania[1252]. Czynności organów procesowych

[1248] OTK 2000, nr 4, poz. 107.
[1249] A. Korybski, L. Leszczyński, A. Pieniążek, op. cit., s. 135.
[1250] J. Mokry, Wykładnia procesowych oświadczeń …, s. 185; A. Maziarz, Formalizm w postępowaniu wieczystoksięgowym, Warszawa 2012, s. 127; orzeczenie SN z 29 czerwca 1960 r., 2 CR 352/60, NP 1963, nr 1, s. 123.
[1251] W. Siedlecki, Czynności procesowe, PiP 1951, z. 11, s. 701; tenże, Zasady wyrokowania …, s. 184; M. Piekarski, Czynności materialnoprawne a czynności procesowe w sprawach cywilnych (wybrane zagadnienia), Studia Prawnicze 1973, z. 37, s. 110.
[1252] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 81.

mogą mieć różny charakter, a w szczególności charakter zabiegów procesowych, czynności badawczych i czynności decyzyjnych[1253]. Do tych ostatnich należą wyroki sądowe[1254].

Wykładnia czynności procesowych jest procesem myślowym podjętym w celu ustalenia prawnego znaczenia oświadczeń składających się na te czynności[1255]. J. Mokry wskazuje, że dokonanie wykładni czynności procesowych jest tylko wtedy konieczne, gdy znaczenie tych czynności budzi wątpliwości. Gdy czynność została wyrażona w sposób wyraźny, jasny i niebudzący wątpliwości, wykładnia jest zbędna[1256].

Przytoczone pojęcie wykładni czynności procesowych oraz wypracowane w doktrynie definicje wykładni prawa, o których była wyżej mowa, mogą posłużyć do zdefiniowania pojęcia wykładni wyroku. Przekładając poczynione spostrzeżenia na temat wykładni, której przedmiotem jest wyrok, stwierdzić należy, że „wykładnia wyroku" stanowi zespół czynności zmierzających do ustalenia znaczenia wyrażeń zawartych w jego treści. Treść art. 352 k.p.c. koreluje więc z wypowiedzią J. Mokrego wskazującą na konieczność zaistnienia wątpliwości co do znaczenia czynności procesowych, by dokonanie ich wykładni było możliwe. Powołany przepis czyni bowiem warunkiem *sine qua non* wykładni wyroku wystąpienie wątpliwości w jego tekście. Nawiązując z kolei do podziału wykładni zaproponowanego przez J. Wróblewskiego, należy rozważyć do jakiego ujęcia interpretacji należy zakwalifikować wykładnię wyroku – do interpretacji *sensu stricto* czy do interpretacji *sensu largo.* Jak już wskazano, interpretacja *sensu stricto* ma miejsce, gdy powstają wątpliwości co do właściwego znaczenia tekstu prawnego, natomiast interpretacja *sensu largo* oznacza każde rozumienie tekstu prawnego, niezależnie czy budzi on wątpliwości czy nie. Przepis art. 352 k.p.c. wskazuje *expressis verbis* przesłankę dokonania wykładni wyroku w postaci wystąpienia wątpliwości co do jego treści. Z tego względu wykładnię wyroku należy zaliczyć do interpretacji *sensu stricto.*

Określone w art. 352 k.p.c. wymaganie identyczności podmiotowej sądu, który wydał wyrok, i sądu uprawnionego do dokonania jego wykładni, wskazuje że wykładnia wyroku jest szczególnym rodzajem wykładni autentycznej[1257]. Jest bowiem dokonywana przez ten sam podmiot, który jest autorem interpretowanego tekstu. Dopuszczalność dokonywania wykładni

---

[1253] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 81; W. Siedlecki, Rola sądu w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym), PiP 1966, nr 12, s. 858.
[1254] W. Siedlecki, Rola sądu …, s. 863.
[1255] J. Mokry, Wykładnia procesowych oświadczeń …, s. 185; A. Maziarz, op. cit., s. 127.
[1256] J. Mokry, Wykładnia procesowych oświadczeń …, s. 185.
[1257] L. Morawski, Rodzaje wykładni …, s. 33; T. Stawecki, P. Winczorek, op. cit., s. 120, 121; M. Manowska wykładnię tę określa jako wykładnię oryginalną, por. M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. …, komentarz do art. 352 k.p.c., LEX (dostęp: 20.12.2019); M. Rzewuski, Postępowanie …, s. 288; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 67.

autentycznej prawa uzasadniona jest w literaturze tym, że każdy organ, który jest upoważniony do wydawania przepisów prawnych, zgodnie z sentencją *argumentum a maiori ad minus: cuius est condere eius est interpretari,* może je również interpretować[1258]. W przypadku wykładni wyroków uzasadnionym jest przeto stwierdzenie, że sąd – jako organ orzekający – jest również upoważniony do wyjaśniania treści wydanych przez siebie wyroków.

Wykładnia autentyczna wyroków sądów cywilnych zmierza do autentycznego wyjaśnienia przez sąd treści wydanego wyroku[1259]. Uważa się, iż moc prawna tej wykładni jest równa mocy wiążącej wyroku podlegającego interpretacji[1260] z tym, że dokonana na podstawie art. 352 k.p.c. wykładnia wyroku nie ma charakteru samodzielnego. Czytana musi być bowiem łącznie z wyrokiem, któremu nadaje ostateczną, odpowiadającą intencji sądu orzekającego treść i w tym tylko znaczeniu ma ona moc wiążącą taką jak wyjaśniony przez nią wyrok[1261]. Zrównanie mocy prawnej wyroku oraz jego wykładni oznacza, że do wykładni wyroku znajduje zastosowanie przepis art. 365 § 1 k.p.c. W myśl tego przepisu, orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony, lecz także sąd, który je wydał, inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, oraz w wypadkach wskazanych w ustawie, także inne osoby. Cytowany przepis rozciąga zatem moc wiążącą dokonanej wykładni wyroku na inne podmioty oraz wprowadza zakaz pojmowania treści wyroku w sposób sprzeczny z wykładnią dokonaną przez sąd[1262].

Od wykładni autentycznej należy odróżnić wykładnię dokonaną przez inny sąd lub inny organ aniżeli ten, który wydał orzeczenie. Wykładnię tę nazywamy wykładnią *ad hoc,* lub wykładnią incydentalną[1263]. Podmiotem uprawnionym do dokonania wykładni *ad hoc* nie w pełni jasnego i zrozumiałego dla odbiorcy wyroku może być sąd, któremu wyrok ten w ramach postępowania dowodowego przedstawiono jako dokument urzędowy[1264]. Nie można także wykluczyć możliwości, że w toku jakiejś innej prawnie uregulowanej procedury wyrok zostanie zinterpretowany przez organ prowadzący dane postępowanie w związku z własną potrzebą procesową np. organ administracji bądź sąd administracyjny[1265]. Wykładnia ta ma moc wiążącą jedynie w zakresie sprawy rozpoznawanej przez organ dokonujący interpretacji

---

[1258] J. Wróblewski, Rozumienie prawa …, s. 60; M. Zieliński, Wykładnia …, s. 67.
[1259] K. Piasecki, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 130; tenże, Postępowanie sporne …, s. 444; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 172.
[1260] A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 685.
[1261] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 3 kwietnia 2014 r., I ACa 1186/13, Legalis nr 993003.
[1262] Wyrok SN z 17 września 1993 r., II CRN 96/93, OSNCP 1994, nr 9, poz. 180.
[1263] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1204.
[1264] S. Kruszelnicki, op. cit., s. 470.
[1265] T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 268.

tego orzeczenia. Dokonana w ten sposób wykładnia nie ma żadnego znaczenia dla innych organów lub sądów, którym zostało przedłożone zinterpretowane orzeczenie, ponieważ te podmioty nie mają obowiązku jej respektowania.

2nd Podmiot uprawniony do dokonania wykładni wyroku

2.1. Sąd w rozumieniu art. 352 k.p.c.

Określenie podmiotu uprawnionego do dokonania wykładni wyroku wymaga uprzedniego rozważenia w jakim znaczeniu - ustrojowym, sądu polubownego, składu sądzącego, funkcjonalno-proceduralnym oraz instytucjonalnym - zostało użyte pojęcie „sąd" w sformułowaniu „sąd, który wydał wyrok" zawartym w treści art. 352 k.p.c.[1266]

Nie sposób przyjąć, że pojęcie sądu w analizowanym wyrażeniu „sąd, który wydał wyrok" zawartym w art. 352 k.p.c. występuje w znaczeniu ustrojowym. Nie ulega wątpliwości, że wyrok wydany przez sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd apelacyjny nie może być interpretowany przez wszystkie inne sądy rejonowe, okręgowe czy apelacyjne. W art. 352 k.p.c. nie chodzi również o sąd w znaczeniu sądu polubownego. Wykładnia wyroku sądu polubownego została uregulowana w odrębnej regulacji, mianowicie w art. 1200 § 1 pkt 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, w terminie 2 tygodni od dnia otrzymania wyroku, jeżeli strony nie uzgodniły innego terminu, każda ze stron może, po zawiadomieniu drugiej strony, zwrócić się do sądu polubownego o rozstrzygnięcie wątpliwości co do treści wyroku.

Cel wykładni wyroku oraz wypowiedzi w doktrynie mogą natomiast wskazywać, że w treści art. 352 k.p.c. pojęcie sądu użyte zostało w znaczeniu składu sądzącego[1267]. Sformułowanie „sąd, który wydał wyrok" może prowadzić także do wniosku, że sądem właściwym do dokonania wykładni wyroku jest jedynie sąd w tym samym składzie, który był autorem interpretowanego wyroku. Jest rzeczą zrozumiałą, że tożsamość sądu wydającego wyrok oraz sądu dokonującego późniejszej jego wykładni daje gwarancje najpełniejszej realizacji celów wykładni. Wykładnia wyroku zmierza wówczas do wyjaśnienia myśli i

[1266] Pojęcia sądu w znaczeniu ustrojowym, sądu polubownego, składu sądzącego, funkcjonalno-proceduralnym oraz instytucjonalnym zostały wyjaśnione w podpunkcie 3.2 rozdziału V.

[1267] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 12, 13; J. Lapierre, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r. …, s. 758; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684; K. Piasecki, Sprostowanie … , s. 16; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 131; tenże, Postępowanie sporne …, s. 444; J. Świeczkowski, op. cit., s. 56; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 173; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 76; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816.

zamiarów sędziego, który wydał dany wyrok. Z tego względu, autor wyroku będzie z pewnością najbardziej odpowiednim podmiotem powołanym do jego interpretacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że zapewnienie identyczności podmiotowej sądu, który wydał wyrok oraz sądu dokonującego jego wykładni może okazać się z różnych przyczyn niemożliwe. Zauważyć bowiem należy, że żądanie dokonania wykładni wyroku nie jest ograniczone żadnym terminem. Upływ czasu między wydaniem wyroku a jego wykładnią może być znaczny. Może się zatem zdarzyć, że wykładni wyroku będzie musiał dokonać sąd w innym składzie osobowym niż skład, który wydał wyrok.

Analizę przyczyn uniemożliwiających dokonanie wykładni wyroku przez sąd w tym samym składzie osobowym trzeba poprzedzić ogólnym stwierdzeniem, że zgodnie z art. 47 k.p.c., skład sądu orzekającego może być trojaki: jeden sędzia, jeden sędzia i dwóch ławników oraz trzech sędziów. Zgodnie z uczynionymi powyżej uwagami, interpretacji wyroku powinien w pierwszej kolejności dokonać sąd w tym samym składzie orzekającym, w jakim go wydał[1268]. Natomiast gdy nie jest to możliwe – w takim samym składzie orzekającym[1269]. W konsekwencji wyrok wydany przez jednego sędziego będzie zawsze interpretowany przez sąd w składzie jednoosobowym, a wyrok wydany przez jednego sędziego i dwóch ławników bądź trzech sędziów – przez sąd w składzie trzyosobowym. Rozpoznanie sprawy w przedmiocie wykładni wyroku w składzie sprzecznym z przepisami prawa powoduje nieważność postępowania, o jakiej mowa w art. 379 pkt 4 k.p.c. Sąd odwoławczy, rozpoznając zażalenie strony na wydane przez sąd pierwszej instancji postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku, bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania (art. 379 w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.).

Wracając do głównego nurtu rozważań, należy zauważyć, że okoliczności wyłączających tożsamość sądu wydającego i interpretującego wyrok może być wiele. Wśród nich można wymienić chociażby śmierć sędziego, reorganizację sądu, rozwiązanie stosunku służbowego sędziego, wygaśnięcie stosunku służbowego sędziego, przejście sędziego w stan spoczynku, przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe. Ponadto w składach orzekających, w których uczestniczą ławnicy następuje cykliczna zmiana osób pełniących funkcję ławnika. Wystąpienie wymienionych okoliczności powoduje, że wykładnia wyroku nie może zostać dokonana przez sąd w identycznym składzie osobowym. Prowadzi to do

[1268] J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 223; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 780; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1158.
[1269] Z. Resich, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, Postępowanie …, s. 412.

wniosku, że w sformułowaniu „sąd, który wydał wyrok" pojęcie sądu nie zostało użyte także w znaczeniu składu sądzącego.

W celu ostatecznego ustalenia, w jakim znaczeniu pojęcie „sąd" zostało użyte w treści art. 352 k.p.c. trzeba zatem rozważyć, jaki sąd będzie właściwy do dokonania wykładni wyroku, jeśli nie może tego dokonać sąd w tym samym składzie, w którym go wydał. Zdaniem K. Piaseckiego w sytuacji niemożności odtworzenia identycznego osobowo składu sądzącego, sądem właściwym do dokonania wykładni wyroku będzie inny sąd działający na tym samym obszarze[1270]. Innym sądem wskazanym przez K. Piaseckiego nie może być jednak sąd w znaczeniu instytucjonalnym. Wynika to z faktu, że w granicach obszaru właściwości sądu, który wydał wadliwy wyrok, nie może funkcjonować inny sąd w znaczeniu instytucjonalnym. Dlatego też należy wykluczyć to znaczenie sądu w sformułowaniu „sąd, który wydał wyrok". Wobec powyższego, wypada przyjąć, że pojęcie sądu występujące w art. 352 k.p.c. należy rozumieć w znaczeniu funkcjonalno – proceduralnym, tj. w znaczeniu organu postępowania. Przez sąd w tym znaczeniu należy więc rozumieć organ rozpoznający określony rodzaj spraw lub dokonujący konkretnych czynności proceduralnych[1271]. Sąd dokonujący wykładni wyroku jest więc organem procesowym, w skład którego mogą wchodzić autorzy interpretowanego wyroku bądź inni sędziowie orzekający w danym sądzie.

Przyjmując znaczenie pojęcia „sąd" na gruncie art. 352 k.p.c. trzeba jednak mieć na uwadze, że pojęcie to w sformułowaniu „sąd, który wydał wyrok" w innych przepisach kodeksu postępowania cywilnego zostało użyte w znaczeniu instytucjonalnym np. w art. 369 § 1 oraz art. 424^6 § 1 k.p.c. Pierwszy z przepisów stanowi, że apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem, drugi natomiast że skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwóch lat od dnia jego uprawomocnienia się. W cytowanych przepisach termin „sąd" określa konkretną jednostkę organizacyjną, w której zapadł zaskarżony wyrok.

2.2. Właściwość sądu

[1270] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; tenże, Wyroki sądów pierwszej instancji …, s. 131; tenże, Postępowanie sporne …, s. 445.
[1271] T. Ereciński, J. Gudowski [red.], J. Iwulski, Komentarz do prawa o ustroju sądów …, s. 22.

Jak już zaznaczono, wątpliwości co do treści wyroku rozstrzyga ten sąd, który wydał wyrok. W doktrynie postuluje się, by interpretacji wadliwego wyroku w pierwszej kolejności dokonywał sąd w tym samym składzie osobowym, w jakim wydał wyrok[1272]. Z uwagi na wskazane wyżej okoliczności, zachowanie identyczności podmiotowej sądu, który wydał wyrok i sądu dokonującego jego wykładni nie zawsze jest możliwe. Wówczas sądem właściwym do dokonania wykładni wyroku, zgodnie z przytoczonym już stanowiskiem K. Piaseckiego, jest inny sąd działający na tym samym obszarze. W skład tego sądu, jak wyżej podniesiono, mogą wchodzić autorzy interpretowanego wyroku bądź inni sędziowie orzekający w danym sądzie. W skład sądu dokonującego wykładni wyroku mogą zatem wchodzić również sędziowie orzekający w innym wydziale niż w tym, w którym doszło do wydania wyroku oraz sędziowie wydziałów zamiejscowych czy ośrodków zamiejscowych. K. Piasecki rozważając właściwość miejscową sądu w przedmiocie wykładni wyroku przyjmuje, że w przypadku trudności w ustaleniu tej właściwości, zastosowanie znajdzie art. 45 k.p.c.[1273] Przepis ten upoważnia Sąd Najwyższy do oznaczenia na posiedzeniu niejawnym sądu, przed który należy wytoczyć powództwo, jeżeli w myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego nie można na podstawie okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej.

Stanowisko K. Piaseckiego nie wydaje się trafne. Przepis art. 45 k.p.c. znajduje bowiem zastosowanie w sytuacji, gdy sprawa nie została jeszcze wniesiona do żadnego sądu z uwagi na niemożność ustalenia sądu miejscowo właściwego[1274] albo została wniesiona do sądu, który nie jest właściwy i nie można ustalić sądu właściwego. Niemożność ta z reguły wywołana jest bezskutecznością poszukiwania okoliczności faktycznych, od istnienia których przepisy kodeksu postępowania cywilnego uzależniają istnienie właściwości miejscowej. W przypadku wykładni wyroku, właściwość miejscowa sądu wydaje się być jednak przesądzona, gdyż właściwy miejscowo jest sąd w znaczeniu instytucjonalnym, w którym doszło do wydania wyroku.

Wykładni wyroku może dokonać zarówno sąd pierwszej instancji, jak i sąd drugiej instancji, stosownie do tego, w której instancji został wydany wyrok, którego treść wywołuje

---

[1272] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 16; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; tenże, Wyroki sadów pierwszej instancji …, s. 131; tenże, Postępowanie sporne …, s. 444; J. Świeczkowski, op. cit., s. 57; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 76; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 67.
[1273] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205.
[1274] Postanowienie SN z 13 maja 1976 r., II CO 3/76, OSNCP 1977, nr 2, poz. 30.

wątpliwości[1275]. W orzeczeniu z 21 lutego 1949, C II 401/47[1276] Sąd Najwyższy podniósł, że wykładnia wyroku sądu drugiej instancji może wchodzić w grę tylko wówczas, gdy powstaną wątpliwości co do świadczeń nakazanych wyrokiem tego sądu. Sądem powołanym do dokonania wykładni jest zatem sąd, który orzekał w określonym zakresie co do istoty sprawy, mimo że sąd ten nie jest sądem pierwszej instancji.

Teza powołanego orzeczenia zasługuje na akceptację. Oczywistą jest okoliczność opisana w tym orzeczeniu, a mianowicie, że sąd pierwszej instancji jest powołany do dokonywania wykładni swojego wyroku, natomiast wyrok sądu drugiej instancji interpretuje wyłącznie sąd tej instancji. W literaturze reprezentowane jest stanowisko, że wykładni wyroku sądu drugiej instancji może dokonać tylko ten sąd, a nie sąd pierwszej instancji[1277]. Przytaczany jest w szczególności przypadek wykładni wyroku sądu drugiej instancji, uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania, jeżeli na skutek niejasnego sformułowania wyroku sądu drugiej instancji nie wiadomo, w jakim zakresie sąd ten uchylił zaskarżony wyrok, a w jakim oddalił apelację[1278].

Teza o właściwości sądu drugiej instancji do dokonywania wykładni własnego wyroku jest konfrontowana z odmiennym poglądem Sądu Najwyższego wyrażonym w orzeczeniu z 29 czerwca 1960 r., 2 C 352/60[1279]. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy uznał, że do wykładni, w jakim zakresie sąd rewizyjny uchylił wyrok sądu pierwszej instancji, powołany jest sąd pierwszej instancji. Nie należy jednak zapominać, że to kontrowersyjne orzeczenie zostało podjęte na gruncie dawnego kodeku postępowania cywilnego, który wykładnię ograniczał jedynie do wyroków zasądzających świadczenie podlegających wykonaniu. Sąd Najwyższy nie miał wątpliwości co do tego, że wyrok sądu drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji może być sformułowany w sposób powodujący wątpliwości co do jego treści. Problem polegał jednak na tym, że wyrok ten, nie należał do kategorii wyroków podlegających wykonaniu, a więc nie mógł być poddany wykładni. Zdaniem Sądu Najwyższego interpretowany mógł być jedynie wyrok sądu zasądzający świadczenie, a więc wyrok sądu pierwszej instancji. Podmiotem uprawnionym do wykładni tego wyroku był więc wyłącznie sąd pierwszej instancji, jako sąd, który go wydał. W celu uniknięcia niedopuszczalności rektyfikowania niejasnego wyroku sądu drugiej instancji uchylającego

---

[1275] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 12; F. Rosengarten, op. cit., s. 880; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 173, 174; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 18; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116.
[1276] PiP 1949, nr 11, s. 130.
[1277] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 174; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116.
[1278] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 174.
[1279] NP 1961, nr 1, s. 123.

wyrok sądu pierwszej instancji, Sąd Najwyższy orzekł, że właściwym do dokonania wykładni tego wyroku będzie sąd pierwszej instancji. Sąd Najwyższy uznał w uzasadnieniu spornego orzeczenia, że sąd pierwszej instancji wyjaśniając, jak dalece uchylił jego wyrok sąd drugiej instancji, dokonuje w rzeczywistości wykładni swego własnego wyroku pod względem jego zakresu.

Stanowisko Sądu Najwyższego zostało poddane krytyce. Szczegółowe jej uzasadnienie przedstawił K. Piasecki[1280]. Autor ten podkreśla, że tylko sąd drugiej instancji jako sąd, który spowodował niejasność własnego wyroku uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji, może być powołany do dokonania jego wykładni. K. Piasecki odnosząc się ponadto do ograniczenia, jakie zawierał art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. w stosunku do wyroku zasądzającego świadczenie podniósł, że wystarczy by wyrok sądu drugiej instancji został wydany w sprawie, w której wydany ostatecznie wyrok będzie podlegał wykonaniu[1281].

Obecnie, po zmianie redakcji obowiązującego art. 352 k.p.c. w stosunku do art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. nie ulega wątpliwości, że wykładni wyroku dokonuje każdorazowo jego autor, którym może być sąd pierwszej oraz sąd drugiej instancji. Wynika to wprost z art. 352 k.p.c. Powoływanie się w tej kwestii na orzeczenie Sądu Najwyższego z 29 czerwca 1960 r. może obecnie prowadzić tylko do nieporozumień.

Problem wykładni wyroku może dotyczyć również wyroków Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 15 stycznia 2001 r., I PZ 29/00[1282] Sąd Najwyższy uznał, że potrzeba dokonania wykładni wydanego przez siebie wyroku zachodzi wówczas, gdy jego treść została sformułowana w sposób niejasny, uniemożliwiający jednoznaczne rozumienie tekstu. Z kolei z postanowieniu z 4 lipca 2019 r., III PO 1/19 stwierdził, że wniosek o dokonanie wykładni wyroku Sądu Najwyższego jest uzasadniony jeżeli sentencja wyroku rzeczywiście nie precyzowała, w jakiej części uchylony został wyrok sądu apelacyjnego i w jakim zakresie sprawa została przekazana sądowi apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

3rdPrzedmiot wykładni

[1280] K. Piasecki, Glosa do orzeczenia z 29 czerwca 1960 r., 2 CR 352/60, NP 1963, nr 1, s. 125.
[1281] Ibidem, s. 130.
[1282] OSNAPiUS 2002, nr 17, poz. 413.

Zdaniem F. Rosengartena każdy rodzaj wyroku sądowego może być przedmiotem interpretacji sądowej[1283]. Przypomnijmy, że pod rządami kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. spośród wyroków zasądzających świadczenie, wyroków ustalających istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa oraz wyroków kształtujących stosunek prawny lub prawo, wykładni sądowej podlegał jedynie wyrok zasądzający świadczenie. Przepis art. 378 k.p.c. z 1930 r. stanowił, że sąd dokonuje wykładni, jeżeli pojawią się wątpliwości przy jego wykonaniu. Takie sformułowanie przepisu powodowało nierzadko problemy w praktyce. Pojawiły się bowiem niejednokrotnie, podobnie jak obecnie, wątpliwości co do treści wyroków ustalających istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa i kształtujących stosunek prawny lub prawo. Tymczasem gramatyczna wykładnia art. 378 k.p.c. z 1930 r. prowadziła do jednoznacznego wniosku, że wykładnia dopuszczalna była tylko w stosunku do wyroków podlegających wykonaniu w drodze egzekucji. Konieczność dokonywania wykładni wyroków ustalających i kształtujących okazała się jednak na tyle potrzebna, że doktryna zaczęła interpretować art. 378 k.p.c. z 1930 r. (art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r.) *contra legem.* W związku z tym, panowała zgodność poglądów, że dopuszczalna była również wykładnia innych wyroków, m.in. o ustalenie[1284].

Wykładni podlegają zarówno wyroki prawomocne, jak i nieprawomocne[1285]. K. Piasecki słusznie podnosi, że wykładnia wyroków sądu pierwszej instancji może mieć wpływ na decyzję strony co do wniesienia środka zaskarżenia od wyroku, który wymaga wykładni[1286]. W literaturze zarysowała się natomiast różnica poglądów czy przedmiotem wykładni może być jedynie sentencja wyroku, czy również jego uzasadnienie. Zdaniem K. Piaseckiego wykładni podlega tylko sentencja wyroku, a nie jego uzasadnienie. Autor ten uznaje, że uzasadnienie może być jedynie pomocne przy dokonywaniu interpretacji sentencji wyroku[1287]. Należy zaznaczyć, że K. Piasecki wyraził swoje stanowisko na tle art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r., który uzależniał możliwość dokonania interpretacji wyroku od zaistnienia wątpliwości jakie mogłyby się „nastręczyć przy jego wykonaniu". K. Piasecki podnosił, że wykładni podlega tylko sentencja wyroku jako określająca świadczenie, które może być przedmiotem wykładni. Mimo rozszerzenia w kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. dopuszczalności dokonywania wykładni każdego wyroku, autor podtrzymał wcześniej

[1283] F. Rosengarten, op. cit., s. 881.
[1284] W. Siedlecki, Postępowanie cywilne, Warszawa 1959, s. 189; J.J. Litauer, Komentarz do procedury …, s. 222-223; M. Allerhand, Kodeks postępowania …, s. 406-407; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 31.
[1285] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 171; F. Rosengarten, op. cit., s. 881; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 17; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 173.
[1286] K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 17.
[1287] Ibidem, s. 17.

zajęte stanowisko co do tego, że wykładni podlega tylko sentencja wyroku, a nie jego uzasadnienie [1288].

W doktrynie dominuje jednak pogląd odmienny. Przedstawiciele tego poglądu podnoszą, że wykładnia może odnosić się zarówno do sentencji wyroku, jak i jego uzasadnienia[1289]. Pogląd ten na ogół nie jest szeroko uzasadniany. Jego zwolennicy argumentację ograniczają jedynie do powołania tezy postanowienia Sądu Najwyższego z 30 kwietnia 1970 r., II CZ 32/70[1290]. Zgodnie z nią, art. 352 k.p.c. stanowi ogólnie o wykładni wyroku, a zatem wykładnia może się odnosić także do jego uzasadnienia. Jedynie F. Rosengarten na uzasadnienie swojego stanowiska dokonuje konfrontacji brzmienia art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. z art. 352 k.p.c. Autor ten wyprowadza wniosek, że likwidacja ograniczeń w możliwości dokonywania wykładni wyroku co do wątpliwości, jakie mogłyby się pojawić przy wykonaniu wyroku w przepisie art. 352 k.p.c. powoduje, że wykładni może podlegać nie tylko sentencja wyroku, ale i jego uzasadnienie[1291].

Spośród zaprezentowanych stanowisk, podzielić należy pogląd o dopuszczalności dokonania wykładni zarówno sentencji wyroku, jak i jego uzasadnienia. Jak już zaznaczono, stanowisko K. Piaseckiego zostało wyrażone w okresie obowiązywania art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. i wtedy zasługiwało na aprobatę. Obecnie, zgodnie z redakcją art. 352 k.p.c. wykładnia nie jest już ograniczona tylko do wątpliwości, jakie mogłyby się pojawić przy wykonaniu wyroku. Przepis ten upoważnia do dokonania przez sąd wykładni wyroku, jeśli pojawią się wątpliwości co do jego treści. Przez treść wyroku należy natomiast rozumieć sentencję oraz uzasadnienie. Wykładni podlega zatem cały wyrok a nie tylko jego sentencja. Uznać należy, że gdyby ustawodawca chciał ograniczyć omawianą instytucję do sentencji wyroku uczyniłby to *expressis verbis* w treści tego lub innego przepisu. Na uzasadnienie akceptowanego stanowiska można dodatkowo wskazać, że wykładnia celowościowa przemawia za traktowaniem wyroku jako jednolitej całości, a tym samym uzasadnienia jako

---

[1288] K. Piasecki, Wyrok pierwszej instancji …, s. 187; tenże, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; tenże, Postępowanie sporne …, s. 445.

[1289] D. Dobrzański, Glosa do wyroku SN z 4 lipca 1967 r., II PR 206/67, NP 1968, nr 2, s. 292; A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, s. 750; F. Rosengarten, op. cit., s. 881; J. Gudowski, Kodeks postępowania cywilnego. Tekst, orzecznictwo, piśmiennictwo, Warszawa 1988, s. 625; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] op. cit., s. 657; Z. Resich, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, Postępowanie …, s. 463; S. Dalka, Podstawy postępowania cywilnego, Sopot 1999, s. 146; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116; J. Świeczkowski, op. cit., s. 65; H.E. Zadrożniak, Rektyfikacja orzeczeń …, s. 1145; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 76; T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 269; H. Dolecki, Postępowanie cywilne …, s. 229; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684; postanowienie NSA z 26 lipca 2001 r., II SAB 57/98, LEX nr 75533; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. …, komentarz do art. 352 k.p.c., LEX (dostęp: 18.11.2019).

[1290] LEX nr 6727.

[1291] F. Rosengarten, op. cit., s. 881.

jego integralnej części[1292]. A. Miączyński podkreśla, że pełną wartość może posiadać wyrok jako całość składający się z sentencji wraz z właściwym, odpowiadającym jej uzasadnieniem stanowiącym immanentną część wyroku. Co więcej, autor ten trafnie zauważa, że z uwagi na skrótową formę rozstrzygnięcia zawartą w sentencji, również uzasadnienie wyroku może zawierać istotny element rozstrzygnięcia[1293].

Przedmiotem wykładni może być zatem sama sentencja wyroku, sentencja wraz z uzasadnieniem i samo uzasadnienie. Zarówno bowiem w samej sentencji, jak i w samym uzasadnieniu wyroku mogą zachodzić wątpliwości. Może się również zdarzyć, że w wyroku niejasna jest zarazem sentencja, jaki i uzasadnienie. W takim przypadku analizie sądowej będą poddane obydwa wskazane elementy wyroku. Jak już zaznaczono, przedmiotem wykładni może być także samo uzasadnienie wyroku[1294]. Wątpliwości pojawiające się w uzasadnieniu wyroku, pomimo jasnej treści samej sentencji, mogą być zjawiskiem negatywnym. Sąd w uzasadnieniu wyroku zajmuje bowiem stanowisko wobec całego materiału procesowego. Musi w nim w sposób należyty i jasny uzasadnić swoje zdanie, ustosunkować się przekonująco do wszystkich okoliczności sprawy przytoczonych przez strony[1295]. Jasne, zrozumiałe[1296] i przekonujące[1297] uzasadnienie stwarza przeświadczenie o słuszności rozstrzygnięcia sądowego zawartego w wyroku. To zaś prowadzi do świadomego podporządkowania się stron czy innych uczestników postępowania decyzji sądu. Często od treści uzasadnienia zależy decyzja o wniesieniu środka zaskarżenia[1298]. Stąd też strony wnoszą o sporządzenie uzasadnienia wyroku by poznać jakimi motywami kierował się sąd rozpoznając ich sprawę. Pożądane jest zatem, by uzasadnienie wyroku było precyzyjne i zrozumiałe dla strony, by ta mogła podjąć z rozmysłem decyzję co do zaskarżenia odnoszącego się do niej orzeczenia.

W uzupełnieniu powyższych rozważań dodajmy, że oddziaływanie uzasadnienia wyroku nie ogranicza się jedynie do kręgu podmiotów uczestniczących bezpośrednio w postępowaniu. Wykracza ono poza ramy danego postępowania wywierając wpływ na kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa[1299]. Ta społeczno-wychowawcza rola uzasadnienia wyroku wymaga by było ono sporządzane z należytą precyzją, a w przeciwnym wypadku by można było je poddawać interpretacji, zgodnie z art. 352 k.p.c.

[1292] A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, s. 759.
[1293] Ibidem, s. 754.
[1294] B. Bladowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 235; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 64.
[1295] A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, s. 750.
[1296] E. Łętowska, Pozaprocesowe znaczenie …, s. 14.
[1297] J. Jodłowski, Uzasadnienie i publikacja …, s. 6, 7.
[1298] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 77, 78.
[1299] A. Miączyński, Znaczenie i rola uzasadnienia …, s. 758.

4th Przesłanki wykładni

4.1. Przesłanki przedmiotowe

Zgodnie z art. 352 k.p.c. sąd rozstrzyga wątpliwości co do treści wyroku. Przepis ten wskazuje zatem przesłankę przedmiotową uzasadniającą dokonanie wykładni wyroku, którą jest istnienie wątpliwości co do jego treści. Mimo, iż przesłanka ta wynika *expressis verbis* z brzmienia art. 352 k.p.c., była ona przedmiotem zainteresowania zarówno orzecznictwa Sądu Najwyższego, jak i literatury. Wypowiedzi zarówno judykatury, jak i doktryny zostały poczynione w związku z wykładnią samego art. 352 k.p.c. Sąd Najwyższy wykładni takiej dokonał w postanowieniu z 21 maja 1975 r., IV PZ 26/75[1300], w którym przyjął, że w przypadku gdy wierzyciel egzekwuje świadczenie sprzecznie z treścią wyroku, to w świetle art. 352 k.p.c. nawet nie budząca wątpliwości sentencja wyroku uzasadnia wniosek o jego wykładnię. Wypowiedź ta koresponduje z poglądem M. Zielińskiego, którego zdaniem pojęcie wykładni odnosi się do rozumienia każdego tekstu prawa, niezależnie od tego, czy tekst ten budzi wątpliwości czy nie. Jak już wskazano, pogląd ten jest zasadny, gdy przedmiotem wykładni jest przepis prawa. Z odmienną sytuacją mamy natomiast do czynienia, gdy interpretacji poddawany jest wyrok. Ustawodawca bowiem wyraźnie uzależnił możliwość dokonania wykładni wyroku od zaistnienia wątpliwości co do jego treści.

Stanowisko Sądu Najwyższego prezentowane w postanowieniu z 21 maja 1975 r. zostało zakwestionowane w literaturze. Uznano je za sprzeczne zarówno z treścią art. 352 k.p.c., jak i celem wykładni wyroku[1301]. Stwierdzono bowiem, że w stanie faktycznym, w którym zostało wydane to postanowienie, w przypadku prowadzenia postępowania egzekucyjnego wbrew treści tytułu wykonawczego, strony tego postępowania miały do dyspozycji wystarczające środki prawne zmierzające do zapobieżenia wykonania tytułu wykonawczego niezgodnie z jego treścią. Miały przede wszystkim, uregulowaną w art. 825 pkt 3 k.p.c. możliwość żądania umorzenia przez organ egzekucyjny postępowania w całości lub części, na tej podstawie, że egzekucję skierowano przeciwko osobie, która nie jest

[1300] OSP 1976, nr 6, poz. 112; E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa Sąd Najwyższego z zakresu procesu cywilnego (rok 1975), NP 1976, nr 7-8, s. 1141.

[1301] M. Sychowicz, Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r., IV PZ 26/75, OSP 1976, nr 6, poz. 112, s. 249, 250; W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – II półrocze 1975), PiP 1976, nr 10, s. 127; J. Świeczkowski, op. cit., s. 68, 69; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1116; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 64, 65.

dłużnikiem i która sprzeciwia się prowadzeniu egzekucji, albo że prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego[1302]. Strony mogły skorzystać również z innych środków prawnych, takich jak powództwo przeciwegzekucyjne czy skarga na czynności komornika. Merytorycznej obronie dłużnika przed egzekucją służy powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego (powództwo opozycyjne), które może być oparte na podstawach wskazanych w art. 840 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli:

1) przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo gdy kwestionuje przejście obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście;

2) po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może oprzeć powództwo także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, na zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zgłoszenie tego zarzutu w sprawie było z mocy ustawy niedopuszczalne, a także na zarzucie potrącenia;

3) małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c., wykaże, że egzekwowane świadczenie wierzycielowi nie należy się, przy czym małżonkowi temu przysługują zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz także zarzuty, których jego małżonek wcześniej nie mógł podnieść.

W drodze powództwa z art. 840 k.p.c. dłużnik może żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części albo jego ograniczenia, powołując się na wymienione wyżej trzy podstawy, co powinno znaleźć swój wyraz w formułowaniu żądania pozwu. Pozew o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności winien więc odpowiadać warunkom formalnym pism procesowych (art. 126 k.p.c.) oraz spełniać wymogi z art. 187 k.p.c. Dokładne określenie żądania (art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.) zależy od tego, na której z trzech wskazanych w art. 840 k.p.c. podstaw powód opiera swoje powództwo.

W przeciwieństwie do powództwa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, które stanowi obronę merytoryczną przed egzekucją, skargę na czynności komornika należy

[1302] M. Sychowicz, Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r. …, s. 249. Stanowisko to zostało wyrażone na gruncie starego stanu prawnego. Na mocy ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 121) art. 825 pkt 3 k.p.c. został uchylony. Tą samą ustawą nowelizacyjną został wprowadzony art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c. zawierający tożsamą treść jak uchylony art. 825 pkt 3 k.p.c. W świetle obowiązujących przepisów przesłanka określona w art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c. jest podstawą do umorzenia postępowania z urzędu, a nie na wniosek.

zaliczyć do środków obrony formalnej, która zmierza do eliminacji naruszeń przepisów procesowych i zapewnienia zgodnego z prawem przebiegu egzekucji. Skarga na czynności komornika służy na wszelkie czynności komornika rozstrzygające i faktyczne oraz na zaniechanie dokonania przez niego czynności. Legitymację do wniesienia skargi posiada przede wszystkim strona i może z niej skorzystać zawsze, jeśli uzna to za potrzebne w obliczu konkretnego działania lub zaniechania komornika. Skarga na czynności komornika powinna czynić zadość przede wszystkim warunkom pisma procesowego z art. 126 § 1 i 2 k.p.c., a ponadto zawierać określenie zaskarżonej czynności lub czynności, której dokonania komornik zaniechał oraz wniosek o zmianę, uchylenie lub dokonanie czynności wraz z uzasadnieniem.

Wskazane wyżej okoliczności przemawiają za stanowiskiem, że nie ma żadnych racjonalnych powodów, które by uzasadniały zrealizowanie celu zapobieżenia wykonania tytułu wykonawczego niezgodnie z jego treścią przez dokonanie wykładni wyroku, którego treść nie budzi wątpliwości. Wykładnia ma bowiem zmierzać do usunięcia wątpliwości co do treści wyroku, a nie do zapobieżenia egzekucji sprzecznej z treścią tytułu wykonawczego. Posłużenie się w tym przypadku przez Sąd Najwyższy wykładnią wyroku stanowi wykładnię rozszerzającą art. 352 k.p.c. Wykładnia taka może być natomiast uzasadniona jedynie celem, do realizacji którego ma służyć zastosowanie określonego przepisu. W przypadku prowadzenia postępowania egzekucyjnego wbrew treści tytułu wykonawczego nie ma określonego celu, któremu miałoby służyć zastosowanie wykładni rozszerzającej art. 352 k.p.c. Strony postępowania miały natomiast do dyspozycji wystarczające środki prawne zmierzające do zapobieżenia wykonania tytułu wykonawczego niezgodnie z jego treścią.

Stanowisko odmienne niż w postanowieniu z 21 maja 1975 r. zajął Sąd Najwyższy w późniejszym okresie. Otóż w postanowieniu z 26 stycznia 2006 r., I CK 7/05[1303] uznał, że w przypadku, gdy ujęcie redakcyjne sentencji wyroku aczkolwiek syntetyczne i nierozbudowane językowo jawi się jako jednoznaczne, wniosek o dokonanie wykładni tego wyroku należy oddalić. Podobnie wypowiedział się w postanowieniu z 15 lipca 2009 r., I CZ 12/09[1304], w którym podkreślił, że zasadność wniosku o wykładnię wyroku zależy od istnienia wątpliwości odnoszących się do jego treści. Tożsame stanowisko wyraził w postanowieniu z 29 kwietnia 2015 r., V CO 35/15[1305] wskazując, że przepis art. 352 k.p.c. wskazuje wyraźnie, że wniosek o wykładnię orzeczenia dotyczyć może wyłącznie wątpliwości co do treści orzeczenia. Również w literaturze przedmiotu dominuje stanowisko, że oprócz wątpliwości co do treści

[1303] LEX nr 1614861.
[1304] LEX nr 1615582.
[1305] Legalis nr 2289425.

wyroku, nie istnieją żadne inne okoliczności, których wystąpienie może uzasadniać przeprowadzenie wykładni wyroku[1306]. Trzeba podzielić zapatrywanie, że zgodnie z literalnym brzmieniem art. 352 k.p.c. wykładni wymaga jedynie taki wyrok, którego treść dotknięta jest pewnymi wadami wywołującymi co do niej wątpliwości.

Ustalenie, że zgodnie z art. 352 k.p.c. wykładnia wyroku może być dokonana tylko wtedy, gdy występują wątpliwości co do jego treści, nie wyjaśnia jednak użytego w tym przepisie terminu „wątpliwości". Wyłania się zatem pytanie, kiedy mamy do czynienia z wątpliwościami oraz jakiego rodzaju mogą to być wątpliwości.

Rozważania wypada rozpocząć od zdefiniowania pojęcia „wątpliwości", które stanowi liczbę mnogą pojęcia „wątpliwość". Pojęcie to nie jest zdefiniowane nie tylko w art. 352 k.p.c., ale również w innych przepisach kodeksu postępowania cywilnego. W związku z tym jego wyjaśnienia należy poszukiwać w języku potocznym. W nauce języka polskiego pojęcie „wątpliwość" jest zaś definiowane jako wahanie, powątpiewanie, niepewność[1307], a także jako niepewność co do prawdziwości jakichś słów[1308]. Odwołując się do przytoczonej definicji pojęcia „wątpliwość", można stwierdzić, że istnienie wątpliwości co do treści wyroku oznacza zachodzącą niepewność odnoszącą się do tekstu całego wyroku lub poszczególnych jego słów, zwrotów bądź fragmentów. Niepewność ta polega zaś na tym, że w tekście wyroku występują wyrażenia, zwroty lub słowa niejasne[1309], niezrozumiałe, niedookreślone, nieprecyzyjne[1310] albo takie, które można interpretować na kilka różnych sposobów.

Przechodząc do bliższej analizy wątpliwości, jakie mogą pojawić się co do treści wyroku, w pierwszej kolejności rozważmy zależności występujące między ich istnieniem a zdolnościami psychofizycznymi odbiorców wyroku, którymi są różne podmioty, przede wszystkim strony postępowania. W związku z tym rodzi się pytanie, kiedy można mówić o wystąpieniu wątpliwości co do treści wyroku. Pomocnym w udzieleniu odpowiedzi na postawione wyżej pytanie będzie wyróżnienie trzech sytuacji, a mianowicie:

[1306] M. Sychowicz, Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r. …, s. 249; W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – II półrocze 1975) …, s. 127; J. Świeczkowski, op. cit., s. 68; K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; I. Haÿduk-Hawrylak, op. cit., s. 238.

[1307] Wielki słownik poprawnej polszczyzny, red. A. Markowski, Warszawa 2004, s. 654; Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wersja elektroniczna - http://doroszewski.pwn.pl/haslo/wypis/ (dostęp: 12.02.2016).

[1308] Słownik Języka Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN wersja elektroniczna - http://sjp.pwn.pl/szukaj/wypis (dostęp: 13.06.2016).

[1309] Postanowienie SN z 15 stycznia 2001 r., I PZ 29/00, OSNAPiUS 2002, nr 17, poz. 413; postanowienie SN z 3 lipca 2003 r., I CZ 17/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 137; postanowienie SN z 9 marca 2007 r., V CZ 13/07, Legalis nr 172209.

[1310] Postanowienie SN z 26 października 2004 r., III AO 9/03, Legalis nr 208056.

1. gdy jest oczywiste dla każdego, że wątpliwości w tekście wyroku nie ma np. treść wyroku brzmi „sąd zasądza od A na rzecz B kwotę X”;
2. gdy w sposób oczywisty dla każdego treść wyroku budzi wątpliwości np. treść wyroku brzmi „sąd zasądza od A na rzecz B kwotę X i Y z ustawowymi odsetkami od dnia …”. Z takiej treści wyroku nie wynika jasno czy odsetki ustawowe zasądzone zostały od kwoty Y czy od kwot X i Y;
3. gdy w rozumieniu jednych osób treść wyroku nie budzi wątpliwości, a w rozumieniu innych treść tego wyroku nie jest jasna[1311].

Spośród wymienionych wyżej przypadków nie wymaga wykładni pierwszy z nich. Nie ma bowiem potrzeby interpretowania treści wyroku, która jest jasna i jednoznaczna[1312]. Potrzeba dokonania wykładni wyroku zachodzi natomiast w dwóch ostatnich przypadkach, przy czym trzeci obejmuje większą liczbę, bardziej zróżnicowanych stanów faktycznych. Warunkiem dokonania wykładni wyroku w każdym przypadku będzie jednak wystąpienie wątpliwości co do treści wyroku w sensie obiektywnym, mierzone zdolnością prawidłowego rozumienia jego treści przez przeciętnego człowieka. Takie osoby będą bowiem najczęściej analizowały treść wyroku, dlatego też należy liczyć się z ich możliwościami interpretacyjnymi. Tak więc, wykładnia wyroku będzie zasadna wtedy, gdy powstanie wątpliwości co do treści wyroku będzie możliwe u każdego przeciętnego odbiorcy treści wyroku i uzasadnione z punktu widzenia jego zdolności percepcyjnych[1313].

Wątpliwości co do treści wyroku mogą odnosić się do wielu zagadnień. Na gruncie art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. możliwość interpretacji wyroku uzależniona była od wątpliwości jakie mogłyby się pojawić przy jego wykonaniu[1314]. W związku z likwidacją tego ograniczenia w obecnym kodeksie postępowania cywilnego, katalog przypadków uzasadniających dokonanie wykładni wyroku wskazywanych w literaturze i orzecznictwie uległ znacznemu rozszerzeniu. Okolicznością uzasadniającą wykładnię wyroku będą zatem wątpliwości co do treści wyroku powstałe przy ustalaniu granic powagi rzeczy osądzonej, w którą wyposażony jest wyrok. Prawo polskie nie zawiera jednak definicji powagi rzeczy osądzonej. Jedynie w art. 366 k.p.c. określa jej zakres. Zgodnie z jego treścią, wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Istota powagi rzeczy osądzonej sprowadza się więc do zabezpieczenia niezmienności sytuacji

[1311] M. Sychowicz, Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r. …, s. 250.
[1312] Postanowienie SN z 8 maja 2013 r., I UZ 6/11, LEX nr 1380865.
[1313] M. Sychowicz, Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r. …, s. 250.
[1314] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 12; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 17; F. Rosengarten, op. cit., s. 880.

prawnej ustalonej w orzeczeniu przez niedopuszczenie do wydania kolejnego orzeczenia w tej samej sprawie[1315]. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego powagę rzeczy osądzonej ma w zasadzie tylko rozstrzygnięcie zawarte w sentencji wyroku, a nie jego uzasadnienie[1316]. Jeżeli sentencja wyroku nie zawiera wyraźnych granic rozstrzygnięcia, aby ustalić granice powagi rzeczy osądzonej należy w pierwszej kolejności dokonać wykładni wyroku[1317]. Zdarza się jednak, że nawet wykładnia wyroku nie pozwoli na rozstrzygnięcie wątpliwości co do jego treści. Przykładowo, wykładnia wyroku nie rozstrzygnie wątpliwości co do treści wyroku, którego sentencja brzmi „oddala powództwo". Wtedy, w celu wyjaśnienia wątpliwości co do granic powagi rzeczy osądzonej należy posłużyć się treścią uzasadnienia wyroku[1318]. W wyroku z 6 marca 2009 r., II CSK 520/08[1319] Sąd Najwyższy stwierdził wprawdzie, że motywy orzeczenia nie mają powagi rzeczy osądzonej, ale zezwalają na wyjaśnienie podstaw orzeczenia co do istoty sprawy, w których sąd wypowiada się w sposób autorytatywny o żądaniu. Jeśli uzasadnienie wyroku nie zostało sporządzone trzeba poddać analizie akta sprawy i na podstawie treści pozwu, protokołów rozprawy oraz pism procesowych odtworzyć rozumowanie sądu, który wydał badane rozstrzygnięcie[1320].

Okolicznością innego rodzaju uzasadniającą wykładnię wyroku będą wątpliwości co do treści wyroku powstałe przy realizacji skutków wyroku, takich jak np. wpis do akt stanu cywilnego czy do ksiąg wieczystych[1321]. Zgodnie z przepisami ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego, prawomocne wyroki sądów stanowią podstawę wpisu do ksiąg stanu cywilnego (art. 4 ust. 1 p.a.s.c.). Takim wyrokiem jest między innymi prawomocny wyrok rozwodowy (art. 78 pkt 2 p.a.s.c.), prawomocny wyrok o unieważnieniu małżeństwa (art. 78 pkt 3 p.a.s.c.) czy prawomocny wyrok ustalający nieistnienie małżeństwa (art. 78 pkt 4 p.a.s.c.). Wątpliwości co do treści wymienionych wyroków mogą stanowić przeszkodę do dokonania wpisu do ksiąg stanu cywilnego. Wątpliwości te mogą dotyczyć natomiast tożsamości stron, daty lub miejsca zawarcia związku małżeńskiego, oznaczenia właściwego aktu małżeństwa. Innym przykładem wyroku stanowiącego podstawę wpisu do ksiąg stanu cywilnego jest

---

[1315] Z. Hahn, Powaga rzeczy osądzonej, PPC 1935, nr 9, s. 257; F. Halpern, Istota powagi rzeczy osądzonej, PPC 1938, nr 5-6, s. 135, 136; Z. Resich, *Res iudicata* …, s. 48; tenże, Istota procesu …, s. 208.
[1316] Por. uchwałę SN z 17 września 1957 r., 1 CO 20/57, OSPiKA 1958, nr 10, poz. 261 oraz orzeczenie SN z 15 marca 2002 r., II CKN 1415/00, LEX nr 53284.
[1317] Postanowienie SN z 25 lutego 1998 r., II UKN 594/97, OSNAPiUS 1999, nr 1, poz. 37; wyrok SN z 29 marca 2006 r., II PK 163/05, OSNP 2007, nr 5-6, poz. 71.
[1318] Orzeczenie SN z 17 marca 1950 r., Wa.C. 339/49, OSN 1951, nr III, poz. 65.
[1319] LEX nr 599756.
[1320] Orzeczenie SN z 18 czerwca 1955 r., III CR 199/54, OSN 1956, nr 4, poz. 100.
[1321] Postanowienie SN z 9 marca 2007 r., V CZ 13/07, LEX nr 558635; postanowienie SN z 18 września 1974 r., II PZ 43/74, LEX nr 7587; wyrok SN z 6 marca 2009 r., II CSK 520/08, LEX nr 599756; J. Lapierre, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r. …, s. 758.

wyrok wydany w sprawie o ustalenie ojcostwa (art. 61 ust. 1 p.a.s.c.). W wyroku tym mogą pojawić się wątpliwości co do tożsamości mężczyzny, którego ojcostwo zostało ustalone lub dziecka, na rzecz którego powództwo zostało wytoczone. Prawomocne wyroki sądów cywilnych stanowią również podstawę do wpisania wzmianki dodatkowej do aktu stanu cywilnego, jeżeli po sporządzeniu tego aktu nastąpią zdarzenia, które mają wpływ na jego treść lub ważność (art. 24 ust. 2 pkt 1 p.a.s.c.). Przykładem wyroków stanowiących podstawę do wpisania wzmianki dodatkowej do aktu urodzenia jest wyrok wydany w sprawie o ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa lub wyrok wydany w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa (art. 66, art. 67 p.a.s.c.). Także wyrok rozwodowy, wyrok o unieważnieniu małżeństwa, wyrok o separacji mogą stanowić podstawę do wpisania wzmianki dodatkowej do aktu małżeństwa.

W myśl art. 31 ust. 2 u.k.w.h. wpis potrzebny do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym może nastąpić, gdy niezgodność będzie wykazana m.in. wyrokiem sądu. Może to być wyrok zarówno konstytutywny, jak i deklaratoryjny. Sąd wieczystoksięgowy nie może badać merytorycznej zasadności tych wyroków, co uzasadnia się treścią art. 365 k.p.c. stanowiącego, że prawomocne orzeczenie sądowe wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy, w tym sąd wieczystoksięgowy. Sąd wieczystoksięgowy bada tylko przesłanki formalne, przede wszystkim, czy dany wyrok jest prawomocny i czy zawiera wszystkie dane potrzebne do dokonania wpisu. Wykazanie niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym następuje w trybie art. 10 ust. 1 u.k.w.h. Wyrok wydany w tym trybie będzie podstawą wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym. Podstawą wpisu w księdze wieczystej usuwającego niezgodność może być ponadto wyrok ustalający nieważność umowy w myśl art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c., na podstawie której dokonano wpisu nowego właściciela nieruchomości[1322]. Również prawomocny wyrok orzekający rozwód może być podstawą wpisu w księdze wieczystej współwłasności w częściach ułamkowych na rzecz byłych małżonków[1323]. Wątpliwości co do treści wymienionych wyroków stanowić będą przeszkodę w dokonaniu wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym. Zasadnym w takiej sytuacji będzie zwrócenie się do sądu, który wydał wadliwy wyrok z wnioskiem o dokonanie jego wykładni.

[1322] Wyrok SN z 20 października 2011 r., IV CSK 13/11, LEX nr 1111005.
[1323] Uchwała SN z 21 czerwca 2001 r., III CZP 16/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 4.

4.2. Przyczyny wątpliwości co do treści wyroku

Wątpliwości co do treści wyroku są skutkiem błędu sądu popełnionego w końcowym etapie procesu decyzyjnego, a mianowicie podczas spisania treści wyroku. Charakterystyka tego błędu pozwoli na wyjaśnienie potrzeby dokonania wykładni wyroku.

Próby scharakteryzowania błędu popełnionego przez sąd na etapie formułowania wyroku powodującego wątpliwości co do jego treści były podejmowane w judykaturze oraz doktrynie. Ustalania cech tego błędu podjął się Sąd Najwyższy już w okresie międzywojennym, rozważając tę kwestię właśnie przez pryzmat potrzeby dokonania wykładni wyroku. W orzeczeniu z 23 marca 1928 r., I C 72/27[1324] stwierdził, że przepisy postępowania cywilnego pozwalają sądowi na powtórne wejrzenie w osnowę wyroku i wyjaśnienie jej zgodnie z istotną myślą orzeczenia, nasuwającego wątpliwość z powodu niedokładnego jego sformułowania. Na tle powołanego orzeczenia można stwierdzić, że konieczność dokonania wykładni wyroku zachodzi wówczas, gdy wystąpią rozbieżności między myślami i zamiarem sędziego, który wydał wyrok a rzeczywistą treścią tego wyroku. Powstałe wątpliwości są zatem skutkiem błędu popełnionego przez sąd, który przejawia się w nieprecyzyjnym sformułowaniu treści wyroku.

Cechy błędu popełnianego przez sąd, powodującego wątpliwości co do treści wyroku doprecyzował Sąd Najwyższy w późniejszych orzeczeniach. W postanowieniu z 15 stycznia 2001 r., I PZ 29/00[1325] podniósł, że konieczność dokonania wykładni wyroku zachodzi wówczas, gdy jego treść jest sformułowana w sposób niejasny, uniemożliwiający jednoznaczne rozumienie tekstu. Podobne stanowisko wyrażone zostało w postanowieniu z 9 marca 2007 r., V CZ 13/07[1326], w postanowieniu z 8 maja 2013 r., I UZ 6/11[1327] oraz w postanowieniu z 26 września 2019 r., I CSK 43418[1328].

Na podstawie przytoczonego wyżej orzecznictwa Sądu Najwyższego można scharakteryzować błąd dotyczący sposobu wydania i formy wyroku, którego dopuszcza się sąd orzekający w fazie decyzyjnej postępowania powodujący powstanie wątpliwości co do treści wyroku. Błąd ten polega na niejasnym, nieścisłym sformułowaniu treści wyroku, uniemożliwiającym jednoznaczne rozumienie tekstu. Określony w ten sposób błąd sądu przy

[1324] Zb. Orz. 1928, nr I, poz. 49.
[1325] OSNP 2002, nr 17, poz. 413
[1326] LEX nr 558635.
[1327] Legalis nr 747332.
[1328] Legalis nr 2264311.

redagowaniu wyroku nasuwa potrzebę zlokalizowania tego błędu wśród błędów, jakie mogą mieć miejsce w procesie orzekania.

Nawiązując do prezentowanego w punkcie 5 rozdziału I podziału błędów sądu popełnionych w procesie orzekania, nie powinno budzić wątpliwości, że błąd powodujący wątpliwości co do treści wyroku i w konsekwencji potrzebę dokonania jego wykładni popełniany jest w samym stadium decyzyjnym, czyli na etapie orzekania. Dotyczy on sposobu wydania orzeczenia i jego formy. Błąd ten, według klasyfikacji zaproponowanej przez S. Hanausek, należy więc zaliczyć do *errores iuris in procedendo*. Sąd nie dopuszcza się bowiem *errores facti in iudicando* oraz *errores facti in procedendo.* Wyrok jest adekwatny w stosunku do obiektywnej rzeczywistości, która stanowi podstawę faktyczną jego wydania. Sąd nie popełnił w wyroku również błędu dotyczącego elementu prawnego orzeczenia (*errores iuris in iudicando)* polegającego na naruszeniu przepisów prawa materialnego. Wybrał bowiem normę prawną odpowiednią dla danego stanu faktycznego, dokonał właściwej jej wykładni oraz prawidłowo ją zastosował. Błąd sądu wywołujący wątpliwości co do treści wyroku należy zatem zakwalifikować do uchybień w stosowaniu przepisów proceduralnych dotyczących utrwalania decyzji sądowych. Jak było wskazane wyżej, wyraża się on w użyciu w tekście wyroku niezrozumiałych, niejasnych, niedookreślonych bądź nieścisłych wyrażeń, zwrotów lub słów.

4.3. Podmioty, u których mogą pojawić się wątpliwości co do treści wyroku

Jak już zaznaczono, adresatami wyroku sądowego mogą być różne podmioty. Podmiotami, u których mogą pojawić się wątpliwości co do treści wyroku są w szczególności strony postępowania. To one będą poddawały analizie wyrok, w którym sąd orzekł o ich prawach i obowiązkach. Również pełnomocnicy procesowi stron będą zainteresowani w uzyskaniu jasnego i jednoznacznego w swym brzmieniu wyroku. Do ujawnienia się wątpliwości co do treści wyroku może jednak dojść w szczególności na etapie postępowania egzekucyjnego. Wskazane wątpliwości mogą się pojawić u strony postępowania, która występuje z wnioskiem o wszczęcie egzekucji. Zgodnie z art. 797 § 1 k.p.c. we wniosku o wszczęcie egzekucji należy bowiem wskazać świadczenie, które ma być spełnione. Jeżeli zatem w tytule wykonawczym pojawią się wątpliwości co do zasądzonego świadczenia, uzasadnione będzie dokonanie wykładni wyroku.

Wątpliwości co do treści wyroku mogą się pojawić również u organu egzekucyjnego, którym jest przede wszystkim komornik sądowy. Organ egzekucyjny prowadzący egzekucję na podstawie tytułu wykonawczego, jest bowiem związany treścią tytułu wykonawczego. Wynika to z art. 804 k.p.c., który jednoznacznie negatywnie rozstrzyga co do dopuszczalności badania kwestii materialnoprawnych przez komornika, jak zasadność i wymagalność obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Jeśli w treści tytułu wykonawczego pojawią się wątpliwości przejawiające się w niejasnych, nieprecyzyjnych sformułowaniach konieczne jest dokonanie wykładni wyroku. Przykładów takich sformułowań dostarcza orzecznictwo. W tym zakresie Sąd Najwyższy wypowiadał się w szczególności w sprawach o przywrócenie posiadania co do określenia w wyroku sposobu przeprowadzenia czynności zmierzających do właściwego udzielenia ochrony posesoryjnej. W uchwale z 20 września 1988 r., III CZP 37/88[1329] Sąd Najwyższy uznał, że wyrokowanie w sprawach posesoryjnych jest celowe tylko wtedy, gdy istnieje możliwość zrealizowania (wykonania) orzeczenia sądu. Wyrok zatem powinien w sposób nie budzący wątpliwości określać roszczenia podlegające wykonaniu. Rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron w sprawie o przywrócenie stanu poprzedniego powinno jasno i wyczerpująco ujmować obowiązek przywrócenia władztwa nad przedmiotem ochrony posesoryjnej. Poprzestanie jedynie na orzeczeniu w formule „przywraca naruszone posiadanie" bez dodatkowych dyspozycji konkretyzujących przywrócenie stanu poprzedniego posiadania powoduje wadliwość wyroku. Zdaniem Sądu Najwyższego właściwym środkiem służącym usunięciu zaistniałych wątpliwości i tym samym przeszkody do wykonania wyroku jest dokonanie wykładni wyroku. Również w postanowieniu z 27 października 1993 r., I CRN 133/93[1330] Sąd Najwyższy wypowiedział się na temat odpowiedniego określenia sposobu wykonania obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym w sprawie o przywrócenie posiadania. Stwierdził mianowicie, że sformułowanie „usunięcie przeszkód uniemożliwiających pobór wody w pomieszczeniach zajmowanych przez wierzycielkę" nie określa zakresu i sposobu realizacji roszczenia przez wskazanie uprawnienia wierzyciela i obowiązku dłużnika dla skutecznego zapewnienia realizacji udzielonej ochrony. Nie określa bowiem na czym ma polegać „usunięcie przeszkód uniemożliwiających pobór wody w pomieszczeniach zajmowanych przez wierzycielkę", czy inaczej rzecz ujmując, jakie konkretnie czynności powinny być podjęte w celu wykonania powyższego obowiązku.

W praktyce z wątpliwościami co do treści wyroku mamy często do czynienia w wyroku zasądzającym świadczenie. W tego rodzaju wyrokach zdarza się, że sąd w sposób

[1329] OSNC 1989, nr 3, poz. 40.
[1330] LEX nr 1213698 .

niedokładny, nieprecyzyjny określa zasądzone świadczenie lub odsetki. Przykładem niewłaściwego określenia zasądzonego świadczenia jest wpisanie w treści wyroku innej kwoty cyfrą i innej kwoty słownie. Pojawią się wtedy wątpliwości, która kwota jest obowiązująca. W wyroku zasądzającym świadczenie wątpliwości co do jego treści mogą również dotyczyć sposobu spełnienia świadczenia jeżeli jest kilka podmiotów zobowiązanych. Mianowicie, jeżeli świadczenie podzielne zostało zasądzone od kilku pozwanych, a z sentencji nie wynika ani solidarność, ani obowiązek uiszczenia należności w oznaczonych częściach przez poszczególnych pozwanych, usunięcie wątpliwości co do jego treści powinno nastąpić w drodze wykładni[1331]. Z kolei przykładem niewłaściwego określenia odsetek jest sytuacja, gdy dochodzona przez stronę powodową i zasądzona na jej rzecz od strony pozwanej należność uboczna miała charakter odsetek, a wyrok, który zapadł w sprawie, nie wskazywał w jakim stosunku czasowym (rocznym, miesięcznym lub jakimś innym) te odsetki się należą[1332]. Kolejny przykład stanowi przypadek kiedy wątpliwości dotyczą wysokości stopy procentowej odsetek ustawowych, mianowicie czy odsetki zostały obliczone według stopy procentowej odsetek ustawowych za opóźnienie czy według stopy procentowej odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych[1333].

W piśmiennictwie jako przykład pojawienia się wątpliwości wskazuje się również wątpliwości co do osoby dłużnika. Chodzi mianowicie o przypadek, gdy egzekucja została skierowana nie przeciwko dłużnikowi, lecz osobie o takim samym imieniu i nazwisku jak dłużnik. Jeśli organ egzekucyjny w takim przypadku nie będzie w stanie jednoznacznie stwierdzić we własnym zakresie, czy osoba ta jest dłużnikiem, powinien zwrócić się do sądu o dokonanie w trybie art. 352 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. wykładni postanowienia o nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności[1334].

Wątpliwości co do treści wyroków mogą pojawić się również u innych jeszcze podmiotów dokonujących czynności na ich podstawie. Można tu wymienić przede wszystkim organy wymiaru sprawiedliwości, którymi zgodnie z art. 175 Konstytucji RP są Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Rozważania zacznijmy od przypadków, gdy wyroki sądów cywilnych są analizowane przez inny sąd cywilny. Po pierwsze, z sytuacją taką możemy mieć do czynienia podczas instancyjnej kontroli wyroku sąd pierwszej instancji przez sąd drugiej instancji oraz kontroli legalności

[1331] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 17 listopada 2017 r., V ACa 795/17, LEX nr 2606460.
[1332] Postanowienie SN z 16 lutego 2012 r., III CZ 5/12, Legalis nr 469569.
[1333] Wyrok Sądu Rejonowego w Ciechanowie z 7 marca 2019 r., I C 1916/18, LEX nr 2667688.
[1334] H. Pietrzkowski [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 5. Postępowanie egzekucyjne, red. T. Ereciński, H. Pietrzkowski, Warszawa 2016, s. 326.

merytorycznych wyroków sądów drugiej instancji przez Sąd Najwyższy. W trakcie postępowania apelacyjnego i kasacyjnego, wyrok sądu pierwszej instancji oraz wyrok sądu drugiej instancji będą poddawane szczegółowej analizie w celu wydania prawidłowego rozstrzygnięcia odpowiednio przez sąd drugiej instancji i Sąd Najwyższy. Jeżeli w trakcie tych postępowań ujawnią się wątpliwości co do treści wyroku poddawanego kontroli, zajdzie potrzeba zwrócenia się do sądu, który ten wyrok wydał o dokonanie jego wykładni.

Po drugie, analizy wyroku innego sądu cywilnego dokonuje sąd cywilny, który na jego podstawie rozstrzyga prowadzoną przez siebie sprawę. Wyrokami sądu cywilnego, które stanowią podstawę rozstrzygnięcia innego sądu cywilnego są wyroki, w oparciu o które dokonywany jest wpis do księgi wieczystej. Jako przykład można także wskazać wyrok zobowiązujący pozwanego do zawarcia z powodem umowy przenoszącej na niego prawo własności nieruchomości. Wątpliwości zachodzące w treści tego wyroku dotyczące przykładowo oznaczenia nieruchomości mogą uniemożliwić rozstrzygnięcie sądu wieczystoksięgowego o wpisie prawa własności do księgi wieczystej. Kolejnym przykładem takiego wyroku jest wyrok o ustaleniu bezskuteczności umowy darowizny. W treści tego wyroku mogą pojawić się wątpliwości co do przedmiotu darowizny, które będą podlegały usunięciu w drodze wykładni. Z podobną sytuacją możemy mieć do czynienia w przypadku, gdy sąd wieczystoksięgowy dokonuje wpisu potrzebnego do usunięcia niezgodności między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym. Wpis taki może nastąpić, gdy niezgodność będzie wykazana wyrokiem sądu (art. 31 ust. 2 u.k.w.h.), którym może być wyrok wydany w trybie art. 10 ust. 1 u.k.w.h. czy wyrok ustalający nieważność umowy. Jeżeli treść wskazanych wyżej wyroków budzi wątpliwości sądu wieczystoksięgowego, zasadne będzie dokonanie ich wykładni.

Innym przykładem wyroku sądu cywilnego, który warunkuje rozstrzygnięcie innego sądu cywilnego jest wyrok rozwiązujący stosunek przysposobienia. W razie rozwiązania tego stosunku, sąd w postępowaniu nieprocesowym unieważnia nowy akt urodzenia przysposobionego (art. 49 ust. 3 p.a.s.c.). Wątpliwości co do treści wyroku rozwiązującego stosunek przysposobienia uniemożliwią podjęcie rozstrzygnięcia sądowego unieważnienia aktu urodzenia, tym samym konieczna będzie wykładnia niejasnego wyroku. Kolejnym przykładem wyroku sądu cywilnego, który warunkuje rozstrzygnięcie innego sądu cywilnego jest wyrok sądu pracy ustalający zatrudnienie pracownika w warunkach szczególnych. Wyrok ten wiąże sąd orzekający w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych o przyznanie świadczenia emerytalnego.

Po trzecie, możemy wyróżnić przypadek, gdy wyrok sądu cywilnego może wpłynąć na treść wyroku wydanego przez inny sąd cywilny. Jako przykład takiego wyroku można podać wyrok zasądzający alimenty. Wyrok ten może bowiem wpłynąć na treść podjętego w późniejszym okresie wyroku rozwodowego. Zgodnie z art. 58 k.r.o. w wyroku orzekającym rozwód sąd rozstrzyga m.in. w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Okoliczność, że obowiązek alimentacyjny został uregulowany prawomocnym wyrokiem przed wszczęciem sprawy o rozwód, nie zwalnia sądu orzekającego rozwiązanie małżeństwa od rozstrzygnięcia tej kwestii w wyroku rozwodowym. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z 9 czerwca 1975 r., III CRN 155/75[1335] wobec powagi rzeczy osądzonej poprzedniego wyroku alimentacyjnego, sąd orzekający rozwód nie powinien orzekać o alimentach na nowo, natomiast - jeśli w tym zakresie nie zaszła zmiana stosunków - powinien stwierdzić w sentencji, że świadczenia alimentacyjne są określone w poprzednio wydanym wyroku. Także w razie zmiany stanu faktycznego uzasadniającego modyfikację wysokości alimentów, sąd orzekający rozwód powinien nawiązać do wyroku zasądzającego alimenty, aby uniknąć w ten sposób wątpliwości przy egzekucji oraz ewentualnych dalszych procesów. Jeżeli natomiast co do treści wyroku zasądzającego alimenty zachodzą wątpliwości, sąd orzekający rozwód może wystąpić do sądu orzekającego o obowiązku alimentacyjnym o dokonanie jego wykładni[1336].

Po czwarte, możemy wskazać przypadek, gdy wyrok sądu cywilnego ma związek z toczącym się w późniejszym czasie postępowaniem. Jako przykład można wskazać następujące wyroki: wyrok uwzględniający powództwo o zasądzenie świadczeń alimentacyjnych i rentowych, a kolejny proces dotyczy zmiany orzeczenia dotyczącego obowiązku alimentacyjnego lub zmiany wysokości lub czasu trwania renty; wyrok wydany w sprawie, w której sąd zasądził od pozwanego czynsz najmu w określonej kwocie, a kolejny proces dotyczy czynszu należnego za inny okres; wyrok wydany w sprawie, w której sąd uwzględnił powództwo o odszkodowanie w postaci symbolicznej złotówki, a w późniejszym procesie poszkodowany domagał się odszkodowania w dalszym zakresie; wyrok wydany w sprawie, w której na rzecz powoda zasądzono określoną kwotę zadośćuczynienia, a w kolejnym procesie powód wystąpił z żądaniem wyższej kwoty, twierdząc, że domaga się tej

[1335] OSPiKA 1976, poz. 118.

[1336] Z. Wiszniewski, Zbieg procesu o alimenty dla dziecka z procesem o rozwód jego rodziców, NP 1951, nr 10, s. 52; B. Dobrzański, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1966, s. 307; Z. Krzemiński, W. Żywicki, Zbieg procesu rozwodowego z procesem o alimenty, Palestra 1967, nr 4, s. 33, 34; G. Jędrejek, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany, Warszawa 2019, komentarz do art. 58 k.r.o., LEX (dostęp: 11.12.2019); T. Sokołowski, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, komentarz do art. 58 k.r.o., LEX (dostęp: 15.12.2019).

części zadośćuczynienia, której nie dochodził wcześniej; wyrok wydany w sprawie, w której pozwany domagał się w pierwszym procesie ustalenia zakresu obowiązku pozwanego wypłacania renty w przyszłości, w drugim zaś dochodził zasądzenia renty; wyrok wydany w sprawie, w której prawomocnym wyrokiem określono wysokość świadczenia wzajemnego płatnego na rzecz pozwanego, a w kolejnym procesie pozwany domagał się zapłaty tej kwoty; wyrok oddalający powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym dotyczące określonych działek, a w kolejnym procesie powodowie wystąpili z powództwem o ustalenie, że przysługuje im własność tych samych działek. Ze względu na związek pomiędzy wymienionymi postępowaniami, wyroki wydane w uprzednio prowadzonych postępowaniach będą przez sąd poddawane analizie w kolejnym postępowaniu. W razie zaistnienia wątpliwości co do treści tych wyroków dotyczących przykładowo wysokości zasądzonych świadczeń, terminu i sposobu ich spełnienia, uzasadnione będzie wystąpienie z wnioskiem o dokonanie ich wykładni.

Wyroki sądów cywilnych mogą być również podstawą rozstrzygnięć podejmowanych przez sądy karne. Wyroki sądów cywilnych, ze względu na oddziaływanie na wyroki wydawane przez sądy karne, można podzielić na dwie grupy. Pierwszą grupę stanowią wyroki, które są wiążące w postępowaniu karnym i warunkują rozstrzygnięcie podejmowane przez sąd karny. Drugą grupę tworzą natomiast wyroki sądów cywilnych, których rozstrzygnięcie wpływa na treść wyroku wydanego przez sąd karny. Do pierwszej grupy, zgodnie z art. 8 § 2 k.p.k., zaliczamy prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny, np. wyrok rozwodowy czy wyrok przywracający pracownika do pracy. Przyjąć jednak należy, że w postępowaniu karnym wiążące są jednak niekiedy również pewne wyroki ustalające wydane przez sąd cywilny. Jako przykład można wymienić wyrok ustalający nieistnienie małżeństwa[1337]. Wyrok taki będzie warunkował rozstrzygnięcie sądu karnego w sprawie osoby oskarżonej o przestępstwo bigamii. Do drugiej grupy należą wydane w postępowaniu cywilnym wyroki zasądzające świadczenie oraz niektóre wyroki ustalające istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego lub prawa. Przykładem wyroku z tej grupy jest wyrok zasądzający alimenty. Będzie on wpływał na treść wydanego przez sąd karny rozstrzygnięcia o przestępstwie niealimentacji. Wątpliwości co do treści wyroków zaliczanych zarówno do pierwszej, jak i drugiej grupy będą uzasadniały zwrócenie się przez sąd karny z wnioskiem o dokonanie ich wykładni przez sąd cywilny.

Podmiotami, które mogą wykonywać zadania na podstawie wyroków sądów cywilnych są również organy administracji publicznej. Zgodnie z art. 5 § 2 pkt 3 k.p.a.

[1337] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 44.

organami administracji publicznej są ministrowie, centralne organy administracji rządowej, wojewodowie, działające w ich lub we własnym imieniu inne terenowe organy administracji rządowej, organy jednostek samorządu terytorialnego oraz organy państwowe i inne podmioty, gdy są powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania indywidualnych spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych.

Organami administracji publicznej, które wykonują zadania na podstawie wyroków sądów cywilnych są organy gminy. Organy te będą poddawać analizie przykładowo wyrok sądu nakazujący opróżnienie lokalu. Zgodnie bowiem z art. 4 ust. 2 u.o.p.l., gmina, na zasadach i w przypadkach określonych we wskazanej ustawie, zapewnia lokale w ramach najmu socjalnego i lokale zamienne. W wyroku nakazującym opróżnienie lokalu sąd z urzędu orzeka o uprawnieniu do zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu albo braku takiego uprawnienia wobec osób, których nakaz dotyczy. Rozstrzygnięcie sądu może być pozytywne lub negatywne. Zaistniała w wyroku niejasność co do tego orzeczenia daje podstawę do jego wykładni. Innym przykładem jest przypadek, gdy następuje śmierć najemcy lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład mieszkaniowego zasobu gminy. W takiej sytuacji może zajść potrzeba analizy wyroku rozwodowego, wyroku ustalającego istnienie bądź nieistnienie małżeństwa, wyroku o ustaleniu pochodzenia dziecka lub wyroku, mocą którego sąd orzekł o obowiązku alimentacyjnym. Prawo wstąpienia w stosunek najmu mają bowiem wówczas m.in. małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy, inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych. Jeżeli pojawią się wątpliwości do co treści wymienionych wyroków, podmioty te są uprawione do wystąpienia z wnioskiem o wykładnię danego wyroku. Jeszcze innym przykładem wykonywania przez organy gminne zadań na podstawie wyroków sądów cywilnych jest rejestracja stanu cywilnego. Jak już wskazano, prawomocne wyroki sądów stanowią podstawę wpisu do ksiąg stanu cywilnego. Takimi wyrokami są między innymi prawomocny wyrok rozwodowy, prawomocny wyrok o unieważnieniu małżeństwa czy prawomocny wyrok ustalający nieistnienie małżeństwa.

Kolejnym podmiotem, który wykonuje czynności na podstawie wyroków jest prokurator. Podmiot ten, w myśl art. 60 § 2 k.p.c., może wstąpić do postępowania w każdym jego stadium: przed sądem pierwszej instancji, przed sądem drugiej instancji oraz przed Sądem Najwyższym w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, postępowaniu prowadzonym na skutek skargi o wznowienie postępowania, a także w postępowaniu przed Sądem Najwyższym prowadzonym na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie (art. 390 i 398^{17} k.p.c., art. 59 u.SN) lub na skutek wniosku o

rozstrzygnięcie wątpliwości, które ujawniły się w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego (art. 60 u.SN)[1338]. Od chwili, kiedy prokurator zgłosił udział w postępowaniu, należy mu doręczać pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe. Poza tym, przepis art. 60 § 2 k.p.c. daje prokuratorowi prawo do zaskarżania każdego wyroku niezależnie od tego, czy brał już udział w toczącym się postępowaniu, czy do tej pory nie przystąpił do procesu. Prokuratorzy są również legitymowani do sporządzania i wnoszenia nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postaci skargi kasacyjnej oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, o ile występowali w sprawie w charakterze strony przed sądem drugiej instancji. Z kolei Prokurator Generalny jest uprawniony do wniesienia skargi kasacyjnej niezależnie od tego, czy brał wcześniej udział w postępowaniu. Biorąc pod uwagę wymienione kompetencje prokuratora oraz Prokuratora Generalnego, należy uznać, że podmioty te poddają badaniu wyroki sądowe. W razie pojawienia się wątpliwości co do treści tych wyroków, podmioty te są uprawnione do wystąpienia o ich wykładnię.

Wątpliwości co do treści analizowanego wyroku mogą pojawić się również u podmiotów, które działają w postępowaniu cywilnym na zasadach dotyczących prokuratora m.in. organizacji pozarządowych, powiatowego (miejskiego) rzecznika praw konsumentów, inspektora pracy, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, kierownika ośrodka pomocy społecznej, kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie. Poza Rzecznikiem Praw Obywatelskich, podmioty te mogą wszcząć postępowanie lub wstąpić do toczącego się postępowania w sprawach wskazanych w szczególnym przepisie ustawy. Również tym podmiotom, tak jak prokuratorowi, w razie ich wstąpienia do postępowania należy doręczyć pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe.

5th Zakres wykładni

Wykładnia wyroku, podobnie jak jego sprostowanie, ma ustawowo określony zakres. Przepis art. 352 k.p.c. stanowi, że w drodze wykładni usuwana ma być wadliwość wyroku w postaci wątpliwości co do jego treści. Jak już była mowa, istnienie wątpliwości co do treści

[1338] J. Misztal-Konecka, Wzięcie udziału przez prokuratora w postępowaniu cywilnym jako gwarancja zapewnienia efektywności ochrony prawnej, Zeszyty Naukowe KUL 60 (2017), nr 3 (239), s. 27.

wyroku oznacza zachodzącą niepewność polegającą na tym, że w tekście wyroku występują wyrażenia niejasne, niezrozumiałe, niedookreślone albo takie, które można interpretować na kilka różnych sposobów. Tak określona wada wyroku wyznacza granicę dopuszczalności dokonywania wykładni wyroku. Przekroczenie tej granicy stanowi nadużycie instytucji wykładni wyroku mogące skutkować zmianą wyroku. Zakres wykładni wyroku trafnie określił E. Warzocha, który wskazał że przewidziana w art. 352 k.p.c. wykładnia wyroku nie może w żadnym wypadku prowadzić do zmiany treści wyroku, lecz tylko do wyjaśnienia użytych w sentencji (a także uzasadnieniu) określeń i zwrotów tak, aby stały się one jasne i zrozumiałe dla uczestników procesu oraz organów wykonujących wyrok lub opierających swe działanie na jego treści[1339].

Bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego wskazuje na niedopuszczalność zmiany wyroku w drodze jego wykładni oraz określa kiedy z taką zmianą mamy do czynienia. Na wagę poruszanego zagadnienia wskazuje fakt, że zagadnienie niedopuszczalności zmiany wyroku w wyniku zastosowania instytucji wykładni wyroku było poruszane już w okresie międzywojennym. W orzeczeniu z 23 marca 1928 r., I C 72/27 Sąd Najwyższy orzekł, że ustawa postępowania sądowego cywilnego z 20 listopada 1864 r. dopuszcza możliwość sporu na tle wykładni wyroku, czyli zezwala sądowi na powtórne wejrzenie w osnowę wyroku i wyjaśnienie jej zgodnie z istotną myślą tego wyroku, nasuwającego wątpliwość z powodu niedokładnego lub oczywiście omyłkowego jego sformułowania. Jednocześnie w orzeczeniu tym Sąd Najwyższy podkreślił, że zastosowanie instytucji wykładni wyroku nie może prowadzić do ponownego rozstrzygnięcia zakończonego już sporu, gdyż treść wyroku, jako wyraz świadomej woli sądu musi zawsze pozostać nienaruszona. Również w orzeczeniu z 17 marca 1937 r., I C 1618/36[1340] Sąd Najwyższy uznał, że zgodnie z art. 371 k.p.c. z 1932 r. sąd, który wydał wyrok, jest uprawniony do rozstrzygnięcia na wniosek strony wątpliwości co do wykładni tego wyroku. Wykładnia taka nie może jednakże być oparta na nowych dowodach, przeprowadzenie których po wydaniu prawomocnego wyroku jest niedopuszczalne, i nie może prowadzić do ponownego w innym sensie rozstrzygnięcia sprawy na podstawie nowych dowodów. W postanowieniu z 23 marca 1968 r., II PZ 21/68[1341] Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że wykładnia nie może prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia sądu. Wyrażony został w tym względzie pogląd, że nie można dokonać zmiany wyroku w drodze jego wykładni, przewidzianej w art. 352 k.p.c.

[1339] E. Warzocha, Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1982, s. 165.
[1340] OSN(C) 1938, nr 3, poz. 122.
[1341] LEX nr 6303.

W następnych orzeczeniach podkreślono, że wykładnia nie może prowadzić do uzupełnienia poprzedniego rozstrzygnięcia. Wypada przytoczyć charakterystyczne dla tego nurtu następujące wypowiedzi judykatury. W postanowieniu z 30 kwietnia 1970 r., II CZ 32/70[1342] Sąd Najwyższy przyjął, że art. 352 k.p.c. mówiąc ogólnie o treści wyroku, nie ogranicza wykładni do samej tylko jego sentencji, jednakże wykładnia nie może prowadzić ani do uzupełnienia poprzedniego rozstrzygnięcia, ani też powodów rozstrzygnięcia. W kolejnym postanowieniu z 18 września 1974 r., II PZ 43/74[1343] zamieszczono następującą tezę, że wykładnia treści wyroku może zmierzać do usunięcia wątpliwości dotyczących zakresu powagi rzeczy osądzonej przysługującej wyrokowi oraz jego skutków, nie może natomiast prowadzić do zmiany rozstrzygnięcia sprawy, dokonanego wyrokiem, ani do nowego rozstrzygnięcia stosunku, który był objęty sporem już prawomocnie zakończonym. Nie może też prowadzić do uzupełnienia poprzedniego prawomocnego już rozstrzygnięcia. Również w postanowieniu z 10 października 1978 r., IV CZ 144/78[1344], w postanowieniu z 10 marca 1993 r., I CRN 13/93[1345] oraz w postanowieniu z 28 kwietnia 2016 r., I BP 3/11[1346] Sąd Najwyższy potwierdził pogląd, że wykładnia wyroku (art. 352 k.p.c.) nie może prowadzić do nowego rozstrzygnięcia ani do uzupełnienia poprzedniego rozstrzygnięcia. Pogląd ten został potwierdzony także w nowszym orzecznictwie[1347].

Biorąc pod uwagę powołane wyżej rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego należy rozważyć co należy rozumieć przez niedopuszczalną w trybie art. 352 k.p.c. „zmianę wyroku". Na wstępie należy podkreślić, że dokonanie wykładni wyroku nie może spowodować obiektywnej zmiany treści rozstrzygnięcia. Z taką zmianą mamy natomiast do czynienia w przypadku sprostowania wyroku w razie oczywistej omyłki. Po usunięciu z treści wyroku oczywistej omyłki, dalsze jego odpisy i wypisy są zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o sprostowaniu. W treści sprostowanego wyroku zachodzi zatem obiektywna zmiana polegająca na zmianie, dodaniu bądź usunięciu litery lub cyfry, słowa, zdania, części zadania, fragmentu. Natomiast w przypadku wykładni wyroku, charakter wady wyroku uzasadniającej wykładnię, uniemożliwia usunięcie jej z treści wyroku. W razie bowiem zaistnienia wątpliwości co do treści wyroku, nie sposób dokonać zmiany w wyroku polegającej na zmianie, dodaniu bądź usunięciu pewnego fragmentu wyroku. Z tego

[1342] LEX nr 6727.
[1343] LEX nr 7587.
[1344] LEX nr 1672670.
[1345] Legalis nr 381669.
[1346] Legalis nr 2300420.
[1347] Postanowienie SN z 16 lutego 2012 r., III CZ 5/12, LEX nr 1162690; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 15 września 2015 r., III AUa 498/15, LEX nr 1820466; wyrok SN z 5 listopada 2015 r., V CNP 6/15, LEX nr 1920185.

względu, wyjaśnienie treści wyroku zamieszcza się w postanowieniu w przedmiocie wykładni wyroku. Od momenty dokonania wykładni, interpretowany wyrok należy czytać łącznie z treścią postanowienia wydanego wskutek przeprowadzonego postępowania w przedmiocie wykładni, zarówno uwzględniającego, jak i oddalającego wniosek o dokonanie wykładni wyroku.

Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego prowadzi do wniosku, że przez „zmianę wyroku" należy rozumieć zmianę pod względem przedmiotowym obejmującą zmianę samego przedmiotu rozstrzygnięcia lub zmianę zakresu przedmiotu rozstrzygnięcia. Zmiana ta zachodziłaby wówczas, gdyby na skutek wykładni wyroku rozstrzygnięcie dotyczyło innego przedmiotu lub gdyby obejmowało inny zakres tego samego przedmiotu (szerszy lub węższy)[1348], niż to wynika z uzasadnienia wyroku, a zwłaszcza z podanej w tym uzasadnieniu podstawy faktycznej, na którą składają się przyjęte przez sąd ustalenia faktyczne, dokonane w zasadzie na podstawie wyników przeprowadzonego postępowania dowodowego.

Po wyjaśnieniu kiedy dochodzi do niedopuszczalnej w trybie art. 352 k.p.c. zmiany wyroku, wyłania się kwestia czy i w jaki sposób dochodzi do zmiany wyroku przy zastosowaniu instytucji wykładni wyroku. Wydaję się, że do zmiany wyroku dochodzi w przypadku naprawy innych wad wyroku niż wada wymieniona w dyspozycji art. 352 k.p.c. w postaci wątpliwości co do jego treści. Jak już zostało zaznaczone, wada wyroku w postaci wątpliwości co do jego treści zakreśla granicę dopuszczalności dokonywania wykładni wyroku. Żadna inna wada wyroku, będąca następstwem błędu popełnionego na określonym etapie postępowania sądowego, nie może być usuwana w trybie art. 352 k.p.c. Należy bowiem wskazać, że podobnie jak w przypadku sprostowania wyroku, na każdym z czterech etapów procesu wydania wyroku tj. ustalenia stanu faktycznego, wykładni normy prawnej, subsumpcji i spisania treści wyroku, sąd może dopuścić się błędu. Jak już wskazano, wśród błędów wyróżniamy *errores in iudicando* oraz *errores in procedendo.* Wśród tych pierwszych dalszy podział jest dokonywany na błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery prawnej - *errores iuris in iudicando* oraz błędy w rozumowaniu w odniesieniu do sfery faktycznej - *errores facti in iudicando,* natomiast wśród *errores in procedendo* dokonać można dalszego podziału na błędy powstałe w procesie konstruowania formy lub treści wyroku - *errores iuris in procedendo* oraz błędy powstałe w wyniku naruszenia przepisów procesowych w procesie ustalania stanu faktycznego sprawy - *errores facti in procedendo*[1349].

[1348] Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 27 kwietnia 2018 r., I ACa 1119/17, LEX nr 2514531.
[1349] S. Hanausek, Orzeczenie sądu rewizyjnego …, s. 23.

Jak już zostało ustalone, w drodze wykładni wyroku można naprawiać jedynie *errores iuris in procedendo* w postaci niejasnego, nieścisłego sformułowania treści wyroku, uniemożliwiającego jednoznaczne rozumienie tekstu. W orzecznictwie[1350] i literaturze przedmiotu panuje ugruntowany pogląd, że *errores in iudicando* oraz *errores facti in procedendo* nie mogą być naprawiane w drodze wykładni wyroku[1351]. Korekta wymienionych błędów może nastąpić jedynie w trybie instancyjnym przez sąd wyższej instancji na skutek złożonych apelacji, skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania. Instytucja wykładni wyroku nie może konkurować z wymienionymi środkami. Istota tej instytucji polega bowiem na tym, że sąd, nie zmieniając swojej oceny faktycznej i prawnej dokonuje wyjaśnienia niejasnej treści wyroku. Dochodzi jednak do przypadków, kiedy sąd dokonuje naprawy *errores in iudicando* oraz *errores facti in procedendo* w trybie art. 352 k.p.c. Zastosowanie instytucji wykładni wyroków do naprawy wymienionych błędów prowadzi do zmiany rozstrzygnięcia, co stanowi przekroczenie dopuszczalnych granic tej instytucji procesowej.

6th Postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku

6.1. Wszczęcie postępowania

Mając na uwadze kryterium odzwierciedlające rolę i znaczenie inicjatywy przy dokonaniu określonej czynności procesowej przez sąd, można wyróżnić dwie grupy czynności procesowych sądu, a mianowicie podejmowanych z urzędu oraz podejmowanych na wniosek. Przystępując do analizy sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku na wstępie należy stwierdzić, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego przeważnie wyraźnie wskazują czy dana czynność procesowa ma być dokonana z urzędu, czy na wniosek[1352]. W zakresie środków rektyfikacyjnych można zauważyć, że przepis art. 350 § 1 *in principio* k.p.c. stanowi, że wszczęcie postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku następuje z urzędu, natomiast w myśl art. 351 k.p.c. wszczęcie postępowania w przedmiocie uzupełnienia wyroku następuje w wyniku złożenia stosownego wniosku. Z odmienną sytuacją

[1350] Postanowienie SN z 18 września 1974 r., II PZ 43/74, LEX nr 7587.

[1351] J.J. Litauer, W. Święcicki, op. cit., s. 169; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 31; K. Piasecki, Sprostowanie …, s. 10; tenże, Wyrok pierwszej instancji …, s. 176; W. Siedlecki, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972, s. 392; P. Osowy, Postępowania cywilne …, s. 265; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1014, 1015.

[1352] Por. m.in.: art. 25 § 2, art. 49, art. 69, art. 109 § 1, art. 143, art. 149 § 1, art. 153, art. 166, art. 174, art. 175^1, art. 176, art. 177, art. 178, art. 180, art. 181, art. 183^8 § 1, art. 194 § 1, art. 196 § 1, art. 202, art. 202^1 k.p.c.

mamy do czynienia w przypadku wykładni wyroku. Przepis art. 352 k.p.c., odmiennie niż art. 350 i art. 351 k.p.c., nie wskazuje w jaki sposób następuje wszczęcie postępowania mającego na celu dokonanie wykładni wyroku. Wobec braku wskazania tego sposobu, należy zatem dokonać odpowiedniej interpretacji art. 352 k.p.c. biorąc pod uwagę cel tej regulacji. W przypadku wykładni wyroku nie budzi zaś wątpliwości, że celem tej instytucji procesowej jest usunięcie wszelkich wątpliwości co do treści wyroku, tak by była ona jasna i zrozumiała nie tylko dla samych stron danego postępowania, lecz również dla innych podmiotów, które będą miały kontakt z wydanym wyrokiem. Pożądane jest zatem, aby sąd, który wydał wyrok dotknięty wadami mógł wyjaśniać wątpliwości co do jego treści z urzędu. Może się bowiem zdarzyć, że strony postępowania nie złożą wniosku o dokonanie jego interpretacji, natomiast funkcjonowanie wadliwego wyroku w przestrzeni publicznej stoi w sprzeczności z powagą wymiaru sprawiedliwości, a ponadto utrudniałoby dokonywanie czynności na jego podstawie przez komornika bądź inne organy. Jeśli zatem wadliwość wyroku zostanie zauważona przez sąd który go wydał, powinien dokonać jego wykładni.

Za poglądem wskazującym na sposób wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku z urzędu opowiada się Sąd Najwyższy[1353]. Najdalej idąca argumentacja tego stanowiska została zawarta w postanowieniu z 3 czerwca 1966 r., II CZ 75/66[1354], w którym Sąd Najwyższy uznał, że w świetle art. 352 k.p.c. wykładnia orzeczenia może nastąpić zarówno na wniosek, jak i z urzędu. Zdaniem Sądu Najwyższego za słusznością poglądu o dopuszczalności wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku zarówno na wniosek, jak i z urzędu przemawia brak jakiegokolwiek ograniczenia w tym zakresie. Tam zaś gdzie brak takiego ograniczenia, sąd może dokonać czynności procesowej z urzędu. Jeżeli bowiem ustawodawca uzależnia podjęcie czynności procesowej wyłącznie od wniosku uprawionego podmiotu czyni to w sposób wyraźny. Sąd Najwyższy dalej argumentuje w uzasadnieniu wskazanego postanowienia, że przedstawionego poglądu nie osłabia użycie w art. 353 k.p.c. zwrotu „wniosek o wykładnię". Sformułowania tego nie można bowiem rozumieć w ten sposób, że kodeks postępowania cywilnego uzależnia dokonanie wykładni od wniosku. Według Sądu Najwyższego w przepisie tym chodzi jedynie o uregulowanie skutków wniosku w zakresie terminów do wniesienia środka zaskarżenia, jeżeli wniosek w tym przedmiocie został złożony. Brak ograniczenia ustawy w tym względzie i reguły logicznego rozumowania sprzeciwiają się więc przyjęciu poglądu uzależniającego dokonanie wykładni

[1353] Postanowienie SN z 20 grudnia 2000 r., V CKN 1589/00, LEX nr 558621; postanowienie SN z 9 marca 2007 r., V CZ 13/07, LEX nr 558635.
[1354] OSNC 1967, nr 2, poz. 29.

wyroku wyłącznie od inicjatywy stron. Z tych też względów Sąd Najwyższy uznał, że wszczęcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku następuje z urzędu. Podkreśla jednocześnie, że zainteresowany podmiot może złożyć wniosek o wykładnię wyroku, gdyż tam, gdzie sąd może podjąć czynność z urzędu, impuls strony nie jest wyłączony.

Również w nowszym orzecznictwie Sąd Najwyższy przyjmuje, że wszczęcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku następuje z urzędu. W postanowieniu z 20 grudnia 2000 r., V CKN 1589/00[1355] postuluje, by każdy sąd formułował swoje rozstrzygnięcia precyzyjnie, w sposób jasny i nie budzący wątpliwości. W przeciwnym razie obowiązany jest na podstawie art. 352 k.p.c. dokonać wykładni orzeczenia i to nie tylko na wniosek strony lub osoby zainteresowanej, ale także z urzędu. Z kolei w postanowieniu z 9 marca 2007 r., V CZ 13/07[1356] podtrzymał zapatrywanie, że sąd powinien formułować swoje rozstrzygnięcia precyzyjnie, w sposób nie budzący wątpliwości, a gdyby tak się nie stało - obowiązany jest dokonać wykładni wydanego orzeczenia z urzędu. Jako dodatkowy argument wskazał, że strona nie powinna ponosić negatywnych konsekwencji wynikających z niejasności wydanego przez sąd orzeczenia.

Tożsamy pogląd co do sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku panuje w doktrynie[1357]. Zdaniem J. Klimkowicza, za trafnością stanowiska o wszczęciu postępowania w przedmiocie wykładni wyroku z urzędu przemawia wykładnia historyczna. Przepis art. 357 k.p.c. w brzmieniu z 1950 r. przewidywał bowiem wykładnię wyroku na wniosek[1358]. Skreślenie tego ograniczenia w art. 352 k.p.c. wskazuje na dopuszczenie z woli ustawodawcy dokonania wykładni wyroku z urzędu[1359]. W ten sposób zmianę przepisu regulującego wykładnię wyroku zinterpretowali J. Krajewski[1360], W. Siedlecki[1361], E. Wengerek[1362] i F. Rosengarten[1363]. Wprawdzie wskazani wyżej przedstawiciele nauki przyjmują, że wszczęcie postępowania w przedmiocie wykładni

---

[1355] LEX nr 558621.
[1356] LEX nr 558635.
[1357] W. Siedlecki, Zarys postępowania cywilnego, Warszawa 1966, s. 166; tenże, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne - II półrocze 1967), PiP 1968, nr 7, s. 131; K. Piasecki, [w:] System …, s. 381; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1015; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 174; taż, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1026; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 769; K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 869; J. Świeczkowski, op. cit., s. 58, 59; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 470; J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 30, 31.
[1358] J.J. Litauer, Rektyfikacja …, s. 12.
[1359] J. Klimkowicz, Notka do postanowienia SN z 3 czerwca 1966 r., II CZ 75/66, OSPiKA 1967, nr 7-8, s. 327.
[1360] J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 31.
[1361] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne - II półrocze 1967) …, s. 131; tenże, Zarys postępowania …, s. 326.
[1362] E. Wengerek, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, NP 1968, nr 4, s. 629.
[1363] F. Rosengarten, op. cit., s. 880.

wyroku następuje zarówno z urzędu, jak i na wniosek, z ich wypowiedzi wynika, że traktują oni wniosek o wykładnię wyroku jedynie jako asumpt do podjęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku przez sąd z urzędu. Jak już bowiem zostało wyjaśnione przy okazji sprostowania wyroku, możność podjęcia danej czynności z urzędu nie wyłącza możliwości uczestnika postępowania do zgłoszenia wniosku o jej podjęcie. Wniosek taki nie stanowi jednak okoliczności warunkującej wszczęcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku, lecz jest jedynie zwróceniem uwagi sądowi na zachodzącą potrzebę wyjaśnienia treści wyroku z urzędu. Jak wskazał Sąd Najwyższy w powołanym wyżej postanowieniu z 3 czerwca 1966 r., sformułowania „wniosek o wykładnię" z art. 353 k.p.c. nie można rozumieć w ten sposób, że kodeks postępowania cywilnego uzależnia dokonanie wykładni wyłącznie od tego wniosku. Przepis art. 353 k.p.c. nie wskazuje zatem kolejnego sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku, tj. w drodze złożenia wniosku. Zgodzić się zatem należy z Sądem Najwyższym, że w przepisie tym ustawodawca uregulował jedynie skutki złożenia wniosku o wykładnię w zakresie terminów do wniesienia środka zaskarżenia. Zgodnie z tym przepisem, wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie ma jedynie wpływu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

Podsumowując rozważania dotyczące sposobu wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku, należy uznać, że sąd, który wydał wyrok może rozstrzygać wątpliwości co do jego treści z urzędu. Możność wszczęcia tego postępowania z urzędu, nie wyklucza natomiast wystąpienia przez uczestnika postępowania z wnioskiem o wykładnię wyroku. Wniosek taki stanowi wówczas jedynie wyraz zapatrywań uczestnika o potrzebie lub możliwości dokonania wykładni wyroku z urzędu[1364]. W tym zakresie w pełni są aktualne uwagi poczynione w związku z wszczęciem postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku na s. 183 i nast. Należy również zaznaczyć, że chociaż wykładnia wyroku jest dokonywana z urzędu, impuls do jej dokonania najczęściej będzie pochodził od stron lub innych podmiotów dokonujących czynności na podstawie wyroku, wyrażający się w złożeniu wniosku o wykładnię wyroku.

6.2. Legitymacja do złożenia wniosku

Zgodnie z dokonanymi wcześniej ustaleniami, postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku może być wszczęte z urzędu. Nie ma jednak przeszkody, aby zainteresowany podmiot mógł złożyć wniosek o wykładnię wyroku. Wniosek ten będzie stanowił jednak

[1364] W. Broniewicz, Postępowanie …, s. 84.

jedynie asumpt do wszczęcia przez sąd z urzędu postępowania w przedmiocie wykładni wyroku. Wyłania się zatem pytanie, kto posiada legitymację do złożenia wniosku o wykładnię wyroku.

Legitymację do złożenia wniosku o wykładnię wyroku posiadają przede wszystkim strony postępowania[1365], w którym doszło do wydania niejasnego wyroku oraz następcy procesowi tych stron. Legitymację do złożenia wniosku, o którym mowa, poza stronami postępowania, posiadają również inne podmioty. W literaturze wśród tych podmiotów wymienia się interwenienta, prokuratora oraz inne organy działające w procesie cywilnym na prawach prokuratora. W grupie ostatnio wskazanej należy wymienić organizacje pozarządowe, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, inspektora pracy, powiatowego (miejskiego) rzecznika praw konsumentów[1366], Rzecznika Praw Pacjenta, kierownika ośrodka pomocy społecznej, kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie, Rzecznika Finansowego, Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych[1367]. Jak zostało bowiem wskazane, u wymienionych podmiotów mogą się pojawić wątpliwości co do treści wyroku, gdy na jego podstawie dokonują czynności służbowych. Ustalenia poczynione na temat legitymacji wymienionych wyżej pomiotów do złożenia wniosku o sprostowanie wyroku (podpunkt 7.2 rozdziału V) są w przeważającej części aktualne również w odniesieniu do złożenia wniosku o wykładnię wyroku. Dlatego też w dalszych rozważaniach poruszone zostały te kwestie, które w sposób szczególny dotyczą legitymacji do zgłoszenia wniosku o wykładnię wyroku.

M. Uliasz trafnie podnosi, że z wnioskiem o wykładnię wyroku może wystąpić również podmiot realizujący czynności na podstawie wyroku[1368]. Organami uprawnionymi do występowania z wnioskiem o dokonanie wykładni wyroku będą więc niewątpliwie organy wymiaru sprawiedliwości, które podczas rozpoznawania sprawy muszą wziąć pod uwagę wyrok innego sądu, którego treść nasuwa wątpliwości. Problem badania treści wyroku przez inny sąd dokonujący czynności na jego podstawie rozważał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25 lutego 1988 r., II UKN 594/97[1369]. W postanowieniu tym poddał analizie sytuację, gdy prawomocny wyrok nie został uzasadniony, natomiast jego sentencja w części określającej przedmiot rozstrzygnięcia nie była adekwatna do przedmiotu żądania. Sąd Najwyższy uznał, że w takim przypadku sąd może zobowiązać stronę, aby w trybie art. 352 k.p.c. wystąpiła z

[1365] J.J. Litauer, Rektyfikacja ..., s. 6; F. Rosengarten, op. cit., s. 875; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 70; A. Góra-Błaszczykowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1026; taż, Orzeczenia …, s. 174.
[1366] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 769.
[1367] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 870.
[1368] M. Uliasz, Kodeks …, Warszawa 2008, s. 468.
[1369] OSNP 1999, nr 1, poz. 37.

wnioskiem o wykładnię wyroku[1370]. Stanowisko to trudno uznać za poprawne. Należy bowiem przyjąć, że sąd może samodzielnie, bez potrzeby angażowania strony postępowania, wystąpić z wnioskiem o dokonanie wykładni wyroku do sądu, który wydał wyrok budzący wątpliwości. Rozwiązanie zaproponowane przez Sąd Najwyższy mogłoby być odczytywane w ten sposób, że wykładnia wyroku może być dokonywana wyłącznie na wniosek, czego w świetle poczynionych wyżej ustaleń nie sposób zaakceptować. Nakładanie na stronę obowiązku złożenia wniosku o wykładnię wyroku przedłużałoby ponadto zbędnie postępowanie. Istniałoby również ryzyko, że strona we wniosku o wykładnię wyroku nie byłaby w stanie sprecyzować, jakie wątpliwości w treści wadliwego wyroku należy wyjaśnić na potrzeby postępowania prowadzonego przez inny sąd.

Innymi podmiotami niż sądy realizującymi czynności na podstawie wyroku uprawnionymi do złożenia wniosku o wykładnię wyroku są np. organy egzekucyjne, organy administracji publicznej, organy podatkowe, organy rentowe, prokuratura, policja i inne.

Na szczególną uwagę zasługuje kwestia złożenia wniosku o wykładnię wyroku przez komornika, tym bardziej, że była ona przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Otóż w postanowieniu z 14 listopada 1974 r., III CRN 269/74[1371] Sąd Najwyższy uznał, że art. 352 k.p.c. daje podstawę do zgłoszenia wniosku o wykładnię orzeczenia komornikowi. Identyczne stanowisko zajął w uchwale 7 sędziów z 20 września 1988 r., III CZP 37/88[1372]. Przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego w tej uchwale była obligatoryjna treść wyroku uwzględniającego powództwo o ochronę posiadania (art. 344 § 1 k.c.), polegającego na przywróceniu poprzedniego stanu posiadania. W uchwale tej zostało przyjęte, że sąd orzekający w wyroku uwzględniającym powództwo o ochronę posiadania był zobowiązany do określenia sposobu przywrócenia posiadania, tj. do zamieszczenia w nim również takich dyspozycji, których wykonanie doprowadzi do przywrócenia posiadania. Sąd Najwyższy uznał jednakże, że niezamieszczenie takich dyspozycji w treści wyroku nie upoważnia komornika do odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego opartego na ogólnikowym rozstrzygnięciu. Komornik w takim przypadku jest bowiem zobowiązany do podjęcia inicjatywy zmierzającej do ustalenia przez sąd, który wydał wyrok będący podstawą egzekucji niezbędnych elementów tego wyroku pominiętych przy orzekaniu. Dopiero oddalenie wniosku w przedmiocie wykładni wyroku uzasadniałoby odmowę komornika

[1370] Stanowisko SN jako słuszne przyjęła A. Góra-Błaszczykowska, por. A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 175.
[1371] LEX nr 7613.
[1372] OSN 1989, nr 3, poz. 40.

wszczęcia egzekucji na podstawie tytułu egzekucyjnego, nie w pełni określającego uprawnienia wierzyciela i obowiązki dłużnika.

Stanowisko Sądu Najwyższego o dopuszczalności złożenia wniosku o wykładnię wyroku przez komornika spotkało się z aprobującą oceną doktryny[1373]. Rozbieżności wystąpiły jednak przy ustaleniu czy aktywność komornika w postaci złożenia wniosku o wykładnię wyroku wszczyna postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku, czy stanowi jedynie zwrócenie sądowi uwagi na potrzebę wyjaśnienia niemożliwego do wykonania wyroku i powoduje wszczęcie tego postępowania przez sąd z urzędu. A. Jakubecki argumentuje, że skoro sąd może dokonać wykładni swego wyroku z urzędu, to tym bardziej może dokonać jej na wniosek komornika[1374]. Opowiada się zatem za alternatywnym dla wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku z urzędu, sposobem wszczęcia tego postępowania, a mianowicie na wniosek uprawnionego podmiotu. Podobnie M. Uliasz wskazuje, że wykładnia wyroku może być dokonana z urzędu, jak i na wniosek, zaliczając do podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku również komornika[1375]. Natomiast P. Telenga zwrócił uwagę, że w razie zgłoszenia wniosku o wykładnię wyroku przez komornika, sąd powinien dokonać wykładni z urzędu, jeśli zachodzi taka potrzeba[1376]. Podobne stanowisko reprezentuje T. Wiśniewski, który wskazuje, że wystąpienie komornika sądowego z wnioskiem o wykładnię wyroku powoduje wszczęcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku przez sąd z urzędu[1377]. Do tego samego wniosku doszedł K. Lubiński. Wydaje się jednak, że autor ten na początku przychylał się do stanowiska, że postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku jest wszczynane w wyniku złożenia stosownego wniosku przez komornika. Argumentował, że tylko przyznanie komornikowi legitymacji do złożenia takiego wniosku umożliwia zaskarżenie przez niego postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku i tym samym kontrolę instancyjną tego postanowienia z inicjatywy komornika[1378]. Ostatecznie autor ten uznał jednak, że wystąpienie przez komornika z wnioskiem o wykładnię wyroku skutkuje tylko w razie potrzeby wszczęciem postępowania z urzędu. Stanowisko to jest wynikiem uznania, że przyznanie komornikowi legitymacji do złożenia wniosku o wykładnię wyroku oznacza również przyznanie prawa do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie

[1373] J. Krajewski, Orzeczenia sądowe …, s. 31; J. Gudowski, Kodeks …, Warszawa 1988, s. 625; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 174; M. Jędrzejewska, K. Weitz, op. cit., s. 77; K. Piasecki, [w:] System …, s. 381; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1115; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684; J. Świeczkowski, op. cit., s. 60; M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 789; A. Łazarska, [w:] Kodeks …, s. 1158.
[1374] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1115.
[1375] M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 470.
[1376] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 563.
[1377] T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 268.
[1378] K. Lubiński, [w:] System Prawa Procesowego …, s. 871.

wykładni wyroku. Z chwilą zaś wniesienia przez komornika zażalenia powstaje specyficzny wewnętrzny konflikt pomiędzy sądem jako organem wymiaru sprawiedliwości a komornikiem jako pomocniczym organem wymiaru sprawiedliwości w zakresie wątpliwości co do treści wydanego przez sąd wyroku[1379].

Przechodząc do podsumowania powyższych stanowisk, wstępnie należy zaakceptować przyjęte w orzecznictwie i doktrynie stanowisko, że komornik jest podmiotem legitymowanym do złożenia wniosku o wykładnię wyroku. Podstawowym zadaniem komornika jest bowiem wykonywanie orzeczeń sądu w sprawach pieniężnych i niepieniężnych oraz innych tytułów wykonawczych i tytułów egzekucyjnych podlegających wykonaniu bez potrzeby zaopatrywania ich w klauzulę wykonalności. Właśnie podczas dokonywania tych czynności egzekucyjnych z reguły staje się aktualna potrzeba dokonania wykładni wyroku. Słusznie zatem przyznaje się komornikowi sądowemu uprawnienie do występowania z wnioskiem o interpretacje niejasnego, a przez to trudnego do wykonania wyroku. Postępowanie mające na celu wyjaśnienie tych wątpliwości pozwoli na realizację słusznego co do zasady wyroku, który w wydanej formie nie nadaje się do egzekucji. Należy jednak wskazać, że wniosek komornika o wykładnię wyroku nie ma charakteru konstytutywnego. Oznacza to, że mimo złożenia takiego wniosku przez komornika, wykładnia wyroku jest dokonywana z urzędu. Dlatego też podzielić należy poglądy P. Telengi, T. Wiśniewskiego i K. Lubińskiego, że wykładnia jest dokonywana przez sądu z urzędu, z tym, że zainicjowana jest wnioskiem komornika, który sąd musi rozstrzygnąć. Nie można natomiast zaakceptować poglądu reprezentowanego przez A. Jakubeckiego i M. Uliasza, z którego zdaje się wynikać, że według przepisu art. 353 k.p.c. wykładnia jest dokonywana na wniosek. Nie można tego wywodzić także z uchwały z 20 września 1988 r., która przesądza jedynie o legitymacji komornika do złożenia wniosku o wykładnię wyroku, ale nie wskazuje w jaki sposób wykładnia wyroku jest dokonywana w razie złożenia wniosku w tym przedmiocie przez komornika.

6.3. Zdolność sądowa i procesowa

Podmiot składający wniosek o wykładnię wyroku powinien posiadać zdolność sądową oraz zdolność procesową. Złożenie takiego wniosku jest czynnością procesową, w związku z tym od wnioskodawcy wymagane są wskazane powyżej przymioty. Skutki wystąpienia braku

[1379] Ibidem, s. 872.

w zakresie zdolności sądowej lub zdolności procesowej w ogólności zostały przedstawione w podpunkcie 7.3 rozdziału V. W tym miejscu rozważenia wymagają skutki braków zdolności sądowej lub zdolności procesowej zaistniałych w postępowaniu zakończonym niejasnym wyrokiem dla postępowania w przedmiocie wykładni tego wyroku. Skutki te w odniesieniu do wnioskodawcy składającego wniosek o sprostowanie wyroku zasadniczo są aktualne także w odniesieniu do wnioskodawcy składającego wniosek o wykładnię wyroku. Przypomnijmy, że skutki te w pewnym stopniu kształtują się odmiennie w przypadku braku zdolności sądowej i w przypadku braku zdolności procesowej. Wykazują ponadto zróżnicowanie w zależności od tego czy braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej wystąpiły już u stron postępowania, w którym został wydany niejasny wyroku i kiedy się ujawniły oraz od tego, czy dotyczą wnioskodawcy składającego wniosek o wykładnię wyroku ale nie istniały przed wydaniem tego wyroku.

W przypadku, gdy doszło do wydania wyroku, można domniemywać, że strony postępowania zakończonym wydaniem wadliwego wyroku posiadały zdolność sądową. To zaś prowadzi do wniosku, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku co do zasady będą posiadały zdolność sądową w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku. Trzeba jednak zauważyć, że złożenie wniosku o wykładnię wyroku nie jest ograniczone żadnym terminem. W związku z tym, może nastąpić śmierć strony lub utrata zdolności sądowej u strony będącej osobą prawną albo jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Osoba fizyczna nieżyjąca w chwili wniesienia wniosku o wykładnię wyroku nie ma zdolności sądowej i brak ten nie może być uzupełniony w żaden sposób. Niemożność usunięcia tego braku spowoduje odrzucenie wniosku o wykładnię tego wyroku, natomiast jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, sąd powinien znieść postępowanie i odrzucić wniosek. W przypadku natomiast wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. działania sądu będą uzależnione od tego czy braki w zakresie zdolności sądowej są usuwalne czy nieusuwalne. W przypadku tych pierwszych, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Natomiast w razie nieusuwalnego braku zdolności sądowej, sąd odrzuci wniosek o wykładnię wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Śmierć strony lub utrata zdolności sądowej strony w toku postępowania w przedmiocie wykładni wyroku powoduje zawieszenie tego postępowania (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Sąd podejmie zawieszone postępowanie z urzędu w razie śmierci strony z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego, natomiast w razie utraty zdolności sądowej z chwilą ustalenia ogólnego następcy prawnego. Sąd umarza postępowanie zawieszone z powodu śmierci strony po upływie pięciu lat od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania z tej przyczyny, a zawieszone z powodu utraty zdolności sądowej, gdy stwierdzi brak następcy prawnego wnioskodawcy, albo gdy następca prawny nie zostanie wskazany w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania (art. 182 § 1 pkt 3 i 5 k.p.c.)[1380].

Nie można jednak wykluczyć przypadku, że następczy brak zdolności sądowej wnioskodawcy nie zostanie ujawniony w trakcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku. Wtedy, postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku zostanie wydane nieważnym postępowaniu. Należy jednak wskazać, że nieważność postępowania nie uchyla sama przez się skuteczności i wykonalności postanowienia dotkniętego nieważnością. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchylenie z tego powodu postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku może nastąpić jedynie w wypadku zaskarżenia tego postanowienia.

Nie można też wykluczyć, że strona już w postępowaniu, w którym doszło do wydania niejasnego wyroku, nie posiadała zdolności sądowej i brak ten nie mógł być usunięty lub nie został usunięty w wyznaczonym terminie. W takim przypadku, wadliwy wyrok został wydany w postępowaniu dotkniętym nieważnością na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. Wyrok ten wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Co do zasady możliwe jest zatem złożenie wniosku o wykładnię wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Analogicznie jak w przypadku wniosku o sprostowanie, sąd będzie samodzielnie badał zdolność sądową w

[1380] H. Pietrzkowski, Zarys metodyki pracy sędziego …, s. 138 i n.

postępowaniu o wykładnię wyroku, niezależnie od jej istnienia w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o wykładnię. To zaś oznacza, że posiadanie lub brak zdolności sądowej w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o wykładnię, nie przesądza o istnieniu lub braku zdolności sądowej w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku. Jeżeli wnioskodawcą jest osoba fizyczna, niemożność usunięcia pierwotnego braku zdolności sądowej spowoduje jednak odrzucenie wniosku o wykładnię tego wyroku. W przypadku natomiast wnioskodawcy będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. działania sądu będą uzależnione od ustalenia czy braki w zakresie zdolności sądowej są usuwalne czy nieusuwalne. W przypadku tych pierwszych, sąd wyznaczy odpowiedni termin w celu uzupełnienia braku zdolności sądowej i może tymczasowo dopuścić do czynności stronę niemającą zdolności sądowej z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu brak będzie uzupełniony, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę (art. 70 k.p.c.). Z kolei w razie nieusuwalnego braku zdolności sądowej, sąd odrzuci wniosek o wykładnię wyroku na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., a jeżeli brak ten zostanie ujawniony po nadaniu sprawie biegu, ponadto zniesie postępowanie.

Wnioskodawca składający wniosek o wykładnię wyroku oprócz zdolności sądowej, powinien posiadać także zdolność procesową. Brak zdolności procesowej, usuwanie braku zdolności procesowej oraz skutki nieusunięcia tych braków zostały omówione w podpunkcie 7.3 rozdziału V. Również w tym przypadku należy przyjąć, że strony postępowania zakończonego wydaniem wadliwego wyroku, podlegającego wykładni posiadały w tym postępowaniu zdolność procesową, gdyż w przeciwnym razie nie doszłoby do wydania wyroku. To zaś prowadzi do wniosku, że skoro strony posiadały zdolność procesową w postępowaniu zakończonym wydaniem niejasnego wyroku, będą ją posiadały również w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku. Również w przypadku zdolności procesowej, podobnie jak w odniesieniu do zdolności sądowej, możliwa jest bowiem utrata tego przymiotu przez wnioskodawcę po zakończeniu postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający wykładni.

Czynności sądu po stwierdzeniu tego faktu będą uzależnione od tego czy wnioskodawcą jest osoba fizyczna czy osoba prawna lub za jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. W pierwszym przypadku sąd powinien z urzędu ustalić, czy wnioskodawca ma przedstawiciela ustawowego i w razie ustalenia pozytywnego – wezwać go do działania za wnioskodawcę. Natomiast w razie braku tego przedstawiciela – zwrócić się do właściwego sądu opiekuńczego o ustanowienie dla niego takiego przedstawiciela, chyba że

druga strona wystąpiła o ustanowienie kuratora albo sąd ustanowi go z urzędu na podstawie art. 69 § 1 k.p.c. Sąd może stronę niemającą zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, analogicznie jak stronę niemającą zdolności sądowej, dopuścić tymczasowo do czynności, gdy zostały podjęte lub mogą być podjęte kroki prowadzące do ustanowienia przedstawiciela ustawowego dla tej strony. W razie niepotwierdzenia czynności procesowych strony niemającej zdolności procesowej, sąd powinien wniosek odrzucić. Gdyby jednak doszło do tymczasowego dopuszczenia do czynności strony niemającej zdolności procesowej, wraz z odrzuceniem wniosku powinno nastąpić zniesienie postępowania w całości (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c.). Natomiast w razie pierwotnego braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., sąd, na podstawie art. 70 § 1 k.p.c., wyznaczy wnioskodawcy termin do usunięcia tego braku przez uzupełnienie składu organów lub osób uprawnionych tak, aby strona mogła skutecznie dokonywać czynności procesowych zgodnie z obowiązującymi w niej zasadami reprezentacji. Również w tym przypadku sąd może stronę niemającą zdolności procesowej dopuścić tymczasowo do czynności. Jeżeli brak w składzie organu uprawnionego do działania nie zostanie usunięty w wyznaczonym terminie, sąd, na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 71 k.p.c. powinien znieść postępowanie i wniosek odrzucić.

Gdyby zaś doszło do utraty zdolności procesowej wnioskodawcy w toku postępowania w przedmiocie wykładni wyroku i brak ten nie zostanie w wyznaczonym terminie usunięty, sąd zniesie postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakiem i zawiesi je na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. w przypadku, gdy wnioskodawcą była osoba fizyczna lub na podstawie art. 174 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy wnioskodawcą była osoba prawna lub jednostka organizacyjna, o których mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c. Kwestia podjęcia zawieszonego postępowania wygląda analogicznie jak w przypadku podjęcia zawieszonego postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku, zatem w tym zakresie aktualne są uwagi poczynione na s. 209. Nie można jednak wykluczyć, że brak zdolności procesowej wnioskodawcy nie zostanie ujawniony w trakcie postępowania w przedmiocie wykładni wyroku. W takim przypadku postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku zostanie wydane w nieważnym postępowaniu. Jak już wskazano, nieważność postępowania nie uchyla sama przez się skuteczności i wykonalności postanowienia dotkniętego nieważnością. Stwierdzenie nieważności postępowania i uchybienie z tego powodu postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku może nastąpić jedynie w wypadku zaskarżenia tego postanowienia.

Podobnie jak w przypadku sprostowania i uzupełnienia wyroku, brak zdolności procesowej lub brak w składzie właściwego organu osoby prawnej lub brak w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., mógł wystąpić już w postępowaniu zakończonym wydaniem niejasnego wyroku i nie został usunięty w wyznaczonym terminie. W takim przypadku, analogicznie jak w przypadku braku zdolności sądowej, niekompletny wyrok został wydany w postępowaniu dotkniętym nieważnością (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Wyrok wydany w takim postępowaniu wywołuje jednak skutki prawne w postaci związania tym rozstrzygnięciem podmiotów określonych w art. 365 k.p.c. i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.). Skutków tych może zostać pozbawiony dopiero wtedy, gdy zostanie uchylony lub zmieniony przez sąd wyższej instancji w wyniku zaskarżenia apelacją, przez Sąd Najwyższy w następstwie wniesienia skargi kasacyjnej bądź skargi o wznowienie postępowania, a w przypadku wyroku zaocznego, gdy zostanie uchylony z urzędu przez sąd, który go wydał, jeżeli po wydaniu tego wyroku okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu. Co do zasady możliwe jest zatem złożenie wniosku o wykładnię wyroku wydanego w nieważnym postępowaniu. Również w tym przypadku, sąd rozpoznający wniosek o wykładnię wyroku samodzielnie bada zdolność procesową wnioskodawcy, niezależnie od jej istnienia w postępowaniu, w którym został wydany wyrok, którego dotyczy wniosek o wykładnię. W razie stwierdzenia pierwotnego lub następczego braku zdolności procesowej wnioskodawcy będącego osobą fizyczną lub braku w składzie właściwego organu osoby prawnej lub braku w zakresie składu osób uprawnionych do działania za jednostkę organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1^1 k.p.c., aktualne pozostają rozważania o czynnościach sądu podejmowanych w takich przypadkach, poczynione powyżej przy omówieniu skutków utraty zdolności procesowej przez wskazane podmioty po zakończeniu postępowania, w którym został wydany wyrok podlegający wykładni.

Poczynione wyżej uwagi dotyczące zdolności sądowej oraz zdolności procesowej stron postępowania składających wniosek o wykładnię wyroku są aktualne również w odniesieniu do innych podmiotów uprawnionych do wszczęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku, o których była mowa w podpunkcie 6.2 niniejszego rozdziału.

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić, że braki w zakresie zdolności sądowej bądź procesowej skutkujące wydaniem opisanych powyżej postanowień, nie

stanowią jednak przeszkody do dokonania wykładni wyroku przez sąd z urzędu[1381]. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że wniosek o wykładnię wyroku nie ma charakteru konstytutywnego, lecz jak zostało ustalone w podpunkcie 6.1 niniejszego rozdziału, ma charakter zapatrywania strony o potrzebie wykładni wyroku. Oznacza to, że nawet w przypadku odrzucenia wniosku o wykładnię z uwagi na brak zdolności sądowej lub brak zdolności procesowej wnioskodawcy, nie stoi to na przeszkodzie dokonaniu przez sąd wykładni wyroku, jeżeli będzie to uzasadnione. W takim przypadku, podobnie jak w analogicznej sytuacji przy sprostowaniu wyroku, sąd powinien odrzucić wniosek o wykładnię z uwagi na brak zdolności sądowej lub zdolności procesowej wnioskodawcy oraz dokonać wykładni wyroku z urzędu.

6.4. Warunki formalne, termin do złożenia wniosku oraz opłata od wniosku o wykładnię wyroku

Wniosek o wykładnię wyroku, podobnie jak wniosek o jego sprostowanie i uzupełnienie, jest pismem procesowym kwalifikowanym. Wniosek ten musi spełniać warunki wymagane dla każdego pisma procesowego wymienione w art. 126 k.p.c. oraz warunek szczególny przewidziany dla tego rodzaju pisma. Jest nim dokładne określenie wątpliwości co do treści wyroku, jakie w drodze wykładni mają być usunięte[1382]. Podmiot żądający dokonania wykładni wyroku ma zatem obowiązek wskazać, które konkretne elementy sentencji wyroku lub jego uzasadnienia są dla niego niezrozumiałe bądź nasuwają określone wątpliwości i dlaczego. Obowiązek ten nie będzie spełniony, jeśli wniosek o wykładnię wyroku będzie zawierał ogólnikowe stwierdzenia wskazujące, że treść sentencji lub uzasadnienie wyroku jest niejednorodne i może budzić rozliczne wątpliwości[1383]. Wniosek o wykładnię wyroku, który nie spełnia warunków określonych w art. 126 k.p.c. lub nie zawiera szczegółowego określenia, które fragmenty treści wyroku wywołują wątpliwości podlega uzupełnieniu w trybie tzw. postępowania naprawczego, uregulowanego w art. 130 k.p.c. Przewodniczący powinien zatem wydać zarządzenie wzywające wnioskodawcę do uzupełnienia wymienionych braków formalnych w terminie tygodniowym pod rygorem

[1381] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1115.
[1382] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 564; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1115; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 684.
[1383] A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 70, 71.

zwrotu wniosku[1384]. Po bezskutecznym upływie wskazanego terminu przewodniczący zwraca wniosek mocą zarządzenia. Natomiast wniosek uzupełniony w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia.

Wniosek o wykładnię wyroku może być złożony w każdym czasie, ponieważ przepis art. 352 k.p.c. nie wprowadza żadnych ograniczeń czasowych dla takiego wniosku.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 u.k.s.c. opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie. Przepisy tej ustawy nie zawierają przepisu stanowiącego o obowiązku uiszczenia opłaty od wniosku o wykładnię wyroku. Wniosek ten zatem nie podlega opłacie[1385]. Mimo tego ustalenia, należy zwrócić uwagę na postanowienie Sądu Najwyższego z 22 marca 1978 r., IV CZ 43/78[1386], które zapadło na tle rozporządzenia Rady Ministrów z 13 czerwca 1967 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych[1387]. W tezie tego postanowienia Sąd Najwyższy stwierdził po pierwsze brak obowiązku uiszczenia opłaty od wniosku o wykładnię wyroku, po drugie, odniósł się do kwestii uiszczenia opłaty od zażalenia na postanowienie w przedmiocie wykładni bądź odmowy dokonania wykładni wyroku. Zdaniem Sądu Najwyższego w takim przypadku powstaje obowiązek uiszczenia wpisu (obecnie opłaty) od zażalenia. Zgodnie z § 20 ust. 1 rozporządzenia z 13 czerwca 1967 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych, w brzmieniu załącznika do obwieszczenia Ministra Sprawiedliwości z 22 maja 1973 r. należało uiścić wpis w wysokości połowy wpisu, jaki przypadałby od wniosku o wszczęcie postępowania. Rozporządzenie to zostało uchylone z dniem 24 września 1982 r. na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 26 lipca 1982 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych[1388]. To z kolei zostało uchylone ustawą z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która w sposób kompleksowy uregulowała problematykę kosztów sądowych. Ustawa ta określa zatem zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat sądowych w sprawach cywilnych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych. Nie ma więc odrębnego rozporządzenia wykonawczego określającego wysokość opłat sądowych, jak również została zmieniona

---

[1384] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 592, 593.
[1385] Postanowienie SN z 22 marca 1978 r., IV CZ 43/78, OSNC 1979, nr 1-2, poz. 10; Z. Koźma, M. Ożóg, op. cit., s. 305; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1115; A. Zieliński, Koszty sądowe w sprawach cywilnych …, s. 135; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 561; A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 71.
[1386] OSNC 1979, nr 1-2, poz. 10.
[1387] Dz.U. 1973, nr 21, poz. 127.
[1388] Dz.U. 1982, nr 26, poz. 188.

terminologia, skutkiem czego obecnie nie funkcjonuje pojęcie wpisu, które zostało zastąpione pojęciem opłaty sądowej[1389].

Mimo wskazanych zmian ustawodawczych w zakresie kosztów sądowych, uwagi poczynione przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 22 marca 1978 r. zachowują w dużej mierze aktualność[1390]. Aktualny pozostał obowiązek uiszczenia opłaty sądowej od zażalenia na postanowienie w przedmiocie wykładni bądź odmowy dokonania wykładni wyroku[1391]. Obecnie obowiązująca ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zmieniła jednak wysokości opłaty uiszczanej od zażalenia. Zgodnie z art. 19 ust. 3 pkt 2 u.k.s.c. od zażalenia pobiera się piątą część opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Artykuł 19 ust. 3 pkt 2 u.k.s.c. nie określa jednak, jaka opłata stanowi podstawę obliczenia opłaty ułamkowej. W orzecznictwie i w doktrynie przyjmuje się, że ze względu na umieszczenie tego przepisu po art. 18 u.k.s.c., należy przyjąć zasadę, że ułamkowa część opłaty określona w art. 19 u.k.s.c. powinna być obliczona od opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, o jakim mowa w art. 18 ust. 1 u.k.s.c. czyli od pozwu lub wniosku wszczynającego postępowanie w sprawie[1392]. Konkludując powyższe uwagi należy przyjąć, że jeżeli przepisy przewidują pobranie od pozwu opłaty stosunkowej, to obliczenie opłaty od zażalenia na postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku będzie przebiegało dwustopniowo. Najpierw należy obliczyć całą opłatę poprzez pomnożenie stawki procentowej przez wartość przedmiotu zaskarżenia podaną w zażaleniu, a następnie wyliczyć 1/5 jej części. Z kolei w sprawach, w których przepisy przewidują pobranie opłaty stałej albo tymczasowej od pozwu, opłata od zażalenia odpowiada zazwyczaj 1/5 części tej opłaty stałej albo tymczasowej[1393], jednak nie mniej niż 30 zł.

6.5. Rozprawa

[1389] Zmiana terminologiczna podyktowana została potrzebą wyraźnego wyeksponowania i zdywersyfikowania pojęcia opłaty rozumianej jako obciążenie fiskalne względem Skarbu Państwa powstałe w związku z toczącym się postępowaniem sądowym od pojęcia wpisu oznaczającego czynność procesowo-techniczną dokonywaną w postępowaniu wieczystoksięgowym (por. art. 626^8 § 6 k.p.c.), zob. E. Gapska, Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz, Warszawa 2012, s. 9.

[1390] M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 77.

[1391] W. Siedlecki, Przegląd orzecznictwa, PiP 1980, z. 8, s. 95; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, op. cit., s. 658.

[1392] Por. uchwała SN z 8 kwietnia 2009 r., II PZP 1/09, OSNP 2009, nr 17-18, poz. 220; uchwała SN z 17 czerwca 2010 r., III CZP 39/10, OSNC 2011, nr 1, poz. 4; postanowienie SN z 9 września 2010 r., I CZ 66/10, LEX nr 784903; A. Daczyński, [w:] Koszty postępowań sądowych, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008, s. 34.

[1393] M. Uliasz, [w:] Ustawa o kosztach sądowych …, s. 267; M. Manowska, A. Rafalska, op. cit., s. 63; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 13 lutego 1996 r., I ACz 46/96, OSAB 1996, nr 2, poz. 19.

Postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym. Podstawę prawną wydania takiego postanowienia na posiedzeniu niejawnym stanowi art. 148 § 3 k.p.c. wprowadzony u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Zgodnie z tym przepisem, sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. Jak już zostało ustalone, wprowadzenie przepisu art. 148 § 3 k.p.c. uczyniło zbędnym dotychczasowe przepisy, które kazuistycznie określały forum do wydania konkretnego rodzaju postanowienia. W związku z tym na mocy wskazanej wyżej ustawy uchylone zostało zdanie drugie art. 352 k.p.c., stanowiące, że postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku sąd może wydać na posiedzeniu niejawnym. Jak zatem widać, nowelizacja w zakresie art. 352 k.p.c. nie wprowadza nowej jakości, jedynie stanowi wynik dodania w art. 148 k.p.c. nowego § 3, wprowadzającego zasadę, że wydawanie postanowień może nastąpić na posiedzeniu niejawnym.

Wyłania się jednak kwestia, czy wykładnia wyroku może nastąpić również na rozprawie, a jeżeli tak to w jakim przypadku. Użyte w treści art. 148 § 3 k.p.c. sformułowanie „sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym" oraz treść art. 148 § 2 k.p.c., zgodnie z którym sąd może skierować sprawę na posiedzenie jawne i wyznaczyć rozprawę także wówczas, gdy sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, prowadzą do wniosku, że wydanie postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku może nastąpić również po przeprowadzeniu rozprawy[1394]. Wyznaczenie rozprawy może stać się aktualne w szczególności wtedy, gdy zajdzie potrzeba wysłuchania stron[1395] lub jeżeli skład osobowy sądu uległ zmianie[1396]. Wydaje się jednak, że zarządzenie rozprawy w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku powinno mieć miejsce raczej wyjątkowo, szczególnie po wprowadzeniu na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. instytucji posiedzenia przygotowawczego. W myśl art. 205^5 § 1 zd. 1 k.p.c. posiedzenie przygotowawcze służy rozwiązaniu sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń, zwłaszcza rozprawy. Strony postępowania są obowiązane do udziału w tym posiedzeniu. Jeżeli zatem w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku zajdzie potrzeba wysłuchania stron, sąd uczyni to na posiedzeniu przygotowawczym.

Należy zgodzić się z A. Stempniakiem, że sąd dokonując wykładni wyroku nie może opierać się na „stanie rzeczy" w rozumieniu art. 316 k.p.c. obowiązującym na chwilę

[1394] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1205; J. Świeczkowski, op. cit., s. 61.
[1395] A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1117.
[1396] Ś. Kruszelnicki, op. cit., s. 470.

orzekania o wykładni, a więc przyjmować w zakresie faktów i prawa *status quo*[1397]. Wykładnia wymaga stosowania retroakcji, a zatem odwołania się do ustalonych już wcześniej faktów i obowiązujących wówczas przepisów prawa, a więc przyjęcia w tym zakresie *status quo ante*[1398]. Wynika to z istoty instytucji wykładni wyroku. Jak wyjaśniono w punkcie 5 niniejszego rozdziału, wykładnia nie może zmierzać do zmiany wyroku, do jego uzupełnienia lub nowego rozstrzygnięcia. Z podanych powodów w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku niedopuszczalne jest postępowanie dowodowe[1399]. Jak już wskazano, dowody służą ustaleniu faktów mających istotne znaczenie dla stwierdzenia słuszności lub niesłuszności roszczeń przedstawionych sądowi do rozstrzygnięcia. W postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku nie będzie natomiast konieczności ustalenia takich faktów, bowiem rozstrzygnięcie będzie wydane na podstawie okoliczności faktycznych ustalonych w postępowaniu zakończonym wydaniem niejasnego wyroku. Zmiana okoliczności faktycznych zaszła po wydaniu wyroku, nie może być brana pod uwagę podczas dokonywania wykładni wyroku[1400]. Sąd powinien dokonać wykładni biorąc za podstawę wyłącznie materiał procesowy zgromadzony w postępowaniu zakończonym wadliwym wyrokiem[1401]. Niedopuszczalna jest także nowa i odmienna ocena przeprowadzonych dowodów[1402]. Jak zostało wyżej wskazane, w celu wyjaśnienia wątpliwości co do treści wyroku, sąd rozpoznając wniosek o wykładnię wyroku, może wysłuchać strony podczas posiedzenia przygotowawczego.

6.6. Orzeczenia wydawane w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 352 k.p.c.

Sąd dokonując wykładni wyroku z urzędu podejmuje decyzję mocą postanowienia. Jak już była wielokrotnie mowa, możliwość dokonania wykładni wyroku przez sąd z urzędu nie wyklucza zgłoszenia wniosku przez zainteresowane podmioty o wykładnię wyroku. Wniosek złożony przez te podmioty podlega merytorycznemu rozpoznaniu. Rozstrzygając wniosek o wykładnię wyroku, sąd wydaje postanowienie i to zarówno wtedy, gdy uwzględnia wniosek o dokonanie wykładni wyroku, jak i wówczas, gdy wniosek ten oddala. Oprócz wskazanych rozstrzygnięć, postępowanie prowadzone na podstawie art. 352 k.p.c. może

[1397] A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 72.
[1398] Ibidem, s. 72.
[1399] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 354; T. Wiśniewski, Przebieg procesu …, s. 307.
[1400] A. Stempniak, Przyczynek do wykładni …, s. 72.
[1401] Ibidem, s. 72.
[1402] K. Piasecki, [w:] Kodeks …, Tom I, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, s. 1204.

zostać zakończone również przez wydanie postanowienia o odrzuceniu wniosku o wykładnię wyroku lub zarządzenia o zwrocie tego wniosku. Z odrzuceniem wniosku o wykładnię wyroku będziemy mieli do czynienia, gdy wniosek ten jest niedopuszczalny. Natomiast rozstrzygnięcie o zwrocie wniosku o wykładnię wyroku zostaje wydane po bezskutecznie przeprowadzonym tzw. postępowaniu naprawczym, uregulowanym w art. 130 k.p.c.

Sąd rozpoznając wniosek o wykładnię wyroku bada czy występuje przesłanka warunkująca możliwość dokonania wykładni wyroku. Konieczność interpretacji wyroku zachodzi bowiem wtedy, gdy treść wyroku została przez sąd wadliwie sformułowana, czego skutkiem jest powstanie wątpliwości co do jego treści. Przedmiotem uwagi sądu jest zatem treść wyroku. Analizuje czy elementy sentencji lub uzasadnienia wskazane we wniosku o dokonanie wykładni rzeczywiście powodują wątpliwości na skutek zredagowania ich w sposób niejasny lub niejednoznaczny. Sąd nie jest jednak związany wnioskiem o wykładnię wyroku. Wynika to z faktu, że wniosek stanowi jedynie asumpt do podjęcia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku. Okoliczność ta nakazuje, aby sąd rozpoznając wniosek o wykładnię wyroku, rozstrzygał wszelkie wątpliwości jakie jego zdaniem nastręcza treść wyroku, a nie tylko ograniczał się do wskazanych przez wnioskodawcę.

W zależności od wyników postępowania w przedmiocie wykładni wyroku sąd może wydać dwojakie rozstrzygnięcie, tj. wniosek oddalić albo uwzględnić. Sąd oddala postanowieniem wniosek o dokonanie wykładni wyroku jako bezzasadny, jeżeli treść wyroku nie budzi wątpliwości[1403]. Wskazane rozstrzygnięcie będzie miało miejsce w szczególności wtedy, gdy wniosek o dokonanie wykładni wyroku zmierza wyłącznie do wyjaśnienia zawartych w uzasadnieniu wyroku wyrażeń prawniczych i znaczenia użytych słów. Sąd nie jest bowiem obowiązany do tłumaczenia tych elementów treści wyroku. Wyjaśnienie treści zapadłego wyroku, zgodnie z art. 326 § 3 k.p.c., następuje po ogłoszeniu sentencji, przez przewodniczącego lub sędziego sprawozdawcę, który podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia. Ustne motywy, adresowane są do obecnych na sali stron, ewentualnie innych zainteresowanych zapadłym rozstrzygnięciem. Powinny zostać wygłoszone językiem zrozumiałym dla przeciętnego odbiorcy bez wnikania w zawiłe konstrukcje prawne. W zależności od konkretnego przypadku, stronie należy prostymi słowami wyjaśnić, dlaczego żądanie zostało uwzględnione lub nie mogło być zasądzone[1404]. Natomiast pisemne uzasadnienie wyroku, ze względu na to, że stanowi dokument urzędowy, powinno zostać

[1403] Postanowienie SN z 15 lipca 2009 r., I CZ 12/09, LEX nr 1615582; postanowienie SN z 26 stycznia 2006 r., I CK 7/2005, LEX nr 1614861.
[1404] H. Pietrzkowski, Metodyka pracy sędziego …, s. 606, 607.

sporządzone językiem urzędowym i prawniczym. Język ten może być niezrozumiały dla osób niemających przygotowania prawniczego. Jeżeli strona nie rozumie tego języka, powinna rozważyć skorzystanie z pomocy profesjonalnego pełnomocnika. Od pisemnego uzasadnienia wyroku należy odróżnić tzw. ustne uzasadnienie, które może być wygłoszone, gdy przebieg posiedzenia jest utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk (art. 331^1 k.p.c.). Jeżeli uzasadnienie wyroku jest wygłaszane ustnie, nie ma potrzeby podawać odrębnie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia. W wypadku wygłoszenia uzasadnienia wyroku, nie sporządza się pisemnego uzasadnienia, które jest zastępowane tzw. transkrypcją wygłoszonego uzasadnienia, pełniącą taką samą funkcję, jak uzasadnienie sporządzone na piśmie. W związku z tym do takiej transkrypcji stosuje się odpowiednio przepisy o pisemnym uzasadnieniu wyroku. Poczynione uwagi pozwalają na twierdzenie, że w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 352 k.p.c. nie jest możliwe w ramach wykładni uzasadnienia wyroku, domaganie się przez stronę wyjaśnienia przez sąd powodów zajętego w sprawie stanowiska, które legło u podstaw rozstrzygnięcia poprzez dodatkowe rozwinięcie argumentacji uzasadnienia wyroku.

Jeśli wniosek o wykładnię wyroku jest zasadny, sąd, uwzględniając go powinien wydać postanowienie, w którym rozstrzygnie wątpliwości co do jego treści[1405]. W orzeczeniu z 15 września 1948 r., Lu.C. 295/48[1406] Sąd Najwyższy przyjął, że wykładnia orzeczenia powinna zmierzać nie tylko w kierunku wyjaśnienia myśli sędziego i jego zamiaru, jeśli myśl ta nie jest zbyt jasno wyrażona, ale i w kierunku takiej interpretacji, która odpowiadałaby przepisom prawa oraz względom słuszności, przy uwzględnieniu całokształtu materiału dowodowego. Nie może to być jednak sprzeczne z treścią sentencji zapadłego już wyroku lub sentencji łącznie z uzasadnieniem.

Wykładnia wyroku dokonana w trybie art. 352 k.p.c. stanowi jego integralną część[1407]. Wynika to z tego, że postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku ma moc wiążącą nie tylko w stosunku do stron i sądu, który wydał wyrok i dokonał jego wykładni, lecz także wiąże inne sądy i organy państwowe, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby (art. 365 § 1 k.p.c.). Analizując wyrok należy zatem badać jego treść łącznie z treścią postanowienia wydanego wskutek przeprowadzonego postępowania w przedmiocie wykładni wyroku, zarówno uwzględniającego, jak i oddalającego wniosek o dokonanie wykładni

[1405] Ibidem, s. 606, 607.
[1406] PN 1949, nr 3-4, s. 325.
[1407] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 789.

wyroku. W razie uwzględnienia wniosku o dokonanie wykładni wyroku, treści wyroku nie można pojmować w sposób sprzeczny z dokonaną wykładnią[1408].

6.7. Zaskarżanie postanowień i zarządzeń wydawanych w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku

Kwestię zaskarżania rozstrzygnięć sądu pierwszej instancji i przewodniczącego wydanych w postępowaniu w przedmiocie wykładni wyroku reguluje art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem zażalenie przysługuje na postanowienia sądu pierwszej instancji i zarządzenia przewodniczącego, których przedmiotem jest wykładnia wyroku albo jej odmowa. Podobnie jak w przypadku sprostowania wyroku, zaskarżalne jest postanowienie sądu pierwszej instancji uwzględniające wniosek o wykładnię wyroku, jak również negatywne rozstrzygnięcia wniosku o wykładnię wyroku tj. oddalenie wniosku o wykładnię wyroku, odrzucenie wniosku o wykładnię wyroku oraz zwrot wniosku o wykładnię wyroku.

Obecnie, ze względu na uchylenie § 2 art. 394^{1} k.p.c. na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r., tracą aktualność rozważania prowadzone w judykaturze oraz doktrynie na temat tego, czy postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie wykładni wyroku jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie. Warto jednak odnotować, że panowało wówczas jednolite stanowisko co do tego, że postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie wykładni wyroku nie jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie[1409], zatem nie przysługiwało na nie zażalenie[1410].

Zaskarżenia zarządzenia i postanowień w przedmiocie wykładni wyroku reguluje ten sam przepis, który reguluje również zaskarżenie zarządzenia i postanowień w przedmiocie sprostowania wyroku, mianowicie art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c. Z tego względu należy uznać, że rozważania poczynione w podpunkcie 7.7 rozdziału V zachowują aktualność w odniesieniu do wykładni wyroku. Chodzi przede wszystkim o rozważania dotyczące terminu do wniesienia zażalenia, warunków formalnych zażalenia oraz postępowania w przedmiocie zażalenia na postanowienie o sprostowaniu wyroku.

[1408] Wyrok SN z 17 września 1993 r., II CRN 96/93, OSNCP 1994, nr 9, poz. 180; postanowienie SN z 7 lutego 2017 r., I CSK 604/15, Legalis nr 2300068.
[1409] Postanowienie SN z 12 marca 2003 r., I PZ 162/02, OSNP 2004, nr 14, poz. 245; A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 772.
[1410] A. Zieliński, Wyroki sądu II instancji …, s. 236; M. Manowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 816.

7th Wniosek o wykładnię wyroku a środek zaskarżenia

W myśl art. 353 k.p.c. zgłoszenie wniosku o wykładnię wyroku nie wywiera żadnego wpływu na bieg terminu do złożenia środka zaskarżenia i jest również niezależne od zaskarżalności czy prawomocności wyroku, którego wykładnia dotyczy. Wadliwości wyroku, które uzasadniają jego wykładnię z reguły nie stanowią też podstawy do zaskarżenia. Strona nie może zatem uzależniać złożenia środka zaskarżenia od wyroku, którego treść wywołuje wątpliwości od rozstrzygnięcia wniosku o jego wykładnię. W razie uchybienia terminowi do złożenia środka zaskarżenia, strona nie może więc uzasadniać wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia tym, że oczekiwała na rozstrzygnięcie wniosku o wykładnię wyroku[1411].

Wniosek o wykładnię i środki zaskarżenia wyroku nie wyłączają się wzajemnie. Stronie nie przysługuje zatem prawo wyboru bądź zaskarżenia wyroku, bądź jego wykładni. Stosownie zaś do okoliczności oba te tryby mogą znaleźć zastosowanie w stosunku do jednego wyroku, każdy w swoim zakresie. Z obawy jednak o niekorzystne rozpatrzenie wniosku w przedmiocie wykładni wyroku, wnioskodawca powinien wnieść środek zaskarżenia od wyroku wywołującego wątpliwości. W przeciwnym razie wskutek upływu ustawowego terminu do wniesienia środka zaskarżenia, może utracić prawo do jego wniesienia[1412].

W zasadzie nie jest możliwe złożenie wniosku o wykładnię wyroku i apelacji od tego samego wyroku w jednym piśmie procesowym. Wniosek o wykładnię wyroku jest bowiem rozpoznawany przez sąd pierwszej instancji, natomiast apelację rozpoznaje sąd drugiej instancji[1413]. Z analogicznego powodu nie można złożyć wniosku o wykładnię wyroku sądu drugiej instancji w jednym piśmie procesowym ze skargą kasacyjną lub z zażaleniem do Sądu Najwyższego. Wniosek o wykładnię wyroku jest w takim przypadku rozpoznawany przez sąd drugiej instancji, natomiast skarga kasacyjna i zażalenie przez Sąd Najwyższy. Wyjątek może stanowić wniesienie w jednym piśmie procesowym przez stronę pozwaną sprzeciwu od wyroku zaocznego oraz wniosku o wykładnię wyroku. Sprzeciw od wyroku zaocznego, jako

---

[1411] W. Siedlecki, [w:] Kodeks …, T. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 554; M. Jędrzejewska/aktualizacja J. Gudowski, [w:] op. cit., s. 658; A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 177; M. Uliasz, Kodeks …, Tom I, Warszawa 2007, s. 469; P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. …, s. 563, 564.

[1412] F. Rosengarten, op. cit., s. 881.

[1413] A. Góra-Błaszczykowska, Orzeczenia …, s. 178; A. Zieliński/K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 686; A. Jakubecki, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 1118; M. Jędrzejewska, K. Weitz, [w:] op. cit., s. 77.

szczególny środek zaskarżenia nie odznacza się bowiem dewolutywnością, ponieważ wnosi się go do sądu, który wydał wyrok zaoczny i przed tym sądem kontynuowane jest postępowanie[1414]. Sprzeciw od wyroku zaocznego i wniosek o wykładnię wyroku mogą być zatem rozpoznane przez ten sam sąd.

Rozważenia wymaga kwestia wpływu środka zaskarżenia na wykładnię wyroku i odwrotnie. Należy przypomnieć, że w pojęciu środka zaskarżenia, o których mowa w art. 353 k.p.c., mieszczą się środki zaskarżenia wyroku zwyczajne, czyli apelacja, środki zaskarżenia szczególne, czyli sprzeciw od wyroku zaocznego oraz środki zaskarżenia nadzwyczajne, czyli skarga kasacyjna oraz skarga o wznowienie postępowania. W tym zakresie można zatem wyróżnić następujące przypadki:

1. rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku i rozpoznanie wniosku o wykładnię wyroku jest w toku,
2. rozpoznanie środka zaskarżenia zostało zakończone, natomiast rozpoznanie wniosku o wykładnię wyroku jest w toku,
3. rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku, natomiast rozpoznanie wniosku o wykładnię wyroku zostało zakończone.

Z pierwszym przypadkiem mamy do czynienia, gdy zostanie złożony środek zaskarżenia od niejasnego wyroku i jednocześnie wniosek o wykładnię tego wyroku do sądu, który wydał ten wyrok. Analogicznie jak przy wniosku o sprostowanie wyroku, zarówno w odniesieniu do apelacji, jak i do sprzeciwu od wyroku zaocznego zasadnym byłoby aby sąd, na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., zawiesił postępowanie w przedmiocie środka zaskarżenia z urzędu. Sąd rozpoznając środek zaskarżenia może zawiesić postępowanie z urzędu w szczególności wtedy, gdy sam powziął wątpliwości do co treści zaskarżonego wyroku. Racjonalnym byłoby w pierwszej kolejności wyjaśnić wątpliwości co do treści zaskarżonego wyroku, a następnie zadecydować o trafności zawartego w nim rozstrzygnięcia. W opisanym przypadku może nawet dojść do tego, że postanowienie w przedmiocie wykładni wyroku spowoduje, iż strona skarżąca wyrok sądu pierwszej instancji, cofnie wniesiony środek zaskarżenia.

Zastosowanie tego samego rozwiązania w postaci zawieszenia postępowania powinno mieć miejsce w razie zbiegu wniosku o wykładnię wyroku oraz skargi o wznowienie postępowania. Jak już wskazano w rozdziale dotyczącym sprostowania wyroku, zastosowanie

[1414] M. Waligórski, Polskie prawo procesowe …, s. 698; F. Rusek, op. cit., s. 81-86; H. Pietrzkowski [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 664.

art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. będzie możliwe przez odesłanie w art. 406 k.p.c. do odpowiedniego stosowania w postępowaniu ze skargi o wznowienie przepisów o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Odmienna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku skargi kasacyjnej. Jak już wskazano, postępowanie kasacyjne zostaje zawieszone jedynie z mocy prawa (art. 173 k.p.c.), z urzędu w przypadkach określonych w art. 174 i art. 175^1 k.p.c. oraz w razie śmierci pełnomocnika procesowego (art. 175 k.p.c.), a poza tymi przypadkami – tylko na zgodny wniosek stron. Wydaje się jednak, że w razie niemożności zawieszania postępowania kasacyjnego, brak rozstrzygnięcia w przedmiocie wykładni wyroku nie będzie stanowić przeszkody dla rozstrzygnięcia środka zaskarżenia (skargi kasacyjnej) przez Sąd Najwyższy.

Drugi przypadek jest najbardziej złożony. Wydaje się, że konsekwencje zakończonego postępowania wywołanego wniesieniem środka zaskarżenia dla toczącego się postępowania w przedmiocie wykładni wyroku należy ocenić przez pryzmat rozstrzygnięć, jakie może wydać sąd drugiej instancji i Sąd Najwyższy. Klasycznym rozstrzygnięciem sądu drugiej instancji jest wyrok reformatoryjny, którym zaskarżone orzeczenie zostaje zmienione i odmiennie zostaje rozstrzygnięta istota sprawy (art. 386 § 1 k.p.c.). W razie podjęcia takiego rozstrzygnięcia, zasadność wydania przez sąd pierwszej instancji postanowienia o wykładni wyroku tego sądu będzie zależała od zakresu zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji. Wyrok ten może być bowiem zaskarżony w całości bądź w części. W przypadku, gdy wyrok sądu pierwszej instancji był zaskarżony w części, wykładnia wyroku może zostać dokonana co do części niezaskarżonej wyroku, która stała się prawomocna. Z kolei uwzględnienie apelacji, zarówno w razie częściowego, jak i całkowitego zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji, skutkuje wydaniem wyroku, na mocy którego sąd zmienia zaskarżony wyrok lub jego część i orzeka co do istoty sprawy. Wyrok reformatoryjny sądu drugiej instancji konsumuje zaskarżony wyrok lub jego część i zastępując go nowym rozstrzygnięciem merytorycznym usuwa go z obrotu prawnego. W związku z tym bezprzedmiotowe byłoby prowadzenie postępowania w przedmiocie wykładni tego wyroku lub jego części w części zmienionej.

Postępowanie przed sądem drugiej instancji może zakończyć się również oddaleniem apelacji, jeżeli jest bezzasadna lub jej odrzuceniem, jeżeli wniesiona została po upływie przepisanego terminu, była nieopłacona lub z innych przyczyn niedopuszczalna, jak również gdy braki apelacji nie zostały uzupełnione w wyznaczonym terminie. Zarówno w przypadku oddalenia apelacji, jak jej odrzucenia, zasadnym jest podjęcie przez sąd pierwszej instancji postanowienia o wykładni wyroku, gdyż wyrok ten na skutek orzeczenia wydanego przez sąd drugiej instancji stał się prawomocny.

Sąd drugiej instancji może również uchylić wyrok sądu pierwszej instancji i odrzucić pozew lub umorzyć postępowanie (art. 386 § 3 k.p.c.). Ma to miejsce wtedy, gdy pozew podlega odrzuceniu (art. 199, art. 1099 k.p.c.) albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania (art. 355 k.p.c.). Natomiast w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.). Poza wskazanymi wyżej przypadkami, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). W takich przypadkach postępowanie w przedmiocie wykładni wyroku sądu pierwszej instancji, jako zbędne, powinno zostać umorzone (art. 355 k.p.c.). Wyrok uchylony w praktyce przestaje bowiem istnieć, zatem brak jest przedmiotu wykładni.

Problematyka stosunku zakończonego postępowania wszczętego przez złożenie sprzeciwu od wyroku zaocznego do toczącego się postępowania w przedmiocie wykładni wyroku kształtuje się analogicznie jak w przypadku stosunku zakończonego postępowania wszczętego wskutek złożenia sprzeciwu od wyroku zaocznego do toczącego się postępowania w przedmiocie sprostowania wyroku. Dlatego nie ma podstaw do czynienia powtórzeń w tym zakresie. W ten sam sposób kształtuje się również zagadnienie zasadności wykładni wyroku sądu drugiej instancji po zakończonym postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej oraz skargi o wznowienie postępowania. Wynika to po pierwsze z charakteru wad usuwanych w drodze tych środków rektyfikacyjnych (sprostowania i wykładni wyroku), a po drugie z braku ograniczenia czasowego do występowania z wnioskami o dokonanie sprostowania i wykładni wyroku.

W trzecim przypadku tj. gdy rozpoznanie środka zaskarżenia jest w toku, natomiast rozpoznanie wniosku o wykładnię wyroku zostało zakończone, sąd rozpoznający środek zaskarżenia będzie związany treścią postanowienia w przedmiocie wykładni wyroku. Wynika to z art. 365 k.p.c., który stanowi, że prawomocne orzeczenie wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy, inne organy państwowe oraz organy administracji publicznej. Sąd rozpoznający środek zaskarżenia powinien więc badać treść zaskarżonego wyroku łącznie z treścią postanowienia, w którym sąd dokonał jego wykładni.

Rozdział VIII Rektyfikacja wyroków a nadużycie prawa procesowego

1st Uwagi ogólne

Na mocy u.zm.k.p.c. z 4 lipca 2019 r. przyjęto regulacje mające na celu przeciwdziałanie nadużyciu prawa procesowego. Wprowadzenie tych regulacji nastąpiło na skutek zaobserwowanej w toku postępowania sądowego tendencji do nieuczciwego postępowania niektórych stron, które wykorzystują przysługujące im uprawnienia procesowe w zamiarze spowalniania postępowania sądowego oraz utrudniania lub wręcz paraliżowania pracy aparatu sądowego[1415]. Nie ulega jednak wątpliwości, że problem nadużywania uprawnień procesowych nie jest zjawiskiem nowym. Już przed wprowadzeniem wskazanej wyżej zmiany, w doktrynie przyjmowano różne rozwiązania mające na celu ograniczenie tego typu zachowań. Po pierwsze, dopuszczano zastosowanie w postępowaniu cywilnym klauzuli generalnej z art. 5 k.c.[1416] Przepis ten zakazuje korzystania ze swojego prawa podmiotowego w sposób sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Stosowanie art. 5 k.c. w postępowaniu cywilnym jest możliwe jednakże jedynie *per analogiam*, a zakres zastosowania *analogii legis* w odniesieniu do prawa procesowego podlega licznym ograniczeniom[1417]. Po drugie przyjmowano, że zakaz nadużycia prawa procesowego można wywieść z obowiązujących zasad procesowych[1418], jak również z ustawy zasadniczej (art. 45 Konstytucji RP). Zakaz nadużywania uprawnień procesowych uznawano za fundamentalną część prawa do rzetelnego postępowania sądowego, a więc postępowania prowadzonego przy uwzględnieniu nie tylko reguł *fair play*, ale i z poszanowaniem wszelkich prawideł uczciwego, lojalnego i sprawiedliwego procedowania w sprawie zawisłej przez sądem[1419]. Po trzecie uznawano, że zakaz nadużycia prawa

---

[1415] K. Osajda, Nadużycie prawa w procesie cywilnym, PS 2005, nr 5, s. 48; M. Warchoł, Pojęcie nadużycia prawa w procesie karnym, Prok. i Pr. 2007, nr 11, s. 52.

[1416] K. Osajda, op. cit., s. 48; M. Warchoł, op. cit., s. 56 i n.; A. Kubas, Nadużycie prawa procesowego – próba oceny ostatnich zmian legislacyjnych, Palestra 2019, nr 11-12, s. 169, 170; A. Jakubecki, Sankcje za nadużycie uprawnień procesowych w kodeksie postępowania cywilnego, Palestra 2019, nr 11-12, s. 182 i n.

[1417] J. Gudowski, Nadużycie praw procesowego cywilnego w postępowaniu rozpoznawczym (*in ampliore contextu*), [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019, s. 33; M. Muliński, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. I, red. A. Góra-Błaszczykowska, komentarz do art. 350^1 k.p.c., Warszawa 2019, Legalis (dostęp 24.10.2019); R. Obrębski, Nadużycie uprawnień procesowych …, s. 123 i n.

[1418] T. Ereciński, Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym. Tezy i wstępne propozycje do dyskusji, [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019, s. 16; J. Gudowski, Nadużycie praw procesowego …, s. 34, 48.

[1419] M. Plebanek, op. cit., s. 64.

procesowego jest jedną z zasad normatywnych wyinterpretowanych z przepisów procesowych odwołujących się nawet pośrednio do tej konstrukcji[1420].

Powyższe rozwiązania co do ograniczenia zachowań noszących cechy nadużycia prawa procesowego straciły na aktualności po nowelizacji art. 3 k.p.c. u.zm.k.p.c. z 16 września 2011 r. Na mocy tej ustawy do treści tego przepisu wprowadzono frazę „Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami". W uzasadnieniu nowelizacji jednoznacznie stwierdzono, że rozwiązaniem problemu nadużywania przez strony i uczestników postępowania ich uprawnień procesowych jest wprowadzenie ciężaru dokonywania czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami[1421]. Na gruncie art. 3 k.p.c. w orzecznictwie i doktrynie przyjęto, że przejawem działania sprzecznego z dobrymi obyczajami jest podejmowanie przez stronę czynności, przewidzianych wprawdzie przez ustawę i formalnie dopuszczalnych, które jednak – w okolicznościach konkretnej sprawy – są wykorzystywane niezgodnie z funkcją przepisu, w sposób nieodpowiadający rzeczywistemu celowi przyznanego uprawnienia i naruszający prawo drugiej strony do uzyskania efektywnej ochrony prawnej[1422]. Pomimo przyjęcia w orzecznictwie wykładni art. 3 k.p.c., z której wynika nakaz dokonywania czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, obejmujący także zakaz nadużywania praw procesowych, ustawodawca zadecydował się na wprowadzenie nowego przepisu, w którym posłużył się autonomicznym pojęciem nadużycia praw procesowych, mianowicie art. 4^1 k.p.c. Przepis ten jest normą o charakterze ogólnym, będącą klauzulą generalną, która znajduje rozwinięcie w szeregu innych szczególnych unormowań, tj. w art. 53^1, art. 117^2, art. 186^1, art. 191^1, art. 226^2, art. 350^1, art. 394 § 1 pkt 1, art. 394^3, art. 398^2 § 4 k.p.c. oraz w art. 14a u.k.s.c.[1423] Nadużycie praw procesowych może być aktualne także w postępowaniach mających na celu rektyfikację wyroku. Znalazło to wyraz w art. 350^1 k.p.c., o którym będzie mowa w dalszych uwagach.

[1420] T. Cytowski, Procesowe nadużycie prawa, PS 2005, nr 5, s. 83; K. Osajda, op. cit., s. 67 i n.

[1421] Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Uzasadnienie, Druk sejmowy Nr 4332, s. 11, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 03.03.2020).

[1422] Uchwała SN z 11 grudnia 2013 r., III CZP 78/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 87; postanowienie SN z 21 lipca 2015 r., III UZ 3/15, Legalis nr 1360221; postanowienie SN z 16 czerwca 2016 r., V CSK 649/15, Legalis nr 1482704; postanowienie SN z 13 czerwca 2017 r., III SPP 24/17, Legalis nr 1637282; wyrok SN z 11 maja 2018 r., II CSK 457/17, Legalis nr 1769142; wyrok SN z 27 lipca 2018 r., V CSK 384/17, Legalis nr 1808565; postanowienie SN z 3 września 2018 r., III CSK 165/18, Legalis nr 1823784; J. Gudowski, Nadużycie prawa procesowego …, s. 40, 49; A. Kubas, op. cit., s. 165; R. Obrębski, Nadużycie uprawnień procesowych w zakresie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019, s. 119.

[1423] J. Jankowski, Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r., MoP 2019, nr 18, s. 978; E. Gapska, Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. I – Klauzula generalna, MoP 2019, nr 15, s. 813-820.

2nd Definicja nadużycia prawa procesowego

Ustawodawca wprowadził definicję legalną nadużycia prawa procesowego w art. 4^1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono. Podejście zaproponowane przez ustawodawcę odpowiada definicji nadużycia prawa procesowego sformułowanej w orzecznictwie i literaturze przedmiotu przed wprowadzeniem tej instytucji do kodeksu postępowania cywilnego. Wówczas pojęcie nadużycia prawa procesowego również wiązano z wykorzystaniem przez stronę przysługujących jej uprawnień procesowych, ale w innym celu aniżeli ten, dla którego zostały one przewidziane. Na aspekt używania uprawnienia procesowego niezgodnego z jego celem już w nauce przedwojennej zwrócił uwagę M. Allerhand wskazując że „gdzie strony nie zdążają do tego celu, lecz starają się przez proces całkiem co innego, jak ochronę prawa osiągnąć, tam proces jest tylko formą, którą się strony posługują dla celów innych, dozwolonych lub zakazanych, a proces jest procesem symulowanym. Symulowany proces zachodzi więc tam, gdzie strony na zewnątrz objawiają wolę prowadzenia sporu w celu ochrony prawa, gdzie jednakowoż ich rzeczywista wola na co innego jest skierowaną”[1424].

Również na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego przedstawiciele nauki, definiując nadużycie prawa procesowego nawiązywali do korzystania z uprawnienia procesowego niezgodnie z celem, dla którego zostało ono przewidziane. Zdaniem T. Cytowskiego, nadużycie prawa procesowego to korzystanie przez stronę z przepisów procedury cywilnej bez uzasadnienia w sposób sprzeczny z przeznaczeniem procesowym tych przepisów lub sprzeczny z ekonomią procesową[1425]. H. Dolecki przyjął, że zarzut nadużycia prawa procesowego można byłoby postawić wówczas, gdy dana osoba miałaby na uwadze wyłącznie cele odmienne od akceptowanych przez ustawę[1426]. Z kolei A. Góra-Błaszczykowska, przez nadużycie prawa procesowego rozumie wykonywanie praw procesowych poprzez np. podejmowanie czynności procesowych przewidzianych przez ustawodawcę, formalnie dopuszczalnych, dozwolonych, których dokonanie dopiero w okolicznościach konkretnego przypadku będzie mogło zostać ocenione jako nadużycie praw procesowych przez stronę. Według autorki, nadużycie prawa to „użycie prawa niezgodnie z

[1424] M. Allerhand, Podstęp w procesie, Lwów 1907, s. 5-7.
[1425] T. Cytowski, op. cit., s. 102.
[1426] H. Dolecki, Nadużycie prawa do sądu, [w:] Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980-2005, Warszawa 2005, s. 132.

intencjami ustawodawcy”[1427]. Podobnie Ł. Błaszczak przy określeniu istoty nadużycia prawa procesowego odwołuje się do celu obowiązywania danej instytucji prawa procesowego cywilnego. Jego zdaniem ocena, że dana czynność stanowi nadużycie prawa procesowego, powinna więc opierać się na ustaleniu celu, który strona chce osiągnąć, podejmując daną czynność, i na ocenie, czy cel ten jest usprawiedliwiony w świetle procesowego przeznaczenia danej instytucji, czyli innymi słowy, czy cel działania strony *in concreto* jest zgodny z celem instytucji procesowej *in abstracto*[1428]. Zdaniem M.G. Plebanka przez nadużycie praw procesowych należy rozumieć każdy wypadek takiego skorzystania (użycia) przez stronę (lub innego uczestnika) z postępowania cywilnego, które służy innym celom niż uzyskanie ochrony praw podmiotowych, to jest skorzystania w sposób obiektywnie sprzeczny (czy też obiektywnie nieuzasadniony) z treścią przepisów procesowych, w tym z zasadami postępowania cywilnego, zwłaszcza z zasadą równości i ekonomii procesowej oraz z wynikającym z tych przepisów jak i z przepisów Konstytucji RP obowiązkiem zachowania uczciwości procesowej, a także z innymi zasadami współżycia społecznego. Przez użycie (skorzystanie) z postępowania jego zdaniem należy rozumieć wszelkie zachowania, a więc tak czynności procesowe, jak i działania oraz zaniechania wpływające na bieg lub wynik procesu[1429]. Również T. Ereciński wskazuje, że istotnym elementem definicji nadużycia prawa procesowego jest stwierdzenie użycia „narzędzi” procesowych sprzecznie z celem, dla którego zostały stworzone. Według tego autora chodzi o czynność procesową, która jest dozwolona, na poziomie norm procesowych jest neutralna, lecz z punktu widzenia celu procesu, jak również ogólnie przyjętych standardów w społeczeństwie, oceniana jest negatywnie, bo utrudnia bieg postępowania[1430]. Zdaniem K. Flagi-Gieruszyńskiej za nadużycie prawa procesowego należy uznać takie postępowanie strony, które uzasadnia przekonanie, że zmierza ono do zakłócenia normalnego przebiegu procesu cywilnego, a przez co nie jest skierowane wyłącznie przeciwko przeciwnikowi procesowemu. Korzystanie ze wszystkich prawnie dopuszczalnych środków, lub któregoś z nich, może prowadzić do niesprawiedliwości i właśnie w takiej sytuacji można mówić o wypadku określanym jako nadużycie prawa w ramach prawa cywilnego procesowego[1431].

[1427] A. Góra-Błaszczykowska, Zasada równości …, s. 350.
[1428] Ł. Błaszczak, Nadużycie prawa procesowego w postępowaniu arbitrażowym, Warszawa 2018, s. 5, 6.
[1429] M. Plebanek, op. cit., s. 6.
[1430] T. Ereciński, Nadużycie praw procesowych …, s. 16, 17.
[1431] K. Flaga-Gieruszyńska, Zastój procesu cywilnego, Szczecin 2011, s. 162; taż, Zastój procesu cywilnego jako skutek niewłaściwego postępowania stron, [w:] Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mirosława Sawczuka, red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka, Warszawa 2010, s. 161 i n.

Jak już wskazano, przepis art. 4^1 k.p.c. jest normą generalną o charakterze abstrakcyjnym w formie klauzuli generalnej. Nie wskazano w nim enumeratywnego wyliczenia przypadków nadużycia procesowego, co wynika z tego, że nie można przewidzieć wszystkich możliwych czynności stron i uczestników postępowania, którzy, korzystając z uprawnień procesowych, będą nadużywać praw procesowych. Jednak projektodawcy, uzasadniając konieczność wprowadzenia klauzuli zakazu nadużywania praw procesowych, wyróżnili typowe sytuacje, w których nie ma wątpliwości, że dochodzi do nadużycia przez stronę jej uprawnień procesowych. Należą do nich: wnoszenie jako pozwu pisma niezawierającego żądania rozpoznania sprawy sądowej, wnoszenie pozwu oczywiście bezzasadnego, wnoszenie szeregu wniosków o wyłączenie sędziego, wnoszenie szeregu zażaleń w tym samym lub zbliżonym przedmiocie oraz wnoszenie szeregu wniosków o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku[1432]. Wymienione czynności stron mają dwie wspólne cechy, które definiują nadużycie prawa procesowego. Po pierwsze, są podejmowane na podstawie i w granicach prawa procesowego, po drugie, nie zmierzają jednak do osiągnięcia celu, do którego odpowiednie instytucje procesowe zostały ustanowione.

3rdWniosek o rektyfikację wyroku złożony dla zwłoki w postępowaniu

Ze względu na uwzględnienie przez projektodawców środków rektyfikacyjnych jako instytucji wykorzystywanych do obstrukcji procesowej, w oddziale czwartym "Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków" rozdziału pierwszego działu czwartego tytułu szóstego księgi pierwszej części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego dodano art. 350^1 k.p.c. zawierający klauzulę nadużycia prawa procesowego w odniesieniu do sprostowania wyroku (art. 350^1 § 1–3 k.p.c.) oraz do uzupełnienia i wykładni wyroku (art. 350^1 § 4 k.p.c.). Relacja zachodząca między art. 4^1 k.p.c. i art. 350^1 k.p.c. wskazuje, że pierwszy z nich jako *lex generalis* ustanawia normę ogólną, natomiast drugi jako *lex specialis* odnosi się wyłącznie do nadużycia prawa procesowego przy składaniu wniosków o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku[1433].

W myśl art. 350^1 § 1 k.p.c. niedopuszczalny jest wniosek o sprostowanie wyroku złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu. Regulacja ta ma odpowiednie zastosowanie do

[1432] Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Uzasadnienie, Druk sejmowy Nr 4332, s. 30, www.sejm.gov.pl, (dostęp: 17.10.2019).
[1433] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 729, 730.

wniosku o uzupełnienie i wykładnię wyroku (art. 350^1 § 4 k.p.c.). Redakcja art. 350^1 § 1 k.p.c. wskazuje, że przesłanką jego zastosowania jest uznanie, że wniosek o rektyfikację wyroku (sprostowanie, uzupełnienie, wykładnię) został złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu. W art. 350^1 § 2 k.p.c. zostało wyjaśnione jaki wniosek o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię został złożony jedynie dla zwłoki. Z tego przepisu wynika, że taką kwalifikację uzależniono od ziszczenia się jednej tylko przesłanki, tj. od liczby wniosków złożonych przez tą samą stronę odnośnie do tego samego wyroku. Uznano mianowicie, że pierwszy wniosek strony o rektyfikację wyroku należy traktować jako złożony w ramach uprawnień procesowych niepodlegających zakwestionowaniu w związku z czym powinien podlegać merytorycznemu rozpoznaniu. Wnioskiem niedopuszczalnym, złożonym jedynie dla zwłoki, jest natomiast drugi i dalszy wniosek złożony przez tę samą stronę co do tego samego wyroku, chyba że okoliczności sprawy wykluczają tę ocenę.

Przytoczone wyżej określenie wniosku o rektyfikację wyroku złożonego dla zwłoki wymaga dodatkowego wyjaśnienia. Przede wszystkim trzeba rozważyć jak należy rozumieć sformułowania użyte w treści art. 350^1 § 2 k.p.c., a mianowicie „co do tego samego wyroku" oraz „chyba że okoliczności sprawy wykluczają tę ocenę".

Jak już była mowa, wnioskiem złożonym jedynie dla zwłoki zgodnie z art. 350^1 § 2 k.p.c. jest drugi i dalszy wniosek złożony co do tego samego wyroku. Wykładnia językowa sformułowania „co do tego samego wyroku" prowadzi do wniosku, że niedopuszczalny jest drugi i dalszy wniosek o sprostowanie, uzupełnienie czy wykładnię wyroku, co do którego było już przeprowadzone postępowanie w przedmiocie odpowiednio sprostowania, uzupełnienia czy wykładni wyroku. Jedynym zatem warunkiem niedopuszczalności wniosku o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku jest identyczność wyroku, w stosunku do którego było już prowadzone postępowanie rektyfikacyjne. Przepis art. 350^1 § 2 k.p.c. nie zawiera żadnych innych wymagań, ani ograniczeń co do przedmiotu ponownego postępowania rektyfikacyjnego. Odmiennego zdania jest O. M. Piaskowska, która uważa, że wprawdzie literalne brzmienie art. 350^1 § 2 k.p.c. mówi o wniosku dotyczącym „tego samego wyroku", jednak z uwagi na zakres instytucji sprostowania, uzupełnienia oraz wykładni wyroku należy uznać, że przepis ten odnosi się do tego samego fragmentu wyroku[1434]. Przedstawiona przez tę autorkę interpretacja art. 350^1 § 2 k.p.c. wydaje się niezasadna. Oznaczałaby ona bowiem, że strona może składać kolejne wnioski o rektyfikację poszczególnych fragmentów wyroku, które podlegałyby rozpoznaniu przez sąd. Podważałoby

[1434] O.M. Piaskowska, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2020, komentarz do art. 350^1 k.p.c., LEX (dostęp: 22.02.2020).

to cel wprowadzenia do kodeksu postępowania cywilnego art. 350^1. Wydaje się zatem, że przepis ten należy interpretować, biorąc pod uwagę ponadto cel wprowadzonego rozwiązania, którym jest ograniczenie wniosków o rektyfikację wyroku składanych jedynie dla zwłoki. Należy zatem uznać, że każdy drugi i dalszy wniosek o rektyfikację złożony przez tę samą stronę co do tego samego wyroku jest niedopuszczalny.

Konstruując definicję wniosku o rektyfikację wyroku złożonego jedynie dla zwłoki, ustawodawca przewidział, że mogą zachodzić przypadki, gdy drugi bądź dalszy wniosek o rektyfikację wyroku nie będzie złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu. Z tego względu, w art. 350^1 § 2 *in fine* k.p.c. dodano zastrzeżenie „chyba, że okoliczności sprawy wykluczają tę ocenę". Jak zauważa P. Telenga, sformułowanie „okoliczności sprawy", o których mowa w art. 350^1 § 2 *in fine* k.p.c. obejmuje zarówno okoliczności podmiotowe (np. znane sądowi z urzędu pieniactwo wnioskodawcy w toku w procesu), jak i przedmiotowe (np. treść wniosku)[1435]. Oznacza to, że także drugi i kolejny wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku musi zawsze podlegać wnikliwej ocenie ale pod kątem jego dopuszczalności w aspekcie, o jakim stanowi art. 350^1 § 1 k.p.c.[1436] Okoliczności sprawy mogą bowiem wskazywać, że drugi lub nawet kolejny wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku nie będzie stanowił nadużycia instytucji rektyfikacji wyroków. Dla oceny, czy kolejny wniosek jest złożony jedynie dla zwłoki, istotne znaczenie będzie miało ustalenie zamiaru strony dokonującej tej czynności procesowej. Biorąc pod uwagę cel danego środka rektyfikacyjnego, należy zatem ustalić, czy strona składająca wniosek o sprostowanie, uzupełnienie czy wykładnię wyroku czyni to, aby uzyskać wyrok wolny od wad w postaci oczywistych omyłek, niekompletności czy niejasności, czy też składa wymieniony wniosek jedynie dla spowodowania zwłoki w postępowaniu. Oczywiste jest, że strona dążąca do spowolnienia postępowania nie ujawni, że czyni to w tym celu. Zamiar ten należy zatem rozszyfrować po znamionach zewnętrznych jej zachowania, biorąc pod uwagę całokształt okoliczności danej sprawy. Nie bez znaczenia będzie także dotychczasowe zachowanie strony w postępowaniu sądowym, w szczególności podejmowane przez nią próby wykorzystywania innych instytucji procesowych jedynie w celu przewlekania postępowania sądowego i paraliżowania pracy aparatu wymiaru sprawiedliwości. Podstawą oceny czy danemu wnioskowi o sprostowanie, uzupełnienie czy wykładnię wyroku można przypisać cechy nadużycia, powinno być jednak założenie, że dana strona, korzystając z instytucji rektyfikacji

[1435] P. Telenga, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, komentarz do art. 350^1 k.p.c., LEX (dostęp: 12.02.2020).
[1436] M. Zalisko, [w:] op. cit., s. 254; W. Grajdura, Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 4.7.2019 r., Palestra 2019, nr 21, s. 1154.

wyroków czyni to zgodnie z jej celem[1437]. Jest to istotne, aby nie doszło do nieuzasadnionego ograniczenia czy też pozbawienia prawa strony, która chroni swój rzeczywisty interes prawny. Dokonując oceny dopuszczalności wniosku o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku, należy zatem wziąć pod uwagę słuszny interes strony składającej drugi lub kolejny wniosek o rektyfikację wyroku, jak również dobro drugiej strony sporu, która w sposób uprawniony korzysta z prawa do sądu oraz dobro całego wymiaru sprawiedliwości.

Mając na uwadze powyższe rozważania, jest poza sporem, że wbrew literalnemu brzmieniu art. 350^1 k.p.c. nie może być automatyzmu w uznawaniu drugiego czy kolejnego wniosku o sprostowanie, uzupełnienie czy wykładnię wyroku za niedopuszczalny. Ze względu na potrzebę ochrony praw strony składającej wniosek o rektyfikację wyroku, konieczna jest ocena dopuszczalności konkretnego wniosku na podstawie okoliczności konkretnej sprawy. Wydaje się, że wnioskiem złożonym jedynie dla zwłoki w postępowaniu będzie kolejny wniosek dotyczący tego samego elementu wyroku, który już wcześniej był przedmiotem rektyfikacji.

Oceny pod kątem dopuszczalności w świetle art. 350^1 § 2 k.p.c. będzie wymagał wniosek o rektyfikację wyroku dotyczący innej części wyroku. Analogiczne działania należy przedsięwziąć w przypadku kolejnego wniosku o uzupełnienie wyroku dotyczącego innej pominiętej części wyroku oraz kolejnego wniosku o wykładnię wyroku dotyczącego innego fragmentu tego wyroku. Ponadto, jak trafnie zauważa A. Stempniak, nie można przyjmować, że dotkliwe dla strony skutki procesowe wynikające ze złożenia drugiego i dalszych wniosków będą odnosić się do różnych postaci rektyfikacji, np. pierwszy wniosek dotyczył uzupełnienia wyroku, drugi wniosek sprostowania, a trzeci wykładni tego wyroku. Zdaniem tego autora, za słusznością tego spostrzeżenia przemawia treść art. 350^1 § 1–3 k.p.c. Przepisy te dotyczą bowiem jednej postaci rektyfikacji, a mianowicie sprostowania wyroku. Rozwiązania przyjęte w tym zakresie stosuje się odpowiednio do drugiego i dalszych wniosków o uzupełnienie wyroku oraz do drugiego i dalszych wniosków o wykładnię wyroku[1438].

[1437] M. Plebanek, op. cit., s. 73.
[1438] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 730.

4th Sankcja za złożenie wniosku o rektyfikację wyroku dla zwłoki w postępowaniu

Generalna sankcja za nadużycie uprawnień procesowych określona została w art. 226^2 § 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem w przypadku, gdy sąd stwierdzi nadużycie przez stronę prawa procesowego, może:

1) stronę nadużywającą skazać na grzywnę;
2) niezależnie od wyniku sprawy włożyć na stronę nadużywającą obowiązek zwrotu kosztów w części większej, niż wskazywałby wynik sprawy, odpowiednio do spowodowanej tym nadużyciem prawa procesowego zwłoki w jej rozpoznaniu, a nawet zwrotu kosztów w całości;
3) na wniosek strony przeciwnej przyznać od strony nadużywającej koszty procesu podwyższone odpowiednio do spowodowanego tym nadużyciem zwiększenia nakładu pracy strony przeciwnej na prowadzenie sprawy, nie więcej jednak niż dwukrotnie, jak też podwyższyć stopę odsetek zasądzonych od strony, której nadużycie spowodowało zwłokę w rozpoznaniu sprawy, za czas odpowiadający tej zwłoce, z tym że stopa może zostać podwyższona nie więcej niż dwukrotnie.

Rozstrzygnięcie o zastosowaniu wymienionych sankcji, jak wynika z art. 226^2 § 2 k.p.c., zamieszczane jest dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Z tego względu, sankcje wymienione w art. 226^2 § 2 k.p.c., nie znajdą zastosowania w przypadku nadużycia instytucji rektyfikacji wyroku sądu pierwszej instancji[1439]. Dopiero bowiem po wydaniu tego wyroku mogą zostać złożone wnioski o rektyfikację noszące cechy nadużycia prawa procesowego. W przypadku zaskarżenia wyroku sądu pierwszej, jeżeli strona złożyła wniosek lub wnioski o rektyfikację tego wyroku niedopuszczalne w świetle art. 350^1 k.p.c., sąd drugiej instancji może w wyroku zastosować sankcje z art. 226^2 § 2 k.p.c. w stosunku do strony nadużywającej instytucji rektyfikacji.

Oprócz sankcji generalnej za nadużycie uprawnień procesowych określonej w art. 226^2 § 2 k.p.c., ustawodawca przewidział również szczegółowe sankcje w odniesieniu do przypadków szczególnych nadużycia uprawnień procesowych. Sankcja procesowa za złożenie wniosku o rektyfikację wyroku jedynie dla zwłoki w postępowaniu została określona zatem w sposób szczególny w art. 350^1 § 3 k.p.c. Z przepisu tego wynika, że drugi i dalszy wniosek o rektyfikację wyroku pozostawia się w aktach sprawy bez podejmowania żadnych dalszych czynności. To samo dotyczy pism związanych ze złożeniem drugiego i dalszego wniosku o

[1439] E. Gapska, Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. III – szczegółowe przejawy nadużycia prawa procesowego, MoP 2019, nr 17, s. 922.

rektyfikację wyroku. Jak podkreśla A. Stempniak, istotą sankcji w razie stwierdzenia nadużycia prawa procesowego przy zgłoszeniu wniosku o rektyfikację wyroku jest powstrzymanie się od podjęcia jakichkolwiek czynności przewidzianych przez przepisy kodeksu postępowania cywilnego w ramach rozpoznania złożonego wniosku[1440]. Z art. 350^1 § 3 zd. 2 k.p.c. wynika, że dochodzi jednak do dokonania jednej czynności. Tą jedyną czynnością wykonywaną w takim przypadku będzie zawiadomienie strony, która złożyła wniosek o rektyfikację wyroku o pozostawieniu tego wniosku i pozostałych pism związanych z jego złożeniem w aktach sprawy bez podejmowania żadnych dalszych czynności.

Zgodnie z art. 350^1 § 3 zd. 2 k.p.c. o pozostawieniu wniosku o rektyfikację wyroku i pozostałych pism bez dalszych czynności zawiadamia się stronę wnoszącą tylko raz – przy złożeniu pierwszego pisma. Wydaje się, że jako „pierwsze pismo" należy rozumieć pierwszy wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku złożony dla zwłoki w postępowaniu. Interpretacja taka wynika bezpośrednio z treści art. 350^1 k.p.c., w którym mowa jest tylko o wniosku o rektyfikację wyroku złożonego dla zwłoki oraz o pismach związanych z jego złożeniem. Z tego względu za nietrafną należy uznać alternatywną interpretację tego pojęcia zaproponowaną przez M. Malczyk. Autorka ta, skłania się do utożsamiania pojęcia „przy złożeniu pierwszego pisma" ze złożeniem pierwszego wniosku o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię orzeczenia dla zwłoki w postępowaniu. Proponuje jednak również interpretację, zgodnie z którą pojęcie to dotyczy złożenia pierwszego wniosku o rektyfikację wyroku, zatem wniosku złożonego w dobrej wierze. W tym przypadku zawiadomienie o zastosowaniu sankcji z § 3 art. 350^1 k.p.c. byłoby dokonywane niejako „na wszelki wypadek" wraz z doręczeniem postanowienia sądu wydanego po rozpoznaniu wniosku o rektyfikację złożonego w dobrej wierze[1441].

Przepis art. 350^1 § 3 k.p.c. nie przewiduje postaci, w jakiej zapada decyzja o pozostawieniu wniosku o rektyfikację wyroku i pozostałych pism związanych z jego złożeniem w aktach sprawy bez podejmowania żadnych dalszych czynności. We wskazanym przepisie nie wskazano także adresata obowiązku wykonania czynności, o której mowa w tym przepisie. W literaturze przedmiotu wykształciły się dwa stanowiska w tym zakresie. Pierwsze reprezentuje O.M. Piaskowska, która przyjmuje, że właściwą formą pozostawienia wniosku bez rozpoznania jest postanowienie wydane przez sąd. Jako uzasadnienie zajętego stanowiska autorka wskazuje, że regułą jest wydanie zarządzenia w sprawach, w których rozstrzygnięcie odnosi się do kwestii formalnych, a wydaje je przewodniczący. Tymczasem

[1440] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 731.
[1441] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 786.

stwierdzenie, że wniosek jest niedopuszczalny w rozumieniu wskazanego przepisu, wymaga dokonania jego analizy, a zatem *de facto* merytorycznego ustosunkowania się do jego treści. Ponadto O.M. Piaskowska twierdzi, że trzeba mieć na uwadze także treść art. 350 k.p.c., przewidującego zasady sprostowania wyroku, dla którego właściwą formą jest postanowienie[1442].

Natomiast według drugiego stanowiska, decyzja o pozostawieniu wniosku o rektyfikację wyroku i pozostałych pism bez rozpoznania zapada w postaci zarządzenia wydawanego przez przewodniczącego. Stanowisko takie reprezentuje M. Malczyk powołując się na literalne brzmienie art. 350^1 § 3 k.p.c., z którego wynika, że zawiadomienie o pozostawieniu wniosku i pism z nim związanych w aktach bez żadnych dalszych czynności nie należy do kompetencji sądu. W konsekwencji nie powinno ono mieć postaci postanowienia. Autorka ta przyjmuje, że zawiadomienie powinno spoczywać na przewodniczącym i powinno mieć postać niezaskarżalnego zarządzenia[1443]. Podobną argumentację przedstawia T. Szanciło, który również wskazuje na brak w tym zakresie kompetencji sądu, a w konsekwencji potrzeby wydania postanowienia w tym przedmiocie. Powołany autor zauważa także, że przeciw przyjęciu postanowienia jako właściwej postaci rozstrzygnięcia, sprzeciwia się również cel wprowadzenia regulacji, która miała zapobiegać wydawaniu przez sąd kolejnych orzeczeń odnoszących się do tej samej kwestii. W konkluzji autor ten uznaje, że wystarczające jest wydanie przez przewodniczącego zarządzenia o pozostawieniu wniosku o rektyfikację wyroku (i kolejnych pism) w aktach bez nadawania mu dalszego biegu[1444].

Z kolei A. Stempniak wskazuje, że pozostawienie wniosku i pism z nim związanych w aktach bez żadnych dalszych czynności stanowi czynność *stricte* techniczną. Autor ten uznaje, że za taką interpretacją przemawia tylko jednokrotne zawiadomienie o pozostawieniu wniosku w aktach sprawy. Gdyby pozostawienie wniosku w aktach sprawy wiązało się z potrzebą obrony praw zgłaszającego wniosek, wówczas pozostawienie wniosku o rektyfikację bez dalszych czynności wymagałoby za każdym razem wydania przez przewodniczącego odpowiedniego zarządzenia, na które przysługiwałoby zażalenie. Gdyby zaś pozostawienie wniosku o rektyfikację wyroku wymagało wydania przez sąd postanowienia, wówczas rozstrzygnięcie to nie różniłoby się niczym od postanowienia o odrzuceniu wniosku. Podejście takie poddawałoby w wątpliwość zasadność konstrukcji ustanowionej w art. 350^1

[1442] O.M. Piaskowska, [w:] Kodeks …, komentarz do art. 350^1 k.p.c., LEX (dostęp: 22.02.2020).
[1443] M. Malczyk, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 786.
[1444] T. Szanciło, [w:] Kodeks postępowania …, s. 1152.

k.p.c. W założeniach ustawodawcy przyjęte w tym przepisie rozwiązanie ma bowiem ograniczyć niepotrzebną aktywność sądu w tym zakresie. Z podanych względów A. Stempniak uznaje, że zawiadomienie strony o pozostawieniu wniosku o rektyfikację w aktach sprawy bez dalszych czynności wymaga jedynie wydania przez przewodniczącego zarządzenia i jego doręczenia. Zarządzenie to nie wymaga uzasadnienia, gdyż nie podlega zaskarżeniu. Pełni jedynie funkcję informującą zgłaszającego wniosek o losach złożonego pisma[1445]. Na techniczny charakter czynności pozostawienia wniosku o rektyfikację w aktach sprawy bez dalszych czynności zwraca uwagę również A. Jakubecki, który wskazuje, że z tego względu decyzja ta nie wymaga wydania przez sąd postanowienia. Autor ten stwierdza, że złożenie do akt sprawy wymaga zarządzenia przewodniczącego[1446]. Stanowisko to popiera również W. Grajdura[1447].

Dokonując oceny zaprezentowanych stanowisk, należy uznać, że ze względu na założenia nowelizacji i cel wprowadzenia art. 350^1 do kodeksu postępowania cywilnego, za właściwe należy uznać stanowisko drugie. Zgodzić się należy z T. Szanciło i A. Stempniakiem, którzy podkreślają, że celem § 3 art. 350^1 k.p.c. miało być odciążenie sądów od wydawania kolejnych orzeczeń odnoszących się do tej samej kwestii. Stanowisku temu nie przeczy obowiązek wynikający z art. 350^1 § 2 *in fine* k.p.c. Jak już wskazano, w przepisie tym pozostawiono możliwość pozwalającą na uznanie, w zależności od okoliczności danej sprawy, że drugi lub kolejny wniosek o rektyfikację wyroku nie jest złożony jedynie dla zwłoki. Oceny tej może dokonać przewodniczący, który jako podmiot znający całokształt sprawy, będzie kompetentny podjąć właściwą decyzję w krótkim czasie. Kolejnym argumentem przemawiającym za słusznością tego stanowiska jest również skutek procesowy złożenia niedopuszczalnego wniosku o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku w postaci pozostawienia tego wniosku w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. Rozwiązanie to, stanowiące *novum* w postępowaniu cywilnym, nawiązuje do stosowanej w postępowaniu administracyjnym sankcji pozostawienia podania bez rozpoznania (art. 64 § 1 k.p.a). Wydaje się, że zamiarem ustawodawcy, przyjmującego skutek procesowy niedopuszczalności wniosku o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku w postaci pozostawienia tego wniosku w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności, było odciążenie sądów od podejmowania jakichkolwiek czynności w związku z nieuczciwym wykorzystaniem instytucji rektyfikacji wyroku. Należy bowiem uznać, że gdyby decyzja co do dopuszczalności wniosku

[1445] A. Stempniak, [w:] Kodeks postępowania cywilnego …, s. 730, 731.
[1446] A. Jakubecki, Sankcje za nadużycie uprawnień procesowych …, s. 194.
[1447] W. Grajdura, op. cit., s. 1154.

o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku była pozostawiona do kompetencji sądu, skutkiem procesowym uznania tego wniosku za niedopuszczalny byłoby wydanie przez sąd postanowienia o jego odrzuceniu.

Na akceptację zasługuje również pogląd A. Stempniaka, że zarządzenie o pozostawieniu wniosku o rektyfikację wyroku w aktach sprawy bez dalszych czynności nie podlega zaskarżeniu. Nie ulega wątpliwości, że ze względu na ochronę praw obywateli, pozostawienie wniosku o rektyfikację wyroku w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności powinno być zaskarżalne. Jednakże umożliwienie składania zażalenia nie rozwiązałoby problemu, lecz tworzyło nową ścieżkę działań prowadzących do przewlekania postępowania.

5th Ocena regulacji

Nie ulega wątpliwości, że czynności procesowe w postaci wniosków o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku mogą być nadużywane, czyli używane niezgodnie z celem, dla którego zostały ustanowione. Z takim przypadkiem mamy do czynienia w razie złożenia wniosku o rektyfikację wyroku w celu przedłużenia postępowania sądowego, a nie w celu uzyskania wyroku wolnego od wad w postaci oczywistych omyłek, niekompletności czy niejasności jego treści. Rozważenia wymaga kiedy mamy do czynienia z przedłużeniem postępowania sądowego w drodze złożenia wniosku o rektyfikację wyroku. Wydaje się, że z takim przedłużeniem będziemy mieć do czynienia w razie opóźnienia momentu uprawomocnienia się wyroku, z którą to chwilą następuje zakończenie postępowania. Tym samym należy przyjąć, że do obstrukcji postępowania dochodzi jedynie w przypadku złożenia wniosku o rektyfikację wyroku sądu pierwszej instancji, ponieważ wyrok sądu drugiej instancji staje się prawomocny z chwilą jego wydania. Wyłania się zatem pytanie w jakim przypadku złożenie wniosku o rektyfikację wyroku sądu pierwszej instancji prowadzi do przedłużenia postępowania. Wydaje się, że odpowiedź uzależniona jest od tego, czy w stosunku do wyroku, co do którego został złożony wniosek o rektyfikację, wniesiony został środek zaskarżenia. Co prawda przypadek niezaskarżenia wyroku będzie wyjątkowy, bowiem strona, która świadomie dąży do przedłużenia postępowania, korzysta z przysługującego jej uprawnienia do zaskarżenia wyroku. Może się jednak zdarzyć, że odstąpi od wniesienia środka zaskarżenia, biorąc pod uwagę obowiązek poniesienia dodatkowych kosztów. W takim przypadku, złożenie wniosku o rektyfikację wyroku nie będzie mieć wpływu na

uprawomocnienie się wyroku, a zatem na zakończenie postępowania. Tym samym wniosek ten nie będzie stanowił środka prowadzącego do przedłużenia postępowania.

Odmiennie wygląda sytuacja, gdy w stosunku do wyroku sądu pierwszej instancji, co do którego został złożony wniosek o rektyfikację, zostanie złożony środek zaskarżenia. Sąd będzie wtedy zobowiązany podjąć określone czynności w zależności od konkretnego wniosku rektyfikacyjnego oraz od momentu jego złożenia do sądu, który wydał wyrok. W przypadku, gdy do sądu pierwszej instancji wpłynie apelacja oraz wniosek o sprostowanie lub wykładnię wyroku, sąd ten wstrzyma się z przesłaniem akt sądowych do sądu drugiej instancji do czasu rozstrzygnięcia wniosku o rektyfikację zaskarżonego wyroku. Z uwagi na brak terminu do złożenia wniosków o sprostowanie lub wykładnię wyroku, wnioski te mogą być złożone także po przekazaniu akt do sądu drugiej instancji. Wtedy, w przypadku sprostowania, sąd drugiej instancji będzie uprawniony do rozstrzygnięcia tego wniosku na podstawie art. 350 § 3 k.p.c., natomiast co do wykładni wyroku, sąd drugiej instancji powinien zawiesić z urzędu postępowanie apelacyjne na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. i przekazać akta do sądu, który wydał wyrok w celu przeprowadzenia postępowania w przedmiocie wykładni wyroku. Opisany zbieg wniosku o sprostowanie lub wykładnię wyroku oraz środka zaskarżenia powoduje, że rozpoznanie tego środka zaskarżenia doznaje czasowych przeszkód wynikających z konieczności przeprowadzenia postępowania rektyfikacyjnego, które w zależności od okoliczności, może trwać nawet kilka miesięcy. Po zakończeniu postępowania w przedmiocie sprostowania lub wykładni wyroku, strona dopuszczająca się nadużycia tych instytucji, może składać kolejny wniosek o sprostowanie lub wykładnię wyroku, odsuwając w czasie termin prawomocnego zakończenia postępowania. Wykorzystując w opisany sposób instytucje sprostowania i wykładni wyroku, strona nadużywająca swych uprawnień, doprowadzi do przedłużenia postępowania sądowego o kilka miesięcy.

Z odmiennym przypadkiem mamy do czynienia, gdy do w stosunku do wyroku złożony zostanie wniosek o uzupełnienie wyroku i środek zaskarżenia. Ze względu na to, że wniosek ten może być złożony w terminie dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu, od jego doręczenia, wpłynie on do sądu pierwszej instancji przed przesłaniem środka zaskarżenia wraz z aktami sądowymi do sądu drugiej instancji. Postępowanie sądowe zostanie przedłużone tylko o czas potrzebny do rozpoznania tego wniosku przez sąd pierwszej instancji, chyba że zostanie złożony kolejny wniosek o uzupełnienie zaskarżonego wyroku.

Powyższe rozważania na temat nadużycia instytucji rektyfikacji wyroków w celu przedłużania postępowania prowadzą do wniosku, że złożenie wniosków o sprostowanie,

uzupełnienie i wykładnię wyroku nie będzie w sposób znaczący prowadziło do przedłużenia postępowania sądowego. Wynika to z tego, że wnioski te są składane na ostatnim etapie postępowania i mogą je przedłużyć tylko w razie jednoczesnego złożenia środków zaskarżenia. Dlatego w doktrynie pojawiły się głosy o nieuzasadnionym wprowadzeniu art. 350^1 do kodeksu postępowania cywilnego[1448]. Wydaje się, że w odniesieniu do rektyfikacji wyroków, stanowisko to jest trafne. Należy jednak uznać, że wprowadzenie art. 350^1 k.p.c. jest celowe z innego powodu. Przepis art. 350^1 k.p.c., podobnie jak art. 350-352 k.p.c., ma bowiem odpowiednie zastosowanie do innych orzeczeń niż wyroki oraz zarządzeń. Uniemożliwi on zatem podejmowanie działań stanowiących nadużycie instytucji rektyfikacji co do zarządzeń oraz postanowień, które są podejmowane w toku postępowania sądowego. Do czasu przyjęcia nowelizacji, możliwa była sytuacja, że co do jakichkolwiek zarządzeń lub postanowień były składane wnioski o ich sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię. Biorąc pod uwagę, że pisma te mogły być dotknięte brakami formalnymi, które należało uzupełnić w trybie art. 130 k.p.c., ewentualne kwestie przywrócenia terminu do uzupełnienia tych braków czy zaskarżenie wydanych w wyniku ich rozpatrzenia postanowień, rozstrzygnięcie sprawy mogło zostać przedłużone o kilka lat. Wydaje się, że takie praktyki po wprowadzeniu nowych rozwiązań o nadużyciu prawa procesowego, jeżeli nie zostaną wyeliminowane, to z pewnością znacznie ograniczone.

Oceniając regulację art. 350^1 k.p.c. trzeba odpowiedzieć na pytanie czy zaproponowane przez ustawodawcę rozwiązania są skutecznym sposobem przeciwdziałania nadużyciu prawa procesowego z wykorzystaniem środków rektyfikacyjnych. Biorąc pod uwagę poczynione powyżej rozważania na temat istniejących nieuczciwych sposobów przedłużania postępowania sądowego poprzez kilkukrotne składanie wniosków o sprostowanie, uzupełnienie i wykładnię wyroku, należy stwierdzić, że wprowadzenie do kodeksu postępowania cywilnego art. 350^1 k.p.c. ograniczy tego typu zachowania. Nie sposób jednak stwierdzić, że wskazany przepis wyeliminuje zjawisko składnia wniosków o rektyfikację wyroku jedynie dla zwłoki. Po pierwsze, z tego powodu, że nie można wykluczyć takiego zamiaru strony już przy składaniu pierwszego wniosku o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku[1449]. Wniosek ten jest wyłączony spod regulacji art. 350^1 k.p.c. Będzie zatem musiał być rozpoznany przez sąd, pomimo iż okoliczności sprawy oraz

[1448] A. Jakubecki, Opinia o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt z dnia 27 listopada 2017 r.) sporządzona na zlecenie Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, s. 10, http://obsil.pl/wp-content/uploads/2018/05/Opinia-z-26-lutego-2018-r.-do-projektu-MS-KPC.pdf (dostęp: 15.12.2019).
[1449] M. Zalisko, [w:] op. cit., s. 254; W. Grajdura, op. cit., s. 1154.

wcześniejsze zachowanie strony w postępowaniu wyraźnie wskazują, że jest złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu. Przepis art. 350^1 k.p.c. zapobiegnie jednak składaniu kolejnych takich samych wniosków o rektyfikację wyroku, które ocenione jako niedopuszczalne, pozostawione zostaną w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. Przepis ten nie obejmuje jednak swoim zastosowaniem przypadków, kiedy strona będzie składać kolejne różne wnioski o rektyfikację tego samego wyroku. Jeżeli bowiem strona złoży najpierw wniosek o sprostowanie wyroku, który zostanie oddalony, następnie wniosek o uzupełnienie wyroku, który zostanie oddalony, a następnie o wykładnię tego samego wyroku, sąd powinien rozpatrzeć każdy z tych wniosków. Dopiero kolejne wnioski powinny zostać ocenione ewentualnie jako niedopuszczalne, złożone jedynie dla zwłoki w postępowaniu[1450]. Ponadto, stosując literalną wykładnię przepisu art. 350^1 k.p.c., powyższe nie będzie również przeciwdziałać obstrukcji procesowej w sytuacji, gdy strona złoży wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku, który zostanie oddalony jako niezasadny, a następnie złoży wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię postanowienia wydanego po przeprowadzonym postępowaniu rektyfikacyjnym oraz kolejny wniosek o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnię postanowienia wydanego w poprzednim postępowaniu rektyfikacyjnym. Będą to bowiem wnioski dotyczące nowych orzeczeń.

Podsumowując, wprowadzenie do kodeksu postępowania cywilnego przepisu art. 350^1 mającego za zadanie przeciwdziałać nadużyciu prawa procesowego przez stronę, należy ocenić pozytywnie. Jak już wskazano, nie stanowi on narzędzia, które wyeliminuje przypadki nieuczciwego wykorzystania instytucji rektyfikacji wyroków, ale z pewnością ograniczy składanie kilkukrotnych wniosków o rektyfikację co to tego samego wyroku. Wydaje się jednak, że bardziej istotną rolę przepis ten odniesie do postanowień i zarządzeń, bowiem składanie kolejnych wniosków o rektyfikację tych decyzji, uniemożliwiało sądowi sprawne prowadzenie postępowania. Obecnie, sąd może przeciwdziałać podejmowaniu przez stronę czynności paraliżujących tok postępowania i tym samym pozbawiających przeciwnika procesowego możliwości uzyskania efektywnej ochrony. Należy jednak podkreślić, że prawidłowe zastosowanie art. 350^1 k.p.c. wymaga pogodzenia zakazu nadużycia uprawnień procesowych z gwarancjami procesowymi i poszanowaniem prawa do sądu. Z tego względu uznanie przez sąd, że złożenie wniosku o rektyfikację wyroku stanowi nadużycie uprawnień procesowych, może nastąpić tylko na podstawie wnikliwej oceny okoliczności sprawy, w pełni uzasadniającej stwierdzenie, że działanie strony jest podyktowane nierzetelnym –

[1450] T. Szanciło, [w:] Kodeks postępowania …, s. 1153.

odmiennym od przewidzianego i akceptowanego przez ustawę – celem, w szczególności zamiarem utrudnienia lub przedłużenia postępowania.

Wnioski końcowe

Rektyfikacja wyroków, w skład której wchodzi sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia, stanowi instrument usuwania wad wyroków o istotnym znaczeniu. Liczba orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów powszechnych wydawanych na podstawie art. 350-353 k.p.c. świadczy o dużej skali problemu błędów sądu popełnianych w toku procesu bądź przy tworzeniu tekstu rozstrzygnięcia skutkujących wadami wyroku w postaci niepełności wyroku, błędu pisarskiego, błędu rachunkowego, innej oczywistej omyłki w wyroku oraz niejednoznacznej, wątpliwej czy zawiłej treści wyroku. Wady te w zależności od okoliczności mogą nie powodować poważnych konsekwencji, pozostając jedynie „błędami piękności". Jednak nawet takie wady powinny być usuwane, ponieważ dokumenty urzędowe jakimi są wyroki powinny być wolne od wszelkich nieprawidłowości. Między innymi przez ich pryzmat jest bowiem oceniana działalność wymiaru sprawiedliwości. W praktyce w przeważającej liczbie przypadków wymienione wyżej wady wyroków pociągają za sobą negatywne konsekwencje dla stron postępowania sądowego, jak również dla innych podmiotów. Nie ulega wątpliwości, że głównymi adresatami wyroków są strony postępowania sądowego. Wyrok rozstrzyga o ich prawach i obowiązkach dlatego głównie w ich interesie leży uzyskanie prawidłowego rozstrzygnięcia. Szczególne znaczenie ma to przy wyrokach podlegających wykonaniu w drodze egzekucji, bowiem wady w ich treści mogą uniemożliwiać ich wyegzekwowanie. Istnienie wad w postaci oczywistej omyłki, niepełności czy niejasności treści wyroku niejednokrotnie stanowi przyczynę wątpliwości organu egzekucyjnego przy jego realizacji. Rektyfikacja wyroków stanowi narzędzie umożliwiające usunięcie przeszkód w wykonaniu wyroku, bez zniekształcenia istoty obowiązku będącego jego treścią.

Prawidłowość wyroków ma duże znaczenie również dla podmiotów dokonujących czynności służbowych na ich podstawie. Podmiotami takimi będą przede wszystkim sądy cywilne, które wykonują swoje czynności na podstawie wyroków wydanych przez inny sąd cywilny. W najszerszym zakresie z sytuacją taką mamy do czynienia podczas instancyjnej kontroli wyroku sąd pierwszej instancji przez sąd drugiej instancji oraz kontroli legalności merytorycznych wyroków sądów drugiej instancji przez Sąd Najwyższy. Oprócz sądów cywilnych, podmiotami które będą analizowały treść wyroku podczas wykonywania swoich obowiązków będą przykładowo sądy karne, organy administracji publicznej, prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, inspektor pracy, powiatowy (miejski)

rzecznik praw konsumentów, Rzecznik Praw Pacjenta, Rzecznik Finansowy, kierownik ośrodka pomocy społecznej, kierownik powiatowego centrum pomocy rodzinie, Prezes Urzędu Zamówień Publicznych. Wadliwość wyroku może stanowić przeszkodę do dokonania określonej czynności przez wymienione podmioty, dlatego tak istotną rolę spełnia regulacja art. 350-353 k.p.c.

Rektyfikacja wyroków w ujęciu przedmiotowym ma wymiar uniwersalny. Odnosi się do każdego wyroku tj. wyroku uwzględniającego powództwo i oddalającego powództwo, wyroku zasądzającego świadczenie, ustalającego istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa oraz kształtującego stosunek prawny lub prawo, wyroku deklaratywnego i konstytutywnego, wyroku częściowego, wstępnego, końcowego, łącznego oraz uzupełniającego, wyroku kontradyktoryjnego, zaocznego i wyroku z uznania. Rektyfikacji podlegają wyroki zarówno sądu pierwszej instancji prawomocne i nieprawomocne, jak i wyroki sądu drugiej instancji oddalające apelację lub zmieniające orzeczenie, uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania, uchylające wyrok sądu pierwszej instancji i odrzucające pozew lub umarzające postępowanie oraz wyroki Sądu Najwyższego. Jest to element zasadniczo odmienny w stosunku do konstrukcji poszczególnych środków zaskarżenia. Przedmiotem tych ostatnich są bowiem rozstrzygnięcia o oznaczonym charakterze (podział środków zaskarżenia na zwyczajne i nadzwyczajne).

Rodzaj wad określonych w art. 350-352 k.p.c. determinuje określenie organu właściwego do ich usunięcia. Eliminacja oczywistej omyłki, niejasności czy niepełności wyroku nie wymaga zaangażowania innego sądu, zwłaszcza sądu wyższej instancji. W pełni wystarczające są w tym zakresie rozstrzygnięcia sądu, który wydał wyrok. Za takim rozwiązaniem, w szczególności przy wykładni wyroku, przemawia także argument w postaci niezbędności rzeczywistego odzwierciedlenia treści wydanego wyroku. Taki zaś rezultat można osiągnąć tylko wówczas, gdy odpowiednie czynności wykona sąd, który wydał wyrok.

Pomimo łącznego uregulowania instytucji sprostowania, uzupełnienia i wykładni wyroków istnieją pomiędzy nimi istotne różnice. O ile sprostowanie i wykładnia wyroków są zbliżone co do charakteru prawnego, o tyle uzupełnienie wyroku ma odmienny charakter. Ostatnia instytucja zastosowana w razie nieorzeczenia przez sąd o jednym z żądań lub o części żądania, stanowi sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, bowiem sąd rozstrzyga w sposób stanowczy i wiążący konflikt prawny między stronami postępowania sądowego. W przeciwieństwie do uzupełnienia wyroku, instytucja sprostowania i wykładni wyroku nie są aktami wymiaru sprawiedliwości. Dokonując sprostowania lub wykładni wyroków, sąd nie podejmuje czynności orzeczniczych, nie rozstrzyga o prawach i obowiązkach stron.

Sprostowanie i wykładnia wyroku służą usunięciu wad technicznych wyroków, z tego względu zaliczyć je należy do aktów pomocniczych wymiaru sprawiedliwości.

Ze względu na charakter prawny uzupełnienia wyroku, nazwa „rektyfikacja wyroków" używana powszechnie w orzecznictwie i w literaturze dla określenia sprostowania, uzupełnienia i wykładni nie jest w pełni adekwatna. Pojęcie „rektyfikacja" jest bowiem definiowanie jako sprostowanie, wyjaśnienie. Jest zatem odpowiednie dla określenia działalności sądu polegającej na sprostowaniu i wykładni wyroku. Natomiast nie jest ono właściwe do oznaczenia instytucji uzupełnienia wyroku, które wiąże się z podjęciem czynności orzeczniczych sądu. Wydaje się, że właściwym semantycznie pojęciem obejmującym działalność sądu polegającą na sprostowaniu, uzupełnieniu i wykładni wyroków w procesie cywilnym byłby termin „korygowanie wyroków".

Różnice pomiędzy środkami rektyfikacyjnymi są widoczne również w zakresie skutków rektyfikacji wyroków. Uzupełnienie wyroku, ze względu na spełnianą funkcję uzupełniania wyroku o brakujące elementy, prowadzi do zmiany stosunków prawnych pomiędzy stronami postępowania zakończonego wydaniem niepełnego wyroku. Jak już wskazano, uzupełniając wyrok, sąd rozstrzyga konflikt prawny między stronami. Dolną granicą wyrokowania jest treść rozstrzygnięcia zawartego w niepełnym wyroku, natomiast górną granicę stanowi żądanie pozwu bądź przepis prawny nakładający na sąd obowiązek zamieszczenia orzeczenia z urzędu. Odmiennie kształtują się skutki sprostowania i wykładni wyroku. Z względu na to, że wskazane środki rektyfikacyjne nie mogą wkraczać w dziedzinę orzekania, w ich wyniku nie dochodzi do zmiany wydanego wyroku. Oczywiste omyłki w treści wyroku, jego niejasność czy niezrozumiałość powstały wbrew woli sądu, zatem usunięcie tych wad prowadzi do nadania wyrokowi prawidłowego brzmienia, rzeczywistego i właściwego sensu, nie odstępując równocześnie od wyroku i nie zmieniając oceny faktycznej i prawnej, której wyrazem jest ten wyrok. Ze względu na możliwość przekroczenia granic usuwanej wadliwości kodeks postępowania cywilnego, co do zasady, zapewnia możliwość kontroli czynności procesowej podejmowanej w kwestii usunięcia wady wyroku. Na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie sprostowania i wykładni wyroku przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 8 k.p.c.). W razie sprostowania i wykładni wyroku sądu drugiej instancji, od postanowienia w tym zakresie nie przysługuje zażalenie. W razie przekroczenia granicy sprostowania lub wykładni wyroku niedopuszczalność zaskarżenia takiego postanowienia oznaczałby pozbawienie strony prawa do dwuinstancyjnego postępowania. Dlatego w orzecznictwie uznano, że jeżeli sąd drugiej instancji w postępowaniu w przedmiocie sprostowania lub wykładni wyroku popełni błąd

prowadzący do zmiany merytorycznej rozstrzygnięcia sprawy, będzie on podlegał naprawieniu przez wniesienie skargi kasacyjnej (art. 398^1 § 1 k.p.c.).

Regulacja art. 350-353 k.p.c. pozwala sformułować zasadę niekonkurencyjności rektyfikacji wyroków w stosunku do środków zaskarżenia. Wskazane środki prawne nie wykluczają się wzajemnie, dotyczą one bowiem różnych przedmiotów rozstrzygnięć lub ich braku w tym samym wyroku. Nie mogą być natomiast stosowane zamiennie, a zatem konstrukcja ich oparta jest na zasadzie wyłączności. Istniejące wady, które uprawniają do skorzystania z trybu rektyfikacji wyroków, nie mogą stanowić podstawy do zaskarżenia tego wyroku. Stronie nie przysługuje więc prawo wyboru między trybem zaskarżenia a trybem rektyfikacji. Stosowanie trybu rektyfikacji wyroków ograniczone jest bowiem tylko do usuwania wad w postaci niepełności wyroku, błędu pisarskiego, błędu rachunkowego, innej oczywistej omyłki w wydanym wyroku oraz niejednoznacznej (wątpliwej, zawiłej) treści wyroku, nie można więc w tym trybie usuwać innych wad wyroku. Z kolei wymienione wady nie mogą być podstawą apelacji czy skargi kasacyjnej. Wszystkie środki rektyfikacyjne służą do naprawy błędów sądu poza systemem środków zaskarżenia, niejako wyprzedzając, ale nie wyłączając dopuszczalności zaskarżenia wyroku. Dlatego przepisy regulujące zasady rektyfikacji wyroków znajdują się w oddziale czwartym mieszczącym się w rozdziale- pierwszym „Wyroki" zawierającym się w dziale czwartym „Orzeczenia", a nie w następujących po nim osobnych działach normujących środki odwoławcze i inne środki zaskarżenia.

Zasada niekonkurencyjności znajduje również pełne zastosowanie w obrębie poszczególnych środków rektyfikacyjnych. Każdy z środków rektyfikacyjnych odnosi się do oznaczonej kategorii wad i nie może być zastępowany innym. Z tego względu należy podzielić stanowisko judykatury, która przyjmuje, że pominięcie w sentencji wyroku niektórych pozycji roszczeń powoda może być – zależnie od okoliczności – przedmiotem wniosku o uzupełnienie wyroku lub przedmiotem zaskarżenia, nie może zaś służyć za przesłankę sprostowania wyroku[1451]. Podobnie, pominięcie przez sąd orzeczenia o odsetkach od zasądzonego roszczenia daje podstawę do uzupełnienia wyroku i nie może być rozumiane jako "niedokładność" w świetle przepisu art. 350 k.p.c.[1452]

[1451] Postanowienie SN z 21 czerwca 1967 r., II CZ 48/67, OSNCP 1968, nr 1, poz. 10, z aprobatą W. Siedleckiego, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1969, nr 2, s. 371 i E. Wengerka, Przegląd orzecznictwa SN, NP 1970, nr 5, s. 724.
[1452] Postanowienie SN z 21 lutego 1974 r., II CR 656/73, LEX nr 7413.

Bibliografia

Adamiak B., Borkowski J., Instytucje prawne sądowej ochrony samodzielności gminy, Samorząd Terytorialny 1991, nr 1-2

Allerhand M., Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1932

Allerhand M., Międzydzielnicowe prawo procesowe w państwie polskim z uwzględnieniem stosunków przejściowych, Warszawa 1920

Allerhand M., Podstęp w procesie, Lwów 1907

Allerhand M., Uprawnienie Sądu Najwyższego do prostowania orzeczenia sądu niższej instancji, PPC 1938, nr 19-20

Antczak-Bogajczyk I., Kulig T., Rejestracja spółek w świetle regulacji Kodeksu spółek handlowych i ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, [w:] Nowe prawo spółek, wybrane aspekty prawne, red. J. Kufel, Bydgoszcz-Poznań 2003

Antkiewicz A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 506-1217, red. T. Szanciło, Warszawa 2019

Antolak-Szymanski K., Piaskowska O.M., Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz, Warszawa 2017

Arkuszewska A., Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011

Arkuszewska A.M., Kościółek A., [w:] A.M. Arkuszewska, M. Plis (red.), Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych, Warszawa 2014

Васьковский Е. В., Ччебник гражданского процесса, М., 2003. С. 8

Bàlasits A., Ustawa z dnia 1 sierpnia 1895 o postępowaniu sądowem w cywilnych sprawach spornych (Procedura Cywilna) razem z ustawą zaprowadzającą z dnia 1 sierpnia 1895, Lwów 1895

Banaszak B., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2009

Banaszak B., Prawo konstytucyjne, Warszawa 2010

Baranowski P., Glosa do uchwały SN z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 43/95, OSP 1996, nr 5

Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 2009

Bartz A.W., Jak sąd ma postąpić ze spóźnionym wnioskiem o uzupełnienie wyroku, PPC 1938, nr 3-4

Berutowicz W., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1998

Berutowicz W., Postępowanie cywilne, Warszawa 1984

Berutowicz W., Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń, Warszawa 1966

Białecki M., Mediacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2012

Bieliński A., Glosa do postanowienia SN z dnia 14 listopada 2013 r., IV CZ 81/13, LEX
Bieliński A.K., Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym, Warszawa 2007
Biernat S., [w:] Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe, red. J. Barcz, Warszawa 2003
Bladowski B., Metodyka pracy sędziego cywilisty, Warszawa 2013
Bladowski B., Wydanie wyroku w procesie cywilnym, NP 1983, nr 11-22
Bladowski B., Zażalenie w postępowaniu cywilnym, Kraków 2006
Błaszczak Ł., Nadużycie prawa procesowego w postępowaniu arbitrażowym, Warszawa 2018
Borkowska-Bagieńska E., Historia prawa sądowego, Warszawa 2006
Borysiak W., Ochrona własności a nadużycie prawa, Studia Iuridica 2010, nr 52
Broniewicz W., Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 10 listopada 1970 r., II CZ 139/70, OSP 1971, z. 6, poz. 178
Broniewicz W., Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 19 marca 1969 r., I CZ 106/68, OSP 1970, z. 6, poz. 121
Broniewicz W., Glosa do postanowienia SN z 24 marca 1966 r., II PR 50/66, OSPiKA 1967, nr 4, poz. 99
Broniewicz W., Glosa do wyroków SN z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 468/98 oraz z dnia 21 lipca 1999 r., II CKN 280/99, OSP 2000, z. 7-8, poz. 117
Broniewicz W., Glosa do wyroku SN z 18 listopada 1971 r., II CR 218/71, OSPiKA 1973, nr 2
Broniewicz W., Kilka uwag o znaczeniu wniosków stron i czynnościach sądu przy podmiotowej zmianie powództwa, NP 1974, nr 2
Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2020
Broniewicz W., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2008
Broniewicz W., Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy, PS 1993, nr 2
Broniewicz W., Umorzenie postępowania cywilnego przez sąd rewizyjny, NP 1964, nr 2
Broniewicz W., W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym, NP 1972, nr 78
Broniewicz W., Zdolność sądowa w postępowaniu cywilnym, NP 1966, nr 5
Brzeziński E., Opłaty sądowe w sprawach cywilnych z udziałem Skarbu Państwa, BMS 1958, nr 11
Budzyn B., Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz. Teksty. Tabele, Katowice 1968

Bugajna-Sporczyk D., Kuć-Kwaśniewicz K., Krajowy Rejestr Sądowy - uwagi praktyczne, MoP 2001, nr 4

Bukowski T., Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego, Warszawa 1971

Cichoń Z., Glosa do postanowienia SN z 11 stycznia 1995 r., III ARN75/94, Palestra 1996, z. 3-4

Ciepła H., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. I. Komentarz do artykułów 1–505[14], red. K. Piasecki, Warszawa 2006

Cieślak S., Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008

Cieślak S., Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego, Warszawa 2004

Civil Procedure, Volume I, The White Book Service 2012

Codice di procedura civile e leggi complementari, Dogana 2008

Consolo C., Le impugnazioni delle sentenze e dei lodi, Padova 2012

Cytowski T., Procesowe nadużycie prawa, PS 2005, nr 5

Czachórski W., Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 1994

Czech B., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016

Czech B., [w:] Komentarz KRO, red. K. Piasecki, Warszawa 2011, LEX

Czerwiński A., O związku między powództwem wzajemnym i głównym, PPC 1934, nr 7

Czeszejko-Sochacki Z., Konstytucyjna zasada prawa do sądu, PiP 1992, z. 10

Czeszejko-Sochacki Z., O wymiarze sprawiedliwości w świetle Konstytucji, międzynarodowych standardów i praktyki, PiP 1999, nr 9

Czeszejko-Sochacki Z., Prawo do sądu w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Ogólna charakterystyka), PiP 1997, nr 11-12

D'Adamo D. [w:] L.P. Comoglio, C. Consolo, B. Sassani, R. Vaccarella, Commentario del Codice di procedura civile. III. Tomo secondo - art. 275-322, Assago 2012

Daczyński A., [w:] Koszty postępowań sądowych, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008

Daczyński A., [w:] L. Błystak, A. Daczyński, D. Hryniewicz, L. Wojgienica, Koszty postępowań sądowych. Komentarz, Warszawa 2008

Dalka S., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1-505[14], t. I, red. K. Piasecki, Warszawa 2006

Dalka S., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 października 1977 r., (II CR 335/77), Palestra 1979, nr 11–12

Dalka S., Nakaz zapłaty jako podstawa egzekucji sądowej i zabezpieczenia roszczeń, Problemy Egzekucji Sądowej 1996, nr 16

Dalka S., Podstawy postępowania cywilnego, Sopot 1999

Dalloz. Répertoire de procédure civile et commercial, Jugement, AT Nos. 392-97, 441-26

Dąbrowska U., [w:] A. Bodnar i in., Rozwód i separacja, Warszawa 2014

Dąbrowski S., Łazarska A., Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym, PS 2012, nr 3

Demendecki T., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017

Dębiński A., Rzymskie prawo prywatne. Kompendium, Warszawa 2011

Dmowski S., Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym, MoP 1996, nr 4

Dobrzański B., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1966

Dobrzański B., Glosa do uchwały SN z 21.12.1973 r., III CZP 80/73, OSPiKA 1975, nr 2, poz. 31

Dobrzański D., Glosa do wyroku SN z 4 lipca 1967 r., II PR 206/67, NP 1968, nr 2

Dolecki H., Nadużycie prawa do sądu, [w:] Sądownictwo administracyjne gwarantem wolności i praw obywatelskich 1980–2005, Warszawa 2005

Dolecki H., Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2015

Dolinar H., R. Holzhammer, Zivilprozeßrecht, t. I, Grundstudium, Freistadt 2007

Dominowska J., Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego - zmiany wprowadzone w postępowaniu rozpoznawczym ustawą z dnia 2 lipca 2004 r., PS 2005, nr 4

Dulęba D., Ugoda w polskim prawie cywilnym, Warszawa 2012

Dybowski T., Pyrzyńska A., [w:] System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań - część ogólna, red. K. Osajda, Warszawa 2013

Dziadzio A., Powszechna historia prawa, Warszawa 2009

Ehrlich S., Wstęp do nauki o państwie i prawie, Warszawa 1971

Encyklopedia PWN, wersja elektroniczna - http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3878566/blad-logiczny.html

Ereciński T., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Ereciński T., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013

Ereciński T., Apelacja w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010

Ereciński T., Gudowski J. [red.], Iwulski J., Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz, Warszawa 2009

Ereciński T., Gudowski J. [red.], J. Iwulski, Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, Warszawa 2002

Ereciński T., Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym. Tezy i wstępne propozycje do dyskusji, [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019

Ereciński T., Orzekanie ponad żądanie w sprawach o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (kilka uwag na tle art. 321 § 2 k.p.c.), [w:] M. Pyziak-Szafnicka (red.), Odpowiedzialność cywilna Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara, Kraków 2004

Ereciński T., Znaczenie francuskiego Code de procédure z 1806 roku dla rozwoju procesu cywilnego w Polsce, Czasopismo Prawno-Historyczne 2005, z. 2

Fierich X., Unifikacja ustawodawstwa. Dziesięciolecie Polski odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918–1928, Kraków-Warszawa 1928

Flaga-Gieruszyńska K., Zastój procesu cywilnego jako skutek niewłaściwego postępowania stron, [w:] Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mirosława Sawczuka, red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka, Warszawa 2010

Flaga-Gieruszyńska K., Zastój procesu cywilnego, Szczecin 2011

Flejszar R., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom IA. Komentarz. Art. 1-424^{12}, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020

Gapska E., Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010

Gapska E., Glosa do uchwały SN z 15 grudnia 2006 r., III CZP 126/06, OSP 2010, nr 4, poz. 44

Gapska E., Konstytutywne elementy orzeczenia sądu cywilnego, Rejent 2007, nr 7–8

Gapska E., Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz, Warszawa 2012

Gapska E., Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. I – Klauzula generalna, MoP 2019, nr 15

Gapska E., Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. III – szczegółowe przejawy nadużycia prawa procesowego, MoP 2019, nr 17

Gapska E., Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2009

Garlicki L., [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2005

Garlicki L., Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2014

Garlicki L., Prawo do sądu (rozważanie *de lege fundementale ferenda*), Annales UMCS Sectio G, vol. XXXVII, Lublin 1990

Gidyński J., O aktach prawnych wyrokowania w sądach pierwszej instancji według kodeksu postępowania cywilnego, RPEiS 1932, nr 12

Gniewek E., Prawo rzeczowe, Poznań-Kluczbork 1996

Godlewski W., Austriackie prawo procesowe cywilne, Lwów 1900

Golat R., Zgłaszanie przez pracowników alternatywnych roszczeń, Służba Pracownicza 2010, nr 6

Goldsztein S., Uwagi do projektu kodeksu postępowania cywilnego, Palestra 1931, nr 4-5

Gołaczyński J., Krzywonos A., [w:] Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002

Gołąb S., Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie — uzasadnienie — zdania odrębne, Kraków 1930

Gołąb S., Wusatowski Z., Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie sporne. Wstęp – tekst prawa z uzasadnieniem i objaśnieniami. Przepisy wprowadzające. Przepisy związkowe. Wydanie z uwzględnieniem noweli z dnia 27 października 1932, Kraków 1932

Gonera K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016

Góra-Błaszczykowska A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424[12], red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020

Góra-Błaszczykowska A., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016

Góra-Błaszczykowska A., Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316-366 k.p.c., Warszawa 2020

Góra-Błaszczykowska A., Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 2002

Góra-Błaszczykowska A., Pozaprocesowe znaczenie uzasadnień orzeczeń sądowych, [w:] *Sine ira et studio*. Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu, red. T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz, Warszawa 2016

Góra-Błaszczykowska A., Wezwanie do udziału w sprawie a sprostowanie oznaczenia strony pozwanej, PS 2003, nr 4

Góra-Błaszczykowska A., Zasada równości stron w procesie cywilnym, Warszawa 2008

Górowski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-205, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Górski A., Walentynowicz L., Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny, Warszawa 2007

Górski K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-505[39], red. T. Szanciło, Warszawa 2019

Grajdura W., Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 4.7.2019 r., Palestra 2019, nr 21

Granat M., [w:] Polskie prawo konstytucyjne, red. W. Skrzydło, Lublin 2005

Gromski W., [w:] Encyklopedia prawa, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007

Grykiel J., [w:] Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz Art. 1-449[11], red. M. Gutowski, Warszawa 2016

Grzegorczyk P., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Grzegorczyk P., Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych, [w:] Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010

Gudowski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Gudowski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Gudowski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Gudowski J., Kodeks postępowania cywilnego. Tekst, orzecznictwo, piśmiennictwo, Warszawa 1988

Gudowski J., Nadużycie prawa procesowego cywilnego w postępowaniu rozpoznawczym (*in ampliore contextu*), [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019

Gudowski J., Uzasadnienie orzeczeń Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, [w:] M. Grochowski, I. Rzucidło-Grochowska (red.), Uzasadnienia decyzji stosowania prawa, Warszawa 2015

Hahn Z., Czy interwenient uboczny ma prawo zgłosić wniosek o uzupełnienie, sprostowanie i wykładnię wyroku? PPC 1937, nr 3-4

Hahn Z., Powaga rzeczy osądzonej, PPC 1935, nr 9

Halpern F., Istota powagi rzeczy osądzonej, PPC 1938, nr 5-6

Hanausek S., Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym, Warszawa 1966

Hanausek S., Przygotowanie procesu cywilnego, NP 1964, nr 2

Hanausek S., Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym, [w:] Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Wrocław 1967

Harast A., Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, Warszawa 2013

Haÿduk-Hawrylak I., Wykładnia przepisów prawnych dokonywana przy wydawaniu orzeczeń oraz wykładnia orzeczeń w procesie cywilnym, [w:] Wokół problematyki orzeczeń, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007

Herzog P.E., Weser M., Civil Procedure in France, Dordrecht 2014

Holzhammer R., Österreichisches Zivilprozeßrecht, Wien-New York 1976

Hrehorowicz M., Nawrocki M., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, PPC 2013, nr 1

Hroboni J., Przyczynek do zagadnienia wyroku częściowego, NPC 1933, nr 15

Ignatowicz J., Stefaniuk K., Prawo rzeczowe, Warszawa 2009

Ignatowicz J., Wasilkowski J., [w:] System prawa cywilnego. Prawo własności i inne prawa rzeczowe, t. 2, Ossolineum 1977

Iwulski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367-505^{37}, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013

Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., Prawo do sądu, [w:] Prawa i wolności I i II generacji, red. A. Florczak, B. Bolechów, Toruń 2006

Jabłoński S., Czy postanowienia uzupełniające wyrok mogą być uzupełnione? PPC 1938, nr 11-12

Jakubecki A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013

Jakubecki A., [w:] L. Ciulkin, A. Jakubecki, N. Kowal, Krajowy Rejestr Sądowy i postępowanie rejestrowe. Praktyczny komentarz, Warszawa 2002

Jakubecki A., Opinia o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (projekt z dnia 27 listopada 2017 r.) sporządzona na zlecenie Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, s. 10, http://obsil.pl/wp-content/uploads/2018/05/Opinia-z-26-lutego-2018-r.-do-projektu-MS-KPC.pdf

Jakubecki A., Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu prawa własności intelektualnej, Warszawa 2002

Jakubecki A., *Restitutio in integrum* w sądowym postępowaniu cywilnym, Lublin 1993

Jakubecki A., Sankcje za nadużycie uprawnień procesowych w kodeksie postępowania cywilnego, Palestra 2019, nr 11-12

Jamróz L., Prawa jednostki w demokratycznym państwie prawa. Zagadnienia wybrane, red. A. Jamróz, L. Jamróz, Białystok 2016

Jankowski J., Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r., MoP 2019, nr 18

Jankowski J., Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, Postępowanie rozpoznawcze, MoP 2004, nr 19

Jankowski J., Wadliwa postać orzeczenia sądu I instancji w procesie cywilnym, Palestra 1987, nr 12

Jaros P., Rzecznik Praw Dziecka w Polsce. Ukształtowanie Rzecznika Praw Dziecka w Polsce jako organu państwowego. Komentarz do ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka, Warszawa 2013

Jaślikowski M., Sprostowanie wyroku w zakresie rozstrzygnięcia sądu o żądaniach stron, [w:] *Sine ira et studio*. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu, red. T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz, Warszawa 2016

Jauerning O., Lent F., Zivilprozessrecht, München 2003

Jefimko E., Postępowanie wieczystoksięgowe jako szczególny rodzaj postępowania nieprocesowego – zagadnienia wybrane, PS 2002, nr 10

Jędrejek G., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany, Warszawa 2019, LEX

Jędrzejewska A., Koncepcja oświadczenia woli w prawie cywilnym, Warszawa 1992

Jędrzejewska M. /aktualizacja Gudowski J., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Tom II, Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016

Jędrzejewska M., Dyspozycyjność stron oraz kolizja prawomocnych orzeczeń cywilnych, PS 1991, nr 4

Jędrzejewska M., Weitz K., [w:] Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, Tom II, red. T. Ereciński, Warszawa 2009

Jędrzejewska M., Weitz K., Grzegorczyk P., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Księga pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, T. I, red. T. Ereciński, Warszawa 2012

Jędrzejewska M., Współuczestnictwo procesowe. Istota – zakres – rodzaje, Warszawa 1975

Jodłowski J., [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K, Weitz, Postępowanie cywilne, Warszawa 2016
Jodłowski J., [w:] Kodeks postępowanie cywilnego z komentarzem. Tom 1, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989
Jodłowski J., Do Redakcji „Państwa i Prawa", PiP 1967, nr 4
Jodłowski J., Glosa do uchwały SN z 23.2.1970 r., III CZP 81/69, PiP 1970, nr 10
Jodłowski J., Nieprawidłowości i uchybienia wyroku i system ich naprawy według K.P.C., Głos Sądownictwa 1934, nr 1
Jodłowski J., Recenzja pracy K. Piaseckiego, Orzekanie ponad żądanie, PiP 1977, nr 11
Jodłowski J., Uzasadnienie i publikacja wyroków w sprawach cywilnych, NP 1953, nr 6
Kaleta K., Kotowski A., Podstawy prawoznawstwa, Warszawa 2016
Kalinowski J., Teoria poznania praktycznego, Lublin 1960
Karaszewski G., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2013
Karolczyk B., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016
Kleinschmidt W., Das Berichtigungsverfahren nach deutschem und österreischischem Zivilprozess, Leipzig, 1932
Klimkowicz J., Notka do postanowienia SN z 3 czerwca 1966 r., II CZ 75/66, OSPiKA 1967, nr 7-8
Kłopocka M., Prawo do sądu w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Acta Universitatis Wratislaviensis „Prawo" Tom LXXVI, 2007
Kohler J., Wykładnia prawa, [w:] F. Geny, Ph. Heck, J. Kohler, E. Waśkowski, O metodzie wykładni prawa, Warszawa 1935
Kolańczyk K., Prawo rzymskie, zaktualizował J. Kodrębski, Warszawa 2007
Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Postępowania Cywilnego, t. I, z. 6, Warszawa 1930
Korobowicz A., Witkowski W., Historia ustroju i prawa polskiego (1772-1918), Warszawa 2012
Korybski A., Leszczyński L., Pieniążek A., Wstęp do prawoznawstwa, Lublin 2003
Korzan K., [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987
Korzan K., Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1972
Korzan K., Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 2004

Korzan K., Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa, [w:] A. Marciniak (red.), Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza, Łódź 1998

Kostowski L.M., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. t. II, Z. Resich, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, J.I. Bielski (red.), Warszawa 1972

Kot J., Umorzenie postępowania cywilnego przez sąd rewizyjny, NP 1971, nr 2

Kowalski J., Wstęp do nauk o państwie i prawie, Warszawa 1977

Kozak J., Istota powództwa wzajemnego na tle prawnoporównawczym, PiP 1990, nr 6

Kozak J., Niedopuszczalność powództwa wzajemnego, NP 1991, nr 4-6

Koźma Z., Ożóg M., Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem, Gdańsk 1995

Krajewski J. [w:] Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Tom 2. Postępowanie rozpoznawcze, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989

Krajewski J., Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72, OSPiKA 1973, nr 7-8

Krajewski J., Glosa do uchwały SN z 15 czerwca 1976 r. III CZP 12/76, OSPiKA 1977, nr 2

Krajewski J., Orzeczenia sądowe i koszty procesu, Katowice 1966

Krajewski J., Postępowanie nieprocesowe, Toruń 1973

Krajewski J., Z zagadnień potrącenia w procesie cywilnym, Palestra 1972, nr 4

Kruszelnicki Ś., Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, cz. I, art. 1-507, Warszawa-Poznań-Kraków 1938

Krzemiński Z., Rozwód. Praktyczny komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Wzory pism, Warszawa 2006

Krzemiński Z., Żywicki W., Zbieg procesu rozwodowego z procesem o alimenty, Palestra 1967, nr 4

Książek D., [w:] K. W. Baran (red.), D. Książek, M. Wujczyk, Procesowe prawo pracy. Wzory pism, Warszawa 2013, LEX

Kubas A., Nadużycie prawa procesowego – próba oceny ostatnich zmian legislacyjnych, Palestra 2019, nr 11-12

Kulski R., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425-729, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Kunicki I., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Kunicki I., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424^{12}, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020

Kunicki I., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2020

Kunicki I., O aktualności zasady *lata sententia desinit esse iudex* w polskim procesie cywilnym, [w:] Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego Szczecin-Niechorze 28-30.09.2007 r., red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009

Kunicki I., Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym, Warszawa 2010

Kuryłowicz M., Wiliński A., Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, Warszawa 2013

Langowski P., Notariat, Sopot 1998

Lapierre J., Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 27 maja 1958 r., I CR 354/58, PiP 1960, nr 8-9

Lapierre J., Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 1973 r., III CRN 415/72, NP 1975, nr 5

Leksykon prawa konstytucyjnego, red. A. Szmyta, Warszawa 2010

Lemkowski M., [w:] Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz do art. 450-1088, red. M. Gutkowski, Warszawa 2016

Lemkowski M., Odsetki cywilnoprawne, Warszawa 2007

Lewandowski M., Glosa do postanowienia SN z 27 października 1998 r., I PZ 37/98, MoP 2001, nr 9

Lipiński K., Kodeks postępowania cywilnego. Przepisy wprowadzające i związkowe z orzecznictwem okresu powojennego i komentarzem, Warszawa 1961

Lisiewski M., Glosa do orzeczenia SN z 19 stycznia 1957 r., 3 CR 187/56, OSPiKA 1957, nr 2, poz. 36

Lisiewski M., Glosa do orzeczenia SN z dnia 19 sierpnia 1958 roku, IV CR 894/57, OSPiKA 1960, z. 6, poz. 146

Liszcz T., Prawo pracy, Warszawa 2011

Litauer J.J., Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie sporne i egzekucyjne oraz przepisy wprowadzające, Warszawa 1939

Litauer J.J., Komentarz do procedury cywilnej. Postępowanie sporne. Postępowanie zabezpieczające. Przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 1933

Litauer J.J., Rektyfikacja wyroków w polskiej procedurze cywilnej, RPEiS 1933, nr 1

Litauer J.J., Święcicki W., Kodeks postępowania cywilnego. Tekst kodeksu i przepisów wprowadzających z orzecznictwem Sądu Najwyższego oraz przepisy uzupełniające i związkowe, Warszawa 1947

Litewski W., Der römisch-kanonische Ziviprozeß nach den teren ordines iudicarii, r. I, Kraków 1999

Litewski W., Podstawowe wartości prawa rzymskiego, Kraków 2001

Litewski W., Rzymski proces cywilny, Kraków 1988

Litewski W., Rzymskie prawo prywatne, Warszawa 1999

Litewski W., Wybrane zagadnienia rzymskiej apelacji w sprawach cywilnych, Kraków 1967

Lizer S., W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym, NP 1973, nr 7-8

Lizer S., Zarządzenia według kodeksu postępowania cywilnego, NP 1969, nr 6

Longchamps de Berier R., Zobowiązania, Poznań 1948

Lubiński K., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016

Lubiński K., Pojęcie i zakres wymiaru sprawiedliwości, Studia Prawnicze 1987, nr 4

Lubiński K., Pojęcie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji RP i standardów międzynarodowych, [w:] Gudowski J., Weitz K. (red.), *Aurea praxis, aurea theoria*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, Tom 2, Warszawa 2011

Luiso F.P., Diritto processuale civile, Il processo do cognizione, Tom 2, Giuffrè Editore, Milão, 2011

Łazarska A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-505[39], red. T. Szanciło, Warszawa 2019

Łazarska A., Rzetelny proces cywilny, Warszawa 2012

Łętowska E., Głos w dyskusji, Popowo 18–19 marca 1999 r., [w:] Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, publikacja pokonferencyjna. Konstytucja RP w praktyce, Warszawa 1999

Łętowska E., Pozaprocesowe znaczenie uzasadnienia sądowego, PiP 1997, z. 5

Machalski S., W jakim terminie można zgłosić wniosek o sprostowanie wyroku lub postanowienia i czy od postanowienia w tym przedmiocie służy środek odwoławczy?, PPC 1934, nr 14-15

Machnikowski P., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016

Machnikowski P., [w:] System prawa prywatnego. T. 3. Prawo rzeczowe, red. T. Dybowski, Warszawa 2007

Maciejewski T., Historia powszechna ustroju i prawa, Warszawa 2015

Makiłła D., Historia prawa w Polsce, Warszawa 2008

Malczyk M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020

Mały słownik języka polskiego PWN, red. E. Sobol, Warszawa 1995

Mały słownik języka polskiego, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Warszawa 1968

Mandrioli C., Diritto processuale civile, t. II, Torino 2009

Manowska M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-505[38], red. M. Manowska, Warszawa 2015

Manowska M., Postępowania odrębne w procesie cywilnym, Warszawa 2010

Manowska M., Postępowanie nakazowe i upominawcze, Warszawa 2001

Manowska M., Rafalska A., Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2017

Manowska M., Wznowienie postępowania, Warszawa 2013

Manowska M., Zmiany w kodeksie postępowania cywilnego wprowadzone w 2004 r., PS 2005, nr 5

Marcheselli A., Contenzioso tributario – 2014, Guide e soluzioni

Marciniak A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego, Tom I, Komentarz, Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016

Marciniak A., Dochodzenie roszczeń zabezpieczonych zastawem lub hipoteką, Sopot 2001

Marciniak A., Wyrok częściowy w procesie cywilnym, [w:] Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi, Warszawa 2012

Markiewicz K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Markiewicz K., Torbus A., O wykładni pisemnych oświadczeń stron w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym, PPC 2013, nr 1

Markowski A., Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne, Warszawa 2005

Marowski K., Uzupełnienie wyroku, NP 1966, nr 7-8

Marszałkowska-Krześ E., [w:] Encyklopedia prawa, red. U. Kalina-Prasznic, Warszawa 2007

Marszałkowska-Krześ E., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, Legalis

Marszałkowska-Krześ E., [w:] Postępowanie cywilne, red. H. Mądrzak, Warszawa 2001

Maziarz A., Formalizm w postępowaniu wieczystoksięgowym, Warszawa 2012

Mądrzak H., Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL, Wrocław 1965

Mądrzak H., Natychmiastowa wykonalność wyroków w wypadku wielości podstaw, współuczestnictwa i kumulacji roszczeń, NP 1967, nr 7-8

Mądrzak H., Prawo do sądu jako gwarancja ochrony praw człowieka (Studium na tle polskiego prawa konstytucyjnego, prawa cywilnego materialnego i procesowego) [w:] Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997

Mędrala M., Funkcja ochronna cywilnego postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy, Warszawa 2011

Miączyński A., Struktura i funkcja orzeczeń w sprawach cywilnych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1971, Prace Prawnicze, z. 51

Miączyński A., Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych, PiP 1970, z. 11

Michalik A., Ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym. Komentarz, Warszawa 2013

Michalska-Marciniak M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019,

Michnikowski P., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. E. Gniewek, P. Michnikowski, Warszawa 2014

Miklaszewski W., Wykład postępowania cywilnego rzymskiego w zarysie historycznym, Warszawa 1885

Mikołajewicz J., Sądy orzecznicze Trybunału Konstytucyjnego. Zagadnienia teoretycznoprawne, Poznań 2008

Misiuk T., [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987

Misiurek G., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013

Miszewski W., Goldsztein S., Przedpełski W., Żywicki W., Federowicz O., Frankenstein-Sieczkowski S., Ustawa postępowania cywilnego obowiązująca w okręgach apelacyjnych warszawskim, lubelskim i wileńskim w przekładzie z wydania urzędowego 1914 r. z uzupełnieniami i zmianami do dnia 1/II 1926 r. z przytoczeniem jurysprudencji i ustaw związkowych oraz dodaniem przepisów, dotyczących organizacji sądownictwa tudzież skorowidza, wyd. II, Warszawa 1926

Miszewski W., Polski kodeks postępowania cywilnego a procedury dotychczas obowiązujące na ziemiach polskich, RPEiS 1931, nr 11

Miszewski W., Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza, Warszawa-Łódź 1946

Misztal-Konecka J., Wzięcie udziału przez prokuratora w postępowaniu cywilnym jako gwarancja zapewnienia efektywności ochrony prawnej, Zeszyty Naukowe KUL 60 (2017), nr 3 (239)

Młynarska-Sobaczewska A., Wolności i prawa człowieka i obywatela, [w:] D. Górecki (red.), Polskie prawo konstytucyjne, Warszawa 2009

Mokry J., Odwołalność czynności procesowych w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1973

Mokry J., Uznanie powództwa w polskim procesie cywilnym, Wrocław 1970

Mokry J., Wykładnia procesowych oświadczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, SC 1975, t. XXV-XXVI

Morawski L., Rodzaje wykładni ze względu na podmiot oraz moc wiążącą, Toruń 2006

Morawski L., Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 2000

Morawski L., Wstęp do prawoznawstwa, Toruń 2004

Morawski L., Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz, Toruń 2002

Morawski L., Zasady wykładni prawa, Toruń 2006

Morel R., Traité élémentaire de procédure civile, Paris,1932, second edition 1949

Mortara L., Per il nuovo Codice della procedura civile. Riflessioni e proposte, Torino 1923

Mucha J., Zawisłość sprawy w procesie cywilnym, Warszawa 2014

Muliński M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego, T. I, red. A. Góra-Błaszczykowska, Warszawa 2019, Legalis

Niejadlik J., Kontrola rewizyjna postanowień poprzedzających wydanie wyroku w procesie cywilnym, Warszawa 1977

Niezbecki E., Umowa pożyczki bankowej, MoP 1999, nr 6

Nowacki J., "Odpowiednie stosowanie" przepisów prawa, PiP 1964, z. 3

Nowacki J., Sprawiedliwość legalna a „wymiar sprawiedliwości", [w:] P. Hofmański, K. Zgryzek (red.), Współczesne problemy prawa karnego i wymiaru sprawiedliwości, Katowice 2003

Nowy słownik wyrazów obcych, red. A. Latusek, Warszawa 2003

Obrębski R., Nadużycie uprawnień procesowych w zakresie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, [w:] Nadużycie prawa procesowego cywilnego, red. P. Grzegorczyk, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019

Obrębski R., Pojęcie postanowień kończących postępowanie w sprawach cywilnych, PS 1999, nr 11–12

Ohanowicz A., Górski J., Zarys prawa zobowiązań, Warszawa 1970

Oklejak A., Apelacja w procesie cywilnym, Kraków 1994

Oklejak A., Z problematyki zaskarżalności orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, SC 1975, t. XXV-XXVI

Olejniczak A., [w:] Komentarz KRO, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, LEX

Oleszko A., Glosa do wyroku z 6 XII 1976 r., III CRN 230/76, PiP 1978, nr 11

Oleszko A., Gmina jako osoba prawna (zagadnienia konstrukcyjne), Samorząd Terytorialny 1992, nr 6

Opałek K., Wróblewski J., Zagadnienia teorii prawa, Warszawa 1969

Osajda K., Nadużycie prawa w procesie cywilnym, PS 2005, nr 5

Osowy P., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 2002

Osowy P., Prawo cywilne procesowe a prawo materialne, [w:] Czterdzieści lat Kodeksu cywilnego. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów w Rzeszowie (8–10.10.2004 r.), red. M. Sawczuk, Kraków 2006

Osterloh E., Die Berichtigung gerichtlicher Entscheidungen nach § 319 ZPO, München 1970

Osuchowski W., Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu, red. W. Litewski, J. Sondla, Warszawa 1986

Peiper L., Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, t. I, Art. 1-392, Kraków 1934

Piasecki K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Tom 2. Postępowanie rozpoznawcze, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, Warszawa 1989

Piasecki K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014

Piasecki K., [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987

Piasecki K., Glosa do orzeczenia z 29 czerwca1960 r., 2 CR 352/60, NP 1963, nr 1

Piasecki K., Glosa do postanowienia SN z 30 sierpnia 1972 r., NP 1973, nr 3

Piasecki K., Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym, Warszawa 1975

Piasecki K., Postępowanie sporne rozpoznawcze w sprawach cywilnych, Warszawa 2010

Piasecki K., Rozdrobnienie roszczeń w procesie cywilnym, NP 1973, nr 7–8

Piasecki K., Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń sądów cywilnych, Palestra 1962, nr 9

Piasecki K., Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym, Warszawa 1981
Piasecki K., Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych, Warszawa 2007
Piaskowska O.M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2020, LEX
Piekarski M., Czynności materialnoprawne a czynności procesowe w sprawach cywilnych (wybrane zagadnienia), Studia Prawnicze 1973, z. 37
Piekarski M., Odpowiedź prawna, Palestra 1958, nr 9
Piekarski M., Pytania i odpowiedzi prawne, Palestra 1960, nr 10
Piekarski M., Rozłożenie w wyroku na raty zasądzonego świadczenia, Palestra 1971, nr 5
Pietrzkowski H., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom 5. Postępowanie egzekucyjne, red. T. Ereciński, H. Pietrzkowski, Warszawa 2016
Pietrzkowski H., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013
Pietrzkowski H., Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych, Warszawa 2014
Pietrzkowski H., Prawo do sądu (Wybrane zagadnienia), PS 1999, nr 11-12
Pietrzkowski H., Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych, Warszawa 2007
Pietrzykowski K., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015
Pilipiec S., Teoretyczno-prawne aspekty zasady prawa do sądu, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G, vol. XLVII, Lublin 2000
Pisuliński J., Orzeczenia sądu w europejskim postępowaniu nakazowym, Europejski Przegląd Sądowy 2009, nr 1
Plebanek M., Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2012
Płaza S., Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część II: Polska pod zaborami, Kraków 2002
Płeszka K., Wykładnia rozszerzająca, Warszawa 2010
Płóciennik I., Podlawska D., Słownik wiedzy o języku, Bielsko-Biała 2006
Pogonowski P., Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2005
Pogonowski P., Wartość przedmiotu zaskarżenia przy zaskarżeniu rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty, Zeszyty Naukowe WSM SIG, z. 28, [red. F. Prusak], Warszawa 2004
Pogonowski P., Wpływ wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 r. na sądowe postępowanie cywilne, [w:] Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem, Kraków 2006

Policzkiewicz J., Siedlecki W., Wengerek E., Czynności sądowe w sprawach cywilnych, Wzory i komentarz, Warszawa 1959

Pospieszalski K.M., O znaczeniu terminu „wymiar sprawiedliwości", [w:] Księga pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego, Kraków 1971

Praktyczny Słownik Współczesnej Polszczyzny, red. H. Zgółkowa, Poznań 2000

Prądzyński W., Istota hipoteki, ciężaru realnego i zastawu w polskim prawie rzeczowym, PN 1948, nr 11-12

Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1955

Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1960.

Projekt kodeksu postępowania cywilnego Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej, Warszawa 1964

Proske S., Urteislberichtigung gem. § 319 ZPO, Frankfurt am Main 2002

Prusinowski P., Rozstrzyganie indywidualnych sporów ze stosunku pracy, red. Z. Góral, Warszawa 2013, LEX

Pyłko J., [w:] A. Ciżyńskia, J. Karakulski, K. Kos, J. Pyłko, Prawo konstytucyjne wraz z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2017

Radwański Z., [w:] System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Tom II, red. Z. Radwański, Warszawa 2008

Radwański Z., Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, Wrocław 1992

Radwański Z., Zagadnienia ogólne wykładni oświadczeń woli, NP 1986, nr 9

Rafacz J., Dawny proces polski, Warszawa 1925

Ratajczak A., Prawo sędziowskie przewidziane w art. 320 k.p.c. jako podstawa orzekania w postępowaniu cywilnym, [w:] A. Doczekalska (red.), Z zagadnień współczesnego prawa polskiego, Warszawa 2011

Rechberger W.H., Simotta D.A., Grundriss des österreichischen Zivilprozessvefahren. Erkenntnisverfahren, Wien 2010

Resich Z., [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, Postępowanie cywilne, Warszawa 1987

Resich Z., [w:] J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, Postępowanie cywilne, Warszawa 2016

Resich Z., [w:] System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, red. nacz. W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Wrocław-Warszawa -Kraków-Gdańsk-Łódź 1987

Resich Z., Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych, Warszawa 1962

Resich Z., Istota procesu cywilnego, Warszawa 1985

Resich Z., Poznanie prawdy w procesie cywilnym, Warszawa 1958

Resich Z., *Res iudicata*, Warszawa 1978

Robaczyński W., Przegląd orzecznictwa, PiP 1971, nr 7

Rolland B., Procédure civile, „Panorama du droit", Studyrama, Levallois-Perret, 2005

Romańska M., Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia, PPC 2011, nr 4

Rosenberg L., Schwab K.H., Zivilprozessrecht, München 2004

Rosengarten F., Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia orzeczeń w postępowaniu cywilnym, NP 1971, nr 6

Rotbard N., Czy sąd II instancji rozpoznając apelację może sam dokonać sprostowania oczywistych omyłek dostrzeżonych w wyroku sądu I instancji? PPC 1938, nr 13-14-15

Rowiński T., Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym, Warszawa 1971

Rudkowska-Ząbczyk E., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2020, Legalis

Rudkowska-Ząbczyk E., Meritum postępowanie cywilne, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2017

Rusek F., Postępowanie zaoczne w procesie cywilnym, Warszawa 1966

Rylski P., Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego, Warszawa 2009

Rylski P., Weitz K., Wpływ rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r. na polskie postępowanie cywilne, PPC 2015, nr 2

Rzewuski M., Postępowanie cywilne, Warszawa 2019

Safjan M., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, t. I, Warszawa 2005

Safjan M., [w:] Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz Art. 1-449^{10}, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015

Sanetra W., Kilka uwag o uzasadnieniach orzeczeń Sądu Najwyższego, PS 2002, nr 9

Satta S., Punzi C., Diritto processuale civile, Padova 2000

Sawczuk M., Niezawisłość sędziowska a granice pomocy stronie [w:] Studia z procesu cywilnego, Katowice 1986

Schellhammer K., Zivilprozess: Gesetz - Praxis – Fälle, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg 2012

Schulbaum K., O postanowieniach i zarządzeniach według k.p.c., GP 1933, nr 5

Siedlecki W., [w:] W. Siedlecki, Z. Świeboda, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2000

Siedlecki W., Glosa do orzeczenia SN z 23 marca 1950 r., ŁC 178/50, PiP 1950, nr 12

Siedlecki W., Glosa do orzeczenia SN z 4 września 1959 r., I CR 306/59, OSPiKA 1960, nr 7, poz. 294

Siedlecki W., Postępowanie nieprocesowe, Warszawa 1988

Siedlecki W., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969

Siedlecki W., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1975

Siedlecki W., Czynności procesowe, PiP 1951, z. 11

Siedlecki W., Glosa do postanowienia z 30 sierpnia 1972 r., I PZ 40/72, NP 1973, nr 3

Siedlecki W., Omówienie orzeczenia Sądu Najwyższego z 3 września 1958 r., 3 CZ 193/58, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1960, nr 2

Siedlecki W., Omówienie postanowienia Sądu Najwyższego z 15 lutego 1967 r., II CZ 144/66, Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1968, nr 7

Siedlecki W., Podstawy rewizji cywilnej, Warszawa 1959

Siedlecki W., Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972

Siedlecki W., Postępowanie cywilne zarys wykładu, Warszawa 1987

Siedlecki W., Postępowanie cywilne, Warszawa 1959

Siedlecki W., Powództwo wzajemne, [w:] Proces i prawo, Rozprawy prawnicze, red. E. Łętowska, Wrocław-Warszawa 1989

Siedlecki W., Przedmiot postępowania cywilnego, [w:] Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego, red. J. Jodłowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1972), PiP 1973, nr 3

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1971), PiP 1972, nr 2

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne - II półrocze 1967), PiP 1968, nr 7

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne - II półrocze 1976), PiP 1977, nr 12

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne - 1982), PiP 1983, nr 10

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1974), PiP 1975, nr 4

Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – I półrocze 1968), PiP 1969, nr 2
Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – II półrocze 1975), PiP 1976, nr 10
Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego (Prawo procesowe cywilne – 1981 r.), PiP 1982, nr 12
Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, PiP 1960, nr 6
Siedlecki W., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, PiP 1980, z. 8
Siedlecki W., Rola sądu w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym), PiP 1966, nr 12
Siedlecki W., System zaskarżania orzeczeń sądowych w kodeksie postępowania cywilnego PRL, PiP 1957, z. 6
Siedlecki W., Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1971
Siedlecki W., Zarys postępowania cywilnego, Warszawa 1966
Siedlecki W., Zasady wyrokowania w procesie cywilnym, Warszawa 1957
Siedlecki W., Zaskarżalność orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, [w:] Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985
Skąpski J., Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego, SC 1966, t. VIII
Skibińska M., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020
Skowrońska-Kuśnierz E., Glosa do wyroku z dnia 22 października 1977 r., (II CR 335/77), NP 1979, nr 7–8
Skupiński J., Gwarancje prawidłowości orzekania na tle sporu o pojęcie wymiaru sprawiedliwości, PiP 1972, z. 8-9
Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów, red. J. Bralczyk, Warszawa 2008
Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, wersja elektroniczna - http://doroszewski.pwn.pl/haslo/wypis/
Słownik języka polskiego PWN A-Ó, Warszawa 2007
Słownik języka polskiego PWN, A-K, Warszawa 1999
Słownik Języka Polskiego, red. E. Sobol, Warszawa 2005
Słownik języka polskiego, red. M. Szymczaka, PWN 1979, t. II
Słownik języka polskiego, t. II, red. M. Szymczak, Warszawa 1993
Słownik języka polskiego, t. III, red. M. Bańko, Warszawa 2000

Słownik języka polskiego, Tom II, L-P, red. M. Szymczak, Warszawa 1994
Słownik języka polskiego, Warszawa 1979
Słownik języka polskiego. Tom III, H-K, red. W. Doroszewski, Warszawa 1964
Słownik języka polskiego. Tom pierwszy, A-K. Warszawa 1978
Słownik poprawnej polszczyzny, PWN 2000
Słownik synonimów, red. Z. Kurzowa, Warszawa 2006
Słownik współczesnego języka polskiego, Kraków 2000
Słownik wyrazów obcych, red. J. Tokarski, Warszawa 1980
Sobolewski P., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna. Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny. Prawo o notariacie (art. 79-95 i 96-99), red. K. Osajda, Warszawa 2017
Sokal P., Zastaw zwykły i rejestrowy na akcjach, Warszawa 2011
Sokołowski T., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, LEX
Sondel J., Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków, Kraków 1997
Spyra T., Granice wykładni prawa, Warszawa 2006
Stawecki T., Winczorek P., Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 1999
Stecki L., Glosa do uchwały siedmiu sędziów SN z dnia 22 września 1970 r., OSPiKA 1971, z. 11, poz. 202
Stelmachowski B., Zarys procedury cywilnej, Poznań 1923
Stempniak A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. II. Komentarz. Art. 205^{1}-424^{12}, red. A. Marciniak, Warszawa 2019
Stempniak A., Przyczynek do wykładni orzeczeń sądu, PS 2018, nr 9
Stępniak L., Potrącenie w systemie polskiego prawa cywilnego, Ossolineum 1975
Stojanowski F., Hefter F., Kodeks postępowania cywilnego: (Rozp. Prezydenta R. P. z 29/XI 1930 Dz. U. R. P. Nr. 83 z 3/XII 1930 poz. 651 i 652): wraz z przepisami wprowadzającemi, orzeczeniami wszystkich trzech izb w podobnych kwestjach proceduralnych, objaśnieniami Ministerstwa Sprawiedliwości, ustawami i rozporządzeniami pozostającemi w związku, przytoczeniem tekstu ustaw i rozporządzeń, które przepisy wprowadzające utrzymują w mocy, okólnikami Ministerstwa Sprawiedliwości w kwestjach proceduralnych, z tabelą terminów i wypadków w których zażalenie względnie środek odwoławczy nie są dopuszczalne oraz indeksem
Strus Z., Omówienie do wyroku SN z 4 listopada 2010 r., IV CSK 188/10, Przegląd orzecznictwa, Palestra 2011, nr 1–2

Sychowicz M., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Piasecki, Warszawa 2009

Sychowicz M., Glosa do postanowienia SN z 21 maja 1975 r., IV PZ 26/75, OSP 1976, nr 6, poz. 112

Sychowicz M./Marciniak A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-205, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Szanciło T., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-505[39], red. T. Szanciło, Warszawa 2019

Szanciło T., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, OSP 2013, z. 4

Szer S., Nowe prawo rzeczowe, DPP 1947, nr 5

Szereda A., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. T. III. Komentarz. Art. 425-729, red. A. Marciniak, Warszawa 2019

Szpunar A., Odpowiedzialność właściciela nieruchomości nie będącego osobistym dłużnikiem hipotecznym, Rejent 1999, nr 11

Szymoszek E., Żeber I., Prawo rzymskie, Wrocław 2005

Świderska A., Glosa do postanowienia SN z 13 maja 1982 r., I PR 43/82, NP 1985, nr 6

Świeboda Z., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 22 października 1977 r., II CR 335/77, OSPiKA 1979, z. 6, poz. 106

Świeczkowski J., Wykładnia orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, Problemy Egzekucji 2002, nr 21

Taras W., Wróbel A., Zarys koncepcji państwa prawnego w praktyce Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 1991

Telenga P., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, LEX

Telenga P., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017

Tenenbaum M., Zarzut potrącenia, MoP 2006, nr 21

Teszner K., Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany, red. L. Etel, Warszawa 2019, LEX

Toribios Fuentes F., Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil, Valladolid 2012

Trammer H., Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego, Kraków 1950

Trammer H., Zarzut kompensaty w k.p.c., PS 1932, nr 9

Tuleja P., [w:] Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej, red. P. Sarnecki, Warszawa 2011

Tuora-Schwierskott E., Niemiecki kodeks postępowania cywilnego (ZPO). Księga pierwsza i druga. Przepisy 1-510C, Berlin 2016

Turek J., Procesowe skutki uchybień dowodowych sądu, cz. II, MoP 2003, nr 6

Turek J., Wady orzeczeń w sprawach cywilnych, MoP 2006, nr 17

Tyrluk A., Instytucja żądania ewentualnego, MoP 1995, nr 7

Uliasz M., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2008

Uliasz M., Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-505[14], Warszawa 2007

Uliasz M., Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz, wyd. II, red. P. Feliga, Warszawa 2015

Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 2, red. S. Dubisz, Warszawa 2003

Uniwersalny słownik języka polskiego, t. 3, j/w

Ustawa o postępowaniu cywilnem obowiązująca na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, przekład urzędowy, Warszawa–Poznań 1923

Vahramian X., Wallenbrock E., International Civil Procedure, red. S. Grubbs, Thr Hague London New York 2003

Vogel G., Les Pandectes – Procédure civile, 2ème édition 2018

Walas A., Sentencja wyroku cywilnego pierwszej instancji, DPP 1949, nr 2

Walasik M., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Postępowanie zabezpieczające. Tom V, red. A. Jakubecki, Warszawa 2016

Waligórski M., Glosa do orzeczeniea SN z 3 czerwca 1949 r., C 655/49, PiP 1949, nr 12

Waligórski M., Kumulacja roszczeń w procesie, PPC 1937, nr 17–18

Waligórski M., Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu, Warszawa 1947

Waligórski M., Proces cywilny, t. 1, Warszawa 1947

Waligórski M., Proces cywilny. Funkcja i struktura, Warszawa 1947

Warchoł M., Pojęcie nadużycia prawa w procesie karnym, Prok. i Pr. 2007, nr 11

Warzocha E., Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym, Warszawa 1982

Waszczyński J., Ustrój organów ochrony prawnej (W zarysie), Łódź 1971

Waśkowski E., Podręcznik procesu cywilnego, Wilno 1932

Weitz K., Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria*. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 2, Warszawa 2011

Wengerek E., Madaj S., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 III 1973 r., III CRN 20/73, NP 1974, nr 6

Wengerek E., Omówienie orzeczenia Sądu Najwyższego z 3 września 1958 r., 3 CZ 193/58, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, NP 1960, nr 6

Wengerek E., Omówienie postanowienia Sądu Najwyższego z 15 lutego 1967 r., II CZ 144/66, Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, NP 1968, nr 4

Wengerek E., Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, red. M. Romańska, Warszawa 2009

Wengerek E., Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika, Warszawa 1998

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sąd Najwyższego z zakresu procesu cywilnego (rok 1975), NP 1976, nr 7-8

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie procesu cywilnego (I półrocze 1972), NP 1973, nr 1

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie procesu cywilnego (za rok 1974), NP 1975, nr 6

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu postępowania cywilnego (II półr. 1959 r.), NP 1960, nr 10

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu procesu cywilnego (za rok 1974), NP 1975, nr 6

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, NP 1968, nr 4

Wengerek E., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego, NP 1975, nr 6

Wengerek E., Sobkowski J., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu procesu cywilnego (rok 1968 i pierwsze półrocze 1969), NP 1970, nr 5

Wengerek E., Sobkowski J., Przegląd orzecznictwa SN z zakresu postępowania cywilnego (za 1971 r.), NP 1972, nr 6

Wielki słownik języka polskiego, Warszawa 2006

Wielki słownik poprawnej polszczyzny, red. A. Markowski, Warszawa 2004

Wielki słownik wyrazów obcych PWN, red. M. Bańko, Warszawa 2005

Wierciński J., Glosa do wyroku SN z 22 grudnia 1997 r., II CKN 546/97, PiP 1999, nr 3

Więckowski R., Glosa do uchwały SN z 26 kwietnia 1995 r., III CZP 43/95, OSP 1996, nr 5

Wiliński P., Konstytucyjny standard prawa do sądu a proces karny, [w:] P. Hofmański (red.), Węzłowe problemy procesu karnego, Warszawa 2010

Winczorek P., Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2000

Windakiewicz J., Ustawa o postępowaniu sądowem w cywilnych sprawach spornych (Procedura cywilna) obowiązująca na ziemiach b. zaboru austrjackiego tudzież na Spiszu i Orawie i ustawa zaprowadzająca procedurę cywilną (ustawa wprowadzająca) w nowym przekładzie ze wszystkiemi późniejszemi zmianami tudzież z uwagami, objaśnieniami, orzeczeniami Sądu Najwyższego i dodaniem przepisów o postępowaniu w sprawach małżeńskich, przepisów polskich zmieniających procedurę cywilną i taryfy adwokackiej, Warszawa 1925

Winiarz J., [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2010

Wiszniewski Z., [w:] Kodeks rodzinny. Komentarz, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1959

Wiszniewski Z., Zbieg procesu o alimenty dla dziecka z procesem o rozwód jego rodziców, NP 1951, nr 10

Wiśniewski T., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna, wyd. II, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, LEX

Wiśniewski T., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367-505[37], red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013

Wiśniewski T., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013

Wiśniewski T., Kilka słów na temat prawa sędziowskiego w postaci moratorium sędziowskiego, PPC 2016, nr 3

Wiśniewski T., Przebieg procesu cywilnego, Warszawa 2009

Włodkiewicz W. (red.), Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny, Warszawa 1986

Włodyka S., Konstytucyjna zasada sadowego wymiaru sprawiedliwości w PRL, PiP 1964, z. 11

Włodyka S., Podmiotowe przekształcenie powództwa, Warszawa 1968

Włodyka S., Ustrój organów ochrony prawnej, Warszawa 1975

Włodyka S., Zdolność sądowa i procesowa w nowym ustawodawstwie cywilnym, PUG 1966, nr 5

Wojciechowski B., Dyskrecjonalność sędziowska. Studium teoretycznoprawne, Toruń 2004

Wojciechowski M., [w:] Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojęć, red. J. Zajadło, Warszawa 2007

Wojnicki Z., Funkcje uzasadnień decyzji sądowych, Studia Prawno-Ekonomiczne 1989, nr XLIII

Woleński J., Logiczne problemy wykładni prawa, Warszawa – Kraków 1972

Wolter K., Die Urteisberichtigung nach § 319 ZPO, Münster-New York-München-Berlin 1999

Wolter W., Nauka o ustawie karnej i przestępstwie, Kraków 1970

Wolter, Funkcja błędu w prawie karnym, Warszawa 1965

Woźniak Z., Charakter prawny odpowiedzialności właściciela obciążonej rzeczy niebędącego dłużnikiem osobistym wierzyciela zabezpieczonej wierzytelności, PS 2005, nr 6

Woźniak Z., Realizacja zabezpieczeń rzeczowych w prawie polskim, Sopot 2008

Wójcik M.P., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, LEX

Wróbel A., Prawo do sądu – tezy referatu, [w:] Konstytucja RP w praktyce. Konferencja naukowa, Warszawa 1999

Wróblewski B., Język prawny i prawniczy, Kraków 1948

Wróblewski J., Rozumienie prawa i jego wykładnia, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1990

Wróblewski J., Wstęp do prawoznawstwa, Łódź 1984

Wróblewski J., Zagadnienia teorii prawa ludowego, Warszawa 1959

Zaborowski J., Zarys prawa, red. S. Korycki, J. Kuciński, Warszawa 2002

Zadrożniak H. E., Rektyfikacja orzeczeń w postępowaniu cywilnym, MoP 2008, nr 12

Zadrożniak H., Szczególna kumulacja roszczeń w procesie cywilnym, PiP 2009, nr 1

Zajda A., Studia z historii polskiego słownictwa prawniczego i frazeologii, Kraków 2001

Zalisko M., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019

Zamojski Ł., Sprostowanie postanowienia sądu rejestrowego i wpisu w rejestrze, MoP 2006, nr 8

Zbiegień-Turzyńska A., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, Tom II, Zobowiązania (art. 353-921^{16} KC), red. K. Osajda, Warszawa 2013

Zedler F., Zaspokojenie zastawnika zastawu rejestrowego, ustanowionego na zbiorze rzeczy lub praw, w drodze przejęcia przedmiotu zastawu, Prawo Bankowe 1999, nr 5

Zembrzuski T., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013

Zembrzuski T., [w:] Postępowanie cywilne, kazusy, orzecznictwo, literatura, red. K. Weitz, Warszawa 2008

Zembrzuski T., [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Cz. 1. Środki zaskarżenia, red. nacz. T. Ereciński, red. tomu J. Gudowski, Warszawa 2013

Zembrzuski T., Orzekanie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu w razie częściowego nieuwzględnienia żądania, MoP 2012, nr 7

Zieliński A., Apelacja według noweli k.p.c. z 1995 roku, Palestra 1996, nr 3-4

Zieliński A., Glosa do postanowienia SN z 11 stycznia 1995 r., III ARN75/94, Palestra 1996, z. 9-10

Zieliński A., Kasacja jako środek odwoławczy w znowelizowanym kodeksie postępowania cywilnego, Palestra 1996, nr 5-6

Zieliński A., Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98-124 KPC, Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2013

Zieliński A., Prawo do sądu a struktura sądownictwa, PiP 2003, z. 4

Zieliński A., Wyroki sądu II instancji w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z przeglądem orzecznictwa. Wzory orzeczeń sądu II instancji, Warszawa 2014

Zieliński A., Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych, Warszawa 2015

Zieliński A./Flaga-Gieruszyńska K., [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2019

Zieliński M., [w:] Teoria i praktyka wykładni prawa, red. P. Winczorek, Warszawa 2005

Zieliński M., Aspekty zasady *clara non sunt interpretanda*, [w:] Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych, red. S. Wronkowska, M. Zieliński, Poznań 1990

Zieliński M., Bogucki O., Choduń A., Czepita S., Kanarek B., Municzewski A., Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa, RPEiS 2009, z. 4

Zieliński M., *Iura novit curia* a wykładnia prawa, [w:] Prawo język logika. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Malinowskiego, red. S. Lewandowski, H. Machińska, J. Petzel, Warszawa 2013

Zieliński M., Podstawowe zasady współczesnej wykładni prawa, [w:] P. Winczorek (red.), Teoria i praktyka wykładni prawa, Warszawa 2005

Zieliński M., Poznanie sądowe a poznanie naukowe, Poznań 1979

Zieliński M., Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2017

Zubik M., Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w świetle Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, PS 2005, nr 3

Żurawik A., „Wykładnia prawa" czy „wykładnia tekstu prawnego"? Refleksja nad poprawnością językową określenia, Rejent 2003, nr 7-8

Гражданский процесс в вопросах и ответах. Учебное пособие, под ред. Тумановой Л.В., 2015

Применение Гражданского процессуального кодекса РФ (Сборник И. Р. Медведева), Судебне решенияи определения в практике Верховного Суда РФ,Москва 2010

Сборник модельных определений по гражданскому процессу, ред. В. И. Нечаев, С.В. Никитин, Москва Юрайт 2012

Судебные Уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство Литвы, Польши, России, Украины, Финляндии (к 150-летию Судебной реформы)/ Под ред. Д.Я. Малешина

Яркова В.В. (ред.), Гражданский процесс: учебник, Москва 2009